

THE
 UNIVERSITY OF
 CHICAGO
 LIBRARY
 11. 1901
 UNIVERSITY OF CHICAGO LIBRARY
 11. 1901

HAROLD B. LEE LIBRARY
BRIGHAM YOUNG UNIVERSITY
PROVO, UTAH

MAY and MAY
Arundell House, Tisbury,
Salisbury SP3 6QU.
Music and Music Literature

ED. TOONKUNST

Den Haag.

HAROLD B. LEE LIBRARY
BRIGHAM YOUNG UNIVERSITY
PROVO, UTAH

ND TOONKUNST

LEXICON DER TOONKUNST.

HAROLD B. LEE LIBRARY
BRIGHAM YOUNG UNIVERSITY
PROVO, UTAH

100
.156
1883
Vol. 1

LEXICON DER TOONKUNST,

DOOR

MR. HENRI VIOTTA,

MET MEDEWERKING VAN DE HEBBEN:

PETER BENOIT, FRANS COENEN, F. GERNSSHEIM,

L. VAN GHELUWE, G. A. HEINZE, RICHARD HOL,

DAN. DE LANGE, W. F. G. NICOLAÏ, ENZ. ENZ.

EERSTE DEEL.

AMSTERDAM,

F. C. BÜHRMANN. 1881. ALBERT ROTHAAAN.

G. H. VAN ECK J^r
MUZIEKHANDEL
DEN HAAG

HAROLD B. LEE LIBRARY
BRIGHAM YOUNG UNIVERSITY
PROVO, UTAH

HAROLD B. LEE LIBRARY
BRIGHAM YOUNG UNIVERSITY
PROVO, UTAH

A.

A, Ned., Hoogd., Eng.; **la**, Ital., Fr.; benaming van den zesden toon der diatonische en van den tienden toon der chromatische toonschaal, uitgaande van *C*. — Reeds vóór Aristoxenos (omstreeks 350 v. Chr.) werden de tonen door de letters van het alphabet aangeduid, en noemde men den eersten en laagsten toon *A*. Dit bleef zoo tot den tijd van Guido van Arezzo (1010—1050 n. Chr.), toen men een lagere toon, aangeduid door het teeken Γ (*gamma*, Grieksche benaming van den letter *G*), als grondslag van de toonladder aannam. Van lieverlede werd ook de Γ door lagere tonen vervangen en in de 16de eeuw was de grondtoon tot *C* gedaald. (Zie ALPHABET en MUZIEKGESCHIEDENIS.)

De in de praktijk voorkomende soorten van *A* zijn:

Eensgestreept

32-voet. Contra. Groot. Klein. (**a'** of **a**)

8va *bassa*.

tweemaal gestr. (**a''** of **a**) driem. gestr. (**a'''** of **a**) vierm. gestr. (**a''''** of **a**)

8va

De eensgestreepte *a* is algemeen aangenomen als stemtoon. (Zie STEMTOON en TOONMETING.)

A (vóór klinkers **ad**), Ital.; **à**, Fr.; aan, in, naar, op, tot, voor. Deze praepositie komt in vele samenstellingen voor. De op muzikaal gebied meest gebruikelijke zijn:

a ballata, in balladenstijl.

a battuta, in de maat.

a capella, De eerste beteekenis van dit woord is, dat een muziekstuk alleen door zangstemmen, zonder begeleiding, voorgedragen wordt, of dat de begeleidende instrumenten, *unisono* of in de octaaf, met de stemmen medespelen; de tweede, dat het tempo sneller genomen moet worden, dan de oorspronkelijke waarde der noten vordert. (Zie ook *ALLA BREVE*.)

a capriccio, naar willekeur.

a due, voor twee, tweestemmig.

a due corde, op twee snaren.

a due mani, à deux mains, voor twee handen.

à la mesure, in de maat.

à livre ouvert, op het eerste gezicht.

a mezza voce, met halve stem.

a piacere, a piacimento, naar believen.

a prima vista, à première vue, op het eerste gezicht.

a punto, nauwkeurig.

a punto d'arco, met de punt van den strijkstok.

a quattro mani, à quatre mains, voor vier handen.

a quattro voci, à quatre voix, voor vier stemmen.

a quattro soli, à quatre seuls, voor vier alleen.

a suo arbitrio, a suo bene placito, a suo comodo, naar welgevallen.

a tempo, a tempo primo, in de tijdmaat, in de eerste tijdmaat — wanneer deze door versnelde of vertraagde beweging afgebroken is geweest.

a tre, à trois, voor drie, driestemmig.

a vista, à vue, z. *a prima vista*.

a voce sola, voor ééne stem.

A dur, Hoogd.; *a groote tert*s, Ned.; *la maggiore*, Ital.; *la majeur*, Fr.; *a major*, Eng.; de harde toonsoort van *a*, met een voortekening van drie kruisen, voor *f*, *c* en *g*. (Zie **DUR**.)

A flat, Eng.; z. **AS**.

A flat major, Eng.; z. **AS DUR**.

A flat minor, Eng.; z. **AS MOLL**.

A groote terts, Ned.; z. **A DUR**.

A kleine terts, Ned.; z. **A MOLL**.

A major third, Eng.; z. **A DUR**.

A minor third, Eng.; z. **A MOLL**.

A moll, Hoogd.; *a kleine tert*s, Ned.; *la maggiore*, Ital.; *la mineur*, Fr.; *a minor*, Eng.; de zachte toonsoort van *a*, zonder voortekening. (Zie **MOLL**.)

A sharp, Eng.; z. **AIS**.

A sharp major, Eng.; z. **AIS DUR**.

A sharp minor, Eng.; z. AIS MOLL.

Aanbeeld. Dit smidswerktuig werd, volgens de berichten van den bisschop Heliodoros (500 n. Chr.), bij de Aethiopiërs, ter begeleiding hunner krijgslieiden, gebruikt. In den nieuweren tijd komt het op het gebied der dramatische muziek voor, en wel in *Rheingold*, voorspel der *Nibelungen-trilogie* van Richard Wagner. Achttien aanbeelden (3 in *F*, 6 in *f* en 9 in *f'*) werken in de smidsscène te »Nibelheim» mede en doen den rhythmus van het hamerend »Nibelungen»-motief hooren. Ook in het eerste bedrijf van *Siegfried*, het tweede gedeelte der trilogie, slaat de dwerg Mime, die bezig is een zwaard voor Siegfried te smeden, op een in *f'* gestemd aanbeeld. Behalve door Wagner, is dit instrument door Verdi in zijn opera *il Trovatore* en door Spontini in zijn opera *Alcidor* gebruikt.

Aanblazen, door blazen (op een blaasinstrument) onderzoeken, of een toon zuiver en rond is en goed aanspreekt.

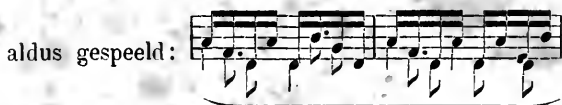
Aangeven, in de beteekenis van TOONAANGEVEN; in algemeenen zin: een toon doen hooren. In engeren zin: den zanger den toon doen hooren, waarmede hij beginnen moet, hetgeen voornamelijk bij de uitvoering van zangstukken zonder begeleiding geschiedt; — vervolgens, wanneer twee of meer instrumenten samenspelen: het aanstrijken, aanblazen of aanslaan van den toon *a'*, naar welke zich de verschillende instrumenten richten, om in overeenstemming te komen (z. STEMMING). In het orkest wordt de *a* meestal door de hobo of door den hoorn aangegeven, tenzij een orgel of een klavier voorhanden mocht zijn. AANGEVEN doet ook de orkestdirecteur, wanneer hij door een wenk van oog of hand den zanger of speler aantoonst, dat het oogenblik gekomen is, waarop hij zijn partij beginnen of, zoo hij eenige maten rust heeft gehad, voortzetten moet.

Aangroeien, z. CRESCENDO.

Aanhangsel, z. CODA.

Aanheffen, ANSTIMMEN, Hoogd., beginnen te zingen.

Aanhouden, een toon vasthouden, hem zoo lang laten klinken, als de waarde van de hem aanduidende noot vordert. Op blaas- en strijkinstrumenten kan dit met de grootste nauwkeurigheid geschieden; niet aldus op klavieren en andere snaarinstrumenten, daar bij deze de duur van den toon afhankelijk is van de door aanslag of door tokkeling verkregen trilling der snaren. Bij klavierinstrumenten verstaat men onder AANHOUDEN ook het blijven liggen der vingers op de toetsen, om den toon nog eenigszins te laten voortklinken. Een bijzonder schoon effect kan hierdoor aan het klavier ontlokt worden. Zoo zullen b. v. in de tweede variatie van het *Andante con moto* der *Sonata appassionata* van Beethoven de figuren der rechterhand:

veel beter klinken, dan wanneer men na iedere zestiende noot de toets loslaat. Een ander middel om een toon van het klavier te laten doorklinken is het aanwenden van het PEDAAL (z. dit, alsmede de art. UITHOUDEN EN TENUTO.)

Aanleg beteekent 1° de natuurlijke geschiktheid tot dezen of genen arbeid; 2° het ontwerp, de schets, het plan van een werk. In beide beteekenissen komt het woord ook in de muziek voor. Iemand wordt gezegd aanleg tot muziek te hebben, wanneer hij bijzondere voorliefde voor haar heeft en al wat hij met betrekking tot haar onderneemt met zekere natuurlijke gemakkelijheid verricht. Het is hier niet de plaats, te onderzoeken, wat de oorzaak is, dat de eene mensch meer aanleg voor muziek of voor kunst in het algemeen heeft, dan de andere. Wij zouden ons daartoe op een gebied moeten begeven, dat te ver van de muziek verwijderd ligt. Slechts dit zij in het voorbijgaan gezegd: men heeft bevonden, dat in het algemeen zij, wier zenuwen fijn en werkzaam zijn, aanleg tot het ideale, daarentegen zij, wier zenuwen grof en werkzaam zijn, aanleg tot het practische hebben. Dat door een vroegtijdige kennismaking met de muziek — zij het ook alleen door als kind veel muziek te *hooren* — iemands aanleg gewekt en ontwikkeld wordt, is onloochenbaar; zelfs kan zonder deze aanleidende oorzaak de in den mensch verborgen kiem verloren gaan (z. GEHOOR). — In de beteekenis van SCHETS, ONTWERP van een muziekstuk, wordt de aanleg verdeeld in een *theoretischen* en een *practischen*. Onder theoretischen aanleg verstaat men het vaststellen van het doel, den inhoud, het karakter en de stemming van een muziekstuk; onder practischen, het bepalen van toon- en maatsoort, melodie en harmonie, alsmede het in algemeene trekken aanduiden van zinsverbinding en instrumentatie. Is deze schets gereed, dan kan de componist overgaan tot het uitwerken van zijn muziekstuk.

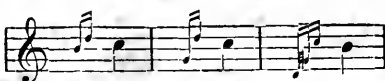
Aanslaan, ANSCHLAGEN, Hoogd., in het algemeen: treffen met de snel bewogen hand of met een snel bewogen voorwerp, dat men in de hand houdt. In de muziek: een toon aangeven op een slag- of op een toetsinstrument.

Aanslaande noten (beter: AANGESLAGEN noten) z. GEACCENTUEERDE NOTEN.

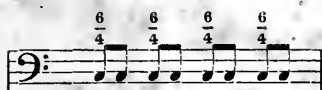
Aanslag, ANSCHLAG, Hoogd., ATTOUCHEMENT, Fr. (afk. van *slaan* met vuisten en ellebogen, zooals vroeger op de lange houten pennen, die in de orgels de plaats van toetsen vervulden, gedaan werd), beteekent het aanraken en nederdrukken der toetsen in klavierspeeltuigen. De AANSLAG behoort, niet zoozeer

bij de behandeling van het orgel, dan wel bij het eigenlijke klavierspel, tot de eigenschappen eener goede school. Tot een goeden aanslag behooren: een schoone, zangrijke toon; gelijkmatigheid, zoowel in *forte* en *piano*, als in *crescendo* en *decrescendo*; vooral ook het vermogen, om een toon elk oogenblik de noodige karakteristieke kleur te geven. De vereischte voor een goeden aanslag is in de eerste plaats een juiste HOUDING DER HAND (z. dit), vervolgens het nederdrukken der toetsen alleen door de vingers, in enkele gevallen (bij octavengangen enz.) met behulp van de hand, doch *nooit* van den arm. De pols moet zoo los mogelijk, de vingers moeten zelfstandig gemaakt worden. Zijn deze technische zwarigheden overwonnen, dan eerst begint de de eigenlijke vorming van den aanslag. De virtuoso moet den toon, dien hij wil laten hooren, uit zijn ziel doen oprijzen, hij moet hem leven inblazen, de poëzie moet in de toppen zijner vingers wonen. Is dat niet het geval, dan zal zijn aanslag droog, zijn spel zielloos zijn. — AANSLAG beteekent ook de graad van lichtheid en veerkracht, waarmede zich de toetsen laten nederdrukken. — ANSCHLAG wordt in de Hoogduitsche muziek ook gebruikt voor den naam eener uit twee of drie kleine noten bestaande versiering, waarvan de eerste of de eerste twee, *onder*, de laatste een groote of kleine seconde

boven de hoofdnoot staan; b. v.:

Bij het spelen van den zoogenaamden *generalen bas* (z. dit) verstaat men onder AANSLAG het herhalen van dezelfde harmonie, op het goede maatdeel, b. v.:

hetgeen beteekent, dat op de derde, vijfde en

zevende noot het quart-sext-accoord weder aangeslagen wordt.

Aanspreken, ANSPRECHEN, Hoogd., beteekent op muzikaal gebied eigenlijk geluid geven, toon geven. Gewoonlijk echter wordt dit woord in engeren zin gebruikt, en verstaat men onder het AANSPREKEN van een toon de juistheid, waarmede hij zich laat hooren. Derhalve beteekent het gezegde: deze of gene toon spreekt goed of niet goed aan, zooveel als: hij laat zich hooren of niet hooren in hetzelfde oogenblik, dat de tot zijn voortbrenging vereischte handeling (het blazen, aanslaan, enz.) geschiedt, en wel of met die kracht en volheid van geluid, welke voor het bedoelde effect noodig is, of zwak en gebrekkig. Het AANSPREKEN strekt zich dus niet alleen tot den tijd, maar ook tot den aard en het karakter van den toon uit. In deze beteekenis gebruikt men de uitdrukking ook wel van instrumenten en van enkele gedeelten daarvan. Geeft een orgelpijp geen geluid, dan zegt men van haar, dat zij niet aanspreekt; is het niet mogelijk op een of ander blaasinstrument een toon voort te brengen, dan zegt men: het instrument spreekt niet aan.

Maar ook verstaat men onder deze uitdrukking zekere aarzeling der intonatie, een achterblijven van den toon, hetwelk dan plaats heeft, wanneer niet alle tot voortbrenging van den toon noodige omstandigheden samenwerken in hetzelfde oogenblik, dat hij gehoord moet worden. Vandaar dat men dikwijls hoort zeggen: de toon sprak niet dadelijk aan (hij kwam te laat). Niet alleen de bouw der instrumenten, ook de vaardigheid van den bespeler heeft invloed op het al of niet juist AANSPREKEN van den toon. Bij de uitvoering van zangstukken gebeurt het niet zelden, dat de toon niet bij alle zangers te gelijk aanspreekt, en wel voornamelijk bij den aanhef van een stuk. In het orkest doet zich dikwijls hetzelfde geval voor, hoofdzakelijk bij op zichzelf staande, door pauzen gescheiden, accoorden en het zijn vooral de blazers, die zich aan deze fout schuldig maken. Vaak hoort men een accoord, b. v.

door blaasinstrumenten en in een langzaam tempo aldus uitvoeren:

hetgeen natuurlijk verkeerd is. Niet minder storend voor

den eenigszins aandachtigen hoorder is het, wanneer b. v. de trompetten de

ten gevolge van het niet dadelijk aanspreken van den toon aldus uitvoeren:

Deze en dergelijke

fouten te vermijden is de taak van den orkestdirecteur.

Aanstemmen, een instrument beginnen te stemmen. In andere beteekenis hetzelfde als AANHEFFEN; z. dit.

Aanstrijken, een gespannen snaar door middel van het behaarde gedeelte van den strijkstok in beweging brengen en geluid doen geven.

Aantokkelen of **Aantokken**, een gespannen snaar met de toppen der vingers aanroeren, om haar in beweging te brengen en geluid te doen geven.

Aanvang, z. **BEGIN**.

Aanwassen, z. **CRESCENDO**.

Aanzetten, een toon beginnen (z. ook **INZETTEN**); ook een toon accentueeren, d. i. hem kracht of nadruk geven.

Aanzetting, de wijze, hoe men een blaasinstrument aan den mond plaatst en de lippen plooit of, bij strijkinstrumenten, hoe men de streek begint, om een toon voort te brengen. (Zie **EMBOUCHURE** en **STREEK**.)

Aanzetstukken, de enkele roeren, beugels of stukken, die in sommige blaasinstrumenten gezet worden, ter verhooging of verlaging van den toon.

Aanzwellen, z. CRESCENDO.

Aaron, abt te Keulen, gest. 14 Dec. 1052. Hij is in de muzikale wereld bekend door zijn verhandeling *De utilitate cantus vocalis et de modo cantandi atque psallendi*, alsmede hierdoor, dat hij het zoogenaamd *Gregoriaansch Nachtgezag* in Duitschland invoerde.

Aaron, (Pietro), lid van de orde der Kruisdragers, geb. op het einde der 15^e eeuw, gest. 1533, werd door Leo X in de pauselijke kapel opgenomen en stichtte omstreeks 1516 te Rome een muziekschool, die spoedig in bloei geraakte. Hij schreef verscheiden werken over de theorie der muziek en werd door zijn tijdgenooten zeer hoog geschat.

Abaco (Evaristo Felice dall'), geb. te Verona tegen het einde der 17^e eeuw, gest. vermoedelijk in 1740, violist en componist, verkreeg omstreeks 1726 een plaats in de kapel van den keurvorst Maximiliaan Emanuel van Beieren. Ongeveer twaalf jaren later was hij raadsheer van den keurvorst. Zijn werken, voor zoover zij bekend zijn, zagen te Amsterdam het licht en bestaan uit: *XII Sonat. à Viol. e Basso. op I.* — *X Concerti à 4*, voor de kerk. — *XII Sonat. à 2 Viol. Vcllo e B. cont. op. 3*, voor kerk en kamer. — *Son. à Viol. Solo e B. cont. op. 4.* — en *VI Concerti à 4 Viol. Alt. Fag. o Vcllo e B. cont. op 5.* —

Abaco (Marchese dall') geb. te Verona, was op het einde der 18e en in het begin der 19e eeuw een bekend violoncellist.

Abadie (Louis), gest. te Parijs omstreeks 1860, componeerde vele romances en een *opéra-comique*, getiteld *le Danseur de corde*.

Abauzit, (Termin), geb. te Uzès den 11^{den} Nov. 1679, gest. te Genève den 20sten Maart 1767, polyhistor en filosoof, medewerker aan den *Dictionnaire de musique* van Rousseau.

Abbadia, (Luigia), zangeres, geb. te Genua 1821.

Abbandono, (con) en **abbandonamente**, Ital., zich over te geven aan de oogenblikkelijke ingeving van het gevoel.

Abbassamento di mano, Ital., de nederslag bij het maatslaan.

Abbassamento di voce, het laten zinken der stem (opp. ALZAMENTO, verheffing). Bij het klavierspel beteekent ABASSAMENTO, dat de eene hand onder de andere komt te liggen.

Abbatini, (Antonio Maria), componist te Rome, geb. 1605, gest. 1675 of 1677.

Abbé l'ainé (Philippe de St. Sevin) en zijn broeder **l'Abbé cadet** (Pierre de St. Sevin), beiden voortreffelijke violoncellisten, kwamen, de oudste in 1727, de jongste in 1730, in het orkest der groote Opera te Parijs. Hun geboorte- en sterfjaar is onbekend.

l'Abbé fils, (Joseph Barnabé de St. Sevin), zoon van Philippe, was componist en violist aan de groote Opera te Parijs. Hij werd den 11den Juni 1727 te Aken geboren en stierf waarschijnlijk in een van de laatste jaren der 18de eeuw. Behalve vele composities, schreef hij een methode voor viool, getiteld: *Principes de Violon*.

Abbellimenti, Ital.; **AGRÉMENTS**, Fr.; versiering eener melodie met trillers, mordenten enz.

Abbellire, Ital., versieren, verfraaien.

Abbreviatura, Ital., **ABRÉVIATION**, Fr.; **ABKÜRZUNG**, Hoogd.; verkorting.

In de muziek kent men verkortingen, zoowel van woorden als van noten.

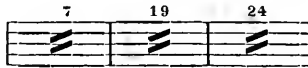
De meest gebruikelijke woordverkortingen zijn:

A of Ad. = A dur.	cres. = crescendo.
a of am. = A moll.	D. = dritta, droite, ook
accel. = accelerando.	D dur.
Accomp. = Accompagnement.	D. C. = Da Capo.
Ad°, Ado of	D. S. = Dal Segno.
Adgio = Adagio.	decrec. = decrescendo.
ad lib. of ad	dim. = diminuendo.
libit. = ad libitum.	div. = divisi.
al F. = al Fine.	dol. = dolce.
all'oct., all'ott.	espr. = espressivo.
of all' 8va = all' ottava.	f. = forte.
All°, Allo. = Allegro.	Fag. = Fagotto.
All°. ass. = Allegro assai.	ff en fff = fortissimo en fortis-
All°. mod. = Allegro moderato.	simo assai.
All°. viv. = Allegro vivace.	Fl. = Flauto.
Alltto = Allegretto.	fz. = forzando.
And. of Andte = Andante.	G. = Gauche.
arc. = coll' arco.	L. = Laeva.
Arpio = Arpeggio.	leg. = legato.
a. t. = a tempo.	lo of luo. = loco of luogo.
Basso of C. B. = Contrabasso.	lusing. = lusingando.
c. 8va = coll' ottava.	M. M. = Mälzl's Metronoom.
c. d. = colla dritta (mano).	manc. = mancando.
c. l. = col legno.	marc. = marcato.
c. s. = colla sinistra (mano).	m. d. = mano dritta.
Cad. = Cadenza.	m. p. = mezzo piano.
cal. = calando.	m. s. = mano sinistra.
c. B. = col Basso.	mez. = mezzo of mezza.
Clar. = Clarinetto.	m. v. (mzv.) = mezza voce.
Claro. = Clarino.	mf. of mfp. = mezzo forte.
Cor. of Co. = Corno.	modto = moderato.

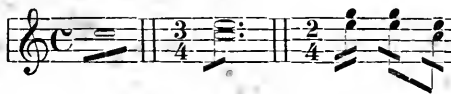
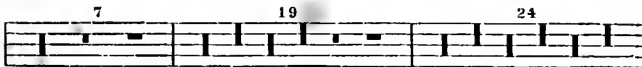
Ob. = Oboe.
 p. = piano.
 ped. = pedale.
 perd. = perdendosi.
 Pfte. = Pianoforte.
 pf. = più forte.
 pizz. = pizzicato.
 pp. = pianissimo.
 rall. = rallentando.
 Rec. = Recitativo.
 rf. of rfz. = rinforzando.
 rit. = ritardando.
 riten. = ritenuto.
 s. of sin. = sinistra.
 scherz. = scherzando.
 sfz. = sforzando.
 sempl. = semplice.
 sim. = simile.
 smorz. = smorzando.
 sost. = sostenuto.
 c. Sord. = col Sordino.

s. T. = senza Tempo.
 stacc. = staccato.
 string. = stringendo.
 T. = Tenori, Tempo, Tasto, Tutti.
 ten. = tenuto.
 Timp. = Timpano.
 tr. = trillo.
 trem. = tremolando.
 Tromb. = Trombone.
 Tromp. = Trompet.
 t. s. = tasto solo.
 u. c. = una corda.
 unis. = unisono.
 V. = Voce.
 Va. = Viola.
 Var. = Variatie.
 viv. = vivace.
 Vo. of Viol. = Violino.
 Vello. of Vc. = Violoncello.
 V. S. = Volti Subito.

De verkortingen in het notenschrift bestaan in verkortingen voor de pauzen en voor de noten. B. v.:

is gelijk aan

is gelijk aan

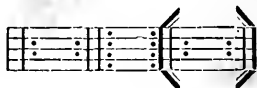

is gelijk aan

Herhalingsteekens duidt men aan door :

A—b—c—tuorium is de door Gregorius den Grooten voorgeschreven ceremonie bij de inwijding van kerken, volgens welke de wijdende bisschop, onder het zingen van »*Benedictus Zachariae*», met een stokje links van den ingang naar het hoofdaltaar toe het Grieksche alphabet, rechts het Latijnsche in neergestrooide asch schrijft, om aan te duiden, dat ieder zich in het hart moet schrijven, wat hij in de kerk hoort.

Abdulcadir liet een manuscript in het Perzisch na: *Praecepta compositionis musicae et metri, cum. figg. eo spectantibus*, hetwelk zich in de bibliotheek te Leiden bevindt.

Abeille (Gaspard), geb. in 1648 te Riez in Provence, gest. te Parijs den 22sten Mei 1718, was *Membre de l'Académie* en componeerde eenige opera's, o. a. *Hésione et Ariane*.

Abeille (Joh. Chr. Ludw.), componist, pianist en organist, geb. den 20sten Febr. 1761 te Bayreuth, gest. in 1832, was hoforganist te Stuttgart.

Abel (Clamor Heinrich), geb. in Westphalen, leefde als kamermusicus te Hanover in de laatste helft der 17de eeuw en was een man van veelzijdige kennis.

Abel (Carl Friedrich), geb. te Cöthen in 1725, gest. den 22sten Januari 1787 te Londen als hofmusicus. Zijn broeder Leopold August, geb. in 1720, was eerste violist aan de hertogelijke kapel te Schwerin.

Abela (Carl Gottlob), geb. den 29sten April 1803 te Borna in Saksen, gest. den 22sten April 1841 als cantor te Halle, bevorderde het volksgezag.

Abélard (ook Abailard, Abeillard geschreven) (Pierre), een der beroemdste theologen en filosofen der middeneeuwen, geb. in 1079 te Palais bij Nantes, gest. den 21sten April 1142 in de abdij Clugny, dichtte en componeerde hymnen en is ook bekend door zijn liefde voor Heloïse, de nicht van den kanunnik Fulbert te Parijs. Zie over hem het werk van Ch. de Rémusat: *Abélard, sa vie, sa philosophie et sa théologie* (1845).

Abell (John), Engelsch toonkunstenaar, altzanger en luitspeler uit de 17de eeuw. Zijn eerste werk, *les airs d'Abell pour le concert*, verscheen te Amsterdam bij Roger.

Abenheim (Joseph), lid der Wurtembergsche hofkapel te Stuttgart, met den titel van »Hof-Musikdirector», geb. te Worms in 1804.

Abercrombie, Engelsch toonkunstenaar. De van hem in druk verschenen *Lessons for the Pianoforte* (vermeld in de catalogus van Clementi, Londen 1799) doen vermoeden, dat hij een degelijk pianist was.

Abert (J. J.), geb. in 1832 te Kochowi, componist van de symphonie *Columbus* en van de opera's *Astorga*, *Anna von Landskron* en *König Enzo*, is tegenwoordig hofkapelmeester te Stuttgart.

Abgesang, Hoogd., een bij de Meesterzangers gebruikelijke kunstvorm. z. MEESTERZANGERS.

Abingdon (Graaf van), bekwaam fluitist en componist. In 1783 stond hij aan het hoofd der groote concerten te Londen.

Abington of **Abingdon** (Henry), een der voortreffelijkste zangers en toonkunstenaars, die Engeland in vroeger tijden bezat, stierf omstreeks 1520. Thomas Morus heeft hem in twee grafschriften bezongen.

Abington (Joseph) was in 1740 lid der koninklijke hofkapel en organist aan de St. Martin Ludgate te Londen.

Ab initio, Lat., van het begin; oude uitdrukking voor *Da Capo*.

Ablécimoff (Alex.), geb. 1784 te Moskau, schrijver over muziek en schepper van het Russisch zangspel. Vooral zijn operette *Müller* maakte opgang.

Abos (Girolamo) leefde waarschijnlijk in het begin der 18e eeuw en is als componist bekend door een schoone vierstemmige *Messa a capella*.

Abos (Syrio), geb. omstreeks 1735, kapelmeester aan het conservatorium *della pietà* te Napels. Hij behoort tot de beste componisten der Napolitaansche school.

Abraham, orgelmaker uit Elbogen, leefde in de 18e eeuw te Praag, alwaar hij vele orgels vervaardigde. Van zijn leven is niets meer bekend.

Abrahame, klarinettist aan de groote opera te Parijs, geb. omstreeks 1764.

Abrams, de naam van twee uitstekende Engelsche zangeressen uit de laatste helft der 18e eeuw.

Abrégés, Fr., z. ABSTRACTEN.

Abruptio, Lat., het plotseling afbreken der melodie.

Abatz, Hoogd., is het rustpunt eener melodie tusschen de deelen en leden van een langen muzikalen zin (z. SATZ).

Abchnitt, Hoogd., zinsnede, deel van een muzikalen volzin. — Evenals de taal der rede, heeft ook de taal van het gevoel, de muziek, haar zinsneden, zinnen en perioden. Het kleinste gedeelte van een muzikalen zin heet MOTIEF.

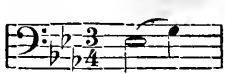
In den regel omvat het één maat, soms ook meer of minder. Breidt men een motief, door herhaling, verplaatsing, omzetting of door verbinding met een nieuw motief, tot zijn dubbele lengte uit, dan ontstaat een ABSCHNITT of

zinsnede. Het motief vormt, door herhaling, de

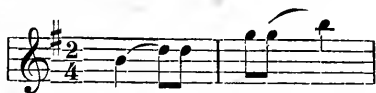

volgende zinsnede:

Het motief door verplaatsing tot een zinsnede uit-

gebreid, geeft b. v. De motieven

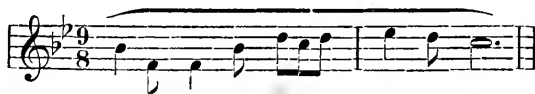
 en kunnen, door omzetting tot hun

dubbele lengte uitgebreid, de volgende zinsneden vormen:

 en

Eindelijk kan men een motief door verbinding met een nieuw motief

uitbreiden; b. v. uit kan ontstaan:

Absolute muziek. Absoluut noemt men datgene, wat, van niets anders afhankelijk, voor zich bestaat. Onder »absolute muziek» verstaat men dus de zelfstandige, van woorden en andere toevallige bestanddeelen afgescheiden, muziek. In deze beteekenis is de eigenlijke instrumentaalmuziek absoluut, de vocaalmuziek relatief. Doch strikt genomen kan zelfs de instrumentaalmuziek slechts dan absoluut genoemd worden, wanneer zij in geen enkel opzicht met eenig andere kunst in verbinding staat, m. a. w. wanneer zij muziek en niets dan muziek is (b. v. een symphonie, een sonate, een quartet, enz.). Ouvertures voor drama's, voor- en tusschenspelen van opera's en oratoria, behooren evenmin tot de absolute muziek als liederen en andere zangstukken.

Abstracten of **ABRÉGÉS** noemt men de smalle houten latten in het orgel, welke, aan de toetsen aangeschroefd, naar het welbord en vandaar naar de

windlade loopen, om bij het nederdrukken der toetsen de zoogenaamde cancelventielen te openen, daardoor den wind toegang te verschaffen in de pijpen en den toon voort te brengen. (Z. ORGEL.)

Abt (Franz), geb. den 22sten December 1819 te Eilenburg, is in dilettantenkringen zeer bekend geworden door zijn liederen. Zijn composities voor mannenstemmen zijn mede zeer verbreid en worden dikwijls op groote zangersfeesten uitgevoerd. Na zijn academiejaren te Leipzig, ging hij naar Stuttgart, vandaar als »Musikdirector» naar Zürich en is sedert 1854 hofkapelmeester te Brunswijk.

Abu (Nasz. Muh.), Arabier, vervaardiger van het werk *Musica theoretica et practica, vocalis et instrumentalis*, dat in de bibliotheek te Leiden voorhanden is.

Abub of ABHUBH, blaasinstrument der oude Hebreërs.

Academie, Ἀκαδημία, Gr., was oorspronkelijk de naam van een aan den held Akademos gewijd landgoed bij Athene. Hier droeg Plato, omringd door een groot aantal leerlingen, dagelijks zijn ideeën voor. Ook na den dood des meesters plachten zijn leerlingen en aanhangers daar samen te komen, om zich door leerrijke gesprekken te ontwikkelen. De bezoekers dezer openbare school werden ACADEMICI genoemd. Sulla vernietigde de Atheensche ACADEMIE, doch de naam bleef voor de vereenigen van geleerde mannen bestaan, en Cicero noemde het gymnasium op zijn landgoed Tusculanum ook ACADEMIA.

In de middeleeuwen ging naam en doel der academie in Europa verloren. Eerst in het tijdperk der Renaissance (15^e eeuw), toen de studie der klassieke litteratuur, vooral in Italië, meer en meer algemeen werd en men zich met bijzondere voorliefde op de kennis der oudheid begon toe te leggen, kwam de lang vergeten naam weder te voorschijn en een vereeniging van Florentijnsche geleerden noemde zich »Platonische Academie». Talrijke andere gezelschappen in Italië volgden dit voorbeeld, deels uit eigen krachten, deels ondersteund door beschaafde vorsten. En niet alleen voor de wetenschap, ook voor de kunst werden ACADEMIES opgericht; aanvankelijk alleen voor de beeldende kunsten, later ook voor de muziek. De meeste dezer MUZIEK-ACADEMIES hebben een langdurig bestaan gehad; sommige zijn zelfs nu nog in leven. Een van de oudste is de *Academia filarmonica* te Verona, welke reeds in het midden der 16e eeuw in bloei stond en sedert 1771 ook Mozart onder haar leden telt; daarop volgt de in 1622 door Giacobbi gestichte *Academia dei filomusi* te Bologna, die zich in 1633 met de *A. filarmonica* aldaar vereenigde, terwijl in Napels het *Liceo filarmonico* ontstond. De *Académie royale de Musique* te Parijs werd opgericht in het jaar 1669, toen de abbé Perrin van den Koning verlof kreeg, twaalf jaren lang in alle Fransche

steden zoogenaamde *académies* in het leven te roepen en tooneelstukken op te voeren. Dit privilege ging later op Lully over, die in 1672 de zoogenaamde „grootte Opera” stichtte en met veel moeite vrouwen op het tooneel bracht. Krachtens de koninklijke verordening mochten adellijke heeren en dames in de tooneelvoorstellingen als zangers en dansers medewerken; aan bijzonder verdienstelijke zangers, dansers en instrumentalisten werd jaarlijks een geschenk van 15,000 Livres gegeven; na 15-jarigen dienst kon ieder lid aanspraak maken op pensioen; de componist eener nieuwe opera verkreeg van de eerste tien voorstellingen 100 en van elke volgende twintig Livres, de dichter een even groote som. In 1784 werd de *A. royale de musique* in verbinding gebracht met de door baron Breteuil opgerichte *Ecole royale de Chant et de Déclamation*, uit welke school later het beroemde *Conservatoire* ontstond. — Engeland verkreeg in 1710 een muziekkademie, genaamd: *Society of ancient music*, welke nog bestaat, en in 1721 een *musical academy* alsmede een A. voor italiaansche opera's, welke vooral door Händel in bloei geraakte. Te Stokholm werd in de 18^e eeuw een, ook nu nog bestaande, A. opgericht. In Duitschland zijn slechts weinige muzikale vereenigingen, die den naam A. dragen. Daartoe behooren de in 1858 opgerichte *Neue Academie der Tonkunst* te Berlijn, de *Academie der Wissenschaften und Künste*, 1710 geopend, de *Academischer Musikverein* te Breslau, gesticht in 1822, en een groot aantal *Singacademien*. In ons land draagt geen enkele muzikale vereeniging den naam A.; in België daarentegen vindt men er vele. Te Brussel werd omstreeks het midden der 17e eeuw een *Académie Musicale* opgericht, in denzelfden tijd een te Doornik; Antwerpen schijnt omstreeks 1681 een A. verkregen te hebben, Mechelen in het begin der achttiende eeuw; ook in Rijssel en Bergen waren zij in dien tijd reeds te vinden.

Academische graden in de muziek bestaan alleen in Engeland en ook daar slechts aan de Universiteiten te Oxford en Cambridge. Reeds onder koning Alfred vinden wij aan de door hem gestichte hoogeschool te Oxford (886) een leerstoel voor muziek. Om het *baccalawreaat* — d. i. de academische graad die de doctorale waardigheid voorafgaat — te verkrijgen, moest de student zeven jaren lang de toonkunst theoretisch beoefend hebben en daarna een examen afleggen. Liep dit naar wensch af, dan kon hij, na vijf jaren voortgezette studie, den doctorstitel verkrijgen. Nog in onzen tijd wordt de titel *Doctor musices* door de Universiteiten Oxford en Cambridge verleend, doch meestal *honoris causa*, niet na een voor de faculteit afgelegd examen. — In deze eeuw hebben sommige Hoogduitsche Universiteiten leerstoelen voor muziek, b. v. die te Weenen, Berlijn, Bonn. Om die te verkrijgen moet men een bijzonder examen afleggen, wordt daarna privaattoecent bij de philosophische faculteit en na eenige jaren, indien men zich als schrijver

en onderwijzer verdienstelijk heeft gemaakt, »Professor für musikalische Wissenschaften”. Ook wordt de titel »Professor”, zonder dat daaraan een leerstoel verbonden is, door den landvorst verleend of door onderwijzers eener muziekschool onrechtmatig aangenomen. De titel »Doctor”, dien tegenwoordig vele toonkunstenaars, althans in Duitschland, bezitten, is òf werkelijk verdiend, door de studie in een of ander academisch vak, òf *honoris causa* door de philosophische faculteit verleend.

Acathistus, een lofgezag, ter eere der heilige Maagd, op Zaterdag vóór de vijfde week in de vasten gezongen en waarbij het niet geoorloofd was te gaan zitten.

Accarezzevole, Ital., vleierend, lieflijk, een slechts zelden voorkomend teeken van voordracht.

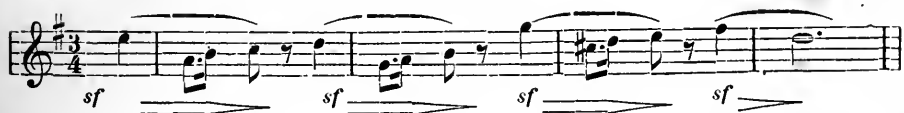
Accas, bisschop te Hexham in het graafschap Northumberland, gest. 740, deed veel voor de bevordering van het kerkgezag in Engeland. Hij was zelf een goed zanger en schreef — of verzamelde — een boek met gezangen.

Accelerando, Ital., verhaastend, in snelheid toenemend; ten opzichte van de tijdmaat hetzelfde, wat *crescendo* ten opzichte van de toonsterkte is. De beweging moet van lieverlede en gelijkmatig, niet plotseling en met rukken, sneller worden. Tegenover *accelerando* staat *ritardando* of *rallentando*, niet te verwarren met *ritenuto* (z. dit).

Accent of KLEMTON noemt men den graad van verheffing, met welken een klank wordt uitgebracht. Men onderscheidt in de muziek grammatische en pathetische accenten. Deze verdeling is echter niet voldoende, gelijk aanstonds blijken zal. Onder grammatisch accent verstaat men den nadruk, die op zekere deelen der maat valt. Het maatdeel, waarop het accent valt, heet het zware, elk ander het lichte maatdeel en voor alle maatsorten gelden in dit opzicht vaste regels, die zoo lang van kracht zijn, totdat zij door bijzondere voorschriften opgeheven worden.

In dit voorbeeld heeft elke eerste kwart het natuurlijk accent. Het volgende toont een verschuiving der accenten, welke door een hoog, zekerheidshalve ook nog door *sf* en > aangeduid wordt:

Tot de verschoven accenten behooren ook de SYNCOPEN (z. dit). — Wanneer woord en toon met elkaar verbonden worden, geldt als regel, dat beider rhythmus in overeenstemming gebracht moet worden. Vele componisten,

zoowel beroemde als onberoemde, hebben tegen dit gebod gezondigd; ter wille van een schoone melodie hebben zij vaak het woord geweld aangedaan. Het volgend staaltje van verkeerde accentuatie deelt W. Tappert in Mendel's *Lexicon* mede:

De versmaat is dactylisch, de tonen zijn trochaeïsch gerangschikt. Ofschoon nu niet alle voorbeelden van slechte accentuatie zoo spoedig in het oog vallen als dit, vindt men er toch, zelfs in de werken van groote meesters, die hinderlijk genoeg zijn. Zoo bevat *der Freischütz* o. a. het volgende:

Two staves of musical notation in treble clef with a key signature of one flat (B-flat). The first staff contains the first two lines of the melody, and the second staff contains the remaining two lines. The melody is marked with 'x' above certain notes to indicate incorrect accents. The lyrics are: Durch die Wäl-der, durch die Au-en, Al - les was ich konn-te schauen, ü - ber eig'nes Glück. Trübe Au - gen, Liebchen, tau - gen ei - nem hol - den Braut - chen nicht.

Vooral in N°. 4 is zwaar tegen het accent gezondigd; de melodie is hier niet uit de woorden ontstaan; zij draagt geheel en al het karakter eener instrumentaal-melodie (voor klarinet b. v.) en de componist heeft haar met geweld en ten koste van het accent in verband gebracht met de woorden. Het zou gemakkelijk zijn uit de werken van andere groote meesters meer dergelijke fouten tegen het accent aan te voeren. Eerst Wagner is met onverbiddelijke strengheid tegen dit misbruik opgetreden. Volgens hem moet er volkomen overeenstemming tusschen woord- en toon-accent bestaan. Geen concessies meer ter wille van een schoonklinkende melodie! „Mich dünkt, 'sollt' passen. Ton und Wort!" laat hij Hans Sachs in *die Meistersinger von Nürnberg* zeggen en in het gezang van den stadsschrijver Beckmesser geeft hij een parodie van verkeerde accentuatie. B. zingt o. a.:

Two staves of musical notation in bass clef with a key signature of one sharp (F-sharp) and a 4/4 time signature. The melody is marked with 'x' above certain notes to indicate incorrect accents. The lyrics are: Den Tag seh' ich er - schei - nen, der mir wohl ge - fall'n thut; dasst mein Herz sich ei - nen gu - ten und fri - schen Muth.

terwijl de schoenmaker Sachs elke fout tegen den klemtoon met den hamer op de leest markeert.— Onder pathetisch of gevoels-accent verstaat men den nadruk, dien de zanger of speler aan deze of gene passage geeft. Het is hetzelfde, als in de taal het rhetorisch accent, dat, naar het bijzonder doel des sprekers, een anders minder sterk geaccentueerde of wel toonlooze syllabe in een woord, of een anders zwak geaccentueerd woord in den zin doet uitkomen. Zoo kan men, bij voorbeeld, de anders toonlooze lettergreep van den meervoudsvorm van het woord *jaar*, in »het heeft *jaren* geduurd,» den toon geven, om de veelvuldigheid der jaren te doen uitkomen. In: »wij weten het, en God dank *dat* wij het weten», heeft »dat» een hoogen toon, omdat, viel hij op het tweede »weten», de tegenstelling der beide zinnen niet gevoeld zou worden. Dergelijke rhetorische accenten komen ook in gedichten en bijgevolg, wanneer deze gecomponeerd zijn, in de muziek voor; de zanger moet zorgen, dat zij gehoord worden; maar dikwijls zal hem dit niet mogelijk zijn, wanneer namelijk de componist de rhetorische accenten veronachtzaamd heeft. Hoe zal een zanger b. v. in de volgende woorden:

Sonder Ende klagt die Nachtigall ihr Weh';
Sing *ich* ewig Ach und Weh —
Had're nicht!

het voor »ich» vereischte pathetisch accent te pas kunnen brengen, daar de componist (G. Vierling) dit woordje volstrekt niet geaccentueerd heeft?

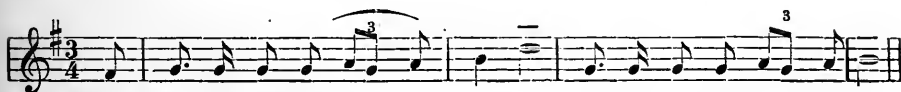
Sing *ich* e-wig Ach und Weh: ha - dre nicht!

Zeer juist heeft daarentegen Franz Schubert in zijn lied *Im Dorfe* (Winterreise N°. 17) dit accent aangebracht:

Was soll *ich* un-ter den Schläfern säu - - men!

Men ziet uit dit voorbeeld, welk middel den componist ten dienste staat, om het rhetorisch accent weer te geven: de tegenstelling tusschen hooge en lage tonen, m. a. w. het melodisch accent, hetwelk echter door bijna alle theoretici met stilzwijgen wordt voorbijgegaan. Het melodisch accent kan met het rhythmische samenvallen of afzonderlijk gebruikt worden. Van het eerste geval vindt men een voorbeeld in *der arme Peter* van Schumann:

Die Mädchen flüstern sich in 's Ohr: der stieg wohl aus dem Grab hervor

Van het andere geval vindt men een voorbeeld in *der Schlesische Zecher* van Reissiger:

He, Freund, gewinn ich, so bist du mein!

De woorden »ich" en »du" zijn melodisch, het woord »mein" rhythmisch geaccentueerd.

Voorts dient nog het harmonisch accent vermeld te worden, dat mede door de theoretici met stilzwijgen wordt voorbijgegaan. Door het aanwenden van een bijzonder accoord of van een bijzondere modulatie kan groote nadruk aan een of ander woord gegeven worden. Zoo gebruikte reeds Gluck voor de woorden »horreur", »malheur", »douleur", »fureur", »perfidie", »affreux", »cruel" en dergelijke, bijna altijd een verminderd septime-accoord. Sedert *Alceste*, *Orpheus* en *Iphigénie* heeft nog menig karakteristiek accoord in dit opzicht beteekenis gekregen. Vooral de partituren van den lateren tijd bevatten vele voorbeelden van het harmonisch accent.

Totale afwezigheid van (melodisch) accent kan van zeer goede uitwerking zijn bij grafstemmen, orakel, schimmen uit de onderwereld, ook bij lethargie en apathie. Voorbeelden vindt men bij Gluck, Mozart, Cherubini, Wagner e. a.

Accentueeren, kracht of nadruk geven aan een toon of een passage. De teekens, die men daartoe in het notenschrift gebruikt, zijn: *sf*, (*sforzando*), *rf*, (*rinforzando*), *fp*, (*fortepiano*), > (het korte haakje, dat een scherp accent aanduidt), >> (het lange haakje, dat een minder scherpe inflexie verlangt), ^ (zwaar accent) en - , welk streepje aanduidt, dat een toon in zijn volle waarde en kracht aangehouden moet worden. De graad van sterkte dezer accenten hangt af van de hoofdnuances. Een *sforzando* moet in een *forte* geweldiger zijn dan in een *piano*. Ook verwarre men de teekens > en >> niet met elkaar. Zij hebben een verschillende beteekenis, zooals blijkt uit de volgende voorbeelden :

en

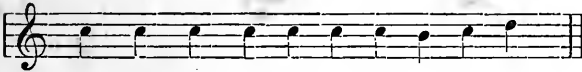

Accentus ecclesiastici, Lat., kerktönen; de stembuigingen bij het zingen

der altaargezangen in de R. K. kerk; in het bijzonder: de gezangen van den priester, diaken, subdiaken en misdienaar, in tegenstelling van *Concentus*, waaronder men de gezangen der gemeente verstaat. Tot de *ACCENTUS* behooren: de »Collecten»-toon, *tonus orationum seu collectarum*; de »epistel»- en »evangelie»-toon; de »passie»; het gezang der »profetieën» e. a. Van *gezung* kan bij de A. e. eigenlijk geen sprake zijn. In het algemeen geschiedt de voordracht op één toon, buigingen komen slechts op het einde der perioden en bij zinteekens voor. Antony geeft in zijn *Lehrbuch des Gregorianischen Kirchengesangs* (Munster 1829) volgende aanwijzing, hoe men komma, dubbele punt, punt en yraagteeken voor het oor duidelijk maakt:

Sic can - ta comma, Sic du - o punc - ta: Sic ve - ro punc - tum.

Sic sig - num in - ter - ro - ga - ti - o - nis?

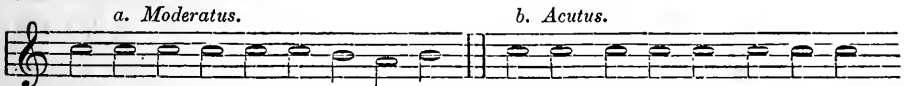
Ornithoparchus (in zijn *Micrologus musicae activae*, 1519) onderscheidt drie accenten: *gravis*, *acutus*, *circumflexis*, en maakt tevens melding van een *oratio interrogativa*. Van den *circumflexus* geeft hij geen notenvoorbeeld; de andere luiden aldus:

1. Accentus gravis.

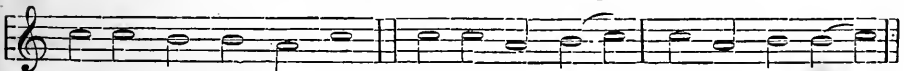
Par - ce mi - hi, Do - mi - ne! Ni - hil e - nim sunt di - es me - i.

2. Accentus acutus.

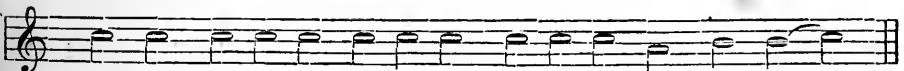

Il - lu - mi - na - re Hie - ru - sa - lem. Qui - a Glo - ri - a Do - mi - ni

3. Oratio interrogativa.

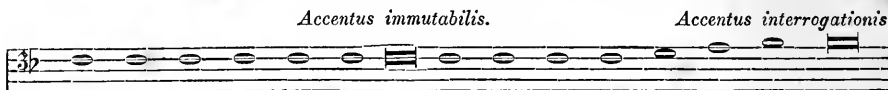
su - per te or - tum est Un - de es tu? Quid est bo - num?

Quan - tas ha - be - o in - i - qui - ta - tes et pec - ca - ta?

Sedert Walther (1732) telt men, behalve de hier genoemde, nog drie accenten: *accentus interrogativus*, *accentus immutabilis* en *accentus finalis*.

Laatstgenoemde bestaat uit een trapsgewijze nederdaling naar de onder-quart. De beide andere vindt men in dit voorbeeld:

Ant-wor-test du nichts zu dem, das die - se wi - der dich zeu - gen?

Accessisten worden de onbezoldigde zangers eener kapel of eener opera genoemd.

Acciacatura, Ital., het breken der accoorden, een soort van snelle arpeggio, aangeduidt door een gebroken (zigzag) streepje vóór het accoord; ook een kort versieringsnootje vóór de hoofdnoot. Bij het spel van den *Generalen* bas beteekent A., dat bij een cadans de intervallen van het quart-sext-accoord door de linkerhand verdubbeld, de oplossing daarvan echter door de rechterhand alleen gespeeld moet worden.

Acciajuoli (Filippo), dichter en componist, geb. te Rome in 1637, moest, evenals twee andere leden zijner familie, Maltezer-ridder worden, ging naar Palestina, doorreisde vier werelddeelen en kwam daarna in Rome terug, waar hij als dichter, componist en voortreffelijk machinist aan het tooneel werkzaam was. Hij stierf den 3den Febr. 1700.

Accidens, Lat., toevallig. In de muziek verstaat men er onder: een toevallig verhoogings- of verlagingsteeken (\sharp , \flat , \natural). De Franschen spreken van *signes accidentels*, de Italianen van *accidenti*. De toevallige teekens zijn slechts van kracht voor de maat, waarin zij zich bevinden; strikt genomen zouden derhalve in het volgend voorbeeld:

in de tweede maat geen herstellingsteeken noodig zijn. Toch wendt men ze, ter vermijding van misverstand, dan aan, wanneer kort geleden, zij het ook in een andere maat, een toevallig verhoogings- of verlagingsteeken voorgekomen is.

Accidentalium notularum beteekende vroeger, dat een tusschen twee noten van grooter waarde staande noot aan de vorige en volgende gelijk gemaakt kon worden, of ook, dat een der grootere noten een derde van haar waarde kon verliezen.

Accolade, Fr., letterlijk: omhelzing; teeken tot verbinding van twee of meer notenbalken.

Accolinus, abt van St. Victor te Parijs, een der veelzijdig ontwikkelde geestelijken uit de middeleeuwen, deed veel voor de ontwikkeling van het gezang. Van zijn leven is verder niets bekend; alleen haalt *Montfaucon* Bibl. II, 1396 een werk *Metra de musica* van hem aan.

Accompagnemento, Ital., ACCOMPAGNEMENT, Fr., begeleiding, is de ondersteuning van een of meer solostemmen door een of meer instrumenten of zangstemmen. Ofschoon de begeleiding altijd ondergeschikt aan de solostem moet zijn, vereischt zij toch van den kant van den componist de grootste zorgvuldigheid; een overladen accompagnement kan evenzeer een muziekstuk bederven als een te mager accompagnement.

Vergelijkt men de accompagnementen uit vroeger tijden, b. v. het stereotiepe

met de sedert Beethoven steeds rijker en

polyphoner geworden begeleiding, dan bestaat er meer vrees, dat de moderne componisten door overladen, dan door te mager accompagnement zullen zondigen. Vrij algemeen klagen dan ook de zangers, althans wanneer zij met orkestbegeleiding zingen, over te sterk accompagnement. Deze klacht is evenwel meer tegen de uitvoerders dan tegen den componist gericht. En terecht; een goed orkest moet de meest ingewikkelde, dikst geïnstrumenteerde begeleiding, daar waar het noodig is, zoo discreet weten uit te voeren, alsof de zanger slechts door een gitaar begeleid werd. Dat verreweg de meeste orkesten dit *niet* kunnen, is een gevolg van de omstandigheid, dat er, voor zooverre mij bekend is, geen scholen bestaan, waar deze hoogst moeilijke kunst onderwezen wordt. Dat het voor een *pianist* noodzakelijk is, een bijzondere studie van het accompagneeren te maken, behoeft nauwelijks gezegd; al te vaak toch gebeurt het, dat de voordracht van een lied bedorven wordt, doordien de begeleidende pianist niet op de hoogte van zijn taak is. Over de moeilijkheid om goed te accompagneeren, spreekt reeds Rousseau in zijn *Dictionnaire de musique* uitvoerig.

Accompagnato, Ital.; ACCOMPAGNÉ, Fr.; begeleid, vergezeld, geaccompagneerd.

Accompagnateur, Fr.; ACCOMPAGNIST, Hoogd.; begeleider.

Accompagneeren, de kunst van; z. ACCOMPAGNAMENTO.

Accoord. Van dit woord bestaan niet minder definities dan van het woord »muziek". Het geven van definities echter, altijd een ongemakkelijk werk; is in de hoogste mate moeilijk, wanneer het een kunst als de muziek geldt. De een noemt ACCOORD »einen aus mehreren Tönen zusammengesetzten Klang, oder die harmonische Verbindung verschiedener Intervalle" (Koch); een ander, »ein *fasslicher* Zusammenklang von Intervallen" (André); Helmholtz zegt, dat het »ein Zusammenklang von mehr als zwei Einzelklängen"; Arrey von Dommer, dat het »das gleichzeitige Erklängen mehrerer Töne" is; Dehn wil, dat het »ein gleichzeitiger Zusammenklang von zwei

oder mehr generell verschiedenen Intervallen" genoemd worde; Richter verstaat onder Accoorden »gleichzeitige Tonverbindungen, aus verschiedenen Intervallen nach gewissen Grund-Principien zusammengesetzt;" Fétis zegt: »une réunion de sons, qui s'accordent ensemble, qui plaisent à l'oreille". Marx.... maar genoeg! Men ziet, dat aan al deze definities iets hapert. Volgens de definitiën van Koch, Helmholtz en von Dommer, zou de

volgende combinatie van tonen: een accoord zijn. Wat André

met »fasslich" bedoeld, is raadselachtig; immers, wat voor het oor van den een begrijpelijk is, zal het niet altijd voor het oor van den ander zijn. Gebrekkig is het »réunion de sons, qui s'accordent ensemble" van Fétis; want een eenstemmige melodie is ook een »réunion de sons", en wanneer de schrijver er bij voegt: »qui plaisent à l'oreille", dan vraagt men onwillekeurig »de qui?" — Wat de door Dehn bedoelde »generell verschiedenen Intervalle" zijn, is onbegrijpelijk en het »nach gewissen Grund-Principien zusammengesetzt" van Richter is zeer onbestemd. De beste mij bekende definitie van accoord is die van Tappert: »Unter Accord versteht man jede drei- oder mehrstimmige Tonverbindung, welche entweder direct aus über einander gebauten Terzen besteht (Grund-Accorde, Stamm-Accorde), oder sich auf eine solche Zusammenfügung zurückführen lässt (Lagen und Umkehrungen)". Tertsen zijn de bouwstenen der accoorden; doch niet alleen, gelijk men vroeger aannam, groote en kleine; ook verminderde en zelfs overmatige tertsen kunnen tot oprichting van het harmonisch gebouw aangewend worden. Dit als basis aannemende, kan men de vreemdste en meest samengestelde accoorden verklaren, o. a. de zoogenaamde ACCORDS ALTÉRÉS, gelijk Rameau ze noemt, die reeds meer dan tweehonderd jaren in de muzikale praktijk bestaan, ofschoon zij nog heden, door vele theoretici met leedè oogten worden aangezien. — Dit over ACCOORD in het algemeen. Al wat tot dit onderwerp behoort vindt men in de art. DRIEKLANK, SEXT-, SEPTIME-, QUARTSEXT-, NONE-ACCOORD, ACCORD ALTÉRÉ, enz. — Tot in de 17de en 18de eeuw heeft het woord ACCOORD nog een andere beteekenis gehad. In dien tijd werden drie of vier instrumenten van dezelfde familie een STEMWERK of ACCOORD genoemd. Schalmeien, fluiten, cornetten en bazuinen waren in verschillende afmetingen voorhanden. Alleen laatstgenoemd »stemwerk" bestaat nog, ofschoon in deze eeuw de diskantbazuin hoe langer hoe zeldzamer geworden is.

Accords altérés, Fr.; ALTERIRTE ACCORDE, Hoogd., veranderde accoorden, noemt men die accoorden, welke gevormd worden door niet tot denzelfden toonaard behoorende tertsen. Rameau was de eerste, die de uitdrukking »altéré"

in dezen zin gebruikte. Joh. Crüger (1630) zegt van deze accoorden, dat zij »noch *naturales*, noch *molles*” zijn. Jos. Riepel spreekt van chromatische, Marpurg (1760) van fantastische, Phil. Em. Bach van oneigenlijke accoorden. Bij G. Weber (1817) komen zij voor onder den naam van avontuurlijke grondharmonieën; bij anderen zijn zij weder »kunstige”, »gemengde” accoorden, »toevallige dissonanten”, enz.

De voornaamste dezer accoorden zijn:

1°. *De hardverminderde drieklank*: grondtoon, groote tert, verminderde quint — (groote en verminderde tert).

2°. *De dubbelverminderde drieklank*: grondtoon, verminderde tert, verminderde quint — (verminderde en groote tert).

3°. *De dubbel-overmatige drieklank*: grondtoon, overmatige tert, overmatige quint — (overmatige en kleine tert).

4°. *De weeke overmatige drieklank*: grondtoon, kleine tert, overmatige quint — (kleine en overmatige tert).

5°. *Gealtereerd septime-accoord*: grondtoon, groote tert, overmatige quint, kleine septime.

6°. *Gealtereerd septime-accoord*: grondtoon, groote tert, verminderde quint, kleine septime.

7°. *Gealtereerd septime-accoord*: grondtoon, verminderde tert, verminderde quint, verminderde septime.

8°. *Gealtereerd septime-accoord*: grondtoon, kleine tert, dubbel verminderde quint, verminderde septime.

9°. *Gealtereerd none-accoord*, b. v. grondtoon, groote tert, verminderde quint, kleine septime, kleine none.

Nog verscheidene andere combinaties zijn mogelijk; het is echter niet mogelijk ze alle mede te deelen. De negen bovengenoemde accoorden zien er in notenschrift aldus uit:

Zij komen, in oorspronkelijken vorm of omgekeerd, in de werken van vele meesters van vroeger en later tijd voor.

Accord à l'ouvert, Fr., een accoord, dat op de losse snaren van een strijkinstrument gespeeld wordt.

Accordando, Ital., stemmend, beteekent het nabootsen van het stemmen der orkestinstrumenten. Voorbeelden van dergelijke nabootsing vindt men in *Don Juan* (1e bedrijf, finale), *l'Étoile du Nord* (1e bedrijf), *der Freischütz*, *Faust* van Gounod (wals), voorts in *der Rose Pilgerfahrt* van Schumann, de *Mephisto-wals* van Liszt, e. a.

Accordare, Ital., stemmen.

Accordatore, Ital., ACCORDEUR, Fr., stemmer.

Accordion, handharmonica, een in 1829 door Damian te Weenen uitgevonden instrument, in hetwelk stalen staafjes door een blaasbalg in vibratie worden gebracht. Op de toetsen, die, naar verhouding van de grootte van het instrument, van 3 tot 50 in getal zijn, wordt de melodie, door middel van kleppen (in den regel twee) de harmonie voortgebracht. Het accordion doet bijna uitsluitend bij straatmuziek dienst; goede spelers hebben te vergeefs getracht er een concertinstrument van te maken.

Accordo, Ital., in de eerste beteekenis: ACCOORD (z. dit). Vervolgens: een met 12 tot 15 snaren bespannen strijkinstrument, vroeger in Italië in gebruik. Afbeeldingen van dit instrument vindt men op sommige schilderijen van Italiaansche meesters.

Accordoir, Fr., stemhamer.

Accorimbani (Agostino), Italiaansch opera-componist, geb. 1754 te Rome. Hij stond bij zijn landgenooten in groot aanzien.

Accorimbani (Baldassaro), een der oude Italiaansche kerkcomponisten, van wien alleen de naam tot ons gekomen is.

Accrescendo = CRESCENDO; z. dit.

Accursius, (Maria Angelo), toonkunstenaar en dichter, leefde in groot aanzien aan het hof van Karel V. Hij werd in het einde der 15^e. eeuw geboren.

Acetabulum, Lat., een slaginstrument bij de Grieken, door hen *δξύβαρον* genoemd.

Aceves, Spaansch dramatisch componist van dezen tijd, bekend door vele *zarzuelas*; opgevoerd zijn: *Dos comicos de provincia*; *Sensitiva*; *el Manco de Lepanto*; *la Bola negra* en *el Testamento azul*.

Achard, (Adolphe), geb. 1808 te Lyon, was eerst wever, werd later zanger, debuteerde in 1833 te Parijs en was een der beste zangers van de *Opéra comique*.

Acht. Het getal 8 wordt gebruikt om aan te duiden, dat een gedeelte van een muziekstuk een octaaf hooger of lager moet worden voorgedragen; in het eerste geval staat *boven* de noten 8 of 8va *alta*, in het tweede *onder* de noten 8 of 8va *bassa*.

Achtvoet, z. VOET.

Achtste, achtste deel eener noot = ♩; de Franschen noemen het *croche*, de Italianen *croma*. Volgen in de instrumentaalmuziek meer achtsten elkander op, dan worden zij door een dwarsstreep verbonden: .—

Ackermann (Carl David), omstreeks 1750 geb., hoogst verdienstelijk

zanger en tooneelspeler te Koningsbergen; hij stierf in 1798. Ook zijn echtgenote, Charlotte Sophie Bachmann, geb. te Reinsberg in 1759, gest. in het begin dezer eeuw, was een sieraad van het tooneel te Koningsbergen.

A cori bantenti, Ital., een muziekstuk voor twee of meer koren, waarin het volgende koor het voorafgaande imiteert, hetzij in rechte, hetzij in tegenbeweging. Een voorbeeld hiervan vindt men in Cherubini's *Cours de contrepoint et de Fugue*, pag. 75.—

Acte, Fr., bedrijf, heet in dramatische stukken, dus ook in opera's en zangspelen, dat gedeelte van het werk, wat een afgesloten geheel vormt. Het vallen van het scherm duidt het einde eener acte aan.

Acte de cadence, Fr., slotval of toonsluiting; ook naslag van den triller.

Acteur, Fr., tooneelspeler, hier eigenlijk: dramatisch zanger. Reeds voor 100 jaren schreef Rousseau in zijn *Dictionnaire de Musique*: »Voor een A. der opera is het niet voldoende, dat hij een voortreffelijk zanger is, hij moet ook een voortreffelijk tooneelspeler zijn. Niet alleen datgene, wat hij zelf uitdrukt, heeft hij zijnen hoorders duidelijk te maken, maar ook datgene wat de begeleiding uitspreekt. Want het orkest drukt geen gedachte uit, die niet uit des zangers ziel komt. Zijn gang, zijn gebaren, zijn gelaatstrekken, moeten altijd in overeenstemming zijn met de muziek; ieder oogenblik, ook wanneer hij zwijgt, moet hij den toehoorder belangstelling inboezemen, en indien hij, zelfs in een moeilijke partij, slechts voor een oogenblik vergeet het voortstellen karakter getrouw te blijven, zoodat de zanger *qua talis*, gescheiden van den tooneelspeler, bemerkbaar wordt, is hij niet meer A., maar toonkunstenaar op het tooneel, concertzanger in costuum." Het ware te wenschen, dat deze woorden van den »burger van Genève" op de deur der kleedkamer van iederen operazanger te lezen waren, of nog beter: dat zij allen, die zich aan de conservatoria in den dramatischen zang komen bekwamen, als eerste gebod werden geleerd. Dan zou het treurig verschijnsel, dat een operazanger met de allereerste regelen der tooneelspeelkunst geheel onbekend is — de weinige uitzonderingen bevestigen den regel — zich niet zoo dikwijls meer voordoen en misschien geheel verdwijnen.

Actische spelen heetten de muzikale wedstrijden bij de Romeinen. Zij werden jaarlijks te Nicopolis, ter herinnering aan den zeeslag bij Actium (31 n. Chr.), gehouden. Daarbij werden prijzen uitgereikt aan die toonkunstenaars, welke het meest in hun kunst hadden uitgemunt.

Acuazo (Filippo), Italiaansch componist, vervaardiger eener *farsa* in één bedrijf: *Il Pittore d'un morto vivo* (1867).

Acustiek, z. AKUSTIEK.

Acuta (sc. vox), Lat., een scherpklinkende, gemengde stem in het orgel (z. MIXTUUR). A komt ook in het CONTRAPUNT voor (z. dit).

Acutae claves (ook ACUTA LOCA en ACUTAE VOCES) Lat., letterlijk: hooge tonen, plaatsen, stemmen — een verouderde uitdrukking; Guido v. Arezzo noemde aldus de toonreeks van *a* tot *g'*. De tonen van *a'* tot *e''* werden superacutae of geminatae en die van de laagste octaaf, van *F* tot *G*, graves genoemd.

Acuto, Ital. AIGU, Fr.; scherp, doordringend.

Acutus, Lat., een der kerkaccenten; z. ACCENTUS ECCLESIASTICI.

Ad, Lat. en Ital.; zie **A**.

Ad libitum, Lat., naar believen, naar welgevallen.

Adagietto, Ital., een klein ADAGIO en van een minder langzame beweging.

Adagio, Ital., langzaam, de tweede der vijf hoofdgraden van beweging (LARGO, ADAGIO, ANDANTE, ALLEGRO, PRESTO). Als zelfstandig naamwoord gebruikt, beteekent **A** een langzaam, tot de uitdrukking van teederheid, droefheid en godsdienstig gevoel geëigend muziekstuk, dat in den regel als tweede of derde deel eener symphonie of sonate, soms echter ook zelfstandig optreedt. Het ADAGIO verhoudt zich tot het ALLEGRO, als de uitgehouden toon tot de gefigureerde beweging. »Dem Tempo ADAGIO'', zegt Wagner in zijn opstel *über das Dirigiren*, »giebt der gehaltene Ton das Gesetz: hier zerfließt der Rhythmus in das sich selbst angehörende, sich allein genügende reine Tonleben. In einem gewissen zarten Sinne kann man vom reinen Adagio sagen, dass es nicht langsam genug genommen werden kann: hier muss ein schwelgerisches Vertrauen in die überzeugende Sicherheit der reinen Tonsprache herrschen; hier wird der *languor* der Empfindung zum Entzücken; was im Allegro der Wechsel der Figuration ausdrückte, sagt sich hier durch die unendliche Mannigfaltigkeit des flektirten Tones; der mindeste Harmoniewechsel wirkt hierbei überraschend, wie die fernsten Fortschreitungen durch die stets gespannte Empfindung als erwartet vorbereitet werden''. Het Adagio is de beste proefsteen voor het talent van een componist; armoede van gedachten, gebrek aan scheppingskracht komen in geen ander soort van muziekstukken duidelijker te voorschijn. Ook het talent van de uitvoerenden kan men het best aan een **A**. toetsen; de voordracht eischt veel muzikaal gevoel.

Adagio assai en **Adagio di molto** = zeer langzaam.

Adagio non tanto of **non molto** = niet te langzaam.

Adagissimo = allerlangzaamst (komt zelden voor).

Adam (Louis), professor aan het conservatoire te Parijs; pianist, componist, violist, harpist, geb. den 3^{den} December 1758, te Miettersholz (Dep. Bas-Rhin). Vooral als pianist was hij beroemd. Als vriend en beschermeling van Gluck arrangeerde hij bijna al diens opera's voor het klavier, zoodra zij

verschenen. Onder zijn werken verdienen de aandacht: *Nouvelle méthode, ou Principe général du doigté p. l. Pfte.* en *Premières leçons et 38 Pièces agréab. de tout genre par grad.* — Hij stierf den 11^{den} April 1849 te Parijs.

Adam (Adolphe Charles), componist van *le Postillon de Lonjumeau*, was de zoon van Louis Adam en geb. den 8^a Jan. 1803. Hij ontving de eerste pianolessen van Henri Lamoinne, een oudleerling zijns vaders. In 1817 kwam hij in het conservatoire, waar hij door Reicha en later door Boieldieu in de compositie onderwezen werd. Zijn voorliefde voor de dramatische muziek vertoonde zich spoedig. Hij knoopte kennis aan met vaudeville-schrijvers en begon de muziek voor verscheiden kleine stukjes te schrijven; zoo werkte hij mede aan het succes van *La batelière*, *Caleb*, *Le hussard de Felsheim* en eenige andere vaudevilles. Het eigenlijke begin zijner dramatische loopbaan was de opera *Pierre et Catharine*, die in 1829 in de *Opéra comique* gegeven en gunstig ontvangen werd. Nu volgden, in den tijd van 1½ jaar vier nieuwe opera's, namelijk: *Trois jours en une heure*, *Josephine*, *Le morceau d'ensemble* en *Le grand prix*. In 1832 ging A. naar Londen en componeerde aldaar twee Engelsche opera's: *His first campaign* en *The dark diamant*. In 1833 keerde hij weder terug naar Parijs en schreef *Le proscrit*, welke opera een jaar later door *Le chalet*, een zijner populairste werken, gevolgd werd. *Le postillon de Lonjumeau* verscheen 1836 ten tooneele, en het is voornamelijk door dit werk, dat Adam een Europeesche beroemdheid heeft verkregen. Geen zijner latere opera's kunnen met den »postillon" vergeleken worden; toch zijn er vele bekenden onder, b. v.: *Le brasseur de Preston*, *Cagliostro*, *La reine d'un jour*, *La rose de Péronne*, *Le roi d'Yvetot*, *le Toréador* e. a. — In 1847 werd A. tooneeldirecteur en richtte het *Théâtre national* op, dat echter na eenige maanden sukkelens bezweek en zijn stichter in zijn val medesleepte. Het gevolg van deze mislukte poging was, dat A. in groote finantieële moeilijkheden kwam, waaruit hij eerst gered werd, toen hij, na den dood van Habeneck (1849), de betrekking van inspecteur van het conservatoire verkreeg. Als schrijver is A. bekend door feuilletons in de *Constitutionnel*, *l'Assemblée nationale* en de *Gazette musicale*, alsmede door een lezenswaardig boek: *Souvenirs d'un musicien*. Hij stierf den 3^a Mei 1856.

Voorts zijn van den naam Adam nog bekend: 1° Johann, altist, lid der hofkapel te Dresden ten tijde van Hasse; 2° J. L., fluitist, waarschijnlijk familie van den Franschen componist; 3° Carl Ferd., componist en cantor te Leisnig in Saksen, gest. 1868; 4° August fluitist en componist; 5° Carl Friedrich, organist te Fischbach.

Adam de Fulda, leefde op het einde der 15^e eeuw en behoort tot de grootste muziekgeleerden van zijn tijd. Deze monnik was de eerste onder de Duitsche toonkunstenars en muzikale schrijvers, die den

Nederlanders het uitsluitend bezit van contrapuntische muziek betwistte. Hij schreef, behalve eenige composities, waarvan een kerkelijk lied: »Ach hülþ my Leidt und sehnlich Klag” tot ons gekomen is, een zeer verdienstelijke verhandeling *De Musica*, die te vinden is in Gerbert's *Scriptores eccl. de Mus. sacr. tom. III*. Zij is in 1490 geschreven en wordt verdeeld in 4 deelen en 45 hoofdstukken, handelende 1° over de uitvinding en den lof der muziek; 2° over de stem, het geluid, den toon, de sleutels; 3° over de mensuraal- en figuraalmuziek; 4° over de verhoudingen, intervallen, consonanten e. a. In dit werk noemt A. zich »musicus ducalis”. Het jaar van zijn dood is onbekend, doch in 1537 schijnt hij nog geleefd te hebben.

Adam de la Hale of **de la Halle** neemt onder de Noord-Fransche dichters en zangers der middeleeuwen, welke men met den naam *Trouvères* bestempelt, een eervolle plaats in. Hij werd waarschijnlijk in het jaar 1240 geboren. Zijn vaderstad is Arras. Van zijn jeugd weet men niet veel, behalve dat hij het ongeluk had krom te groeien, weshalve hij later »de bochel van Arras (le bossu d'Arras)” genoemd werd. Dit ongeval is waarschijnlijk een van de oorzaken geweest, waarom hij zich in den geestelijken stand begaf. Het geestelijke leven beviel hem echter zoo slecht, dat hij spoedig in de wereld terugkeerde. Daarop trouwde hij een meisje uit het klooster Vauxcelles, welk huwelijk na korten tijd ontbonden werd. Om politieke redenen was hij, en met hem zijn vader, omstreeks 1266 gedwongen de stad Arras te verlaten. Hij begaf zich naar Douai en vervaardigde hier in treurige stemming het gedicht *Li congies Adan d'Arras*. Spoedig echter mocht hij zijn vaderstad weder betreden en gaf zijn vreugde daarover lucht in een schoon *chanson*. In 1282 volgde hij den graaf van Artois, Robert II, naar Napels, waar hij in 1286 stierf. Zijn »Gieux” of zangspelen, die hij als *trouvère* componeerde, en vooral *Li Gieux du pèlerin*, maakten hem beroemd. Het voor naamste werk van A. is echter *Li Gieux de Robin et Marion*, de eerste *pastorale* of, gelijk men het ook genoemd heeft, de eerste *opéra comique* in Frankrijk. Het stuk bestaat uit aria's, coupletten, duetten en dialoog. De aria van Robin ziet er in het oude notenschrift aldus uit:

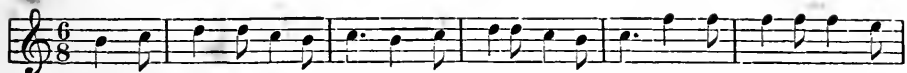
The image shows three staves of musical notation in square neumes on a four-line staff. The lyrics are written below the notes. The first staff contains the lyrics: "J'ai en-core i tel pasté qui n'est mie de lasté". The second staff contains: "que nous mangerons Marote bec à bec et moi et vous". The third staff contains: "chime ratendez Marote chi venrai parler à vous."

J'ai en-core i tel pasté qui n'est mie de lasté

que nous mangerons Marote bec à bec et moi et vous

chime ratendez Marote chi venrai parler à vous.

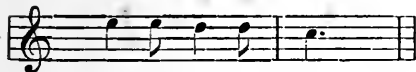
In modern notenschrift :

J'ai en - core i tel pas-té qui n'est mie de las - té, que nous mangerons Ma-

ro- te, bec à bec et moi et vous chi-me ra-tendez Ma- ro- te qui ven-

rai par-ler à vous.

In de muziekgeschiedenis is A. vooral daarom van groote beteekenis, omdat de van hem overgebleven werken het bewijs leveren, dat hij een van de eersten, zoo niet de eerste, is geweest, die op vrije wijze meerstemmig trachtte te schrijven, de tot zijn tijd gebruikelijke octaven- en quinten-gangen met tertsen en sexten vermengde en composities maakte, die, vergeleken met andere werken van en vóór dien tijd, zekere bevalligheid bezitten.

Adam de St. Victore, stierf den 8^{en} Juli 1177 als kanunnik der Augustinus-orde in de abdij St. Victor te Parijs. Hij vervaardigde vele *Sequenzen* en andere kerkgezangen.

Adami (Ernst Daniel), geb. den 19^{en} Nov. 1716 te Zduny in Polen, gest. den 29^{en} Juni 1795 te Pommerswitz, is in de muzikale wereld voornamelijk bekend door zijn »Philosophische Abhandlung von der göttlichen Schöne der Gesangsweise in geistlichen Liedern bei öffentlichem Gottesdienste (Leipzig 1775)».

Adami da Bolsena, pauselijk kapelmeester en professor der muziek te Rome, geb. 1664 te Bolsena, schreef het voor de geschiedenis der pauselijke kapel belangrijk werk *Osservazioni per ben regolare il Coro dei Cantori della Capella Pontificia, tanto nelle funzioni ordinarie, che straordinarie* (Rome 1711). Hij stierf den 22^{en} Juli 1742.

Adams, 1°. Eduard, kamermusicus van den keurvorst van Brandenburg en harpist te Berlijn, als zoodanig aangesteld in 1638. Hij stierf in 1659. — 2°. David, zoon van Eduard, mede kamermusicus van den keurvorst. In 1661 verkreeg hij verlof te gaan reizen, benevens een jaarlijksche toelage van 100 Th., om zich te bekwamen op de harp en de *viola di gamba*. In 1662 reisde hij naar Engeland. — 3°. Thomas, Engelsch toonkunstenaar in de tweede helft der 18. eeuw. Van hem is bekend: *A familiar Introd. to the first Principles of music for the use of Beginners on the Pianof.* Voorts: *Concerto for the Pianoforte* en *Psalmist's new companion*.

Adamsappel (*pomum Adami*, Lat.), een deel van het stemorgaan, en wel het vooruitstekende gedeelte van het strottenhoofd. Bij vrouwen is hij niet zoo sterk ontwikkeld, als bij mannen.

Adamus Dorensis, abt te Hereford in Engeland, geb. in het begin der 12de eeuw te Dover, gest. omstreeks 1200, was een ijverig beoefenaar der muziek en liet een werk na: *Rudimenta musices*.

Adcock (Jacob), geb. 1778 te Eton in Engeland, schreef talrijke »Glees» (veelstemmige gezangen). — Abram A., waarschijnlijk zijn vader, is alleen door een te Londen gestoken portret (vóór 1750) bekend.

Adalaldus, diaken en verdienstelijk muziekonderwijzer te Argenteuil, omstreeks 800.

Additie, harmonische, de optelling van in cijfers uitgedrukte intervallen. — Wanneer een pond gewicht, aan een snaar gehangen, den grondtoon geeft, dan verkrijgt men door $2\frac{1}{2}$ pond de reine quint, door 4 pond de boven-octaf, enz. Is de spanning van twee snaren gelijk, dan hangt de toonhoogte van haar lengte af; de helft eener snaar geeft de octaf, $\frac{2}{3}$ de quint, $\frac{3}{4}$ de quart, $\frac{4}{5}$ de groote terts, enz. De quint wordt dus uitgedrukt door 3 : 2, de quart door 4 : 3, de terts door 5 : 4. Eigenlijk is de geheele A niets dan een vermenigvuldiging der breuken, die de verhouding der intervallen uitdrukken. Vermenigvuldigt men de verhouding der reine quint met die der quart, dan verkrijgt men de verhouding der octaf, daar beide intervallen te zamen een octaf uitmaken; b. v. $\frac{3}{2} \times \frac{4}{3} = \frac{12}{6} = 2 =$ octaf. (Z. TEMPERATUUR EN TOONSTELSEL).

Addolorato, Ital., smartelijk, treurig.

Addolcire, Ital.; ADOUCIR; Fr.; den toon verzachten.

Adelberg (S. van), violist, geb. den 14^{den} Aug. 1853 te Utrecht, was tot 1869 leerling van J. H. Dahmen en begaf zich daarna tot voltooiing zijner studiën naar het conservatoire te Keulen. Hier bleef hij vier jaren en keerde toen naar zijn geboortestad terug, alwaar hij op dit oogenblik als leeraar der viool- en zangklasse aan de muziekschool der Maatschappij tot bevordering der Toonkunst werkzaam is. Zoowel in deze betrekking als in die van Directeur der Liedertafel te Amersfoort toont hij zich een ernstig strevend kunstenaar, die aller achtung verdient.

Adelbertus Woytichus, eigenlijk: graaf Woitzeck Libicenski, bisschop te Praag, later aartsbisschop van Gnesen, leefde in de 10de eeuw. Gerbert (*De cantu et musica sacra*, Tom. I, pag. 348) geeft van hem een Slavisch gezang in de manier eener litanie, en Janozky gaf in 1747 zijn *Boga Rodzika*, een strijdlid der oude Polen, in het licht. — Hij werd in 997 door de heidensche Pruisen gedood en als apostel der Pruisen gecanoniseerd.

Adelbold, (Adelboldus, Adelpoldus, Adelbaldus, Albaldus,

Athalbaldius of Adelbéron), de negentiende bisschop van Utrecht, was een Fries van edele geboorte, die zich uit godsdienstigen ijver in de Benedictijner-abdij van Lobbes, bij Binche, in Luikerland, begaf. Hij werd er echter geen monnik, maar bleef er als Klerk. Vervolgens werd hij Raad van Keizer Hendrik II en kort daarna, omstreeks het jaar 1000, ten bisschoppelijken zetel verheven. Zijn aanzien ten hove verminderde daardoor evenwel niet, zoodat hij zich nog dikwijls in het gevolg van den Keizer bevond, waardoor zijn gezag in de kerk nog meer aanwies. Men prijst hem als zeer voorzichtig in het bedienen van het bisschoppelijke ambt en in zijn regeering, ook was hij zeer ijverig om den godsdienst en al wat daaraan vast was te beschermen en uit te breiden, en om de heilige plaatsen, die vervallen waren, te herstellen en te verbeteren. Zoo heeft hij de St. Maartenskerk te Utrecht, die door Willebrordus gesticht, doch door de Denen verwoest was, en die Baldricus van Goor, de vijftiende bisschop, weder was beginnen te herbouwen, in 1015 verder opgetrokken of, zoo als anderen willen, na die geheel te hebben afgebroken, weder van den grond af opgebouwd. Ook richtte hij in de St. Walburgskerk te Tiel een Kapittel van Kanunniken op; doch hoe godsdienstig hij ook wezen mocht, hij kon zijn toorn en zijn verbolgenheid over eenig ongelijk niet wel betoomen, maar was de eerste onder de Utrechtsche bisschoppen die het harnas aanschoot. Alle schrijvers getuigen eenparig, dat hij doorgeleerd was in de goddelijke boeken en bij uitnemendheid ervaren in de wereldlijke wetenschappen. Hij schreef o. a. *Het leven van Keizer Hendrik II*, alsmede een *Verhandeling over de wijze hoe de dikte der sphere te vinden*, die hij aan Paus Silvester II zond, met wien hij over de wiskunde briefwisseling hield. De reden, waarom wij hem hier noemen, is, dat hij ook op muzikaal gebied uitmuntte, hetgeen blijkt uit zijn geschrift *De Musica*; het handelt over de bestemming der consonnanten en de verdeeling van het monochord en is in het eerste deel van Gerbert's *Script. eccles.* afgedrukt. Voorts heeft men nog van hem de volgende gezangen: *de Laude sanctae crucis*, *de Laude beatae Mariae*, een *Nachtgezag ter eere van den H. Martinus* en een *Triumf-Liedzang ter eere van denzelfden Heilige*. — Adelbold overleed den 27sten Nov. 1027, na een regeering van 19 jaren.

Adelburg (August, ridder van), geb. 1830 te Constantinopel, was voor de diplomatie bestemd, doch ging later tot de muziek over. Hij is bekend door opstellen over muziekwetenschap, groote orkestcomposities en door een opera *Zryni*, welke te Pesth uitgevoerd werd. Ook is hij een degelijk violist.

Adelgasser (Anton Cajetan), een omstreeks 1750 beroemd organist en cimbalist, geboren in Beieren. Van zijn compositiën zijn de Missen noemenswaardig.

Adeline, een der uitstekendste zangeressen aan de Italiaansche opera te Parijs (einde der 18e, begin der 19e eeuw).

Adelung (Christian Friedrich), geb. omstreeks 1758, gest. den 23sten Nov. 1807, organist te Berlijn en directeur van eenige zangverenigingen.

Ademhalen. — »Respirate bene, mettete ben la voce, pronunziate chiaramente, ed il vostro canto sarà perfetto” zeide de als zanger en zangmeester uitmuntende Pachierotti, en ieder deskundige zal toestemmen, dat de leer der ademhaling de basis der geheele zangkunst is. En toch wordt door vele, zelfs beroemde, zangers tegen die leer gezondigd. Hun taak is tweeërlei: in ademen en uit ademen. Nu bestaat de gewone fout hierin dat het inademen te oppervlakkig geschiedt en dat daartoe niet genoeg tijd wordt gebruikt. De nauwlijks merkbare ademhaling, waaraan wij in het dagelijksch leven gewend zijn, is voor den zang niet voldoende; hier is vóór alles noodig, zooveel lucht mogelijk in te zuigen en die lang in de longen te bewaren. De daartoe noodige beweging der spieren mag niet, zooals dikwijls geschiedt, in het bovenste gedeelte der longen beginnen, zij moet in borst en onderlijf voelbaar zijn, zoodanig, dat het onderlijf inkrimpt en de long zich in haar geheelen omvang uitbreidt. Deze beweging moet langzaam en rustig uitgevoerd, doch dan terstond de eenmaal verkregen stand der organen vastgesteld en daardoor de lucht, in haar poging om te ontsnappen, verhinderd worden. — Weet de zanger, hoe hij moet ademhalen, dan leert hij in de tweede plaats, wanneer hij het doen moet. In dit opzicht geldt als hoofdregel: men trachte elke samenhangende muzikale gedachte in één adem voor te dragen; op deze wijze wordt het ademhalen door den toehoorder niet, of bijna niet bemerkt. Is dit wegens de lengte der phrase óf in het geheel niet, óf alleen met groote inspanning mogelijk, dan verdeele men de ademhaling naar de muzikale zinsneden. Met betrekking tot den tekst gelden de volgende regelen: in het algemeen mag het verband der woorden niet door ademhalen verbroken worden. Bij elke pauze moet men op nieuw ademhalen, namelijk na elk zinteeken van langer duur dan het komma; komt echter in een aaneenschakeling van zinnen geen ander teeken dan het komma voor, dan is daarop een snelle ademhaling noodzakelijk; is het bij de voordracht eener phrase noodig adem te halen, voordat zelfs een komma in den tekst voorkomt, dan vatte men minstens zooveel woorden samen, als een zin vormen. Uit dezen regel volgt, dat een enkel bijvoegelijk naamwoord slechts in geval van nood van zijn zelfstandig naamwoord gescheiden mag worden, b. v. wanneer het eerste een lang melisma, het laatste een lang uit te houden noot heeft; bij twee bijv. naamwoorden mag het tweede niet van het zelfst. naamw. gescheiden worden, evenmin een voorzetsel van zijn volgend woord; ook niet het voornaamwoord van het werkwoord en het

hulpwerkwoord van het deelwoord en den infinitief. Ontstaat in een langzaam tempo, bij lange noten, de noodzakelijkheid, om in het midden van een veellettergrepig, meestal samengesteld, woord adem te halen, dan moet dit woord door den adem verdeeld worden in de deelen, waaruit het is samengesteld. — Voor de bespelers van blaasinstrumenten is de leer der ademhaling niet minder van belang dan voor de zangers, en wat het juiste oogenblik der ademhaling betreft, geldt ook voor hen de algemeene regel, dat elke geheele muzikale zin in één adem voorgedragen moet worden — behoudens de uitzonderingen. Bij orkestuitvoeringen is het noodig, dat de directeur nu en dan op de ademhaling der blazers lette. Het kan voorkomen, dat, bij de voordracht van enkele phrases door verschillende blaasinstrumenten, o. a. bij het spelen van een koraalmelodie, het effect bedorven wordt, wanneer niet alle blazers te gelijker tijd ademen. Als één voorbeeld onder duizenden moge de aanvang der ouverture *Tannhäuser* gelden:

Andante maestoso.

Deze melodie zal slechts dan goed voorgedragen worden, wanneer door alle blazers op hetzelfde oogenblik — vóór de laatste kwart van iedere tweede maat — ademgehaald wordt. Zoo is het ook niet hetzelfde, of de Bastubaïst, in de phrase waarmede de *Faust*-ouverture van denzelfden componist begint:

Sehr langsam.

daar adem haalt, waar de

komma's geplaatst zijn — hetgeen juist zou zijn; de geheele melodie in één adem te blazen is bij de traagheid van het tempo niet mogelijk — dan wel, of hij aldus indeelt:

Het karakteristieke van den

septime-gang *d—E* gaat door deze wijze van ademhaling verloren.

Adenez (le roi), Fransch dichter en virtuoos op vele instrumenten; hij leefde omstreeks 1260 als minstreel en wapenkoning in dienst van Hertog Hendrik van Brabant.

Adiaphonon, een in 1819 te Weenen uitgevonden toetseninstrument van

zes octaven, in hetwelk de tonen door stalen staafjes worden voortgebracht, en dat dus genoemd wordt, omdat het onverstembaar is.

Adirato, Ital., toornig, woedend voor te dragen, door zekere gedeelten van den rhythmus te versnellen en zekere noten sterk te accentueeren.

Adler, 1° Georg, violist en pianist op het einde der 18^e en in het begin der 19^e eeuw, 2° Joseph, cantor te Dyhrenfürth in Silezië, degelijk organist en leerling van den beroemden Otto in Glatz, geb. 1752, gest. den 13^{den} April 1814.

Adlung (Magister Jacob), onderwijzer aan het gymnasium en organist te Erfurt, geb. 1699 te Biebersleben. Tot aan zijn dood, den 5^{den} Juli 1762, had hij niet minder dan 218 personen onderricht op het klavier gegeven en 16 klavieren gebouwd en buitendien meer dan 284 leerlingen in de taal en in andere wetenschappen onderwezen. Van zijn geschriften zijn bekend: *Anleitung zur musikalischen Gelahrtheit u. s. w.* (Erfurt, 1758, 2^e editie van Joh. Ad. Hiller, Lpz. 1783); *Musica mechanica Organoedi* (Berlijn 1768.) en *Musikalisches Siebengestirn* (Berlijn, 1768).

Adolfati, Italiaansch operacomponist en leerling van Galuppi; een zijner opera's, *Ariadne*, in 1730 te Genua uitgevoerd, maakte vooral door de aria „*Se la sorte mi condanna*” veel opgang.

Adonidia heette bij de Grieken een lied ter eere van Adonis.

Adonion, een gezang der Spartanen, dat, door bijzonder daartoe bestemde fluiten (*tibia embateriae*) begeleid, bij het naderen van den vijand gezongen werd.

A Dorio ad Phrygium, van het Dorisch naar het Phrygisch, een oud spreekwoord, waarmede bedoeld wordt, dat iemand ongemotiveerde uitwijkingen maakt, niet bij de eigenlijke zaak blijft. Het is waarschijnlijk ontstaan, doordien tusschen de Dorische en Phrygische toonsoorten geen verband bestond.

Adornamento, Ital., versiersel.

Adrastus, leerling van Aristoteles en muzikaal schrijver. Zijn werk *Harmonicorum libri tres* met den Griekschen titel *Ἀδράστου περιπατητικοῦ ἁρμονικῶν βιβλίον* werd in 1788 in de bibliotheek van den koning van Sicilië gevonden.

Adrianalia, Lat., is de naam van zekere door keizer Hadrianus (117 tot 138 n. Chr.) te Rome en elders gegeven feesten, waarbij de muziek een voorname rol speelde.

Adriani, (Francesco, bijgenaamd St. Severino), geb. 1539 te Verona, 1573 pauselijk kapelmeester, stierf den 16^{den} Aug. 1575. Degelijk contrapuntist.

Adriano, (Francesco), geb. 1520 te Venetië, was een groot contrapuntist. In 1567 verscheen zijn voornaamste werk: *Psalmi vespertini omnium dierum festorum per annum*.

Adrianus (Emanuel), Nederlandsch luitenist en componist, leefde tegen het einde der 16e eeuw te Antwerpen, alwaar in 1592 zijn *Pratum musicum* verscheen. Dit zeldzaam geworden werk bevat 12 Preludia, 5 Phantasieën, 34 Madrigalen, 3 Motetten, 10 Napolitaansche gezangen, 5 Gaillards, 9 Passomezzi met Gaillards, Allemandes, Courantes, enz.

Adrien Painé, aanzienlijk zanger en componist te Parijs, leefde in 1780. Een verzameling zijner *Romances* in 5 afdeelingen verscheen van 1800 tot 1802. Twee zijner broeders waren mede als zangers aan Parijsche theaters aangesteld.

Adufe, eigenlijk *ТОРН* of *ТУРН* (Hebr.), een slaginstrument bij de Hebreërs.

Aedilen, beambten bij de Romeinen, die tevens het opzicht over de uit te voeren tooneel- en muziekstukken hadden.

Aegidius (Johannes), Franciscaner-monnik te Zamora in de tweede helft der 13^e eeuw. Hij schreef de in Gerber's *Scriptores eccles.* Tom. II p. 369 opgenomen *Ars musica*.

Aelbrechts (Jacob), klaviermaker te Antwerpen omstreeks het midden der 16^e eeuw, werd in 1558 in het St. Lucas-gild opgenomen.

Aeminga (Siegfried Caeso von), geb. den 3^{en} Dec. 1710 te Mölln in Mecklenburg, professor in de Rechten. Op muzikaal gebied is hij bekend door vele verhandelingen. Hij stierf den 25^{en} Mei 1768.

Aeoline of **Aeolodikon**, een in het jaar 1800 te Hamburg uitgevonden toetseninstrument van zes octaven, met stalen staafjes, die door wind bewogen worden en tonen als van blaasinstrumenten voortbrengen.

Aeolisch — *MODUS AEOLIUS*. — aeolische toonsoort, de vijfde authentische toonsoort der Grieken en de derde kerktoon, vormt haar schaal aldus: *a, b, c, d, e, f, g, a*. Karakteristieke tonen zijn haar kleine terts (*c*) en de kleine sext (*f*); deze mogen niet veranderd worden en daarom mist deze toonsoort de moderne modulatie naar de dominant en onderdominant; zij heeft namelijk noch het accoord *a, cis, e*, noch het accoord *b, dis, fis*. Het meest verbindt zij zich met de Phrygische toonsoort, en wel of in den vorm van een half slot op de aeolische tonica (voorbeeld a), of door verbinding der geleidende tonen (de secunde en septime d en f) der Phrygische toonladder (voorbeeld b).

Hierdoor verkrijgt zij een waardig, kerkelijk karakter, terwijl in melodisch opzicht de kleine terts en sext, in harmonisch opzicht de groote drieklank

op de dominant, afgewisseld door de kleine drieklanken op tonica en onderdominant, der toonsoort een zacht, elegisch karakter verleenen. (Z. GRIEKSCHE MUZIEK.)

Aeolomelodikon, het voornoemde instrument met eenige wijzigingen, door middel van welke meer verscheidenheid van toonkleur ontstaat.

Aeolopantalon, hetzelfde instrument met een pianoforte vereenigd.

Aeolusharp, windharp, een langwerpige houten kast met acht of tien *unisono* gestemde snaren, die, aan tocht blootgesteld, geluid geven.

Aeolusklavier, een toetseninstrument, in hetwelk de toon door houten staafjes, door den wind eener blaasbalg bewogen, wordt voortgebracht.

Aequal, een orgelstem van acht voet.

Aequi sonus, Lat., éénklank, samenklank van twee tonen van dezelfde hoogte.

Aequivoca heetten zekere wijzen bij de meesterzangers.

Aerts (F.) Belgisch violist en componist, geb. te St. Trond den 4^{en} Mei 1827, maakte zijn muzikale studiën aan het conservatoire te Brussel. Daarna vertoefde hij vele jaren te Parijs. In 1862 keerde hij naar België terug en verkreeg de plaats van »professeur de musique” aan de normaalschool te Nivelles, welke plaats hij nog heden inneemt. Hij heeft vele werken uitgegeven, waaronder een *Méthode théorique et pratique pour l'accompagnement du plain-chant, précédé d'un Traité de l'harmonie consonnante*.

Aertsen (Willem), organist der Nieuwe kerk te Amsterdam, tijd- en ambtgenoot van Jan Pieter Sweelink. — In vroeger tijden gebruikte de stadsregeering van Amsterdam meermalen bij maaltijden en plechtige gelegenheden den dienst van de organisten der kerken, ter opluistering der feesten. Zoo word in het stadsarchief van Amsterdam vermeld, dat men in 1585 aan Mr. Aertsen negentien gulden en veertien stuivers uitbetaalde voor de diensten, door hem met vijf muzikanten verleend, zoowel op den maaltijd van Vrouwendag, als op Meivond, daarbij gerekend twee Philippus-daalders, door hem verschoten aan twee der stadsspeellieden van Utrecht, die van daar herwaarts gekomen waren met den Engelschen ambassadeur Robert Davidson. Ook schijnt Aertsen een muzikalen zwager gehad te hebben, gelijk blijkt uit een Resolutie van den Oudraad (fol. 3, 21 Sept. 1604): »Voorts is geresolveert, dat men den swager van Mr. Willem, den organist, sal aenleiden, omme voortaan mijne heeren op maeltijden en andersins onder den clavecymbel ofte eenich ander bequaem instrument te dienen met een fiolontgen, in plaetse van den blinden discipel van Mr. Jan Pietersz., den organist, dye nae den Haech gaat, ende dat men denselven jonckman daervoor sal mogen toeleggen vyer ofte vijf ponden Vlaems des jaers extraordinaire, om hem te beter daerin te oefenen, ende den blinde vereeren

met ses ofte acht rosenobelen." (Men vermoedt dat deze blinde leerling van Sweelinck, Pieter de Voys is.) Van Aertsen wordt nog gewag gemaakt in een brief van Hooft. De Drost van Muiden wenschte namelijk, dat de stad Amsterdam, bij gelegenheid van het bezoek dat Frederik Hendrik op zijn Slot zou brengen, een orgelist zou afstaan, om op Hoofts »piano" te spelen. »Vooreerst wenschte ik wel", schreef hij aan *monsr. et frère* Baek, »dat Mr. Dirk Sweeling moghte beweeght ende bewillight worden (want met onwillige honden quaedt hazevangen is) om hier te komen tegens dien tijd op de Clavecimbel speelen, die jck heb doen stellen, zoo dat hij daer weenigh werk aen vinden zoude . . . Zoo men met Sweeling niet te rechte raken kan, diende d'organist van de Nieuwe Kerk, Mr. Willem (Aertsen) gesproken, die 't niet weigheren zal."

Aeschylus, (*Ἀισχύλος*), uit Eleusis in Attica (525—456 v. Chr.), de schepper van het drama in Griekenland, voerde maske en kothurn in en beperkte het lyrisch element. Van zijn talrijke treurspelen zijn slechts zeven overgebleven. Dertien maal behaalde hij in de wedstrijden met andere dichters den eereprijs; slechts eenmaal moest hij dien aan Sophokles afstaan. Toen begaf hij zich naar Sikelië. Hier zegt men dat hij, onder een rots zittende, terwijl hij over een nieuw onderwerp nadacht, den dood vond (459), doordat een adelaar een schildpad op zijn hoofd liet vallen. — Even als alle Grieksche dichters was hij ook *musicus*, d. i. componist zijner dichtstukken.

Aesthetica, z. PHILOSOPHIE DER KUNST.

Aesthetisch beteekent volgens de etymologie van het woord alles wat in betrekking staat tot het menschelijk gevoel of daarmede in betrekking gebracht kan worden, m. a. w. wat door innerlijke of uiterlijke voorstelling een aangenamen of onaangenamen indruk op ons maakt. Het is de taak der kunst, en vooral der muziek, daar zij het machtigst op ons gevoel werkt, AESTHETISCH in aangenamen zin invloed uit te oefenen en derhalve te vermijden wat gemeen en leelijk is. In hoever echter het leelijke toegelaten kan worden op het gebied der kunst — dat te beslissen is de taak van de philosophie der kunst. Men verwarre de woorden »schoon" en »aesthetisch" niet met elkaar. Een kunstproduct werkt aesthetisch op den mensch, omdat het schoon is. Het woord AESTHETISCH beteekent den toestand, waarin de ziel door het schoone verplaatst wordt; »schoon" is de eigenschap van het voorwerp.

Aevia bevat de vocalen van »Alleluia" en werd als verkorting van dat woord gebruikt.

Affabile, Ital., vriendelijk, minzaam.

A ffabili-Westenholz, een gevierde zangeres uit de tweede helft der vorige eeuw, geb. 1725 te Venetië, gest. 1776 te Schwerin.

Affanato, Ital., onrustig, bedroefd, weemoedig.

Affect — van het Latijnsche *afficere*, d. i. aandoen, aangrijpen — is een gemoedsbeweging, die ons plotseling verrast en, tot zekeren graad geklommen, de bezonnenheid stoort of geheel onderdrukt, b. v. vreugde, droefheid, toorn, angst. Men moet het niet verwarren met HARTSTOCHT, de heerschappij van ééne neiging over alle anderen, b. v. hebzucht, wraakzucht, ijverzucht, dweepzucht. Hartstochten en affecten hebben beide hun wortel in het gemoed; hartstochten ontspringen uit het begeervermogen, affecten uit het gevoel; beide kunnen het verstand verduisteren. Hartstocht is altijd iets verkeerds, begint met overdrijving en wordt maar al te spoedig ontaarding van een in den beginne goede neiging. Over affect moet men anders oordeelen. Sommigen, b. v. de Stoicijnen, oordeelen zeer streng; tegenwoordig doen dit nog de Trappisten, die elk affect een krankheid noemen. In het algemeen is dit waar, doch het heeft zijn grenzen; zoolang de mensch mensch is, moet men niet altijd de affecten veroordeelen. Hoe dit zij, in de kunst speelt het affect een groote rol, en de componist, vooral de dramatische componist, die in het algemeen met de geheele toonladder van menschelijk lijden en gevoelens bekend moet zijn, heeft een bijzondere studie van deze gemoedsbeweging te maken. — De affecten worden in drie soorten verdeeld:

1° de exciteerende, b. v. de vreugde in al haar nuances; 2° de deprimeerende, b. v. de droefheid in al haar nuances; 3° de gemengde, b. v. de toorn, het gewichtigste gemengde effect, waarbij de exciteerende kracht grooter is dan de deprimeerende. Er zijn ook gemengde a., waarbij in den regel de deprimeerende kracht de exciteerende overtreft, b. v. schrik, vrees, angst, schaamte, vertwijfeling. Schrik komt kant en klaar in eens te voorschijn; vrees ontstaat niet zoo plotseling; een getob gaat daaraan vooraf. Vrees en angst verschillen in graad; angst is de hoogste graad van vrees. Schaamte is angst voor de verachting van anderen. Vertwijfeling is een gemengd affect, waarbij men plotseling tot actie overgaat, hetzij uit vrees, hetzij uit angst. Argwaan rekent men ook tot de gemengde affecten. — Meer over dit onderwerp kunnen wij hier niet mededeelen, doch wij herhalen, dat de kennis der affecten voor den componist in het algemeen, en voor den dramatischen componist in het bijzonder, van het grootste belang is.

Affettuoso of **con affetto**, Ital.; hartstochtelijk, met gevoel, warmte, aandoening.

Affilard (Michel l'), lid van de koninklijke kapel en zangmeester te Parijs. In 1705 verschenen van hem bij Ballard te Parijs: *Principes très faciles, qui conduiront jusqu'au point de chanter toute sorte de musique à livre ouvert*, waarvan de achtste uitgave reeds in 1717 het licht zag.

Afflitto, Ital. weemoedig, bedroefd.

Affrettando, Ital. verhaastend.

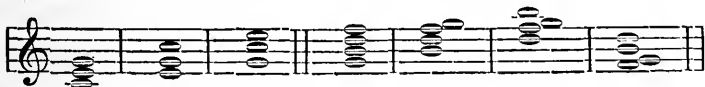
Afranio, kannunik te Ferrara, geb. te Pavia, leefde in de eerste helft der 16^e eeuw en wordt de uitvinder van de fagot genoemd; althans de kannunik Albonesio geeft in zijn verhandeling over Oostersche talen een afbeelding en beschrijving van de fagot en noemt A. uitdrukkelijk als uitvinder van dit instrument. (*Descriptio ac simulacrum Phagoti Afranii*).

Afzelius (David August), geb. den 6^{den} Mei 1785, sedert 1821 geestelijke te Enköping, met Geijer de uitgever van Zweedsche volksliederen (*Svenska Folkorsor*).

Afdalende linie beteekent de verwantschap der toonaarden, die zich uit de opvolging van nederdalende quinten ontwikkelen, dus de reeks der *b*-toonsoorten, als *C—F*, *F—Bes*, *Bes—Es*, *Es—As*, enz. (z. **QUINTENCIRKEL**).

Afgebroken cadans, CADENCE ROMPUE, Fr.; verouderde uitdrukking voor **BEDRIEGELIJKE CADANS** (TRUGSCHLUSS, Hoogd.)

Afgeleide accoorden noemt men die accoorden, welke door omkeering of verwisseling der stamaccoorden ontstaan. Ieder stamaccoord laat zooveel omkeeringen toe, als het aantal zijner tonen min één bedraagt. Zoo heeft b. v. een drieklank twee omkeeringen, een septime-accoord drie:

Afgeleide tonen noemt men die tonen, welke door een verhoogings- of verlagingssteeken uit de oorspronkelijke tonen gevormd worden, b. v. *fis*, *cis*, *dis*, *gis*, *des*, *as*, enz.

Afglijden heet in het klavierspel de wijze, waarop men den vinger van een boventoets naar een daarnevens liggenden benedentoets aftrekt, b. v.

Daarentegen verstaat men onder

Aflossen het achtereenvolgens gebruik maken van meer dan één vinger op denzelfden toets. Dit kan geschieden:

1° wanneer de toets herhaalde malen aangeslagen moet worden, b. v.

2° wanneer de toets slechts eenmaal aangeslagen moet worden, b. v.

Afnemen, z. DIMINUENDO.

Afstooten, z. STACCARE.

Agada, Egyptisch blaasinstrument.

Agapen — van het Grieksche ἀγάπη = liefde, heetten in de eerste tijden van het Christendom de reeds tijdens de apostelen ingevoerde gemeenschappelijke maaltijden. Zij waren met gebed, godsdienstige gesprekken en met gezangen verbonden, die steeds meer het karakter van godsdienstige hymnen aannamen, zoodat de naam AGAPE ten slotte ook op die gezangen overging.

Agathokles, beroemd Grieksch musicus in de eeuw van Perikles leefde omstreeks 450 v. Chr. te Athene. Hij was de leermeester van den evenzeer beroemden Damon, die als onderwijzer van Sokrates en Perikles en als bevorderaar der dramatische kunst een grooten naam verworven heeft.

Agathon, Grieksch dichter en toonkunstenaar te Athene, was een leerling van Prodikos en Sokrates. Hij werd opgevoed in den Delphischen tempel en moet een zoo schoone stem gehad hebben, dat men in die dagen onder *cantus Agathonis* in het algemeen een schoon gezang verstond.

Agazzari (Agostino), geb. den 2^{en} Dec. 1571 te Siena, gest. den 10^{en} April 1640. Hij studeerde bij Viadana, vertoefde eenige jaren aan het hof van keizer Matthias, werd daarna directeur der Apollinarische kapel te Rome en eindelijk, in 1630, kapelmeester aan de domkerk in zijn vaderstad. Hij schreef madrigalen, motetten, psalmen en litanieën en verkreeg den bijnaam *Academico armonico intronato*.

Agelaus, Grieksch citherspeler uit Tegea, een der eerste instrumentaal-virtuosen. Althans Pausanias vertelt, dat hij de eerste was, die bij de Pythische spelen door zijn citherspel, zonder zang, den prijs won.

Agevole, Ital., vlug, licht, los.

Aggiunto, Ital., bijgevoegd, ingelascht, b. v. een aria in een opera.

Aggiustamente, Ital., nauwkeurig in de maat.

Agraver la fugue, Fr., vergrooting der fuga; z. AUGMENTATIO.

Agias, Grieksch musicus ten tijde van den Trojaanschen oorlog.

Agiatamente, Ital., gemakkelijk.

Agilità, Ital., losheid, vlugheid, vaardigheid.

Agile en agilmente, los, vlug, vaardig.

Agincour (d'), Fransch toonkunstenaar, derde Koninklijke organist en tevens organist te Rouaan, was een groot meester in zijn kunst. In het jaar 1733 en de volgende verschenen vele orgel- en klaviercomposities van hem. Hij stierf in 1755 te Rouaan.

Agitato, agitatamente, con agitato of con agitazione, Ital., woelig, onrustig, ontsteld, ontroerd.

Agitato con passione, hartstochtelijk.

Agnelli (Salvatore), geb. te Palermo in 1817, componist van verscheiden Italiaansche opera's. o. a. *I due Pedanti*, *Il Lazzarone napolitano*, *Una notte di carnevale*, *I due gemelli*, *La locandiera*, alsmede twee groote Fransche opera's *La Jacquerie* en *Léonore de Medicis*. Ook componeerde hij op nieuw den tekst van *Les deux avares*, reeds door Grètry op muziek gezet. In 1856 werd te Parijs een door hem gecomponeerde cantate, *l'Apothéose de Napoléon Ier*, in de tuin der Tuilerieën door drie orkesten uitgevoerd.

Agnesi (Maria Theresia), zuster der in 1799 overleden en op meetkunstig gebied beroemde Maria Gaetano d'Agnesi. Zij componeerde cantates, sonates, concerten voor klavier en de 3 opera's: *Sofonisba*, *Ciro in Armenia* en *Nitocri*.

Agnesi (Louis Ferdinand Leopold Agniez, genaamd), geb. te Erpent (prov. Namen) den 17^{en} Juli 1833, gest. te Londen den 2^{en} Febr. 1875. Eerst studeerde hij aan het conservatoire te Brussel voor componist. Hij werd kapelmeester aan de Catharina-kerk en schreef een opera in twee bedrijven, *Harmold le Normand*, die in het *théâtre de la Monnaie* opgevoerd werd, doch met weinig succes. A. besloot toen zanger te worden. Hij bezat een schoone basstem, ging in 1861 naar Parijs om bij Duprez te studeeren en verbond zich daarop bij het Italiaansch operagezelschap van Merelli. Sedert dien tijd werd hij Luigi Agnesi genoemd. Hij maakte vele kunstreizen in Duitschland, Nederland en België, was gedurende eenige jaren zanger aan de Italiaansche opera te Parijs en vestigde zich eindelijk in Engeland, waar hij zoowel in het theater als in de concertzaal veel succes had. Hij was een der beste vertolkers van Händel's oratoria.

Agnus Dei, Lat., (LAM GODS), de eerste woorden en van daar de benaming van het vijfde zangstuk der mis in de R. K. kerken; ingevoerd door paus Sergius in 688. Eerst in de 12^e eeuw kwam de driemaalige herhaling dezer woorden in zwang en werden de woorden »*dona nobis pacem*» bijgevoegd. De geheele tekt luidt: »*Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miserere nobis!* (bis) *Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, dona nobis pacem!*» In de doodenmis (*Missa pro defunctis*, naar de eerste woorden ook *Requiem* genoemd) zingt men, in plaats van »*miserere nobis*»: »*dona eis requiem*».

Agobardus, geb. 779 in Spanje, werd in 808 coadjutor van den aartsbisschop van Lyon en later zelf aartsbisschop. Hij schreef twee verhandelingen: *De divina Psalmodia* en *De correctione Antiphonarii* tegen Amalarius en stierf den 6^{den} Juli 840 te Saintogue.

Agoge (ἀγωγή), het tempo (z. GRIEKSCHE MUZIEK); ook: de trapsgewijze opvolging der tonen.

Agolini-Ugolini (G. A.), schrijver van het werk *L'Accordo tra i fisici ed i musici, o nuova teoria fisico-matematico-naturale della musica* (Fermo 1871).

Agon, (ἄγων), Grieksche wedstrijd, vandaar: de Olympische, Pythische, Isthmische Agon.

Agosti, een Russisch componist uit de 18^e eeuw; van zijn komische opera's werd *Das Herbstabenteuer oder der Junker von Gänsewitz* in de jaren 1780 en volgende op bijna alle Duitsche tooneelen met succes vertoond.

Agostini, 1° Ludovico, geb. te Ferrara 1534, geestelijke en uitvoerend musicus, ook als dichter en componist bij zijn landgenooten bekend; hertog Alphons II van Este benoemde hem tot zijn kapelmeester. Hij stierf den 20sten September 1590. — 2° Pietro Simone, Romeinsch ridder, leefde als componist aan het hof te Parma. In 1680 werd te Venetië zijn opera *Il Ratto delle Sabine* opgevoerd. — 3° Paolo, een der geleerdste toonkunstenaars van zijn tijd, leerling van Nanini. Hij legde zich bij voorkeur op de veelstemmige muziek toe, en toen Urbanus VIII eens een 48-stemmige mis van hem hoorde, was hij vol bewondering voor het talent van den componist. Manuscripten van zijn werken vindt men in het archief van het Vaticaan; in druk verschenen te Rome twee boeken met Magnificat's en Antiphonen en vijf boeken met 8- en 12-stemmige Missen in de jaren 1619—1628. Hij stierf in 1629.

Agrafen, metale haken tot ondersteuning der snaren van een klavier. Sebastian en Pierre Erard wendden ze het eerst aan bij vleugels, de firma Steinway & Sons te New-York maakt met het beste gevolg gebruik van het Agrafen-systeem.

Agrell (Johan), geb. te Löth in Oost-Gothland den 1sten Febr. 1701, eerst kamermusicus te Cassel, daarna kapelmeester te Neurenberg, alwaar hij den 19^{den} Januari 1765 stierf.

Agréments, Fr.; ABELLIMENTI, Ital.; versierselen.

Agresta (Agostino), componist uit de tweede helft der 16e eeuw. Van zijn werken is niets meer bekend.

Agricola (Rudolfus), eigenlijk Roelof Huisman, is geboren te Balfo, in de Groninger Ommelanden, in 1442. In zijn jeugd gaf hij reeds zulke doorslaande blijken van een vlug begrip en een goed geheugen en was bovendien met zulk een overheerschenden lust tot de boeken bezielde, dat men toen al voorzien kon, dat er iets groots van hem te wachten was. Hij genoot het eerste onderwijs op de beroemde Sint-Maartens-school te Groningen, vanwaar hij zich naar Leuven begaf, ten einde zich aldaar in de redeneerkunst en wijsbegeerte te oefenen. Hij stelde zich echter geheel niet met den toenmaligen schooltrant tevreden, maar leerde Cicero en Quintiliaus kennen en beminnen. Nauwlijks een- en twintig jaren oud, werd hij te Leuven tot Meester in de Vrije Kunsten bevorderd. Vandaar vertrok hij naar Parijs, om er zijn letteroefeningen voort te zetten, en bracht de jaren 1476 en 1477 in Italië te Ferrara en te Padua door, waar toen, door de menigte

Grieken, welke, na de overweldiging van Konstantinopel, zich derwaarts hadden begeven, de fraaie letteren weder met luister begonnen te bloeien. Hier verkeerde hij met de beroemdste Grieken en met de fraaiste geesten van Italië, zooals Guarini en anderen, onder de bescherming van den prins Hercules van Este, op het schoonste tijdstip van Italië's ontwikkeling en bloei en de herschepping der wetenschappen. Onder de leiding van Theodorus Gaza, een der gemelde vluchtelingen, oefende hij zich voornamelijk in het Grieksch. Het Latijn onderwees hij zelf en, zoo door zijn wijsgeerige kundigheden en welsprekendheid, als door zijn bekwaamheid in het uitleggen van Grieksche en Latijnsche schrijvers, droeg hij de bewondering weg van alle Italiaansche geleerden, met velen van welke hij redetwistte en zelfs openbare redevoeringen hield. In zijn vaderland teruggekeerd, werd hij aangesteld tot Syndicus der stad Groningen, waar hij uit genegenheid tot de muziek een voortreffelijk orgel in de St.-Maartens-kerk vervaardigde. De regeering van Groningen besloot, bij resolutie van 15 December 1691, ter herinnering aan Agricola, het navolgende daar nog aanwezige opschrift voor het orgel te plaatsen: *Opus Rudolphi Agricolae, Ante annos CCXII patriae hujus civitatis Syndici, semel iterumque auctum, ac denus vetustate et inertii refectione corruptum* (d. i.: Het werk van Rudolf Agricola, voor tweehonderd en twaalf jaren Syndicus dezer stad, eens en andermaal verbeterd en eindelijk door ouderdom en slechte herstelling bedorven.) Te Groningen genoot hij den gemeenzamen en leersamen omgang van zijn ouderen vriend Wessel Gansevoort en betoonde zich allezins een groot liefhebber, voorstander en bevorderaar van de kennis der talen en wetenschappen. Ook wil men, dat hij, gedurende dien tijd, de stad Groningen in een zending bij den Aartshertog Maximiliaan gediend heeft en dat deze te vergeefs hem zocht aan zijn hof te houden. Groningen mocht zich evenwel niet lang in zijn licht verblijden, want slechts zes maanden had hij het syndicaat aldaar waargenomen, toen hem het opzicht over de school te Antwerpen werd opgedragen, en nauwlijks had hij voor dezen post bedankt, of hij werd als Hoogleeraar naar Heidelberg beroepen, waar hij de Grieksche Letterkunde, voor Duitschland, herstelde en ongemeen veel bijdroeg tot opwekking van den smaak voor de Ouden; tevens den grond leggende van de naderhand zoo beroemd geworden boekerij te Heidelberg. Het overige van zijn leven bracht hij gedeeltelijk te Heidelberg, gedeeltelijk te Worms door, bij afwisseling in beide plaatsen onderwijs gevende in de welsprekendheid en wijsbegeerte, terwijl hij ook in openbare disputen, dikwijls op verzoek, zijn gevoelen over allerlei voorkomende zaken verklaarde. Om den kring zijner studiën te volmaken, leerde hij in gevorderde jaren nog de Hebreeuwsche taal van een tot het Christendom bekeerden Jood en gebruikte die tot betere kennis

der gewijde oorkonden, van wier onderzoek hij, in het laatst van zijn leven, veel werk maakte, evenals van de kennis der godgeleerdheid, ten einde de zuivere christelijke godsdienstleer, welke hij zag, dat jammerlijk verontreinigd was, uit haar echte gronden op te delven. Hij schijnt in dezelfde gevoelens gedeeld te hebben, welke Luther naderhand voor de zijnen erkende en hij maakte geen zwaarigheid, in gemeenzame gesprekken, openlijk voor zijn gevoelens uit te komen. Met volkomen recht mag hij dus als een der voorgangers van Erasmus in het werk der Kerkhervorming beschouwd worden. De Keurvorst van den Palts gebruikte hem ook aan het hof tot de gewichtigste beraadslagingen, terwijl hij op diens verzoek tevens een kort begrip der Historie van de vier Monarchieën schreef.

Na het overlijden van Agricola (28 Oct. 1485) sprak Johannes Reuchlin, die groote vereerder der oude, vooral der Hebrèeuwsche, letterkunde, in Duitschland een lijkrede over hem uit. Erasmus gaf dit getuigenis van hem, »dat men aan deze zijde der Alpen nooit een man gevonden had, die bij Agricola in geleerdheid kon halen; dat hij in het Grieksch en Latijn de meesten verre overtrof, in de dichtkunst een tweede Virgilius, in ongebonden stijl een tweede Politianus en zulk een welsprekend redenaar was, dat zelfs Rome hem bewonderde, als of hij geen uitlander maar een inboorling geweest ware; en eindelijk dat hij een scherpzinnig wijsgeer en groot toonkunstenaar was. Zijn luitspel en zijn veelstemmige liederen waren bij zijn tijdgenooten zeer geliefd. — De Italiaan Hermolaus Barbarus maakte het volgende Latijnsche grafschrift op hem, dat de beroemde Fries Wigle van Aytta (Viglius), door Heidelberg reizende, ter liefde van dezen zijn landgenoot, op zijn graf deed uithouwen:

Invida clausurunt hoc marmore fata Rudolphum
Agricolam, Frisii spemque decusque soli.
Scilicet hoc uno meruit Germania, landis
Quicquid habet Latium, Graecia quicquid habet.

hetwelk vrij vertaald dezen zin geeft:

In Frieslands hoop en lust, Rudolfus, wien de dood,
Afgunstig nederverde en in dit marmer sloot.
Vereende Duitschland eens zoo groot een letterschat
Als immer Griekenland of Latium bezat.

Bij zijn leven zijn er weinige van zijn lettervruchten in het licht verschenen; na zijn dood zijn zij echter door Allardus van Amsterdam bijeenverzameld, in 1539, te Keulen, in twee deelen, in 4°. uitgegeven, onder den titel van: *Opera Rudolphi Agricolae*. Zijn portret komt voor bij Schotanus, *Geschied. van Friesland*, bl. 378, en bij Foppeus, *Biblioth. Belg.*, Tom II. pag. 1079.

Agricola (Alexander), Nederlander van geboorte, was een leerling van Ockeghem en een beroemd componist op het einde der 15^e en in den aanvang der 16^e eeuw. Hij bekleedde den post van kapelmeester aan het hof van Filips II en stierf in het jaar 1625 te Valladolid, in den ouderdom van 60 jaren. Volgens sommigen zou zijn eigenlijke naam Ackerman (letterlijke vertaling van Agricola) zijn geweest. Dat hij tot de beroemde componisten van zijn tijd behoorde, blijkt uit het volgend gedichtje (fragment van de *Déploration* op den dood van Ockeghem, door Grétin):

Agricola, Verbonnet, Prioris,
 Josquin Desprez, Caspar, Brumel, Compère,
 Ne parlez plus de joyeux chants ne ris,
 Mais composez ung *Ne recorderis*
 Pour lamenter nostre maistre et bon père.

Eenige werken van A. worden in het archief der pauselijke kapel bewaard; 5 Missen en 150 wereldlijke gezangen verschenen in 1404 te Venetië bij Petrucci in druk; de meeste zijner werken gingen verloren; doch die voorhanden zijn getuigen van de groote beteekenis des meesters voor zijn tijd.

Agricola. Van dezen naam zijn, behalve de twee bovengenoemden, in de muzikale wereld nog bekend: 1° Johann, Duitsch contrapuntist en schoolmeester te Erfurt in de 16^e eeuw, wiens compositiën te Neurenberg gedrukt zijn; 2° Martin, geb. te Sorau in 1485 of 86, gest. te Maagdenburg den 10^{en} Juni 1556. Mattheson noemt hem den eersten, die de Duitsche tabulatuur afschafte en zijn gezangen in ons notenschrift opteekende. Onder zijn theoretische en practische werken zijn vooral van waarde: *Musica instrumentalis* (Rhau, 1529); *Enchiridion musicae Mensuralis* (1532) en *Eine kurz deudsche Musika mit LXXIII schönen lieblichen Exempeln zu vier Stimmen verfasset. Sampt der kleynen Psalmen und Magnificat auf alle Ton artig gerichtet. Von Mart. Agricola.* 1528. *Bei Rhau im Wittemberg.* — 3° M. Georg Ludwig, geb. nabij Sondershausen den 25^{en} Oct. 1643, gest. 1672 te Gotha, kapelmeester te Gotha; 4° Johann Friedrich, geb. te Dobitschen den 4^{en} Jan. 1720, leerling van Joh. Seb. Bach. Hij ging in 1741 te Berlijn voor den grootsten organist door, studeerde in dië stad compositie bij Quanz, werd in 1751 tot Pruisisch hofcomponist en in 1759, na den dood van Graun. koninklijke kapelmeester. Hij stierf den 12^{en} Nov. 1774. Ook zijn echtgenoot, Benedetta Emilia Molteni, was een uitstekende toonkunstenares.

Agthe, 1° Carl Christian, hoforganist van den vorst van Bernburg te Ballenstädt, geboren den 27sten Nov. 1762 te Hettstädt, gest. den 27sten Nov. 1797 te Ballenstädt. Hij componeerde opera's. liederen, klavier- en kerkmuziek. — 2° Albert, geb. 1790 te Ballenstädt, zoon van den vorigen,

klavierspeler en onderwijzer; 3° Friedrich Wilhelm, geb. 1794 te Sangerhausen, 1822 cantor en muziekdirecteur aan de Kruiskerk te Dresden, stierf waanzinnig.

Aguado (Dionisio), gitaarvirtuoos en uitvinder van den *Tripedisono* of gitaarhouder, geb. te Madrid in den aanvang der 19^e eeuw, leefde later te Parijs.

Aguior (Alexandre de), Portugees, geb. te Porto omstreeks het midden der 16^e eeuw. Hij maakte deel uit van de koninklijke kapel des kardinaal-konings D. Henriquez en trad later in dienst bij Filips II. Als zanger was hij beroemd en nog meer door zijn spel op de *Viola de sete cordas* (een soort van luit, nog heden in Portugal in gebruik). In 1603 kwam hij met andere edellieden om het leven, bij den overtocht eener rivier tusschen Talaverla en Lobon. Zijn *Lamentações de Jeremias* waren te Lissabon zeer gezocht.

Agujari (Lucrezia), bijgenaamd la Bastardella, een der beroemdste zangeressen uit de vorige eeuw. Haar stem moet een verbazenden omvang gehad hebben, zoowel in de hoogte als in de laagte. Tot 1777 leefde zij in Londen en begaf zich toen naar Parma, alwaar zij in 1783 overleed. Mozart hoorde haar te Bologna de viermaal gestreepte *C* zingen; Sacchini beweert de groote *B* (?) van haar gehoord te hebben.

Aguilar, pianist en componist, geb. 1824 te Londen, leerling van Schnijder von Wartensee.

Aguilera (Sebastian de) beroemd componist en organist te Saragossa in het begin der 17de eeuw. Vooral beroemd werd hij door het *Magnificat* op de 8 kerktönen, dat in 1618 verscheen.

Aguirre (Abelino), dramatisch componist in Spanje, bekend door een Italiaansche opera: *Gli Amanti di Teruel*, die in 1865 te Valencia werd opgevoerd.

Agus, een op het einde der vorige eeuw bekend violist en professor aan het conservatoire te Parijs, alwaar hij in 1815 stierf.

Ahle (Johann Rudolph), lid van het Gemeentebestuur en organist te Mühlhausen in Thüringen, geb. den 24sten Dec. 1625, gest. 1673, gaf vele theoretische werken, vooral over het zangonderwijs, uit en vond een waardig opvolger in zijn zoon Johann Georg, geb. 1650, gest. den 1sten Dec. 1706, die zoowel den magistratszetel als de organistenplaats van zijn vader innam.

Ahlefeldt (Gräfin von), pianiste, componeerde een operaballet: *Telemach und Calypso*. Zij leefde in de tweede helft der 18de eeuw.

Ahlström, hofbeambte en organist te Stockholm, hofpianist en onderwijzer van den Koning van Zweden, werd in 1792 onder de degelijke operacomponisten geteld.

Ahorn, zeer bruikbaar hout voor den instrumentenbouw.

Ahrensman (Johann Friedrich), geb. 1802 te Schleddehausen in Hanover, ontving zijn eerste lessen van den organist Thorbeke te Melle. In 1819, bij gelegenheid van de reorganisatie der muziekcorpsen in Nederland, werd hij bij het 13de regiment te Nijmegen geplaatst, doch keerde in 1821 naar Hanover terug. In 1827 nam A. op nieuw een betrekking aan bij het 10de regiment der Nederlanden te Amsterdam en werd eerste fagottist aan den Hoogduitschen Schouwburg. In 1829 benoemde men hem tot Kapelmeester aan het Koninklijk Marine-Instituut te Medemblik, welks muziekcorps in 1850 opgeheven werd. Na eenigen tijd in Zwolle te hebben vertoefd, vestigde hij zich als organist en muziekdirecteur te Goes, welke stad hij nog in 1864 bewoonde. Hij beoefende voornamelijk de clarinet en de fagot en vormde vele leerlingen.

Ajali Kehmana, een Turksch strijkinstrument, iets grooter dan de altviool; het wordt bespeeld als een violoncel en heeft slechts drie snaren, die door een eenigszins krommen strijkstok, op gelijke wijze als de *Tromba Marina*, aangestroken worden, en is meestal voorzien van een pedaal tot gelijkmatige verhooging en verlaging der snaren.

Aiblinger (Joseph Caspar), Koninklijk Beijersch kapelmeester te Munchen, geb. in Beijeren 1788, was een degelijk kerkcomponist. Van zijn talrijke, meest ongedrukte, werken, verdienen genoemd te worden de *Offertoria* »Jubilate Deo» en »Deus, noster Deus», alsmede een te Milaan verschenen *Pastorale*. Hij stierf in Mei 1867 te Munchen.

Aichinger (Gregor), organist van den vorstelijken Augsburgser koopman Jacob Fugger, behoort tot de degelijke componisten der 16de eeuw. De jaartallen van de uitgaven zijner werken bewijzen, dat hij hoofdzakelijk van 1590 tot 1621 arbeidde.

Aigner (Engelbert), geb. den 23sten Feb. 1798 te Weenen, componeerde kerkmuziek, operetten en balletten en was kapelmeester voor het ballet aan het Hof-operatheater te Weenen.

Aigu, Fr.; scherp; z. *Acutus*.

Aigrino (Bresciano), ook Illuminato genaamd, leerling van Peter Aaron. Zijn theoretische schriften munten meer door weidsche titels dan door innerlijke waarde uit. De geschriften *La illuminata di tutti i tuoni di Canto figurato, con alc. bell. Secr., non altri piu scritti. Ven. 1562* en *Il Tesor illuminato di tutti i tuoni di Canto figurato, con alc. bell. Secr. non d'altri più scr., novamente composto dal R. P. Fratre Illuminato Aig. Bresc. Ven. 1581*, noemt Mattheson, in zijn *Organisten-Probe* (pag. 70): »ein illuminirtes Geschwader».

Aimo (Nicolo Francesco) z. Haym.

Aimon, 1° Esprit, geb. te Lisle (Vaucluse) in 1754, gest. te Parijs in 1828, violoncellist en componist van quartetten en quintetten, alsmede van een gelegenheidsopera, *l'Autel de la Patrie*, die tijdens de Fransche revolutie te Marseille gegeven werd. — 2°. Pamphile Leopold François, zoon van Esprit, geb. te Lisle den 4^{den} October 1779, gest. te Parijs den 2^{den} Februari 1866, componeerde vele quartetten en quintetten, die van zijn groot talent getuigen; voorts eenige opera's en een *Abécédaire musical*, dat in 1866 een elfde uitgave beleefde.

Aiollae (Francesco), een in zijn tijd zeer geacht toonkunstenaar uit Florence, leefde in de eerste helft der 16de eeuw in Frankrijk.

Air, Fr., z. ARIA.

Ais, Ned., Hoogd.; *la diesis*, Ital.; *la dièse*, Fr.; *a sharp*, Eng.; *a kruis*, Ned. o. st., is de toon, die ontstaat wanneer *A* door een kruis (♯) eenmaal verhoogd wordt.

Ais dur, Hoogd. en Ned.; *la diesis maggiore*, Ital.; *la dièse majeur*, Fr.; *a sharp major*, Eng.; *a kruis groote tert*, Ned. o. st., is de harde toonsoort van *ais*, weinig of niet in gebruik. Het accoord van *ais dur* komt nu en dan voor.

Aisis, de toon, die ontstaat, wanneer *A* door een dubbelkruis (×) tweemaal verhoogd wordt.

Ais moll, Hoogd.; *ais mol* Ned.; *la diesis minore*, Ital.; *la dièse mineur*, Fr.; *a sharp minor*, Eng.; *a kruis kleine tert*, Ned. o. st., is de zachte toonsoort van *ais*, even zeldzaam als *ais dur*.

Akeroyd (Samuel), ook **Akerood**, Engelsch operacomponist te Londen. Zijn vocale werken verschenen in de jaren 1685—87.

Acrstein, (Nik. Theod. von), geb. 6 Juli 1576 te Praag, gest. 3 Aug. 1607; beroemd organist in Boheme.

Akustiek (van het Grieksche woord *ἀκούειν* = hooren) is die wetenschap, welke zich bezighoudt met den aard van den klank, m. a. w. de leer van het geluid. Reeds de oude volken kenden haar. Zoo blijkt b. v. uit de oudste oorkonden der Chineezen, dat de tot den mythischen voortijd behoorende Keizer Fuhî (3000 v. Chr.) bij de vorming van het Chineesche Rijk wetten gaf, volgens welke het hoorbare behandeld moest worden. Daarin vormde al wat hoorbaar was het rijk van het geluid. Hier maakte men onderscheid tusschen de op zich zelf vreugde verschaffende klanken en den muzikalen toon als nauwkeurig te bepalen geluid en van lieverlede kwamen de Chineezen er toe, hun toonsysteem met mathematische zekerheid vast te stellen. Zoowel aan den Indus en Ganges als aan den Nijl vindt men in de eerste historische tijden nagenoeg dezelfde regeling der geluiden. Grootte vorderingen in de geluidsleer maakten de Grieken, vooral na de komst der Egyptenaren

Kekrops, Danaus e. a. Aan Pythagoras, den zoon van den Etrurischen of Thuskischen kunstenaar Mnesarchus, geb. 534 v. Chr., komt de eer toe de overblijfselen der Egyptische muziekwetenschap verzameld en zelfstandig uitgebreid te hebben. Hij verdeelde het rijk der tonen in consonnanten en dissonanten, die hij door middel van het monochord (z. dit) mathematisch vaststelde. De prime werd uitgedrukt door 1:1, de octaaf door 2:1, de quint door 3:2 en de quart door 4:3. Pythagoras en zijn leerlingen noemden deze intervallen de »heilige Vier". Grootte terts ($5:4 = 80:64$) en kleine terts ($6:5 = 30:25$) werden door Pythagoras verkeerd berekend; voor de eerste stelde hij de verhouding 81:64, voor de tweede 32:27. Uit deze fout ontsprongen de eigenaardige gebreken van het Grieksche toonstelsel (z. dit), dat door de latere filosofen meer en meer ontwikkeld en met nieuwe tonen (chromatische en enharmonische) vermeerderd werd. Met het verval van Griekenland begon ook het systeem van Pythagoras te wankelen. Reeds Aristoteles veroorloofde zich de vraag: »waarom zingt men te gelijk slechts in denzelfden toon of in dien van den diapason (8) en hoogstens in dien van den disdiapason (8), en niet in dien van de diapente (5) en van den diatesseron (4)?" — welke vraag de komst der harmonie voorbereidde; en Aristoxenos (320 v. Chr.), die leerde, dat niet wiskunstige berekening, maar enkel het gehoor en het gevoel als beoordeelaars en rechters in de muziek moesten worden geraadpleegd, had, behalve zes heele en twaalf halve tonen in de octaaf, dertig deelen in het tetrachord aangenomen, waarvan twaalf op een heelen en zes op een halven toon moesten komen. Na eenige eeuwen zegevierde de leer van Aristoxenos op die van Pythagoras. — Een exacte wetenschap werd de akustiek eerst in den nieuwen tijd door de navorschingen van Baco (1560—1626) en Galilei (1564—1642). Baco deed het voorstel, de snelheid van het geluid te meten, doch eerst Gassendi en Mersenne beproefden het. Sedert dien tijd ging de akustiek met reuzenschreden vooruit. Otto v. Guericke (1650) vond de luchtpomp uit en bewees door middel van dat instrument, dat zich in een luchtledige ruimte geen geluid bevindt; dat het lichaam zelf schalt en door zijn trillingen ook de lucht, die de trillingen aan het oor mededeelt, in vibratie brengt. De wetten der lichtbeweging, van Descartes (1596—1650), werden ook voor het geluid geldig verklaard. Mersenne (1588—1648) bewees, dat de toonhoogte afhankelijk is van het op een gegeven oogenblik afgelegde aantal trillingen der snaar. Sauveur (1653—1716) ontdekte, dat elk klinkend lichaam, hehalve zijn grondtoon, door het geheele lichaam voortgebracht, nog andere tonen, boventonen genaamd, veroorzaakt, die door enkele in bijzondere trilling gebrachte deelen van het lichaam verwekt worden; hij was ook de eerste, die het woord **AKUSTIEK** gebruikte. Ook Laplace

(1734—1815), Huyghens (1629—1695) en Euler (1707—1783) moeten genoemd worden onder diegenen, welke deelnamen aan de ontwikkeling der akustiek. Het voortreffelijkste op dit gebied is echter verricht door Chladni (1756—1827) en Helmholtz (geb. 1821), die alle bouwsteenen der vervolgen tijden verzamelden en er nieuwe ontdekkingen bijvoegden. De onderdeelen der akustiek worden in dit lexicon in alphabetische volgorde behandeld.

Al, mvd. **ai**; *allo*, mvd. *agli*; *alla*, mvd. *alle*, is de Italiaansche datief, gevormd door het voorzetsel *a* en de lidwoorden *il*, *lo* en *la* (mvd. *i*, *gli* en *le*). Vóór klinkers veranderen *allo* en *alla* in *all'*. In het Nederlandsch wordt *al* enz. weergegeven door: aan de, tot aan de, in de, bij de, naar de (het). Op muzikaal gebied komt het in de volgende uitdrukkingen voor:

al fine, tot aan het einde, of tot daar, waar *fine* staat.

al piacere, naar goedvinden.

al rigore del tempo, nauwkeurig in de maat.

al segno, tot aan het teeken.

all' ottava, in de octaaf.

all' unisono, eenstemmig.

alla breve, (z. dit), in verkorte tijdmaat.

alla camera, in den kamerstijl.

alla capella, in den kapelstijl.

alla diritta, traspgewijze, in klimmende of dalende opvolging.

alla Hanacca, hanakisch, naar de danswijze der Hanaken in Moravië; in $\frac{3}{4}$ maat.

alla Palestrina, in grootschen, edelen kerkstijl, (Palestrina-stijl).

alla pezza, stuksgewijze.

alla Polacca, in het tempo eener Polonaise, (z. dit).

al riverso } omgekeerd (z. **RIVERSO**).

al rovescio }

alla stretta, nauwere samentrekking van het thema (z. **STRETTO**).

alla Tedesca, op Duitsche wijze.

alla Turca, op Turksche wijze.

alla Zingara, op Hongaarsche wijze.

alla Zoppa, op hinkende wijze.

Ala (Giov. Battista), geb. te Monza in 1580, gest. 1612, organist te Milaan.

A la mesure, hetzelfde wat **A BATTUTA** of **A TEMPO** is.

A, la mi re, z. **SOLMISATIE**.

Alanus, met de bijnamen *ab insulis* en *Doctor universalis*, werd 1114 te Rijssel in Vlaanderen geboren, trad reeds vroeg in de orde der Cisterciens te Clairvaux en werd 1140 abt van het klooster La Rivoux. In 1151 werd hij bisschop van Auxerre, maar zocht in 1167 zijn oud klooster Clairvaux weder op, waar hij zich in afzondering geheel aan de studie wijdde. Hij stierf hoog bejaard in 1202 of 1203. Dat hij een uitstekend muziekgeleerde was, blijkt uit zijn in Latijnsche verzen geschreven encyclopaedie: *Anti-Claudianus, seu de officio viri in omnibus virtutibus perfecti*, waarin in verscheiden hoofdstukken (III, 5. VII, 2. 6.) muzikale vragen behandeld

worden. Van dit zeldzame boek bestaat nog een te Antwerpen 1611 gedrukte uitgave.

Alard, 1° Delphin, vioolvirtuoos, saloncomponist en professor aan het conservatoire te Parijs, welke plaats hij na den dood van Baillot (1842) verkreeg en tot 1875 vervulde, werd den 8sten Maart 1815 te Bayonne geboren. — 2° Victor, broeder van Delphin, cornettist te Parijs, stierf 1846. — 3° César, neef van de beide vorigen, geb. 1837 te Josselins in België, was leerling van Servais, ging in 1868 naar Nieuw-York en kwam in 1871 te Amsterdam, alwaar hij solo-violoncellist in het orkest van het *Paleis voor Volkslijst* werd. Later maakte hij deel uit van het *Park*-orkest en werkte op verscheiden muzikale soirées en matinées mede. In 1875 verliet hij Amsterdam en begaf zich naar Parijs, waar hij op dit oogenblik als muziekhandelaar gevestigd is.

Alardus (Lampertus), geb. 1602 te Crempe in Holstein, studeerde aan de Universiteit te Leipzig in de theologie en was een vlijtig beoefenaar der toonkunst. In 1636 zag zijn verhandeling *De veterum musica* het licht. Hij stierf in 1672.

Alary (Julius Eugenius Abraham), geb. te Mantua 1814, componist der melodieuze opera *Le tre nozze*. In 1853 werd hij accompagnateur der keizerlijke kapel te Parijs en muzikdirecteur van het *Théâtre-Italien*. Behalve de zoo even genoemde opera schreef hij nog: *l'Orgue de Barbarie*, operette; *La beauté du diable*, komische opera; *Le brasseur d'Amsterdam*, operette; *La voix humaine*, groote opera en *Locanda gratis*, opera buffa, alsmede een groot aantal aria's en romances.

Alayrac (Nicolas d') werd den 13^{den} April 1753 te Muret nabij Toulouse geboren. Hij was voor de Rechten bestemd, doch zijn liefde voor de muziek was zoo groot, dat hij 's nachts met zijn viool op het dak klom, om zich heimelijk in de kunst te oefenen. Naast het huis zijns vaders bevond zich een nonnenklooster en de vrome zusters wandelden 's nachts in den kloostertuin om het vioolspel te hooren. Later werd hij leerling van Langlé (eigenlijk: l'Anglé) en bekend met Grétry te Parijs. Zijn eerstelingen in de compositie liet hij anoniem verschijnen. Hij werd echter spoedig als auteur ontdekt en van dat oogenblik was zijn naam als dramatisch componist gevestigd. Niet minder dan 57 opera's schreef hij in een tijdruimte van 38 jaren. Zij zijn rijk aan schoone melodieën, doch de bewerking laat dikwijls veel te wenschen over. Niet alleen in Frankrijk, ook in Duitschland werden vele zijner opera's, o. a. *Adolphe et Clara*, *Les deux Savoyards* en *Raoul de Crèqui* met bijval gegeven. Hij stierf in 1809, zonder de voor Napoleon geschreven opera *Le poète et le musicien* ter uitvoering gebracht te hebben.

Albanese (ook Albaneze), castraat en liederencomponist. In 1747, ongeveer in zijn achttiende levensjaar, kwam hij te Parijs en werd bij de koninklijke kapel aangesteld.

Albanesi (Luigi), pianist en componist, geb. te Rome 1821, schreef ongeveer 150 werken voor piano, alsmede eenige Missen en een oratorium *Les Sept Paroles de Jésus Christ*.

Albani (Mattios), een Tyroler vioolmaker, geb. 1621 te Botzen, gest. 1673, wiens instrumenten onder den naam »Albaneesche violen'' zeer gezocht zijn; zijn werk is: *Matthias Albanus fecit in Tyrol Butsani*. — Ook te Palermo leefde een vioolmaker A.

Albani is op dit oogenblik (1878) een gevierde zangeres te Londen.

Albano naam eener talrijke muzikale familie te Napels. 1° Michele, zanger; — 2° Giuseppe, geb. 26 Dec. 1813, eerste fluitist aan het theater San-Carlo te Napels; — 3° Vincenzo, geb. 22 Juni 1823, eerst fluitist later harpist; — 4° Michele, zoon van Giuseppe, geb. 20 Maart 1841, harpist aan het theater San-Carlo, op dit oogenblik te Buenos-Aijres; — 5° Francesco, geb. 20 Oct. 1853, muziekonderwijzer te Napels.

Albeniz (Pedro), geb. 14 April 1795 te Dogrona in Castilië, gest. 12 April 1855, professor in het klavierspel aan het conservatorium te Madrid.

Albergante (Ettore Secondino), Italiaansch geestelijke te Milaan, gest. 10 Oct. 1698, schreef een verzameling driestemmige gezangen (Napels 1644) en een boek: *Problema academica sopra la musica* (Como 1656).

Albergati (Pirro Capacelli, conte d') geb. te Bologna 1675, was een verdienstelijk componist en schreef o. a. de opera's *Gli amici* en *Il principe Selcaggio*.

Alberghi (Ignazio), Italiaansche componist en zanger, leefde in de tweede helft der 18^e eeuw.

Alberici (Pietro Giuseppe), dichter en componist, geb. te Orvieto in den aanvang der 18^e eeuw. Hij is bekend door zijn werk *l'Esilio di Adamo e di Eva dal Paradiso terrestre, Dialogo per Musica a 4 voci. Orv. 1703*:

Albericus, Benedictijner-monnik, in 1106 als kardinaal te Rome gestorven. Hij schreef een *Dialogus de Musica*, die als manuscript in de bibliotheek der Fratrum minorum Sanctae Crucis te Florence te vinden is.

Albert (Heinrich) geb. te Lobenstein 28 Juni 1604, stierf 10 Oct. 1668 als organist te Königsbergen, welke post hij in 1631 verkregen had. Hij werd beroemd door zijn liederen, wereldlijke en vooral geestelijke, van welke laatste „*Gott des Himmels und der Erde*'' nog thans in de gemeenten voortleeft. In dit lied leert men hem ook als gevoelvol dichter kennen.

Albert, (.) violist ten tijde van Frans I, koning van Frankrijk, en »menestrier'' (zooveel als concertmeester) der koninklijke kapel.

Albert (Emile), pianist en componist te Parijs. Zijn salonstukken voor piano zijn in Frankrijk zeer gezocht.

Albert (Max), een der beste citherspelers van den tegenwoordigen tijd, geb. te Munchen 7 Jan. 1833.

Albert (.), zanger aan de opera te Parijs in de eerste helft der 18e eeuw.

Albert de Sisteron, *Trouvère* uit Gapençois, leefde in het begin der 13e eeuw. Onder zijn twintig overgebleven gedichten is vooral een *Sirventes* tegen de vrouwen merkwaardig.

Albertazzi (Emma Hawson), zangeres en pianiste, geb. 1813 te Londen. Zij betrad de groote tooneelen in Italië, zong te Madrid, Parijs en Londen en stierf in laatstgenoemde stad den 25sten September 1847.

Alberti (Leone Battista), geb. 1398 te Florence, aldaar gestorven 1472; eigenlijk schilder en architect, maar ook degelijk organist.

Alberti (Inocenzo), componist en hofmusicus van den hertog van Ferrara, leefde omstreeks 1700.

Alberti (Domenico), componist, zanger en klaviervirtuoos. Hij werd omstreeks 1705 te Venetië geboren, en was de uitvinder van den zoogenaamden *Albertischen bas* (z. dit). Hij stierf zeer jong en algemeen betreurd.

Alberti (Jos Friedrich), geb. te Tönningen in Holstein den 11^{den} Jan. 1642. Aanvankelijk voor de theologie bestemd, moest hij later wegens zijn voor predikant te zwakke stem dit vak vaarwel zeggen en legde zich me ijver op de muziek toe. Zijn composities, waaronder 12 *Ricercati*, werden zoo voortreffelijk gevonden, dat men hem ook wel doctissimum noemde. — Voorts zijn van den naam Alberti nog bekend: 1° Giuseppe Matteo, componist en violist te Bologna, in den eerste helft der 18^e eeuw; — 2° Pietro, componist op het einde der 17^e eeuw; — 3° Carl Edmund Robert, geb. 12 Juli 1801 te Danzig, bekend door vele geschriften over muziek.

Albertini, 1° Michael, ook Momoletto genaamd, castraat, geb. tegen het einde der 17^e eeuw te Venetië; — 2° Giovanna, zijn zuster, geb. 1698 te Reggio, zangeres aan de Italiaansche opera te Cassel; — Giovachino, kapelmeester en componist te Warschau omstreeks 1784.

Albertische bas, ook harpenbas, noemt men die begeleiding, waarin eerst de grondtoon en daarna de overige tonen van een accoord elkander in een bepaalde orde opvolgen, b. v.:

Deze vroeger algemeen gebruikelijke en ook nu nog niet geheel uit de mode geraakte wijze van klavierbegeleiding heeft haar naam te danken aan haar uitvinder Domenico Alberti.

Alberti magnus, bisschop van Regensburg, geb. 1193, (volgens anderen 1205), gest. 1280, is in de muzikale wereld bekend door een verhandeling *De musica en Commentaria in Boëthii Arithmetican et musican*.

Albrest (Raimund Kaan, Edele von), geb. 1802 te Weenen, was een voortreffelijk violist, leerling van Mayseder.

Albioso (Tommaso), uitstekend componist der 17^e en 18^e eeuw, geb. waarschijnlijk 1674 te Venetië. In Italië werd hij geroemd als operacomponist, in Duitschland voornamelijk als violist en instrumentaalcomponist.

Albioso (Mario), priester en musicus, geb. te Nasi in Sicilië, is in de muzikale wereld bekend door zijn *Selva di Canzoni Siciliani* (Palermo, 1681). Hij stierf omstreeks 1686.

Albizzi Tagliomochi (Barbara), was een omstreeks het midden der 17^e eeuw beroemde zangeres en dichteres uit Florence.

Alboni (Marietta), altzangeres, die nevens de Zweedschen nachtigaal, Jenny Lind, in 1847 te Londen furore maakte en te Parijs, vóór haar huwelijk met den graaf Pepoli (1854), enthousiasme verwekte. Zij is in 1824 te Cesena geboren.

Albrecht, 1° Frans Xaverius Wilhelm, geb. 11 Mei 1663, te Brunn, gest. 2 Sept. 1730 te Praag, alwaar hij als organist aan de kerk van het gesticht Strahow werkzaam was; — 2° Frans, mede organist, geb. 10 April 1685 te Teising in Boheme, gest. 15 April 1733; — 3° Johann Matthaeus, geb. te Osterbehningen bij Gotha, 1 Mei 1704, componist, klavierspeler en organist te Frankfort a/M.

Albrechtsberger (Johann Georg), een der voortreffelijkste contrapuntisten uit de 18de eeuw. Hij werd den 3^{den} Febr. 1736 te Klosterneuburg geboren, ontving het eerste onderricht in de muziek van Leop. Pittner en kwam later als discantzanger in de abdij te Melk (Oostenrijk), alwaar de koördirecteur Rob. Emmerling hem in de geheimen der klassieke toonkunst inwijdde. Hij bespeelde het orgel in de abdij, werd later achtereenvolgens in vele steden van Oostenrijk organist en eindelijk koördirecteur bij de Karmelieten te Weenen. Hier leerde hij de gebroeders Joseph en Michael Haydn en andere beroemde musici kennen. In 1772 werd hij hoforganist, in 1792 kapelmeester aan de St. Stephanuskerk. Van dien tijd begon hij zijn talent aan anderen mede te deelen; een groote kring scholieren vormde zich om hem heen en onder hen was er een, die de wereld door zijn genie verbaasd heeft: Beethoven. Voorts telde hij onder zijn leerlingen: Hummel, Eybler, Preinde, Weigl en Ritter v.

Seyfried. A. stierf 7 Maart 1809. Zijn gezamenlijke geschriften over de theorie der muziek zijn door Seyfried in het licht gegeven. Zijn composities zijn kunstig bewerkt, doch eenigszins droog, als van de meeste theoretici.

Albrici (Vincenzo), geb. 16 Juni 1631, componist en organist, dien koningin Christina van Zweden uit Italië naar Duitschland medebracht; omstreeks 1660 leefde hij te Straalsond, ging korten tijd daarna naar Dresden, werd later organist aan de Thomaskerk te Leipzig en eindelijk in 1682, muzikdirecteur te Praag, alwaar hij 8 Aug. 1696 stierf.

Album (van het Latijnsche *albus* = wit) heette reeds bij de oude Romeinen iedere witte vlakke, bestemd voor bekendmakingen en verordeningen. De naam ging in de middeleeuwen en in den nieuwen tijd eerst op de klooster- en vreemdelingenboeken, daarna op de stamboeken en vriendenrollen over. Deze werden van lieverlede kunstproducten en vonden spoedig ook hun weg in de litteratuur; met dit onderscheid, dat hetgeen voeger voor slechts één mensch verzameld werd, thans gedrukt aan een menigte menschen werd aangeboden. Zoo is in den laatsten tijd de naam A. als titel voor een bijzonder soort van kunstproducten, uit bijdragen van verschillende personen ontstaan, in zwang gekomen.

Albuzzi-Todeschini (Teresa), geb. 26 December 1723 te Milaan, was een beroemd zangeres; zij was langen tijd aan het hoftheater te Dresden geëngageerd en ging later naar Praag, alwaar zij 30 Juni 1760 stierf.

Alcaeus, z. ALKAEUS.

Alcock, (Joh.), geb. 11 April 1715 te Londen, waar ook zijn werken, vocale zoowel als instrumentale, verschenen zijn. Hij was doctor in de muziek.

Alday, twee broeders, beiden uitstekende violisten en componisten voor hun instrumenten. Zij werden tusschen 1760 en 1770 te Perpignan geboren en gingen, nog zeer jong, naar Parijs, waar hun vader »professeur de mandoline» was. De jongste ging na 1106 als muzikdirecteur en muzikmeester naar Edinburg, de oudste werd in 1808 muzikhandelaar te Lyon.

Alderinus (Cosmar). Van dezen Zwitserschen componist uit de 16^e eeuw zijn bekend *LVII Hymni Sacri a 4, 5 a 7 voci* (Bern. 1553).

Aldrich (Henry), doctor in de theologie, geb. te Londen in 1647, gest. 14 Dec. 1710. Op muzikaal gebied is hij bekend door vele verhandelingen, over de muziek der oude volken, over verscheiden instrumenten, over de theorie en praktijk, fuga en contrapunt enz. Al deze geschriften worden bewaard in het *Collegium* der Christus-kerk te Oxford. Voor de muziekschool, die hij in dit collegium oprichtte, vervaardigde hij talrijke *Anthems, Psalmen, Motetten* enz.

Aldrovandini (Giuseppe Antonio Vincenzo), geb. 1660 te Bologna, was kapelmeester van den hertog van Mantua en, gelijk hij zichzelf noemt, Principe dei Filarmonici en componist van opera's en kerkmuziek. Sommigen schrijven zijn naam aldus: Aldovrandini.

Aleix (Ramon), componist en kapelmeester aan de Santa-Maria del Mar te Barcelona, stierf den 1sten Mei 1850 in hoogen ouderdom.

Alemanes van Sardes, dichter en musicus omstreeks 650 v. Chr.

Alembert (Jean le Rond d') een der beroemdste wiskunstenaars uit de 18e eeuw, geb. 16 Nov. 1717, gest. 29 Oct. 1783, schreef vele verhandelingen over muziek. In zijn gezamenlijke werken, die in 1805 onder den titel: *Oeuvres philosophiques historiques et littéraires de d' Alembert XVIII Vols.* te Parijs het licht zagen, bevinden zich de *Recherches sur la courbe, que forme une corde tendue mise en vibration; Eléments de Musique théorique et pratique suivant les principes de Rameau* en een *Histoire de la musique Française*. Hij was bevriend met Rousseau, Rameau en La Grange en werkte mede aan de *Encyclopédie Française*.

Aleotti, 1° Vittoria, geb. 1546, tweede dochter van den bouwmeester Giov. Batt. Aleotti; zij was componiste en dirigeerde als non de muziekkuitvoeringen in het klooster Titi te Ferrara. — 2° Raphaelle, Augustijnernonnik te Ferrara, 17e eeuw, componist van kerkmuziek; eenige zijner motetten en madrigalen zijn in druk verschenen.

Alessandri (Felice), geb. te Rome 1742, gest. 1810, was in 1789 tweede kapelmeester aan de opera te Berlijn en vervaardigde niet minder dan drie en twintig opera's. Een daarvan, *La compagnia d' Opera a Nanchino*, een satyre op het operapersoneel te Berlijn, was oorzaak, dat hij Pruiszen's hoofdstad moest verlaten en naar zijn vaderland terugkeerde.

Alessandro (Luigi), geb. Siena 1736, gest. 29 Jan. 1794, was kapelmeester aan de Kathedraal te Siena en componist van kerkmuziek.

Alessandro Romana, ook Alessandro della Viola genoemd wegens zijn buitengewone vaardigheid in het vioolspel, werd in 1560 als zanger in de pauselijke kapel opgenomen en was niet alleen als zoodanig, maar ook als componist van veelstemmige gezangen met begeleiding van instrumenten, beroemd. Hij verliet de pauselijke kapel, begaf zich onder de Olivitaner monniken, en nam den naam Julius Cesar aan.

Alexander Aphrodisiensis, filosoof uit de door Aristoteles gestichte *peripatetische* school, leefde en werkte te Athene en Alexandrië omstreeks 220 n. Chr. en schreef over muziek.

Alexander Cytherius, dus genoemd naar zijn geboorteplaats Cythera, leefde omstreeks 350 v. Chr. en bespeelde met talent het *epigonion* of *psalterion*. Toen de ouderdom hem verlienderde zijn geliefkoosd instrument langer te

bespelen, hing hij het in den tempel van Diana op, als teeken van dankbaarheid jegens de goden voor het hem verleend talent.

Alexander Symphoniarcha, contrapuntist uit de eerste helft der 17de eeuw. Van zijn werken zijn nog voorhanden: *Motettarum 5—12 vocum lib. III.* (Frankfort a/M. 1606).

Alexander (J o h.), geb. te Duisburg 1770, violoncellist en componist voor zijn instrument. Hij stierf 1822.

Alexandre (C h a r l e s G u i l l a u m e), violist en componist, leefde in de tweede helft der vorige eeuw te Parijs.

Alexandre, vader en zoon; Harmoniumfabrikanten te Parijs. J a c o b A begon zijn zaak in 1829; hij en zijn zoon maakte later een wijziging in de constructie der orgels, volgens het systeem van Martin (van Provins), en hun instrumenten werden, onder den naam *orgues d' Alexandre*, wereldberoemd. De vader stierf den 11^{den} Juni 1876, zijn zoon was reeds vroeger gestorven.

Alexandrides, een Grieksch musicus, leefde ongeveer 400 jaren voor Chr. en was volgens A t h e n a e u s (lib. 14) de eerste, die op een en hetzelfde blaasinstrument tonen van verschillende hoogte liet hooren.

Alexi (J o s e p h), operazanger te Berlijn, geb. 1747 te Praag. Ook was in 1794 aan het hoftheater te Oels een zangeres, K a r o l i n e A l e x i, bekend.

Alfieri (A b b a t e P i e t r o), geb. 1805 te Rome, bekend door zijn uitgave van composities van P a l e s t r i n a, alsmede door vele verhandelingen over muziek, als: *Saggio storico teoretico-pratico del canto gregoriano etc.* (Roma, 1835); *Ristabilmente del canto e della musica ecclesiastica* (Roma, 1843); *Prodromo sulla restaurazione de' libri di canto ecclesiastico detto gregoriano* (Roma, 1857) en *Notizie biografiche di Nicolo Jomelli* (Roma, 1845). Hij stierf eenige jaren geleden krankzinnig.

Alfred de Groote, koning van Engeland, geb. 848, gest. 28 October 901; als vorst, geleerde, dichter en toonkunstenaar beroemd. Dat hij zelf harp speelde schijnt zeker te zijn, daar ontelbare sagen er melding van maken; ook zegt men dat hij aan de Universiteit te Oxford den eersten leerstoel voor muziek oprichtte en J o h a n n e s M o n a c h u s als professor aanstelde.

Algarotti (F r a n c e s c o C o n t e), geb. te Venetië 11 Dec. 1712. Onder zijn talrijke geschriften over allerlei vakken, is voor de muziek van groot belang zijn *Saggio sopra l'Opera in Musica* (Livorno, 1763), in het Fransch, Duitsch en Engelsch vertaald.

Algemeene bas, hetzelfde als G E N E R A L E B A S; z. dit.

Algermann (F r a n z), Duitsch musicus omstreeks 1590. Van hem is bekend: *Ephemerides hymnorum ecclesiasticorum*, of *Geistliche Gesänge u. Himmlische Cantorey*.

Alghisi (Paris Francesco), ook Algisi genoemd, was een Italiaansch componist, geb. 2 Juni 1666, gest. 29 Maart 1743; hij leefde eerst in Venetië en daarna als organist te Brescia.

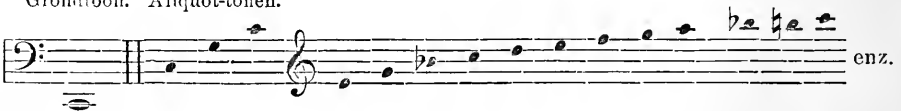
Aliani (Francesco), violoncellist, geb. te Piacenza, aldaar gest. 1812.

Alicant (Catharina d'), zangeres te Berlijn, leefde in den aanvang der 18de eeuw.

Aliprandi (Bernardo), in het begin der 18de eeuw in Toscane geboren, was hofkapelmeester in Munchen. Hij componeerde de opera's *Mitridate* (1738), *Ifigenia* (1739) en *Semiramide* (1740). — Zijn zoon, ook Bernardo geheten, was omstreeks 1770 eerste violoncellist aan de hofkapel te Munchen.

Aliquot-tonen, bij- of neventonen, zijn tonen, die zich bij het aanslaan of aanstrijken eener snaar, ook bij het aanblazen van een pijp of van een blaasinstrument, bij den hoofdtoon van lieverlede doen hooren. Een slingerende snaar heeft, behalve de slingering der geheele lengte, nog afzonderlijke, zeer zachte slingeringen van enkele gedeelten, slingerknoopen genoemd, waardoor intervallen met den grondtoon medeklinken, zoo zwak intusschen, dat slechts een geoeffend oor die opvangen en onderscheiden kan. Hoe meer deze afzonderlijke trillingen zich van de hoofdtrillingen verwijderen, des te minder worden zij in den regel vernomen, zoo dat zij eindelijk onmerkbaar voor het oor worden. — Reeds in de grijze oudheid ontdekte men den eersten bijzonder in het oor vallenden aliquot-toon, de *duodecime* van den grondtoon, eerst ten onrechte voor de quint gehouden; haar innig smelten met den grondtoon gaf aanleiding tot de eigenaardige verklaring, dat de als duodecime opgevatte quint, de vrouw van den grondtoon was, met welke deze een nieuwen grondtoon voortbracht. Meer ontdekkingen van met den grondtoon samenklinkende tonen hebben de oude Asiaten echter niet gemaakt. De ontdekking der overige Aliquottonen en hun verklaring is het werk van den nieuweren tijd. *Sauveur* (1665—1716) was de eerste, die duidelijk uitsprak, dat door de enkele deelen van een lichaam, b. v. van een snaar, evenzeer als door het geheele lichaam, zelfstandige tonen voortgebracht worden, en wel zoovele, als het getal in trilling gebrachte »aliquote» deelen bedraagt; hij was ook de eerste, die den naam A bezigde. Volgend voorbeeld bevat de aliquot-tonen van den grondtoon *c*.

Grondtoon. Aliquot-tonen.

Geoeffende ooren kunnen de aliquot-tonen tot den zevenden en achtsten vernemen; hogere kan men slechts met behulp der zoogenaamde **RESONANTOREN** (z. dit.) onderscheiden. Hoe lager de grondtoon is, des te talrijker

en duidelijker treden de Aliquot-tonen te voorschijn. Verschillende zaken op muzikaal gebied zijn haar oorsprong verschuldigd aan de ontdekking der A., o. a. de mixturen in de orgels en het gebruik der flageolettonen op de strijkinstrumenten. Ook trachtte Rameau (1722) het geheele systeem der harmonie op deze ontdekking te baseeren, doch deze basis bleek onhoudbaar te zijn. — Men kan de Aliquottonen ook voor het oog waarneembaar maken, door de slingerknoopen aan te duiden. Bij snaren kan men dit doen, door kleine, gevouwen stukjes papier, »ruitertjes” genaamd, op de snaar te plaatsen. Op de trillende deelen worden zij naar beneden geworpen, op de schijnbaar rustige punten, de slingerknoopen, blijven zij vastzitten. Ook bij schallende lucht kan men de slingerknoopen aanschouwelijk maken, door middel van de glazen buizen van Hopkins.

Alkaeos, *Ἄλκαῖος*, Gr., een der beroemdste dichters, zangers en lyraspelers van het oude Griekenland. Hij wordt zelfs de uitvinder van het Polychordon (de Lyra) genoemd, waarmede hij zijn gezangen begeleidde. Hij werd te Mytilene op Lesbos geboren; zijn bloeitijd valt in de jaren 610—602 v. Chr. De naar hem genoemde Alkaeische versmaat bestaat uit vier leden: een spondeus (of jambus), een bacchius, een choriambus en een jambus. De A. strophe bestaat uit twee A. verzen, gevolgd door nog twee verzen van verschillend metrum, zooals blijkt uit volgend fragment:

Het schip zwalpt rond op schuimenden waterplas.
Herwaarts, derwaarts opspringende flikkert er
Golfschuim, maar ons voert 't vreeslijk noodlot
Weg met het sombere zwarte vaartuig.

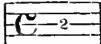
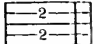
In notenschrift zou men de A. versmaat aldus kunnen uitdrukken:

Alkan (Charles Henri Valentin), geb. te Parijs 30 Nov. 1815, pianist en zoogenaamd »saloncomponist”. Ook zijn jongere broeder, Napoleon A., geb. 1 Febr. 1826, is pianist te Parijs.

Alla, z. AL.

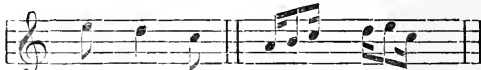
Alla breve, Ital., kort of verkort, is een tweedeelige maatsoort, die, evenals de tweekwartsmaat, van welke zij zich alleen door de grootte der noten onderscheidt, uit een arsis en een thesis bestaat. Terwijl in een tweekwartsmaat de beide maatdeelen kwarten zijn, bestaan zij in een ALLA BREVE-maat uit halve noten. Deze halve noten worden tweemaal zoo snel genomen als in een gewone vierkwartsmaat het geval zou zijn: zij verkrijgen de waarde van kwarten, dientengevolge de heele noten die van halve. Het teeken voor

deze maatsoort is: of of Gelijke beteekenis als ALLA

BREVE heeft ALLA CAPELLA, onder welke uitdrukking men verstaat, dat de noten niet op de wijze van een door de gemeente gezongen koraal, maar levendiger, gelijk het gewoonlijk in de kapellen het geval is, voorgedragen moeten worden. Deze uitdrukking verdient de voorkeur, wanneer alleen een verkorting van het notenschrift bedoeld wordt. — De naam ALLA BREVE is afkomstig van die notensoort, welke *Brevis* genoemd werd, en wel van de verminderde *Brevis*. In de mensuraalmuziek gold de *Brevis imperfecta* volgens den zoogenaamden *Integer valor* twee slagen of *Semibreves*, d. i. twee heele noten volgens ons systeem; onder het teeken der eenvoudige vermindering echter slechts één slag, in duur gelijk aan een *Semibrevis* (of twee *Minimae*). De geheele beweging werd dus dubbel versneld, daar elke notensoort de helft van haar waarde verloor. Toen in den loop der tijden in plaats van de *Brevis* de *Semibrevis*, onze heele of $\frac{4}{4}$ — noot als eenheid werd aangenomen, werd de oude *Semibrevis* daardoor tot *Minima* (halve noot), de *Minima* tot kwart. Vroeger was het niet noodig bij ALLA BREVE nog een bepaling van het tempo te voegen, want de uitdrukking zelf bepaalde de tijdmaat. Het ALLA BREVE had een eigenaardigen stijl: matige beweging, ernstige, eenvoudige en verheven uitdrukking; en om deze te bewaren, mochten geen korter noten dan kwarten voorkomen. In onzen tijd heeft het die beteekenis verloren en wordt steeds vergezeld van een bepaling der tijdmaat.

Allan — Carradori (Signora), geb. 1803 te Milaan, heette eigenlijk Munk en was van Duitsche ouders geboren. Zij nam den naam van haar zangmeester Carradori aan, trad met den Engelschman Allan in den echt en oogste veel bijval op Fransche, Italiaansche, Duitsche, Russische en Engelsche tooneelen. In 1840 zeide zij de kunstwereld vaarwel.

Alla zoppa, Ital., op hinkende wijze. Aldus noemt men die gesyncopeerde notenfiguren, in welke tusschen twee noten van gelijke waarde een

dubbel zoo lange staat, b. v.

Alleaumes (Moritz), vioolvirtuoos en componist voor zijn instrument, geb. tegen het einde der vorige eeuw, leefde als hofmusicus te Munchen. In 1835 maakte hij een kunstreis door Oostenrijk, Beieren en Wurtemberg. Een veelbelovenden zoon verloor hij door moord.

Allegramente, Ital., vroolijk.

Allegranti (Madalena), geb. 1754 te Venetië, betrad in 1770 het tooneel in haar vaderstad, was in 1772 zangeres aan het keurvorstelijk theater te Schwetzingen, van 1778 tot 1783 te Londen en, na eenig onderricht bij Weinlig in Dresden, hofoperazangeres aldaar tot 1798. In 1801 verliet zij het tooneel.

Allegretto, Ital. een klein ALLEGRETTO; z. dit.

Allegretto It., een weinig snel of levendig, staat tusschen de tusschen de bewegingen Andante en Allegro. Als zelfstandig naamwoord beteekent het gewoonlijk een stuk van bedaarde opgeruimdheid en zacht vloeiende beweging.

Allegrezza, Ital. vroolijkheid.

Allegri (Gregorio), geb. te Rome omstreeks 1590, aldaar gest. 18 Febr. 1652, studeerde muziek onder Nanini, werd zanger in de pauselijke kapel en stond als componist in groot aanzien, voornamelijk wegens zijn *Miserere*, dat nog tegenwoordig in de Goede week, 's Woensdags 's namiddags te 4 uur, door twee koren, het een vijfstemmig, het ander vierstemmig, gezongen word. Baini beweert, dat dit *Miserere* niet geheel in stemmen voorhanden is geweest; alleen de baspartij bevatte de eerste achttien of twintig maten; al het overige zouden de zangers er van lieverlede bijgemaakt hebben; eerst in de 18^e eeuw zou het gezang in zijn vorm, op pauselijk bevel aangenomen zijn. De mededeeling van het *Miserere* van A. was op straffe van verbanning verboden. Mozart schreef het uit het hoofd op, nadat hij het tweemaal gehoord had. Het werd in 1771 te Londen voor het eerst gedrukt, daarna te Parijs en eindelijk te Leipzig. — De overige composities van A. zijn meest alle verloren gegaan. Enkele zijner manuscripten zijn te vinden in de bibliotheek van het *Collegio Romano* en de *Bibliotheca Altaempsiana*.

Allegri (Domenico), was volgens Baine in 1610 kapelmeester aan de Santa Maria Maggiore te Rome. Gedrukt werden van hem de *Modi quos expressis in Choris fecit Domenicus Allegrius Romanus musicae praefectus in basilica liberiana Romae* 1617. Daarin bevindt zich een sopraansolo met violen, een duet voor tenoren met twee en een bassolo met evenzoo vele violen, destijds *sordelline* genoemd. — Voorts kent men Filippo A., geb. 1768 te Florence, componist van Missen, vespers enz.

Allegrissimo, Ital. zoo snel mogelijk.

Allegro, Ital., vroolijk, levendig; de vierde graad der vijf hoofdbewegingen (Largo, Adagio, Andante, Allegro, Presto). Het is een tempo, dat hartstochtelijke aandoeningen, hetzij vreugde, droefheid, geestdrift, liefde wanhoop enz. mēt kracht en levendigheid uitdrukt. De graad van snelheid, waarmede een allegro moet uitgevoerd worden, is zeer relatief en geheel afhankelijk van den inhoud van het toonstuk. Dikwijls heeft de componist dien graad nader aangeduid door de bepalingen *non tanto, non troppo, moderato, assai, con brio, maestoso, molto, vivace* e. a. Heeft het woord geen nadere verklaring bij zich, dan lette men bij het bepalen van het tempo hierop, of het karakter van het stuk een zeer snelle of een matig snelle beweging vordert. Zelfs in een A. domineert, bij nauwkeurige beschouwing

zijner voornaamste motieven, meest altijd de aan het Adagio ontleende zang. De belangrijkste ALLEGRO's van Beethoven worden meest door een hoofdmelodie beheerscht, die in zekeren zin het karakter van een Adagio heeft. Men neme slechts het thema van het eerste Allegro der Eroica-Symphonie:

Het eigenlijke karakter van de A. komt eerst dan te voorschijn, wanneer de figuratie geheel de overhand krijgt. Dit is o. a. het geval in de finale der symphonie in *Es*-dur van Mozart:

en in de finale der zevende symphonie van Beethoven:

Hier domineert de rhythmische beweging, en daarom kunnen ook dergelijke A. niet snel genoeg worden genomen. Wanneer in een en hetzelfde stuk nu eens de »gedragen» melodie, dan eens de rhythmische beweging de overhand heeft, zooals b. v. in de meeste A. van Beethoven, dan spreekt het van zelf, dat een dergelijk stuk niet van het begin tot het eind in hetzelfde tempo gespeeld mag worden, maar dat de beweging naar gelang van omstandigheden gewijzigd moet worden. Een interessante studie is in dit opzicht de A. — eigenlijk: *Molto vivace*, maar de naam A. duidt het genus aan — der ouverture *Freischütz*. Het eerste thema, en vooral het wilde-jachtmotief:

eischen een snelle, stormachtige, woedende voordracht. Wordt echter het tempo niet te rechter tijd ingehouden en de geheele ouverture in de eerste snelle beweging gespeeld, dan zal het liefelijke gezang van Agathe:

adel en schoonheid verliezen en nauwlijks merkbaar in den razenden galop der wilde jacht meegesleept worden. — De verschillende graden van A zijn:

A. molto en *A. assai*, zeer snel.

A. con brio en *A. con fuoco*, vurig
snel.

A. furioso, hartstochtelijk snel, wild.

A. giusto, vrolijk en snel.

A. non tanto,
A. ma non troppo, } niet te snel.

A. maestoso, waardig, verheven, dus
in matig snelle beweging.

A. moderato,
A. comodo, } matig snel.

A. risoluto,
A. energico, } vurig en vastberaden.

A. scherzando, in schertsend snelle
beweging.

A. vivace, levendig snel.

Alleluja, z. HALLELUJA.

Allemande, Fr. 1°. een Duitsche nationaaldans, matig snel in $\frac{2}{4}$ maat; 2°. een danswijze in Zwaben en Zwitserland in $\frac{3}{4}$ maat; 3°. de benaming van zekere kleine muziekstukken uit vroeger tijd.

Allentando. Ital., een niet zeer dikwijls voorkomende uitdrukking voor vertragend, zinkend. In de eerste beteekenis is A. hetzelfde als *rallentando*, in de laatste komt het in Cadanzen voor, waar zangstem of solo-instrument langzamerhand van de hoogte naar de laagte nederdaalt. Het zelfstandig naamwoord ALLENTAMENTO beteekent: draling.

Allievi (Giuseppe), Italiaansch componist uit de tweede helft der zeventiende eeuw, was kapelmeester aan de kathedraal te Piacenza. Van hem verschenen te Bologna in 1662 en 1668, Litanieën, geestelijke liederen enz.

Allison (Richard) leefde onder de regeering van koningin Elisabeth te Londen en gaf *The Psalms of David* uit.

Almeida, 1°. Antonio de, geb. te Porto in den aanvang der 17de eeuw, was organist, componist en dichter. — 2°. Fernando de, geb. te Lissabon, gest. 21 Maart 1660. Hij was leerling van Duarte Lobo en componist van kerkmuziek.

Almeloveen (Theodorus Janssonius van), geb. te Mijdrecht, 24 Juli 1657, was een zoon van Johannes van A., destijds predikant te dier plaatse, en van Maria Janssonius, een dochter van den toen alom bekenden Amsterdamschen boekverkooper, Theodorus Janssonius. Na door bekwame meesters in de beginselen der wetenschappen te zijn onderwezen, vertrok hij naar de Hoogeschool te Utrecht, waar hij eerst in de theologie, later in de medicijnen studeerde. In 1681 zette hij zich als doctor te Amsterdam neder, ging later naar Gouda en werd in 1697 tot gewoon Hoogleraar in de Geschiedenis, Welsprekendheid en Grieksche taal te Harderwijk beroepen. Door het uitgeven van onderscheiden werken in de geleerde wereld bekend geworden, verbreidde zijn roem zich buitenslands, zoodat hij tot lid van het *Collegium Caesareum Naturae curiosorum* te Weenen werd verkozen. Op muzikaal gebied is hij bekend door zijn in 1684

verschenen werk *Inventa Nov-Antiqua*, welks voorrede uitvoerig de uitvinders in het rijk der toonkunst behandelt. A. stierf 29 Juli 1712 te Harderwijk.

Almenräder (Carl), geb. den 3^{den} Oct. 1786 te Ronsdorf in het land van Gulik, was een uitstekend fagotvirtuoos en, nadat hij Gottfried Weber's akustiek beoefend had, een verbeteraar der blaasinstrumenten. Hij stierf 14 Sept. 1843 te Nassau.

Almeri (Giovanni Paolo), was in 17^e eeuw kapelmeester van Boccapaduli, pauselijke nuntius te Venetië. Van hem verschenen in 1654 *Motetti a voce sola* (Gardano, Venezia, 1654).

Alouette (Jean François), geb. 1661, leerling van Lully, was tegen het einde der 17^e eeuw eerste violist in het orkest der groote opera te Parijs en een der beste virtuozen uit dien tijd. Omstreeks het jaar 1700 werd hij muziekdirecteur te Versailles, alwaar hij 1 Sept. 1728 stierf.

Alovisi (Giovanni Battista), beter bekend onder zijn kloosternaam Aloysius, leefde op het einde der 16^e eeuw en was baccalaureus in de theologie en muziekdirecteur te Bologna.

Aloysius (Johannes Petrus), z. PALESTRINA.

Alpenhorn, Hoogd., de houten hoorn of riethoorn der alpenherders,

Alphabet noemt men de volgorde der letters eener taal. De benaming heeft haar ontstaan te danken aan de eerste twee letters der Grieksche taal, *Αλφα* en *Βητα*. Op muzikaal gebied verstaat men onder A. de letters, die de zeven diatonische hoofdtonen aanduiden. — De oude Grieken, alsmede de eerste Christenen, gebruikten ter aanduiding en onderscheiding van de tonen de letters van het Grieksche alphabet, die men boven de tekstwoorden plaatste. Volgens den Griekschen muziekgeleerde Alypius werden niet alleen alle letters als noten gebruikt, maar ook door omkeering en afknotting een veel grooter aantal gevormd, ongeveer 1620. De Grieken gebruikten voor een-en denzelfden toon verschillende letters, van zangtoon van den instrumentalen toon en de eene toonsoort van de andere te onderscheiden. Bij het verval der Grieksche kunst ging dat nauwkeurige notenschrift verloren. Doch de enkele letters van het Grieksche alphabet werden naar Italië overgebracht en voor het notenschrift gebruikt.

Omstreeks het einde der 5^e eeuw werden zij door Latijnsche letters vervangen, en wel van *a* tot *p* voor de toenmaals gebruikelijke 15 tonen. Paus Gregorius I. bracht de benaming der tonen op de zeven eerste letters van het alphabet en wel zoodanig, dat de tonen van de onderste octaaf door *A, B, C, D, E, F, G*, die van de tweede door *a, b, c, d, e, f, g*, en die van de derde door *aa, bb*, enz. aangeduid werden. In de negende eeuw voegde men nog een lageren toon *G*, in de tiende nog een *F*, en in vervolg

van tijd nog meer er bij, zoodat men in de 16^e eeuw tot *C* afgedaald was, welke toon van toen af de grondslag der toonladder gebleven is.

Er werd intusschen nog een ander soort van toonteekens uitgevonden, die men *Neumen*, (naar het Grieksche woord *νεῦμα*) noemde. Deze bestonden uit allerlei soorten van punten, haakjes, streepjes, die men boven de te zingen woorden plaatste om de toonhoogte aan te duiden, (z. NEUMA). Dit vrij onzekere toonschrift werd in de 9de of 10de eeuw aanmerkelijk verbeterd, doordien men een lijn boven den zangtekst trok, de *neumen* er onder en boven plaatste en een heelen toon door *T* (*tonus*) aanduidde.

Later voegde men er nog een tweede lijn bij, kleurde de eene rood en de andere geel en noemde ze *F*- en *C*-sleutel; in de tusschenruimte werden de noten *g*, *a*, *b* geplaatst.

Guido van Arezzo voegde, omstreeks het begin der 11de eeuw, nog twee lijnen er bij, de eene tusschen de beide bestaande, de andere er onder, zoodat elke neume of noot haar bepaalde plaats kreeg. Guido breidde het *tetrachord* (viertonig stelsel) der Grieken tot een *hexachord* (zestonig stelsel) uit. De tonen van dit hexachord werden bij de zangoefeningen niet met de letters *a*, *b*, *c*, enz., zooals toenmaals gebruikelijk was, maar met de lettergrepen *ut*, *re*, *mi*, *fa*, *sol*, *la*, genoemd. Deze lettergrepen had hij aan een door hem gecomponeerden lofzang op Johannes den Dooper ontleend, en wel op de volgende wijze:

Ut queant laxis
Resonare fibris
Mira gestorum
Famuli tuorum
Solve polluti
Labbii reatum,
Sancte Johannes!

Hoeveel gemakkelijker de naar Guido genoemde Aretinische methode mocht zijn dan die, welke men vóór hem gebruikte, zij leverde toch nog vele moeilijkheden op, die eerst in de 17de eeuw werden opgeheven, toen Erycianus Puteanus (van der Putten), van Venlo, de lettergreep *bi* van het woord *labii*, die naderhand in *ci* en *si* veranderd werd, er bijvoegde en daardoor de octaaftoonchaal volledig maakte.

Bij de Italianen, Franschen en Zuid-Nederlanders heeft de Aretinische toonbenaming *ut*, *re*, *mi*, *fa*, *sol*, *la*, *si*, de vroegere Gregoriaansche *a*, *b*, *c*, *d*, *e*, *f*, *g*, geheel en al verdrongen en is zij in de wereldlijke, zoowel als in de kerkelijke muziek tot op den huidigen dag in gebruik gebleven; evenwel met de verandering van een lettergreep bij de Italianen, die welluidendheids-halve *ut* door *do* hebben doen vervangen. De door \sharp of \flat verhoogde of

verlaagde toon wordt bij gezegde volken door *diesis* en *bimolle*, Ital., door *dièse* en *bémol*, Fr., aangeduid.

In Engeland, Duitschland en Nederland hebben de Gregoriaansche letters als toonbenaming de bovenhand behouden. In Engeland gebruikt men de zeven letters *a, b, c, d, e, f, g*, onveranderd en voegt er, in geval eener verhooging door een kruisteecken, het woord *sharp* (hard, scherp), in geval eener verlaging, het woord *flat* (zacht, flauw) bij. In Duitschland heeft men in de Gregoriaansche letters eenige verandering gebracht; men noemt daar de noten: *a, h, c, d, e, f, g*; met een kruisteecken er voor: *ais, his, cis, dis, eis, fis, gis*; met een molteeken: *as, b, ces, des, es, fes, ges*. In Nederland heeft men tegenwoordig hetzelfde stelsel, behoudens de verandering van *h, his, b* in *b, bis, bes*. Daardoor is onze toonbenaming, alsmede die der Engelschen, regelmatigiger dan de Deutsche. Dit erkennen zelfs de Duitschers. (Zie de art. B. en H.)

Alpharabius, Arabisch filosoof, op het einde der 9de eeuw te Farab — vandaar zijn naam — geboren, was beroemd door zijn talrijke geschriften over rhetorica, logica en muziek. Hij stierf omstreeks 954 te Damascus. De bibliotheek van het Escuriaal bezit van hem een Arabisch manuscript met den Latijnschen titel: *Abi Nasser Mohamed ben Mohamed Alpharabi Musices elementa adjectis notis musicis et instrumentorum figuris plus triginta*.

Alphonsus X, koning van Castilië en Leon, bijgenaamd de Wijze, ter wille van zijn uitgebreide kennis, beklom den troon in 1252 en stierf in 1284. Hij was een bekwaam musicus, hetgeen blijkt uit vele door hem vervaardigde gezangen, die in afschrift voorhanden zijn in de bibliotheken van het Escuriaal en van den Dom te Toledo. Hij richtte ook aan de Universiteit te Salamanca een leerstoel voor muziek op.

Alphonse del Castillo, professor aan de universiteit te Salamanca, geb. in de 15de eeuw, gaf een verhandeling in het licht, getiteld: *l'Art du plain-chant* (Salamanca, 1504).

Alpirandi (Vincenzo), Italiaansch operazanger, gest. 28 Febr. 1828, te Bologna.

Alquen (d') 1°. Johannes, geb. 1795 te Arnsberg in Westphalen, arts te Mühlheim a/R, was leerling van Zelter en Bern. Klein en vervaardigde een reeks van liederen, van welke eenige zeer populair zijn geworden. 2°. Franz, broeder van Joh., leerling van Ferdinand Ries, was klaviervirtuoos, zette zich in 1827 te Brussel neder en ging 1830 naar Londen. Hij heeft verscheiden stukken voor zijn instrument geschreven.

Alschalabi, Mohamed, bijgenaamd Hispalensis, naar zijn geboortestad Hispalis (Sevilla), was een Arabisch schrijver en leefde in 1415. De bibliotheek van het Escuriaal bezit van hem een Arabisch manuscript,

welks Latijnsche titel luidt: *Opus de licito musicorum instrumentorum usu, Musices Censura et apologia inscriptum, eorum sc. inprimis, quae per ea tempora apud Arabos Hispanos obtinuerunt quaeque ad triginta et unum ibidem enumerat auctor diligentissimus qui librum suum Abu Jacobo Joseph ex almorabitharum natione, Hispaniae tunc regi, exeunte Egirae anno 618 (dus 1415) dedicavit.*

Alscher (Joseph), contrabassist, bereisde in 1830—37 Italië.

Alsleben (Julius), geb. 24 Maart 1832 te Berlijn, kwam in 1849 aan de universiteit, werd Dr. philol. en later muziekonderwijzer. In 1865 werd hij president van den *Berliner Tonkünstler-Verein*: Vele zijner composities voor pianoforte en gezang zagen het licht.

Alstedt (Johann Heinrich) Zijn voornaamste werken zijn: *Methodus admirandorum Mathematicorum etc.*, waarvan het achtste boek uitsluitend over muziek handelt; vervolgens *Elementale musicum* en eindelijk *Scientiarum omnium Encyclopaedia*, Lugd. 1649. Hij werd in 1588 te Herborn (Nassau) geboren en stierf in 1638 te Weissenburg als professor in de filosofie en theologie.

Alt, altstem, de tweede der vier hoofdstemmen; zij wordt in den tegenwoordigen tijd gezongen door vrouwen en knapen. De lage alt (*alto deciso*) heeft een omvang van *f*, dikwijls nog lager, tot \bar{e} ; de hooge alt (*contralto moderato s. commodo*) gewoonlijk tot \bar{g} en \bar{a} ; de eerste heeft een vol en week geluid, vooral in de lage tonen; de laatste, het timbre eener mezzo-sopraan. In de moderne opera wordt de grens tusschen mezzo-sopraan en alt niet altijd in het oog gehouden. In sommige partijen (o. a. Fides in *le Prophète* en Azucena in *Il Trovatore*) worden zoowel de laagste tonen, als de hoogste (*a*, *bes*, *b*, soms *c*) verlangd. — De muziekgeschiedenis geeft een verklaring van het vreemde verschijnsel, dat een *lage* vrouwenstem met den naam alt (van het Latijnsche *altus* = hoog) bestempeld wordt. In oude tijden namelijk, toen men nog geen vrouwen en kinderen in de koren toeliet, werden zoowel de hooge als de lage stemmen door mannen gezongen. De zanger van de hoogste partij heette *soprano* of *alto*; die van de tweede, *contr' alto*. Later, toen de vrouwen en kinderen begonnen mede te zingen, werd de eerste stem uitsluitend *soprano* genoemd; de partij van *contr' alto* (bij verkorting alleen *alto* genoemd) werd aan een lage vrouwenstem toevertrouwd; de castraten verdwenen van lieverlede en de mannenstemmen bewogen zich uitsluitend in het tenoor- en basregister.

De oude meesters der Fransche school wendden in hun opera's een stem aan, die zij *Haute-contre* (letterlijke vertaling van *contre' alto*) noemden. Met deze benaming wordt echter geen alt, maar een hooge mannenstem, een tenoor bedoeld. Z. HAUTE-CONTRE. — De ALTVIOOL (z. dit) wordt ook wel bij verkorting ALT genoemd.

Alt (Phil. Sam.), geb. te Weimar, 16 Jan. 1689, was jurist en toonkunstenaar en stierf als hofadvokaat en organist aan de Jacobs-kerk aldaar in 1750.

Alta, Ital., hoog. Bijv. *ottava alta* = de hooge octaaf.

Altambor, een door de Arabieren in Spanje ingevoerd en heden nog gebruikelijk instrument, in den vorm eener groote pauk.

Altbazuin, z. BAZUIN.

Altclarinet, z. CLARINET.

Altclausule, ALTKLAUSEL. Hoogd., beteekent in het algemeen de toonopvolging der altstem bij een volkomen toonsluiting, waar de tonische drieklank onmiddelijk op het dominantaccoord volgt. De uitdrukking wordt vooral aangewend in de volgende gevallen: 1°. wanneer de altstem in de beide, voor een volkomen toonsluiting vereischte, accoorden op den vijfden trap der toonladder liggen blijft; 2° wanneer deze stem in genoemde accoorden als zoogenaamde »geleidende toon'' (*Leitton*, Hoogd.) naar de tonica voortschrijdt, dus in het dominant-accoord als geleidende toon, in den drieklank als tonica voorkomt; 3°. wanneer zij bij die gelegenheid van de quart naar de terts afdaalt, in het dominant-accoord den vierden en in den drieklank den derden trap der toonladder inneemt.

Altenburg, (Johann Ernst), geb. omstreeks 1734 te Weissenfels, maakte als trompetter vele veldtochten mede. Na afloop van den zevenjarigen oorlog ging hij naar Bitterfeld, werd aldaar organist en schreef het in zijn soort eenige werk: *Versuch einer Anleitung zur heroisch-musikalischen Trompeter- und Paukenkunst, zu mehrerer Ausfnahme derselben historisch, theoretisch und praktisch beschrieben und mit Exempeln erläutert.*

Alteratio, Lat., verandering — b. v. van noten of van accoorden — door verplaatsingsteekens.

Altéré, Fr. en ALTERATO, Ital., veranderd, noemt men elke noot met een verplaatsingsteeken; ook zeker soort van accoorden (z. ACCORDS ALTÉRÉS).

Alternativo, Ital., beurtelings, bij afwisseling, de een om den ander.

Altès (Joseph-Henry), fluitist in het orkest der Groote Opera te Parijs, volgde in 1868 Dorus als professor aan het conservatoire op. Zijn broeder Ernst Eugène is violist aldaar.

Altfluit, z. FLUIT.

Althan, volgens de Sage, opperhoofd der barden van koning Arthur.

Althobo, z. ENGELSCHE HOORN.

Althoorn, een bij de militaire muziek gebruikelijk blaasinstrument met 3 à 4 ventielen en trompetmondstuk.

Alti naturali, ook TENORI ACUTI genoemd, heetten tot in het midden der 16de eeuw die zangers, welke de sopraan- en altpartijen in de koren zongen.

Het waren mannen — doch geen castraten — wier falset bijzonder ontwikkeld was. De hoogte van *a* konden zij gemakkelijk bereiken. Toen na de Reformatie ook vrouwen- en kinderstemmen in de koren werden toegelaten, verdwenen de zoogenaamde A. n. van lieverlede.

Altist heet de zanger of zangeres, die een altstem bezit. Ook de bespeler der altviool wordt A. (Hoogd. *Bratschist*) genoemd.

Altmütter, (*Matthias*), geb. 11 Febr. 1760 te Bolderndorf in Oostenrijk, gest. 16 Sept. 1821 te Weenen, was een virtuoso op de altviool en lid van het theater-orkest van *Schikaneder*.

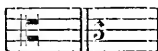
Altnikol, geb. in het begin der 18de eeuw, leerling van *Bach*, wiens manuscripten hij veelal copieerde. Hij was organist te Naumburg a.d. Saale (1759).

Alto, Ital.; z. **ALT**.

Altobasso, Ital., het oud Venetiaansch hakkebord; een volksinstrument, bestaande uit een met snaren bespannen vierkant kastje. Gewoonlijk had de bespeler in de rechter hand nog een fluit. De A. werd met de linker hand aangeslagen, met de rechter de toon op de fluit gegrepen.

Altpommer, Hoogd., noemde men voorheen het thans niet meer gebruikelijk blaasinstrument **BOMBARD**.

Altsleutel, de sleutel voor de altstem, altviool en altbazuin. Het is de *c'*-sleutel op de derde lijn van den notenbalk geplaatst. De teekens, die men voor dezen sleutel gebruikt, zijn:

De noot *c'* staat op de derde lijn.

Altstem, z. **ALT**.

Altviool. Niet geheel juist noemt men dit instrument gemeenlijk *viola*; in het Italiaansch heette het *violetta*, *viola alta* of *viola di braccio* (armviool), in tegenstelling van *viola di gamba* (been- of knieviool). Uit de benaming *viola di braccio* ontstond het Hoogduitsche *Bratsche*; De Engelschen noemen de A. *tenor*, de Franschen *alto*. — De geschiedenis der A. ligt in het duister; slechts dit staat vast: dat zij veel vroeger bestond dan de viool en deze uit haar ontstaan is. In de tijden van *Orlando Lasso*, dus in de 15de en 16de eeuw, had men A. met vijf, zeven en negen snaren bespannen; de vijfde snaar was de *e'* onzer viool; vandaar de naam »quint'', dien men nog heden aan de *e*-snaar der viool geeft. De tegenwoordige altviool heeft vier in quinten gestemde snaren:

Haar gewone omvang bedraagt minstens drie octaven; haar noten worden in den altsleutel, bij hooge noten in den vioolsleutel geschreven en zij wordt op dezelfde wijze als de viool behandeld.

Van alle orkestinstrumenten is de A. datgene, welks goede eigenschappen men het langst miskend heeft. Zij is even vlug als de viool, de toon harer lage snaren bezit eene eigenaardige aantrekkelijkheid, haar hooge tonen hebben een droevig hartstochtelijke uitdrukking en haar karakter, in het algemeen zwaarmoedig, verschilt aanmerkelijk van dat der overige strijkinstrumenten. Desniettenstaande werd zij langen tijd stiefmoederlijk bedeed. De meeste componisten uit de vorige eeuw wisten niet, wat met de A te doen, daar zij zelden het strijkkwartet hunner orkestpartituren werkelijk vierstemmig schreven; vonden zij geen gelegenheid de A. eenige noten in de harmonie te geven, dan haastten zij zich het onvermijdelijke *col Basso* te schrijven, zonder er op te letten, of die octavenverdubbeling in strijd met de melodie of de harmonie was. Het gevolg van deze miskenning van een der schoonste orkestinstrumenten was, dat slechts zeer weinige altviolisten het der moeite waard achten, hun instrument grondig te bestudeeren. De altisten waren meestal verongelukte violisten. En zelfs in onzen tijd schijnt het vooroordeel tegen de A. nog te bestaan; want in vele orkesten is zij slecht vertegenwoordigd, en het gebrek aan goede altisten doet zich vooral gevoelen, sedert de componisten begonnen zijn dit instrument een waardige plaats in het orkest toe te kennen. Van de oude meesters hebben vooral *Gluck*, *Beethoven*, *Spontini* en *Weber* partij getrokken van het eigenaardig karakter der A. *Méhul* gebruikte in zijn opera *Uthal* in het geheel geen violen, maar alleen alten. Hierdoor ontstond echter — zeggen de critici van dien tijd — een onverdragelijke eentonigheid, die voor het succes van het werk schadelijk was. Het was bij de uitvoering dier opera, dat *Grétry* uitriep: »*Je donnerais un louis pour entendre une chanterelle!*” (d. i. een »quint”, de hoogste snaar der viool). De componisten van den jongsten tijd hebben de A. met veel zorg behandeld. Vooral *Berlioz* heeft dit instrument een belangrijke rol in zijn werken toevertrouwd. Op verzoek van *Paganini*, die hem een concerto voor A. gevraagd had, vervaardigde hij zijn *Harold, symphonie en quatre parties, avec un alto principal*, een werk eenig in zijn soort. Het grootste meesterschap in het behandelen der A. als orkestinstrument heeft *Wagner* ten toon gespreid. Zijn partituren zijn ook in dit opzicht een goede studie voor hem, die zich met de geheimen der instrumentatie wenscht bekend te maken. — De beste altviolen zijn die van *Amati* en andere Italiaansche instrumentenmakers. Onlangs is door *Ritter*, phil. cand. uit Heidelberg een altviool van grooter dimensie vervaardigd, die door hem o. a. in het orkest der eerste *Nibelungen*-uitvoering te Bayreuth (1876) en voorts op kunstreizen, als solo-instrument, bespeeld werd. Deze A. heeft een bijzonder krachtigen toon.

Aluceri, Italiaansch componist in het begin der 18de eeuw. Van hem is

de solocantate: *mia vita, mio bene*, die in het muziekarchief van Sondershausen bewaard wordt.

Alvaro, Portugeesch componist, leefde in het midden der 15de eeuw. Hij droeg aan Alphonsus V een *Officio* op tot verheerlijking der overwinning van Arzilla (1472).

Alvars, z. PARISH-ALVARS.

Alvimare, (P. A. d'), omstreeks 1800 de beste harpist van Parijs.

Alypius, muziekgeleerde in Alexandrië, leefde ongeveer 300 v. Chr. Hij liet een *Εισαγωγή Μουσική* (*Introductio musica*) na, welk geschrift in zeven deelen de tonen, de intervallen, het toonsysteem, de toonsoorten, de klankgeslachten en de compositie uitvoerig behandelt. Alleen het eerste deel is tot ons gekomen en van groote waarde voor de muziekgeschiedenis.

Alzamento di mano, Ital., het verheffen der hand bij het maatslaan.

Alzando, Ital., verheffend.

Amabile, Ital., bevallig.

Amadei, een in den anvang der 18de eeuw levend Italiaansch componist.

Amadio (Pippo), de grootste violoncellist van zijn tijd (1720).

Amadori (Giuseppe), componist uit de Romeinsche school in de 17de en 18de eeuw. Zijn oratorium *Il Martiro di San Adriano* maakte in 1702 te Rome grooten opgang.

Amadri (Michel Angelo). Praetorius in T. III, pag. 7 van zijn *Synth. Mus.* noemt hem in een reeks van beroemde motetten-componisten der 16de eeuw.

Amadricci (Donato), componist uit de 17de eeuw.

Amant (Stephan), ook l'Amant genaamd, was tegen het einde der 18de eeuw onderwijzer aan de koninklijke muziek- en zangschool te Parijs. Hij schreef o. a. 5 opera's.

Amantius (Bartholomaeus), geb. te Landsberg (Beieren) omstreeks 1500, gest. 1555, schreef een geschiedenis der muziek, welke te vinden is in zijn werk *Flores celebriorum sententiarum* (*Dillingae*, 1556).

Amarevole, Ital., aangenaam, liefelijk.

Amarezza, Ital.; AMERTUME, Fr.; bitterheid, droefgeestigheid.

Amateur, Fr., hetzelfde als DILETTANT; z. dit.

Amati is de naam eener familie vioolmakers te Cremona, beroemd door de voortreffelijke strijkinstrumenten die zij vervaardigde. Het eerst wordt in de tweede helft der 16de eeuw melding gemaakt van Andreas A. Deze was een van de eerste vervaardigers van violen, welke instrumenten uit de oude *viola* ontstonden. Zijn zoon Antonio, geb. 1565, gest. omstreeks 1620, zette met zijn broeder Geronimo de zaak zijns vaders voort en maakte zijn violen wereldberoemd. Onder Nicolo A., vermoedelijk een

zoon van Geronimo, begon de roem der fabriek te tanen. De violen van 1590 tot 1620 telt men tot de beste, die ooit vervaardigd zijn. Ook zijn in de fabriek van A. bassen vervaardigd, ofschoon in gering aantal.

Amatus (Vincencius), Dr. in de theologie en kapelmeester te Palermo, geb. 6 Jan. 1629, gest. 29 Juli 1670.

Ambitus, Lat., 1°. de omvang van het toongebied; 2°. de omvang der melodie, haar grenzen; 3°. de omvang der toonsoorten voor een fuga, bestaande uit *clausula primaria, secundaria* en *tertiaria*.

Ambleville (Charles d'), componist van kerkmuziek, leefde in de helft der 17de eeuw in Frankrijk. Hij schreef o. a. een *octonarium sacrum*, (Parijs 1634) en een *Harmonia sacra* (Parijs 1636).

Ambrogetti (Giuseppe), Italiaansch operazanger ten tijde van Napoleon I. Zijn bloeitijd was van 1807—1815.

Ambrom (Peter Christian), kamermusicus en cimbalist van den hertog van Saksen-Meiningen, geb. 10 Dec. 1742.

Ambros (August Wilhelm), geb. 17 Nov. 1816 te Mauth bij Praag, gest. 28 Juli 1876. Hij studeerde in de Rechten, trad in 1840 in staatsdienst en werd in 1860 Oberstaatsanwalt (zooveel als procureur-generaal) bij het Prager Landesgericht (provinciaal gerechtshof). Hij was een vurig muziekliefhebber en vormde zich tot een degelijk pianist. Zijn vriendschappelijke omgang met Schumann was aanleiding, dat hij lid werd van den »Davids-Bund" en in het *Neue Zeitschrift für Musik* schreef, onder den naam van »Flamin, der letzte Davidsbündler". Later trad hij als componist onder zijn eigen naam op met een *Genoveva-Sage*; een ouverture *Othello*, die langen tijd op het repertoire in Engeland stond; een ouverture bij het toneelstuk *Küchen von Heilbronn* van von Kleist; een *Stabat Mater*; een mono-drama: *Trags Gründung* en een aantal liederen. Maar voornamelijk als schrijver muntte hij uit. *Die Grenzen der Poesie und Musik* is de naam van een tegen Ed. Hanslick, naar aanleiding van diens geschrift: *Vom Musikalisch Schönen*, gericht boek. Eenigen tijd later gaf hij zijn *Culturhistorische Bilder aus dem Musikleben der Gegenwart* in het licht en ontving van de firma Leuckart te Breslau de opdracht om een geschiedenis der muziek te schrijven. Aan deze taak wijdde hij zijn overig leven. Van 1860—64 doorsnuffelde hij de aan oude muziek rijke bibliotheek te Weenen. De keizerlijke Academie te Weenen betaalde de kosten voor een studiereis naar Italië. In 1865 begaf hij zich daarheen, bezocht de bibliotheken van Venetië, Bologna, Florence en Rome en keerde in 1866 terug. In de volgende jaren herhaalde hij zijn reizen, wier vrucht het schoone werk: *Geschichte der Musik* was. Vier deelen zijn verschenen van dit werk, dat ons Nederlanders vooral belangstelling moet inboezemen, omdat de verdiensten onzer voorvaderen daarin zoo helder

en overtuigend zijn vermeld. »Wie es mit dem fünften und letzten Bande gehen wird,» zegt A in zijn auto-biographie, »steht in Gottes Hand. Ich werde nicht murren, wenn ich mit dem vierten Bande (17. Jahrhundert) abschliessen muss — von da ist ohnehin *terra cognita*. Es handelt sich jetzt darum, mir die Lehrkanzel der Musikwissenschaft an der Prager k.k. Universität zu verleihen. Geschieht solches, so bin ich endlich wo mich Gott vom Anfang an haben wollte. Spät! doch hoffentlich nicht *zu spät*.» Deze wensch is vervuld; want in Sept. 1869 werd hij tot professor benoemd. — De Vereeniging voor Nederlandsche Muziekgeschiedenis werd opgericht naar aanleiding van de woorden van Ambros: »Das Jahrhundert von 1450 bis 1550 verdient in der Musikgeschichte recht eigentlich den Namen des Jahrhunderts der Niederländer — die Niederlande galten für die Hochschule der Musik selbst noch dann, als Italiens musikalischer Ruhm schon in vollem Glanze strahlte.»

Ambrosch, 1°. Joseph Carl, geb. 6 Mei 1759 te Crumau in Boheme, gest. te Berlijn 8 Sept. 1822, was zanger aan vele duitsche theaters; 2°. Wilhelmine, zijn dochter, zangeres, geb. 1791 te Berlijn.

Ambrosi (Carl), rector te Forst in Boheme, nadat hij te Praag in de theologie en philosophie gestudeerd had. Clarinetvirtuoos en onderwijzer op dat instrument. Gest. 22 Sept. 1776.

Ambrosiaansch kerkgezag (CANTUS AMBROSIANUS) is het door bisschop Ambrosius (380) in Milaan ingevoerd gezang. Het was niet door hem uitgevonden, maar stamt uit de Oostersche kerk, wat o. a. door Augustinus, tijdgenoot van Ambrosius, bevestigd wordt. Deze vertelt namelijk in zijn *Confessiones* (lib. IX, cap. 7), dat A., wegens zijn haat tegen de Azianen, door keizerin Justina vervolgd, vele nachten met zijn gemeente in de kerk doorbracht. Om de gemeente bezig te houden liet hij ze *Responsoria* en *Antiphonen* zingen, gelijk men in het Oosten placht te doen. Hem komt dus de verdienste toe, het responsorisch en antiphonisch psalmgezag in de Westersche kerk te hebben ingevoerd. Het zoogenaamde Ambrosiaansche lofgezag is niet van hem. Evenmin heeft hij, zooals beweerd werd, vier toonsoorten uitgekozen of uitgevonden. Men zong in zijn tijd naar het Grieksche systeem.

Ambrosius, bisschop te Milaan, geb. in 33, te Trier, volgens anderen te Arles. Zijn ambt als bisschop aanvaardde hij eerst in het jaar 374, nadat hij langen tijd weigerachtig was gebleven, en alleen op aanhoudend smeeken van het volk. Toen verkocht hij zijn goederen, verdeelde ze onder de armen en droeg de huishouding op aan zijn broeder Satyrus; hij zelf echter legde zich geheel op de goddelijke wetenschappen toe en nam zijn ambt met den grootsten ijver waar. A. stierf in 397, kort voor het Paaschfeest, nadat hij

zijn dood vooruit had aangekondigd. Hij ligt begraven in de Domkerk te Milaan. Over zijn beteekenis ten opzichte van het kerkgezag vergelijkte men het voorgaande artikel. Voorts zij nog vermeld, dat **Ambrosius** de Grieksche muziek in de Italiaansche kerk zoowel rhythmisch als harmonisch in aanwending bracht. Gelijk echter de Grieksche kerkleeraars niet alle toonsoorten, allermint die, welke in wereldlijke liefdezangen gebruikelijk waren, in de kerk toelieten, schijnt ook A. niet alle toonsoorten, maar slechts eenige gebruikt te hebben.

Ambubajae, Lat., rondreizende Syrische fluitspeelsters in den Romeinschen keizertijd, die zich in Italië en voornamelijk te Rome voor geld lieten hooren. Volgens **Suetonius** (*Nero*, cap. 27) hadden zij nog een ander ambacht, dat, gelijk **Forkel** het uitdrukt, »niet onder bescherming der Muzen stond.»

Ame, Fr., stapel (z. dit.) in de strijkinstrumenten.

Amédée (**François**) geb. 2 Oct. 1784 te Parijs, professor in den zang aan het conservatorium aldaar. Gest. 1833.

Amelingue, vervaardiger van blaasinstrumenten te Parijs in den aanvang dezer eeuw.

Amendola, Italiaansch componist uit de laatste helft der 18de eeuw, van wien een opera buffa: *Il Begliarbei di Caramania* in 1780 te Dresden gegeven werd.

Amerbach, (eigenlijk **Elias Nicolaus**), contrapuntist uit de 16de eeuw geb. 1540, werd in 1570 organist te Leipzig. Bekend is nog zijn *Orgel-oder Instrument-Tabulatur*.

Amersfoordt (**Hermina Maria**, geboren **Dijk**), geb. te Amsterdam 26 Juni 1821, is de dochter van **Barend Dijk** en **Vrouwe Unica W. M. Cock**. Reeds in haar jeugd toonde zij grooten aanleg voor muziek en ontving onderricht in pianospel, later in compositie, van **J. G. Bertelman**. Van haar achtste tot haar achttiende jaar liet zij zich telken jare hooren in de concerten van **Felix Meritis**, hetzij alleen, hetzij begeleid door de kunstenaars **J. B. van Bree**, **Lafont** e. a., die mede het kind onderrichtten, dat niet schroomde te spelen, ook als zij de koninklijke familiën van **Willem I** en **Willem II** onder haar toehoorders telde. Onder anderen oogste zij lof met de voordracht van het pianoconcert van **Hummel** en droeg twee malen eigen composities voor, nl., variatiën op het lied *Ma Normandie* en op een thema uit *Norma*. In dezen tijd schreef zij een salonstuk (wals), dat tot op den huidigen dag (1878) steeds verlangd wordt, als zij zich in vriendenkringen laat hooren.

Na 1849 — toen de dood harer moeder haar ontsloeg van de zorgen, verbonden aan een veeleischende ziekenverpleging — begon zij zich meer op compositie toe te leggen en zette *Psalm XXII*, woorden van **Heye**, op

muziek. Dit werk, voor vier stemmen met klavierbegeleiding, werd in *Felix Meritis* en later in de kerk te Sloten uitgevoerd. In 1850 componeerde zij, behalve een duo voor piano en viool, het gedicht *Floris V* van J. A. Alberdingk Thijm, welke cantate in 1851, bij gelegenheid van haar ondertrouw met Mr. J. P. Amersfoordt, werd uitgevoerd. Vervolgens schreef zij de koren voor *Willem Bardes*, tooneelspel van haar echtgenoot en vervaardigde een sonate voor pianoforte, welke o. a. door Liszt, tijdens het muziekfeest te Rotterdam, werd geprezen.

Na den dood van haar leermeester Bertelman oefende zij zich onder leiding van eenige kunstenaars, o. a. van Elwart te Parijs, in de instrumentatie en schreef twee ouvertures voor orkest, die in *Felix Meritis* en het Park te Amsterdam ten gehoor werden gebracht. Later schreef zij de cantate *Anbetung* voor koren, soli en orkest, welke eerst in de kerk te Sloten, daarna ook te Delft en te Arnhem werd uitgevoerd.

Haar grootste werk is *Gottes Allgegenwart* (op. 40), waarvan het eerste gedeelte bewerkt is op woorden van Cramer en Gleim, het tweede op woorden, grootendeels door haar echtgenoot geschreven. Het eerste deel is een *Te Deum* en kan als zoodanig bij kerkelijken dienst worden gebruikt; het tweede bevat de tegenstelling: het bespotten en ontkennen der Godheid, zich oplossende in een terechtwijzing van spotter en godloochenaar, en is meer voor de concertzaal geschikt. Het werk werd in zijn geheel uitgevoerd op het jaarlijksch Concert der Vereeniging *Vincentius da Paulo*; later, in het jaar toen de componiste haar zilveren bruiloft vierde, te Utrecht; het tweede gedeelte alleen werd te 's Hertogenbosch en te Oosterbeek ten gehoor gebracht.

Voorts heeft Mevr. A. eenige stukjes voor pianoforte en eenige liederen vervaardigd; van deze laatsten noemen wij: *das Fischermädchen*, *Liebesgruss*, *das kranke Kind*; de beide eersten zijn gedrukt in het *Album van Nederlandsche Toonkunstenaars*. Ook het klavieruitreksel van *Gottes Allgegenwart* zag het licht.

Ameyden (Christiaen), geb. te Oirschot in Zuid Brabant. Zijn geboortjaar is niet bekend. Van der Straeten (*La musique aux Pays-bas avant le XIXe siècle*, T. III, p. 198) vermoedt, dat de naam A. een verkorting is van Van der Ameyden of Van der Ameye, een familienaam die meermalen in oude akten voorkomt. A. was een bekwaam toonkunstenaar en, in den tijd van Palestrina, zanger der pauselijke kapel. Dat hij bij paus Pius IV in groot aanzien stond, blijkt uit zijn grafscript:

D. O. M.

CHRISTIANO AMEIDEN ARSCHOTANO BRABANTINO
 OB SUMMAM VITAE PROBITATEM ET MUSIAE PERITIAM
 PIO III ET SUCCESSORIBUS PONT. MAX. CARO AC OB
 MORUM SUAIVITATEM ET BENEFACIENDI STUDIUM
 OMNIBUS AMABILI QUI DE HOC HOSPITALI IN VITA
 SEMPER BENEMERERI STUDUIT ET MORIENS SUA
 HEREDITATE DUMODO IN HOC ALTARI PRO ADJUVANDA
 PEREGRINORUM PIETATE QUOTIDIE PRIMA MISSA ET
 ANNIVERSARIUM QUOTANNIS CELEBRETUR EIDEM
 PRAECLARE SUBVENIT OBIIT DIE XX NOVEMBRIS
 ANNO MDCV.

ADMINISTRATORES HUIUS HOSPITALIS CONFRATRI BENEM. PP.

Ami, componist en kapelmeester aan de kathedraal te Rouaan, gaf in 1721 te Parijs uit: *Cantates, petits motets à 1, 2 et 3 voix, et un Cantique nouveau et deux choeurs et Symphonie ajoutée.*

Amico (Raymundus), Dominicaner-monnik en bekend componist van kerkmuziek, geb. op het einde der 16e eeuw te Noto in Sicilië.

Amiconi (Antonio), componist uit Napels, leefde in het einde der vorige eeuw. Hij schreef o. a. *La grotta del Mago Merlino.*

A-mi-la noemde men eertijds de noot *a*.

Amiot (P.), een Jezuïet, geb. te Toulon 1718, ging als zendeling naar China. In zijn werk *Mémoires concernant l'histoire, les sciences et les arts, les moeurs, les usages etc. des Chinois.* (Paris 1776-1791) komt een vertaling van het boek van Li-koang-ti over Chineesche muziek, alsmede een verhandeling over de nieuwere Chin. muziek, voor.

Ammerbach (Eusebius), organist aan Fugger's kapel St. Ulrich te Augsburg in de eerste helft der 16^e eeuw.

Ammon, 1° Anton Blasius, geb. in Tirol 1572, gest. 1614, was een degelijk contrapuntist; 2° Dietrich Christian, componist van de operette *Das neue Rosenmädchen*, leefde in de tweede helft der vorige eeuw te Hamburg; 3°. Johann Christoph, schrijver van het opstel: *Gründlicher Beweis, dass im ewigen Leben wirklich eine vortreffliche Musik sei* (1764); 4° Wolfgang, vooral bekend door een in 1583 te Frankfort uitgegeven gezangboek.

Amner (John), baccalaureus in de muziek, organist en koördirecteur te Londen, leefde in het begin der 17^e eeuw. Hij is o. a. bekend door: *Sacred Hymns of 3, 4, 5. and 6 parts for voices and viols* (London, 1615).

Amodei (Cataldus), componist en directeur aan verscheiden kerken te Napels, geb. te Sciacca in Sicilië, gest. omstreeks 1695.

Amoebus, een te Athene (200 v. Chr.) beroemd zanger en citherspeler. *Athenaeus* (lib. 14) maakt ook nog melding van een jongeren *Amoebus*, een uitstekend toonkunstenaar (*numerorum musicorum artifex insignis*).

Amon (Johann Andreas), geb. 1763 te Bamberg, gest. 29 Maart 1825, was violist, pianist en hoornist. In 1789 werd hij muzikdirecteur te Heilbronn, later kapelmeester van prins Wallerstein. Hij telde Haydn en Mozart onder zijn vrienden.

Amore (con) Ital., met liefde, warmte, innigheid.

Amorevole, Ital., lieflijk, streelend, aangenaam.

Amoroso, Ital., teeder, lieflijk, diep gevoelig, warm, innig.

Amor-Schall noemde de keizerlijk Russische waldhoornist Kölbl een omstreeks 1760 door hem uitgevonden of eigenlijk slechts verbeterde waldhoorn.

Amoureux (Charles), organist te Bordeaux en componist van de opera's *la Reine d'Ellore* (1865) en *Il a été perdu un Roi*; voorts van een *Stabat Mater* (1872) en van een *Attende Domine*, voor koor, soli en orkest (1873).

Ampeira, gedeelte van een lied, dat de zanger bij de Pythische spelen zong.

Amphibrachys, ἀμφίβραχυς, d. i. aan beide zijden kort, is de naam van de voetmaat — — —. Deze rhythmus komt ook in de muziek dikwijls voor, o. a. in de eerste der 33 variatiën van Beethoven:

Amphichord, ook *Lyra Barbarina* genoemd, een door Doni in de 17de eeuw uitgevonden strijkinstrument.

Amphimacer, ἀμφίμακρος, aan beide zijden lang, is de naam van de voetmaat — — —. Het eerste allegro der zevende symphonie van Beethoven is op dezen rhythmus gebouwd.

Amphion, de oudste Grieksche toonkunstenaar, tijdgenoot van Orpheus. Volgens de sage is hij een zoon van Zeus en van de Thebaansche prinses Antiope. Hij werd door de muzen in de kunst onderwezen, vermeerderde het getal snaren der Lyra en vond de Lydische toonsoort uit. Hij veroverde Thebe en bouwde den burcht Kadmeia. Op het klinken van zijn snaren — zegt Homerus — kwamen de steenen van den berg Kithaeron en vereenigden zich van zelf tot muren.

Amphitheater, naar het Grieksche ἀμφιθέατρον, letterlijk: om het theater; vandaar: schouwburg, d. i. de voor de toeschouwers bestemde ruimte. In het Grieksche theater, meestal op de helling der bergen gebouwd, had het A. den vorm van een halve maan; de zitplaatsen waren in de rotsen uitgehouwen en aan de open zijde bevond zich het tooneel. Het geheel was zonder dak, doch een zuilengang, waar men in de pauzen zich ophield, liep rondom het

gansche gebouw. Door deze inrichting was de schouwburg voor een zeer groot publiek toereikend, en men verhaalt, dat te Athene, aan de zuidoostelijke helling van de Akropolis, 36,000 menschen plaats konden vinden. Een kleiner theater, of liever een gebouw voor muziek bestemd, het Odeion, had Perikles laten bouwen. Het was een luifelvormig dak, op de wijze der Perzische tenten, overdekt, hetgeen gunstig werkte voor de akustiek. — In den modernen, volgens Italiaansch systeem gebouwden, schouwburg (z. dit) verstaat men onder A. of de galerij die zich onder de bovenloge, tegenover het tooneel bevindt, of de bovenste galerij, die de goedkoopste plaatsen bevat. Richard Wagner heeft bij den bouw van zijn theater op den heuvel te Bayreuth, met het Italiaansche systeem gebroken en de ruimte voor de toeschouwers, ofschoon in eenigzins gewijzigden vorm, ingericht op de wijze van het Grieksche amphitheater.

Amusement, Fr., de benaming van zeker onderhoudend muziekstukje van een opgeruimd karakter.

Anabasis, Gr., volgreeks van klimmende tonen.

Anacker, (August Ferdinand), cantor en muzikdirecteur te Freiberg, geb. 17 Oct. 1790, gest. 21 Aug. 1854. Hij componeerde liederen, cantaten en stukken voor klavier.

Anakamptos, Gr., volgreeks van afdalende tonen.

Anakara, Gr., keteltrom bij de oude Grieken.

Anakreon, Grieksch dichter, leefde te Teos in Jonië omstreeks 500 v. Chr. Athenaeus (lib. 4) noemt hem den uitvinder van de BARBITOS. (z. dit).

Anakrusis, Gr., opslag, opmaat; ook het aangeven van den toon op een instrument.

Anapest, ἀνάπαιστος, voetmaat van twee korte en een lange syllabe (— — —), in de muziek uitgedrukt door twee korte en een lange noot. Een voorbeeld onder duizenden vindt men in het trio van *Le pré aux Clercs*:

Anaphora, Gr., herhaling van het voorgaande.

Anarmonia, Gr., wanklank, onwelluidendheid, samenklank van niet samenstemmende tonen.

Anastasius, violist in dienst van den Sultan van Turkije (1786). Hij was van Grieksche afkomst.

Anatolius, bisschop van Laodicea, geb. 230 te Alexandrië, gest. omstreeks 300 na Chr. Componist van hymnen.

Anaud, vioolvirtuoos uit het einde der 18de eeuw te Parijs.

Anaudie, ἀναυδία, heeschheid, gebrek aan stem.

Anaxenor, zanger en citherspeler uit de stad Thyana, geb. omstreeks 40 v. Chr., die zoozeer in de gunst van het publiek stond, dat men zijn standbeeld in het theater plaatste en hem den aan Zeus gewijden purperen mantel ten geschenke gaf. Marcus Antonius gaf hem een jaargeld, bestaande uit de belastinggelden van vier steden, en een lijfwacht om hem te bedienen. Deze kunstenaar kon dus waarlijk niet klagen, dat men zijn kunst niet op prijs stelde.

Anaxilas, een instrumentenmaker bij de oude Grieken, wiens cithers, harpen en lieren zeer geroemd werden. Denzelfden naam droeg de vorst van Rhegium (gest. 476 v. Chr.), die, naar men zegt een werk over muziek: *De lyrarum opifice* geschreven heeft.

Ancessy, (Joseph Jacques Augustin), orkestdirecteur van *l'Odéon*, later van het *Théâtre-Français*, en componist van eenige operettes. Hij werd den 25sten April 1800 te Parijs geboren en stierf aldaar 2 Januari 1871.

Anche, Fr., mondstuk van eenige soorten van blaasinstrumenten. (z. MONDSTUK.)

Anchersen, (Ansgar.), arts te Kopenhagen, leefde in den aanvang der 18de eeuw en schreef een verhandeling *De medicatione per musicam* (over de genezing van ziekten door muziek).

Anciaume, vermoedelijk een vioolmaker uit Luik (17de eeuw).

Ancina (Johannes Juvenalis), bisschop van Saluzzo, geb. te Fossana in Piemont den 19^{den} Oct. 1545, gest. den 31sten Aug. 1604. Zijn werk: *Templo armonico della beata Vergine* (Roma 1599) bevat eenige door hem gecomponeerde liederen ter eere der Heilige Maagd Maria.

Ancora = DA CAPO; z. dit.

Ancot, een kunstenaarsfamilie uit Brugge, van welke de drie volgende in de muzikale wereld bekend zijn. 1° Jean A. senior. Hij werd 22 Oct. 1779 te Brugge geboren, nam bij Kreutzer en Baillet les in het vioolspel, bij Catel in de harmonieleer. In 1804 keerde hij naar zijn vaderstad terug, waar hij zich als viool- en pianomeester nederzette en den 12^{den} Juli 1848 overleed. Voor beide instrumenten heeft hij compositiën geschreven, doch ook voor de kerk, kamer en voor orkest. Een bekroond werk van hem werd in 1823 te Gent uitgevoerd. — 2° Jean A, zoon van den vorigen, geb. den 6^{den} Juli 1799 te Brugge, gest. den 5^{den} Juni 1829; studeerde bij zijn vader viool en piano, ging in 1817 naar het conservatoire te Parijs en kwam in 1823 te Londen, waar hij professor aan het athenaeum en hofpianist van de hertogin van Kent werd. In 1825 maakte hij kunstreizen in België en Frankrijk en vestigde zich eindelijk te Boulogne. — 3° Louis A., zijn broeder, geb. den 3^{den} Juni 1803 te Brugge, gest. den 20sten Sept. 1836, was ook leerling van zijn vader en maakte sedert 1820 kunstreizen in Nederland, Frankrijk, België, Italië en Engeland. In Parijs en Londen

vertoefde hij langen tijd en werd hofpianist van den hertog van Sussex. Daarop begaf hij zich naar zijn broeder te Boulogne, vandaar naar Tours en eindelijk naar Brugge. Van hem, zoowel als van zijn broeder, zijn verscheiden compositiën in druk verschenen.

Andamento, Ital., gebruikten de oude Italiaansche componisten voor dat, wat wij een tusschenspel in fuga's noemen.

Andante, Ital., tegenwoordig deelwoord van het werkwoord *andare* = gaan, beteekent een »gaande" beweging, d. i. niet te snel noch te langzaam, gematigd, gemarkeerd; de derde der vijf hoofdbewegingen (*Largo*, *Adagio*, *Andante*, *Allegro*, *Presto*); de beweging houdt het midden tusschen *Adagio* en *Allegro*. Als zelfstandig naamwoord beteekent A. òf een gedeelte eener grootere compositie — zoo spreekt men b. v. van het *andante* eener symphonie, eener sonate — òf een op zich zelf staand muziekstuk. De gematigde, rustige beweging van een A. wordt vertraagd of versneld, naarmate het woord vergezeld gaat van de uitdrukkingen *sostenuto* (uitgehouden, gedragen), *maestoso* (plechtig), *con moto* en *mosso* (bewegelijk) enz. De graad van snelheid van een A. hangt af van den inhoud van het muziekstuk. Niet zelden gebeurt het, dat een A. in een te slepend tempo voorgedragen wordt; zoo wordt b. v. het luchtig zwevende A. der symphonie in g-mol van Mozart door de orkestdirecteuren vaak als *Adagio* behandeld en verliest daardoor zijn geheele frischheid en bevalligheid. — Het bijwoord van A. is *andantemente*, dat zelden gebruikt wordt.

Andantino, Ital, diminutief van *Andante*, dus: een klein *Andante*. De geleerden zijn het niet eens, of de beweging van een A. sneller, dan wel langzamer is dan van *Andante*; het verkleinwoordje *ino* toch heeft alleen betrekking op den omvang van het stnk. Bij sommige componisten heeft A. de beteekenis van »bewegelijker dan *Andante*”, bij andere die van »minder bewegelijk dan *Andante*”; in het laatste geval doet men echter beter, in plaats van A. *meno andante* of *poco andante* te schrijven. Zooals bij elke tijdmaat, zal ook bij A. de graad van beweging, uit het karakter van het stuk moeten blijken.

Ander, (Aloys), geb. 10 Augustus 1821 te Liebnitz in Boheme, een der beroemdste tenoren uit deze eeuw, was langen tijd aan de opera te Weenen verbonden. Hij werd krankzinnig en stierf 11 December 1864.

Anders (Heinrich), componist en organist, geb. in Duitschland tusschen de jaren 1660 en 1670, vestigde zich omstreeks 1696 te Amsterdam. Een zijner compositiën, bestaande uit *Trio's*, *Allemandes*, *Sarabandes*, *Gigues* enz. en uitgegeven te Amsterdam in 1696, is opgedragen aan den secretaris der stad, Lambert Witsen, een groot liefhebber van muziek. Voorts is van hem bekend: *Apollo en Daphne*, vertoond en gedrukt bij Cornelis Zweets,

1697; *Min en Wijnstrijdt*, herderspel met muziek, 1719; *symphoniae introductoriae trium et quatuor instrumentorum*, opera 1, 2, (Amsterdam, Klaas Knol), bestaande uit 24 sonates. Ook bestaan er van hem nog eenige liederen. — A. is vermoedelijk tusschen 1720 en 1730 overleden. Het octrooi zijner werken dateert van 1696; men leest er op: »verkochte wordende op de Spiegelgracht naast de Verver.»

Andersen-Boker (Orleana), geb. 1831 te Nieuw-York, klavierspeelster, vooral bekend door haar arrangementen voor pianoforte (8 handen) van werken van *Spohr* en *Mendelssohn*.

Andelfati (Andrea), leefde in het midden der 18e eeuw en liet in 1752 te Modena een cantate uitvoeren, getiteld: *La Gloria ed il Piacere*.

Andrade (Jean Auguste), geb. 1793 te Bayonne, was zangmeester te Parijs en vervaardigde een *Méthode*, die door het conservatoire voor het onderwijs werd aangenomen.

André (Charles Louis Joseph), geboren te Ath, 20 Febr. 1763. Hij was priester en bekleedde den post van organist aan de kathedraal te Mechelen. In 1797 werd hij naar het eiland Oléron verbannen, van waar hij eerst na het concordaat van 1801 terugkeerde. In 1803 werd hij kanunnik en in 1816 aalmoezenier te Mechelen, waar hij den 8sten April 1836 stierf. Een Fransch kunstenaar, Carpentier of Charpentier, was zijn meester, en hij werd door den aartsbisschop van Mechelen naar Parijs gezonden om zich in het orgelspel te bekwamen. Van der Straeten geeft in zijn werk *La musique aux Pays-Bas* (T. 1 p. 398) de beschrijving van een muziekstuk van A., welks titel luidt: *Trois Sonates pour le pianoforté ou harpe concertante avec un violon, dédiées à Son Eminence Monseigneur le cardinal de Franckenberg et Schellendorf, archevêque de Malines, primat des Pays-Bas, grand' croix de l'ordre de St.-Etienne roi d' Hongrie, conseiller intime et actuel de Sa Majesté l'Empereur et Roy, par l'abbé André. oeuvre II, prix 9 liv.* Voorts zijn van hem bekend: *la Tempête* (op 6) en *la Bataille*, twee sonates in den destijds zeer gebruikelijken beschrijvenden stijl.

André, naam eener kunstenaars- en uitgeversfamilie te Offenbach. Van dien naam zijn bekend: 1° Johann, kapelmeester en componist, geb. 28 Maart 1741, gest. 6 April 1799. Hij was stichter van den bekenden »muziekhandel» te Offenbach. — 2° Joh. Anton, geb. 6 Oct. 1775, gest. 6 April 1842, heeft vooral naam gemaakt door zijn *Lehrbuch der Tonsetzkunst* in 4 deelen. Ook droeg hij door den aankoop van Mozart's nalatenschap niet weinig bij tot de beroemdheid van zijn muziekhandel. Hij heeft over de honderd compositiën gemaakt. — 3° Carl August nam in 1835 de zaak van zijn vader over en richtte een klavierfabriek op. In 1855 schreef hij een werk, getiteld: *Der Clavierbau in seiner Geschichte, seiner musika-*

lischen und technischen Bedeutung. — 4° Julius, bekend door arrangementen en orgelcompositiën.

André (. . .), zanger en componist te Brussel, in den aanvang der 18de eeuw. Hij vervaardigde de muziek voor *La Méprise* en *le Docteur Barbacola*, beide behorende tot de *Nouvelles fêtes vénitiennes et divertissemens comiques, représentés par l'Académie de Musique* (Brussel 1715).

Andre, (Yves Marie), geb. 1675 te Chateaulin in Bretagne, gest. 26 Febr. 1764, was professor in de wiskunde te Caen. Zijn voornaamste werk is: *Essai sur le Beau*, waarvan het vierde gedeelte handelt over *le Beau musical*.

Andrea, Franciskaner-monnik uit Modena, schreef een verhandeling in 5 deelen over kerkgezing (Modena 1690).

Andrae (Wibrandus), was in 1615 zangmeester te Antwerpen.

Andreas, 1° Pater A., orgelbouwer uit de 15^e eeuw; — 2° Arroënsis, componist uit de 17^e eeuw; — 3° Sylvanus, contrapuntist uit de 16^e eeuw; 4° Hierosolymitanus, aartsbisschop van Kreta, gest. 14 Juni 1724 en bekend door zijn *Canonem magnum* en door zijn liederen; — 5° A. van Modena, schrijver van *Canto armonico in cinque parti diviso* (1690).

Andrecht (Mej.), leerlinge van den orkestdirecteur Ruloffs te Amsterdam. In 1799 was zij eerste zangeres aan den Hollandschen schouwburg in die stad. Haar stem en voordracht werden zeer geroemd. Zij trad met Ruloffs in den echt.

Andreini (Isabella), zangeres en schrijfster, geb. te Padua in 1562, gest. te Lyon den 10^{den} Juni 1604.

Andreoli (Giusepppe), contrabassist en leermeester aan het conservatoire te Milaan, geb. 1757, gest. den 20sten Dec. 1832.

Andreozzi, (Gaetano) leerling van Jomelli, was nog in het begin dezer eeuw kapelmeester te Napels en componeerde vele opera's.

Andries, organist en klokkenist te Utrecht, leefde in de eerste helft der 17^e eeuw.

Andries (Joan), violist en violoncellist, componist en schrijver over muziek, geb. te Gent den 25sten April 1798, aldaar gest. den 21sten Januari 1872. Hij was van 1851—1855 directeur der muziekschool te Gent. Van zijn geschriften zijn bekend: *Aperçu historique de tous les instruments de musique actuellement en usage*; voorts: *Précis de l'histoire de la musique depuis les temps les plus reculés, suivi de notices sur un grand nombre d'écrivains didactiques et théoriciens de l'art musical*. Beide werken zijn te Gent verschenen.

Andron, fluitspeler, geb. te Catania, leefde omstreeks 130 n. Chr. en was leermeester van keizer Marcus Aurelius in muziek en wiskunde.

Androt (Albert Auguste), componist, geb. 1781 te Parijs, gest. den 19^{den} Augustus 1804 te Rome.

Anelli (Angelo), Italiaansch operacomponist, leefde op het einde der 18^e eeuw.

Anemochord of **Animo-Corde**. een toetseninstrument van vijf octaven, 7 voet lang, $4\frac{1}{2}$ voet hoog en met een voetstuk van 2 voet. Het werd in 1789 te Parijs uitgevonden door een Wurtemberger, Joh. Jacob Schnell, en door de Academie van kunsten en wetenschappen te Parijs bekroond. Op de instrumentenbouwkunst heeft het geen grooten invloed gehad.

Anemotika = windlade.

Anerio (Felicè), leerling van Nanini en Palestrina, opvolger van laatstgenoemde als kapelmeester (1594) en componist der pauselijke kapel onder Clemens VIII. — Ook zijn broeder, Giovanni Francesco, is als componist bekend.

Anet (Baptiste), violist, leerling van Corelli. In 1724 verscheen zijn *Premier livre de sonates à violon seul et la basse continue*.

Anfossi (Pasquale), geb. in 1728 te Napels, gest. in 1797 te Rome. Hij was leerling van Sacchini en Piccini, werd kapelmeester aan het conservatorio del Ospedaletto te Venetië, woonde later in Rome, bekleedde van 1783—1787 den post van kapelmeester der Italiaansche opera te Londen, keerde in laatstgenoemd jaar naar Rome terug, waar hij in 1791 tot pauselijk kapelmeester in *San Giovanni in Laterano* werd aangesteld. Hij heeft minstens 50 opera's geschreven, en was een zeer geliefkoosd componist.

Angares, toonkunstenaar van koning Astyages van Medië in de 6^e eeuw v. Chr.

Angecourt (Perrin d') dichter en componist in dienst van Karel van Anjou (13^e eeuw). Hij vervaardigde chansons.

Angeleri (Antonio), geb. den 26sten Dec. 1801 te Pieve del Cairo (Piemont). Van 1829—1870 was hij piano-onderwijzer aan het conservatoire te Milaan. In 1872 gaf hij uit: *Il Piano-forte*, handelend over de houding der handen en de toonvorming.

Angelet (Charles François), geb. den 18^{den} Nov. 1797 te Gent, gest. den 20sten Dec. 1832 als hofpianist van den koning der Nederlanden.

Angeletta, Italiaansche zangeres uit de eerste helft der 18e eeuw, leerlinge van het conservatorium *della Pietà* te Venetië en later solo-pianiste.

Angeli, 1° Francesco Maria, Franciscaner-monnik en uitstekend contrapuntist op het einde der 17e eeuw. — 2° Giovanni, zanger, geb. 1713 te Siena; gest. 1778.

Angelica, engelenstem, een orgelregister.

Angelini. (Giovanni Andrea), z. BUONTEMPI.

Angelo, 1° Pater A., pauselijk kapelmeester op het einde der 14de eeuw; — 2° A. da Picitone, organist uit de 16de eeuw; — 3° Bézegui, violist,

geb. te Rome omstreeks 1670, gest. in 1750; — 4° Michael, castraat aan het hoftheater te Munchen 1786; — 5° Heinrich, pianist, geb. den 11^{den} Sept. 1820, gest. den 25sten Jan. 1844.

Angeloni (Luigi) geb. in 1770 te Frasinone, leefde later te Parijs en schreef het werk *Sopra la vita, le opere ed il sapere di Guido Arezzo*. Sedert 1820 heeft men niets meer van hem vernomen.

Angely (Louis), geb. 1788 te Berlijn, aldaar gest. 16 Nov. 1835, was een vlijtig vaudeville-dichter en componist. De meeste verdienste bezit zijn *Fest der Handwerker*.

Anger (Louis), geb. 5 Sept. 1813 te Andresberg in Hanover, was leerling van Hummel en Töpfer, werd in 1842 organist en muziek-directeur te Lunenburg en stierf aldaar den 18^{den} Januari 1870. Hij schreef composities voor pianoforte, gezang en orkest.

Angermann, organist te Altenburg omstreeks 1740.

Angermeijer, 1° Joh. Ign., geb. 30 April 1701 te Bilin in Boheme, gest. als hofkapelmeester te Weenen, 23 Febr. 1732; — 2° Gotthard, geb. 1667, gest. 14 April 1745 als hofmusicus te Weenen; 3° Joseph, geb. 1656, gest. den 18^{den} Juli 1782, ook musicus te Weenen.

Angerstein (Johann Karl) was omstreeks 1780 organist in Stendel. Van hem bestaat een werk: *Theoretisch-praktische Anweisung, Choralgesänge nicht nur richtig, sondern auch schön zu spielen* (Stendal 1800).

Angiolini, 1° Carlo, geb. 1754 te Milaan, gest. 1808 als kamerzanger te Dresden; — 2° Giovanni Federigo, componist en klavierspeler, geb. 1760 te Siena. gest. na 1812; — 3° Orazio, organist uit de laatste helft der 16^e eeuw.

Anglaise, Fr.; COUNTRY-DANCE, Eng., een dans bij het Engelsch landvolk in zwang, wordt even als de Fransche Contre-danse in afdeelingen van $\frac{3}{4}$, $\frac{3}{8}$, $\frac{6}{8}$ en $\frac{4}{4}$ maat gespeeld en gedanst. De in Duitschland gebruikelijke Anglaise is van $\frac{2}{4}$ maat en bijna een Écossaise.

Anglé (Honoré François Marie l'), ook wel Langlé genoemd, werd in 1741 te Monaco geboren en stierf aldaar 20 Sept. 1807, was zang-onderwijzer aan den *École de chant et de déclamation* te Parijs en later, aan het conservatoire, leeraar in de compositie en bibliothecaris.

Anglebert (D), 1° Jean Baptiste Henri, clavecimbalist van Lodewijk XIV, geb. omstreeks 1628, gest. te Parijs 23 April 1691; — 2° Jean Baptiste Henri, geb. te Parijs 5 Sept. 1661, zoon van den vorigen, was even als zijn vader clavecimbalist des konings; — 3° Jean Henri, broeder van laatstgenoemden, bekleedde dezelfde betrekking; hij werd geb. omstreeks 1667 en stierf 9 Maart 1747.

Angleria (Camillo), leerling van Claudio Merule da Correggio,

schreef het voortreffelijke werk: *Regole del Contrapunto e della musicale Composizione* (Milano 1622). Hij was een Franciscaner-monnik uit Cremona en stierf in 1630.

Anglesi (Dominico), in dienst van den kardinaal Joan Karel van Toscane, schreef de opera *La serva nobile* (1729).

Anglois (Luigi), contrabassist van grooten naam, geb. 25 Oct. 1801 te Turijn, aldaar gest. 24 April 1872.

Angolini, z. ANGIOLINI.

Angoscia (con) en **Angosciosamente**, Ital., met een onrustige, angstige beweging voor te dragen.

Angrî (Helen a), gevierde zangeres, geb. 14 Mei 1824 op het eiland Corfu.

Angrisani, (Carlo) geb. 1760 te Reggio, was zangmeester te Weenen.

Angstenberger (Michael), Kruisbroeder, later Commendatore aan St. Carl te Weenen, schreef vele kerkgezangen in den stijl van Lotti. Geb. 2 Januari 1717 te Reichstadt in Boheme, gest. 15 Mei 1789.

Angusta, Lat., nauw; vandaar: *tibia angusta*, fluitwerk met nauwe mensuur in het orgel.

Anichini (Francesco), componist van kamermuziek, voornamelijk van strikkwartetten, op dit oogenblik (1878) onderwijzer aan de koninklijke Muziekschool te Florence.

Anima, Ital., ziel; vandaar: *con anima* = met ziel, vuur, innigheid.

Animando, tegenw. deelwoord en **animato**, verleden deelwoord van het Italiaansche werkwoord *animare* = bezielen, opwekken, versnellen.

Animo, Ital., moed, geest; vandaar: *animoso* en *con animo*, sterker uitdrukking voor *animato*.

Animo corde, z. ANEMOCHORD.

Animoso, z. ANIMO.

Animuccia (Giovanni), uit Florence, geb. tusschen 1490 en 1500, was muziekmeester aan de door Neri gestichte Orde der Vaders van het Oratorium en componeerde de eerste *Laudi* dezer stichting. Het waren veelstemmige gezangen van de »nieuwe richting» — zoo noemde men het door de Nederlanders in Italië gebrachte Contrapunt. Het eerste boek der *Laudi* verscheen in 1565, het tweede in 1570. Sedert 1555 was A. pauselijk kapelmeester en bleef het tot aan zijn dood, einde Maart 1571. — Een broeder van Giovanni was Paolo A., sedert 1554 kapelmeester der Joannes-kerk in het Lateraan.

Anjos (Dos). Van dezen naam zijn bekend: 1° Dionisio. componist, geb. te Lissabon in de tweede helft der 17de eeuw, gest. 1709 in het klooster Belem; — 2° Luiz, die in het begin der 18de eeuw in Lissabon beroemd was; — 3° Simao, leerling van Manoel Mendes.

Ankerts (d'), z. DANKERTS.

Anklong, Indisch slaginstrument.

Anna, prinses van Groot-Brittannië, gemalin van Stadhouder Willem IV, was de eenige leerlinge van Händel en muntte zoowel door haar gezang als door haar contrapuntische kennis uit. Zij stierf 12 Jan. 1739 te 's Gravenhage.

Anna (Domingos de Sant'), monnik en componist, geb. 1722 te Lissabon, omgekomen bij de aardbeving aldaar (1755). Hij bespeelde met talent de bas (*Rabeçao*).

Annibal (Patavinus), een der bekwaamste orgelspelers uit de 15de eeuw, werd geboren te Padua en stierf in 1556.

Annuñciaçao (Gabrielda), Franciscaner-monnik, geb. 1681 te Ovar in Portugal, als componist bekend door Missen, Motetten en andere kerkelijke muziekstukken.

Anora (Giuseppe), geb. te Venetië, waar hij in 1744 zijn opera *Don Saverio* liet opvoeren.

Ansa, Lat., de greepplank of toets van een strijkinstrument.

Ansaldi (Francois), geb. 1785 te Verceil, was een goed violist; hij ging naar Rio Janeiro.

Ansani (Giovanni), een der voortreffelijkste tenoren uit Italië, geb. te Rome in het midden der 18de eeuw, bevond zich in 1774 in de Nederlanden en zette zich, na vele kunstreizen, als zangmeester te Napels neder. In 1815 was hij nog in leven.

Anschütz (Carl), leerling van Friedrich Schneider in Dessau, was in de jaren 1831—1844 directeur van de zangvereniging te Coblenz; in 1848 ging hij naar Londen en in 1857 naar Nieuw-York. — Voorts zijn van dezen naam nog twee zangeressen bekend: Josephine A., geboren Kette, die van 1811 tot 1820 een schitterende ster van het theater te Breslau was, en Elise A., geboren Capitän, sedert 1836 aan het theater te Frankfort a/M., haar geboortestad, verbonden.

Anselm van Vlaanderen, een talentvol kunstenaar uit de kapel van den hertog van Beieren, leefde in het midden der 16de eeuw. Hem wordt sedert Zaccioni (*Pratica di Musica*) het uitbreiden der toonschaal (*si = b = h* voor den zevenden toontrap) toegeschreven. Anderen kennen deze verdienste aan zijn tijdgenoot Hubert Waelrant toe; nog anderen meenen, dat de zevende toon reeds vroeger vastgesteld was.

Anselmi, componist der opera *I tre Pretendenti*, opgevoerd 1786 te Lodi.

Anselmus Parmensis (Georgius), muziekgeleerde uit de 15de eeuw.

Antao de Santa (Elias), geb. tegen het einde der 17de eeuw te Lissabon. Voortreffelijk harpist en kapelmeester van het Karmelieter-klooster, waarin hij in 1748 stierf.

Antecantamen = **Antecantamentum**, voorzang, eerste gezang bij den godsdienst.

Antegnati (...) beroemd orgelmaker, geb. 1520 te Brescia. Zijn zoon Costanzo, mede te Brescia geboren, was organist aan de Domkerk aldaar. Hij stierf in 1619.

Anteludium = voorspel; z. dit.

Anthem, Eng., z. **ANTIPHONIA**.

Anthema, een oud-Grieksche met gezang verbonden dans.

Anthiome (Eugène Jean Baptiste) componist en muziekonderwijzer te Parijs, geb. te Lorient 9 Aug. 1836. Van hem zijn twee operettes bekend: *Semer pour récolter* en *Le dernier des Chippeways*.

Anthologium = **ANTIPHONARIUM**; z. dit.

Anti (Luigia), Italiaansche zangeres, trad in 1816 voor de eerste maal op in Bologna, haar vaderstad. Tot 1828 behoorde zij tot de beste zangeressen van Italië. Zij stierf 8 April 1837.

Antibacchius is een voetmaat van twee lange en een korte syllabe of noot (— — —).

Anticipatio, Lat.; **ANTICIPATION**, Fr.; **VORAUSSNAHME**, Hoogd.; **VOORUITNEMING**, Ned., — noemt men een aan het accoord vreemden toon, die eerst in het volgend accoord een harmonische beteekenis ontvangt. Gelijk de voorhoudingsnoten (z. deze) te laat intreden, komen de vooruitnemingen te vroeg. Zij gaan nu eens tragsgewijze, dan eens sprongsgewijze in een toon der volgende harmonie over. B. v.

De van een sterretje voorziene noten zijn Anticipaties.

Antienne, Fr., z. **ANTIPHONIE**.

Antieke muziek. Hieronder verstaat men gewoonlijk de muziek der oude volken tot omstreeks het jaar 400 na Christus.

Antier (Marie), zangeres aan de opera te Parijs, geb. 1687 te Lyon, gest. 3 Dec. 1747 te Parijs.

Antinori, (Lodovico), tenorist in Engeland, 18de eeuw.

Antiphonie heette bij de Grieken 1° de begeleiding van een gezang in de octaaf door het accompagnement van een instrument, ook door het medezingen van vrouwen of knapen in de hoogere octaaf; — 2° een eigenlijke tegenzang (van het Grieksche *ἀντι*, tegen, en *φωνη*, gezang), die reeds bij de Hebreërs, Grieken en Romeinen in zwang was. In den Christelijken godsdienst verstaat men onder A. een beurtzang, een gezang dat tusschen twee koren of tusschen de gemeente of een koor en den priester afwisselt. Men kent o. a. *antiphonae*

majores, waarvan zeven in den Advent bij het *Magnificat* gezongen werden; *antiphonae processionales*, *antiphona Allelujatica*, die met *Halleluja* sloot, *antiphona ad introitum* bij den aanvang der Mis enz. Deze gezangen zijn meestal eenvoudig en syllabisch; in de middeleeuwen had men echter ook metrische beurtzangen.

Antiphonon, Gr., het samenlinken van consoneerende intervallen.

Antiquis (Giovanni de), kapelmeester aan de St. Nicolaï-kerk te Bari in Napels, gaf in 1585 het eerste boek zijner vierstemmige Madrigalen, benevens een achtstemmigen dialoog, te Venetië uit.

Antistrophe, Gr., tegenzang, z. STROPHE.

Antithesis, Gr., tegenstelling, b. v. van voor- en nazin in een muzikale periode.

Anton (Conrad Gottlob), geb. 29 November 1746 te Lauban, theoloog en professor in de Oostersche talen, schreef een *Versuch, die Melodie und Harmonie der alten hebr. Gesänge und Tonstücke zu entziffern*; voorts: *Ein Beitrag der Geschichte der hebräischen Musik* en eindelijk: *Über das mangelhafte in der Theorie der Musik*.

Antonello of **Antonelli** (Abundio) was kapelmeester aan de Joannes-kerk in het Lateraan en componist. Hij leefde in het begin der 17de eeuw.

Antoni (Antonio d'), kapelmeester te Triëst en stichter der *Academia Filharmonica* aldaar in 1851. Hij schreef opera's en Missen en stond tot Donizetti, Bellini en Meijerbeer in vriendschappelijke verhouding. Hij was geboren 25 Juni 1801 te Palermo.

Antonii, 1° Giovanni Battista degli, organist aan de St. Jacobs-kerk te Bologna, leefde omstreeks het midden der 17de eeuw. — 2° Pietro degli, kapelmeester aan de Stephanus-kerk te Bologna, later echter kapelmeester aan de St. Giovanni in Monte. Zijn bloeitijd als kerkcomponist was omstreeks het jaar 1680.

Antonio was in 1790 zanger aan de pauselijke kapel te Rome.

Antonio (dag l'Organi) leefde in 1460 en was organist te Rome.

Antoniotto (Giorgio), Italiaansch toonkunstenaar en muziekgeleerde omstreeks het midden der vorige eeuw.

Antony (Joseph), violoncellist en organist, geb. 12 Januari 1758 te Rengersbrunnen, gest. 1836 te Munster. — Zijn zoon, Franz Joseph, geb. 1 Feb. 1790 te Munster, gest. 1837, was directeur van het Domkoor te Munster.

Antwoord, COMES, Lat.; RISPOSTA, Ital.; intrede van het thema in een fuga, door de opvolgende stem aangeheven.

Aoidoi, (van het Grieksche *αἰδοίος* = zanger) heetten de zangers in den heldentijd van Hellas.

Apel (Johann August), geb. te Leipzig 1771, zoon van een burgemeester, studeerde te Leipzig en te Wittenberg en was een der geleerdste aesthetici van zijn tijd.

Apell (David von), geb. 23 Februari 1754, gest. 1833 te Cassel. Als theaterintendant schreef hij onder den naam Capelli psalmen, missen, motetten en opera's en behoorde tot de medewerkers aan de *Leipziger allgemeine musikalische Zeitung*.

Apertus, Lat., open, technische term bij den orgelbouw, als *tibia aperta* enz.

Aphonie, klankeloosheid.

A piacimento, z. Δ.

A poco a poco, z. Δ.

Apollini (Salvator), toonkunstenaar uit Venetië, die omstreeks 1730 niet alleen als virtuoos, maar ook als gezangcomponist hoog geschat werd.

Apollo, God der Muzen en uitvinder der citer.

Apollo-lyra, een in 1832 te Heiligenstadt uitgevonden blaasinstrument, de geluiden van klarinet, hobo en hoorn nabootsende; het is een verbetering van het *Psalmmelodikon* (z. dit).

Apollon, een soort van lier met 20 snaren, in 1678 te Parijs uitgevonden.

Apolloni, geb. 1650 te Arezzo; operacomponist.

Apollonikon, een in 1819 te Londen uitgevonden instrument, dat echter slechts een wijziging van de Panharmonica is.

Apollonion, een in 1800 te Hessen uitgevonden automaat-fluitspeler, ook een soort van orgel met pijpen en toetsen.

Aposiopesis, Gr., pauze.

Appassionato, Ital., hartstochtelijk; b. v. *sonata appassionata* = een in hartstochtelijk karakter geschreven sonate.

Appel (Carl), leerling van Friedrich Schneider in Dessau, concertmeester aldaar en componist van mannenkwartetten; geb. 14 Maart 1812 te Dessau.

Appèl, roep, signaal.

Appenato (van het Italiaansche *appenare*), lijdend, bekommerd.

Applicatura, Ital.; DOIGTER, Fr.; de vingerzetting op een muziekinstrument volgens de vastgestelde regels.

Appogiato, Ital., aangeleund, zegt men van noten die met andere samenhangen, b. v. syncopen en voorhoudingsnoten.

Appogiatura, Ital., aanleuning, aanvoeging, dikwijls ook in de beteekenis van voorslag, verbinding.

Appolini (Giovanni), geb. 1556 te Arezzo, madrigalencomponist.

Apprestare, Ital., een instrument tot spelen inrichten.

Appretura, Ital., is de juiste verhouding van alle deelen van een instrument.

Appy, 1° Ch. Ernest, violoncellist, geb. 25 Oct. 1834 te 's Hage. Hij had tot meesters Ch. Montigny en Franco Mendes, maakte later deel uit van de orkesten van Julien en Gungl in Engeland en bleef er een jaar. Daarna vestigde hij zich te Amsterdam, waar hij als solo-speler en onderwijzer, ook als lid van vele orkesten, werkzaam was. Eenige jaren geleden heeft hij zich metterwoon te Haarlem gevestigd, ofschoon hij nog steeds als leeraar aan de muziekschool der Maatschappij tot bevordering der Toonkunst te Amsterdam verbonden is. — 2° Henry, violist, woonde langen tijd in Amsterdam, was lid van vele orkesten daar ter stede en reist sedert 1861 in Amerika.

Aprile (Giuseppe), een der beste sopranisten uit de vorige eeuw, geb. 1738 te Bisceglia, gest. 1802 te Napels.

Aptomus, twee broeders, van welke de een te Londen, de ander sedert 1851 te Nieuw-York woont. De een is in 1826, de ander in 1829 te Bridgend in Engeland geboren en beiden behooren tot de voortreffelijkste harpisten.

Apulejus (Lucius), filosoof uit de school van Plato, geb. omstreeks 150 na Chr. te Madaura op het gebied van Tunis. Hij schreef o. a. een boek over muziek, getiteld *Institutiones musicae*.

A punto, z. A.

Apyeni waren een bepaalde soort van Soni stantes of de uiterste tonen van het tetrachord, die door de Grieken ook *Estotes* genoemd werden.

A quattro mani, Ital.; à quatre mains, Fr., voor vier handen, een uitdrukking die beteekent, dat een muziekstuk door twee spelers op een klavier wordt uitgevoerd. De partij van den speler rechts omvat de hoogste en middeltonen van het klavier en wordt *Primo* of *Prima parte*, die van den speler links, welke de lage tonen omvat, *Secundo* of *Secunda parte* genoemd. Het vierhandig arrangement wordt meestal gebruikt bij het overzetten van symphonieën, ouvertures, quintetten en quartetten. Zelfstandige stukken voor vier handen komen ook wel voor, doch hun getal is veel kleiner.

A quattro voci, Ital.; à quatre parties, Fr., voor vier stemmen. Ook schrijft men bij verkorting a 4, b. v. *Missa a 4*, *Coro a 4*.

Aquavia (Andreas Mattheus), hertog van Atri en Teramo, geb. omstreeks 1456, gest. te Conservano 1528, bekend door een *Typus trium harmonices*.

Aquin (Louis Claude d'), geb. 4 Juli 1694 te Parijs, hoforganist van den koning. Een bewijs voor zijn talent is, dat Händel, om hem te hooren, naar Parijs reisde.

Araja (Francesco), geb. te Napels in het begin der 18de eeuw, was kapelmeester aan de Italiaansche opera te St. Petersburg en schreef de opera's *Berenice*, *Semiramide*, *Scipione*, *Arsace*. Na een 23-jarig verblijf in

Rusland, keerde hij in 1759 naar zijn vaderland terug. In 1761 trok hij weder voor korten tijd naar Rusland, doch ging na de vermoording van Peter III weder naar Bologna, waar hij in 1770 stierf.

Aranda (del Sessa d') een in de tweede helft der 16de eeuw bekend componist.

Arauxo of **Araujo** (Francisco de Correa d'), organist te St. Salvator in Sevilla en Dominicaner-monnik, geb. omstreeks 1581, gest. 13 Jan. 1663 te Sevilla, behoorde onder de muzikale schrijvers der 17de eeuw.

Arbitrio, Ital., willekeur; b. v. *a suo arbitrio*, naar willekeur, — staat dikwijls boven een orgelpunt, zonder opgave der daarover uit te voeren passages, die aan den smaak en de bekwaamheid van den zanger of speler worden overgelaten.

Arcadelt of **Arkadelt** (Jacob) werd op het einde der 15^e eeuw in de Nederlanden geboren, ging omstreeks het jaar 1536 naar Italië en werd eerst zangmeester der koorknappen (Magister puerorum) te St. Peter in het Vaticaan, daarop, in het jaar 1540, pauselijk zanger en in 1544 Camerlengo (kameraar) der pauselijke kapel. In 1555 trad hij als kapelmeester in dienst van den kardinaal van Lotharingen, Karel de Guise, en trok met hem naar Parijs, waar hij in 1575 stierf. Hij behoort tot de voortreffelijkste en beroemdste componisten van zijn tijd, zijn werken munten door liefelijke melodieën uit. Van 1538 tot 1575 zijn talrijke verzamelingen zijner Missen, Motetten, Madrigalen enz. te Rome, Venetië en Parijs in druk verschenen. Bovendien bevatten vele Nederlandsche, Duitsche, Italiaansche en Fransche verzamelingen uit de 16^e eeuw werken van zijn compositie — een bewijs, in hoe hoog aanzien zijn naam toen reeds stond.

Arcato, Ital., van een boogje voorzien; ook: met den strijkstok uit te voeren.

Archangelus de Leonato, componist uit de 16^e eeuw, geboren te Leonato, was Benedictijner-monnik. Van zijn vele werken zijn slechts de *Cantiones sacrae tum in nativitate domini, tum in hebdomade sancta* (Venetiis 1585) tot ons gekomen.

Archelaus, Grieksch toonkunstenaar uit Miletos, wiens buitengewone vaardigheid in het citerspel zoo algemeen bekend was, dat men een standbeeld voor hem oprichtte.

Archestratus, fluitblazer uit Syracuse, leerling van Terpsion. Hij heeft door zijn twee boeken *De Tibicinibus* ook als schrijver naam gemaakt, gelijk Athenaeus (lib. 14) vermeldt.

Archet, Fr.; ARCO, Ital.; strijkstok (z. dit).

Arcicembalo, Ital., een in de zestiende eeuw door Vicentino uitgevonden toetseninstrument, in hetwelk zich afzonderlijke klavieren voor elk der drie klankgeslachten bevonden.

Arciliuto, Ital.; ARCHILUTH, Fr.; benaming van de groote basluit; ook de oudste naam der Theorbe (z. dit).

Arciviola di Lira, Ital., ook *Lira da Gamba*, *Arce vio lira*, *Arce viola te lire*, *Lirone perfetto* genaamd, was een groote lier met 12 tot 14 snaren.

Arco, Ital., z. STRIJKSTOK.

Arconatio (Pater), geb. 1610 te Sarzano, gest. 1657 te Bologna, componeerde vele Missen, Vespers en Litanieën. Zijn werken zijn in de bibliotheek te Bologna te vinden.

Ardemano (Giulio Cesare), kapelmeester en organist te Milaan, stierf in 1750.

Arditi (Luigi), geb. 1822 te Crescentino, componist en violist, dirigeerde te Nieuw-York de Italiaansche opera in de jaren 1852—1856, maakte met zijn vriend Bottesini kunstreizen, componeerde de 1856 te Nieuw-York gegeven opera *La Spia* en woont sedert 1858 te Londen. Zijn zangwals *Il Bacio* heeft de reis door de wereld gemaakt.

Ardito, Ital., stoutmoedig, koen, krachtig.

Ardore, Ital., vuur, kracht.

A-re was in de middeleeuwen de benaming van A.

Arena (Giuseppe), Italiaansch componist uit de 18^e eeuw.

Arends (Leopold), geb. 1 December 1817 te Rakiski in het gebied van Wilna, een groot geleerde die zich op muzikaal gebied verdienstelijk maakte door volgend geschrift: *Über den Sprachgesang der Vorzeit und die Herstellbarkeit der althebräischen Vocalmusik* (Berlin 1867). In den laatsten tijd heeft hij zich bezig gehouden met het opsporen der natuurlijke regelen der stembuiging bij de oude Germanen.

Aresti (Floriano), op het einde der 17^e eeuw te Bologna geboren, organist aan de kathedraal van zijn vaderstad, later kapelmeester en operacomponist te Venetie. Van zijn partituren, rijk aan muzikale schoonheden, zijn slechts deze tot ons gekomen: *Grisippo*, *Enigma disciolta* en *Pallade in Arcadia*.

Aretin (Christoph, Freiherr von), geb. 2 Dec. 1772 te Ingolstadt, gest. 24 Dec. 1824 te Munchen, was diplomaat, maar ook als componist bekend.

Aretijnsche lettergrepen noemt men de door Guido van Arezzo uitgevonden solmisatie *ut, re, mi, fa, sol, la*.

Aretinus (Paulus), componist uit de 16^e eeuw. Van zijn werken vindt men in de bibliotheek te Munchen: *Responsoria hebdomadae sanctae ac natalis domini*, benevens *Benedictus Dominus* en *Te deum a 4 voci* (Venetië 1567), voorts: *Sacra responsoria* (Venetië 1574).

Argentilly (Carlo d'), componist uit de eerste helft der 16^e eeuw waar-

schijnlijk in Picardië geboren, was zanger aan de pauselijke kapel. Op den titel van eenige zijner werken, in de bibliotheek van het Vatikaan voorhanden, staat het jaartal 1543.

Argentini (Cesare) was in de tweede helft der 16^e eeuw kapelmeester te Rimini. Zijn zoon, Stefano A., ook Filippini A. door eenigen genoemd, werd omstreeks 1600 te Rimini geboren. Hij werd monnik, later kapelmeester aan de Stefanus-kerk te Venetië. Van zijn compositiën zijn bekend: *Missa a 3 voci* en *Psalmi concerti* in het jaar 1638 gedrukt.

Aria, Ital.; AIR, Fr.; ARIE, Hoogd.; in het algemeen: een door de menschelijke stem (bijwijlen ook door een muziekinstrument) voorgedragen muziekstuk, hetwelk door een of meer instrumenten begeleid wordt en volgens zekere regelen is samengesteld. De aria is of een op zichzelf staand muziekstuk, of een gedeelte van een, uit een of meer nummers bestaand, werk. — De bron der aria of monodie (z. dit) is het van zijn oorspronkelijken tekst beroofde en van nieuwe woorden voorzien volkslied, door de kunstzangers naar de hoven der vorsten en edelen overgeplant. De monodie zooals zij b. v. in het paleis van Giovanni Bardi, graaf van Vernio, te Florence, omstreeks het jaar 1600 gecomponeerd en met begeleiding der luit voorgedragen werd, is de kiem zoowel van de tegenwoordige groote aria, als van de opera in het algemeen. De vrije, vloeiende en zangerige melodie van een Ludovico Viadana en de dramatische recitatie van een Peri, Caccini en Emilio del Cavalieri waren de eerste proeven der aria. Peri in zijn *Eurydice* (1628) wordt de eerste genoemd, die voor enkele stukken dezen naam vaststelde. Maar eerst in 1640 begint het recitatief met het natuurlijke spraakaccent overeen te komen en de cantilene ongedwongener te worden. Antonio Cesti gaf toen het recitatief de thans nog gebruikelijke gangen en cadansen, en hij, zoowel als Cavalli, waren de eersten die zangstukken in de manier der moderne aria componeerden. De begeleiding bestond slechts uit een *Basso continuo*, ritornellen werden aan het slot der nummers en in de tusschenspelen aangebracht. Alessandro Scarlatti (1650—1725) stelde voor de aria twee deelen en het zoo belangrijk geworden *Da capo* vast. Tevens was hij de eerste, die het begeleidende recitatief invoerde. In dien vorm bleef de groote A. tot op het einde der vorige eeuw onveranderd; Händel noch Bach veranderden iets aan het wezen daarvan. Bij hen, zoowel als bij Hasse, Graun, Lotti, Piccini e. a. komt de A. steeds in den vorm van groote A. met *Da capo* voor, waaruit van lieverlede de afwijkingen voortvloeiden, dat in plaats van *Da capo* de vrije herhaling gebruikt werd en dat eindelijk beide bestanddeelen geheel wegvielen. De groote A. met *Da capo*, die ook op koren toepasselijk was en voor instrumentaalstukken gebruikt werd, had volgende gedaante: zij bestond uit twee

hoofdzinnen. De eerste begint met een instrumentaal voorspel of ritornel (z. d.), waarin de hoofdmelodie der A. reeds wordt aangeduid; daarop zet de zangstem in, herhaalt en ontwikkelt enkele zinnen, waarbij in Dur-toonsoorten de modulatie naar de dominant, in Mol-toonsoorten naar de boventerts gaat. In een dezer beide toonsoorten sluit het gezang der eerste periode van het eerste deel, terwijl de begeleiding, aan het hoofdmotief aanknoopend, nog een kort tusschenspel uitvoert. In de tweede periode van het eerste deel ontleedt het gezang enkele deelen van den reeds gezongen tekst in vrijen vorm en besluit daarmede het eerste deel, terwijl de begeleiding in enkele volgende maten het laatste woord spreekt. Beide, solostem en begeleiding, sluiten in den hoofdtoon. Het tweede deel is in korter vorm en vermijdt lange herhalingen; het gezang wisselt ook hier met tusschenspelen af. Op het einde daarvan neemt de begeleiding het instrumentale voorspel weder op, waarna het *Da capo* in de onveranderde herhaling van het eerste deel begint en voortgaat, totdat het einde van het eerste deel ook het slot der geheele A. wordt. Wat het tempo, de toonsoort en de maat betrof, had de componist de grootste vrijheid en kon hij de opvatting van den tekst ongestoord volgen. Het eerste deel, in zijn breedte, verschillend herhaalde uitvoering behoorde den zangers, die daarmede met de grootste willekeur te werk gingen; het tweede, den componisten, die hier hoofdzakelijk hun kunst van opvatting der contrasten, der harmonie en der instrumentatie toonden. Dit *Duumviraat* leidde echter tot de bedenkelijkste gevolgen, daar de zangers, wien het eerste deel tot ontwikkeling hunner kunstvaardigheid gegeven was, hoogstens het hoofdthema bij zijn eerste intrede onaangetaast lieten, doch voor iedere herhaling varianten met passages en coloraturen in voorraad hielden. Hoewel daardoor het eigenlijke karakter der A. van lieverlede verloren ging en tot onwaardig oorgekittel verlaagd werd, toonde niettemin het groote publiek van alle tijden voor deze soort van kunststukken zooveel belangstelling, dat de componisten toegevend zijn en zoogenaamde *Bravour- of coloratuur-aria's* schrijven moesten, die te meer indruk op het publiek maakte, naarmate zij met technische moeilijkheden overladen waren. Diende de groote A. voornamelijk tot stichting der toehoorders, de *bravour-aria* had alleen ten doel het gehoor te streelen. De menigte heeft nooit naar rein kunstgenot gevraagd; het was haar hetzelfde, of de aria's door mannen en vrouwen of door castraten gezongen werden, indien zij slechts goed gezongen werden. De *bravour-aria* is ook door Mozart aangewend. Daarnaast stond de *Aria concertante*, waarin een instrument met de zangstem afwisselde. Ook in dezen vorm is Mozart, vóór hem echter Joh. Seb. Bach, de groote meester. Gluck wijzigde den vorm der groote A. en voerde de vrije of declamatorische A. in, wier vorm uitsluitend door den tekst

vastgesteld wordt. In dien vorm is sedert G l u c k weinig of geen verandering gekomen. — *Aria buffa*, Ital., komieke aria, zangstuk van een koddigen, schertsenden inhoud, voor te dragen in een declamatorischen stijl, gewoonlijk door den buffo (bas- of baritonzanger). *Aria di cantabile*, Ital., *grand air*, fr., omstreeks 1600 in Italië voor het eerst gecomponeerd en gezongen, een zangstuk van een zachten, vloeienden stijl en pathetisch van uitdrukking. — *Aria parlante*, Ital., *air parlé* fr., sprekende zang, waarbij op elke lettergreep slechts één toon komt; meest toepasselijk in komieke opera's.

Arietta en **Ariettina**, Ital., PETIT AIR fr., zangstuk van minderen omvang en kleineren stijl dan die der aria, zooals b. v. Barcarolles.

Arichondas, Grieksch toonkunstenaar, dien Athenaeus voor den uitvinder der trompet houdt.

Arigoni (Giovanni Giacomo), leefde in den aanvang der 17de eeuw en was een voortreffelijk componist.

Arion, zoon van Neptunus en van de nymph Oncea, stamde van de familie van Melampus af en was omstreeks het jaar 700 v. Chr. een der grootste kitharoden van Griekenland.

Arioso, Ital., in den stijl eener groote aria, ook: zangerig te zingen, in tegenoverstelling van *Recitativo*.

Ariosti (Attilio), geb. 1660 te Bologna, eerste leermeester van Händel, in 1700 kapelmeester te Brandenburg, was als componist en virtuoso op de violoncel en de viola d'amore beroemd.

Aristides (Quintilianus), Grieksch schrijver over muziek, leefde omstreeks het jaar 130, was te Adria, in Mysië, geboren en beroemd door een werk over muziek (vergelijk de *Auctores septem* van Meijboom).

Aristocles, citspeler en Grieksch theoreticus. Hij schreef het werk *de musica* en *de coris*.

Aristonicus, citharist uit Koreyra, was de begeleider van Philippus en Alexander van Macedonië.

Aristonymus, beroemd citharist ten tijde van Alexander den Groote.

Aristoteles, de grootste filosoof van Griekenland en stichter der peripatetische school, geb. te Stagyrā in Macedonië in het jaar 384 v. Chr. Zijn werk *De Musica* is verloren gegaan, buitendien echter is van zijn overgebleven schriften voor den muziekgeleerde van belang: *Fragmentum libri de iis qui sub auditum cadunt, sive de audibilibus Politicorum lib. VIII*, waarin hij de muziek als opvoedingsmiddel aanbeveelt.

Aristoxenos, peripateticus ten tijde van Alexander den Groote, geb. te Tarente, het tegenwoordig Calabrië, omstreeks het jaar 350 v. Chr. Hij was leerling van Aristoteles en de belangrijkste muzikale schrijver bij de ouden. Alleen de fragmenten in Meijboom's verzameling *auctores septem*

zijn voorhanden en, bij Morelli (1785) *fragmente de Rhythmica.*

Arithmetische verdeling, z. VERDEELING.

Armbrust (C. H. F.) geb. 17 Maart 1818 te Hamburg, leerling van Schwencke. Pianist en sedert 1851 organist aan de Petri-kerk te Hamburg, alsmede directeur van de Bachvereeniging. Hij stierf 10 Mei 1869 te Hamburg.

Armer la clef, Fr., den sleutel wapenen, beteekent: door de verplaatsingsteekens vooraan bij den sleutel de toonsoort aanduiden.

Armingaud (Julius), voerde de kwartetten van Beethoven te Parijs in, alwaar hij een beroemd violist was.

Armonia = SAMENKLANK; z. dit.

Armonioso = harmonisch, welluidend.

Armsdorff (Andreas), organist te Erfurt, geb. te Mühlberg bij Gotha 9 Sept. 1670, gest. 31 Dec. 1699. Kerk en Kamercomposities.

Arnaud (Mr. l'abbé), geb. te Carpentras bij Avignon in 1730, cantor en bibliothecaris van den graaf van Provence te Parijs en lid der *Académie française*.

Arndt (Friedrich Herrmann), koninklijk Wurtembergsch zanger en hof-tooneelspeler uit Löwen in Silezië, geb. 6 Oct. 1814, was beroemd als baritonist in opera's van Marschner.

Arne, (Thomas Augustin) werd 1710 te Londen geboren en stierf aldaar 5 Maart 1778. Als componist der Engelsche volkshymne *Rule Britannia*, alsmede van de muziek op Milton's *Comus*, Shakespeare's *Tempest* enz. bekend.

Arnim, (Bettina von), geb. 4 April 1785. Zij was hoofdzakelijk schrijfster, componeerde echter ook en schreef over muziek. Zij stierf in 1859 te Berlijn. — Haar echtgenoot, Achim von Arnim, de bekende dichter, geb. te Berlijn, 26 Jan. 1781, schreef ook nu en dan over muziek.

Arnold, 1° Carl, goed pianist en begaafd componist, werd in 1794 den 6^{den} Mei te Neukirchen bij Mergentheim geboren, was 1848 in Munster muziekdirecteur en 1849 dirigent van de philharmonische vereeniging te Christiania. — 2° Johann Gottfried, geb. 1 Febr. 1773 te Niederhall, een vlek in het land van Hohenlohe, sedert 1798 eerste violoncellist aan het theater te Frankfort a/M. Hij stierf hooggeacht 26 Juli 1806. — 3° Samuel, Dr. in de muziek, koninklijk hofcomponist en organist te Londen, een der waardigste scholieren en opvolgers van Händel, geb. 10 Aug. 1740 (in Duitschland), gest. 22 October 1802. In 1762 trad hij het eerst openlijk als componist op met een dramatische compositie, daarna in 1764 met *The maid of the mill* en 1767 met het oratorium *The Cure of*

Saul. — 4° *George*, geb. te Weldsberg, was hoforganist van den bisschop van Bamberg en leefde in het midden der 17de eeuw als componist van liederen en kerkmuziek. — 5° *Friedrich Wilhelm*, Doctor in de philosophie, geb. 1810 te Heilbronn, wijdde zich reeds vroeg, onder leiding zijns vaders, aan de toonkunst. — 6° *Youry von*, geb. 1 Nov. 1811 te Petersburg, schrijver over muziek.

Arpa, Ital., z. HARP.

Arpa doppia, Ital., dubbele harp.

Arpanetta, Ital., vleugelharp.

Arpeggiare, Ital., ARPÉGER, Fr., een accoord breken, de tonen van een accoord schielijk na elkander aanslaan van onderen naar boven, of in bepaalde figuren.

Arpeggiato, Ital., gebroken aanslag van accoorden.

Arpeggiature, Ital., de opvolging der tonen van gebroken accoorden.

Arpichord, klavierinstrument, waarbij door kleine, aan de snaren aanstootende en aan de toetsen vastgemaakte, haakjes, een harpachtige toon wordt voortgebracht.

Arpinella, Ital., kleine harp.

Arrangé, Fr., RIDOTTO, Ital., gearrangeerd, ingericht, zegt men van een muziekstuk, dat oorspronkelijk voor een ander instrument of voor een andere zangstem gecomponeerd is.

Arrangeeren heet het inrichten van een muziekstuk voor andere stemmen en instrumenten, dan waarvoor het oorspronkelijk gezet is. Zoo kunnen orkest- en zangstukken voor klavier, twee- of vierhandig, voor enkele strijk- en blaasinstrumenten of alleen voor blaasinstrumenten, omgezet worden.

Arriaga, (Joh. Christoph), geb. 1808 te Bilbao, gest. 1826 te Parijs, was een zeer talentvol componist.

Arrighi, (Pietro Domenico), Italiaansch componist, geb. te Lucca 1740, maakte vooral naam door werken voor het tooneel.

Arrigoni (Carlo), componist en meester op de luit.

Arrivé (Henri), uitstekend baszanger, stierf in Augustus 1802, 69 jaren oud.

Arsis, Gr., tegenstelling van *thesis*, de benaming van alle zogenaaemde lichte maatdeelen. In de dichtkunst worden *arsis* en *thesis* vaak in omgekeerde beteekenis gebruikt.

Articolare, Ital., al de tonen eener passage of melodie en al de lettergrepen en woorden van den zang juist en duidelijk doen hooren.

Arteaga (Stefano), geb. te Madrid 1750, leefde in 1780 te Bologna en gaf een *Geschiedenis der Italiaansche Opera, van haar oorsprong tot den tegenwoordigen tijd* uit. Hij stierf 28 September 1799 te Parijs.

Arthmann, Duitsch violenmaker, leefde in de vorige eeuw te Wechmar bij Gotha.

Arthur aux Couteaux, kapelmeester en componist aan het Collegio St. Quentin en de heilige kapel te Parijs, leefde omstreeks het jaar 1630.

Articulatie der tonen is de rangschikking der tonen, de verbinding van het muzikaal geluid met de declamatie der woorden.

Artiste, Fr., z. KUNSTENAAR.

Artot (Alexandre Joseph Montagney), geb. 4 Febr. 1815 te Brussel. Zijn vader was hoornist aan de opera aldaar en gaf hem de eerste lessen in muziek. Reeds in 1824 kwam hij aan het conservatoire te Parijs, waar de beroemde broeders Rudolph en August Kreutzer zijn meesters werden en waar hij in 1827 den tweeden, een jaar daarop den eersten prijs, verkreeg. Na volbrachte studiën ging hij naar Brussel en Londen maakte als solist furore en reisde als bewonderd virtuoso door Frankrijk, België, Nederland, Engeland, Italië en Rusland. In 1843 gaf hij concerten in Havanna en Nieuw-Orleans. Hij stierf 20 Juli 1845 te Ville d'Avray bij Sèvres.

Artot (Desirée), beroemd zangeres uit den tegenwoordigen tijd, werd 1839 te Brussel geboren, waar haar vader lid der hofkapel was. Haar leermeesteres was Pauline Viardot—Garcia. Zij was langen tijd aan de opera's van Londen, Parijs en Berlijn geëngageerd en maakte vele kunstreizen. In 1869 huwde zij met den baritonist Padilla y Ramos.

Artus, luitspeler en hofmusicus van keizer Maximiliaan I.

Artusi (Giovanni Maria), geboren te Bologna, muzikaal schrijver uit de 16de eeuw.

As, Ned., Hoogd.; *la bimmolle*, Ital.; *la bémol*, Fr.; *a flat*, Eng.; benaming van den, een halven klanktrap verhoogden, zesden toon der diat. en van den negenden toon der chrom. toonschaal.

Asantschewsky (Michael von), geb. 1839 te Moskou, pianist en componist, eigenaar eener rijke bibliotheek, leeft tegenwoordig te Parijs.

Aschenbrenner (Christ. Heinrich), geb. 29 Sept. 1654 te Alt-Stettin, vioolvirtuoos, gest. 13 Dec. 1732.

As dur, Hoogd.; *As groote tert*s, Nederl.; *la bimolle maggiore*, Ital.; *la bémol majeur*, Fr.; *a flat major*, Eng.; de harde toonsoort van *as* met een voortekening van vier mollen (voor *b*, *e*, *a* en *d*.)

Ashley (John), fagottist en hoboïst der koninklijke garde te Londen; in het jaar 1784 blies hij op het Händel-feest met buitengewone vaardigheid de contrafagot. Hij was een vriend van Clementi en heeft ook voor vele instrumenten composities geleverd.

Ashwell (Thomas), onder de regeering van Hendrik VIII, Eduard IV en van Maria, organist te Londen, beroemd door zijn spel en door zijn composities.

Asioli (Bonifacio) werd 30 Augustus 1769 te Correggio geboren en

reeds op zijn 13de jaar tot kapelmeester in zijn vaderstad aangesteld, ging op zijn 18de jaar naar Turijn, naar den minister Marchese Gherardini en bleef er negen jaren, terwijl hij gedurende dien tijd negen cantates, twee drama's, twee ouvertures, twintig kleine duetten, twaalf liederen en canons, negen aria's, zes nocturnes, twaalf sonates en eindelijk ook de opera seria *Gustavo*, voor het koninklijk theater, componeerde. In 1796 begeleidde hij de vrouw van zijn beschermer van Turijn naar Venetië en van daar uit, in het jaar 1799, naar Milaan. Hier werd hij als censor of eerste inspector van het in 1809 opgerichte conservatorium en tevens tot leermeester voor compositie en zang aangesteld en stierf als muzikdirecteur van den vicekoning van Italië, den 26sten Mei 1832. Een groot getal composities van hem zijn gedrukt.

As moll, Hoogd.; *as mol* of *as kleine tert*s, Ned.; *la bimmolle minore*, Ital.; *la bémol mineur*, Fr.; *a flat minor*, Eng.; de zachte toonsoort van *as* met een voortekening van zeven mollen of beeën (voor *b, e, a, d, g, c* en *f*.)

Ases, Ned., Hoogd., de met een dubbel mol ($\flat\flat$) een geheel klanktrap verlaagde *a*.

Asola (Giov. Matteo), componist te Verona, van 1565—1596.

Asor of **Asoor**, strijkinstrument der oude Hebreërs in den vorm van een vierkant.

Asosra, oud-Hebreeuwsch blaasinstrument.

Aspelmeyer of **Appelmeyer** (F r a n z), keizerlijk koninklijk hofmusicus te Weenen, stierf aldaar 9 Aug. 1786 als componist.

Aspirare, Ital., aanblazen, een dikwijls voorkomende fout in het gezang, die gebrek aan voldoende vocalisatie verraadt en meestal bij coloratuur en melismatische uitbreidingen voorkomt. Zij bestaat in het uitspreken van een *h* vóór een vocaal, dus b. v. *ha* in plaats van *a*, *hau* in plaats van *au*.

Aspro, Ital.; *dur*, Fr.; hard.

Assai, Ital., zeer, veel; b. v. *Allegro assai*, zeer snel, *Largo assai*, zeer langzaam.

Assandri (Laura), in 1841 zangeres aan de Italiaansche opera van het theater te Königstadt.

Assemblage, Fr., dubbelslag; z. dit.

Assendelft (Gebroeders), beroemde orgelmakers uit de tweede helft der vorige eeuw, geboortig uit Leiden.

Assmayer (Ignaz), geb. te Salzburg, den 11^{den} Febr. 1789. In het jaar 1824 werd hij kapelmeester aan het Schottengesticht en in het daarop volgende hoforganist; na Weigl's dood, in 1846, vice-hofkapelmeester. Zijn composities bestaan uit Missen, Offertoria, Requiem's, Oratoria, symphonieën enz.

Assoluto, Ital., ongebonden, vrij.

Assonans is de gelijkheid of eenheid der toonfiguren in een muzikale gedachte.

Assouci (Charles Coyneau d'), uitstekend luitspeler, geb. te Parijs 1604, gest. 1679.

Assuni (Ghillini d'), fluitist en gitaarspeler te Londen, 1800.

Astarita (Gennaro), componist van komieke opera's, leefde in de vorige eeuw.

Aston (Hugh), onder Hendrik VIII organist en componist te Londen.

Astorga (Emanuele d'), geb. 1680 of 1681 op Sicilie. 1701 werd zijn vader in het openbaar ter dood gebracht en zijn moeder stierf ten gevolge van den schrik. De prinses Ursini nam den verlaten jongeling Emanuele op en bracht het, als opperhofmeesteres der koningin, bij Philips V zoover, dat de jonge componist een toevluchtsoord vond in een klooster der stad Astorga, in het Spaansche koningrijk Leon. Zijn eigenlijke familienaam bleef onbekend. Madrid, Lissabon, Parijs, Londen en Praag bezocht hij; in laatstgenoemde stad werd hij voor het laatst gezien. Het voornaamste werk van hem is zijn *Stabat Mater*, dat in zijn geheel tot ons gekomen is, terwijl zijn *Requiem* slechts in fragmenten voorhanden is.

Astrua (Giovanna), zangeres, geb. te Turijn 1725, aldaar gest. 1758.

Athanasius, patriarch van Alexandrie, aldaar gest. in 296. Toen de kerkmuziek afgeschaffd zou worden, verzette hij zich met goed gevolg daartegen. Zijn werken verschenen 1698 in de uitgave van Montfaucon.

Atis, fluitist en componist voor zijn instrument, geb. 1715 te Domingo, gest. 1784 te Parijs.

Attacca, Ital., gebiedende wijs van het werkwoord *attaccare*, beteekent: val aan; *attacca subito*, val terstond aan. Het staat gewoonlijk aan het einde van een afdeeling eener compositie, om aan te duiden, dat de volgende afdeeling onmiddellijk met de voorgaande verbonden moet worden.

Atto, Ital., bedrijf van een opera of ander tooneelstuk.

Attore, Ital., z. Acteur.

Attouchement, Fr., z. AANSLAG.

Attwood (Thomas), hofcomponist van koning George IV van Engeland, bekwaam orgelspeler en vereerder van Mozart, dien hij op zijn reizen te Weenen leerde kennen en later trachtte na te volgen. Hij werd geboren 1765 en stierf 1838 te Londen.

Aubade, Fr., is een bij de Romaansche volken dikwijls voorkomende liedvorm. De beteekenis van dit woord is het best door morgen- of daglied (van *l'aube*, het morgenrood) weder te geven. De hooge ouderdom en de groote populariteit der A. blijken uit haar eenvoudigen, ongeunstelden vorm. Door de dichters werd deze vorm tot groote ontwikkeling gebracht. Zoo bezitten wij van

uitstekende Troubadours als Cadenet en Guirault de Bornell verrukkelijke Morgenliederen, en Guiraut Riquier noemt de *alba* benevens de *ballade*, de *sirventes* en de *dansa*, liedsoorten, waarin de beschaafde *Trobador* zijn kunst moest toonen. De vorm der A. is meest dramatisch. In den regel wordt de vriend of bediende van den bij zijn geliefde vertoevendden ridder voorgesteld, als hij door zijn waarschuwend lied de zorgeloze gelieven aan het verschijnen van het morgenrood en het gevaar der ontdekking herinnert. Vaak begint het gedicht met een gesprek van het scheidende paar, dat den aanbreekenden dag vervloekt; voorbeelden hiervan vindt men o. a. in *Romeo en Julia* van Shakespeare en in *Tristan und Isolde* van Wagner. — Met de A. verwand is de *serena* of avondlied (z. SERENADE), van welke evenzeer een voorbeeld uit de *Trobador*-poëzie overgebleven is. De *alba* was ook op de Duitsche minnezangers van invloed en werd vooral door Wolfram van Eschenbach tot schoonste ontwikkeling gebracht. — Met de middeneeuwsche *Aubaden* hebben sommige aldus genoemde muziekstukken der 17^e en 18^e eeuw alleen den naam gemeen. Zij bestaan uit vreugdezangen en gelukwenschingen of uit instrumentaalstukken.

Auber (Daniel François Esprit), geb. 29 Jan. 1782 te Caen, gest. 12 Mei 1871. Als zoon eens rijken plaatkoopers werd hij aanvankelijk voor den handel bestemd; doch door onweerstaanbare macht voelde hij zich tot de toonkunst getrokken. De beginselen der muziek leerde hij bij Ladurner en oefende zich daarna in het componeeren, door eenige romances, die terstond in den kring van liefhebbers en menschen van smaak, met wie hij omging, werden opgemerkt. Nadat hij zijn muzikale opleiding onder Cherubini voltooid had, gaf hij zijn eerste werk voor het tooneel: *Le séjour militaire*, Opéra comique in één bedrijf, in 1813 in den schouwburg Feydeau gespeeld. Dit werk werd echter met weinig geestdrift ontvangen; A. trok zich voorzichtig terug en het duurde weder verscheiden jaren, eer hij op nieuw van zich deed hooren, toen een verlies van zijn fortuin hem noodzaakte een bestaan te zoeken in de kunst, welke hij tot nog toe slechts uit liefhebberij had aangekweekt. In 1819 werd in de Opéra Comique gegeven: *Le testament et les billets doux*. Dat tweede werk maakte al even weinig opgang als het eerste. Doch met *La bergère châtelaine* was Auber gelukkiger; dit laatste was een opera in drie bedrijven en werd gespeeld in 1821. Tot dat tijdperk uit de kunstenaarsloopbaan van Auber behooren ook *Leicester* (1822), *La neige* (1823), *Le concert à la cour* (1824), *Léocadia* (1824), *Le maçon* (1825), *Le timide* (1826) en nu was de roem van Auber voor goed gevestigd. Die roem werd nog verhoogd door *La muette de Portici*, opera in vijf bedrijven, die 29 Februari 1828 in de Koninklijke Academie voor het eerst werd opgevoerd. Die opera is zijn

meesterstuk. Na dit werk, dat nog na verloop van vijftig jaren zijn ouden roem behouden heeft, keerde A u b e r tot de Opéra comique terug en gaf *La fiancée*, opera in drie bedrijven, waarvan Scribe, die sedert de *Leycester* zijn gestadige medewerker was, den tekst geschreven had. In het volgend tiental jaren, (1830—1840) onderscheiden zich de werken van A u b e r door de veelzijdigheid van effect, bedrevenheid in de rhythmische combinatiën, fijnheid in de détails der orkestbewerking, pikante en oorspronkelijke harmonie en door geest en gloed. De tweede manier wordt geopend met *Fra Diavolo ou l'hôtellerie de Terracine*; daarop volgden: *Le Dieu et la Bayadère*, *La marquise de Brinvilliers*, *Le philtre*, *Le serment*, *Gustave III*, *Lestocq*, *Le cheval de bronze*, *Actéon*, *Les chaperons blancs*, *Le domino noir*, *Le lac des fées*, *Zanetta*, *Les diamants de la couronne* en *Le duc d'Olonne*. De derde wijziging in den stijl van A u b e r begint met *La part du diable* (1843), een werk dat gevolgd werd door: *La Sirène*, *La Barcarolle*, *Haydée*, *L'enfant prodigue*, *Zerline*, *Marco Spada*, *Jenny Bell*, *Manon Lescaut*, *La Circassienne* en eindelijk *La fiancée du roi de Garbe*, het laatste der tot heden op het tooneel gebrachte werken.

Hoe ook het oordeel van een volgend geslacht over den talentvollen schrijver van zoovele lyrische werken zijn moge, A u b e r werd door zijn tijdgenooten met zeer groote en welverdiende onderscheidingen vereerd. Hij was lid van het Instituut, commandeur van het legioen van eer en hij is Cherubini als directeur van het conservatoire opgevolgd. Jammer, dat de negen en tachtigjarige grijsaard nog getuige moest zijn van de rampen die Frankrijk teisterden. Toen hij zijn diepbaar land ten prooi zag aan binnen- en buitenlandsche oorlogen, riep hij uit: *Il ne faut d'exagération en rien; j'ai trop vécu!*

Auberlen (Samuel Gottlob), geb. 23 November 1758 te Feilbach bij Stuttgart, gest. omstreeks 1828 als organist te Ulm, was als liederencomponist bekend.

Aubert, familienaam van verscheidene Fransche toonkunstenaars, 1° Jacques, geb. 1678 en omstreeks 1727 eerste violist in het orkest der groote Opera te Parijs, werd in 1748 intendant der muziek van den hertog van Bourbon en stierf 19 Mei 1753. Hij liet vele composities na. Van zijn zoons zijn in de muzikale wereld bekend a) Louis, de oudste, geb. 15 Mei 1720, die van 1755 tot 1774 eerste violist aan de groote Opera te Parijs was. b) Abbé Jean Louis, geb. 15 Febr. 1731 te Parijs en aldaar gestorven 10 November 1814. — 2° Pierre François Olivier, geb. 1763 te Amiens, violoncellist; hij componeerde strijkkwartetten, duetten en schreef twee goede méthodes voor zijn instrument, alsmede een kleine verhandeling over de geschiedenis der muziek.

Aubery du Bouley (Prudent Louis), geb. 9 Dec. 1796 te Verneuil,

schreef een opera: *Les amants querelleurs*; voorts vele romances, sonates, duetten, trio's, kwartetten en een *grammaire musicale*.

Aubigny von Engelbrenner (Nina), dochter van een Hessischen majoor, was op het einde der 18de eeuw een gevierde altzangeres. Van haar verscheen een boek: *Briefe an Natalie über den Gesang*, voorts verscheiden opstellen in de *Leipziger Musikalische Zeitung* en eenige liederen.

Aubin, z. SAINT-AUBIN.

Aubry (Marie), een der eerste tooneelsters die op het tooneel van de opera te Parijs verschenen. Zij maakte deel uit van de muziek van Philips van Orleans, toen Cambert haar een rol in zijn Pastorale *les Peines et les Plaisirs* gaf. Toen Lully aan de opera kwam, behield hij haar bij den troep met een jaargeld van 1200 livres. Zij bleef tot 1684 aan het tooneel en stierf in 1704. Zij was, evenals haar vriendin Brigogne, in het beruchte proces betrokken, dat Lully aan Guichard aandeed.

Audace, Ital., stout, moedig, vermetel.

Audimont (Henri d'), omstreeks 1760 kapelmeester te Parijs en componist van kerkmuziek, wordt met lof vermeld in het werk *De cantu et musica sacra*.

Audinot (Nicolas Medard), geb. omstreeks 1730 te Nancy, was eerste zanger aan de Italiaansche opera te Parijs en dichtte en componeerde o. a. de opera *Le tonnelier*, — ten minste men hield hem voor den componist van dat werk. Doch in de *Histoire anecdotique du théâtre et de la littérature* van Charles Maurice, zijn tijdgenoot, leest men aangaande Audinot het volgende: »Le moyen qu'il a pris pour produire cet ouvrage (*le Tonnelier*), n'étant pas assez musicien pour en faire la partition, fut très original. Il invita tour à tour à diner un nombre de compositeurs égal à celui des morceaux de chant qu'il avait placés dans sa pièce, et au dessert, sans paraître y attacher plus d'importance qu'à un amusement, il demanda à chacun de mettre en musique les vers qu'il lui avait secrètement destinés. De cette façon, l'oeuvre se trouva complète. On la représenta en Septembre 1761, tout uniment sous le nom d'Audinot, sans que les collaborateurs songeassent à revendiquer un travail que leur amitié traitait volontiers de pure bagatelle.» In 1769 richtte hij een Marionettentheater en later het *Théâtre de l'ambigu comique* op. Hij stierf 21 Mei 1801 te Parijs. — Zijn zuster, Mlle Audinot, was in 1780 zangeres aan de groote Opera en tooneelster aan het *Théâtre Français*.

Audran (Marius), zanger en professor aan het conservatoire te Marseille, werd geboren te Aix, 26 Sept. 1816. Hij was langen tijd aan de *Opéra comique* te Parijs verbonden en zette zich in 1861 in zijn vaderstad neer. — Zijn zoon, Edmond, geb. te Lyon 11 April 1842, is kapelmeester aan de St. Josephs-kerk te Marseille en componist van verscheiden werken.

Audubert (Jules), zangmeester te Parijs, gaf in 1876 een zeer belangrijk werk in het licht, getiteld: *l'Art du chant, suivi d'un traité de maintien théâtral*.

Auer (Leopold), Hongaarsch violist, maakte zijn eerste muzikale studiën te Weenen en werd later leerling van Joachim. Hij deed vele kunstreizen en is sedert eenige jaren concertmeester te Petersburg.

Aufmann (Joseph Anton Xaver), goed organist, kapelmeester van vorst Campidon, geb. 1720, gest. 1778.

Aufschnaiter (Benedict Anton), was in den aanvang der 17de eeuw kapelmeester in Passau en componist van kerkmuziek.

Augmentatio, Lat., vergrooting, vermeerdering, de intrede van het thema met noten van vergrootte waarde. De A. komt voornamelijk in den contrapuntischen stijl, bij fuga's enz., doch ook in de vrije vormen voor.

Augustin, hofmusicus en cornettist onder Maximiliaan I.

Augustin, vader en zoon, orgelbouwers in Lausitz, op het einde der 18de eeuw.

Augustinus (Aurelius), beroemd kerkvader, bisschop te Hippon, geb. te Tagaste in Numidië 13 Nov. 354. Zijn werk *De Musica libri VI* is hoofdzakelijk uit een metrisch oogpunt belangrijk en tot begrip van de maatleer in de eerste christelijke tijden onontbeerlijk.

Auleet heette bij de Grieken de fluitist, die zonder gezang speelde; daarentegen:

Aulode, een fluitspeler die het gezang begeleidde.

Aulos (αυλός) is de naam van een Oud-Grieksch blaasinstrument, welks toon met behulp van een rietje voortgebracht werd, gelijk bij onze hobo's, clarinetten en fagotten het geval is; het is derhalve niet juist dit woord door fluit te vertalen, welke soort van instrumenten σύριγξ, Syrinx, genoemd werd. — De stof waaruit de A. gemaakt was, noemden de oude schrijvers riet, lotos (*Rhamnes Lotos*), hoorn, ivoor enz.; zij hadden zelfs namen voor de verschillende deelen; zoo heette b. v. het rietje dezer fluitsoort γλωττίς, Glottis; het onderste gedeelte van het instrument, ὑφολμιον, Hypoholmion; het kopstuk, ὄλμος, Holmos. De toonomvang der Grieksche Aulos was meer dan drie octaven.

Aulozonum, (letterlijk: fluitgordel), de kruk aan het mondstuk der tongwerken in een orgel. Door het op- of nederschuiven dezer kruk wordt de tong min of meer tegen de pijp gedrukt en daardoor een lager of hooger toon voortgebracht.

Aumann (Dietrich Christian), componist van kerkmuziek, leefde op het einde der 18de eeuw.

Aurelianus (Reomensis), leefde in het midden der negende eeuw als monnik te Reomé in het bisdom Langres. Zijn werken zijn: *Disciplina musica* en

Tonarius regularis, s. de regulis modulationum, quas tonos sive tenores appellant et de earum vocabulis. (Vergelijk Gerbert, *scriptores ecclesiastici*, Tom. I.

Aurenhammer (Joseph), klavierspeelster en componiste, geb. omstreeks 1776 te Weenen, gest. 1841. Zij was leerlinge van Mozart, Richter en Kotzeluch. Mozart zeide van haar: »Das Fräulein ist ein Scheusal" (zij was namelijk buitenmate dik), »spielt aber zum Entzücken, nur geht ihr der wahre, feine, singende Geschmack ab; sie verpupft Alles!" — Zij was sedert 1796 met den koopman Bösenhönig gehuwd, doch werd desniettegenstaande altijd Madame A. genoemd.

Auteri-Manzocchi (Salvatore), zoon eener zangeres, is een Italiaansch operacomponist van dezen tijd. Zijn opera's Marcellina en Dolores werden in Florence en andere Italiaansche steden met succes opgevoerd.

Authentiek, in algemeenen zin: echt, oorspronkelijk. Dit woord wordt in de kerkmuziek gebruikt tot nadere aanduiding der *Modi*. Een modus heette authentiek (*Modus authentus*), wanneer de harmonische verdeeling der octaaf daaraan te gronde lag, d. i. in dezen vorm: C-G-c of A-e-a of d-a-d', in onderscheiding van *modus remissus* of *plagalus*, die op de arithmetische verdeeling der octaaf gegrond was, d. i. wanneer de quart onder de quint lag, b. v. G-c-g of e-a-e' of a-d-a'. De begrippen AUTHENTIEK EN PLAGALISCH hangen zoo nauw met de kerktoonsoorten en -toonsluitingen samen, dat zij bij uitvoerige bespreking dezer onderwerpen mede in aanmerking genomen moeten worden. (Z. KERKTOONSOORTEN EN TOONSLUITINGEN.)

Auteur, Fr., noemt men den schrijver van letter- en kunstwerken. De Duitschers spreken van *Urheber*, ofschoon — gelijk WÄCHTER terecht aanmerkt — het woord *Autor* beter zou zijn, daar een uitvinder op eenig ander dan kunstgebied ook *Urheber* heet. In het Nederlandsch heeft men voor A. het woord *Vinder*, dat echter tegenwoordig zelden in dien zin gebruikt wordt.

Auteursrecht noemt men het recht van schrijvers en kunstenaars ten aanzien van de voortbrengselen van hun geest.

Auvergne (Antoine d') geb. 4 Oct. 1713, gest. 12 Febr. 1797, componist van twintig opera's, acht motetten, een *Te Deum*, een *Miserere* en een *De profundis*, alsmede van eenige vioolconcerten en symphonieën.

Avaux (Jean Baptiste d'), geb. 1737 in Côte-Saint-André, was een voortreffelijk violist en vruchtbaar componist te Parijs. Een zijner opera's, *Théodore*, werd in 1785 door de *Comédie Italienne* te Parijs uitgeoerd. In 1784 schreef hij een verhandeling: *Lettre sur un instrument ou pendule nouveau, qui a pour but de déterminer avec la plus grande exactitude les différents degrés de vitesse ou de lenteur des temps dans une pièce de musique etc.* (*Journal encyclop. de Juin 1784*). A. stierf 22 Febr. 1822 te Parijs.

Ave Maria en **Ave maris stella**, Lat., hymnen der R. C. Kerk. (Z. HYMNE).

Avella (Giovanni d'), Franciscaner-monnik en theoreticus in de muziek, leefde in de 17e eeuw. In de bibliotheek te Regensburg is van hem voorhanden: *Regole di musica, divise in 5 trattati etc.* (Rome 1657).

Aviles (Manoel Leitam de), geb. te Portalegre, componist van kerkmuziek en kapelmeester te Granada, omstreeks 1625.

Avison (Charles), Engelsch toonkunstenaar en organist te Newcastle, leefde in het begin der 18de eeuw.

Avondano (Pietro Antonio), Italiaansch musicus, die op het einde der 18de en in het begin der 19de eeuw als violoncellist en componist gunstig bekend was, doch nu vergeten is. Eenige zijner partituren zijn in de bibliotheek te Berlijn voorhanden.

Avozani (Orfeo), organist te Viadana op het gebied van Mantua, 17de eeuw, was beroemd als contrapuntist en componist.

Ayrton (Edmund, Dr.), geb. 1734 te Rippon in Yorkshire. In het jaar 1784 was hij met Händel organist aan de Westminster-abdij en stierf als componist van kerkmuziek in het jaar 1808.

Azaïs (Pierre Hyacinthe), componist en concertmeester te Marseille, gaf in 1776 te Parijs uit: *Méthode de Musique sur un nouveau plan à l'usage des élèves de l'Ecole royale milit.*; hij stierf in den aanvang der 19de eeuw.

Azione sacra, Ital., geestelijk muziekdrama (z. ORATORIUM).

Azopardi (Francesco), schrijver van het werk: *Il musico pratico*, leefde omstreeks het midden der 18de eeuw.

B.

B, Ned., Eng.; *h*, Hoogd.; *si*, Ital., Fr.; benaming van den zevenden toon der diatonische en van den twaalfden toon der chromatische toonschaal, uitgaande van *c*. (Z. ALPHABET en SOLMISATIE.)

B, Hoogd.; z. *Bes*.

B, (verplaatsingsteeken), Hoogd.; *mol* of *molteeken*, Ned.; *b molle* of *b rotundum* Lat.; *bimmolle*, Ital.; *bémol*, Fr.; *flat*, Eng., noemt men het teeken \flat , hetwelk de noot waarvoor het staat een halven klanktrap verlaagt.

B, verkorting van Basso.

BB, Ned., Hoogd.; *doppio bimmolle*, Ital.; *double bémol*, Fr.; *double flat*, Eng.; dubbel mol, voorgesteld door het teeken $\flat\flat$, hetwelk de noot een geheelen klanktrap verlaagt.

B.C., verkorting van BASSO CONTINUO.

B Cancellatum, Lat.; z. KRUIS of KRUISTEKEN.

B dur, Hoogd.; z. BES GROOTE TERTS.

B flat, Eng. z. BES.

B flat major third, Eng.; z. BES GROOTE TERTS.

B flat minor third, Eng.; z. BES KLEINE TERTS.

B groote terts, Ned.; *h dur*, Hoogd.; *si maggiore*, Ital.; *si majeur*, Fr.; *b major*, Eng.; de harde toonsoort van *b*, met een voortekening van vijf kruisen (voor *f*, *c*, *g*, *d*, *a*).

B kleine terts, Ned.; *h moll*, Hoogd.; *si minore*, Ital.; *si mineur*, Fr.; *b minor*, Eng.; de zachte toonsoort van *b*, met een voortekening van twee kruisen (voor *f* en *c*).

B moll, Hoogd.; z. BES KLEINE TERTS.

B molle, Lat.; z. **B.** (verplaatsingsteeken).

B quadrat, Ned.; *b quadro*, Ital.; *bécarre*, Fr.; herroepings- of herstellingssteeken; z. dit.

B rotundum, Lat., z. **B** (verplaatsingsteeken).

B sharp. Eng.; z. **Bis**.

B sharp major third, Eng.; z. **Bis DUR**.

B sharp minor third, Eng.; z. **Bis MOLL**.

Ba was de nu en dan voorkomende benaming voor den zevenden verlaagden diatonischen toontrap der toonschaal van *C* groote tert in de 17e eeuw, door den monnik Olivétan voor den thans *bes* genoemden toon aanbevolen, terwijl hij voor *b* (Hoogd. *h*) de benaming *bi* voorstelde.

Baake (Ferdinand Gottfried), pianist, geb. 15 April 1800 te Heudeber bij Halberstadt, in welke laatste stad hij Domorganist was. Van zijn werken zijn eenige liederen en een sonate in *C* verschenen.

Baarden, stukjes lood aan weerszijden van het mondgat der orgelpijpen, ter verhooging of verlaging van toon.

Baban (Gratien), Spaansch componist, kapelmeeester te Valencia in de jaren 1650 tot 1665. Hij schreef hoofdzakelijk missen, motetten en andere stukken voor kerkmuziek. Eenige zijner werken moeten zich in manuscript in de archieven der Metropolitaankerk te Valencia bevinden.

Babbi (Christoph), vioolvirtuoos, geb. 1748 te Cesena, leerling van Alberghi. — Zijn broeder Gregorio was een bekend tenoorzanger.

Babbini (Matteo), geb. 1754 te Bologna, aldaar gestorven 21 September 1816, was een goed tenoorzanger.

Babel of **Babell** (William), geb. 1690 te Londen, kamermusicus en organist te Allhallows en virtuoos op zijn instrument, stierf in 1722.

Babnigg (Anton), geb. te Weenen 10 Nov. 1794, in de eerste helft der 19^e eeuw een der beste Duitsche tenoristen, bereisde Duitschland en Rusland en was langen tijd hof-operazanger te Dresden. — Zijn dochter Emma, zangeres, sedert 1855 gehuwd, was onder den naam van »Silezischen nachtigaal" bekend.

Baboracka, Boheemsche dans.

Babylonische muziek, z. MUZIEKGESCHIEDENIS.

Baccalaureus artis musicae, academische graad die den doctorstitel voorafgaat. (z. ACADEMISCHE GRADEN.)

Baccé (Domenico) gest. 27 Januari 1549 te Cremona. Hij was een der beste zangers van zijn tijd.

Baccelli (Domenica), Italiaansch componist, die in 1766 met zijn vrouw, een tooneelspeelster, te Parijs kwam. In 1770 schreef hij de komische opera: *Le nouveau marié ou les importuns*, die, wat de muziek betreft, zeer geroemd

werd. In 1779 keerde hij naar Italië terug en verdween uit de muzikale wereld.

Baccanali, Ital.; BACHANALES, Fr.; BACCHANALIA, Lat.; feesten, drinkliederen, lofliederen, lofzangen, danswijzen ter eere van Bacchus; geraasmakende muziek, zooals nog wel eens gevonden wordt in opera's en balletten.

Bacchini, 1° Benedetto, geb. 31 Augustus 1651 te Borgo-San-Domino in Parma, gest. 1 September 1721 te Bologna, Benedictijner-monnik en toonkunstenaar. — 2° Gislamerio, Italiaansch componist uit de 17^e eeuw, schrijver van *Il primo libro delle messe a tre, quattro e nove voci concertati* (Venetië, 1627).

Bacchius (Senior), leefde in 130 na Chr. en is bekend door zijn geschriften over muziek, die hoofdzakelijk verklaringen van muzikale uitdrukkingen bevatten. Friedr. Bellermann gaf in 1842 zijn *Εισαγωγή περί μουσικῆς* in het licht; ook vindt men een en ander over hem bij Meibohm.

Bacchius, de stormer, versvoet van de volgende drie lettergrepen: — — —

Bacchus, god des wijns en der inspiratie. De Bacchus-feesten, op welke muziek gemaakt werd, zijn overoud; doch de naam Bacchus komt het eerst bij Herodotus voor.

Bacci (Pietro Jacopo), leefde in het midden der 17^e eeuw en schreef in 1691 een opera: *Abigail*.

Baccilieri (Johannes), priester, geb. te Ferrara, leefde in de tweede helft der 16^e en in het begin der 17^e eeuw. Van zijn composities zijn voorhanden: 1° *Lamentationes Benedictus et Evangel Dom. Palmarum et Fer. II. quinque vocum op. I. Venetiis 1607, in fol.*; — 2° *Vesperi a otto voci op. 2 Venezia apud Angelo Gardano 1610 in 4°*; — 3° *Totum defunctorem officium, quinque vocibus, op. 3. Venetiis apud Barthol. Magni 1619 in 4o*.

Baccinelli (Giovanni Battista), geb. te Sienna in de tweede helft der 16^e eeuw; van zijn composities verschenen: *Sacrae cantiones duobus, tribus et quatuor vocibus lib. I (Venetiae 1616)*.

Baccusi (Ippolito), monnik en kapelmeester te Verona, 1590. Hij ondersteunde zijn vocale muziek door instrumenten.

Bacsfart, 1° Jean, beroemd luitspeler in Hongarije op het einde der 16^e eeuw. De *Thesaurus harmonicus* van Besard bevat eenige stukken van hem. — 2° Valentin, eigenlijk Graew geheeten, geb. te Siebenbürgen 1515, gest. 13 Aug. 1576. Hij was luitenist van koning Sigismund Augustus van Polen, later van keizer Ferdinand en Maximiliaan II.

Bach. Deze familie is een der beroemdste in de kunstwereld. De voornaamste leden zijn in chronologische volgorde:

Bach (Veit), de stamvader, die in den aanvang der 17de eeuw om godsdienstzaken Hongarije verliet en zich metterwoon in Thüringen vestigde.

Bach (Heinrich), geb. 16 Sept. 1615 te Wechmar, sedert 1681 organist

te Arnstadt, alwaar hij 10 Juli 1691 stierf. Zijn beide zonen waren: 1° Johann Michael, geb. 1660 te Arnstadt, organist en stadsschrijver in Gehren, welke in 1709 de eerste schoonvader van den grooten Johann Sebastian B. werd. — 2° Johann Christoph, geb. 1643 te Arnstadt, sedert 1665 organist te Eisenach; hij stierf 31 Maart 1703.

Bach (Ambrosius), geb. 1645, gest. 1695, was hofmusicus te Eisenach en vader van den grooten Joh. Seb.

Bach (Johann Sebastian), de grootste contrapuntist die de wereld heeft opgeleverd en, nevens Händel, de geniaalste toonzetter uit de eerste helft der 18de eeuw. Hij werd 21 Maart 1685 te Eisenach geboren. Zijn moeder verloor hij vroeg; zijn vader stierf toen de knaap bijna zijn tiende jaar bereikt had. Een oudere broeder van Joh. Sebastian, Joh. Christoph, organist te Ordruf, nam den knaap bij zich en gaf hem het eerste onderricht in het klavierspel. Doch in 1698 of 1699 trok de kleine Sebastian, die een schoone sopraanstem bezat, naar Luneburg, waar hij in het gymnasium opgenomen en tevens discantist in het koor der Michaelis-school werd. Hier leerde hij de schatten der toonkunst kennen en nam ze geheel in zich op. Om zijn opvoeding als organist te voltooien, reisde hij herhaalde malen naar Hamburg, waar in dien tijd de beroemde Joh. Ad. Reinke organist was; ook Lubeck, waar de als componist bekende orgelspeler Dietrich Buxtehude woonde, bezocht hij dikwijls, en te Celle, waar een uitmuntend orkest bestond, had hij gelegenheid de instrumentaalmuziek te leeren kennen. In 1703 keerde hij naar Thuringen terug en werd violist en hofmusicus te Weimar; doch reeds in 1704 liet hij die betrekking varen, om den post van organist te Arnstadt op zich te nemen. Zonder, zooals zoo vele anderen, op zijn lauweren te rusten, zag Bach, door zijn onverbidelijke roeping geprikkeld, in de voordeelen zijner nieuwe positie slechts het middel om den schat zijner kennis te vergrooten. Hij schafte zich de werken der beste organisten aan, en niet tevreden dat hij ze op volmaakte wijze leerde vertolken, wilde hij ook in de geheimen hunner compositiën doordringen. Meermalen ging hij naar Lubeck, om Buxtehude te hooren. Doch weldra was hem dat heen en weérreizen niet genoeg, en hij bracht vier achtereenvolgende maanden te Lubeck door, om zich het spel diens grooten kunstenaars eigen te maken. Een reis naar Italië te ondernemen, gedoogden zijn geldmiddelen niet; toch leerde hij de meesters van dat land beter kennen, dan de meeste kunstbroeders die daarheen gingen. Hij schreef namelijk de werken van Palestrina, Caldara, Lotti e. a. zelf af, bewerkte andere, b. v. de violconcerten van Vivaldi, voor klavier en liet veel daarvan — de afgeschreven stemmen getuigen het — uitvoeren. Reeds begon zijn roem zich meer en meer

uit te breiden, en vele steden van Beieren en Saksen betwistten elkander zijn bezit. In 1707 werd hij organist aan de St. Blazius-kerk te Mühlhausen; in het volgend jaar hoforganist van den hertog van Weimar; en naarmate zijn roem vermeerderde, dreef hem zijn onverzadelijke dorst naar kennis tot nieuwe studie. Het kon niet anders, of zulke volharding moest wel door een schranderen Maecenas op prijs gesteld worden. In 1717 werd Johann Sebastian tot directeur der concerten van den hertog van Weimar benoemd. Te Halle werd hem de betrekking van den bekwamen organist Zachau aangeboden, die de leermeester van Bach was geweest; deze betrekking nam hij echter niet aan. Doch in hetzelfde jaar 1717 behaalde hij een grooten triomf in Dresden. Hier bevond zich namelijk een fransch orgelvirtuoos, Jean Louis Marchand, die, uit Parijs verbannen, een wijkplaats was komen zoeken aan het hof van den keurvorst van Saksen Augustus II. Deze, opgetogen over het vlug en schitterend spel van M., schonk hem een aanzienlijke jaarwedde, om hem aan zijn hof te verbinden. Doch de gunst, waarin de vreemdeling zoo eensklaps gekomen was, wekte den naijver op van Volumier, den directeur der hofconcerten, en deze besloot zijn mededinger, door middel van Bach, van 's konings gunst te berooven. Uitgenoodigd om naar Dresden te komen, hoorde Bach Marchand en stelde hem een wedstrijd voor. Beide mededingers zouden improviseeren op het thema, dat hem door zijn tegenpartij werd opgegeven. De Fransche organist nam het voorstel aan; doch op den dag voor het muzikale tournooi bestemd, verscheen Marchand niet; men vernam dat hij vertrokken was en zijn minderheid door de vlucht had bewezen.

Nadat Bach te Weimar teruggekomen was, bood Leopold van Anhalt-Kothen hem de directie over zijn kapel aan. B. nam die betrekking onmiddelijk aan en bleef haar waarnemen tot 1723. Niet zonder innerlijken strijd scheidde hij in dat jaar van zijn weldoener, om de betrekking van cantor aan de Thomas-school en tot organist en muziekdirecteur aan de beide hoofdkerken te Leipzig aan te nemen; ook werd hij na het jaar 1723 door den hertog van Weissenfels tot kapelmeester en in 1736 door den keurvorst van Saksen tot hofcomponist benoemd. In 1747 begaf hij zich op reis naar Potsdam. Nauwelijks had Frederik de Grootte zijn naam op de lijst der te Potsdam aangekomen vreemdelingen gezien, of hij wendde zich tot zijn omgeving en zeide: »Heeren, de oude Bach is hier''. En zonder den grijsaard den tijd te gunnen om zich behoorlijk voor zijn bezoek aan het hof te kleeden, liet hij hem onmiddelijk halen. Het kostte Bach niet veel moeite zijn koninklijken gastheer door zijn improvisatiën op orgel en klavier in verrukking te brengen, en het behoeft nauwelijks gezegd te worden, dat de ontvangst van zulk een gast inbreuk maken moest op het gewone avondconcert en dat allen zich

beijverden om den grooten kunstenaar te hooren. Uit erkentelijkheid voor de gastvrijheid, waarmede de Pruisische koning hem ontvangen had, droeg Bach, nadat hij te Leipzig teruggekomen was, een fuga voor drie stemmen, onder den titel van *Musikalisches Opfer*, aan den koning op, die er hem het thema voor gegeven had; benevens een *ricercare* voor zes partijen, eenige canons en een trio voor fluit, viool en bas. Hij overleefde echter de eerbewijzen, waarmede hij te Potsdam ontvangen was, slechts drie jaren. Een oogziekte, door al te aanhoudenden arbeid veroorzaakt, verbitterde zijn laatste levensdagen. Twee operatiën, door een Engelschen oogdokter beproefd, hadden slechts volslagen blindheid ten gevolge, terwijl zij tevens zijn tot nu toe krachtig gestel ondermijnden. Hij kwijnde nog een tijd lang voort en stierf 28 Juli 1750 in den ouderdom van vijf en zestig jaren. Voordat een laatste hevige koorts hem wegrukte, had hij plotseling zijn gezicht terug gekregen, en zijn vrienden vleiden zich reeds bij dit zonderlinge verschijnsel met een volkomen herstel. Doch tien dagen daarna hadden Duitschland en de geheele muzikale wereld het verlies te betreuren van een der grootste genieën, die ooit in de wereld geschitterd hebben. Zijn stoffelijk overschot werd op het St. Johanneskerkhof te Leipzig begraven. In 1842, dus bijna honderd jaren na zijn dood, werd, op aanraden van Mendelssohn, ter zijner nagedachtenis een monument voor de Thomas-school opgericht. -- Mannen, wier groote talenten de bewondering hunner medemenschen opwekken, verdienen niet altijd de algemeene hoogachting door hun bijzondere deugden, en de biograaf acht zich gelukkig, wanneer hij een verheven talent met een groot karakter gepaard ziet gaan. Dat was het eigenaardige van Bach. Hij was een goed vader, een goed echtgenoot en een goed vriend, evenals hij een groot toonkunstenaar was. Hij had, uit twee huwelijken, twintig kinderen en nooit zag hij op tegen de moeilijke taak van de opvoeding van zulk een talrijk gezin. Nooit maakte hij gebruik van de gunst van vorsten en aanzienlijken voor zijn finantiëel belang of liet zich door zijn huiselijke zorgen verleiden om handel te drijven met zijn kunst. Hij zou rijk hebben kunnen worden, indien hij, als zoo vele virtuozen onzer dagen, de wereld met zijn kunst had doorreisid. Doch Bach was tevreden met zijn matigen welstand. Hij was nederig van aard, doch zich zijn verdiensten wel bewust; hij beschouwde zijn genie als de vrucht van taai geduld. Wanneer men hem vroeg, hoe hij ooit die hoogte in de kunst had kunnen bereiken, wees hij op zijn ingespannen leven en voegde er bij, dat allen, die werken wilden als hij, dezelfde hoogte in de kunst konden bereiken. In één woord, hij was wat Kittel, die hem goed gekend heeft, van hem zeide: een uitmuntend mensch.

Het getal compositiën van Bach is verbazend groot; zij bestaan uit oratoria, Passie's, geestelijke en wereldlijke cantates, motetten en missen,

klavier- en instrumentaalstukken van allerlei soort, orgelcomposities, concerten en phantasieën; voornamelijk voor klavier en orgel schreef hij tal van schoone fuga's en voorspelen. In al deze werken erkent men Bach als den grooten meester in het rijk der tonen. — Het begin van een verzameling zijner werken, die na zijn dood overal verspreid waren, vindt men in de door zijn zoon Karl Phil. Emanuel uitgegeven *Sammlung der vierstimmigen Choralgesänge* (Berlin, Leipzig, 1765 bis 1769), die door dezen en Kirnberger vermeerderd, spoedig een nieuwe uitgave beleefde (Leipzig 1784 tot 1787) en in 1843 ten derden male door Becker uitgegeven werd. Volledige verzamelingen der klavier- en orgel-composities werden door Czerny, Griepenkerl, Dehn en Roitzsch in het licht gegeven. In 1850 werd te Leipzig een Bachgesellschaft opgericht, die elk jaar bij Breitkopf en Härtel eenige deelen met composities van Bach uitgaf. Vele van 's meesters groote en kleine werken zagen door de zorgen dezer Vereeniging het licht.

Bach (Wilhelm Friedemann), geb. 1710 te Weimar, gest. 1 Juli 1784 te Berlijn, was de oudste zoon van Joh. Seb. B. Hij was organist aan de Sophia-kerk te Dresden en woonde later achtereenvolgens te Halle, Leipzig, Brunswijk en Göttingen. Zijn composities getuigen van zijn buitengewoon talent; ook zijn broeder Karl. Phil. Em. zeide van hem, dat hij de eenige was, die de plaats van hun vader zou kunnen vervullen. Doch door zijn eigenaardig, ruw, twistziek karakter bracht hij het niet tot een groote hoogte in de kunst. Van zijn niet talrijke composities zag in 1842 een nieuwe uitgave het licht.

Bach (Karl Philipp Emanuel), geb. te Weimar 14 Maart 1714, gest. te Hamburg 14 Sept. 1788, was een zoon van Joh. Seb. Zijn vader bestemde hem voor de Rechten. Hij ging dan ook naar de Universiteit van Leipzig, later naar die van Frankfort, doch in laatstgenoemde stad begon hij zich, tegen den wensch zijns vaders, meer en meer op de muziek, en voornamelijk op het klavierspel, toe te leggen. In 1731 gaf hij zijn eerste werk: *Ein Menuett für Klavier mit übergeschlagenen Händen* in het licht. In 1738 ging hij naar Berlijn, waar echter zijn klavierspel in den beginne weinig opgemerkt werd, totdat hij in 1740 tot hofmusicus en clavecimbalist der kapel van Frederik den Grooten aangesteld werd. Toen door den zevenjarigen oorlog deze kapel ontbonden werd, trok B. naar Hamburg, waar hij in 1767 den post van muziekdirecteur verkreeg. — Van zijn compositiën vermelden wij: het oratorium *Die Israeliten in der Wüste*, de cantate *Die Auferstehung und Himmelfahrt Christi*, het beroemd geworden »Heilig'' voor twee koren met een aria ter inleiding en voor hobo's, trompetten en pauken (Hamburg 1778), voorts twintig »Passie's'' en vele feest- en jubelmuziek-

stukken; ook zette hij vele liederen en Oden van Gellert op muziek, waarvan eenige als koraalmelodieën in gebruik zijn gekomen, b. v. »*Gott ist mein Lied*», »*Die Himmel rühmen*», »*Du klagst*», »*Was ist mein Stand*» e. a.

Bach (Johann Christoph Friedrich), bijgenaamd »der Bückeburger Bach», was de negende zoon van Joh. Seb. en 29 Juni 1732 te Leipzig geboren. Hij werd kapelmeester van den graaf van Schaumburg te Bückeburg en componeerde vele zangstukken, alsmede een opera: *die Amerikanerin*.

Bach (Anna Magdalena), geboren Wülkens, de tweede vrouw van Joh. Seb., werd in 1700 te Weissenfels geboren. Zij bezat een zeer schoone sopraanstem. Haar huwelijk met Joh. Seb. vond plaats in 1721 en zij schonk haar echtgenoot in een negen en twintig-jarigen echt zes zonen en zeven dochters. Zij stierf 1757 te Leipzig.

Bach (Wilhelm Friedrich Ernst), oudste zoon van den Bückeburger B., laatste kleinzoon van Joh. Seb., werd geb. 27 Mei 1759, was een tijd lang in Londen met zijn oom Christiaan, nam na diens dood 1798 de betrekking van kapelmeester bij de kapel der koningin van Pruisen aan en werd muziekonderwijzer van de kinderen van Frederik Wilhelm III. Zijn oratorium *Vaterunser*, gedicht van Mahlmann, de cantates *Columbus* en *die Nymphen der Weser*, zijn symphonieën, liederen, quartetten en sonates verschaften hem hoog aanzien bij het hof. Hij stierf 25 December 1845.

Bach (August Wilhelm), geb. 4 Oct. 1796 te Berlijn, organist aan de Maria-kerk, directeur van het koninklijk muziekinstituut en lid van de Academie der kunsten aldaar. In 1858 verkreeg hij den titel van professor en stierf 15 April 1869 te Berlijn.

Bach (Hans), musicus te Gotha in het begin der 17de eeuw.

Bach (Joh. Elias) was in 1743 cantor en inspector van het gymnasium te Schweinfurt.

Bach (Joh. Ernst), kapelmeester van den hertog van Weimar, geb. 28 Juni 1722, bezocht de Thomas-school te Leipzig en studeerde aldaar in de rechten, werd later advocaat te Eisenach, beoefende echter hoofdzakelijk de muziek en volgde zijn vader Joh. Bernard als organist op. Hij componeerde o. a. *Auserlesene Fabeln mit Melodien*.

Bach (Joh. Ludwig), geb. 1677, gest. 1730, was hofkapelmeester te Meiningen.

Bach (Joh. Michael), cantor te Tonna, leidde een ongedurig leven in Nederland, Engeland en Amerika. In Duitschland teruggekeerd, studeerde hij van 1779 tot 1780 te Göttingen, werd advocaat in Güstrow en gaf *Kurze und systematische Anleitung zum Generalbass und der Tonkunst überhaupt, mit Exempeln erläutert, zum Lehren und Lernen entworfen*, in het licht.

Bach (Joh. Nicolas), organist te Jena, geb. te Eisenach 10 Oct. 1669,

waar zijn vader organist was. Hij stierf 1740. Hij componeerde *suites* en bouwde klavieren.

Bach (Heinrich Amand), Dr. med. et phil. te Neurode, geb. 1791 te Oberschwedeldorf in het graafschap Glatz. Hij schreef: *De musices effectu in homine sano et aegro* (Berlijn 1617).

Bach (Otto), geb. 1833 te Weenen, was leerling van Sechter, componeerde een symphonie, die hij aan den koning van Pruisen opdroeg, verkreeg van den monarch de gouden medaille voor kunst en wetenschap en behaalde bij een *concours musical* te Bordeaux met een strijkkwartet den eersten prijs. Hij componeerde vocaal- en instrumentaalmuziek en ook een tragische opera: *Sardanapalus*.

Bachaus (Joh. Ludwig), organist te Gotha, leefde omstreeks 1758 en studeerde onder kapelmeester Stölzel. Men rekent hem onder de goede componisten voor het klavier.

Bachelerie (Hughes de la), een Fransch troubadour uit het midden der 12de eeuw, geboortig uit Uzerche in Limousin, dichtte en componeerde vele stukken, bekend onder den naam van *Chansons d'amour*.

Bachelet (Louis Paul), zangmeester aan de kerk te Rouaan, uitgever van eene kleine verzameling: *Psaumes et cantiques en faux-bourdon*. (Rouen, 1837, *Fleuri fils*.)

Bachi (Jean de), Fransch componist der 16de eeuw, van wien Joh. Montanus en Ulrich Neubert motetten in hun *Thesaurus musicus* (Neurenberg 1564) uitgegeven hebben.

Bachini (Theodor), geb. tegen het einde der 15de of begin der 17de eeuw te Mantua, waar hij later Dr. theol. en kapelmeester van den Aartshertog van Oostenrijk was.

Bachmann, 1° Anton, geb. 1716 te Berlijn, hofmusicus en instrumentenmaker, uitvinder der mechanische stemschroeven voor violoncellen en contrabassen. Hij stierf 1800. — 2° Karl Ludwig, zoon van Anton, werd 1765 altist in de hofkapel van Berlijn en moet een degelijk concertspeler geweest zijn. Hij stierf 26 Mei 1809. — 3° Charlotte Caroline, geb. 2 Nov. 1757 te Berlijn, vrouw van Karl Ludwig, zangeres en klavierspeelster. Zij stierf 19 Augustus 1817. — 4° Friedrich Wilhelm, kamermusicus en violist aan de opera te Berlijn, was de tweede zoon van Anton. — 5° Christiaan Ludwig, arts, studeerde in 1785 te Erlangen en schreef: *Entwurf zu Vorlesungen über die Theorie der Musik en Dissertatio inauguralis medica de effectibus musicae in hominem* (Erlangen 1792). — 6° Otto, fabrikant van strijkinstrumenten te Halberstadt; hij vervaardigde het boek: *Theoretisch-praktisches Handbuch des Geigenbaues, u. s. w.* (Quedlinburg en Leipzig, 1835). — 7° Pater Sixt., geb. 18 Juli 1754 te

Kittershausen, gest. 1818, organist en klavierspeler in het voormalig rijksklooster Marchthal in Schwaben.

Bachschmidt (Anton), viool- en bazuinvirtuoos, componist en kapelmeester van den vorst van Eichstädt, geb. te Molk in Oostenrijk 1709, gest. 1780 te Eichstädt.

Bacileri (Don Juan), priester in de tweede helft der 16de eeuw, geb. te Ferrara, componeerde o. a. de volgende werken: *Vespri a otti voci op. 2* Venetië, Angelo Gardano 1610) en: *Totum defunctorum officium quinque vocibus op. 3* (Venetië, Bart. Magni, 1619.)

Bacileri (Ludwig), dramatisch componist, geb. te Bologna, leerling van het muzikale Lycaeum in die stad. Van hem werd in het kleine theater Cantavalle in 1842 opgevoerd: *Sesostri*, opera in drie bedrijven.

Bacilly (Benignus de), priester en toonkunstenaar, geb. omstreeks 1625 in Normandië. Hij gaf in het licht: *Recueil des plus beaux vers, qui ont été mis en chant* (Parijs 1661); *Remarques curieuses sur l'art de bien chanter* (Parijs 1868); 2 *Recueils d'airs bachiques* (Parijs 1677); 2 *Recueils spirituels à 2 parties* (Parijs 1692). Hij stierf 1692.

Back (Pater Conrad), geb. 1789 te Haigerloch, sedert 1770 Benedictijner-monnik, gest. te Ottobeuern 1810. Hij componeerde missen, vespers, litanieën en opera's, b. v. de opera *Josephus honoratus*.

Backofen (J. G. Heinrich), geb. 1768 te Durlach, was harpist, clarinettist en bassethoornist, schreef leerboeken voor die instrumenten en richtte in Darmstadt een fabriek voor blaasinstrumenten op.

Bacon, 1° Richard Mackensie, toonkunstenaar en schrijver, geb. te Norwich omstreeks 1788. Hij werd hoofdzakelijk bekend door: *The Quaterly musical Magazine and Review*. Een afdruk uit dit tijdschrift is de verhandeling: *Elements of vocal science being a philosophical inquiry into some of the principles of singing* (London, 1824). — 2° Francis, ook Baco van Verulam genoemd, beroemd Engelsch kanselier, geb. 1560, gest. 1626. In zijn werk *Silva silvarum, sive historia naturalis*, wordt over het ontstaan en de voortplanting van het geluid gesproken. — 3° Roger, Engelsch Franciscaner-monnik, geb. 1214 te Ilchester in het graafschap Sommerset. Hij studeerde te Oxford en Parijs, trad 1240 in de Franciscaner-orde en schreef de verhandeling: *De valore musices*; ook bevindt zich in de Ambrosiaansche bibliotheek te Milaan een manuscript van hem, getiteld: *Opusculum valde utile* Hij stierf 1292 te Oxford.

Bacquoy Guédon (Alexis), danser aan de *Comédie française*, schreef een boek, getiteld: *Méthode pour exercer l'oreille à la mesure dans l'art de la danse* (Amsterdam en Parijs, 1778).

Badarando, Ital. verdragend.

Badenhaupt (Hermann), muziekdirecteur aan de hoofdkerk te Glückstadt, gaf in 1674 het *Choragium melicum* uit, hetwelk uit 40 stukken voor drie zangstemmen, twee violen en bas bestaat.

Bader (Karl Adam), koninklijk Pruisisch hofzanger, geb. 10 Jan. 1789 te Bamberg, gest. 1836.

Badia, 1° Carlo Agostino, keizerlijk hofmusicus en componist te Weenen in den aanvang der 18de eeuw onder Leopold I, wien hij het werk *XII Cantate a voce sola e cembalo* opdroeg. Ook componeerde hij opera's en oratoria. — 2° Ludovico, geb. te Tiramo in Napels, omstreeks 1822; hij schreef o. a. de opera's *Ghismondo di Mendrisio* en *Flavio Rachis*. Meer opgang maakten echter zijn kleine liederen en canzonetta's.

Badiali (Cesare), Italiaansch baszanger, welke sedert 1827 Italië, Spanje en Duitschland bereisde. Te Weenen verkreeg hij den titel van kamerzanger.

Badino (Louis Dieudonné), kapelmeester en rector van het seminarium te Mondovi, schreef: *Sacri affectus poetici in honorem B. Mariae Virginis, quatuor vocum* (Mondovi, 1712). Hij was dichter en componist, geb. te Mondovi 7 Aug. 1675, gest. aldaar 18 November 1742.

Baecker (Casimir), geb. te Berlijn 1790, ging zeer jong naar Frankrijk, bestudeerde de harp en werd virtuooos en onderwijzer op dat instrument.

Baedekerl (Karl), sedert 1834 kamermusicus en bazuïnist aan de opera te Berlijn. Hij stierf 1849.

Baehr (Johann), hertogelijk concertmeester te Weissenfels, geb. 1652 te St. Georg in Oostenrijk. Hij ontving zijn opvoeding in het klooster Lambach, vervolgens op het gymnasium te Regensburg en studeerde te Leipzig in de theologie en de muziek. Hij stierf in 1700. Hij was een goed, doch satyriek, schrijver. Zoo schreef hij brochures, zoowel in het Latijn als in het Duitsch, tegen Valerodt, o. a.: »*Ursus murmurat*», »*Ursus triumphat*», »*Ursus saltat*», »*Ursus vulpinatur*», »*Bellum musicum*», »*Musikalische Discourse*», »*Schola phonologia*», »*Der Wohl-Ehren-Feste Bierfiedler*» enz.

Baehr (Joseph), z. Beer.

Baehr, een Oostenrijksch clarinettist uit de tweede helft der 18de eeuw. Volgens de verzekering van Chladni kon geen clarinettist van dien tijd zich met hem meten.

Baender (Gebroeders), leden der hofkapel van Hessen-Cassel. Johann Heinrich was fagottist en 1785 te Röhrenfort geboren. Zijn jongere broeder Johann Conrad was clarinettist, leerling van Iwan Müller.

Baenkelsänger, Hoogd., letterlijk: bankzangers, zijn rondreizende muzikanten, die men vooral op jaarmarkten ontmoet, waar zij, op een kleine bank staande (vandaar de naam), onder zang en spel, op het doek gemaalde geschiedenissen uitleggen.

Baermann, 1° Heinrich Joseph, geb. 14 Febr. 1784 te Potsdam, uitstekend virtuoos op de clarinet en componist voor zijn instrument. Hij was o. a. bevriend met C. M. von Weber en Meyerbeer en stierf 14 Juni 1847 te Munchen als hofmusicus. — 2° Karel, zoon van den vorigen, even als deze clarinettist, geb. 1820 te Munchen. — 3° Joh. Friedrich, fagottist en fluitist te Halle; in 1798, 1799 en 1802 kwamen composities van hem uit. — 4° Karl, kamermusicus en eerste fagottist aan de opera te Berlijn, geb. te Potsdam omstreeks 1782, gest. 31 Maart 1842. Hij was een broeder van Heinrich.

Baerwald (Friedrich Heinrich), schreef het werk: *Die neuesten Erfindungen und Verbesserungen an den musikalischen Instrumenten, sowohl Saiten- als Blasinstrumenten, insbesondere des Fortepianos und anderer Tasteninstrumente* (Quedlinburg en Leipzig, 1833).

Baetens (Peter Frans), geb. te Wetteren (Oost-Vlaanderen), trad in 1829 in Nederlandschen dienst (bij het regiment Grenadiers). Nadat hij deel uitgemaakt had van verscheiden Nederlandsche en Belgische regimenten, werd hij in 1852 aangesteld tot adjudant-onderofficier der muziek aan de Academie te Breda. Hij bespeelde vele blaasinstrumenten.

Bäumel, kamermusicus te Würzburg, violovirtuoos, maakte reizen en stierf te Bamberg als muzikdirecteur 1796.

Bäumel (Friedrich), geb. 1794, kamermusicus der koningin van Pruisen.

Baffa was van 1760 tot 1770 de beste klavierspeelster te Venetië.

Bagatella (Antonio), geleerde uit Padua, schreef: *Regole per la costruzione dei Violini, Virole, Violoncelli e Violoni* (Padua, 1786), welk boek door de Academie te Padua bekroond en uitgegeven werd.

Bagatelle, Fr., kleinigheid, benaming van zekere muziekstukjes van kleinen, bevalligen aard.

Bagatti (Francesco), componist en organist te Milaan in de eerste helft der 17de eeuw. Van hem zijn gedrukt twee boeken met motetten en een met missen en psalmen.

Bagaus (Karl), kamermusicus en eerste trompetter der koninklijke kapel te Berlijn, aldaar geboren 25 November 1791. Hij schreef in de *Berliner Musikzeitung* van 1829 een opstel: *Ueber die Trompete in ihrer heutigen Anwendbarkeit im Orchester mit einem Rückblicke auf die frühere Behandlungsart derselben*.

Bagge (Selmar), geb. 1823 te Coburg, violoncellist, componist en muzikaal schrijver. Hij was redacteur der *Deutsche Musikzeitung* te Weimar en der *Allgemeine Musik. Zeitung*. Tegenwoordig is hij directeur der muziekschool te Basel.

Baglama noemen de Arabieren een hunner vele strijkinstrumenten, van hetwelk ons niets bekend is, dan dat het drie metalen snaren heeft.

Baglioncella (Francesca) uit Perugia, leefde in de 16de eeuw en componeerde gezangen en madrigalen.

Baglioni, 1° Franciscus, geb. te Rome was een degelijk zanger in het midden der 18de eeuw. — Luigi, geb. te Milaan, zoon van den vorigen, in 1770 kamerviolist van den hertog van Wurtemberg. Zijn zusters waren: Vincenza, 1770 zangeres aan het theater te Milaan; Clementine, zangeres te Florence (1770) en te Weenen (1772); Giovanna, zangeres te Milaan en Florence; Constanzia, wier stem een omvang van *bes* tot *d'''* had; Rosina, zangeres te Weenen (1772), te Parijs (1780).

Baglivi (Georgio), beroemd arts en professor der muziek te Rome, geb. te Ragusa 1613, gest. te Rome 1706, schreef een verhandeling: *Dissertazione sugli effetti della musica nelle malattie occagionate dalla morsicatura della tarantola* (Rome, 1696).

Bagni (Benedetto), geb. te Ferrara in de tweede helft der 16de eeuw, gaf in 1608 te Venetië in het licht: *Motetti a otti voci, lib. I.*

Bagnoli (Alessandro), Romeinsch geleerde, schreef tegen Raphael Rabbenius het geschrift: *Ragionamento in difesa delle Osservazioni del Sign. Ottavio Maranta contra l'Antologia del Sig. Fabio Carsellini* (Rome 1713).

Bagpipe, Eng., doedelzak (z. dit).

Baguer (Carlos), componist en organist te Barcelona, geb. omstreeks 1768, gest. 29 Febr. 1808.

Bahlke (Hermann), geb. 16 October 1823 te Berlijn, kamermusicus der koninklijke kapel, sedert 1853 Ballet-repetiteur aldaar.

Bai (Tommaso), geb. te Crevalcore bij Bologna omstreeks 1650, werd tenoorzanger aan de hoofdkerk van het Vaticaan te Rome, waar hij zoowel door compositie als door directie zoozeer boven alle leden der kapel uitmuntte, dat hij 19 Nov. 1713 tot opvolger van Paolo Lorenzani benoemd en daardoor kapelmeester aan de Petrus-kerk werd. Hij stierf 22 December 1714. Hij werd vooral beroemd door zijn *Miserere*, dat afwisselend met het *Miserere* van Allegri op Goeden Vrijdag in de Sixtijn'sche kapel te Rome uitgevoerd wordt.

Baif (Jean Antoine de), geb. te Venetië 1532, gest. 19 September 1580 te Parijs, was secretaris van Karel IX en een ijverig beoefenaar der toonkunst. Zijn huis was de verzamelplaats der kunstlievende aristocratie en in 1570 richtte hij een *Académie* voor poëzie en muziek op, het eerste instituut van dien aard in Frankrijk. Hij schreef verscheiden werken, o. a.: *Instruction pour toute musique des huit divers tons, en tablature de luth* (Parijs 1576), vervolgens: *Instruction pour apprendre la tablature de guiterne (guitare).*

voorts: 12 *chansons spirituels* (Parijs, 1562) en twee afleveringen van de *Chansons à quatre parties* (Parijs, 1578 en 1580). Hij stierf arm en vergeten.

Bailey, (Anselmus), Engelsch toonkunstenaar op het einde der 18de eeuw, gaf in het licht: *A practical Treatise on Singing and Playing with just expression and real elegance* (Londen, 1771).

Bailleux, (Antoine), muziekonderwijzer en muziekuitgever te Parijs, voornamelijk bekend door zijn *Solféges pour apprendre facilement la musique vocale et instrumentale etc.* (1770, 2de editie 1784.)

Baillioni, (Giovanni), toonkunstenaar te Milaan op het einde der 18de en in het begin der 19de eeuw, was de uitvinder van een pneumatisch muziekinstrument.

Baillon, (Pierre Jacques), een op het einde der 18de eeuw te Parijs levend zang- en gitaarmeester. Van hem verscheen een *Nouvelle méthode de Guitare etc.* (Parijs, 1781.)

Baillot, (Pierre Marie François de Sales), een violist van groote beteekenis, werd 1 October 1771 te Passy bij Parijs geboren en stierf aldaar 15 September 1842. Hij was leeraar aan het Conservatoire te Parijs, maakte vele kunstreizen door Rusland, Frankrijk, Nederland en Engeland en werd vooral beroemd door zijn met Rode en Kreutzer uitgegeven vioolstudies, alsmede door het werk: *L'art du violon*. — Zijn zoon, René Paul, pianist, werd 23 October 1813 te Parijs geboren en, na zijn vaders dood, leermeester aan het conservatoire, in welke betrekking hij nog steeds werkzaam is.

Baillon, (Louis de), een in Frankrijk geboren componist uit de tweede helft der 18de eeuw, die echter het grootste gedeelte van zijn leven in Italië doorbracht. Zijn instrument was de viool. Te Milaan werd hij orkest-directeur aan het theater *Della Scala* en componeerde in die betrekking vele balletten.

Bailly (Henri de), opperintendant der muziek aan het hof van Lodewijk XIII sedert 1625, stierf te Parijs 25 September 1669. Hij componeerde Motetten, een »*Super flumina*” en talrijke balletten, buitendien een geschrift: *Remarques curieuses sur l'art de bien chanter* (Parijs, 1668).

Bails (Don Benito), geb. 1743 te San-Fernando, was professor in de meetkunde in zijn vaderstad. Hij gaf een Spaansche vertaling van de klaviermethode van Bonitz in het licht, onder den titel: *Lecciones de clave y principios de harmonica*. (Madrid, 1775).

Bainbridge (William), blaasinstrumentenmaker te Londen, vond in 1802 een bijzondere soort van flageolet uit.

Baini, 1° Lorenzo, componist en kapelmeester aan verscheiden kerken te Venetië en te Rome, leefde in de laatste helft der 18de eeuw. —

2° Giuseppe, Abbate, geb. 21 October 1775 te Rome, sedert 1817 pauselijk kapelmeester, gest. 10 Mei 1844. Hij was van 1802 tot 1817 zanger aan de pauselijke kapel en maakte vooral naam door zijn in 1828 te Rome verschenen biographie van Palestrina, getiteld: *Memorie storico-critiche della vita e delle opere di Giovanni Pierluigi da Palestrina*. Een *Miserere* van hem wordt in de Goede Week in de Sixtijn'sche kapel gezongen. Ook verscheen van hem in 1820: *Saggio sopra l'identità dei ritmi musicali e poeti*. Hij was een der beste muziekgeleerden van den nieuwen tijd.

Bainville (Dominique), organist te Angers, geb. 1767 te Parijs, gaf een werk uit, getiteld: *Nouvelles pièces d'orgue, composées sur différents tons*.

Bair (Anton), orgelmaker te Munchen, omstreeks 1743.

Baissière (Fabre), trompettermajoor in een regiment der koninklijke garde van Karel X, geb. te Rouaan omstreeks 1795; hij schreef *Méthode simplifiée pour le cornet à pistons, contenant les principes élémentaires de cet instrument* (Parijs, 1839).

Bajan, naam van een Russischen Bard. Bij de Serven beteekent B. nog op dit oogenblik een zanger bij gastmalen.

Bajetti, (Giovanni), *maestro concertatore* aan de Scala te Milaan, componeerde o. a. de opera's *Gonsalvo* (1841) en *l'Assedio di Brescia*. Hij stierf 28 April 1876 te Milaan.

Beker, 1°. Dr., geb. 1768 te Exeter, componist van orkestmuziek, liederen, duetten voor piano en viool, orgelmuziek en zoowel pianist als violist. — 2°. James Andrew, organist en pianist te Birmingham, aldaar geb. 8 November 1824. Hij gaf preludes voor orgel en klaviercomposities in het licht. — 3°. is B. de naam van een strijkinstrumentmaker te Oxford, omstreeks 1650.

Bal (van het Italiaansche *ballo* = dans, danswijze) is een feestelijke bijeenkomst van personen beider kunne, ten einde zich met het dansen te vermaken. In de muziek kent men verscheiden stukjes die den titel *Scène de bal* dragen.

Balalaïka, een soort van doedelzak, bij de Russen in gebruik.

Balancement, Fr., hetzelfde als tremolo: beving, trilling.

Balani, (Gabriele), bekend door zijn gezang op de inwijding eener non: *Sacra Canzone* (Fano 1682).

Balard (Gabriel), Spaansch componist, geb. te Barcelona 8 Juni 1824. Hij schreef eenige *Zarzuelas* onder welke bekend zijn: *Un Rapacin de Candás*; *los Guardias del Rey de Siam*; *el Tulipan de los Mares*; *Amor y Arte*.

Balardus, Fransch fluitspeler en componist omstreeks 1590.

Balbastre, (Claude), geb. te Dyon 8 Dec. 1729, kwam 1750 te Parijs,

werd leerling van Rameau en later organist aan de Notre-Dame en St. Roch. In deze laatste betrekking speelde hij sedert 1755 zijn beroemde *Noëls* (nachtmissen in den Kersttijd), die zooveel volk trokken, dat de Aartsbisschop van Parijs ze moest afschaffen, wegens de ongeregeldheden en onzedelijke handelingen die in de donkere kerk voorvielen.

Balbi. Van dezen naam zijn in de muzikale wereld bekend: 1°. Ignazio, Italiaansch operacomponist en tenorist uit het midden der 18de eeuw. — 2°. Lorenzo, Italiaansch violoncellist en sonatencomponist, gest. 1740. Marcus Antonius, Venetiaansch monnik en vervaardiger van een klein geschrift, in het Latijn getiteld: *Regula brevis musicae practicabilis cum quinque generibus proportionum practicabilium*, in het Italiaansch: *Qui commenza la nobil opera di pratica musicale ne la quale se tratta tutte le cose a la pratica pertinente, fatta, compilata e ordinata per fratre Marco-Antonio Balbi, Veneto*. Het boek is in slecht Italiaansch geschreven en bevat een en ander over het oude notenschrift. — Ludovico, geb. te Venetië in de eerste helft der 16de eeuw, was in 1591 kapelmeester aan de Antonio-kerk te Padua en in 1606 kapelmeester van het Franciscaner-klooster te Venetië. Hij stierf omstreeks 1608. Van zijn composities zijn bekend: *Sacrarum missarum liber primus, quatuor, quinque et sex vocum* (1578); *Ecclesiastici concertus, uno octo vocibus* (1606). Al deze werken verschenen te Venetië. — 5°. Melchior, een Venetiaansch edelman, geb. 4 Juni 1796, gest. 22 Juli 1828, schreef een verhandeling: *Trattato del sistema armonico di Antonio Cologari, maestro dell'insigne cappella della basilica di S. Antonio di Padova* (1829); voorts een *Grammatica ragionata della musica sotto l'aspetto di lingua* (1845) en andere werken.

Baldacini (Antonio Luigi), uitmuntend Italiaansch violist en componist, leefde omstreeks 1720. Hij gaf 24 driestemmige sonates uit.

Baldassarini (Pietro), leefde in den aanvang der 18de eeuw te Rome en maakte naam door zijn oratorium *Applausi eterni dell' Amore manifestato nel tempo*.

Baldenecker. Van deze familie zijn op muzikaal gebied bekend: 1° Udalricus, hofmusicus en violist te Mainz; hij was in 1780 muziekdirecteur aan het theater van Marchand. — 2° Johann Bernhard, componist, gedurende eenigen tijd violist aan de opera te Amsterdam, gest. 1849. — 3° Johann David, eerst violist te Frankfort, later koördirecteur te Leipzig, eindelijk muziekdirecteur te Karlsruhe, stierf 22 Juli 1854. — 4° Aloys, geb. 1833 te Frankfort, violist en componist, stierf waanzinnig 28 Nov. 1869. — 5° Jean Baptiste, geb. te Mainz 23 Augustus 1791, gest. 25 Juni 1855, was pianist, richtte een muziekschool op en hield er een instrumentenhandel op na. — 6° Konrad, klavierspeler te Frankfort a/M.,

geb. 1828. — 7° Nicolaus, geb. te Mainz 27 Maart 1782, directeur van het Fransche Vaudeville-theater te Mainz, later violist en koördirecteur aan het theater te Frankfort.

Baldewein (Johann Christian), geb. te Cassel 1784, koördirecteur aan het theater aldaar, componeerde een Ode *An die Freundschaft* en werkte mede aan de opera *Der Matrose*, welke, behalve hij, Spöhr, Hauptmann en Grenzebach op zich genomen hadden. Ook schreef hij eenige liederen.

Baldi, 1° Antonio la, beroemd Italiaansch zanger in de jaren 1620 tot 1730. — 2° Giovanni, organist te Pistoja, aldaar geboren op het einde der 18de eeuw. Hij componeerde missen, psalmen en stukken voor viool. — 3° Domenico. In de bibliotheek te Parijs bevinden zich Italiaansche cantates van dezen, overigens onbekenden, componist.

Baldini, 1° Girolamo, fluitist, geb. te Verona, leefde te Parijs in de eerste helft der 17de eeuw. — 2° Carlo, lid van de *Academia filarmonica* te Bologna, aldaar geboren in het begin dezer eeuw. Zijn composities zijn in manuscript gebleven. — 3° Innocenzio, beroemd Italiaansch zanger in de jaren 1720—1730. — 4° Bernardino, professor in de meetkunde te Pavia en te Milaan, gest. 12 Januari 1600. In zijn groot werk: *Discorso etc.* (1586) spreekt hij uitvoerig over het nut der muziek.

Baldissera (ook Baldassare en Baldessari geschreven) werd in de laatste jaren der 15de of in het begin der 16de eeuw te Imola geboren. Hij werd 29 Mei 1533 organist te Venetië en bekleedde dit ambt tot 1544, zijn vermoedelijk sterfjaar. Van hem is bekend: *Le dotte ed eccellenti composizioni de' Madrigali* (Venetië, 1540).

Baldrati, (Pater Bartholomeus), Franciscaner-monnik, geb. te Rimini omstreeks 1645 en kapelmeester aan de St. Franciscus-kerk aldaar. Van zijn werken is gedrukt: *Messe a quattro voci da capella op. 1* (Rome 1678).

Balducci, 1°. Francesco, leefde in 1590 als dichter te Rome. In Montgitoris *Biblioth. Sicul.* Tom. I, p. 203 wordt hem de uitvinding van die dichtsoort toegeschreven, welke men te Rome *Oratorio*, *Cantata* of *Dialogo* noemt. — 2°. Maria, geb. te Genua 1758, zangeres; haar stem ging tot *g'''*. — 3°. kent men een Napolitaansch componist, Balducci genaamd, wiens opera *Bianca Turinca* in 1838 te Napels werd opgevoerd.

Baldus, (Bernardus), abt te Guastalla, geb. 6 Juni 1553 te Urbino, gest. 12 Oct. 1617. Hij verstond 17 talen en schreef ongeveer 100 boeken. In zijn *Lexicon Vitruvianum* verklaart hij een menigte muzikale woorden.

Balestra, (Raimundo), beroemd Italiaansch contrapuntist uit den aanvang der 17de eeuw. Psalmen en motetten van hem vindt men in de door Bonometti 1615 uitgegeven *Parnassus musicus Ferdinandaeus*.

Baletti, (Elena Riccoboni, ook Rosa B. genaamd), geb. 1768, was in

1788 hofzangeres te Stuttgart. Later ging zij naar Parijs en werd eerste zangeres aan de *opera buffa* aldaar. In 1802 huwde zij een graaf en nam afscheid van het tooneel.

Balfe, (Michael William), eigenlijk **Balph**, werd 15 Mei 1808 te Limerick in Ierland geboren, gaf reeds in zijn jeugd blijk van aanleg tot muziek en leerde bij zijn vader en een muzikant, Horn genaamd, met bewonderingswaardige gemakkelijheid viool, piano en zang. In 1824 ging hij naar Londen, waar hij orkestdirecteur aan verscheiden kleine theaters werd en ook als baritonist optrad. Een jaar later ging hij met een rijke Engelsche familie naar Italië, waar hij een ballet voor het Scala-tooneel te Milaan componeerde en op eenige tooneelen als zanger optrad. Op het einde van 1826 trad hij in de Italiaansche opera te Parijs op, had echter niet veel succes en keerde naar Italië terug. Hij zong achtereenvolgens te Florence, Bologna, Palermo, Genua en componeerde in 1831 zijn eerste opera: *I rivali*, die spoedig door een tweede, *Un avvenimento*, gevolgd werd. In 1832 was hij eerste baszanger aan het *Teatro Carcano* te Milaan en bracht aldaar in 1833 een derde opera, *Enrico IV al passo della Marna*, op het tooneel. Het werk werd zeer toegejuicht. Nog meer geluk had hij met zijn volgende opera: *L'assedio di La Rochelle*. In 1835 aangesteld aan het Fenice-theater, te Venetië, kwam hij op de gedachte om *Il crociato* van Meijerbeer voor het tooneel om te werken. Deze poging mislukte echter; Balfe verliet Venetië, ging reizen door Europa en Amerika en keerde toen in zijn vaderland, Groot-Britannië, terug. Hij zette zich als zangmeester te Londen neder, werd directeur van verscheiden vereenigingen, voor eenigen tijd ook van de Italiaansche opera, en hield zich met het componeeren van nationale opera's onledig, die gedeeltelijk met zeer groot succes opgevoerd werden. Zijn werk *The Bohemian Girl* werd onder den titel: *Die Zigeunerin* en *Les quatre fils d'Aymon* onder dien van *Die vier Haimonskinder* ook in Duitschland en andere landen zeer bekend. Voorts schreef hij: *The Maid of Artois*; *Jane Gray*; *Amalia, or the love test: Falstaff*; *Jeanne d'Arc*; *Cleolanthe*; *The Bond-man*; *The Maid of honour*; *Satanella*; *The daughter of the Puritan*; *Les puits d'amour*; *L'étoile de Seville*; *the Armurer of Nantes*; *Blanche de Nevers* en *la Rose de Castille*. Balfe stierf 21 October 1870 op zijn buitengoed *Rowney-Abbey*. De stijl zijner werken is die der moderne Italiaansche opera.

Balg, Hoogd., blaasbalk; z. dit.

Balglavis, Hoogd., z. blaasbalk.

Balgentreter, juister: **Bälgetreter**, Hoogd., orgeltrapper.

Balgregister, Hoogd., z. Balkregister.

Balhorn (Ludwig Wilhelm), superintendent te Nedstadt aan het Rübengebergte, stierf 20 Mei 1777. Hij is de vervaardiger van een *Prolusio*

de phonascis veterum vocis formandae conservandaeque magistris (Altona en Hanover).

Baliani (Carlo), kapelmeester aan den Dom te Milaan; in het vierde deel der Psalmen van Marcelli is een schrijven van hem afgedrukt.

Balino (Annibal Pio Fabri), in de eerste helft der 18de eeuw te Bologna geboren en vandaar „il Bolognese” genoemd, was een der beste tenoristen van zijn tijd. Hij stierf als kamerzanger te Lissabon 12 Augustus 1760.

Balius y vila (Jaime), Spaansch componist, leefde in de tweede helft der 18de eeuw. In 1780 was hij kapelmeester aan de kathedraal te Gerona en verkreeg later een dergelijke betrekking te Cordoba en te Madrid. Hij vervaardigde vele kerkelijke composities, onder welke vooral zijn *Lamentationes* en de hymne: *Deus tuorum militum* bekend zijn.

Balk, zeker stukje hout onder het bovendeksel van een strijkinstrument; ook Notenbalk en Blaasbalk; (z. deze).

Balkregister of blaasbalkregister, orgelregister voor de blaasbalgen, om den wind door te laten of af te sluiten.

Ball, Hoogd., z. BAL.

Ballabene (Gregorio), geb. te Rome 1720, aldaar gest. 1803, was een degelijk componist en contrapuntist. Hij componeerde een 48-stemmige mis en schreef in echten kerkstijl *a capella*.

Ballade, Fr., Hoogd., Ned., BALLATA, Ital.; danslied, dansgezag, een lied van eenigen omvang en afgedeeld in koepletten en strofen, behelzende de een of andere avontuurlijke, romantische gebeurtenis. Het woord komt af van *ballo* d. i. dans en is afkomstig uit Italië, waar men het reeds in de 12de eeuw voor een kort, lyrisch lied, waarbij gedanst werd, gebruikte. Wat aangaat den vorm, was het met het sonnet, nog meer met het madrigaal verwant. Reeds in de gedichten van Dante vindt men de B. in deze gedaante. In den loop der eeuwen onderging de beteekenis van het woord B. vele veranderingen en op dit oogenblik heeft het, wat omvang en karakter betreft, niets gemeen met de oorspronkelijke B. De tegenwoordige B. heeft meer overeenkomst met de *Ballade*, zooals zij in de 14de eeuw in Engeland en Schotland bekend was; het woord *Ballad* beteekende toenmaals een met de heldensage in verband gebracht lied, later een lied, aan hetwelk een of ander historisch feit ten grondslag lag. Met de Spaansche heeft zij deze overeenkomst, dat beide een vertelsel in lyrischen vorm behandelen; met dit onderscheid evenwel, dat de Noordelijke ballade over het algemeen donkerder en ernstiger is dan de Zuidelijke. Als schepper der moderne Hoogduitsche ballade moet men Bürger beschouwen. Hij benevens Schiller, Goethe en Uhland brachten de B. tot groote ontwikkeling. Ook de componisten legden

zich op den balladenvorm toe. Sommigen gebruikten den vorm der oude volksballade: een en dezelfde melodie voor alle strofen. Anderen componeerden de geheele ballade door en trachtten woord en toon in overeenstemming te brengen. In dit opzicht is vooral Karl Löwe te noemen. — Als muziekstuk zonder tekst komt de ballade ook in den nieuweren tijd voor; de ballades van Chopin o. a. zijn uit een muzikaal oogpunt zeer merkwaardig.

Ballarini, (Francesco), keurvorstelijk Brandenburger zanger te Berlijn, omstreeks 1700, van wien men alleen weet, dat hij te Weenen kwam en zich in dienst van keizer Joseph I begaf en dat hij in de opera *il Festo del Imeneo* den 6den Juni 1798 de partij der Fama zong.

Ballarotti, (Francesco), Italiaansch operacomponist in den aanvang der 18de eeuw, die destijds te Venetië zeer gevierd was.

Ballematia, ook **Ballistia** genaamd, waren, evenals de balladen, liederen van lyrischen inhoud, welke bij den dans gezongen werden.

Ballerini, (Francesco), somwijlen ook Baron genaamd, was omstreeks 1690 zanger aan het hof van Mantua en gold voor een der beroemdste kunstenaars van zijn tijd.

Ballet, Fr.; **BALLETTE** of **BALLO**, Ital.; een dramatische handeling, die, vergezeld van muziek, door bewegingen en gebaren, pantomimes en dansen op het tooneel voorgesteld wordt. De geschiedenis van het B. klimt op tot den grijzen voortijd; pantomimische dansen vonden in het Morgenland bij de godsdienstige handelingen van bijna alle volken plaats; in de hoogste ontwikkeling kwamen zij bij de Chinezen voor en gingen van Egypte uit ook op Grieken over, bij wie het B. een volmaakter vorm heeft. Bij hen bestond het echter meer uit gesticulatie en mimiek dan dans. Zoo was het ook bij de Romeinen. In de middeleeuwen was het ballet zeer sober en eenvoudig; het was met muziek en woorden vermengd en, in tegenstelling van het oude ballet, meer dans dan gesticulatie. In den aanvang der 16de eeuw vinden wij het ballet ook in Italië, aan het hof van Turijn, waar graven, prinsen en prinsessen er aan deelnamen. Baltagerini, muziekdirecteur van Katharina de Medicis, voerde het ballet in Frankrijk in, waar het zoozeer in de mode geraakte, dat zelfs de koningen Lodewijk XIII en Lodewijk XIV er in meedansten. In het begin was het ballet in Frankrijk meest allegorisch; later, op het einde der 17de eeuw, te gelijk met de stichting der groote opera, verkreeg het zijn grootste ontwikkeling; de dans werd ondergeschikt aan de woorden en moest aan de handeling slechts leven geven en haar vollediger maken. De operadichter Quinault (1671) was de uitvinder van dit soort van ballet, aanvankelijk Pastorale genaamd, en wendde het in zijn opera's aan. Jean Georges Noverre scheidde het ballet weder van de opera en maakte

het tot een afzonderlijk kunstgenre. In dien zin voortwerkend, heeft hij zich later voor de familie Taglioni zeer verdienstelijk gemaakt.

Ballicourt, fluitist en componist voor zijn instrument, was omstreeks 1744 een der voortreffelijkste fluitisten.

Ballière de Laisement, (Charles Louis Denis), geb. te Parijs 9 Mei 1729, lid der academie te Rouaan, gaf 1764 uit: *Théorie de la musique*; La Borde zegt: »niet de theorie der muziek, maar zijn eigen theorie,» omdat het werk vele tegenstrijdigheden inhield.

Ballioni (Girolamo), organist te Milaan, geb. in de tweede helft der 16de eeuw, leerling van Arnoni. Men heeft van hem: *Sacrarum cantionum una, duabus, tribus, quatuor, quinque et sex vocibus liber primus, Op. II.* (Milaan 1608).

Ballismus, Lat., dans.

Balius, een beroemd zanger omstreeks het jaar 1610, die volgens Mersenne (*Quaest. et comment. in Genes. artiv. IX.*) een *tonum musicum* in vier deelen verdeelen en voordragen kon.

Ballivius of **Baillificus**, volgens Mersenne de Gallische Orpheus op de luit. Hij leefde in de eerste helft der 17de eeuw; zijn instrument is afgebeeld in de *Gabinetto armonico* van Bonanni (pag. 102).

Ballo, Ital.; z. BAL.

Balmuziek of Dansmuziek vereischt vlugge, levendige en licht bevattelijke melodieën met een pikanten rhythmus; de vroegere gebruikelijke, langzame, statige bewegingen, zooals b. v. van de Menuet en van andere dansen, vindt men nog maar ten tooneele, overigens z. CONTREDANSE, ALLEMANDE, ANGLAISE, ECOSSAISE, POLONAISE, POLKA, MAZURKA enz.

Balsamina (Camilla), altzangeres, geb. 1784 te Milaan, gest. 9 Aug. 1810.

Balthasar Florence (Henri Mathias) geb. te Arlon, 21 October 1844. In 1857 kwam hij op het conservatoire te Brussel. In 1863 huwde hij Clemence Florence, voegde haar naam bij den zijnen en vestigde zich te Namen als pianofabrikant, of eigenlijk als depòthouder van de door zijn schoonvader vervaardigde piano's, hetgeen hem echter niet belette in het publiek als kunstenaar op te treden. In 1868 werd een ouverture van hem uitgevoerd in de *Concerts populaires* te Brussel; later kwamen in dezelfde stad zijn opera's *Une Croyance bretonne* en *le Docteur Quinquina* op het tooneel. In 1870 liet hij fragmenten eener symphonie hooren en speelde in een concert te Namen een door hem gecomponeerd concerto voor klavier en orkest. In 1872 werd in dezelfde stad een groote Mis voor koor en orkest van hem uitgevoerd en in 1875 werd een cantate door het gemeentebestuur van Rijssel bekroond. Voorts heeft hij nog een groot aantal compositiën geschreven.

Balthazarini (eigenlijk: **Baltagerini**), voerde het ballet bij het Fransche hof in, waar hij den bijnaam de Beau Joyeux verkreeg. Hij was omstreeks het midden der 16de eeuw als vioolvirtuoos te Parijs gekomen en arrangeerde voor Katharina de Medicis Italiaansche dansvoorstellingen. Zijn *Ballet comique de la reine, fait aux noces de Mr le duc de Joyeuse et de Mlle de Vaudemont* (Parijs, 1582) werd na zijn dood gedrukt en is in de Bibliotheek te Parijs voorhanden.

Baltzar (Thomas), geb. te Lubeck in het jaar 1658 in Engeland de eerste vioolvirtuoos die tot driemaal gestreept *d* speelde; hetgeen toenmaals in Engeland zoo verbazend werd gevonden, dat men zijn kunst voor tooverij hield. Hij stierf als concertmeester van Karel II in 1663.

Balvansky, Hongaarsch toonkunstenaar op het einde der 18de en in het begin der 19de eeuw.

Balziani (Leonardo), een omstreeks 1700 levend violist, die solo's en trio's voor viool uitgaf.

Bamberger (Eva en Sabine), zangeressen te Berlijn, van 1827—28. Sabine werd geb. 1803, Eva 1811. Beiden betraden verscheiden Duitsche toneelen.

Bambini (Felix), volgens sommigen in 1745, volgens anderen in 1742 in Italië geboren, kwam nog zeer jong te Parijs en werd reeds op zijn negende jaar accompagnateur bij een Italiaansche operatroep te Berlijn. In 1762 zette hij zich als pianomeester neder en componeerde opera's. Men kent van hem: *Les amans de village, Nicaise, Les fourberies de Mathurin* enz. B. stierf in de eerste jaren der 19de eeuw te Parijs.

Bamsi (Alfonso) was in het midden der 17de eeuw kapelmeester te Reggio en bekleedde later een zelfde betrekking te Domo d'Ossola. Men kent van hem: *Selva di sacri et ariosi concerti a 1, 2, 3, 4 voci, con una Messa breve, Magnificat, Salve e Litanie, lib. I.* (Milano 1655)

Ban Fr., uitroep, bekendmaking, is de benaming der trompetfanfares en trommelslagen, die een openbare bekendmaking voorafgaan.

Ban (Joan Albert), rechtsgeleerde en Roomsch priester te Haarlem, leefde in de eerste helft der 17de eeuw, en was een bekwaam componist en zanger. Er bestaat van hem een werkje in dichtmaat, getiteld: *Zang-Bloemsel* (Amsterdam, 1642), dat vrij belangrijk voor de geschiedenis van zang- en toonkunst is, doch niet zeer loffelijk getuigt aangaande 's mans bekwaamheden in de dichtkunst. Ook gaf hij nog in het licht: *Kort Sang-Bericht op zijne zielroerende zangen* (Amsterdam, 1643) en een belangrijk boekdeel: *Dissertatio epistolica de musicae natura, origine, progressu et denique studio bene instituendo, ad in comparabilem virum Petrum Scriverium* (Haarlem, 1637). Ban staat als een geleerd en achtenswaardig man te boek. The d-

Schrevelius in zijn *Beschrijving van Haerlem* noemt hem »den grooten ende onghemeynen praktizijn in de muzyck met hooghe speculatie.” Met Vondel, Hooft en Huygens e. a. groote mannen stond hij in nauwe betrekking. Vos wijdde in zijn grafgedichten de volgende regelen aan Ban:

Ik heb mij, zeide Ban, op 't aardrijk zat gezongen:
 Nu wens ik mij te mengen
 Met Maatgezag van Englen,
 Mit sturf hij, en zijn ziel, begroet van hemeltongen,
 Quam door de starren vaaren
 Nu boven bij de schaaren
 Zingt zij de boovenzang, die hij omlaag beminde,
 Men zoekt hier naar de maat; maar z'is bij Godt te vinde.

Ban was zeer bevriend met Hooft. Deze zond hem eenige gedichten, om er muziek op te maken, vergezeld van den volgende brief:

Mijn Heere,

Hier krijgt UE. de deuntjes te rug, met mijn aanteekeningen op den kant. Oft UE., hier en daar een silbe afsnoeit ofte inent, des kreun ik mij weinigh: al zoud' het ook den zin swakken: wen het dien slechts niet verleemt. Dat UE. zich gewaardicht heeft, mijne Vaderlandsche Muzen in 't pak te steeken; daar over vind ik mij ten hoogsten aan UE. verplicht: hoewel niet zonder zorge, dat dit hoofdsche gewaadt hare boersheit maar te meer beschaamen zal. Ook blijf ik UE. grooten dank schuldigh, voor de genuecht, mij gegunt te raapen uit dien wonderlijken brief aan de hoogbedachte Juffrouwe Schuurmans; waar in UE. met overaandachtige schranderheit het diepste uit den grondt der zangkunste, opgaaft, en haar aardighste eigenschappen met geen' minder aardigheid ten toon stelt.

met verlof, den tekst volgens de eischen der toonwetten te wijzigen, »al zoud' het ook den zin swakken, wen het dien slechts niet verleemt.”

Banchieri (Adriano), geb. te Bologna omstreeks 1567 en beroemd als componist en dichter. Hij werkte hoofdzakelijk als organist aan de kerk San Michelle te Bosco. Hij heeft tal van kerkelijke en wereldlijke werken geschreven, door Fétis in zijn *Biographie universelle des musiciens* opgeteld. Hij stierf 1634 als abt der Olivetanen-orde.

Banck, (Karl), geb. 27 Mei 1811 te Maagdenburg. Hij ontving het eerste onderwijs in de muziek van zijn vader, ofschoon deze wilde, dat hij de theologie tot zijn levensberoep zou kiezen. Doch zijn liefde voor de toonkunst was zoo groot, dat zijn vader hem in het jaar 1827 toestond, zich geheel op deze kunst toe te leggen. In Berlijn ontving hij onderricht van Bern. Klein en Louis Berger, kwam in 1829 bij Fr. Schneider te Dessau, maakte in 1831—32 reizen in Italië, vestigde zich van 1862—34 te Maagdenburg, waar hij kennis maakte met Robert Schumann, medewerker aan het *Neue Zeitschrift für Musik* werd en daarna eenigen tijd te Tübingen en Jena

vertoefde. Sedert 1840 woonde hij in Dresden en maakte in 1867 een reis naar Amerika. Als componist is hij vooral door zijn liederen bekend.

Band, Eng., orkest.

Banda, Ital., het regements- of militaire-muziekorkest; ook: de gezamenlijke slaginstrumenten van een orkest.

Bandelloni, Italiaansch dichter en componist te Rome, schreef cantates, missen, kerkelijke en wereldsche liederen, was leerling van Pater Teofilo en is ten opzichte van den muzikalen stijl met Zingarelli vergeleken.

Banderali, (David), omstreeks 1785 te Milaan geboren, buffo-tenor en sedert 1828 zangmeester aan het conservatoire te Parijs, waar hij 13 Juni 1849 stierf. Hij componeerde ariettes en 24 vocalises.

Bandiera, (Luigi), Dr. theol., kapelmeester te Rome, leefde in het midden der 17^e eeuw en schreef een werk: *Psalmi vespertini una cum antiphonae Titaniis beatæ Mariæ virginis et responsorii S. Antonii quatuor vocum.* (Rome, 1668.)

Bandini, (Antonio), was in de vorige eeuw violoncelvirtuoos te Weenen.

Bandola, Ital.; BANDOLON, Spaansch; een soort van luit met tien metalen snaren bespannen; vooral in Mexico in gebruik.

Bandora, een met twaalf snaren bespannen instrument, wat den vorm betreft overeenkomende met de cither, in stemming gelijk aan de luit. Het werd door John Ross te Londen in 1561 uitgevonden.

Banestre, (Gilbert), een der degelijkste contrapuntisten van Engeland omstreeks 1490.

Baneux, (Mathieu Gustave), geb. 12 Juni 1825 te Parijs, zoon van een solo-hoornist aan de opera-comique, ontving van zijn vader onderricht op den hoorn, kwam later op het conservatoire bij Dauprat, studeerde de compositie van Halévy, bereisde verscheiden steden van het binnen- en buitenland en verkreeg later de plaats van zijn vader.

Banfi, (Carlo Francesco), kanunnik te Milaan, omstreeks 1630, beroemd luitenist en leermeester van den adel. — Zijn neef Giulio B. was in de eerste helft der 17de eeuw een beroemd luitenist. Op een reis naar Spanje door zeeroovers overvallen, werd hij gevangen genomen en voor den Bey van Tunis gebracht. Deze, verrukt over zijn luitspel, nam hem als secretaris in dienst. Later ging B. naar Madrid en stierf 1670 als ingenieur en luitenant-generaal der artillerie. Hij schreef ook *il maestro di Chitarra*.

Bang, (Georg),^o beroemd trompetter te Neurenberg, in de 17e eeuw.

Banier, (Anton), lid van de Academie van Wetenschappen te Parijs, geb. 1 Nov. 1673, gest. 13 Nov. 1741, spreekt in zijn werk *Mythologie et les Fables expliquées par Histoire* over de muziek der oude Grieken.

Banières (Jean), leefde in de eerste helft der 18e eeuw en schreef in het

Journal des Sav. 1737 een verhandeling: *Traité physique de la lumière et des couleurs, des sons et des différens tons.*

Banister, (John), violist, geb. 1630, zoon van een stadsmuzikant, gunsteling van Karel II, directeur der Koninklijke kapel. Zijn opera *Circe* vond te Londen veel bijval. Hij stierf aldaar 3 October 1679. — Zijn zoon, mede John genaamd, was, evenals zijn vader, violist, werd hofmusicus van koning Willem III van Engeland en stierf, ook als componist geacht, in 1725 te Londen.

Bank, (Johann Karl Heinrich), directeur van het domkoor te Maagdenburg in 1797, sedert 1806 Domorganist aldaar. Hij was ook liederencomponist.

Banks, 1° Benjamin, violenmaker te Salisbury, werd geboren 1727 en stierf 1795. — 2°, Benjamin, zijn zoon, geb. 1754, werkte met zijn vader en vestigde zich later te Londen. — 3°. James en Henry, tweede en derde zoon van Benjamin, zetten de zaak huns vaders na zijn dood voort en vestigden zich later te Liverpool. De instrumenten der familie Banks waren in Engeland zeer gezocht.

Banneux, (Jean) was »Maitre de musique” in het orkest der Pantomime nationale te Parijs in 1798 en componeerde o. a. *La naissance de la Pantomime.*

Bannieri (Antonio), geb. te Rome 1638, gest. te Parijs 1740, een der beroemde castraten in dienst van Lodewijk XIV.

Bannus (Joh. Albertus); z. BAN.

Banti (Brigida of Georgi), vrouw van den danser Banti, gevierde zangeres in Frankrijk, Italië en Engeland. Zij was geboren 1757 te Cremona en stierf 1806 te Bologna.

Banwart (Jakob), componist uit de 17de eeuw, geboren in Zweden, als kapelmeester van den Dom te Constance gestorven 1657.

Banyak (Simeon), Hongaarsch cymbelspeler, geboren in het midden der 18de eeuw. In zijn jeugd liet hij zich te Weenen voor het Keizerlijke Hof hooren, en zijn spel viel zoozeer in den smaak van Maria Theresia dat zij hem een glazen cymbaal ten geschenke gaf. Hij stierf in 1802.

Baptista, 1° Siculus, luitenist, wiens levensomstandigheden onbekend zijn. Onder zijn portret staat: »Citharoedus incomparabilis. — 2° Johann, componist omstreeks 1550. — 3° Francesco, componist, muziekmeester van het Augustijnen-klooster te Cordova, geb. omstreeks 1625 in de Portugeesche provincie Alentejo.

Baptiste, (Anet), omstreeks het jaar 1700 een beroemd vioolvirtuoos te Parijs, leerling van Corelli en sterk in de dubbele grepen; hij stierf als concertmeester van den koning van Polen. — Van denzelfden naam is nog bekend: Johann Albrecht Friedrich, geb. 8 Aug. 1700 te Oettingen,

zoon van den hofdansmeester te Darmstadt. Hij beoefende heimelijk de viool, ging in 1718 naar Parijs, in 1720 naar Milaan, doorreisde Italië, Polen, Rusland, Deutschland als violist en danser en stierf in Kassel 1764, waar hij sedert 1726 als dansmeester, violist en componist gevestigd was.

Baptistin (Jean), ook Batistin genaamd, eigenlijk Struck, van Duitsche afkomst, onder Lodewijk XIV eerste violoncellist aan de groote Opera te Parijs, stierf hoogbejaard 9 December 1755 te Parijs. Hij componeerde opera's, balletten en vier boeken met cantates.

Bar, Eng., maatstreep.

Bar, Hoogd., woord van onzekere afkomst, beteekende bij de Meesterzangers zeker gedeelte van een gezang. Zoo leest men in *Die Meistersinger von Nürnberg* van Richard Wagner (1ste bedrijf, 3de tooneel):

Ein jedes Meistergesanges Bar
Stell' ordentlich ein Gemässe dar
Aus unterschiedlichen Gesetzen,
Die Keiner soll verletzen.
Ein Gesetz besteht aus zweien Stollen,
Die gleiche Melodei haben sollen;
Der Stoll' aus etlicher Vers' Gebänd',
Der Vers hat seinen Reim am End!
Darauf so folgt der Abgesang,
Der sei auch etlich' Verse lang,
Und hab' sein' besondere Melodei,
Als nicht im Stollen zu finden sei.
Derlei Gemässes mehre *Baren*
Soll ein jed' Meisterlied bewahren.

Baranius, (Henriette Rahel, geb. Husen) werd 1768 te Dantzig geboren, betrad het tooneel, oogste van 1786—97 als zangeres lauweren te Berlijn, huwde 1788 den tooneelspeler Baranius, liet zich van hem scheiden, verliet 1797 het tooneel, leefde twee jaren in Potsdam en huwde 1799 den kamerheer Rietz. Zij was in 1844 bij het 50-jarig jubilaum der *Zauberflöte* tegenwoordig en stierf 5 Juni 1853.

Barathe, (l'Abbé), organist te Saint-Flour, schreef: *Le culte religieux aux âges de la foi, ou l'influence du chant ecclésiastique dans la religion.* (Parijs 1847).

Barba, (Daniel), op het einde der 18e eeuw, componist eener sonate voor violoncel of bas.

Barbant, (Karl), een uit Zuid-Duitschland stammend toonkunstenaar, kwam met den Beijerschen gezant, graaf Haslang, omstreeks 1745 te Londen en was organist in de kapel van het gezantschap. In 1760 en volgende jaren verschenen van hem te Londen sonates, symphonieën, trios, duetten, Italiaansche liederen enz. Van zijn orgelcompositiën is niets verschenen.

Barbarni, (Manfred Luigi), leefde in het midden der 16^e eeuw en was geboren te Correggio. Hij gaf een werk in het licht onder den titel:

Symphoniarum seu insigniores aliquot ac dulcisonarum quinque vocum melodiarum super D. Henrici Glareani Panegyrico de Helvetiarum tredecim Urbium laudibus; Basileae, ex officina Hieronymi Curionis, impensis Henrici Petri 1558. Voorts gaf hij een verzameling motetten uit onder den titel: *Cantiones sacrae quatuor vocum, quae vulgo Muteta vocantur, novae compositae; Augustae Vindelicorum per Philippum Uhlardum, 1560.* — Ook is Barbarini de naam van een castraat aan de opera te Kassel, 1784—85. In het volgend jaar ging hij naar Kopenhagen.

Barbarino (Bartolomeo), bijgenaamd *il Pesarino*, geb. op het einde der 16^e eeuw te Fabiano in de pauselijke mark Ancona, was vooral als componist van madrigalen bekend; vele zijner composities werden 1609 en 1617 te Venetië gedrukt.

Barbaro (Daniele), geb. 17 Febr. 1813, patriarch van Aquileja, gest. te Venetië, 1574. Hij schreef volgens Jöcher een *Commentarium in Vitruvium* en handelt in het 13^e hoofdstuk van dat boek over de waterorgels. Ook heeft, volgens Martini, zekere Daniel B. een *Trattato della musica* geschreven.

Barbe (Antoine) is de naam van drie Belgische toonkunstenaars. De eerste was in 1527 kapelmeester te Antwerpen en stierf 2 December 1564. Hij gaf uit: *Quatuor vocum musicae modulationes numero XXVI ex optimis Auctoribus diligenter salutate prorsus novae, atque typis haecenus non Excusae (Antverpiae apud Guillelmum Vissenaem, 1542)*; voorts zijn van hem bekend: twee motetten en een *chanson* opgenomen in de verzameling *XXXIV chansons nouvelles* van Tylman Susato (Antwerpen 1544). — Zijn zoon, ook Antoine genoemd, was toonkunstenaar te Antwerpen, waar hij 10 Februari 1604 stierf. Waarschijnlijk is hij de schrijver van het werk: *Petit trésor des danses et branles à quatre et cinq parties des meilleurs auteurs, propres à jouer sur tous les instrumens (Louvain 1573, Pierre Phalèse, libraire juré)*. — Antoine III, zoon van dezen laatsten, was organist aan de St. Jacobs-kerk te Antwerpen. Hij stierf 15 Maart 1626. Hij, en niet Barbet, is de schrijver van het boek: *Exemplaire des douze tons de la musique et de leur nature (Anvers 1599)*.

Barbella (Emmanuele), violist en componist, leerling van Pasqualino en Leo, gest. 1773 te Napels. — Giorgio B., zanger en schilder, werd geb. 1478 te Castelfranco en stierf 1511.

Barber, Engelsch componist in de tweede helft der 18de eeuw, schreef cantaten en concerten.

Barbereau (Mathurin Auguste Balthasar), geb. 14 November 1799 te Parijs, kwam 1810 op het conservatoire aldaar, en studeerde compositie bij Reicha. In 1824 behaalde hij den *Prix de Rome* en maakte een reis

naar Italië. Na zijn terugkeer werd hij orkestdirecteur aan het *Théâtre des Nouveautés*, later aan het *Théâtre Français*. Hij legde echter den dirigeerstok spoedig neder en bepaalde zich tot het geven van lessen. Hij schreef eenige ouvertures en entre-actes, alsmede een *Traité theorique et pratique de la composition musicale* en *Études sur l'origine du système musical*.

Barberis (Melchior de), priester te Padua en beroemd luitenist, leefde omstreeks 1546.

Barberinus, kardinaal, later paus Urbanus VIII, geb. 5 April 1568, gest. 20 Juli 1644 te Rome. Hij schreef een *Divina Psalmodia*, die van zijn groote muzikale kennis getuigt.

Barbet, Persisch muziekinstrument.

Barbetti (Giulio Cesare), Italiaansch luitenist. Van hem bezit men: *Tabulae musicae testudinariae hexachordae et heptachordae* (Padua 1582).

Barbianus (Marcellus Vestris), toonkunstenaar uit de 17de eeuw; een vriend van Lucas Marentius.

Barbici, omstreeks 1769 te Parijs componist van vioolquartetten.

Barbier (Madame Walbonne), leerlinge van Ferrari en beroemd zangeres aan de groote Opera te Parijs, in 1816, had in 1800 groot succes met met de sopraanaria uit *Die Schöpfung* van Haydn.

Barbiere, dramatisch componist in den aanvang der 19de eeuw, schreef o. a. het oratorium *La pazienza di Tobia*.

Barbieri. Van dezen naam zijn in de muzikale wereld bekend: 1° Lucio, organist te Bologna in de tweede helft der 16de eeuw. Van zijn compositiën zagen het licht: *Motetti a 5, 6, 7, 8 voci coll' organo* (Venetië 1620). Een manuscript, motetten voor 6 en psalmen voor 8 stemmen bevattende, was in bezit van den abt Santini te Rome. — 2° Louis, te Vicenza, schreef het werk: *Nuova scoperta e dichiarazione della vera corrispondenza ed analogia del colorito co' suoni chiamati vocali e dal chiaroscuro co' tuoni musici; con la espressione de' caratteri di vari linguaggio* (Vicenza 1780). — 3° Giovanni Angelo, zanger bij den prins Gonzaga omstreeks 1650. — 4° Antonio La, B. beroemd Italiaansch zanger (1720—1730), — 5° Gaetano, schrijver, gaf van 1828 tot 1832 het tijdschrift *I Teatri* uit, waarin muzikale toestanden besproken werden. Ook schreef hij: *Notizie biografiche di M. F. Malibran* (Milaan 1836). — 6° Carlo, geb. te Genua 1822, leerling van Mercadante en Crescentini. In 1847 was hij dirigent der Italiaansche opera te Berlijn, van 1850—53 kapelmeester aan verscheiden Duitsche theaters, vervolgens opera-directeur te Rio-Janeiro, in 1856 weder in Duitschland, in 1862 te Pesth. Zijn nieuwste werk is de opera *Perdita*. Hij stierf 1868. — Eindelijk is er nog 7° een Spaansch componist, Barbieri genaamd, die zijn muzikale studiën in Italië maakte en in het Circus-theater te Madrid zijn

opera's *Jugar con fulgo, la Hechicera, La Espadade Bernardo* en *El marques de Caravaca* liet opvoeren.

Barbierolli, (Laurentius). geb. te Rovigo 1813, componeerde de opera *I Trojani in Laurento*, die in 1836 in zijn geboortestad, later ook te Venetië werd opgevoerd.

Barblon, (Eustachius), contrapuntist uit de 16^e eeuw, vermeld in de *Practica musica* van Hermann Finck (Wittenberg, 1556).

Barbireau (Jacques), muziekmeester aan de Notre-Dame te Antwerpen in 1448. Hij stierf aldaar 8 Aug. 1491. Hij hield briefwisseling met Rudolf Agricola, is door Tinctoris aangehaald en was in zijn tijd als toonkunstenaar zeer geacht. Zijn naam wordt ook wel geschreven: Barbereau, Barbarieu en Barbacola. De keizerlijke bibliotheek te Weenen bezit van hem een vijfstemmige mis: *Virgo parens Christi*, een vierstemmige mis: *Faulx perverse* en een vierstemmige *Kyrie* in manuscript.

Barbitos, Grieksch instrument, oorspronkelijk een instrument met drie snaren die met het plectrum aangeslagen werden.

Barbosa (Arius), professor in de welsprekendheid te Salamanca, in den aanvang der 16e eeuw. In zijn werk *Epometria* spreekt hij ook van de klankgeslachten.

Barbot, 1°. Joseph Théodore Désiré, zanger, geb. 12 April 1824 te Toulouse, leerling van Garcia, is op dit oogenblik »professeur» aan het conservatoire te Parijs. — 2°. Zijn echtgenote, Caroline B., geb. 1830 te Parijs, heeft als zangeres een goeden naam. — 3°. François Cécile Paul, pianist en componist, geb. 1828 te Toulouse, ging 1844 naar Napels, om onder leiding van Crescentini den zang te bestudeeren en betrad daarna het tooneel. In 1846 verloor hij echter zijn schoone stem en was nu verplicht, zich weder op de piano toe te leggen; ook de compositie beoefende hij vlijtig. Hij vestigde zich te Toulouse en schreef verscheiden opera's, die met bijval ontvangen werden. — 4°. Jean François Gaston, pianist en violoncellist, geb. 1847 te Toulouse, is de zoon van den vorigen. — 5°. Madelaine Philippine Andrée, zuster van Jean, geb. 1854 te Toulouse, zangeres, bevindt zich op dit oogenblik (1878) te Rouaan.

Barbud, z. BARBITOS.

Barca, 1°. Alessandro, priester en muziektheoreticus, uitlegger van het systeem van Valotti, geb. 26 Nov. 1741, gest. 13 Juni 1814. — 2°. Francisco, componist, wiens manuscripten te Lissabon te vinden zijn; hij was in 1625 monnik in een klooster te Pamella, in 1640 kapelmeester aldaar.

Barcarola, Ital., BARCAROLLE, Fr., lied der Napolitaansche en Venetiaansche schippers, meestal in $\frac{6}{8}$ maat. De benaming is ook in de kunstmuziek overgegaan en beteekent zoowel een gezang als een instrumentaalstuk, in de eigen-

aardige manier dezer Napolitaansche liederen geschreven. Men heeft *Barcarolles* in de opera's *Zampa*, *La Muette*, *Fra Diavolo*; voorts bestaan er voor piano, van Mendelsohn, Chopin, Liszt e. a.

Bardella, (Antonio Naldi), toonkunstenaar uit de 16^e eeuw, door Arteaga de uitvinder der Theorbe genoemd.

Barden, zangers bij de Keltische volken, die bij de harp de daden der helden bezongen. Bij de Germanen schijnen zij niet bestaan te hebben, ofschoon men in vroeger eeuwen van een tegenovergestelde meening was. In Gallië waren de Barden ten tijde van Cesar een onderafdeeling der Druïden en werden gelijk deze in hun eigen scholen zorgvuldig opgevoed. Hun opvoeding duurde twintig jaren en bestond hoofdzakelijk in het aanleeren van heilige oude gezangen, die niet opgeschreven waren, maar van geslacht tot geslacht mondeling overgeleverd werden. In Engeland vooral stonden de Barden in hoog aanzien. Over hun muzikale kunst ontbreken alle mededeelingen. Hun instrument was een met negen snaren bespannen harp, vroeger een met drie snaren bespannen *crott*.

Bardesanus of Bardesane, geb. in Mesopotamië, vóór 150, vervaardigde hymnes voor de Syrische kerk; zijn Oostersche naam was Ebn Disann. Hij heeft 150 hymnes en cantica's gecomponeerd.

Bardi, 1°. Giovanni, graaf van Vernio, bevorderaar der schoone kunsten en een der voornaamste herstellere der dramatische muziek omstreeks 1590. Hij leefde te Florence en was de vriend van paus Clemens VIII. Hij componeerde en schreef verhandelingen over muziek. — 2°. Girolamo, zijn zoon, Dr. theol., geb. te Rapallo, op het gebied van Genua, 7 Maart 1603, was ook arts en schreef het werk: *Musica medicomagica mirabilis, consona, dissona, curativa, catholica, rationalis* (1651).

Bardiet, bardenlied.

Bardin, virtuoos op de serpent. Hij speelde als hofmusicus van den hertog van Ossuna te Madrid 1790 de moeilijkste hoornconcerten van Punto en Rosetti op zijn van een hoornmondstuk voorzien instrument en stierf 1798 te Madrid.

Bardone, z. BARYTON; ook de naam voor de orgelstem BOURDON.

Barem, een gedekte fluitstem in het orgel.

Bareo, Italiaansch gitaarspeler en componist voor zijn instrument.

Bareta (Rodriano), zanger aan den Dom te Cremona, aldaar geb. 1581. Hij gaf in het licht: *due libri de madrigali a cinque voci* (Venetië 1615).

Barretti (Antonio), geb. 1720 te Turijn, componist van kamermuziek.

Bargaglia (Scipione), contrapuntist der 16^e eeuw, schreef het werk: *Trattenimenti of Divertimenti* 1587, waarin Burney het eerst het woord *concerto* vond.

Barges (Antonio), Maestro di Capella alla casa grande di Venezia, gaf in 1550 uit: *Il primo libro de Vilotte a 4 voci con un' altra canzon della Gatina.*

Bargiel (Woldemar), geb. 3 October 1828 te Berlijn, zoon van den muziekonderwijzer, Aug. Adolph Bargiel, die 4 Febr. 1844 stierf. Woldemar werd als knaap solo-altist in het Domkoor onder Grell's leiding, bleef tot 1846 te Berlijn, speelde klavier, orgel, viool en nam bij Dehn onderricht in het contrapunt. Op raad van zijn zwager Schumann ging hij 1846 naar Leipzig, waar hij door aanbeveling van Mendelsohn aan het conservatorium kwam. Vier jaren later keerde hij naar Berlijn terug, waar hij zich als muziekmeester nederzette. In 1859 werd hij tot leeraar aan het conservatorium te Keulen aangesteld en bleef daar tot 1865, toen hij tot kapelmeester te Rotterdam benoemd werd. In deze stad was hij als directeur der Afdeeling van de Maatschappij tot bevordering der Toonkunst tot 1874 werkzaam, toen hij te Berlijn tot leeraar aan de *Hochschule der Musik* werd aangesteld. Zijn compositiën bestaan uit stukken voor klavier, orkest, strijkinstrumenten en koor en zijn in Duitschland zeer gezocht.

Bargnani (Ottavio), een »Nobile Cittadino Bresciano,» omstreeks het einde der 16^e eeuw componist en organist te Salo. Hij componeerde canzonetten (1595), motetten en madrigalen (1601).

Barillault, toonkunstenaar uit de 16^e eeuw, in dienst van den heer van Roville. Hij behaalde in 1576 bij een muzikalen wedstrijd te Evreux den prijs met een Fransch lied: *Race de roys.*

Bari-asso, lage bariton.

Barilli, (Marianne, geb. Boudin) geb. 18 October 1780 te Dresden, was in 1807 een gevierde zangeres aan de *Opera buffa* te Parijs. Zij stierf 25 October 1843.

Bariola (Ottario), componist en organist aan de kerk der Madonna di S. Celso te Milaan, gaf in het licht: *Ricercate per suonar l'organo* (1585). Voorts: *Capricci, ovvero canzoni a 4, libri 3* (1504). Zijn stijl komt overeen met dien van Claudio Merulo.

Bariolage, is een passage op strijkinstrumenten met aanwending der losse snaren.

Bariona, (Madelka Simeon), componeerde *VII Psalmi poentientiales*, voorhanden in de bibliotheek te Munchen.

Bariton, (Ital., *Baritono*; Fr., *Basse-taille*, *Bas-tenor*, ook *Concordant*; met een gewonen omvang van *Bcs* tot *F'*).

Baritonsleutel, BARITON CLEF, is de *F*-sleutel op den derden notenbalk. Hij komt in de partituren der 16^e en 17^e eeuw voor.

Baritonclarinet wordt in militaire orkesten dikwijls gebruikt en houdt het midden tusschen clarinet en fagot. (Z. BASCLARINET.)

Barizel (Charles), fagotvirtuoos, geb. 1788 te Merville; hij was later muziekmeester in een regiment, maakte 1808 de Spaansche veldtocht mede, werd later eerste fagottist in de kapel van Louis Philippe en eindelijk leeraar aan het conservatoire te Parijs. Hij stierf 25 Mei 1850.

Barker (Charles-Spackmann), uitvinder van den pneumatischen hefboom in de orgels, geb. te Bath in Engeland 10 Oct. 1806.

Barlaam, monnik, geb. in Calabrië, was in 1348 bisschop te Geraki op het gebied van Napels. Hij is onder de muziekgeleerden bekend door zijn werk *Scholia in Ptolemaei libros Harmonicorum*.

Barly, Italiaan van geboorte, was omstreeks 1790 virtuoos op de hobo in de koninklijke kapel te Madrid.

Barmann (Johann Baptist), geb. 1 Maart 1709 te Immenstadt. gest. 16 April 1788 als exprior te Hof. Hij dichtte en componeerde opera's en gaf in 1760 te Augsburg een *Christ-Katholisches Kirchengesangbuch* uit.

Barmann (Johann Friedrich), fagottist te Halle en componist, leefde in den aanvang der 19de eeuw.

Barnard (John), kanunnik aan de St. Pauls-kerk te Londen, bevorderaar van het kerkgezag, gaf in 1641 het werk: *Services and Anthems etc.* uit. Waarschijnlijk is van deze verzameling Engelsche kerkmuziek geen exemplaar meer voorhanden, daar men spoedig daarop orgels vernielde en kerken verbrandde.

Barnbeck (Friedrich), geb. te Kassel omstreeks 1801, leerling van zijn vader, die concertmeester was, en van Spohr. Hij componeerde liederen en schreef het werk: *Theoretisch-praktische Anleitung zum Violin-spiel* (Halberstadt, 1845).

Barnett (John), geb. te Bedford 1802, talentvol Engelsch componist, schreef de opera's *The mountain Sylph*, *Fair Rosamond*, een elegie op Moore en eenige liederen en kerkgezangen.

Barnewitz (Karl), koninklijk kamermusicus en violist aan de opera te Berlijn, geb. 12 November 1800.

Barni (Camillo), componist en violoncellist aan het theater te Milaan, later aan de Italiaansche opera te Parijs, geb. te Como 18 Januari 1762. Hij componeerde duetten, trio's, quartetten voor strijkinstrumenten en een opera: *Edouard ou le frère par supercherie*.

Barocco, Ital.; *Baroque*, Fr.; wonderlijk, grillig, belachelijk, gezocht, zonder samenhang, verward.

Baron (Ernst Gottlieb), volgens Gerber geb. te Breslau 17 Februari 1696, volgens Reichardt 1685, gest. te Berlijn 26 Aug. 1760, was een

beroemd luitenist, componist en muzikaal schrijver. Hij woonde achtereenvolgens in eenige groote Duitsche steden en schreef: *Von dem wralten Adel und Nutzen der Musik* (uit het Fransch); *von der Melodie* (een verhandeling) en *Versuch über das Schöne* (uit het Fransch.)

Baroni, 1° Adriana Basile, genaamd de schoone Adriana uit Mantua. Zij was de zuster van den dichter Basile en echtgenoot van Muzio Baroni omstreeks 1820. Als zangeres was zij zeer gevierd. — 2° Catharina, oudste dochter van Adriana, dichteres, zangeres en harpspeelster. — 3° Eleonora, jongste dochter van Adriana, was omstreeks 1838 een zeer gevierd zangeres in Italië. Zij bespeelde ook eenige instrumenten, o. a. de theorbé. — 4° Philippo, geb. te Ancona, leefde in den aanvang der 18de eeuw. Men bezit van hem: *Psalmodia vespertina octo vocibus* (Bologna, 1710). — Ook bestaat er een dramatische componist B., van wien in 1856 een opera »*Ricciarda*» te Milaan opgevoerd werd.

Baroni-Cavalcabo (Julie), klavierspeelster en componiste, geb. te Weenen omstreeks 1805. Zij componeerde caprices, sonates en fantasieën voor piano en schreef in het geheel veertig werken.

Baronius (Caesar), kardinaal, beroemd door zijn *Annales eccles.*, waarin veel over de kerkmuziek te vinden is. Hij stierf 1607.

Barotius (Scipio), cantor aan de St. Maarten-kerk te Keulen in den aanvang der 17de eeuw, gaf in het licht: *Sacri concentus 8 voc.*, benevens een mis en een *Magnificat* (Keulen, 1622).

Barra (Hottinet), Fransch toonkunstenaar onder de regeering van Frans I. en hoofdzakelijk bekend onder den naam Hottinet. Er zijn motetten van zijn compositie voorhanden in de volgende verzamelingen: *Liber quintus XII trium primorum tonorum Magnificat continet.* — *Liber septimus XXIII trium, quinque, sex vocum modulos Dominici adventus, nativitatistue ejus, ac Sanctorum eo tempore occurrentium habet.* — *Liber duodecimus XVII musicales ad Virginum Christi parum salutationes habet.* — *Liber tertius cum quatuor vocibus (Motetorum).*

Barre (L'Abbé de la), organist aan de kapel van Lodewijk XIV, gest. 1678, componist van kerkmuziek, die echter in manuscript gebleven is.

Barré (Antonio), Fransch madrigalen-componist en eigenaar van een notendrukkerij te Rome (1555).

Barré (Leonard), geb. te Limoges, werd 1537 in de pauselijke kapel opgenomen. Op het Concilie van Trente gaf hij advies in zake de kerkmuziek.

Barre (Mlle. de la), beroemde Fransche zangeres, dochter van den cimbalist Henry de la Barre, kwam in 1656 te Kopenhagen in koninklijken dienst, doch keerde spoedig naar haar vaderland terug. Zij speelde ook goed klavier en luit.

Barre, Fr.; BAR, Eng.; maatstreep; ook: kam.

Barre de luth, Fr., kam van de luit.

Barret (John), in 1740 muziekmeester aan het Christus-hospitaal en organist aan de St. Mary te Londen. Zijn lievelingslied *Jovely Janthe* werd in de *Baggar's Opera* opgenomen.

Barret, (Apollon Maria Rose), geb. 1804 in Zuid-Frankrijk, virtuoos op de hobo, kwam in 1829 te Londen in het orkest der Italiaansche opera en werd leeraar aan de Koninklijke Academie der muziek.

Barrière, violoncellist te Parijs omstreeks 1740, componeerde voor violoncel.

Barrière (Etienne Bernard Joseph), geb. 1740 te Valenciennes, violist, leerling van Tartini, componeerde quartetten, symphonieën, trio's en duetten.

Barroilhet (Paul), geb. 22 September 1810 te Bayonne, bariton-zanger aan de Italiaansche en later aan de groote opera te Parijs.

Barrouvy, jun., Doctor in de muziek te Londen, werd in 1740 tot professor in dat vak aan het collegium te Gresham benoemd.

Barsanti (Francesco), geb. te Lucca 1690, studeerde eerst in de rechten te Padua, werd in 1714 hoboïst in het opera-orkest te Londen, componeerde instrumentaalmuziek van alle soort en antiphonen in den stijl van Palestrina. Hij stierf 1760.

Barsotti (Tommaso Gasparo Fortunato), geb. 4 Sept. 1786 te Florence, was 1809 te Compiègne muziekmeester van de kinderen der koningin van Etrurië; later werd hij organist te Nizza, in 1815 stichter van een zangschool te Marseille. Hij schreef een *Methode de musique* (1828), alsmede kerkelijke en wereldsche muziek.

Bart, uitstekend fagottist, die 1772 in Mecklenburgschen dienst te Ludwigslust, in 1782 in Wurtembergischen dienst te Stuttgart stond.

Bárta (Joseph), operacomponist, geb. 1744 in Boheme, was organist aan de Paulskerk te Praag en later toonkunstenaar te Weenen, waar hij in den aanvang der 19^e eeuw stierf. — Een andere Joseph B., geb. 1834 te Radostin (Boheme), gest. 12 Nov. 1859, componeerde vele Boheemsche liederen en Duitsche Ballades, alsmede sonates en strijkkwartetten.

Bartali (Antonio), keizerlijk kapelmeester te Weenen, omstreeks 1680. Hij is de componist van den *Thesaurusmusicus trium instrumentorum* (Dillingen 1670) en van de *Prothimia suavissima sonatarum suavissimarum* (1672).

Bartei (Girolamo), generaal der Augustijnen-orde te Rome in den aanvang der 17de eeuw. Hij gaf in het licht: *Responsor. Fer. 5 et Sabb. major. 4 paribus vocibus* (Venetië, 1607) en *Misse a 8 voci con basso continuo* (Rome, 1608).

Bartel (Franz Konrad), Dr. phil. en professor in de meetkunde, leefde

te Praag en Olmütz en vond 1798 een harmonica met klaviatuur uit.

Barth (Christian Samuel), geb. 1735 te Glaucha, gest. 8 Juli 1809 te Kopenhagen, virtuoos op de hobo. Hij was onder Joh. Seb. Bach op de Thomas-school te Leipzig, kwam 1753 in de hofkapel te Rudolstadt, later in die van Weimar, Cassel en Hanover en zette zich 1786 te Kopenhagen neder. — Zijn zoon, Philipp Christiaan B., geb. te Cassel omstreeks 1773, volgde zijn vader te Kopenhagen op en componeerde voor hobo, fluit en hoorn; ook schreef hij Deensche en Duitsche liederen.

Barth (Henri), muziekmeester te Gent, van 1763 tot 1780, gaf in het licht: *Six motets à grand choeur et six duettes pour deux basses, avec deux violons et orgue, dédiés au prince Charles de Lorraine, gouverneur des Pays-Bas.*

Barth, geb. 1774, neef en leerling van Karl Stanitz, was een voortreffelijk violist, die reeds op zijn achtste jaar te Turijn opzien baarde.

Barth (Joseph Johann August), componist, geb. 29 December 1781 te Grosslippen in Boheme, werd in 1819 K. K. hofzanger. Hij genoot onderrecht bij Tomaselli.

Bartheil (Johann Jacob), hoornist, leerling van Karl Türschmiedt, 1797 in dienst van den graaf von Schweinitz in Silezië.

Barthel (Johann Christian), geb. 19 April 1776, gest. 10 Juni 1831. Zijn eerste orgelmeester was Rösler in Plauen, later kwam hij op de Thomas-school te Leipzig en werd daarna organist van den vorst von Schönburg. Na drie jaren keerde hij naar Leipzig terug en werd 1798 als cantor en muziekdirecteur in Greiz aangesteld. In 1804 verkreeg hij de betrekking van hoforganist te Altenburg, die hij tot aan zijn dood behield.

Barthélemon (Hippolyte), geb. 1731 te Bordeaux, gest. 1808 te Londen, waar hij als muziekdirecteur aan de Vauxhall het grootste gedeelte van zijn leven bleef. Zijn opera's *Pelopidas, the Judgement of Paris, the Maid of the Oaks* maakten in Engeland grooten opgang; door zijn viool- en klaviercomposities, en vooral door zijn zielvol vioolspel, oogstte hij in Duitschland en Italië veel roem.

Barthélemy, 1o. Jean Jacques, historicus en archaeoloog, geb. 20 Januari 1716 te Cassis bij Aubagne, in Provence. In zijn beroemd werk: *Voyage du jeune Anacharsis en Grèce*, hetwelk in bijna alle Europeesche talen vertaald werd, handelt hij over de muziek der Grieken. B. stierf 30 April 1795 te Parijs. — 2o. Louis, muzikaal schrijver, geb. 1750 te Grenoble. — 3o. Pierre, muzikaal schrijver, geb. te Bologna in den aanvang der 19e eeuw.

Barthez (Paul Joseph), beroemd physioloog, geb. 11 Dec. 1734 te

Montpellier, gest. 14 October te Parijs. Zijn *Traité du beau* bevat vele interessante mededeelingen over de theatralische declamatie der oude Grieken en Romeinen.

Bartholomaeus (J. N.), organist en muziekdirecteur te Maastricht.

Bartholomei, Italiaansch componist uit het midden der 16e eeuw. Men heeft van hem een motetten-verzameling: *Motetta quinque vocibus suavissime sonantia* (Venetië, 1547.)

Bartholotius (Rufinus), Franciscaner-monnik, die als componist te Venetië, Padua en Bologna in hoog aanzien stond. Men zegt, dat hij de eerste was, die twee koren tegelijk liet zingen. Hij leefde waarschijnlijk omstreeks 1500.

Bartl (Franz Conrad), professor in de meetkunde, geb. 1750, gest. 1823 te Olmütz. Hij gaf o. a. uit: *Nachricht von der Harmonika* (Praag, 1796) en een verhandeling over de handharmonika (Brunn, 1798).

Bartlett (John), Engelsch toonkunstenaar uit het begin der 17^e eeuw.

Bartoli (Giovanni Baptista), Ital. componist uit de 16^e eeuw. Van hem zijn voorbanden: *Madrigali a cinque voci, lib. I.*

Bartnansky (Dimitri), in Duitschland meestal Bortniansky geschreven, de zoogenaamde »Russische Palestrina», werd in 1752 te Gloukoff, een dorp in de Ukraine, geboren. Hij was directeur der keizerlijke kapel te Moskau en componeerde missen, geestelijke concerten en andere kerkmuziek. Keizer Alexander benoemde hem tot staatsraad. Hij stierf 9 October 1825 te Petersburg.

Bartolomei (Antonio), violist, geb. 1760 te Parma.

Bartolomi (Angelo Michel), bespeelde de Theorbe en was omstreeks 1660 in dienst van den prins van Condé.

Bartolomio (Barbarino), Italiaansch componist uit den aanvang der 17e eeuw, uitgever van twee verzamelingen madrigalen: *Il primo ed il secondo libro de' madrigali di diversi autori* (Venezia), 1607).

Bartolus (Abraham), schrijver van een werk: *Musica mathematica* (Altenburg, 1608).

Bartoluzzi, voortreffelijk gitaarspeler uit den aanvang dezer eeuw.

Baryphonus (Heinrich), geb. 1580 te Wernigerode. Als cantor te Quedlinburg schreef hij tal van muzikale geschriften, van welke vier in druk verschenen: *Isagoge musica*, *Plejades musicae*, *Ars canendi* en *Institutiones Musico-Theoreticae*.

Baryphonus (van *βάρυ*, laag, en *φωνή*, stem), is een zelden voorkomende benaming voor bassist.

Barypykni, Gr. de eerste tonen der vijf tetrachorden van het Grieksche toonsysteem (z. TETRACHORD).

Baryton of VIOLA DI BORDONE, een strijkinstrument, welks toets van boven

met 7 darmsnaren, van onderen met 16 snaren van koperdraad bespannen was. Volgens Gerber werd het omstreeke 1700 uitgevonden en was in den tijd van Haydn zeer in zwang; thans is het buiten gebruik. Haydn heeft er 163 stukken voor gecomponeerd.

Bas, BASSO, Ital.; BASSE, Fr.; BASS, Hoogd.; BASS, Eng.; 1° de laagste mannenstem, basstem, die gewoonlijk een omvang heeft van *F* tot *e'*. — 2° De laagste der vier hoofdstemmen in de verdeeling van den algeheelen toonumfang, onverschillig of de onderste stem door een basinstrument of door een ander instrument uitgevoerd wordt; want de bas kan nu en dan ook door een alt- of tenoorstem vervuld worden. Vroeger heette zulk een laagste stem, die eigenlijk geen basstem was, *Basseto* of *Basset*. Het woord Bas heeft dus hier alleen de beteekenis van zijn stamwoord *basis*. In elke meerstemmige of zelfs maar begeleidente zetwijze is de Bas de grondslag en drager der harmonie, de hoofdstem, in diervoege, dat de overige harmonische stemmen van hem afhankelijk zijn. Goede en sterke bezetting en gemakkelijke behandeling van den bas behooren tot de eigenschappen van een goed componist. Van de goede voering der basstem hangt voor een groot gedeelte de indruk van een muziekstuk af; een slechte bas kan de schoonste melodieën haar frischheid ontnemen; want de melodie wordt door den bas nader bepaald. De wijze, hoe dit geschiedt, wordt vermeld in het artikel HARMONIE (z. dit). — 3° Verstaat men onder Bas een muziekinstrument. In het orkest worden violoncel en contrabas korthedshalve »de bassen» genoemd. In vroeger tijden bestond onder den naam van Duitse Bas een strijkinstrument, dat het midden hield tusschen violoncel en contrabas en met vijf à zes snaren bespannen was. De laatste sporen van dit instrument zijn te vinden in het begin dezer eeuw.

Basadonna (Giovanni), Italiaansch tenoorzanger, geb. 1806 te Napels, gest. 1850 te Rio Janeiro.

Basanier (Martin), meet- en toonkunstenaar op het einde der 16de eeuw.

Basbazuin, z. BAZUIN.

Basclarinet. Dit instrument is van grooter vorm dan de gewone clarinet en staat gelijk deze in *B*, *A* en *C*. Het heeft een omvang van *B* tot *g'''* (de basclarinet in *B* (*bes*) een omvang van *D—f''*, die in *A* van *Cis—e''*) zoodat het een octaaf lager staat dan de gewone clarinet. De noten voor dit instrument werden vroeger in den violsleutel, een octaaf hooger geschreven; tegenwoordig worden zij in bassleutel genoteerd. De bestemming der basclarinet is, den omvang der clarinet naar de laagte uit te breiden. Haar laagste tonen zijn voortreffelijk; men mag die echter niet te snel op elkaar laten volgen wegens de traagheid der trillingen. In de partituren van Berlioz, Meijerbeer, Wagner, Liszt en andere meesters uit den nieuwen tijd

speelt de basclarinet een groote rol. (z. CLARINET). Een kleine soort van basclarinet is de in sommige militaire orkesten gebruikelijke BARITONCLARINET, die den toonomvang van een violoncel heeft. Zij wordt wel eens met de bassethoorn verwisseld.

Basclausule, Lat.: CLAUSULE FUNDAMENTALIS, wordt de toonval van den bas bij een sluiting, in het bijzonder bij een geheele sluiting, dus het springen van den dominant naar de tonica, genoemd.

Bas-dessus is in de Fransche muziek de benaming voor MÉZZO-SOPRAAN (z. dit.)

Bazeri (Antonio), schrijver over muziek, leeft te Florence. Hij werd in Dec. 1818 te Livorno geb. Hij richtte het blad *l'Armonica* op, en nadat dit in 1859 ophield te verschijnen, werkte hij ijverig mede aan de *Boccherini*, mede een muzikaal tijdschrift. Hij deed veel voor de verspreiding der Duitsche muziek in Italië, richtte een *Società del Quartetto* op en schreef o. a.: *Introduzione ad un nuovo sistema d'armonia; Studj sull' Armonia* en *Compendio della Storia della Musica*.

Basfluit, Fluitbas, 1°. een verouderd blaasinstrument (z. FLUTE A BEC); 2°. een zacht orgelregister.

Bashoorn, CORNO BASSO, Ital., was in het begin dezer eeuw een houten blaasinstrument met negen gaten, waarvan drie met kleppen bedekt. Het is vermoedelijk door zekeren Frichot omstreeks het jaar 1800 in Engeland uitgevonden en door een uitvinder geheel uit geel koper vervaardigd; in 1805 verkreeg het de gedaante der fagot en in plaats van koper gebruikte men hout. De bashoorn had een chromatischen omvang van vier octaven, de laagste toon was C. Volgens de beschrijving van Gerber bezat dit instrument een sterken toon doch sprak niet gemakkelijk aan. Van lieverlede werd het door de Bastuba verdrongen.

Basili (Andreas), componist uit de Romeinsche school, was in het midden der 18de eeuw kapelmeester te Loretto en stierf 1775. Zijn zoon Francesco, geb. te Loretto 1766, ontving zijn opleiding te Rome, kwam 1827 als censor aan het conservatorium te Milaan en werd 1837 kapelmeester aan de Petruskerk te Rome, waar hij 25 Maart 1850 stierf. Hij schreef werken voor koor, orkest, klavier enz.

Basilios, Βασίλειος, de Groote, geb. 339 te Caesarea in Kappadocië gest. aldaar 379 als bisschop, voerde het volksgezag in de Oostersche kerk in, hetgeen Ambrosius later in de Westersche kerk deed.

Barnoot, de laagste noot van een accoord.

Bass, Hoogd. en Eng., z. BAS.

Bassa (*scil.* Ottava), Ital., en de daarvoor gebruikelijke verkorting 8va of alleen 8 beteekent, onder de notenlinie geplaatst, dat de aldus aangeduide

noten een octaaf lager moeten klinken. Verlangt men, dat de noot in vereniging met de lagere octaaf aangeslagen worde, dan plaatst men daaronder coll' 8va. Gelijk in het algemeen, is ook in de muziek *bassa* de tegenstelling van *alta* (z. dit).

Bassanelli, Ital.; een houten blaasinstrument, een soort van schalmei, thans niet meer in gebruik. Het is genoemd naar zijn uitvinder, *Giovanni Bassano* (1621).

Bassani (*Geronimo*), leerling van *Lotti* en voortreffelijk componist, geb. op het einde der 17de eeuw te Venetië. Van zijn opera's zijn bekend: *Bertoldo* (1718) en *L'amor per forza* (1721).

Bassani (*Giovanni Battista*), een der grootste violisten der 17de eeuw en tevens componist. Hij werd omstreeks 1657 te Padua geboren en stierf 1716 te Ferrara.

Bassano (*Giovanni*), beroemd componist en instrumentenmaker te Venetië, op het einde der 16de eeuw. Hij is de uitvinder der *Bassanelli* (z. dit).

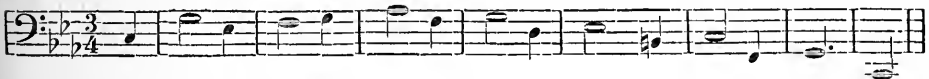
Bassa, Fr.; z. *BAS*.

Basse chantante, Fr.; zingbas, de baszanger die uitsluitend zingt, in tegenstelling van den *Basso buffo*, die meer reciteert dan zingt.

Basse chiffrée, Fr.; becijferde bas. (z. *GENERALE BAS*).

Basse continue, Fr.; *BASSO CONTINUO*, Ital.; voortdurende bas, de baspartij naar welke geaccompagneerd wordt ter regeling der harmonie, ter ondersteuning der melodie en tot vasthouding van den toon. De *B. continue* volgt steeds de tijdelijk laagste stem, die niet altijd de bas behoeft te zijn, maar ook door tenoor en alt, door clarinet en altviool of door andere instrumenten, vervuld kan worden, wanneer die de laagste stem in de harmonie voorstellen. Van den *Continuo* onderscheiden is de *RIPIENO* (z. dit). De begeleidende organist of klavierspeler kan door middel van de *B. C.* den loop van het geheele werk volgen. Deze bas werd uitgevonden door *L. Viadana* te Mantua, omstreeks het jaar 1660. (z. *GENERALE BAS*.)

Basse contrainte, Fr.; *BASSO OSTINATO*, Ital.; een gedwongen, steeds volgehouden bas, te weten: een kort basthema, dat gedurig herhaald en door de bovenstemmen van gevarieerde melodieën voorzien wordt. Een voorbeeld vindt men in de *Passacaglia* van *Bach*, waar de bas

door telkens nieuwe contrapuntische figuren begeleid wordt.

Basse de Cornemuse, Fr.; z. *DOEDELZAK*.

Basse de Cromorne, Fr.; z. *FAGOT*.

Basse d'Harmonie, Fr.; z. *OPHICLÉIDE*.

Basse de Hautbois, Fr.; z. FAGOT.

Basse de Viole, Fr.; z. VIOLA DI GAMBA.

Basse de Violon, Fr.; z. CONTRA-VIOLON.

Basse double, Fr.; de grootste soort van Contra-violon (z. dit.)

Bassethoorn, BASSETHORN, Hoogd.; COR DE BASSET, Fr.; CORNO DI BASSETTO of CLARONE (grootte clarinet), Ital.; een in de vorige eeuw (omstreeks het jaar 1770) te Passau uitgevonden en te Presburg en Weenen verbeterd instrument van de familie der clarinet. Wegens zijn gebogen vorm werd het ook kromhoorn genoemd. De Bassethoorn heeft een lengte van vier voet en bestaat uit zes deelen. De stemming is gewoonlijk in *F*, zeldzamer in *G*. De noten worden in den vioolsleutel geschreven; voor lage noten gebruik men of de uitdrukking CHALUMEAU (z. dit), gelijk bij de clarinet, of den bassleutel. — Het is te betreuren, dat dit schoone instrument zoo weinig meer in gebruik is. Mozart heeft er in zijn *Requiem*, in *der Zauberflöte*, in *Titus* en in de nieuwe aria van Susanne, in *Figaro*, groot effect mede gemaakt. Van de altclarinet in *F* onderscheidt zich de Bassethoorn door een koperen klanktrechter, alsmede daardoor, dat hij chromatisch tot *c*, een terts lager dan de laagste noot der clarinet, afdaaft. Evenals bij de basclarinet, zijn de laagste tonen de schoonste; alleen houde men in het oog, dat die niet anders dan langzaam of met tusschenpoozen voortgebracht kunnen worden.

Bassetpommer, Hoogd.; z. BOMBARD en POMMER.

Basse-taille, Fr.; hooge bas, minder hoog dan bariton, minder laag dan basse-contre (z. deze woorden). Basse-taille is de bas uit het koor; de solobas wordt basse chantante genoemd.

Bassi (Luigi), uitstekend baritonzanger, geb. 1766 te Pesaro, gest. 13 Sept. 1825 te Dresden. Hij was de eerste zanger die als Almaviva in *Figaro* optrad, en Mozart schreef voor hem de titelrol van *Don Juan*. Hij stierf als regisseur van de Italiaansche opera te Dresden.

Bassi (Nicola), Ital.; buffo-zanger, geb. 1767 te Napels, gest. 3 Dec. 1825 te Vicenza.

Bassi (Carolina), beroemd zangeres, geb. 1780 te Napels, verliet 1820 het tooneel.

Bassirone (Philipp), contrapuntist uit de 15^e eeuw, van wien in de verzameling van Ottaviano Petrucci: *Missae diversorum auctorum* (Venetië, 1513), eenige missen voorhanden zijn.

Bassleutel, ook basteeken of *F*-sleutel genaamd, is het teeken op de vierde lijn van den notenbalk, door middel van hetwelk de noot *f* wordt aangeduid. In vroeger tijden gebruikte men dit teeken ook op de derde lijn (Baritonsleutel) en op de vijfde lijn (Contrabassleutel).

Basso, -etto, -issimo, Ital.; laag, diep, zwaar; een weinig — ; zeer — ; ook zoo veel als *piano*, zacht.

Basso Buffo, Ital.; BASSE BOUFFE, Fr.; komieke baszanger, die zijn partij meer reciteert dan zingt, om den tekst des te beter te doen verstaan.

Basso cantante, Ital.; z. BASSE CHANTANTE.

Basso cifrato, Ital.; z. BASSE CHIFFRÉE.

Basso continuo, Ital.; z. BASSE CONTINUE.

Basso fondamentale, Ital.; grondbas, die elke grondnoot van een accoord aangeeft.

Basso ostinato, Ital.; z. BASSE CONTRAINTE.

Basso ripieno, Ital.; z. RIPIENO.

Basson, Fr.; z. FAGOT.

Basstem, z. BAS.

Basteeken, z. BASSLEUTEL.

Bastiaans (Johan Gerardszoon), geb. te Twello 1812, vestigde zich 1832 metterwoon te Rotterdam en had het beroep van horologiemaker gekozen. Hij was een vriend van Hömmert, die destijds te Rotterdam les gaf in de theorie der muziek en een leerling was van Fr. Schneider te Dessau. Deels door den invloed van zijn vriend, deels door eigen keus gedreven, bestudeerde hij vlijtig *Das Woltemperirte Klavier* van Bach, met het voornemen om toonkunstenaar te worden. Reeds spoedig begaf hij zich naar Dessau, om aldaar van Friedrich Schneider onderwijs te ontvangen. Na eenigen tijd te Dessau de muziek beoefend te hebben, toog hij naar Leipzig, om onder leiding van Mendelssohn zijn studiën voort te zetten. Dresden, waar Joh. Schneider woonde, was eindelijk de plaats, waar hij zijn studie in het orgelspel onder dien meester volmaakte. Als degelijk gevormd kunstenaar keerde Bastiaans naar zijn vaderland terug en vestigde zich te Amsterdam waar hij 1839 benoemd werd tot organist van de Zuiderkerk. Het was in dien tijd, dat hij zich mede toeleigde op het bespelen van de contrabas, om als nuttig lid in het orkest te kunnen medewerken. Ter herinnering aan den 100-jarigen sterfdag van den grooten Bach, gaf hij 29 Juli 1850 in de Westerkerk een historisch orgelconcert, waarop werken van Joh. Seb. Bach, Krebs, W. Friedemann Bach, Kittel, Fischer, Rinck, Mendelssohn, Kühmstedt, Schneider (Joh. en Friedrich), Ritter, C. F. Becker, J. A. van Eyken en Bastiaans voorgedragen werden. — Ongeveer 17 jaren was B. organist van de St. Bavo-kerk te Haarlem. Dat was zijn »koninklijk instrument», zooals hij zich uitdrukte. Twee malen per week bespeelde hij dat orgel voor het publiek, en ofschoon oningewijden hem dikwijls niet begrepen, waren toch alle kunstenaars bewonderaars van zijn heerlijk spel.

Bastiaans stierf te Haarlem 16 Febr. 1875. Van zijn compositiën verdienen vermeld te worden: *Zes orgelstukken*, bekroond en uitgegeven door de Maatschappij tot bevordering der Toonkunst; voorts eenige *liederen zonder woorden*, voor piano. In manuscript zijn: *Sonate over het Ned. Volkslied*; een *Motetto* voor gemengd koor; een *Cantate* voor gemengd koor en een *Adagio* voor orgel. Voorts verscheen van hem in het licht: *Vierstemmig Koraalboek der Evangelische gezangen* en eenige theoretische werken, als: *Aanwijzing van den waren weg tot ontwikkeling van het kunstgezag*; — *Harmonia: de leer der tonen, der harmonie en der melodie, op wetenschappelijke gronden*; — twee voorredenen bij de vertaling van Schubert's werk: *Het orgel en de piano*.

Bastiaans was een vurig vereerder van Bach. Hij was medeoprichter en bestuurder van de Bach-vereeniging, afdeeling Haarlem, en droeg veel bij om de concerten dier vereeniging op te luisteren. Hij was ook eeredlid der Academia di Santa Cecilia te Rome en der Maatschappij tot bevordering der Toonkunst. Reeds tijdens zijn verblijf te Amsterdam had hij aldaar een Bachvereeniging, uitsluitend voor organisten, opgericht.

Bastini (Vincenzo), Italiaansch componist uit het midden der 16e eeuw, van wien *Madrigali a sei voci* (Venetië, 1567) in de bibliotheek te Munchen voorhanden zijn.

Baston (Josquin), een vaak met Josquin Després verward Nederlandsch contrapuntist, wiens bloeitijd in het midden der 16e eeuw, volgens Baini onmiddellijk vóór Palestrina, valt. Burney prijst van Baston's werken vooral de goede rhythmiek, en dat de heerschende toonsoort bepaalder te voorschijn treedt dan in de werken van andere meesters uit dien tijd. Eenige daarvan vindt men in den *Concentus* van Saiblinger en in andere verzamelingen uit de 16^e eeuw.

Bastuba, z. TUBA.

Bataille (Gabriel), luitenist en kamervirtuoos der koningin, leefde in den aanvang der 17^e eeuw te Parijs. Van hem verschenen van 1608 tot 1613 vier deelen *Airs mis en tablature de luth*. Ook componeerde hij, in vereeniging met Guedron, Mauduit en Bochet, veel balletmuziek.

Baten (Henri), doctor in de theologie omstreeks 1530 te Luik, gaf een *Speculum divinarum* in tien boeken in het licht, waarin ook *quaestiones musicae* voorkomen.

Bates (John), Engelsch componist uit de 18^e eeuw, medestichter der academie voor oude muziek te Londen (1776) en directeur der groote Händelfeesten. Hij stierf 8 Juni 1799. — Zijn vrouw, geb. Harrop, leerlinge van Sacchini, was een beroemde zangeres.

Bathe (William), Iersch muzikaal schrijver, geb. 1564 te Dublin, gest. 17 Juni 1614 te Madrid.

Bathyphon heette een in den nieuweren tijd voor de militaire muziek van Skorra te Berlijn uitgevonden houten blaasinstrument met een omvang van contra-*D* tot *b*; het was de contrabas der militaire muziek.

Batka (Lorenz), geb. 1705 te Lischau, gest. 1759 te Praag; een degelijk orgelspeler, wiens vijf zonen allen musici waren.

Batka (Thekla), geb. Rodlesca, echtgenoot van een der zonen van Lorenz, geb. 1765 te Beraun, was een zangeres van grooten naam.

Bâton, Fr.; staf, stok, pauzeeringteeken, rustteeken.

Bâton de mesure, Fr.; maatstok, dirigeerstok.

Baton (Henri), geb. 1710 te Parijs, virtuoos op den toenmaals gebruikelijken doedelzak, voor welken hij drie deelen met sonates en twee deelen met duetten schreef.

Baton (Charles), jongste broeder van den vorigen, virtuoos op de lier. Hij verdedigde tegen Rousseau de oude Fransche muziek, in een brochure: *Examen de la lettre de Rousseau sur la musique française* (Parijs, 1754), componeerde voor de lier en verbeterde haar constructie.

Batta (Alexandre), violoncellist te Parijs, geb. 9 Juli 1816 te Maastricht, vooral bekend wegens zijn zangerigen toon. — Zijn broeder Joseph, geb. 24 April 1820 te Maastricht, kwam 1846 in het orkest der *Opéra-comique* te Parijs.

Bataille (Charles Amable), geb. 30 Sept. 1822, gest. 2 Mei 1872, zanger aan de *Opéra-comique* te Parijs.

Battalus, Grieksch fluitspeler, leefde omstreeks 408 v. Chr. en werd te Ephese geboren.

Battanchon (Felix), violoncellist, geb. 9 April 1814 te Parijs, sedert 1840 lid van het orkest der Groote Opera te Parijs. Van zijn compositiën zijn de études voor violoncel (Op. 4) zeer gezocht.

Battement, Fr.; BATTIMENTO, Ital.; een soort van versiersel, dat niet meer in gebruik is. (Z. MORDANT.)

Batten (Adrian), kerkelijk componist en organist uit de 17de eeuw.

Batterie, Fr.; de breking der accoorden, niet volgens de ligging der tonen, maar willekeurig, naar gelang der bedoelde figuur.

Batteux (Charles), beroemd aestheticus, geb. 7 Mei 1713 te Allend'huy bij Rheims, gest. 14 Juli 1780 te Parijs. In zijn werk: *Les beaux-arts réduits à un seul principe*, door Schlegel en Rammler in het Duitsch vertaald, verkondigt hij de stelling, dat de kunst niets dan een navolging der natuur moet zijn.

Battiferri (Luigi), Ital. componist in den aanvang der 17de eeuw, was kapelmeester aan de kerk St. Angelo in Vado.

Battifore (Luigi), geb. te Urbino op het einde der 17^e eeuw, was kapelmeester te Ferrara en heeft eenige compositiën openbaar gemaakt.

Battimento, Ital.; z. BATTEMENT.

Battishill (Jonathan), geb. 1741 te Londen, gest. 10 December 1801 te Islington, componeerde o. a. de opera's *Alemana* en *The Rites of Hecat*. Zijn echtgenoot was de beroemde zangeres Davis.

Battista (Vincenzo), Italiaansch operacomponist uit deze eeuw, die sedert 1844 verscheiden opera's componeerde, welke echter niet veel succes hadden.

Battistini (Giacomo), Italiaansch kerkcomponist, leefde omstreeks 1700.

Batton (Desiré Alexandre), geb. 2 Januari 1797 te Parijs, leerling van Cherubini, had met verscheiden opera's geen geluk en verliet de kunstenaarsloopbaan weder. Hij stierf 16 October 1855.

Battu (Pantaléon), violist en componist, geb. 1799 te Parijs, sedert 1846 tweede directeur van het opera-orkest aldaar, stierf in hoog aanzien.

Battuta, Ital.; maat, maatslag; *a battuta*, in de maat. Laatstgenoemde uitdrukking wordt gebruikt, wanneer de uitvoerende, na een vrije, aan geen bepaalde maat gebonden voordracht, weder in de oorspronkelijk voorgeschreven beweging moet voordragen. — Het woord B. had vroeger nog een andere, op de toonverbinding betrekking hebbende, beteekenis. De Italiaansche meesters verstonden er onder: een door hen voor onjuist gehouden en te vermijden toonopvolging in de twee- en meerstemmige zetwijze, welke dan ontstaat, wanneer twee stemmen uit de decime met de volle maat in de octaaf treden, b. v.:

Bätz (Jonathan), geb. te Utrecht, 5 Febr. 1787, was de zoon van Christoffel Bätz en de kleinzoon van Johann Heinrich Hartmann Bätz, beide orgelmakers, van welke de eerste het levenslicht aanschouwde in 1755 en tusschen 1795 en 1800 kwam te overlijden; de laatste werd 1770 geboren en stierf op 60-jarigen leeftijd. Jonathan verloor op zijn achtste jaar zijn moeder en kwam met zijn broeder en twee zusters onder opzicht van zijn oom, Gideon Thomas Bätz, die ook orgelmaker was. Na eenige jaren op een kostschool in Gelderland een goed letterkundig onderwijs te hebben genoten, toonde hij op zijn dertiende jaar grooten lust om in de orgelbouwkunst te worden opgeleid, en wel bij zijn oom, G. T. Bätz, wiens steun hij later werd en bleef tijdens de drukkende periode, welke de restauratie van 1815 vooraf ging. In 1823 had hij het ongeluk zijn oom en weldoener te verliezen; de inmiddels van lieverlede zich ontwikkelende nijverheid stelde hem echter weldra in staat, zijn werkkring meer en meer uit te breiden en de

welverdiende renommé dier firma van groote soliditeit, kunde en eerlijkheid op nieuw te bevestigen en te vergrooten. In het jaar 1826 onderging de firma eenige verandering, doordien Christiaan Gottlieb Friedrich Witte zich bij de zaak aansloot, en in 1833 ontstond een formeele compagnieschap onder de firma J. Bätz & Co. Een aanzienlijk getal nieuwe werken is in dien tijd geleverd en belangrijke herstellingen zijn aan vele andere ten uitvoer gebracht. De van 1820—1848 door de firma Bätz vervaardigde nieuwe orgels zijn: *Hellevoetsluis*, Hervormde kerk, 1820. *Nieuwenhoorn*, Herv. Kerk, 1821. *Weesp*, Herv. Kerk, 1823. *'s Gravenland*, Herv. Kerk, 1824. *Harderwijk*, Herv. Kerk, 1827. *Amsterdam*, Evang. Luth. Kerk. *Utrecht*, Domkerk, 1831. *'s Hertogenbosch*, Herv. Kerk, 1831. *Utrecht*, O. R. K. Kerk, buiten de Waardpoort, 1834. *Paramaribo*, Evang. Luth. Kerk, 1835. *Amsterdam*, R. K. Kerk »De Krijtberg,» 1836. *Zaandam* O. Z., Doopsgezinde Kerk, 1838. *Delft*, Herv. Kerk, 1840. *Batavia*, Willems-Kerk, 1841. *Mijdrecht*, Herv. Kerk, 1843. *Woerden*, Evang. Luth. Kerk, 1846. *Harmelen*, Herv. Kerk, 1848. Den 18^{den} Juli 1849 stierf Jonathan Bätz en van dien tijd zette Witte de zaak alleen voort. In 1869 nam hij zijn zoon als compagnon aan, die, toen zijn vader in 1873 overleed, geheel eigenaar der zaak werd. Sedert het jaar 1850 heeft de firma Bätz niet minder dan 63 nieuwe orgels vervaardigd. De voornaamste dier werken zijn: *Rotterdam*, Zuiderkerk (40 stemmen), 1850. — *Hoorn*, Groote Kerk (21 stemmen), 1851. — *Gorinchem*, Groote kerk (38 stemmen), 1853. — *Leerdam*, Hervormde kerk (21 stemmen), 1854. — *Dordrecht*, Nieuwe kerk (25 stemmen), 1854. — *Delfshaven*, Hervormde kerk (23 st.), 1855. — *Delft*, Oude kerk (40 st.). — *Rotterdam*, O. R. K. kerk (22 st.), 1859. — *Naarden*, Hervormde kerk (44 st.), 1862. — *Amersfoort*, R. K. kerk (22 st.), 1863. — *Rotterdam*, Fransche kerk (23 st.), 1865. *'s Hage*, Nieuwe kerk (28 st.), 1867. — *Winschoten*, Hervormde kerk (22 st.), 1868. — *Delft*, Fransche kerk, (23 st.)

Bauck (Matthias Andreas), organist te Lubeck, gest. 1831, bekend door koraalboeken en arrangementen.

Baud (Henri), burger van Versailles, beproefde in 1796 om de gewone snaren van harp, gitaar en viool door zijden snaren te vervangen. Zijn pogingen werden echter niet met gelukkig gevolg bekroond; want niettegenstaande de zijden snaren door Gossec te Parijs aanbevolen en onderzocht, en niettegenstaande zij ook naar Duitschland overgebracht werden, bleef men de voorkeur schenken aan de darmsnaren.

Baud de la Quarrière, troubadour uit de 13de eeuw, is de vervaardiger van twee gezangen, die zich in de bibliotheek te Parijs N° 66 (*fonds de Cangé*) bevinden.

Baudiot (Charles Nicolas), geb. 29 Maart 1773 te Nancy, gest. 1849 violoncellist en onderwijzer aan het conservatorium te Parijs.

Baudoin des Autieux, (ook des Autels genaamd), Oudfransch dichter en musicus, leefde omstreeks 1250.

Baudron (Antoine Laurent), geb. 16 Mei 1743, gest. 1834, was (van 1766 tot 1822) orkestdirecteur aan het Théâtre français; zijn vele composities voor tooneelstukken zijn niet gedrukt.

Bauer, 1°. Aloys, geb. in Beieren, is thans kapelmeester te Augsburg. — 2°. Chrysostomus, geb. in Wurtemberg in den aanvang der 18de eeuw, was een bekwaam orgelmaker en de eerste, die bij groote orgels de noodige hoeveelheid wind door vergrooting der balken voortbracht. — 3°. Franz, geb. 1748 te Gitschin, was een uitmuntend violist, die op raad van Mozart den geestelijken stand verliet en zich geheel aan de muziek ging wijden. — 4°. Johann Friedrich, virtuoos op de hobo, geb. 1785 in Saksen-Weimar. — 5°. Joseph, geb. omstreeks 1740, gest. omstreeks 1795, klavierspeler, componist en kapelmeester van den bisschop van Würzburg. — 6°....., omstreeks 1786 hofraad te Berlijn, vond twee soorten van piano's uit, die hij *crescendo* en *Royal crescendo* noemde.

Bauerflöte, Hoogd.; een gedekt fluitregister (van 1 of 2 voet) in het orgel.

Bauersachs (Karl Friedrich), geb. 4 Juli 1767 te Pegnitz, gest. 14 Dec. 1845 te Sömmerda, was een virtuoos op den bassethoorn en de violoncel.

Bauldewin (Lat. Balduinus), een contrabassist uit de 16de eeuw, van wien vierstemmige missen in de bibliotheek te Munchen bewaard zijn.

Baumbach (Friedrich August), geb. 1753, gest. te Leipzig 30 November 1813, was tot 1789 muziekdirecteur aan het theater te Hamburg, bespeelde het klavier en de mandoline en schreef een *Handwörterbuch der schönen Künste*.

Bäumel, violist, geb. omstreeks 1730, gest. 1796 te Bamberg als muziekdirecteur.

Baumfelder (Friedrich August Wilhelm), geb. 28 Mei 1836 te Dresden, ontving bij Johann Schneider in Dessau onderricht op het klavier en in de compositie, ging later naar het conservatorium te Leipzig en is op dit oogenblik muziekonderwijzer te Dresden. Hij heeft veel gecomponeerd.

Baumgarten, 1°. Gotthilf von, geb. te Berlijn 12 Januari 1741, trad in militairen dienst en werd 1770 »Landrath» in Silezië. Hij heeft eenige opera's in den stijl van Dittersdorf geschreven. — 2°. Karl Friedrich, een Duitscher van geboorte, was in 1780 orkestdirecteur aan het Covent-Garden-theater te Londen, waar hij als violist, organist en componist — hij schreef o. a. de opera *Robin Hood* — zeer gezien was.

Baumgärtner (August), geb. 1814 te Munchen, aldaar gestorven als koördirecteur in 1862. Hij schreef eenige psalmen, een mis met orkest, een *Requiem* en een *Kurzgefaste Anleitung zur musikalischen Stenographie*.

Baumgärtner (Johann Baptist), geb. 1723 te Augsburg, gest. 18 Mei 1782 als kamermusicus van den bisschop van Eichstädt, was een beroemd violoncellist. Zijn leerboek: *Instruction de Musique théorique et pratique à l'usage de violoncelle* (s Gravenhage 1777) werd zeer op prijs gesteld.

Baur (Charles), Fransch componist en muziekonderwijzer, geb. te Tours 1789, ging 1820 naar Londen als harpist. — Zijn dochter, Jenny B., zangeres, geb. 1834 te Londen, was leerlinge van Garcia en achtereenvolgens aan de Italiaansche Opera te Londen en de koninklijke Opera te Berlijn verbonden. In 1859 verliet zij het tooneel.

Bausch (Ludwig Christian August), geb. 15 Jan. 1805 te Naumburg a. S., was instrumentenmaker te Dresden. Na zich geruimen tijd (1828—1839) in Dessau te hebben opgehouden, ging hij naar Leipzig. Twee zijner zoons, Ludwig B., geb. 1829 en Otto B., geb. 1841, hebben onder zijn leiding de kunst van instrumenten maken beoefend en zijn te Leipzig gevestigd.

Baustetter (Johann Konrad), componist en pianist, leefde in de eerste helft der 18de eeuw.

Baverini (Francesco), Italiaansch contrapuntist uit de 15de eeuw, was volgens Gerber de eerste die in 1440 een soort van opera: *La conversione di S. Paolo* vervaardigde.

Bawr (Gräfin von), 1776 te Stuttgart uit Fransche ouders geboren. Zij studeerde onder Grétry's leiding in de muziek en hield zich vooral met het schrijven van muzikale verhandelingen onledig. (*Histoire de musique*, Parijs 1823).

Baxmann, violoncellist, richtte 1824 te Straatsburg een muziek- en zangschool op.

Bayer, 1°. Andreas, geb. 1710 te Gesenheim bij Würzburg, gest. 1749 als organist te Würzburg. — 2°. Anton, geb. 1785 in Boheme, klavier- en fluitspeler, componist van operettes. Hij was de leermeester van Henriette Sontag. — 3°. Jacob, degelijk organist in Boheme omstreeks het jaar 1800, wiens orgelcomposities in manuscript gebleven zijn. — 4°. Wilhelm, uitstekend tenoorzanger aan het hoftheater te Munchen. Zijn bloeitijd valt in de jaren 1829 tot 1840.

Baylon (Anicet), een der beste Spaansche componisten uit de 17de eeuw.

Bayly (Anselm), werd Doctor in de muziek aan de universiteit te Cambridge, 1783, en gaf vele belangrijke werken over de muziek in het licht.

Bayr (Georg), geb. te Böhmischbrod 1773, gest. te Weenen 1833, fluitist, uitvinder van de Panaulon, een kromme fluit, die in de laagte tot klein-g ging.

Bazin (François Emanuel Joseph), geb. te Marseille 4 Sept. 1816, bekend door cantates, oratoria en opera's. Zijn leerboek: *Cours d'harmonie théorique et pratique* wordt op het conservatoire te Parijs gebruikt.

Bazuin of SCHUIFTROMPET, Ned.; POSAUNE, Hoogd.; TROMBONE, Ital. en Fr. — De oorsprong van dit heldeninstrument met reusachtigen klank ligt in het duister. Niemand weet met zekerheid te zeggen, hoe oud dit instrument is. Wel werd door sommigen Tyrtæus als uitvinder genoemd, maar die bewering is later gebleken onjuist te zijn. Het is mogelijk, dat Tyrtæus de eerste was, die de bazuin bij de Lacedaemoniërs invoerde; zij bestond echter reeds lang vóór hem. In vorm verschilde de oude bazuin wel van het instrument, dat thans onder dien naam bekend is. Doch ook de verschillende volken der oudheid hadden niet allen bazuinen van denzelfden vorm. Onder de Argivers was een rechte, bij de Lybiërs en Egyptenaren een kromme bazuin in gebruik. Deze laatste kwam bij de Grieken en Romeinen in zwang. Het was een cirkelvormig instrument, welks klanktrechter naar achteren stond, wanneer het mondstuk aan den mond gezet werd. Bij de Kelten was de klanktrechter der bazuin in den vorm van een ossenkop vervaardigd. Paphlagoniërs, Mediërs en Tyrreniërs hadden weder andere vormen. De Hebreërs noemden de bazuin Schofar, de Grieken Keratine, hetgeen zooveel beteekent als »kromme hoorn.” Deze volken, zoowel als de Romeinen, gebruikten de bazuin bij triomftochten en godsdienstige feesten. In hoe hoog aanzien zij bij de Hebreërs stond, blijkt hieruit, dat volgens hen God-zelf de woorden van het Verbond op den berg Sinai onder bazuingeschal uitsprak. Toch geraakte de bazuin langzamerhand in verval en werd ten slotte vergeten, totdat men bij de opgravingen te Herculanium weder zulk een instrument vond, welks mondstuk van goud welks klanktrechter van erts was. De koning van Napels gaf dit zeldzame geschenk aan George III van Engeland; deze liet koperen bazuinen naar dat model maken, en nu kwamen van lieverlede de bazuinen van blik en geel koper in zwang. Eerst werden zij alleen bij kerkmuziek, later ook voor het »uurbazen” op de torens gebruikt en eindelijk in 1774, te Parijs in het orkest ingevoerd. De tegenwoordige vorm van de bazuin dateert van de 16e eeuw; als uitvinder noemt men Hans Meuschel (gest. 1533) te Neurenberg. De samenstelling van dit instrument is als volgt: het hoofdstuk wordt met de linkerhand vastgehouden, terwijl twee saamverbonden er in sluitende schuifpijpen of roeren, met de linkerhand op en neder geschoven, de toonhoogte vormen, en de wind er door een mondstuk ingeblazen wordt. Er bestonden vroeger vier soorten van bazuinen: Discant-, Alt-, Tenoer- en Basbazuin. Zij werden te zamen een »stemwerk” of »accoord” genoemd en dienden hoofdzakelijk, om de vier stemmen der koralen te begeleiden. De discantbazuin komt in de orkestmuziek weinig voor; alleen heeft Gluck haar aangewend in de Italiaansche partituur van zijn *Orpheus*; zij komt daarin voor onder den naam van *cornetto* en dient tot ondersteuning der sopraanstem van het koor. Van de overige soorten van Bazuinen zijn de alt- en

basbazuin tegenwoordig in de meeste orkesten niet voorhanden en onderscheidt men de bazuinen in 1^e, 2^e en 3^e tenoor- of tenoorbasbazuin. Dit is vooral het geval geworden, sedert de bazuinen met schuiven vervangen werden door de ventielbazuinen. Hoe voortreffelijk de klank der tegenwoordige ventielbazuinen ook moge zijn, is het evenwel te betreuren, dat o. a. de oude basbazuin in onbruik is geraakt, vooral, omdat in de laagte de tenoorbazuin slechts tot

gaat en de in vele partituren voor basbazuin geschreven noten,

C, Cis, D, Es, op die instrumenten niet te spelen zijn. — De Altbazuin heeft een omvang van *A—es''*, de tenoorbazuin van *E* tot *e''*, de basbazuin van *Contra-A* tot *fis'*. Bovendien bezitten de bazuinen in de laagte nog eenige tonen van bijzonderen klank, pedaaltonen genaamd, die, althans op de tenoorbazuin, van buitengewoon effect zijn. Het zijn op de tenoorbazuin de noten *Contra-Bes, A, Gis, G*. Op de Alt- en Basbazuin waren deze tonen niet in gebruik, waarschijnlijk omdat hun klank minder schoon was. Berlioz heeft de pedaaltonen aangewend in zijn *Requiem*. De groote meesters in de instrumentatie hebben in hun partituren een schoon gebruik van de bazuinen gemaakt, en deze instrumenten hetzij twee- en driestemmig, hetzij in verbinding met de Bastuba, vierstemmig aangewend. Richard Wagner gebruikt in zijn partituur van *Der Ring des Nibelungen* een quartet van bazuinen: drie tenoorbasen en een contrabasbazuin, welke laatste de plaats der oude basbazuin vervult. Het karakter van den klank der bazuinen is afhankelijk van den sterktegraad. In het *fortissimo* is haar klank geweldig, vooral wanneer de drie instrumenten *unisono* of in octaven spelen; de driestemmige accoorden in een *forte* zijn vol pracht en majesteit; in de nuance *mezzoforte*, vooral in het middenregister der bazuinen, hebben zij een religieus karakter; het *pianissimo* is klagend en duister. — De naam Bazuin is waarschijnlijk een verbetering van het Latijnsche *buccina*.

Bazzani (Bazzino), Francesco Maria, Ital. componist uit de 17e eeuw, gest. 15 April 1660; was een virtuoos op de *théorbe*.

Bazziavelli, Italiaansch componist uit de 17e eeuw, van wien vijf- en achtstemmige missen overgebleven zijn.

Bazzini (Antonio), geb. 24 Nov. 1818 te Brescia, een der degelijkste vioolvirtuozen uit onzen tijd.

Beard (John), geb. te Londen 1716, beroemd Engelsch tenorist, die van 1740 tot 1760 onder Händel's leiding groote triomfen vierde. Hij stierf 1791 te Londen.

Beattie (James), professor in de filosofie te Edinburg, geb. 1735 te Lawrenceckirk in Schotland, gest. 1803 te Aberdeen. Hij was tegenstander

van Hume, tegen wien hij zijn geschrift: *Essay on Poetry and Music, as they affect the Mind*, richtte.

Beaulaigne (Baulègne), Fransch componist van kerkmuziek, die in het midden der 16e eeuw te Marseille leefde.

Beaulieu, 1° Eustachius of Huitaces de, dichter en musicus, geb. te Amiens omstreeks 1300. — 2°.... Kamermusicus van Hendrik III, koning van Frankrijk, leefde omstreeks 1580 en componeerde balletten en dergelijke stukken. — 3° Hector de, vervaardiger van geestelijke gezangen, leefde omstreeks 1650. — 4° Martin, componist en muzikaal schrijver, geb. te Parijs 11 April 1791, heeft door zijn missen, oratoria, opera's enz. grooten naam verworven.

Beaumarchais (Pierre Augustin Caron de), beroemd Fransch dichter, oorspronkelijk echter toonkunstenaar, werd 24 Januari 1732 te Parijs geboren en was de zoon van een horologemaker, door zijn vader voor hetzelfde vak bestemd. Doch de jonge B. wijdde zich hartstochtelijk aan de muziek, waardoor hij den grond voor zijn fortuin legde, daar hij later bij de dochters van Lodewijk XV kwam, om hen onderricht op harp en gitaar te geven. Zijn harpspel wordt als voortreffelijk geroemd, en hij maakte vele verbeteringen aan dat instrument. Door rijke huwelijken verwierf hij een groot vermogen, doch ten koste van zijn goeden naam. Om dezen te herstellen, legde hij zich op de letterkunde toe. Door zijn vele tooneelstukken heeft hij grooten roem verworven, het allermeest door een trilogie van geestige blijspelen, die tot het klassieke répertoire van het Fransche tooneel behoort. Deze trilogie bestaat uit: *Le barbier de Séville*, *Figaro* en *La mère coupable*. De beide eerste stukken zijn voor operateksten gebruikt en door de muziek van Rossini en van Mozart wereldberoemd gemaakt. — Een autobiographie van B. is te vinden in zijn *Mémoires* (Parijs, 1774), en in *Mes six époques* (Parijs, 1802), welke beide werken talrijke episoden uit de Fransche muziek-geschiedenis bevatten. B. stierf 17 Mei 1799. Van zijn compositiën is niets in druk verschenen.

Beaumavielle, tenorist uit de 17de eeuw. Hij was de eerste zanger, dien Lully in 1672 bij de oprichting der opera uit Languedoc liet komen.

Beaumesnil (Henriette Adel. Villard de), zangeres aan de Opera te Parijs en componiste van verscheiden opera's, geb. 31 Aug. 1758, gest. 1813 te Parijs.

Bebisatie, het solfiëeren door middel van de syllaben *la, be, ce, de, mi, fe, ge*, die Daniel Hitzler (gest. 1635) in plaats van de Aretijnsche syllaben trachtte in te voeren.

Bécarre, Fr.; herstellingsteeken (♯).

Beccatelli (Giovanni Francesco), componist en schrijver, kapelmeester te Prato in Toscane, stierf 1734.

Becelli (Julius Caesar), geb. te Verona 1683, gest. Maart 1750, wiens aantekeningen Laborde voor zijn werk: *Essai sur la musique* gebruikt heeft.

Becher (Alfred Julius), geb. 27 April 1803 te Manchester, was in 1836 onderwijzer aan de muziekschool te 's Hage. Zijn ouders waren Duitschers. Hij kwam in 1824 aan de universiteit van Leiden, studeerde in de rechten en zette zich te Elberfeld als advocaat neder; toen zijn vader in 1835 stierf, werd hij redacteur van de *Handelszeitung* te Keulen. In 1836 vestigde hij zich te 's Hage, gaf op de Koninklijke muziekschool onderwijs in de harmonie, in de Hoogduitsche taal en in de aesthetica. In 1839 verliet hij deze stad en ging naar Londen, vandaar naar Weenen, waar hij zich veel met politiek bemoeide en als redacteur van *Die Radikale* deelnam aan de revolutie van 1848. Dientengevolge werd hij doodgeschoten. — Becher heeft vele compositiën vervaardigd en was een groot bewonderaar van Hector Berlioz, wiens stijl hij trachtte na te volgen.

Bechstein (Friedrich Wilhelm Karl), een der beroemdste pianofortefabrikanten van dezen tijd, geb. 1 Juni 1826 te Gotha. Zijn instrumenten werden op de tentoonstellingen te Parijs en Londen bekroond en door de grootste virtuozen: Liszt, v. Bülow, Tausig, Rubinstein e. a., aanbevolen.

Beck, 1° Christian Friedrich, componist en pianist te Kirchheim, op het einde der 18de eeuw. — 2° David, bekwaam orgelmaker, leefde omstreeks 1590 te Halberstadt. — 3° Franz, geb. omstreeks 1730, gest. te Bordeaux 31 Dec. 1809, violist en componist. — 4° Gottfried Joseph, muziekgeleerde en componist, geb. 15 November 1723 te Podiebrad in Boheme, gest. te Praag 8 April 1787 als professor der philosophie. — 5° Johann Philipp, Duitsch musicus uit de 17de eeuw, schreef het werk: *Allemanden, Gigen, Couranten und Sarabanden auf der Viola di Gamba zu streichen von etlichen Accorden*, 1677. — 6° Reichardt Karl, een Duitsch musicus, leefde omstreeks 1650 te Straatsburg en schreef: *Couranten, Sarabanden u. s. w. mit 2 Violinen und einen Bass*. 1654. — 7° Michael, Professor in de theologie, geb. 1653 te Ulm, schreef over de Hebreeuwsche accenten. — 8° Johann Nepomuk, baritonzanger, geb. 5 Mei 1828. Hij was langen tijd geëngageerd aan de keizerlijke opera te Weenen. — Een zoon van hem, die zich, gelijk zijn vader, als baritonzanger aan het toneel gewijd heeft, belooft in de voetstappen van zijn vader te treden.

Becke (Johann Baptist), fluitist, geb. 24 Aug. 1743 te Neurenberg.

Becker (Constantin Julius), geb. 3 Februari 1811 te Freiberg in Saksen, componist en schrijver, werd in 1837 redacteur van de door Schumann opgerichte *Neue Zeitschrift für Musik*, voor welke hij ook later, tot 1846,

zeer vele opstellen leverde. In 1843 vertrok hij naar Dresden, waar hij onderricht in den zang en de compositie gaf en als componist en letterkundige werkzaam was. Hij stierf 26 Febr. 1859 op zijn landgoed Hofössnitz in Saksen.

Becker (Dietrich), een Duitsch componist en violist, die omstreeks 1650 te Hamburg leefde.

Becker (Gustav August Adolph), geb. 7 Oct. 1805 te Potsdam, werd 1824 lid van de koninklijke tooneel-zangschool en 1827 als zanger aan de koninkl. opera aangesteld. Later ging hij naar Posen, Leipzig en Neurenberg en eindelijk, 1839, naar Bremen, waar hij als *basso buffo* geëngageerd werd. Spoedig echter werd hij wegens ziekte genoodzaakt het zingen op te geven en nam de betrekking van Opera-regisseur te Dessau aan. Hij stierf 24 Maart 1841.

Becker (Jean), geb. 11 Mei 1836 te Mannheim, violist van grooten naam. Hij maakte vele kunstreizen, werd concertmeester te Mannheim, voor welke betrekking hij echter in 1858 bedankte en zette zich in 1865 te Florence neder, waar hij een levendig aandeel nam in de bevordering der klassieke muziek. Door de samenstelling van een strijkkwartetvereniging wekte hij in Italië den zin voor kamermuziek op. In 1867 maakte dit viermanschap, bestaande uit Becker, Masi, Chiostri en Hilpert, en bekend onder den naam van het »Florentijnsch kwartet», kunstreizen door Europa en oogste in alle landen welverdiende lauweren. In 1873 werd de violoncellist Hilpert wegens ziekte genoodzaakt uit het kwartet te treden en vervangen door Hegyessi. Jean B. woont op dit oogenblik (1878) te Mannheim en maakt van die plaats uit jaarlijks kunstreizen met zijn drie collega's. — Zijn dochter Johanna is een verdienstelijke pianiste en belooft veel voor de kunst.

Becker (Johann), geb. 1 September 1727 te Helsa bij Kassel, studeerde contrapunt en compositie bij Süss en was een degelijk organist en componist. Hij stierf 1803.

Becker (Johann Tobias), geb. 1699 te Grulich (Boheme), gest. 5 Juli 1779, was muziekmeester te Eisgrub, Herrenbaumgarten en Feldsberg; hij componeerde veel, voornamelijk Missen. In 1853 verscheen nog een zijner Missen te Weenen.

Becker (Karl Ferdinand), geb. 17 Juli 1804 te Leipzig, professor in het orgelspel aan het conservatorium aldaar en medearbeider aan het *Neue Zeitschrift für Musik*. Hij schreef o. a.: *Systematisch-chronologische Darstellung der musikalischen Literatur von der frühesten bis auf die neueste Zeit* (Leipzig, 1836); voorts: *Hausmusik in Deutschland, eine Geschichte der Kammermusik im 16. bis 18. Jahrhundert* (Leipzig, 1840); *Die Tonkünstler*

des 19. Jahrhunderts (Leipzig, 1849); *Die Tonwerke des 16. und 17. Jahrhunderts* (Leipzig 1855).

Becker (Karl Friedrich Wilhelm), geb. 4 November 1811 te Berlijn, clarinettist, kamermusicus der koninklijke kapel.

Becker (Karl Louis), geboren in Saksen 1756, gest. 1812 als organist te Nordheim.

Becker (Paul), leefde omstreeks 1660 te Weissenfels en is bekend door zijn 50 melodieën op woorden van Homburg.

Becker (Vincenz Ernst), geb. 1833, directeur der mannenzangvereniging te Würzburg, schreef vele liederen en mannenkoren.

Becker (Bernardus), geb. 1776 te Kampen, gest. 30 Maart 1846, begon reeds vroeg de muziek te beoefenen. Hij ontving onderwijs op viool, piano en orgel, eerst van zijn vader en naderhand van Johann Gottlieb Nicolaï, toenmaals organist te Zwolle, waarheen de jonge Becker zich tot dat einde begeven had. Tijdens zijn verblijf in die stad, omstreeks 1795, werd hij eens door den klokkenist van Kampen ontboden, om zijn functiën aldaar waar te nemen. De jeugdige nog onervaren Becker was bij vergissing gegaan naar den afgetreden burgemeester, om te vragen wat deze wilde dat hij spelen zoude. Deze beval hem het lied: »Jantje bruineele, hoe komt gij hier te pas" te spelen. Becker, geen kwaad vermoedende, toog aan het werk. Doch het volk hield dit lied voor een bespotting en werd zoo verbitterd, dat het den toren opstormde en den klokkenist wilde van boven nederwerpen. Becker verschool zich eerst, hetgeen hem een tijd lang gelukte, daar zij hem niet voor den klokkenist hielden; eindelijk, toen zij den gewonen klokkenist niet vonden, wilde hun woede zich tot hem wenden, doch met veel moeite gelukte het hem, na een redevoering tot het Bataafsche volk van Kampen gehouden te hebben, zich uit dit levensgevaar te redden en aan den toorn des volks te ontsnappen. Deze gebeurtenis had zulk een diepen indruk op hem gemaakt, dat hij nog in latere jaren niet dan met ijzing daaraan denken konde. Zijn eerste betrekking is geweest te Elburg, waar hij als muziekonderwijzer aan het instituut van Kinsbergen geplaatst werd; van daar werd hij in 1805 naar Tiel beroepen. Het onderwijs dat hij gaf, bepaalde zich tot piano, viool en zang. Van zijn compositiën, die echter weinig in getal zijn, heeft hij nooit iets uitgegeven.

Beckmann (Johann Friedrich Gottlieb), geb. 1737, gest. 25 April 1792 te Celle als organist, was als klavierspeler en componist in zijn tijd zeer gezien.

Beckwith (John), Doctor in de muziek en organist te Norwich, een degelijk theoreticus en componist. Hij stierf 15 Mei 1813.

Becquie (Jean Maria), fluitist, geb. 1800 te Toulouse, gest. 10 November 1825 te Parijs.

Becwarzousky (Anton), klavierspeler, organist en componist op het einde der 18e eeuw.

Beda (bijgenaamd *Venerabilis*), een Angelsaksische Benedictijner-monnik, die van 672 tot 735 leefde. Volgens sommigen zijn twee werken: *De Musica quadrata seu mensurata* en *Musica theoretica* van zijn hand; anderen beweren, dat die werken door latere componisten geschreven zijn.

Bedfort (Arthur), 1668—1745, een Engelsch geestelijke en muziekgeleerde, wiens geschriften: *Of the Music of the Greeks and Hebrews* zeer prijzenswaardig zijn.

Bedong de Biscaye, een soort van kleine tamboerijn.

Bedos de Celle (Jean François), geb. 1706 te Caux, gest. 29 April 1797, een der geleerdste en bekwaamste orgelmakers.

Beecke (Ignaz von), dilettant-pianist, die met Jomelli, Gluck en Mozart bevriend was; met laatstgenoemden speelde hij, bij gelegenheid van de kroning des keizers te Frankfort, een *concerto* voor vier handen. Hij liet een groot aantal composities na.

Beems (Pieter), geb. te 's Gravenhage 1772, ontving in zijn jeugd onderwijs in de muziek, en wel op de viool, van Malherbe, muziekdirecteur aan het hof van Prins Willem V. Hij vestigde zich als muziekdirecteur te 's Gravenhage, werd later tot onderwijzer aan de Koninklijke kapel en muziekschool benoemd en vormde in het vioolspel eenige goede leerlingen. Hij stierf 20 Februari 1840.

Beer (Gottlieb), geb. 14 Januari 1714 te Adelsbach bij Goldberg, organist te Löwenberg. Hij stierf 13 Dec. 1776. — Ook zijn zoon, Samuel Gottfried, geb. 10 April 1754, gest. 1822, was organist.

Beer (Joseph), clarinetvirtuoos, geb. 18 April 1744 te Grünwald in Boheme, gest. 1811 te Potsdam. Door vele kunstreizen verkreeg hij een Europeesche beroemdheid en werd onder de beste clarinettisten der vorige eeuw geteld.

Beerhalter (Aloys), Koninklijk Wurtembergsch kamermusicus en clarinetvirtuoos, geb. 1800 te Merkingen bij Neresheim. Behalve de clarinet bespeelde hij ook de fluit, de violoncel, de trompet en de bazuin. In 1817 werd hij trompetter bij de rijdende garde te Stuttgart, in 1820 fluitist in de kapel van den vorst von Thurn und Taxis, in 1821 bazuinist te Esslingen. Eerst in 1828 werd hij clarinettist in de Wurtembergsche kapel en beoefende sinds dien tijd vlijtig zijn geliefkoosd instrument. Ook leerde hij den bassethoorn bespelen. B. stierf te Stuttgart 21 Maart 1852.

Beethoven (Ludwig van), een der grootste genieën, die de muzikale wereld heeft voortgebracht. Hij werd 17 December 1770 te Bonn geboren. Zijn familie was uit Maastricht afkomstig en, evenals Mozart, had hij een musicus tot vader. Deze was tenoorzanger in de kapel van den keurvorst van

Keulen. Zijn grootvader was kapelmeester van den keurvorst te Bonn geweest. Aanvankelijk had de jonge B. geen andere leermeesters dan zijn vader en Pfeiffer, den directeur van het orkest. De Beethovens waren te arm, naar het scheen, om een pianomeester te betalen. Doch van den Eeden, hoforganist, bood zich aan, den knaap kosteloos onderwijs te geven; hij wist de liefde voor de kunst bij den jongen Beethoven op te wekken en hem snelle vorderingen te doen maken. Van toen af begreep het kind zijn roeping en legde zich met ijver toe op de kunst. Onder de leiding van Neefe, den collega van van den Eeden, zette hij zijn studiën voort. De nieuwe meester begreep terstond met welken leerling hij te doen had, en in plaats van dien uitverkoren geest de beginselen te laten doorloopen, maakte hij zonder aarzelen den jongen virtuoos met de meesterstukken van Bach en Händel bekend. Het bleek dan ook weldra dat die stoutmoedigheid geen vermetelheid was. Neefe had goed gezien; want, had de knaap reeds op achtjarigen leeftijd de kenners verbaasd doen staan over zijn vioolspel, op zijn twaalfde jaar ontcijferde hij met een verwonderlijke juistheid het *Wohltemperirte Klavier* van Johann Sebastian Bach. Reeds componeerde hij, zonder nog veel van de beginselen der harmonie te kennen, luchtige muziek, welke hij later niet als zijn werk wilde herkennen, wijl hij het den grooten naam, dien hij verworven had, onwaardig keurde.

Mozart was in die dagen de eerste persoon in de muzikale wereld, en Beethoven had een diepe bewondering voor hem opgevat, zonder te vermoeden dat hij eens zijn mededinger in roem zou worden. Zijn opgetogenheid over de compositiën van dien meester was zelfs zoo groot, dat hij, in het voorjaar van 1787, naar Weenen reisde, om den maker van zoovele meesterstukken te zien. Het was de graaf von Waldstein, kamerheer des keizers van Oostenrijk, die er hem de middelen toe verschafte en hem het verblijf te Weenen gemakkelijk maakte, door hem van geld te voorzien. Met een brief van aanbeveling werd hij bij Mozart toegelaten. De phantasie die hij den meester voorspeelde vond een tamelijk koel onthaal; want Mozart dacht, dat het een van buiten geleerd stuk was. Toen Beethoven dat bemerkte, verzocht hij Mozart, hem zelf een thema op te geven en begon daarop zoo heerlijk te phantaseeren, dat de meester zich niet weerhouden kon tot zijn vrienden te zeggen: »Let op dien jonkman, gij zult nog van hem hooren spreken.»

In 1792 werd Beethoven, die, evenals Neefe, een jaargeld genoot als lid der keurvorstelijke kapel te Keulen, door zijn beschermer, den keurvorst Maximiliaan Frans, broeder van keizer Joseph, naar Weenen gezonden met den titel van hoforganist, om onder Haydn zijn studiën te voltooien. Daar aangekomen, vond hij al aanstonds een welwillenden beschermer

in den baron Gottfried van Swieten, directeur der keizerlijke kapel, een groot vriend van Haydn en Mozart, de verspreider van de werken van Bach en Händel en vertaler van de Engelsche dichtstukken: *De Schepping* en *De Jaargetijden*. Prins Lichnowsky, een leerling van Mozart, en de prinses Christina, geboren gravin von Thun, trokken zich het lot van den jongen Beethoven aan en verleenden hem verscheiden jaren lang een onbekrompen gastvrijheid. De prins deed meer; hij verzekerde het bestaan van Beethoven door een vast jaarlijks inkomen van 600 gulden. Behalve deze personen telde Beethoven weldra onder de vrienden die hem en zijn talent waardeerden: graaf Maurits Nicolaas Zmeskall, secretaris des keizers, graaf Frans van Brunswijk, baron Joseph von Gleichenstein en den baron Pasqualati; met dr. Wegeler en Stephan Breuning was hij reeds vóór zijn reis naar Weenen bekend geweest.

Van 1792 tot 1794 was hij Haydn's leerling, doch nam den raad diens ouden meesters niet altijd even volgbaar in acht. Eigenlijk verveelde het hem, aan den leiband van Haydn te loopen, toen hij kennis maakte met Schenck, den schrijver eener opéra-comique, getiteld: *Der Dorfbarbier*, welk stuk in Duitschland overal bijval vond. Van dien musicus nam hij les in het contrapunt, terwijl hij voor den vorm zijn werk nog aan het oordeel van Haydn onderwierp. Ferdinand Ries zegt zelfs in zijn levensbeschrijving van Beethoven, dat toen Haydn wilde, dat hij voor de uitgave van zijn eerste werk: »Leerling van Haydn'' zou zetten, de jonge componist dat weigerde, zeggende dat hij niets van hem geleerd had. Intusschen verhaalt ons een andere levensbeschrijver, dat Beethoven aan Haydn, bij diens terugkeer uit Engeland, een cantate heeft opgedragen, en dat Haydn den jongen kunstenaar steeds bleef aanmoedigen. Gedurende zijn afwezigheid had hij den jongen B. aan Albrechtsberger aanbevolen, die hem les gaf in het contrapunt, terwijl Salieri hem in de dramatische toonkunst onderrichte. Beethoven kan derhalve gezegd worden zeven leermeesters te hebben gehad, onder welke drie geniale en vier zeer verdienstelijke musici. Onder die leermeesters zullen er ongetwijfeld geweest zijn, die hem onderwijs in de kunst der instrumentatie gegeven hebben. Doch bovendien vond hij ten huize van van Swieten en Vorst Karel Lichnowsky het meest afdoende middel om in korten tijd te leeren wat men met instrumenten doen kan, het effect dat men er mede kan te weeg brengen en het mechanisme der blaasinstrumenten. Ignaz Schuppanzigh, de beroemde violist, de violoncellisten Kraft, de alt Franz Weiss, Joseph Friedlowsky, clarinettist, Johann Wenzel Stich, ook onder den naam van Giovanni Ponto bekend, beroemd hoornblazer, de fluitist Karl Scholl, vormden een gezelschap

van meer dan gewone talenten, die in zekeren zin den jongen componist dag en nacht ten dienste stonden; al zijn compositiën werden onmiddelijk met ijver en nauwgezetheid gelezen, bestudeerd en uitgevoerd voor een uitgelezen gehoor.

De ridder von Seyfried heeft bijna geen woorden, sterk genoeg om de volmaking uit te drukken, waarmede de werken van Beethoven onder zulke gelukkige omstandigheden ten gehore werden gebracht. Zijn roem was hem reeds vooruitgegaan, toen hij in het jaar 1795 Praag, Leipzig en Berlijn bezocht. Overal werd hij met geestdrift ontvangen, en zijn heerlijk pianospel en zijn gave om op een gegeven thema te improviseeren wekten algemeen bewondering. Het gelukkigste tijdperk uit het leven van van Beethoven ligt tusschen de jaren 1793 en 1800. Toen streed hij om den voorrang in improvisatie met den pianist Wolff, en ieder die een machtig genie boven een gemakkelijk en klaar talent stelde, kende hem den eerepalm toe. Hij vond een goedgunstig gehoor, dat in staat was zijn improvisatiën te begrijpen; hij nam de welwillendheid welke hij ondervond hartelijker aan dan in later tijd, toen zijn oorspronkelijk vroolijk karakter door lijden verbitterd was; en eindelijk was het jaargeld, dat de keurvorst van Keulen hem schonk, voldoende om in zijn behoeften te voorzien en hij kende het geldgebrek nog niet, dat zulk een sombere schaduw op zijn latere levensjaren geworpen heeft.

In dien tijd, tusschen zijn vijf-en-twintigste en dertigste jaar, schreef B. o. a. zijn trio's in *Es-dur*, *G-dur* en *C-moll*; de drie eerste strijkkwartetten; verschillende aria's en sonaten voor piano, de *Adeläide*, de *Sonate pathétique*; alles helder, licht, gemakkelijk te begrijpen. — Het onderzoek van de werken des grooten kunstenaars geeft als van zelf aanleiding tot een classificatie, die dan ook sinds lang gemaakt is. Er bestaat zoo veel aanleiding tot de verdeeling der muzikale loopbaan van Beethoven in drie perioden of manieren, dat zijn levensbeschrijver, Schindler, zijn leerling en vriend en een goed musicus, doch overigens geen man van veelzijdige ontwikkeling, die verdeeling insgelijks heeft aangenomen. De eerste manier van B. eindigt omstreeks 1800; de tweede valt in den tijd tusschen 1801 en 1814, het tijdperk zijner meeste symphonieën en eindelijk de laatste manier, die in 1815 begint en met den dood van B. eindigt.

Met de negentiende eeuw brak voor Beethoven een tijdperk aan van lijden en verdriet, dat zijn ziel tot aan zijn laatsten dag verbitterde. De verovering van de Duitsche Rijnlanden door de legers der Fransche republiek, de val en de dood van den aartshertog Maximiliaan Frans, oefenden een geweldigen invloed uit op het leven des jongen kunstenaars. Vandaar de wijziging in zijn plannen om zich te Keulen te gaan vestigen.

Hij besloot in Weenen te blijven. Zijn beide broeders, Karl en Johann, woonden er insgelijks; de een was klerk bij de nationale bank, de ander apotheker; geen van beiden kunstenaars alzo. Men schijnt met opzet die broeders in het hatelijkste daglicht gesteld te hebben. Beethoven leefde niet altijd met hen in de beste harmonie, doch die oneenigheid en de oorzaken daarvan zijn zeer overdreven geworden. Schindler zelf, die met hen bekend was, heeft hun geen bijzondere misdaden ten laste gelegd. Was het niet vrij natuurlijk, dat zij volgens hun karakter voor de geldelijke belangen zorgden, die door hun broeder, den genialen toonkunstenaar, verwaarloosd werden?

In dien tijd openbaarde zich bij Beethoven voor het eerst de doofheid, die weldra een verontrustend karakter aannam. Kan men grooter ramp bedenken, dan het verlies van het gehoor, voor een kunstenaar, die geboren scheen om de wereld door zijn tonen in verrukking te brengen; die nog zoo vele denkbeelden weder te geven had, zoo vele conceptiën moest doen ontkiemen, die als een zee van harmonie in zijn hersenen bruisten? Behoeven wij nog naar een andere oorzaak te zoeken van de zwartgalligheid, die vooral zijn laatste levensjaren kenmerkt? — Het sombere humeur van B. heeft wel eens doen onderstellen dat hij nooit gevoelens van teederen aard gekend heeft; doch dit vermoeden vervalst, wanneer men de levensbeschrijvingen van bevoegde schrijvers leest, of van menschen die er met kennis van zaken over spraken. De een, de ridder von Seyfried, beweert, dat Beethoven nooit ernstig verliefd is geweest. Ferdinand Ries zegt van hem, dat hij dikwijls verliefd was geweest, doch nooit voor langen tijd. Doctor Wegeler, Breuning en Romberg verklaren, dat Beethoven dikwijls in de hoogste mate verliefd was. Wegeler beweert zelfs, dat B. te Weenen veroveringen maakte, die zelfs voor een Adonis moeilijk, zoo niet onmogelijk geweest zouden zijn. Tot vóór weinige jaren stond algemeen vast, dat Beethoven een hartstochtelijke liefde heeft gekoesterd voor Giulietta Guicciardi; het bewijs daarvoor trachtte men te putten uit drie door B. aan genoemde dame geschreven brieven. A. W. Thayer heeft echter in zijn *Ludwig van Beethoven's Leben* op onbetwistbare gronden aangetoond, dat bedoelde brieven niet aan Giulietta Guicciardi geschreven zijn.

Reeds in 1801 had Beethoven te Weenen het ballet *Prometheus* laten opvoeren, in 1802 verschillende sonaten, de *Marsch bij den dood eens helden* en het bewonderingswaardige septuor. Dat waren zijn veldslagen.

Had hij niet inderdaad te strijden tegen Preindl, Dionys Weber, Maximiliaan Stadler en andere dweepzieke aanhangers der muzikale vormen van Haydn en Mozart, die in hem reeds den hervormer vermoedden, toen zijn genie nog onder den invloed zijner voorgangers stond?

In 1803 gaf hij het Oratorium *Christus am Oelberge*, in 1804 de tweede symphonie. Tot op dien tijd was er in zijn sonaten en in zijn kwartetten nog altijd een zeker iets geweest, dat eenigszins aan de inspiratie van Haydn herinnerde. Doch nu wordt hij zichzelf, en dat zal hij, indien men het zoo mag uitdrukken, nog meer, ja volkomen zijn in zijn *Eroica-symphonie*, welke hij schreef op aandringen van Bernadotte, den toenmaligen Franschen gezant aan het hof te Weenen. De omstandigheden die tot de schepping van dat werk aanleiding gaven zijn vrij merkwaardig. Hoewel Beethoven een Duitscher in zijn hart was en met de Weener aristocratie op gemeenzaamen voet verkeerde, had hij uit hetgeen hij gelezen had, en vooral uit de *Republiek* van Plato, liberale gevoelens geput, die hem met de mannen en zaken der Fransche Revolutie deden sympathiseeren. Buonaparte was in zijn oogen slechts de zegevierende arm van het republikeinsche Frankrijk. Oprecht bewonderaar des eersten consuls, leende hij gaarne het oor aan de stem van Bernadotte, die hem om een symphonie verzocht, bestemd om den roem van zijn held te vereeuwigen. Er lag een keurig afschrift der partitie van de *Eroica-symphonie* gereed, om met een opdracht van twee woorden: *Napoleon Buonaparte*, aan den eersten consul der Fransche Republiek, naar Parijs gezonden te worden, toen de tijding te Weenen aankwam, dat de eerste consul zich tot keizer had laten uitroepen. Vorst Lichnowsky en Ferdinand Ries kwamen de tijding aan Beethoven overbrengen; die oogeblikkelijk driftig zijn partitie greep, het titelblad er afscheurde en het op den grond wierp, met een verwensching van den nieuwen tyran, zooals hij Napoleon noemde. De *Eroica-symphonie* werd met toorn door de onvoorwaardelijke vereerders der traditie begroet. Dionys Weber, directeur van het conservatoire te Praag, ging zelfs zoo ver in zijn onredelijk oordeel, dat hij het werk schadelijk voor de goede zeden noemde. Ook het publiek moest nog aan het begrijpen eener muziek wennen, die zich van de oude vormen losscheurde, schijnbaar ten koste van de helderheid. Want het genie van Beethoven, zoo onuitputtelijk en zoo rijk aan tegenstellingen, zoo veelzijdig en diep, openbaart zich slechts aan geoefende kenners in al zijn glans.

Bezat de groote symphonist in gelijke mate de gave der dramatische muziek? Zijn opera *Fidelio* zij een antwoord op die vraag. In een tijd toen het patriotisme zijn invloed uitoefende op den smaak, wilde de Weener maatschappij geen werken van Fransche meesters meer op het tooneel zien en scheen de maker van het oratorium *Christus am Oelberge* meer dan ieder ander bevoegd het nationaal tooneel met een inheemsch kunstwerk te verrijken. *L'amour conjugal*, een thema dat reeds in het Fransch door Gaveaux en in het Italiaansch door Paer behandeld was geworden, werd door den raad van bestuur gekozen tot tekst eener opera, aanvankelijk in drie bedrijven, onder

den titel van *Leonora*; aan Beethoven werd de vervaardiging der muziek voor dat werk opgedragen. Dat stuk, den 20^{en} Nov. 1805 te Weenen gespeeld, beantwoordde niet in alle opzichten aan hetgeen het publiek van den genialen componist gehoopt had te ontvangen. Later tot twee bedrijven gebracht, genoot het onder den naam van *Fidelio*, dien het behouden heeft, grooteren bijval. Men erkende er in wat er in lag: den stempel van een tot rijpheid gekomen genie, een grondige kennis van de werking der orchestratie en een uitmuntende dramatische behandeling van het geheel. Het tijdperk van 1804 tot 1814 was niet slechts het schitterendste van het genie van Beethoven, maar ook het rijkste en vruchtbaarste. Tot dien tijd behooren de sonate in *F-dur* (1806), de symphonie in *Bes-dur* (N°. 4), de ouverture *Coriolanus* en de mis in *C-dur*, in 1807 voor den vorst Esterhazy geschreven; voorts de symphonie in *C-moll* (N°. 5) en de *symphonie pastorale*. Intusschen leidde de groote man, te midden van zijn roem, een kammervol leven, zich kwellend over hetgeen hij zijn onzekere toekomst noemde. Weinige componisten hebben hij hun leven zooveel roem en eer genoten als Beethoven, die zich van bewonderende en liefderijke vrienden omringd zag; die zijn werken door en voor vorsten zag uitvoeren, wanneer zij ter nauwernood voltooid waren. Toch heeft hij zich diep ongelukkig gevoeld en was hij een beklagenswaardig mensch.

De concerten waarop hij zijn werken liet hooren, sleepten van zelf groote kosten mede. Bovendien miste B., even als bijna ieder geniaal kunstenaar, allen handelsgeest, en hoewel de groote man, tot ergernis van zijn hospes, de muren zijner kamers met optellingen en aftrekkingen bekrabbelde, was hij een gemakkelijke prooi voor de hebzucht zijner uitgevers. Onder den invloed dier pijnlijke zorgen ware er bijna een vriendschapsbreuk met Vorst Lichnowsky ontstaan, toen hij dezen om het kapitaal verzocht van de zes honderd gulden welke die milde kunstbeschermer hem jaarlijks schonk. In dien nood wilde Beethoven zijn fortuin in Italië gaan beproeven, toen Jérôme Buonaparte, koning van Westfalen, hem de betrekking van kapelmeester te Kassel liet aanbieden. De Weener aristocratie, die zich met het verlies van haar kunstenaar bedreigd zag, was met zijn zorgen begaan, en de aartshertog Rudolf, vorst Lichnowsky en vorst Kinsky kwamen met hun drieën overeen, den schrijver van *Fidelio* een jaarlijksch inkomen van vierduizend gulden te verzekeren. Die edelmoedigheid was vóór alles een daad van verstandige vaderlandsliefde. Door Beethoven een onbezorgd bestaan te verschaffen, gaven zij hem aan de kunst terug. De groote symphonist vestigde zich toen (1809) te Baden bij Weenen, en het scheen dat hij voortaan slechts ééne zorg zou kennen: het nederleggen der harmonieuze zangen, die in zijn ziel weerklonken, in onsterfelijke partitiën. Doch dat aan

studie gewijde kalme leven, van geldelijke zorgen bevrijd, mocht niet van langen duur zijn. Na het jaar 1810, een van de vruchtbaarste in meesterstukken uit het leven van Beethoven, werd zijn rust wederom verstoord door de verwarring der Oostenrijksche finantiën, waardoor zijn jaargeld van vier duizend op acht honderd gulden gebracht werd. Ondanks dien tegenspoed schreef hij, in 1811, de muziek voor drie liederen van G ö t h e en de ouverture voor *Egmont*, in 1812 de ouverture voor *Die Ruinen von Athen* en de ouverture *König Stephan*. Ook componeerde hij in dien tijd en verwierf nieuwen roem met *Die Schlacht von Vittoria*, militaire symphonie voor dubbel orkest, die in de Aula der universiteit 1813 werd uitgevoerd.

Het oogenblik, waarop Duitschland de koningin der kunst mag heeten in den persoon van haar roemvollen zoon, was ook op staatkundig gebied gelukkig. In het jaar 1813 waren de Franschen bij Leipzig verslagen en in 1814 trokken de bondgenooten naar Parijs en werd het keizerrijk van Napoleon omvergeworpen. Het is alsof het lot van Duitschland en dat van Beethoven gelijken tred hielden. De overwinning van het vaderland ging altijd met een overwinning van den genialen kunstenaar gepaard. Souvereinen en ministers zijn op het Weener congres de toehoorders bij de dramatische gelegenheden-cantate, waarmede de tweede manier des grooten meesters besloten wordt.

In 1821 ontving B. zijn benoeming tot eerlid der Koninklijke Akademie van kunsten en wetenschappen van Zweden. Men had in dien tijd de toestemming der Oostenrijksche regeering tot het aannemen van die onderscheiding noodig, en zij werd Beethoven eerst na veel moeite gegeven. De groote mis in *D (Missa Solemnis)*, de laatste ouvertures, de negende symphonie met koren op de *Ode an die Freude* van Schiller, en vooral de laatste kwartetten, worden nog tegenwoordig zelfs nauwelijks begrepen en verstaan. Altijd zijn zij machtige scheppingen vol schitterende schoonheden, doch voor velen nog een gesloten boek. Beethoven wilde de *Missa Solemnis* en de *Negende symphonie* op een groot concert te Berlijn doen uitvoeren; hij wendde zich te dien einde tot graaf Brühl, die hem den grootsten bijval voorspelde. Doch de gansche muzikale adel te Weenen, zoowel als zijn andere bewonderaars, kwamen bij dat voornemen in beweging. Er werd een adres opgesteld, waarin men hem in warme taal smeekte die schande aan Weenen te besparen en zijn nieuwe meesterstukken niet de plaats waar zij het aanzien ontvangen hadden te doen verlaten, eer de talrijke bewonderaars der nationale kunst in de gelegenheid gesteld waren ze te waardeeren. Dat adres werd door dertig aanzienlijke mannen onderteekend, en onder de namen der hooge Oostenrijksche aristocratie staan ook die van Carl Czerny, Küffner, den abt Stadler en Kiesewetter. B. was door die manifestatie getroffen. Zijn vrienden beijverden zich deels ook de door de eigenaardigheid

van Beethoven's karakter ontstane moeilijkheden uit den weg te ruimen, en den 7^{den} Mei had in de zaal van den schouwburg de uitvoering plaats van de twee kolossale werken waarnaar men zoo vurig verlangd had. Op het programma stond vermeld, dat B. persoonlijk deel aan de directie zou nemen. Inderdaad bleef B. gedurende de uitvoering aan den rechterhand van den directeur en gaf het mouvement van ieder stuk aan. Doch hij hoorde niet of gebrekkig hetgeen er om hem heen gebeurde en scheen de toejuichingen van het opgetogen publiek niet te bespeuren; hij keerde zijn rug naar de zaal en moest gewaarschuwd worden om althans met een hoofdbeweging voor de hem gebrachte ovatie te bedanken. Ondanks den hoogen lof, dien men aan sommige gedeelten van het werk toezwaaide, vond men toch reeds in de dagbladen van dien tijd dezelfde beoordeeling die er tien jaren later over geveld werd, toen de symphonie met de koren in het conservatoire te Parijs werd uitgevoerd. Men vond zoo vele moeilijkheden aan de uitvoering verbonden; de koren, zeide men, zijn bijna boven het bereik der menschelijke stemmen te achten. De solopartijen der mis en van de finale der symphonie gaven zelfs aanleiding tot onstuimige debatten tusschen den componist en de artisten. Caroline Ungher en Henriette Sonntag eischten veranderingen, welke Beethoven hardnekkig bleef weigeren, bewerende dat zij door de Italiaansche muziek bedorven waren en dat zij dáárom alleen zijn muziek zoo moeilijk vonden.

Den 20sten dier zelfde maand had er weder een uitvoering plaats van de *Negende Symphonie* en van een gedeelte der *Missa solennis*.

Toen *Fidèlio* in 1822 op nieuw op het repertoire gebracht werd, mocht het stuk een grooten bijval genieten. In 1805 was het werk door niet meer dan middelmatige kunstenaars vertolkt geworden, in 1814 door betere, en ditmaal was de uitvoering uitstekend. In het volgend jaar verzocht de directie der keizerlijke opera te Berlijn Beethoven een opera te schrijven en zelf den prijs te bepalen. Eerst nam B. het voorstel aan; daarna aarzelde hij en weigerde eindelijk een Duitsche opera te componeeren, zeggende dat de zangers er in Duitschland niet sterk genoeg voor waren.

Sedert 1815 was de doofheid van B. ondanks al de middelen die er tegen aangewend werden, gedurig toegenomen; zoodat hij zelfs zijn eigen compositiën niet meer kon dirigeeren. Daarbij of misschien daardoor, nam zijn gezondheid zichtbaar af, en de dood van zijn broeder Karl, die kassier was bij een Oostenrijkschen bankier en in 1815 overleed, scheen ook hem zijn einde te voorspellen. De broeder had een zoon nagelaten, over wien hij, bij testament, de voogdij aan B. had opgedragen. Daaruit rezen langdurige en groote moeilijkheden, wijl de vrouw van Karl B. haren zwager de voogdij van het kind betwistte. In den loop van dat onaangename en kostbare proces werd aan Beethoven onder anderen het recht betwist, het adelijke

van voor zijn naam te dragen. »Ik heb mijn adeldom in mij zelveu,» antwoordde Beethoven. En inderdaad, hij kon voor zijn roem dat *van* wel ontberen.

In 1820 besliste eindelijk de rechtbank ten gunste van B., en de jonge Karl werd, krachtens die rechterlijke uitspraak en volgens den uitersten wil zijns vaders, aan zijn oom toevertrouwd, die van dat oogenblik niets aan zijn opvoeding spaarde. Al de goedheid en liefderijke teerheid, die onder de ruwe schors van Beethoven's uiterlijk verborgen lagen, openbaarden zich in de wijze waarop hij zijn plicht aan zijn pleegzoon betrachtte. Ongelukkig was al die zorgende liefde aan een ondankbare besteed. Gierig geworden om zijn aangenomen kind te verrijken, verdiepte B. zich in berekeningen en speculatiën, hij, wien geldzucht steeds was vreemd gebleven, en wees hij aan den anderen kant, om beter over de opvoeding en het gedrag van zijn neef te kunnen waken, de schitterende aanbiedingen van de hand, die van wege het Philharmonische genootschap te Londen, door tusschenkomst van den componist Charles Neates, tot hem kwamen. En wat deed intusschen het onwaardige voorwerp van zoo groote liefde? Hij studeerde eerst in de philologie aan de universiteit te Weenen, doch de zucht tot uitspattingen was een beletsel voor het slagen in zijn examens; daarop begaf de afgewezen candidaat zich in den handel en volgde, ten einde de noodige kennis voor die loopbaan op te doen, den cursus op de Polytechnische school. Doch ook hier was luiheid sterker dan rede en wijze raad. Het was Karl B. niet genoeg, zijn oom door zijn lichtzinnig gedrag te bedroeven; in een vlaag van wanhoop trachtte hij zich van het leven te berooven. Nu bestonden er strenge politiematregelen tegen poging tot zelfmoord; de verloopene student werd onder toezicht der politie gesteld en zelfs bij de soldaten ingelijfd.

Men begrijpt, wat B. heeft moeten lijden door al die smartelijke teleurstellingen, veroorzaakt door die familie, wier naam hij zou vereeuwigen. Zijn karakter verbitterde meer en meer, zoodat hij zelfs zijn beste vrienden met wantrouwen behandelde. Zijn oorspronkelijk sterk gestel leed onder den invloed van zijn gemoedsleven, en een leverziekte, die aanvankelijk voor waterzucht werd gehouden, maakte den 26sten Maart 1827 te Modling bij Weenen een einde aan het leven van den grooten Beethoven, die nog geen acht en vijftig jaren had mogen bereiken. Zijn sterfbed was kalm en vertrouwend op een hooger leven. Hij werd met bijna vorstelijke praal door zijn kunstbroeders en vereerders begraven.

Schindler ontkent niet, dat de groote meester, voor wien hij zulk een innige bewondering koesterde, in zijn particulier leven ongezellig en grillig kon zijn. De lichtgeraaktheid en het wantrouwen van Beethoven zijn be-

kend. Maar zijn dat geen kenmerken van bijna ieder wiens gehoor gebrek-
kig is? Op de concerten welke hij dirigeerde, kon hij de musici grof terecht
wijzen, wanneer zij het ongeluk hadden een fout te begaan. Na de concerten
van 7 en 23 Mei 1824, die ter benefice van B. gegeven en tot stand waren gebracht
door de zorg van den kapelmeester Umlauf, den violist Schuppanzigh
en Schindler, noodigde B. hen alle drie in het hotel »*der Wildemann*» in het
Prater, waar hij een rijk diner besteld had. Doch nauwlijks zaten zijn gas-
ten aan tafel, of hij voer tegen hen uit en beschuldigde hen van bedrog en
dieverij. Zijn gasten, die veeleer een dankbetuiging voor hun diensten had-
den verwacht, dan zulk een beschuldiging, verlieten de zaal, meer bedroefd
dan verontwaardigd, en lieten Beethoven met zijn neef alleen voor het
luisterrijke maal dat hij besteld had.

B. was een genie in den vollen zin des woords, en in niemand
sterker dan in hem leefde het bewustzijn van zijn toekomstigen, onver-
gankelijken roem. Het »Leven van beroemde mannen» van Plutar-
chus had den wensch bij hem opgewekt naar een geschiedschrijver, die de
geschiedenis van zijn leven en zijn werken zou opteekenen. Gedurende zijn
laatste ziekte, die vier maanden duurde, vroeg Breuning hem, aan welken
biograaf hij onder zijn tijdgenooten de voorkeur gaf? „Aan Rochlitz”, ant-
woordde Beethoven zonder aarzelen, »als hij mij overleeft.”

In 1827 zag Rochlitz wegens zijn zwakke gezondheid af van het plan,
om het leven van Beethoven te beschrijven. Die taak viel daarop aan
Schindler te beurt, die haar, zoo al niet met talent, dan toch met liefde
vervulde, dankbaar voor de vriendschap, waarmede B. hem vereerd had.

Boileau placht te zeggen, dat hij het woord dat hij niet vinden kon, in
het diepst van een bosch ging zoeken. Ook B. zocht al wandelend inspiratie,
hetzij buiten, hetzij in de straten van Weenen. Het mocht regenen, waaien
of hagelen, niets hield hem van zijn dagelijksche lange zwerftochten terug.
Had hij maar altijd buiten kunnen blijven! Want zoodra hij tehuis geko-
men was, begon hij, niet tot verfraaiing van zijn woning, de muren en de
blinden zijner kamers vol te krabbelen. Zijn vloer, die minder geschikt was
om het werk zijner gedachte te ontvangen, stroomde daarentegen alle dagen
van het water; het scheen wel dat hij van zijn woonkamer een badkamer
wilde maken. Zodoende achtte de huisbaas de eer van den beroemden com-
ponist in huis te hebben wel wat al te duur betaald en, wijl dat zwak van
Beethoven, om overstromingen in zijn kamers aan te richten, langzamer-
hand bekend werd, had het dikwijls vrij wat moeite in, een woning voor hem
te vinden, waar hij zijn roem kon herbergen.

Een andere trek van hem, veelal aan verheven geesten eigen, was een
grootte mate van afgetrokkenheid. Hij vergat zelfs, wanneer hij geboren was

en vergiste zich twee jaren in zijn leeftijd; want hij zal zich wel niet uit coquetterie voor twee jaren jonger hebben uitgegeven dan hij was. B. kon zoo afgetrokken zijn, dat hij op zekeren dag, te Weenen, in een restauratie komende, om de kaart vroeg en die, in plaats van er de gerechten naar zijn smaak uit te zoeken, gebruikte om er een muzikale gedachte, die hem in dat oogenblik inviel, op uit te werken. Daar zat hij te schrijven, geheel in zijn compositie verdiept, zonder aan de plaats waar hij was of aan het doel van zijn komst te denken. Eindelijk, nadat hij den rug der kaart tot een partitie verheven had, stond hij op en vroeg wat hij schuldig was. — »Niets, mijnheer,” antwoordde de knecht; »want gij hebt niets gebruikt.” — Doch waartoe langer te verwijlen bij de eigenaardigheden van een groot genie, ver boven onzen lof verheven?

Evenmin behoeven wij in den breede uit te wijden over een grootheid, die door geen enkel ontwikkeld mensch in twijfel getrokken wordt, en welke men nauwlijks naar waarde vereeren kan. Het eeuwfeest van B. werd in 1870 door vele honderd duizenden, ook in verscheiden steden van ons vaderland, herdacht, waar de onsterfelijke meesterstukken, evenals in Duitschland, op waardige wijze werden uitgevoerd.

De boeken en geschriften betrekking hebbende op het leven en de werken van dezen grooten man zijn in de laatste jaren zeer toegenomen. Bij de oude biographieën van Wegeler en Ries, van Schlosser, Schindler, Marx, Lenz en Oulibicheff, moet men voegen: 1°. *Biographie von Beethoven* van W. Neumann, Kassel 1854; — *Beethovens Leben* (3 deelen) biographische en bibliographische studie van O. Mühlbrecht, Leipzig 1866; — 3°. *Ludwig van Beethoven's Leben* door Alexander Wheelock Thayer, waarvan reeds twee deelen het licht zagen; — 4°. *Neue Briefe an Erzherzog Rudolf*, uitgegeven door L. von Köchel, Weenen 1866; — 5°. *Beethoven und Marie Pachler Koschak*, door F. Pachler, Berlijn 1866; — 6°. *Briefe an die Gräfin Marie Erdödy und Magdalena Brauchle*, uitgegeven door Alfred Schöne. Leipzig 1867; — 7°. *Beethovens Briefe nebst einigen Gelegenheitscompositionen* enz., uitgegeven door L. Nohl, Stuttgart 1868; — 8°. *Studien über Beethoven*, door G. Nottbohm, Leipzig; — 9°. *Ludwig van Beethoven als dramatischer Componist*, door C. E. Alberti, Stettin 1858; — 10°. *Die Symphonien Beethovens und anderer Meister*, door F. von Dürenberg, Leipzig 1863; — 11°. *Beethovens Sonaten erklärt*, door E. von Elterlein, tweede en derde uitgave, Leipzig 1857 en 1866; — 13°. *Auleitung zu der Ausführung der Klavierwerke Beethovens* van A. B. Marx, Berlijn 1863; — 14°. *Die Klaviersonaten Beethovens*, Berlijn 1863; — 15°. *Beethoven, eine Festschrift von Richard Wagner*, 1870. — Ook in Frankrijk zagen in de laatste jaren verscheidene werken over Beethoven het licht, o. a.: *Beethoven*,

esquisse musicale, van H. Barbedette la Rochelle, Siret, 1859; — *Notices biographiques sur L. van Beethoven*, vertaling van het werk van Wegeler en Ries, door Legentil, Parijs 1862; — *Notice sur l'origine du célèbre compositeur Louis de Beethoven*, van Edouard G. J. Grégoir, Antwerpen 1863; — *Beethoven. sa vie, son caractère, sa musique*, door Ed. de Pompéry, Parijs 1865; — *Louis van Beethoven, sa vie et ses oeuvres, d'après les plus récents documents*, door Mme Audley, Parijs 1867.

Beffari (Isidor), Franciscaner-monnik, geb. omstreeks 1740 te Rome, was kapelmeester aan de kerk der twaalf apostelen en heeft veel voor de kerk gecomponeerd.

Beffaro (Louis François), geb. te Nonancourt 23 Aug. 1751, heeft een statistiek der Fransche opera geschreven.

Beffroy de Reigny (Louis Abel), geb. te Lyon 1757, was van 1786—1800 door zijn operetten en vaudevilles, die hij zelf dichtte, de lieveling van het Parijsche publiek, stierf echter 1810 in de grootste armoede te Parijs.

Beger, 1°. Laurentius (1654—1704) handelt in zijn *Thesaurus Brandeburgicus* over de muziekinstrumenten der oude Grieken. — 2°. August, schoolmeester in Beijersch Neustadt, heeft door het geschrift: *Die Würde der Musik im griechischen Alterthume* (Dresden 1839) naam gemaakt.

Begin. Evenals alle zaken die een afgesloten geheel vormen, moet ook elk muziekstuk een begin en een einde hebben. Hoe dat begin moet zijn, is niet te bepalen. In vroeger tijden gold te dien opzichte de regel, dat een muziekstuk met het accoord der Tonica beginnen moet. Sedert de tijden van Beethoven, die met de traditie brak en o. a. zijn eerste symphonie met het dominant-septime-accoord begon, heeft deze regel zijn kracht verloren en op dit oogenblik gelden ten aanzien van het begin van een muziekstuk geen vaste regels meer. Men mag een werk met de scherpste dissonant beginnen, indien namelijk het karakter van het stuk dit toelaat en de oplossing van den dissonant volgt. (z. OPLOSSING).

Bégrez (Pierre Ignace), tenorist, geb. 23 December 1787 te Namen.

Begue (Nicolas Antoine le), geb. te Laon 1630, gest. te Parijs 6 Juli 1702, beroemd orgelspeler en componist, wiens octavenspel vooral opzien verwekte.

Behm (George), leefde van 1621 tot 1666 en schreef: *Propositiones mathematico-musurgicae*, (Praag 1650).

Behr (Joseph), z. BEER.

Behrendt (Johann Joseph), professor aan het seminarium te Graudenz, gaf een verzameling een- twee- drie- en vierstemmige liederen voor schoolgebruik in het licht (Glogau, 1831).

Behrens, 1°. Heinrich Christoph Theodor, geb. 27 Maart 1808

te Ercherode bij Brunswijk, gest. 23 Oct 1843 als muziekdirecteur der liedertafel te Brunswijk; hij schreef ouvertures, cantates enz. — 2°. Johann Jacob, organist en componist te Hamburg, geb. 29 Febr. 1788.

Bekfluit, z. FLUTE à BEC.

Bekkens, CINELLI en PIATTI, Ital; CIMBALES, Fr.; een slaginstrument, reeds bij de oude volken bekend, bestaande in twee ronde geel koperen of zilveren schijven, ter grootte van tafelborden, van binnen in het midden uitgehold, van buiten voorzien van lederen riemen, met behulp waarvan zij aangevat en tegen elkander geslagen worden; zij zijn voornamelijk bij militaire muziek in gebruik, doch komen ook nu en dan bij de gewone orkest muziek voor.

Bekortingen in het notenschrift, z. ABBREVIATURA.

Bel of **Bello**, It.; zachtjes, bedaard.

Belcke (Friedrich August), beroemd bazuinvirtuoos, geb. te Lucka (Altenburg) 27 Mei 1795, werd 1815 kamermusicus te Berlijn, sedert 1858 gepensioneerd. — 2°. Zijn broeder, Christian Gottlieb, fluitist, geb. 17 Juli 1796 te Lucka, werd 1834 kamermusicus te Altenburg.

Beldemandes (Beldomando, Beldimendo), beroemd toonkunstenaar, schrijver en filosoof uit den aanvang der 15^e eeuw.

Beleeren noemt men het overtrekken der klavierhamers met leder.

Belem (Antonio de), geb. omstreeks 1620 te Evora in Portugal, gest. omstreeks 1700 in Belen, is een der beste Portugeesche componisten.

Bellhaver (Bell'haver), Vincenz, geb. te Venetië omstreeks 1530, liet o. a. Madrigalen voor 4—7 stemmen na.

Bella (Domenico della), beroemd violoncellist en componist voor zijn instrument, leefde in den aanvang der 18^e eeuw in Italië.

Bellermann, 1°. Constantin, geb. 1696 te Erfurt, gest. 1763 te Münden, was een vruchtbaar componist en bekroonde dichter. — 2°. Johann Friedrich, Dr. phil. et theol., werd te Erfurt geboren. Hij hield zich bezig met het nasporen van de muziek der Grieken en gaf eenige werken in het licht, waarvan bekend zijn: *Die Tonleitern und Musiknoten der Griechen* (Berlijn, 1847) en *Die Hymnen des Dionysius und Meomedes* (Berlijn 1840). Hij heeft ook vierstemmige liederen voor mannenstemmen gecomponeerd. — 3°. Heinrich, zoon van den vorigen, geb. te Berlijn 10 Maart 1832. Hij leerde de compositie bij Grell en heeft volgens Ledebur oratoria en tooneelmuziek voor de tragoedies van Sophokles, ook een-en meerstemmige liederen gecomponeerd. Hij gaf in het licht: *Die Mensuralnoten und Taktzeichen des 15. und 16. Jahrhunderts*. In 1861 verkreeg hij den titel van koninklijken muziekdirecteur en na den dood van Marx is hij professor in de muziek aan de koninklijke universiteit te Berlijn geworden.

Bellesonoreal is de naam van een thans zeldzaam geworden klavier, uitgevonden door Jörgensens (geb. 1754) in Sleeswijk.

Belleville-Oury (Madame), geb. 1808 te Munchen, voortreffelijke pianiste, maakte met haar echtgenoot, den violist Oury, kunstreizen.

Belli, 1°. Giovanni, een beroemde kastraat, omstreeks 1750 onder leiding van Hasse te Dresden aangesteld. — 2°. Giulio, kerkcomponist in den aanvang der 17^e eeuw, was kapelmeester te Imola in den Kerkelijken Staat.

Bellicoso, Ital.; krijgshaftig, schitterend van uitdrukking, scherp en krachtig van rhythmus.

Bellsonore, z. BELLESONOREAL.

Bellini (Vincenzo), geb. 3 November 1802 te Catania op Sicilie, maakte zijn studiën op het conservatoire te Napels onder Tritto en Zingarelli, en beproefde verscheidene genres van compositie, totdat een opera *Adelsin Salvina* (gegeven 1824 op het theater van het conservatorium) hem de gelegenheid aanbood, voor het San-Carlo-theater de opera *Bianca e Fernando* te schrijven. Zij werd 1826 opgevoerd en wel met zoo grooten bijval, dat hij de *scrittura* voor het Scala-tooneel te Milaan verkreeg. Hier verscheen 1827 *Il Pirate*, 1828 *La Straniera*, spoedig daarop *I Montecchi e Capuletti*, *la Sonnambula*, *Norma* en *Beatrice di Tenda*; 1833 ging hij naar Parijs en schreef *I Puritani*, welke opera 1834 algemeene geestdrift verwekte. Spoedig daarop echter stierf hij, 24 September 1835, te Puteaux bij Parijs. — Bellini bezat geen genie in den verhevensten zin van het woord. In zangerigheid munt hij uit, dank zij zijn gevoel; doch op groot-sche tooneelen lijdt hij schipbreuk. Zijn finales en ensemblestukken zijn luidruchtig, zonder dramatisch te zijn en maken weinig anderen indruk dan op het gehoor. In dat opzicht is hij de voorganger van Verdi geweest.

Bellmann (Carl Gottfried), geb. 11 Aug. 1760 te Schellenberg, gest. te Dresden 1816, klaviermaker.

Bellmann (Carl Gottlieb), geb. 1772 te Muskau, gest. te Sleeswijk, waar hij sinds 1813 als cantor en organist werkzaam was. Hij is de componist van het lied: *Schleswig-Holstein meerumschlungen*.

Belloc (Therese George), geb. te Milaan uit Fransche ouders, was van 1804 tot 1828 een beroemde zangeres.

Bellonion, de naam van een door Kaufmann te Dresden 1812 uitgevonden automatisch trompetwerk.

Bellotti (Luige), beroemd hoornist en meester aan het conservatorium te Milaan, geb. 2 Febr. 1770 te Castelfranco, gest. 17 Nov. 1817 te Milaan.

Beltjens (Mathaeus Joseph Hubert), geb. te Roermond, 1820. Hij ontving zijn muzikale opleiding aan het conservatoire te Luik en behaalde

er in 1837 met zijn clarinet spel den eersten prijs. Nadat hij de harmonie leer, het contrapunt en de fuga bestudeerd had onder leiding van Daussoigne—Méhul, kwam hij 1838 aan het conservatoire te Brussel; om familiezaken moest hij dat weldra verlaten en keerde terug naar Roermond, waar hij zich hoofdzakelijk op de beoefening van het klavier toelagde. In 1848 werd hij aangesteld tot klavier- en zangonderwijzer aan het R. K. instituut te Katwijk. In 1852 werd hij tot muziekdirecteur te Roermond benoemd; hij dirigeerde er ook een zangschool en vormde er jonge instrumentalisten. In dien tijd legde hij zich met ijver op de compositie toe. In 1855 was hij de tweede van 70 mededingers in een wedstrijd te Mannheim, waarbij het lied *An eine Blume des Herzens* als prijsvraag uitgeschreven was. In 1858 was hij bij een dergelijken wedstrijd ter zelfder plaatse de tweede van 16 mededingers. In 1857 verliet hij Roermond en vestigde zich te Rotterdam, waar hij nog heden de toonkunst als liefhebber beoefent. Van zijn composities zagen het licht: 40 romances, melodieën, liederen, waarvan sommige zeer populair zijn geworden; — een phantasie voor clarinet over *Robert le diable*; — *La Jalousie*, karakteristieke schets, uitgegeven te 's Hage en te Munchen; — *Marche nationale* voor harmonie; — *l'Eglantine*, voor piano; — *Acht Gesänge für 4 Männerstimme*; — *Malvina la folle*, scène voor mezzosopraan; — *Veni Creator* voor 4 stemmen; — *Pensée du soir*; — *l'Angelus*, gevarieerde melodie; — *Drei Gesänge für eine Singstimme*; — *Ave Maria*; — *Fleurs des dunes*; — *Trois élégies*; — *Au moulin*, caprice-étude; — *Mélodie variée*: alle voor piano. — Ook bestaan er verscheiden werken van hem in manuscript, als: een ouverture voor orkest, préludes voor orgel, liederen, fantasieën voor piano, motetten, een mis voor vier stemmen en een leerboek der harmonie.

Bemetzrieder, geb. in den Elzas 1743, leeraar in wetenschappen en muziek te Parijs en later te Londen, schreef vele leerboeken der muziek.

Bémol, Fr.; z. VERPLAATSINGSTEEKEN.

Bemolliseeren, het molteeken ? voor een noot plaatsen.

Ben of Bene, Ital.; goed, veel.

Bencini (Pietro Paolo), gest. te Rome 6 Juli 1755 als kapelmeester der Sixtijn'sche kapel, was een beroemd kerkcomponist.

Benda. De stamvader van deze muzikale familie is Hans Georg B., een linnenwever in het Boheemsche dorpje Alt-Benatka. Hij had vier zoons:

1°. Franz, geb. 25 Nov. 1709 te Alt-Benatka; hij was eerst koorknaap te Praag, vervolgens rondreizend violist, kwam te Warschau in de koninklijke kapel en werd 1732 naar Berlijn geroepen, waar hij na den dood van Gram concertmeester aan de kapel van Frederik den Groote werd. Door Gram en Quanz in de compositie onderwezen, schreef hij vele stukken voor viool.

Hij stierf 7 Maart 1786. — 2o. Johann, geb. 1713, gest. 1752 als kamerinusicus te Berlijn, was als violist en componist van geringer beteekenis. — 3o. Georg, de beroemdste der broeders, geb. 1721 te Jungbunzlau; 1742 concertmeester te Berlijn, 1748 kapelmeester te Gotha, ging 1787 naar Hamburg als muziekdirecteur aan het theater van Schröder en reisde vandaar naar Weenen. Hij stierf 6 Nov. 1795 te Köstritz. Hij was violist, hoboïst en pianist en schreef opera's en melodrama's. — 4o. Joseph, geb. 1724 of 25, verkreeg, na den dood van zijn oudsten broeder, diens plaats als concertmeester en stierf 22 Febr. 1804. — 5o. Friedrich Wilhelm Heinrich, oudste zoon van Franz, geb. te Potsdam 15 Juli 1745, violist, klavierspeler en coraponist, stierf 19 Juli 1814 te Potsdam. — 6o. Karl Hermann Heinrich, jongste zoon van Franz, geb. 2 Maart 1748 te Potsdam, was een voortreffelijk violist. — 7o. Friedrich Ludwig, zoon van Georg, geb. 1746 te Gotha, was 1771 muziekdirecteur aan het theater van Seiler, kwam 1782 te Hamburg, waar hij de zangeres Rietz trouwde, met wie hij veel reisde, en later in dienst van den hertog van Mecklenburg trad. Hij stierf 27 Maart 1793 te Koningsbergen. — 8o. Ernst Friedrich, zoon van Joseph, geb. 1747 te Berlijn, was aldaar violist aan de kapel en stierf reeds 1785. — 9o. Anna Franciska, dochter van den stamvader, was een uitmuntend zangeres; zij stierf 1780 te Gotha. — 10o. Felix, 1700—1768, organist te Praag; deze behoorde niet tot de familie.

Bendel (Franz), geb. 1840 te Praag, degelijk pianist (leerling van Liszt), met goede techniek, heeft origineele stukken voor klavier geschreven. Hij stierf 1875.

Bendeler (Johann Philipp), geb. omstreeks 1660 te Riednordhausen bij Erfurt, gest. 1708 te Quedlinburg als cantor. Organist, klavierspeler en muzikaal schrijver.

Bendeler, (Salomo), geb. te Quedlinburg 1683, gest. te Brunswijk 1724, een buszanger, die een verbazend lage stem bezat. Zoo moet hij b. v. te Milaan de contra-B onder begeleiding van 4 bazuinen vier maten lang door-dringend sterk hebben uitgehouden.

Bender (Jacob), geb. 1798 te Bechthem bij Worms, clarinettist, componist en muziekdirecteur te St. Nicolaas in België, waar hij 9 Augustus 1844 stierf.

Bender (Valentin), broeder van den voorgaanden, geb. 1800 te Bechthem, koninklijk Belgisch kapelmeester, behoort tot de beste clarinettisten.

Bendinelli (Agostino), contrapuntist, geb. omstreeks 1550 te Lucca, gest. te Rome 1610.

Benedict (Julius), geb. te Stuttgart 24 Dec. 1801, studeerde onder

Hummel klavier en onder Weber compositie. Op diens aanbeveling werd hij tot kapelmeester aan het theater Kärntner-Thor te Weenen en in 1826 te kapelmeester tot Napels aangesteld. Hij leeft thans te Londen, waar hij als klavierspeler, componist en dirigent een goeden naam heeft. Van zijn deels in Rossinischen, deels in Weberschen stijl geschreven opera's, zijn noemenswaard: *Ernesto e Giovinta*, *Die Portugiesen in Goa*, *Der Zigeunerin*, *Warnung*, *Der Alte vom Berge*, *Die Bräute von Venedig* en *Die Lilie von Killarney*.

Benedictus van Appenzell, was 1539—1555 koördirecteur in de kapel van Maria van Hongarije en componeerde voor de kerk.

Benedictus (Josephus), geb. 1642 te Nymegen, gest. 1716 te Boxmeer, waar hij organist was, is bekend door kerkelijke en instrumentale compositiën.

Benelli (Antonio Peregrino), geb. 5 Sept. 1771 te Forli in de Romagna, voortreffelijk tenorist, zangmeester, componist en schrijver over muziek. Hij woonde te Napels, later te Londen, Dresden en Berlijn; in laatstgenoemde stad kreeg hij twist met Spontini en trok naar Saksen terug, waar hij 16 Aug. 1830 te Börnichen stierf.

Benesch (Joseph), violist en componist, geb. 1795 te Battelau in Mähren, verkreeg 1832 een aanstelling bij de keizerlijke kapel te Weenen.

Benevento di San Rafaele, koninklijk »Studien director'' te Berlijn, geb. 1770; hij gaf VI violduetten en twee voortreffelijke brieven over muziek in het licht.

Benevento (Giuseppe), Italiaansch componist, wiens bloeitijd tusschen de jaren 1680 en 1727 valt; hij woonde te Venetië.

Benevoli (Orazio), met Carissimi een der beroemdste contrapuntisten uit de 17de eeuw; hij schreef kerkstukken voor 12, 16 en 24, ja zelfs mis-sen voor 48 stemmen.

Bengraf (Johann), klavieronderwijzer en componist, leefde 1790 te Pesth.

Benincasa (Giacomo), zanger in de pauselijke kapel, gest. 1613, componeerde motetten.

Benincasa (Giovachino), voortreffelijk baszanger, geb. 1783 te Perugia, gest. 6 Januari 1835 te Dresden.

Benincori (Angelo Maria), geb. te Brescia 28 Maart 1779, gest. 30 Dec. 1821 te Parijs; violist en componist.

Bennati (Francis) Dr. med. te Mantua 1798, leefde sedert 1827 in Parijs en gaf physiologische geschriften over de menschelijke stem in het licht. Hij stierf 10 Maart 1834.

Bennet (John), Engelsch toonkunstenaar omstreeks 1600, wiens madrigalen en liederen zeer geroemd worden.

Bennet (Thomas), organist en componist omstreeks 1650.

Bennet (William), professor in de muziek en organist te Plymouth, geb. 1767, gaf een verzameling van Engelsche kerkcompositiën en een van vierstemmige psalmen met orgelbegeleiding in het licht.

Bennet (William Sterndale), geb. 13 April 1816 te Sheffield in Yorkshire, was leerling van Mendelssohn en ongetwijfeld de meest begaafde Engelsche componist uit deze eeuw. Als pianist had hij groot talent en was een der meest gezochte pianomeesters te Londen. Van zijn werken moeten vooral vermeld worden: De beide ouvertures *Die Najaden* en *Die Waldnymphe*, zijn derde klavierconcert, de drie schetsen: *The Lake, the Millstream, the Fountain* en eenige liefelijke stukken voor klavier. Van de universiteit te Cambridge verkreeg hij den titel van doctor in de muziek. Hij stierf 1875.

Benno, bijgenaamd de Heilige, geb. 1010 te Hildesheim, 1066 bisschop te Meissen. Van hem is het oudste Duitsche koraal: »*Ein Kindlein, so löblich,*'' afkomstig.

Ben marcato, Ital.; een toon of een pass age scherp markeeren.

Ben tenuto, Ital.; een toon goed uithouden.

Benoist (François), Fransch componist, geb. 10 Sept. 1795 te Nantes, componeerde verscheiden opera's en verkreeg 1840 de tot dat jaar door Halévy waargenomen betrekking van *Chef du chant* aan de Groote Opera te Parijs.

Benoit (Peter Leonard Leopold) werd 17 Augustus 1834 te Harelbeke in Vlaanderen geboren. Zijn familie, afkomstig uit Beieren, een zeer klein dorpje in West-Vlaanderen, waren eenvoudige maar kunstminnende landbouwers. Toen hij nauwlijks de eerste kinderschoenen was ontwassen, stond de kleine Peter reeds in zijn geboorteplaats bekend als 'n »ferme muzikant,' die al verschillende instrumenten bespeelde en, onder leiding van zijn vader, harmonie-, fanfaren- en kerkmuziek vervaardigde. Het was aanvankelijk de droom zijner ouders geweest, van hun zoon een koster-schoolmeester in de eene of andere gemeente te maken, ondanks den tegenzin van Peter, »die wel muzikant doch geen koster worden wou'' en evenmin trek gevoelde naar den deftigen schoolmeestersbril als naar den kostersrok. Gelukkig dat vader Benoit zich eindelijk toch tot het plan van zijn zoon liet overhalen. Het besluit was genomen. Het schoolmeesterschap werd opgegeven en »Peterken'' mocht als muzikant zijn weg maken. In plaats van te Lier in de Normaalschool, zou hij te Brussel aan het conservatoire gaan studeeren. Hij werd door Fétis als leerling opgenomen en maakte spoedig groote vorderingen. Na verloop van een drietal jaren ijvervolle studie werd hij tot primus in de harmonieleer, contrapunt en fuga uitgeroepen. Omtrent datzelfde tijdstip vinden wij hem als

orkestmeester van den door Katz bestuurden Vlaamschen schouwburg te Brussel, waar hij ondertusschen de muziek schreef voor een aantal, meestal vertaalde, melodrama's. Veel hooger aangeschreven staan echter *De belgische natie* en *Het dorp in 't gebergte*, twee stukken die meer of min tot het genre der komische opera behooren en beide bewijzen, dat de componist veel aanleg voor de dramatische toonkunst bezit. Wat hem echter als componist meer bekend maakte, is de cantate *Le meurtre d'Abel*, waarmede hij in 1857 den »Prijs van Rome» behaalde. Deze zegepraal had voor hem het gevolg, dat zijn bekroond werk van staatswege werd uitgevoerd en hij, krachtens de bepaling van dien gouvernementalen wedstrijd, in de mogelijkheid werd gesteld op kosten van het Belgisch staatsbestuur een groote kunstreis in den vreemde te doen.

Dat de jonge laureaat daartoe het stamverwante Duitschland en niet, zooals gewoonlijk bij de prijzen van Rome gebeurt, Italië heeft gekozen, is iets dat op zijn talent den grootsten invloed heeft gehad. Immers, Benoit's ontlukkend talent had aan het Brusselsch conservatorium een Fransch-cosmopolitische plooi genomen. Van een louter technisch standpunt beschouwd mocht het onderricht, dat hij in de school van Fétis of in de lessen van Karel Lodewijk Hanssens had genoten, alleszins voortreffelijk heeten, doch van eigen nationale oorspronkelijkheid in de muziek, van een op het verschil der rassen steunend kunstprincipe was tot dusverre bij Benoit's opleiding nooit sprake geweest. Vandaar dat B., toen hij zijn ersten stap in de Deutsche muzikale wereld zette, aldaar niet zonder bevreemding hoorde spreken over Deutsche muziek, Fransche muziek, Italiaansche muziek, enz. Hij legde zich met verdubbelden ijver op de studie toe. Achtereenvolgens verbleef hij te Leipzig, Dresden, Praag, Munchen, Berlijn, enz. en studeerde daar behalve aesthetiek, ook philosophie en geschiedenis, vooral die der muziek. Zijn vergelijkende, wijsgeerige studie der groote Deutsche meesters en der nationale geestesontwikkeling in de toonkunst brachten om zoo te zeggen een gansche omwenteling in zijn denkbeelden te weeg. Dit bleek weldra uit een opstel dat hij een paar jaar later aan de Koninklijke Academie van België zond, onder den titel: *Musique de l'avenir*. Reeds laat hij daarin als overtuiging doorstralen, dat nieuwe wegen zich voor de kunst openen en ook de muziek in de toekomst het naturalisme tot objectief zal nemen. Deze overtuiging heeft B. later meer uitvoerig op philosophische bewijsgronden in zijn schriften gestaafd en daarbij zijn vereering lucht gegeven voor de groote geesten, welke de Deutsche toonkunst op de roemrijke baan van het nationalisme hebben doen vooruitgaan.

Duitschland had in Benoit den grondslag gelegd van wat hij later als Vlaamsch componist, als leider eener nieuwe richting, worden zou. Trou-

wens, al trokken zijn gedachten destijds veelal nog een Fransch kleed aan, toch bleef zijn geest den indruk van Germanje, zijn kunst den Germaanschen stempel behouden. Bij zijn terugkomst in Brussel werd van hem in een kleinen schouwburg een Fransch zangspel *Le roi des Aulnes* opgevoerd. Kort daarna werd een van Benoit's kapitaalste muziekstukken op godsdienstig gebied, het tweede gedeelte zijner in Duitschland begonnen *Quadrilogie religieuse*, ten gehoor gebracht, waarvan bevoegde kunstrechters met den meesten lof gewag maakten. Een der beroemde muzikale critici van België, de 76jarigen Fétis, noemde de Mis van den 26jarigen B. »une grande composition,» zoo wat de opvatting als wat de bewerking betreft. »Le jeune artiste,» zegt hij, marche dans une voie qui est la sienne et n'accepte pas l'autorité de la tradition. La fugue du *Credo* est une oeuvre de maître, où l'on remarque partout une force de conception très rare.» En reeds vroeger had, na een uitvoering der cantate *Noel*, een Waalsch academiëlid getuigd: »que M. Benoit n'était plus élève, mais un maître de beaucoup d'avenir.»

Daarop vertrok B. naar Parijs, waar hij in 1862 als orkestdirecteur bij het door Offenbach bestuurde *Théâtre des Bouffes parisiens* werd aangesteld.

Onder de menschen van zijn orkest had B. een aantal knappe, filosofisch ontwikkelde kunstenaars, met welke hij over de door hem gedroomde toekomst der Vlaamsche nationale toonkunst kon spreken. Meer dan eene bijzonderheid kenschetst deze verhouding tusschen de Parijsche muzikanten en hun Vlaamschen dirigent. Gedurende de tusschenbedrijven van de eene of andere *Opéra-bouffe* trokken de mannen van het orkest met B. naar den »caveau» onder het theater en speelden daar de gedeelten uit zijn *Quadrilogie religieuse*.

Na een paar jaren oporthoud in Frankrijk's hoofdstad keerde Peter Benoit naar zijn vaderland terug. Hij bracht er vooreerst eenige van Hiel's *Dender-Liedekens* in muziek, en dit met uitstekend gevolg. Dit verschafte hem de gelegenheid, met den dichter dier frissche Vlaamsche liederen persoonlijk kennis te maken. Em. Hiel was zoozeer met Benoit's arbeid ingenomen, dat hij beloofde opzettelijk voor hem een uitvoerig gedicht te zullen schrijven. En inderdaad, al spoedig werd de daad bij het woord gevoegd: in 1863 traden Hiel en Benoit met *Lucifer* op.

Het was de door Edw. de Vos bestuurde Koninklijke Koormat-schappij van Gent, die (bijgestaan door een aantal dames uit Gent, Antwerpen en Brussel) de grootsche taak op zich nam, *Lucifer* te Brussel te gaan uitvoeren. De uitvoering van dit eerste Vlaamsche oratorium was in de Belgische kunstwereld een evenement. De uitslag ging aller verwachting te boven. Doch het bleef niet bij die eerste zegepraal. Een voor de Vlaamsche muziek zeer opmerkenswaardig verschijnsel is het zelfs, dat op de zes wedstrijden, die sedert het bedoelde ministerieel besluit plaats grepen, de

Prijs van Rome niet minder dan vijf maal aan Vlaamsche componisten werd toegekend, die de moedertaal tot grondslag hunner compositie hadden gekozen.

Onberekenbaar is de invloed die Benoit's komst te Antwerpen op den muzikalen toestand heeft teweeg gebracht. Wel werd ook vóór 1867 te Antwerpen muziek, zelfs veel muziek, gemaakt — de verschillende maatschappijen trachtten hun uitvoeringen zoo belangrijk mogelijk te maken; zelfs werden er groote muziekfeesten gegeven — doch van aesthetiek of philosophie in de muziek wist men weinig of niets af.

De eerste uitvoering van beteekenis, die te Antwerpen onder leiding van Benoit plaats greep, was die van Niels Gade's oratorium *Die Kreuzfahrer*, in de *Société de musique*. Deze vereeniging, een voorgevoel hebbende van wat Benoit moest worden, had zich onder zijn leiding gesteld; ook ging zij van toen af met reuzenschreden op de baan der kunst vooruit en is zij tegenwoordig een der eerste, zoo niet de eerste maatschappij van dien aard in gansch België.

De voornaamste werken van Benoit zijn, behalve *Lucifer: De Schelde*, oratorium, *De Oorlog*, oratorium, *De Maeyers* (gedicht van Destanberg), *Isa*, lyrisch drama, *De liefde in het leven*, de *Rubens-cantate* en de *Kinder-cantate*.

Benoni (Julius), componist te Weenen, geb. 1835.

Benvenuto (Nicolo), geb. te Pisa 10 Mei 1783, kapelmeester aldaar, componist en klavierspeler.

Berard (Jean Baptiste), geb. 1710, gest. te Parijs 1 Dec. 1772, Fransch tenoorzanger.

Berardi (Angelo), geb. te St. Agatha op het gebied van Bologna, omstreeks 1650, was kapelmeester te Rome en schreef Psalmen, Motetten en Offertoria.

Berat (Frédéric), geb. te Rouaan omstreeks 1800, gest. 2 December 1855 te Parijs, verkreeg door Romances en Chansonnettes een groote populariteit.

Berbiguier (Benoit Franquette), geb. 21 Dec. 1782, gest. Februari 1838 te Parijs, was een degelijk fluitist en schreef meer dan 200 werken.

Berchem (Giachetto of Jachet van Mantua), een in de 16^e eeuw beroemde Nederlandsche meester in het contrapunt, geb. te Berchem, leefde langen tijd in Mantua en was in Italië zeer gezien.

Berchthold (Marianne), zuster van Mozart, geb. te Salzburg 1751, werd met haar broeder op reis als klavierspeelster bewonderd, gaf later onderricht op het klavier te Salzburg en stierf Oct. 1829.

Berchzauner (Wolfgang), Duitsch contrapuntist en kerkcomponist omstreeks 1550.

Berkenhoff (Theodorus Albertus), zoon van Theodorus Berkenhoff, werd niet, zooals vroegere berichten luiden, in 1746 te Lei-

den, maar in 1751 ergens in Pruisen geboren. Het schijnt echter, dat hij zich metterwoon te Leiden vestigde. In zijn vroegste jeugd begon hij de muziek te beoefenen, gaf spoedig blijken van muzikalen aanleg en bracht het weldra, na weinige studiën, op zulk een hoogte, dat hij als solist kon optreden en op een der concerten te Leiden een concert voor viool met veel bijval voordroeg. In de harmonie en compositie werd hij door een kundigen meester onderwezen. Later, uitgerust met die bekwaamheden, welke hem destijds den eer-naam van virtuooos deden verwerven, ondernam hij een buitenlandsche kunstreis en begaf zich naar Londen, Parijs en Mannheim (waarschijnlijk ook naar andere Duitsche steden), waar hem uitbundige toejuichingen ten deel vielen. Het schijnt dat hij zich ook in 1777 op reis bevond, daar Burney, die in dat jaar de stad Leiden bezocht, Berckenhoff niet noemt en aldaar geen anderen musicus schijnt ontmoet te hebben, dan zekeren Vermeulen. — Na als violist in den vreemde vele lauweren geoogst te hebben, keerde Berckenhoff naar zijn vaderland terug en vestigde zich als muziekonderwijzer in zijn geboortestad, waar hij vervolgens tot stadsmuziekmeester werd aange-steld, welke betrekking hij vele jaren, tot aan zijn dood, met nauwgezetheid waarnam. Als violist onderscheidde B. zich door vele uitmuntende hoedanig-heden. Zijn streek was fors, zijn spel vlug en zuiver, vooral in de dub-bele grepen, zijn voordracht schoon en gevoelvol. Alhoewel hij zich bij de viool als zijn hoofdinstrument bepaalde, bezat hij echter ook als pianist veel talent. Als componist heeft hij zich door eenige stukken voor viool, die in druk verschenen zijn, van een gunstige zijde doen kennen. Hij stierf 1814 te Leiden, in den ouderdom van 63 jaren. — B. was niet gehuwd, doch voedde vier kinderen van een vroeg gestorven broeder op. De muziek maakte een integreerend deel van zijn opvoedingsstelsel uit; doch voor het vak leidde hij de kinderen niet op; twee der jongens althans namen dienst bij de marine, van welke de een zeeofficier geworden is, terwijl de ander, H. L. Berckenhoff (z. het volgend artikel) het vaandel verliet, om zich geheel aan de kunst te wijden. — Een portret van den Leidschen kunstenaar, van 1793, is in bezit van den heer Th. A. Berckenhoff te Ameide.

Berckenhoff (H. L.), geb. 1786 te Leiden, gest. 1837 te Elburg, toonde reeds als knaap veel aanleg voor muziek. Toen hij de jongelingsjaren was nabij gekomen, legde hij zich ijverig op het violoncellspel toe en werd violon-cellicist in het orkest te Leiden. Tot 1805 hield hij zich daar ook onledig met het geven van lessen. Omtrent dien tijd moet hij naar Amsterdam ver-trokken zijn, alwaar hij aan het orkest van den Duitschen schouwburg aangesteld werd. In het jaar 1810 begaf hij zich naar Elburg.

Berckenhoff (Theodorus Albertus), zoon van den vorigen en ge-noemd naar zijn oudoom, den Leidschen Berckenhoff. Hij werd 31 Juli

1825 te Elburg geboren en was de oudste van tien kinderen. Hij beoefende van zijn vroegste jeugd de muziek. Aanvankelijk voor de Letteren bestemd, wijdde hij zich later, toen omstandigheden hem verhinderden, aan een Academie zijn letterkundige studiën te voltooien, geheel aan de toonkunst. Eerst te Purmerend, later, van 1849 af, te Elburg gevestigd, begaf hij zich in 1851 naar Ameide, alwaar hij nog heden organist der Hervormde Gemeente en, zoowel daar ter plaatse als in omliggende gemeenten, muziekonderwijzer is. Van zijn werken zijn in het licht verschenen: 40 koraalvoorspelen, die in het tijdschrift *Caccilia* gunstig zijn beoordeeld.

Berens (Karl), geb. 1801, fluitist en directeur van militaire muziek te Hamburg.

Berens (Hermann), geb. 1826 te Hamburg, pianist en componist. Op zijn negentiende jaar ging hij naar Reissiger te Dresden; na een kunstreis met Marietta Alboni door Duitschland bleef hij langen tijd te Hamburg en componeerde ouvertures, symphonieën, muziek voor het drama *Kodros*, totdat hij 1847 op een uitnodiging naar Stockholm ging, waar hij door de oprichting van een kwartelvereeniging bekend werd. In 1849 werd hij muzikdirecteur te Orebroe, 1860 kapelmeester aan het Mindre-theater te Stockholm, waar zijn opera's *Violetta*, *der Sommernachtstraum*, *Lully und Quinault*, met grooten bijval gegeven werden.

Berent (Simon), een Jezuiet, geb. 1585 in Pruisen, leerde oude talen, philosophie, theologie en muziek, maakte als biechtvader van den Poolschen prins Alexander met dezen een groote reis door Duitschland en Italië en stierf 16 Mei 1649; hij liet vele composities na, waarvan slechts nog twee litanieën voorhanden zijn.

Beretta (Francesco), contrapuntist der 17de eeuw uit de Romeinsche school; hij stierf 1694.

Berezowsky, een Russisch kerkcomponist, geb. in de Ukraine, was van 1763 tot 1767 componist aan de kapel van Katharina II en stierf 1778.

Berg (Adam), beroemd muziekuitgever der 16de eeuw, drukte van 1540 tot 1599 een groot aantal werken, van welke het voornaamste is: *Patrocinium musices*.

Berg, (Konrad Matthias), geb. 27 April 1785 te Colmar, bezocht 1806 het conservatoire te Parijs en zette zich 1808 te Straatsburg als muziekmeester neder, waar hij 13 Dec. 1852 stierf. Hij is bekend door eenige compositiën en door zijn: *Ideen zu einer rationellen Lehrmethode für Musiklehrer*.

Bergamasco (Archangelo), contrapuntist uit de 16de eeuw te Rome.

Bergameno (Giovanni Battista), z. BONOMETTI.

Berger (Adam Otto), organist en componist omstreeks 1725 te Mariënwerder, was tevens instrumentenmaker.

Berger (Andreas), contrapuntist uit den aanvang der 17^e eeuw te Meissen.

Berger (Carl Gottlieb), geb. 1736 te Olmarsdorf bij Pana, gestorven te Leipzig 1812 als concertviolist.

Berger (Johann Wilhelm von), geb. 1673, gest. 28 April 1751, professor in de geschiedenis te Wittenberg, maakte veel muziek en gaf geschriften over de muziekgeschiedenis in het licht.

Berger (Ludwig), geb. te Berlijn 18 April 1777, gest. aldaar 16 Febr. 1839, componist en pianovirtuoos, reisde 1804 met Clementi naar Petersburg en maakte daar, naast Field en Steibelt, grooten opgang. Daarop ging hij naar Stockholm, Londen en, in 1815, naar Berlijn terug, waar hij als klaviermeester werkzaam was en o. a. Mendelssohn en Taubert onderricht gaf.

Berggreen (Andreas Peter), geb. 2 Maart 1801 te Kopenhagen, werd 1838 organist aldaar en 1843 koördirecteur aan de hoofdkerk. Sedert 1854 is hij redacteur van een Deensch muziekblad; hij heeft liederen, klavierstukken en een komische opera geschreven.

Bergh (A. G. E. van den), verdienstelijke kunstenaresse, geb. 1794 te Mühlheim, vestigde zich 1818 te 's Hage, nadat zij met groot succes concerten in de voornaamste steden van Nederland gegeven had. Zij had als klavierspeelster veel talent en was leerlinge van Ferdinand Ries. Te 's Hage heeft zij op muzikaal gebied veel nut gesticht. Zoo was zij de eerste die aldaar een zangvereniging voor gemengd koor oprichtte en leidde. Zij gaf onderwijs in de muziek aan de vorstinnen (Anna Paulowna, gemalin van Willem II, Prinses Marianne, Prinses Frederik en later aan de kunstlievende gemalin van Willem III). Ook als componiste had zij talent; zij schreef o. a. een quartet voor strijkinstrumenten, een rondo voor piano, fantasieën, fuga's, preludes enz. Alle tijdgenooten gewagen met lof over haar en noemen haar zoowel een hoogst verdienstelijke toonkunstenaresse, als een achtenswaardig mensch. Zij stierf 10 September 1840 te 's Hage.

Bergier (Nicolas), muzikaal schrijver, geb. 1 Maart 1567 te Rheims, gest. 18 Aug. 1623 te Grignon.

Bergkreyen noemde men ten tijde van Luther de melodie van een in verzen gebrachte geschiedenis. Zoo is b. v. het koraal: *Vater unser im Himmelreich* een B.; evenzoo: *O Welt, ich muss dich lassen*, dat later als *Nun ruhen alle Wälder* in de gezangboeken is overgenomen.

Bergmann (Heinrich Christian), geb. 1802, gaf een *Kurze Anweisung zum Gitarrenspielen* (Halle) uit.

Bergmann (Joh. Gottfried), geb. 10 Maart 1796 te Reichenbach, werd 1816 als tenorist te Dresden aan het hoftheater aangesteld. Hij stierf aldaar 4 Juli 1831.

Bergonzi (Carolo), geb. te Cremona, was de beste leerling van Straduarius en muntte vooral uit door den bouw van violoncellen.

Bergonzi (Benedetto), uit dezelfde familie, geb. te Cremona 1790, aldaar gest. 1840; componist en hoornist.

Bergopzoomer (Katharina), geb. Leidner, uit Weenen, geb. 1753, gest. 1788, zangeres, betrad onder den naam Schindler de tooneelen van Duitschland en Italië en werd 1783 aan het nationale theater te Praag geëngageerd.

Bergrot (Claus), een geleerde Zweed, geb. te Helfing op het einde der 17e eeuw, professor in de muziek te Upsala.

Bergson (Michael), geb. 1820 te Warschau, studeerde compositie te Dessau bij F. Schneider, ging 1842 naar Italië, schreef o. a. een opera: *Luisa di Montfort*, en werd later aan het conservatoire te Genève aangesteld.

Bergt (Adolph), geb. 1822 te Altenburg, vertoefde 1847—49 te Leipzig, ging daarop naar Chemnitz in het orkest van Mejo en beroofde zich in 1862 van het leven. Van hem bestaan composities voor klavier.

Bergt (Christian Gottlob August), geb. 17 Juni 1772 te Oederan bij Freiborg, gest. 10 Febr. 1837 als organist te Bautzen, waar hij sedert 1802 aangesteld was, nadat hij te Leipzig behalve de theologie ook vlijtig de muziek beoefend had. Zijn composities bestaan in opera's, oratoria en liederen.

Bériot (Charles Auguste de), een der uitstekendste componisten uit de Fransche school, geb. 20 Febr. 1802 te Leuven, gest. 9 April 1870 te Brussel. Hij was leerling van Viotti, Lafont en Baillot. Het eerst trad hij te Parijs op; vervolgens in Engeland; daarna keerde hij in zijn vaderland terug, alwaar hij van den koning der Nederlanden, Willem I, een jaargeld van 2000 gulden en den titel van kamervirtuoos verkreeg, welke voordeelen hij echter na de afscheiding van België weder verloor. — Hierop ging hij weder op reis naar Italië, Frankrijk en Engeland, leerde bij die gelegenheid de beroemde zangeres Malibran kennen en knoopte met haar een liefdesbetrekking aan, die in 1833 door een wettig huwelijk gevolgd werd. In 1842 kwam B. in de plaats van Baillot aan het conservatoire van Parijs, later werd hij echter als professor in het vioolspel aan het conservatoire te Brussel aangesteld. In 1855 had hij het ongeluk het gezicht te verliezen en was daardoor genoodzaakt de kunstenaarsloopbaan te verlaten. — Zijn zoon, evenals hij Charles Auguste geheeten, is pianist en violist.

Berlin (Johann Daniel), geb. 1710 te Memel, gest. 1775 als organist te Drontheim in Noorwegen, heeft verscheiden theoretische schriften in het licht gegeven en ook orgelcomposities geschreven.

Berlioz (Hector), geb. 11 Dec. 1803 te Côte Saint-André in het departement der Isère. Zijn vader, die med. doctor was, wilde hem voor hetzelfde beroep opleiden en zond hem naar Parijs om er te studeeren. Doch de jonge volgeling van Aesculaap, die slechts smaak had voor muziek, liet weldra den cursus der geneeskundige faculteit varen, om dien van het conservatoire bij te wonen. Tengevolge van het ongenoegen met zijn vader gebrek aan geld hebbende, verbond hij zich als korist aan het *Gymnase dramatique*. Daarmede was zijn loopbaan beslist. De vluchteling uit de Klinische school begon onder leiding van Reicha compositie te bestudeeren. Reeds begon zijn artistieke eigenaardigheid zich als een vijandin van allen dwang te openbaren; na verloop van eenigen tijd verliet Berlioz zijn meester, hoewel hij nog slechts een zeer oppervlakkige kennis van compositie verkregen had; hij besloot zich voortaan zonder eenig onderwijs van anderen te vormen.

Onder zijn eerste proeven van compositie behoorden een mis met orkest, welke hij in de kerk Saint-Roche en vervolgens in die van Saint-Eustache liet uitvoeren. Allen, hoorders en executanten, verklaarden haar voor onbegrijpelijk. De componist liet zich echter niet afschrikken en zette met nieuwen ijver zijn hervormingsplan voort. Een gegeven programma beweerde hij met behulp van tonen in al zijn deelen begrijpelijk te doen uitkomen. Het geringste bezwaar van dit stelsel is, dat het de taak van den dichter met die van den toondichter verwart, tot groot nadeel van dezen laatsten. Dit stelsel heeft B. gevolgd in zijn ouverture *Waverley*, zijn ouverture *les Francs juges* en in zijn fantastieke symphonie: *Episode de la vie d'un artiste*.

In 1830 behaalde hij den eersten prijs voor compositie met een cantate *Sardanapalus*. Zijn verblijf in Italië bracht volstrekt geen wijziging in de richting zijner aesthetische denkbeelden, en de twee compositiën welke hij uit Rome medebracht, de ouverture *King Lear* en een symphonie, die *Le retour à la vie* tot titel had, getuigden van zijn hervormingszucht.

Met bitterheid aangevallen en verloochend, wierp B. zich op tot criticus in zaken van toonkunst. Reeds hadden eenige artikelen over de symphonieën van Beethoven, in de *Correspondant* geschreven, veler aandacht getrokken. Achtereenvolgens werd hij medewerker aan de *Revue Européenne*, aan den *Courrier de l'Europe* aan de *Gazette musicale de Paris* en eindelijk aan het *Journal des Débats*, dat hem lang tot vesting heeft gediend. Al die geschriften beletten hem niet, achtereenvolgens de symphonie *Harold en Italie* (1834), een *Messe des morts*, bij gelegenheid van den dood van generaal Darnémont geschreven en 5 Dec. 1837 uitgevoerd, de *symphonie dramatique* voor de inwijding van de Juli-zuil bestemd, en de ouverture voor het *Carnaval Romain* te schrijven; alle werken, die het muzikale publiek vóór of tegen hem in

het harnas joegen, volgens hun respectieve opvattingen, doch waarbij nieman onverschillig bleef. Ongelukkig leed de nieuwe muziek, toen zij voor het eerst aan het oordeel van een onpartijdig publiek werd onderworpen, een nederlaag. De val van *Benvenuto Cellini*, opera in twee bedrijven, scheen de tegenstanders van B. in het gelijk te stellen; nochtans ondervond die opera in Duitschland veel succes. Doch de moedige strijder had die populariteit van Duitschland nauwelijks noodig om den strijd vol te houden. Den 6den December 1848 voerde hij zijn stoutheid ten top, door in de zaal der *Opéra-Comique* een soort van fantastisch oratorium, *La damnation de Faust*, te laten uitvoeren, waarvan hij, in vereeniging met Gérard en Gaudonnière, zelf den tekst geschreven had. In de nu volgende werken van B., o. a. in *l'Enfance du Christ*, is een terugkeer tot een voor het begrip zijner tijdgenooten toegankelijker weg te bespeuren. Die verandering is nog meer merkbaar in *Les Troyens*, opera in vijf bedrijven, waarvan Berlioz zelf den tekst geschreven had en die 4 Nov. 1863 in het *Théâtre lyrique* ten tooneele werd gebracht.

Sedert 1839 was B. bibliothecaris van het conservatoire, in den loop der jaren werd hij ridder van verschillende orden en stierf als officier van het Legioen van Eer, 9 Maart 1869. Zijn laatste groote werk was een oratorium: *Le temple universel*. -- Na zijn dood verscheenen zijn *Mémoires*; behalve dat boek zagen van zijn geschriften het licht: *Traité d'instrumentation etc.* (1844), een voortreffelijk boek; *Voyage musical en Allemagne et en Italie* (1845); *Les soirées d'orchestre* (1853); *Les grotesques de la musique* (1859); *A travers chants* (1862).

Berlot (Ella), klavieronderwijzeres te Parijs, aldaar geb. 1802.

Berls (Johann Rudolph), componist, geb. te Alach bij Erfurt 8 Mei 1758, werd 1780 organist te Röda in Thuringen.

Berlijn (Aaron Wolf), geb. 2 Mei 1817 te Amsterdam, gaf reeds in zijn vroegste jeugd blijken van aanleg tot de muziek. Het eerste onderricht in die kunst ontving hij van Bernard Koch en M. L. Erck. In 1836 vertrok hij naar Duitschland, waar hij kennis maakte met Spohr, die te Kassel een ouverture van Berlijn liet uitvoeren. In 1839 begaf hij zich naar Leipzig en vertoefde daar langen tijd bij Dr. Finck, onder wiens leiding hij het contrapunt bestudeerde. In 1843 dirigeerde hij op een hofconcert te 's Gravenhage eenige zijner compositiën en ontving bij die gelegenheid de orde van de eikenkroon. In 1844 maakte hij een kunstreis naar België, bij welke gelegenheid enkele zijner werken te Brussel ten gehoor werden gebracht. Het volgend jaar ontving hij van den koning van België de gouden medaille voor verdienste. Op het einde van 1845 reisde hij naar Parijs, waar hij in het voorjaar van 1846 in de zaal Herz een concert gaf.

In zijn vaderstad teruggekeerd verkreeg hij de plaats van orkestdirecteur aan den Stadsschouwburg, doch was wegens veelvuldige bezigheden genoodzaakt die betrekking spoedig weder op te geven. Het getal zijner werken is zeer groot; vele werden ook buitenslands uitgevoerd, o. a. een symphonie in *D*, die te Kassel onder leiding van Spohr ten gehoor werd gebracht. Berlijn was de stichter van de liedertafels *Oefening baart Kunst* en *Kunst en Vriendschap*, alsmede van het *Diamantwerkers Weezenfonds*; voorts was hij eerlid van vele binnen- en buitenlandsche vereenigingen. Hij stierf 18 Januari 1870.

Bermudo (Juan), beroemd Spaansch muziekgeleerde uit de 16^e eeuw.

Bernabei (Giuseppe Ercole), een der grootste contrapuntisten der 17^e eeuw, geb. omstreeks 1620 te Caprarola in den kerkelijken staat, gest. 1690 als kapelmeester te Munchen.

Bernabei (Giuseppe Antonio), overtrof zijn vader in melodie. Hij was 1643 te Rome geb. en stierf als opvolger van zijn vader te Munchen, 9 Maart 1732.

Bernabei (Vincenzo), tweede zoon van Ercole, geb. 1666 te Rome gest. te Munchen 1690, schreef eenige opera's.

Bernacchi (Antonio), omstreeks het jaar 1700 te Bologna geboren, was, een beroemd kunstenaar, dien Händel 1730 mede naar Londen nam. In 1736 ging hij weder naar zijn vaderland terug en richtte een zangschool op, die vele goede zangers heeft opgeleverd.

Bernard (bijgenaamd Ventadour), een troubadour uit de 12^e eeuw, van wien nog ongeveer vijftig liederen en zestien melodieën in manuscript bestaan.

Bernard (Michael), geb. in Koerland 1794, componist en klavierspeler, leerling van Field, behoorde met Charles Mayer tot de meest gezochte pianomeesters in Petersburg, waar hij sedert 1829 ook muziekuitgever was.

Bernardi (Bartolomeo), violist en componist, geb. in Italië, was omstreeks 1720 kapelmeester in Kopenhagen.

Bernardi (Francesco), bijgenaamd Senesino, beroemd mezzosopranist, geb. 1680 te Scena, werd 1720 door Händel naar Londen geroepen en keerde 1730 naar Italië terug, waar hij omstreeks 1740 gestorven moet zijn.

Bernardi (Stefano), geleerd toonkunstenaar, was in den aanvang der 17^e eeuw kapelmeester te Verona.

Bernardi (Franz), beroemd fluitist, geb. 1767 in Oostenrijk.

Bernardini (Marcello di Capua), geb. 1752 te Capua, componist en dichter van ongeveer twintig komische opera's en *Intermezzi*, die in Italië opgang maakten.

Bernardino (Maestro), organist uit de 15^e eeuw, werd 3 April 1419 tot organist van de eerste orgels van San Marco te Venetië aangesteld.

Bernasconi (Andrea), Italiaansch operacomponist, geb. 1712 te Marseille, stierf 24 Januari 1784 als hofkapelmeester te Munchen.

Bernasconi (Antonia), stiefdochter van den vorigen, operazangeres, geb. 1741 te Stuttgart, werd 1770 te Weenen geëngageerd en maakte later vele reizen door Duitschland en Italië.

Berner (Friedrich Wilhelm), geb. 16 Maart 1780 te Breslau, gest. aldaar 9 Mei 1827, degelijk organist en componist was aanvankelijk door zijn vader voor de theologie bestemd, hield zich echter te Halle sedert 1800 uitsluitend met muziek bezig, hoorde voorlezingen van Türk en beoefende vlijtig de werken van Bach en Kirnberger. Hij was een intieme vriend van Carl Maria von Weber en richtte in zijn vaderstad een zangvereeniging en andere muzikale vereenigingen op. Hij schreef vele compositiën en eenige theoretische verhandelingen. Zijn zoon Heinrich Ludwig, gest. 1828 als organist te Breslau, was een goed klavierspeler.

Berneville, meesterzanger uit de 13^e eeuw, wiens bloeitijd in het jaar 1260 valt.

Bernhardt (de Duitscher) vond 1470 te Venetië het pedaal aan de orgels uit.

Bernhardt (Christoph), componist, geb. 1612 te Danzig, was kapelmeester te Dresden, waar hij 14 November 1692 stierf.

Bernhardt (Wilhelm Christoph), goed orgel- en klavierspeler, geb. 1760 te Saalfeld, gest. 1787 te Moskou.

Bernia, luitenist en componist, geb. te Bologna, leefde omstreeks 1600.

Bernier (Nicolas), geb. 28 Juni 1664 te Nantes, gest. 5 September 1734 te Parijs, leerling van Caldara, was een der beste Fransche componisten van dien tijd en kapelmeester van den koning van Frankrijk.

Berno (Augiensis), een geleerde Duitsche Benedictijner-monnik uit de 11^e eeuw, gest. 17 Juni 1048, van wien Gerbert in zijn *Scriptores 4* groote muzikale geschriften opgenomen heeft.

Bernoulli. Van dezen naam bestaan drie natuurkundigen: 1°. Johann, geb. 27 Juli 1667 te Basel, aldaar gest. 1 Januari 1748, een der grootste mathematici van zijn tijd. Zijn zoon 2°. Daniel, geb. 9 Febr. 1700 te Groningen, was professor te Petersburg en Basel, waar hij 17 Maart 1782 stierf 3°. Jacob, zoon van den voorgaande, geb. te Basel 1739 was professor te Petersburg. Alle drie hebben gewichtige verhandelingen over de akustiek nagelaten.

Bernsdorff (Eduard), geb. te Dessau 25 Maart 1825, studeerde bij Fr. Schneider en Marx de compositie en woont op dit oogenblik (1878), als componist, schrijver over muziek en onderwijzer, te Leipzig. Hij is de uitgever van een *Universal-Lexicon der Tonkunst* (Dresden, 1856) en componeerde stukken voor zang en voor klavier.

Bernuth (Julius von), geb. 8 Augustus 1830 te Rees in de Rijnprovincie, bezocht 1849 het gymnasium te Bonn en te Berlijn. Hier hield hij zich, behalve met zijn rechtsstudiën, veel met muziek bezig. Na zijn staatsexamen (1852) ging hij als referendaris naar Wesel, doch besloot na twee jaren zijn rechtsloopbaan te verlaten en geheel voor de kunst te leven. Hij bezocht het conservatorium te Leipzig en vestigde zich als toonkunstenaar in die stad. Nadat hij in 1863 te Londen bij Manuel Garcia zangstudies gemaakt had, werd hij 1864 directeur der Euterpe-concerten en 1867 directeur der philharmonische concerten te Hamburg.

Beroaldus (Philippus), filosoof, die tegen het einde der 15^e eeuw te Bologna leefde, schreef o. a. *De laude Musices*.

Berr (Friedrich), clarinetist, fagottist en leeraar voor deze instrumenten aan het conservatoire te Parijs, geb. 1794, gest. 24 Sept. 1838 te Parijs.

Berretari (Aurelio), geb. Fresoli, componist uit de 17de eeuw, was monnik der orde van Hieronymus.

Berretta (Francesco), kerkcomponist, leefde in het midden der 17de eeuw en stierf 6 Juli 1694 als kapelmeester aan het vatikaan.

Bertacchi (Francesco), stichter der *Academia Filarmonica* te Bologna (1633), waar hij als componist en kapelmeester werkzaam was.

Bertali (Bertaldi, Bartali, Antonio), geb. 1605 te Verona, was kapelmeester te Weenen en schreef vele opera's en andere compositiën.

Bertalotti (Angelo Michel), beroemd zangmeester, geb. 1665 te Bologna.

Bertani (Lelio), Italiaansch contrapuntist, geb. 1520 te Brescia, waar hij omstreeks 1600 stierf.

Berteau (ook geschreven: Bertaut, Berthaut en Bertault), geb. in het begin der 18^e eeuw te Valenciennes, gest. 1753, was de stichter van de Fransche violoncelschool.

Bertelman (Jan George), geb. te Amsterdam 21 Januari 1782. Hij was een hoogst verdienstelijk toonkunstenaar, die zeer veel tot de bevordering der toonkunst in Nederland heeft bijgedragen. Hij ontving de eerste lessen in de muziek van den organist Brachthuiser en vlijtig beoefende hij de werken van Bach, Corelli, Mozart e. a. Gedurende zijn studietijd droeg hij veel bij tot de uitbreiding van het zingen op de scholen. Later richtte hij te Amsterdam een muziekschool op, waaruit verscheiden talentvolle toonkunstenaars te voorschijn traden, o. a.: J. B. van Bree, A. ten Cate, J. B. Luden, G. Smits, J. W. Stumpff, J. Broekhuizen Jr., Richard Hol, en J. Brachthuiser. Bertelman was een uitmuntend theoreticus en heeft zoowel in deze kwaliteit, als in die van onderwijzer in den zang, op piano en viool, groote diensten aan de kunst bewezen. Een

groot aantal werken van dezen componist zag het licht, o. a. een *Requiem*, een *Missa* voor solo-stemmen, koor en orkest; een *Fantaisie et air pour violon*; *Variations pour le piano sur la cavatine de Tancred*; *Quatuor pour instruments à corde*; *Variations p. violon sur un thème original*; voorts een menigte romances, marschen, *pas-redoublés*, liederen en nationale zangen. Een groot getal belangrijke werken bleven in manuscript, o. a. een *Treurzang* op den dood van J. Kuiper, een werk dat zeer geroemd wordt; *Fondel's droom*, gecomponeerd voor den Stadsschouwburg te Amsterdam; *de slag bij Nieuwpoort*; een cantate voor het 50-jarig bestaan van *Felix Meritis*; *Etudes* voor viool en voor zang; een *Harmonieleer*; verscheiden opera's, ouvertures en *entre-actes*; twee hoornkwartetten; concerto's voor clarinet en voor contra-bas; vele motetten, schoollieder, geharmoniseerde koralen enz.

Na een eervol en werkzaam leven stierf B. 25 Januari 1854 in den ouderdom van 72 jaren. Hij was lid van de vierde klasse van het Koninklijk Instituut, lid van verdienste van de Maatschappij tot Bevordering der Toonkunst, lid van de maatschappij St. Caecilia te Rome en van onderscheidene vereenigingen in zijn vaderland. Ook was hij een van de eerste Nederlandsche toonkunstenaars die den Nederlandschen Leeuw ontvingen. In het Koninklijk Instituut heeft B. 19 Nov. 1834 een redevoering gehouden over zijn nieuwe Harmonieleer, 7 Dec. 1836 over de werken van Steibelt en Zingarelli en over de verbeteringen der instrumenten en den invloed daarvan op de muziek.

De vrienden van B. plaatsten een monument op zijn graf, waarop de volgende woorden te lezen zijn:

JOANNI GEORGIO
 BERTELMAN,
 NAT. 1782 DEC. 1854
 MUS. MAG. AMST.
 ANIMA, PIETATE
 VITAE, MODESTIA
 ARTIS PRAESTANTIA
 AEQUE MAGNO
 AMIC. ET CULT. P.
 1854.

Bertelsmann (Karl August), componist, geb. te Gütersloh in Westphalen 1811, vestigde zich 1829 te Darmstadt als leerling van den organist Rinck. Omstreeks dien tijd plaatste hij in een tijdschrift voor orgel, dat te Mannheim uitgegeven werd, eenige zijner composities. Weinige jaren later

werd hij tot zangmeester aan het Seminarium te Soest (Westphalen) en in 1838 in een dergelijke betrekking te Amsterdam benoemd. In laatstgenoemde stad werd hem de leiding der in 1839 opgerichte liedertafel *Eutonia* opgedragen, die onder zijn leiding spoedig in bloei geraakte. In 1853 dirigeerde hij een groot zangersfeest te Arnhem. Hij heeft tal van compositiën geschreven; de voornaamste volgen hier: *Drei Gesänge für vierstimmigen Männerchor; Aurora*, verzameling van koren; *Nederlandsche Liedertafel*, verzameling van koren; *De dood van Willem II*, elegie voor vier mannenstemmen; *Drei Gesänge für eine Singstimme; 4 Lieder für eine Singstimme; Glockentöne*, Op. 27; *Vier Gesänge für vierstimmigen Männerchor; Wein-Constitution*, aria met koor; *Drei Lieder für eine Sopran- oder Tenorstimme*. Nagelaten werken zijn: *Morceau dramatique en forme d'ouverture*, Op. 51 en *Drei Gesänge für Tenor und Sopran*. — De laatste levensjaren van B. waren niet gelukkig. In een zijner laatste liederen komen de volgende woorden voor, die van zijn sombere stemming getuigen:

Keinen Ruhm, kein Glück
Lass ich zurück,
Hab' nichts als Schmerzen besessen.

Niet alleen als componist verdient B. eervolle vermelding; hij was een uitmuntend koordirigent en een bekwaam meester. Hij stierf 20 November 1861.

Berthaume, geb. omstreeks 1756 te Parijs, gest. 20 Maart 1802 te Stockholm, was een degelijk violist en componeerde voor zijn instrument.

Berthold (Karl Friedrich Theodor), geb. 18 Dec. 1815 te Dresden; studeerde in zijn vaderstad onder Julius Otto contrapunt en fuga en ontving op koninklijk bevel van J. Schneider onderwijs in het klavier- en orgelspel. In 1840 trok B. naar Rusland en werd 1849 te Petersburg tot Professor in de compositie en organist aan de Anna-kerk benoemd. Later werd hij, in plaats van Joh. Schneider, tot hoforganist te Dresden benoemd, waar hij nog op dit oogenblik gevestigd is. Onder zijn groote werken bevinden zich een oratorium, *Petrus*, en een symphonie.

Berthold (Blaise), zanger en kamermusicus van Lodewijk XIII.

Bertholdo, z. BERTOLDO.

Bertin (T. de la Doué), operacomponist in den stijl van Lully, geb. te Parijs 1680, aldaar gest. 1745.

Bertin (Louise Angelika), geb. 15 Jan. 1805 te Roches bij Bièvre, componeerde eenige opera's.

Bertini (Benoit Auguste), geb. 5 Juni 1780 te Lyon, leerling van Clementi, klavierspeler en componist, woonde het grootste gedeelte van zijn leven te Londen.

Bertini (Henri le jeune), broeder van den hierboven genoemde, geb. 28 Oct. 1798 te Londen, was mede een uitstekend klavierspeler, die vooral naam maakte door zijn methode en zijn studiën voor pianoforte. Het getal zijner compositiën bedraagt ongeveer 200. Sedert 1824 leefde hij deels te Parijs, deels in den omtrek van Grenoble.

Bertini, vader van Henri en Benoit B., geb. te Tours omstreeks 1750, schreef verscheiden motetten en missen, die in manuscript zijn gebleven. In 1811 maakte hij met zijn zoon Henri kunstreizen.

Bertini (Salvatore), componist, geb. te Palermo 1721, was kapelmeester daar ter stede, waar hij 16 Dec. 1794 stierf. Zijn zoon, abt Joseph, geb. te Palermo 1756, verdient mede als componist genoemd te worden.

Bertinotti (Theresa), uitstekende zangeres, geb. te Savigliano, 1780. Zij leefde nog 1849 te Bologna.

Bertola (Giovanni Antonio), Italiaansch componist in den aanvang der 17^e eeuw.

Bertolazzi (Margherita), Italiaansche zangeres, behoorde tot het gezelschap, dat Kardinaal Mazarin 1645 te Parijs liet komen.

Bertoldo (Bertoldi, Bertholdo, Sperandio,) beroemd contrapuntist, geb. te Modena 1530, was organist aan de kathedraal te Padua.

Bertolotti (Louise), zangeres, geb. te Bologna 1740, gest. 1798 te Munchen.

Bertolusi (Vincenzo), componist, geb. te Mantua omstreeks het einde der 16^e eeuw.

Berton (Pierre Montan), geb. 1727 te Parijs, werd 1755 orkestdirecteur en later *directeur en chef* aan de groote opera te Parijs. Hij componeerde eenige tooneelstukken en stierf 14 Mei 1780 te Parijs.

Berton (Henri Mouton), geb. te Parijs 17 Sept. 1767, gest. 22 April 1844 was een geliefd operacomponist en professor aan het conservatorium te Parijs. Een natuurlijke zoon van hem, François B. (1784 tot 1832), was zangmeester en liet eenige aardige komische opera's opvoeren.

Bertoni (Fernando Giuseppe), geb. 15 Augustus 1725 op het eiland Salo bij Venetië, gest. 1 Dec. 1813 in de nabijheid van Brescia, schreef ongeveer 30 opera's, cantates, kwartetten enz. Hij was organist, later kapelmeester, aan de St. Marcus-kerk te Venetië en aan het conservatorium der *Mendicanti*. — Men verwarre hem niet met een blinden organist en componist van denzelfden naam, die in den aanvang dezer eeuw te Padua leefde.

Bertrand (Antoine de), Fransch componist uit de 16^e eeuw.

Bertrand (Alice), voortreffelijke harpspeelster, geb. 1798 te Parijs, aldaar gest. 13 Maart 1835.

Bertuch (Karl Volkmar), geb. 1730 te Erfurt, gest. omstreeks 1790 als organist te Berlijn.

Bertuzzi, leerling van het conservatorium te Milaan, heeft sedert 1840 als violist en componist naam gemaakt.

Berwald (Joh. Friedrich), geb. 1788 te Stockholm, gest. 1861 als kapelmeester aldaar, was een goed violist en pianist, leerling van den abt Vogler. Zijn neef, Franz B., geb. 1796 te Stockholm, is als componist van opera's, symphonieën en kwartetten bekend.

Bes, Ned.; *b*, Hoogd.; *si bimmolle*, Ital.; *si bémol*, Fr.; *b flat*, Eng.; benaming van den een halven klanktrap verlaagden zevenden toon der diatonische en van den elfden toon der chromatische toonschaal.

Besanzoni (Ferdinando), Italiaansch operacomponist, liet 1843 in zijn geboortestad Piacenza een opera in drie bedrijven, *Ruy Blas*, opvoeren en was 1845 kapelmeester aan de Italiaansche opera te Berlijn.

Besardus (Joh. Baptist), Dr. Jur. en beroemd luitenist in den aanvang der 17^e eeuw, geb. te Besançon, heeft voortreffelijke arrangementen voor de luit gemaakt.

Beschlag, Hoogd. een perkamenten draad, die door de Abstracten van het orgel loopt.

Beses, de met een dubbelen mol (*b^b*) een heelen klanktrap verlaagde noot *b*.

Bes groote terts, Ned.; *B dur*, Hoogd.; *si bimmolle maggiore*, Ital.; *si bémol majeur*, Fr.; *b flat major*, Eng.; de harde toonsoort van *bes* met een voortekening van twee (voor *b* en *e*.)

Bes kleine terts, Ned.; *B moll*, Hoogd.; *si bimmolle minore*, Ital.; *si bémol mineur*, Fr.; *b flat minor*, Eng.; de zachte toonsoort van *bes* met voortekening van vijf mollen (voor *b*, *e*, *a*, *d* en *g*).

Beslez (Samuel), kerkcomponist, geb. 15 Dec. 1574 te Brieg, gest. 19 Juli 1625 als rector te Breslau.

Besnaren, snaren spannen op een muziekinstrument.

Besnecker (Joh. Adam); Dr. jur. en professor te Praag, gold in den aanvang der 17^e eeuw voor een der grootste orgelspelers.

Besozzi (Alessandro), geb. 1700, gest. 1775, was hoboïst te Parma.

Besozzi (Geronimo), geb. 1712 te Parma, gest. 1786 te Parijs, was fagottist.

Besozzi (Antonio), geb. te Parma 1714, gest. 1781 te Turijn, was hoboïst en had een zoon, Carlo, geb. 1744 te Dresden, die ook als zoodanig bijval verwierf.

Besozzi (Gaetano), geb. 1725 te Parma, de jongste en voortreffelijkste der vier broeders, was ook hoboïst. Hij stierf 1798 als koninklijk kamer-

musicus te Londen. Een kleinzoon van zijn zoon Geronimo (gest. 1785) is Louis Désiré, geb. 3 April 1814, die in 1837 de groote compositieprijs der academie te Parijs behaalde en zich na vele reizen te Parijs vestigde.

Bessem (Antoine), violist en componist, geb. te Antwerpen 4 April 1806, sedert 1852 muziekmeester te Parijs.

Besson (Jacques), mathematicus en muzikaal schrijver, leefde in den aanvang der 16e eeuw.

Best (W. T.), geb. 1825, leefde langen tijd te Liverpool, sedert 1852 te Londen, en is een groot orgelvirtuoos, wiens composities veel waarde hebben.

Bethisq (Jean Laurent de), geb. te Dyon 1 Nov. 1702, was professor in de muziek te Parijs en heeft door een werk: *Exposition de la théorie etc.*, waarin hij de theorie der harmonie volgens de leer van Rameau verklaart, naam gemaakt.

Bethmann (Christian), geb. 1785, gest. 7 Juli 1833, was een der bekwaamste orgelmakers en leefde te Hanover met den titel van hoforgelmaker.

Béthune (Graaf van), dichter en toonkunstenaar uit de 12e eeuw.

Betonung, Hoogd.; z. ACCENT.

Bettella (Paul), componist uit de tweede helft der 17e eeuw te Padua.

Bettignes (Jean de), leefde in de eerste helft der 17e eeuw te Doornik en is bekend door vierstemmige Rondo's.

Bettini (Stefano), was een goed contrapuntist uit de 16^e eeuw.

Bettini (Girolamo), Italiaansch componist uit de eerste helft der 17^e eeuw, schreef vierstemmige missen.

Bettini (Mario), geb. 6 Febr. 1582 te Bologna, aldaar gest. 7 Nov. 1657, was professor in de filosofie te Parma en spreekt in zijn geschriften over akustiek en muziek in het algemeen.

Bettoni (Bartolomeo), een Italiaansch geleerde, gaf een geschrift in het licht, getiteld: *Osservazioni sopra i salmi*, Bergamo 1786.

Betts (John), beroemd Engelsch luitenmaker, werkte van 1787 tot 1823 te Londen.

Betts (Arthur), violist, neef van den voorgaande en leerling van Viotti, geb. te Lincoln 1780, schreef verscheiden composities voor piano en viool. Zijn broeder was te Londen violenmaker.

Betz (Susanne Jacobine), zangeres, geb. te Augsburg 1745, ging 1786 als hofzangeres naar Munchen.

Betz (Franz), geb. 19 Maart 1835 te Mainz, bezocht tot 1850 het gymnasium aldaar en kwam daarna op de polytechnische school te Karlsruhe. Hij had reeds in zijn jeugd een schoone stem en nam les in de muziek bij Ernst Pauer. De drang tot de muziek was bij hem zoo groot, dat hij in

1855 de polytechnische school verliet en zich naar Hanover begaf, waar hij als volontair aan het tooneel verbonden werd en 16 Dec. van dat jaar als »Heerrufer" in de opera *Lohengrin* optrad. Hij had echter in den aanvang zijner loopbaan weinig succes. In 1857 verliet hij Hanover, trad achtereenvolgens in verscheiden Duitsche steden op en werd 1859 aan de Koninklijke Opera te Berlijn geëngageerd. In die betrekking is hij nog heden werkzaam. — Betz is een van de beste »Wagner-zangers"; bij de eerste uitvoering van *der Ring des Nibelungen*, te Baireuth, 1876, vervulde hij de rol van *Wotan*.

Beuf, z. BOEUF.

Beugeltrompet, z. KLEPTROMPET.

Beumer (Henderik), geb. te Leeuwarden 1831, legde zich reeds in zijn jeugd op de muziek toe. Hij maakte zoo snelle vorderingen, dat hij op zijn twaalfde jaar in concerten binnen- en buitenslands optrad. Te Spa had hij, in 1849, het geluk met De Bériot kennis te maken, die hem in het conservatoire te Brussel bracht. Beumer bleef er twee jaren en behaalde den eersten prijs. Eenigen tijd later werd hij tot professor aan het conservatoire en bijna tegelijker tijd tot soloviolist aan het *Théâtre de la monnaie* benoemd. Ook legde hij zich van dien tijd af meer en meer op de compositie toe; zijn voornaamste gedrukte werken zijn: *six études progressives pour violon; cinquante études, dédiées à Ch. de Bériot*; caprices en romances voor viool; een ouverture en vier fantasieën voor groot orkest. Met het doel om den smaak voor klassieke muziek aan te kweeken, richtte hij te Brussel vereenigeningen voor kamermuziek op.

Beurhusius (Friedrich), was omstreeks 1573 conrector te Dortmund en gaf 1551 te Neurenberg *Erotematum musicae libri II* uit.

Beuthner (Johann Heinrich), geleerd musicus, geb. 27 Mei 1693 te Hamburg, gest. 28 Mei 1731 te Riga als muziekdirecteur en leermeester aan de Domschool.

Beutler (Johann Georg Bernhard), geb. te Mühlhausen in Th. 17 Mei 1782, gest. 14 April 1814, studeerde te Halle in de theologie en werd 1807 conrector aan het gymnasium en organist aan de Maria-kerk in zijn vaderstad, waar hij door de uitgave van een koraalboek veel voor de verbetering van het kerkgezang deed.

Beutler (Benjamin), neef van den vorigen, geb. te Mühlhausen 2 Dec. 1792, gest. aldaar 2 Jan. 1837. Hij studeerde te Göttingen in de theologie en leerde daar Forkel nader kennen, die veel invloed op zijn muzikale ontwikkeling had. In het jaar 1814 volgde hij zijn oom als organist aan de Maria-kerk op en werd eenige jaren later tot stadsmuziekdirecteur en conrector van het gymnasium benoemd. Hij bracht veel bij tot den vooruitgang der toonkunst te Mühlhausen en gaf met den organist Hildebrand *Choralmelodien für das Mühlhäuser Gesangbuch* uit.

Beutler (Franz), geb. 1787 te Munchen, violist en klavierspeler, van wien liederen en pianostukken in het licht gegeven zijn. Hij stierf 21 Maart 1852 te Berlijn als leermeester aan de tooneelzangschool. Zijn dochter Caroline, geb. 20 Juni 1820 te Munchen, gest. 18 April 1855, was hoftooneelspeelster te Schwerin.

Beverini (Francesco), Italiaansch toonkunstenaar omstreeks 1450, is de vervaardiger van een soort van opera of mysterium: *De bekeering van den heiligen Paulus*, dat 1480 te Rome opgevoerd werd.

Bevilaqua (M.), fluitist en gitarist, leefde in den aanvang dezer eeuw te Weenen en schreef vele composities voor zijn instrument.

Bevin (Elway), Engelsch toonkunstenaar, uit Wales geboortig, leefde op het einde der regeering van koningin Elisabeth en was tot 1637 organist aan de kathedraal te Bristol. Hij schreef kerkcomposities en een theoretisch werk: *A brief and short introduction to the art of Music*, Londen, 1631.

Beving, trilling, TREMOLO, Ital.; BALANCEMENT, Fr.; een versiersel, bestaande in het gedurig snel afwisselen van een en denzelfden toon.

Beweging, 1°. tijdmaat, *tempo*; 2°. het voortschrijden eener stem ten opzichte van de hoogte en van de wijze van voortgaan op zichzelf, en eindelijk ten opzichte van andere stemmen.

Bewegelijke tonen, SONI MOBILES, Lat., werden bij de Ouden de middeltonen van het Tetrachordon genoemd.

Bexfield (W. R.), Dr., geb. 1824 te Norwich, waar hij tot aan zijn dood (1853) organist was, schreef oratoria, fuga's, een vierstemmig gezang: *the death of Hector* en een oratorium *Israel restored*.

Beyer (Johann Samuel), geb. 1699 te Gotha, werd 1722 muziekdirecteur te Freiberg en stierf te Carlstad 9 Mei 1744. Hij was een degelijk componist en schrijver.

Beyer (Ferdinand), bekend door zijn talrijke arrangementen en potpourri's voor piano, woonde te Mainz, waar hij 14 Mei 1863 stierf.

Beyle (Marie Henri), Fransch schrijver, die zijn naam onder den pseudoniem Stendhal verborg, werd geb. te Grenoble 23 Jan. 1783 en stierf te Parijs 23 Maart 1842. Hij schreef o. a. *Vie de Haydn*, *Mozart et Mélastase* en *Vie de Rossini*.

Bezequi (Angelo Michel), componist en violist, geb. te Bologna 1670, kwam omstreeks 1694 te Parijs als muziekdirecteur en stierf aldaar 1744.

Bezetting van een orkest en van de enkele partijen of stemmen daarvan dient zoowel onderling als met het lokaal evenredig te zijn, teneinde het door den componist bedoelde effect voort te brengen. (z. ORKEST.)

Bi is de benaming van de syllabe die Putcanus bij de zes syllaben van *Guido van Arezzo*, *ut, re, mi, fa, sol, la*, voegde.

Biaggi (Alomanno), Ital. componist, geb. in Lombardije, studeerde te Milaan en werd 1838 te Florence als kapelmeester en eerste violist aangesteld.

Biambo heette in de 17^e eeuw een Italiaansch instrument, dat thans geheel in vergetelheid is geraakt.

Bianca (scil. *NOTA*) heet bij de Italianen een halve noot.

Bianchi, geb. 1788 te Napels, schreef als kapelmeester daar ter stede eenige opera's.

Bianchi (Antonio), baritonzanger en componist, geb. 1758 te Milaan, was als zanger in Italië, Frankrijk, Duitschland bekend en van 1793—95 aan het Nationale theater te Berlijn verbonden. Hij schreef *Intermezzi*, b. v. *Fileno e Clorinda*, en opera's.

Bianchi (Eliodoro), tenorist, zangmeester en componist, geb. 6 Mei 1773 in het dorp Curdate, richtte te Milaan en Brescia zangscholen op.

Bianchi (Francesco), Italiaansch operacomponist, geb. 1752 te Cremona, gest. te Bologna 24 Sept. 1811, schreef opera's en oratoria.

Bianchi (Giacomo), uitstekend tenorist en violist, geb. te Arezzo 1768.

Bianchi (Pietro Antonio), Italiaansch componist, die op het einde der 16^e en in het begin der 17^e eeuw te Venetië en te Weenen leefde.

Bianchi (Adamo), geb. 1764 te Bergamo, beroemd tenoorzanger, vierde 1835 zijn 50jarig jubilaem aan St. Maria Maggiore.

Bianchi (Giulio Cesare), Italiaansch componist uit den aanvang der 17^e eeuw.

Bianchini (Domenico), beroemd luitenist der 16^e eeuw, gewoonlijk »il Rosetto» genoemd, omdat hij rood haar had. Onder den titel *Intabolatura di lauto* zijn composities van hem te Venetië verschenen (1546.)

Bianchini (Francesco), Italiaansch geleerde, geb. te Verona 13 Dec. 1662, stierf 2 Maart 1729 te Rome. Zijn boek: *De tribus generibus instrumentorum musicae veterum organicae* (Rome 1742), bevat vele belangrijke mededeelingen.

Bianchini (Giovanni Battista), kerkcomponist, was van 1684 tot 1708 kapelmeester te Rome en schreef missen en motetten.

Bianciardi (Francesco), geb. op het kasteel Casola bij Scena, waar hij omstreeks 1600 Dom-kapelmeester was, schreef vele voortreffelijke kerkcomposities.

Biancoli (Giovanni Ludovico), filosoof, medicus en muzikaal schrijver, geb. 30 Sept. 1717 te Bologna, gest. 1 Jan. 1781 als minister van Augustus III, koning van Polen.

Bibel (Andreas), voortreffelijk organist, geb. 8 April 1807 te Weenen, werd aldaar 1816 organist aan de kerk St. Leopold en eenige jaren later aan de Stephanus-kerk.

Biber (Franciscus Heinrich von), beroemd violist en componist, geb. 1648 te Wurtemberg op de grenzen van Boheme, gest. 1705 (of 1698) te Salzburg.

Biber (Aloys), geb. 1804 te Ellingen, gest. 13 Dec. 1858 te Munchen, een bekend pianofabrikant.

Biberhofer, baritonzanger, nog in 1873 aan het theater te Kassel verbonden.

Biche-Latour (Achille Laurent), componist en schrijver over muziek, geb. 8 Nov. 1816 te Bordeaux.

Bicinium, verouderde Latijnsche benaming (van *bis* en *canere*) voor een tweestemmig muziekstuk.

Bideau (Dominique), violoncellist, van wien 1802 een goede violoncel-school verschenen is.

Bidon, Fransch componist, leefde tegen het einde der 15^e eeuw.

Bibel-Regal heet een door den orgelmaker Roll te Neurenberg (1575) uitgevonden draagbaar positief.

Biechteler (Benedict) was in den aanvang der 18^e eeuw professor in het klooster te Wiblingen bij Ulm en later te Kempten. Hij schreef missen en andere vocale compositiën.

Biedermann (Johann Teophilus), geb. te Naumburg 5 April 1705, werd 1747 rector te Freiberg, waar hij 3 Augustus 1772 stierf. Hij gaf belangrijke geschriften over muziek in het licht.

Biego (Paul), operacomponist, geb. te Venetië omstreeks 1650.

Biel (Johann Christoph), predikant te Brunswijk, schreef o. a. *Diatribes philologicae de voce Selah*.

Bieling (Franz Ignaz), geb. te Viel, werd 1710 organist te Kempten en maakte zich als componist van kerkmuziek bekend. — Zijn zoon Joseph, geb. 1734 te Kempten, studeerde de muziek onder leiding van Leopold Mozart, volgde zijn vader op en werd later kapelmeester te Kempten.

Bienaimé (Paul Emile), geb. 7 Juli 1802, werd 1828 leermeester in de harmonie aan het conservatoire te Parijs, waar hij vroeger gestudeerd had, In 1844 gaf hij in het licht: *cinquante études d'harmonie pratique*.

Biereige (Johann), omstreeks 1620 organist te Voilsberg, een dorp bij Eisenach, en kwam 1622 te Mühlhausen als collaborator en organist. Van zijn compositiën zijn gedrukt 1°. Motetta: *Wohl dem der ein tugendsam Weib hat*, voor 8 stemmen (Erfurt 1620); 2°. *Musikalische Kirchenfreude*, 25 Lieder en voor 5, 6 en 8 stemmen (Erfurt, 1622).

Bierey (Gottlob Benedict), geb. 25 Juli 1772 te Dresden, ontving van zijn vader, die muziekonderwijzer was, het eerste onderricht in gezang, hobo- en vioolspel en bij den cantor Weinlig in de compositie, werd 1807

kapelmeester en 1824 directeur van het theater te Breslau, legde 1828 zijn ambt neder en stierf 5 Mei 1840. Hij componeerde vele opera's en operetten.

Biermann (E.), geb. te Arolsen 1788, fagot- en fluitvirtuoos, bracht een gedeelte van zijn leven in Nederland door, waar hij bij de militaire muziek kwam. Gedurende de Fransche overheersching nam hij deel aan de veldtocht tegen Rusland en werd gevangen genomen. Twee jaren bracht hij door in de gevangenis van Witebsk op de Dwina. Na den val van het keizerrijk vestigde hij zich te Deventer, waar hij veel tot de bevordering der toonkunst bijdroeg. Hij stierf aldaar 27 Maart 1850.

Biferi (Francesco), geb. 1739 te Napels, kwam 1767 te Parijs, waar hij verscheidene opera's liet opvoeren.

Biffi (Giuseppe), contrapuntist, leefde op het einde der 16^e eeuw te Milaan.

Biffi (Antonio), een degelijk componist, geb. te Venetië, werd kapelmeester aan San Marco aldaar en aan het conservatorium der Mendicanti; gest. Maart 1736.

Biffida (Giovanni), Italiaansch componist, geb. te Scienna, leefde op het einde der 16^e eeuw.

Bigaglia (Diogenio), muziekgeleerde en organist, geb. te Venetië, leefde aldaar op het einde der 17^e eeuw als Benedictijner-monnik.

Bigatti (Carlo), geb. te Milaan 12 Febr. 1779, operacomponist en leerling van Zingarelli. Na een lang oponthoud in Frankrijk keerde hij 1809 naar zijn vaderland terug, waar hij hoofdzakelijk voor het Scala-tooneel schreef. Hij stierf aldaar als kapelmeester aan de Maria-kerk, Nov. 1854.

Bigot (Marie, geb. Kiéné), geb. 3 Maart 1786 te Colmar, een buitengewoon begaafde pianiste, die te Weenen, waarheen zij in 1804 haar man volgde, de bewondering van Haydn en Beethoven opwekte, daar zij met zeer groote technische vaardigheid een buitengewoon schoone voordracht verbond. In 1809 trok zij met haar man naar Parijs. Tot 1812 oefende zij de muziek uitsluitend tot haar genoegen uit, daarna moest zij, door tegenspoed gedwongen, er een levensbestaan in zoeken. Onder haar talrijke leerlingen behoorde ook Mendelssohn, gedurende zijn verblijf te Parijs. Zij stierf 16 September 1820.

Bihler (Gregorius), was Benedictijner-monnik en componist te Donauwerth, van wien eenige klavier- en zangcomposities (1796) te Landshut verschenen zijn.

Bild (Vitus), Benedictijner-monnik, geb. 1481 te Hochstedt in Beieren, gaf verscheiden geschriften over muziek in het licht.

Billon (Jean de), was omstreeks 1500 zanger aan de pauselijke kapel.

Billon (Alexandre Philippe), geb. te Petersburg 14 Maart 1817, van

Fransche ouders, studeerde aan het conservatoire te Parijs klavier en viool, ging met zijn broeder, violoncellist, naar Genève, in 1841 naar Italië en zette zich later te Londen als leermeester neder.

Billi (Lucio), geb. te Ravenna omstreeks 1275, componeerde motetten, missen en madrigalen.

Billington (Elisabeth), zeer beroemd zangeres, geb. te Londen 1769, gest. 25 Aug. 1818 te Venetië. Zij liet een zeer groot vermogen na.

Billington (Thomas), echtgenoot van de voorgaande, is door eenige kleine composities bekend geworden.

Billroth (Joh. Gustav Friedrich), muzikaal schrijver, geb. te Lübeck 11 Febr. 1808, gest. te Halle 28 Maart 1855 als professor in de philosophie.

Bilse (B.), geb. 1816, koninklijk Pruisisch muziekdirecteur te Berlijn, waar zijn orkest de werken der klassieke en niet klassieke meesters op voortreffelijke wijze ten gehore brengt.

Binchois' (Gilles), contrapuntist, geb. te Binche in België, was eerst soldaat, daarna priester, en kwam als zanger in de kapel van Philips van Bourgondië. Hij stierf omstreeks 1460 en is de leermeester van verschillende beroemde componisten.

Binding, *LIGATURA*, Ital.; de koppeling van twee of meer noten met een boogje; zoo de gebonden noten van hoogte verschillen, moeten de tonen geslept worden, zoo zij van dezelfde hoogte zijn, worden de volgende vastgehouden en niet weer aangeslagen.

Bindteeken, koppelteeken, bestaande in een boogje.

Bing, een blindgeborene, geb. 16 Juli 1821 te Eschenbach, in Wurtemberg, componeerde reeds op zijn 12^e jaar, speelde klavier en orgel en liet vele compositiën na.

Binger (Gerson), violist, geb. 1774 te Amsterdam, zoon van L. Binger, maakte zijn muzikale opleiding onder Praeger te Amsterdam en liet zich reeds op zijn zevende jaar aan het Hof hooren. Binger muntte vooral uit door het *a vista*-spel en door de voordracht van kwartetten. Hij had een bewonderingswaardig geheugen en speelde de études der groote meesters van dien tijd van buiten. Nog zeer jong verloor hij zijn vader; door noodzakelijkheid gedreven ging hij in Duitschland een bestaan zoeken. Te Mannheim speelde hij kwartetten met Viotti, die opgetogen was over het spel van B. In het vaderland teruggekeerd trouwde B. en begaf zich naar Londen. Hij had zestien kinderen, waarvan slechts één hem overleefd heeft. Tengevolge van een ongedurige levenswijze, verliet hij Engeland en liet zich op nieuw te Amsterdam hooren. Zijn talent had aanmerkelijk verloren en een doofheid kwam zijn ongelukkigen toestand nog verzwaren. Hij keerde in 1841 naar Londen terug en stierf er eenige jaren later.

Bingham (Joseph), geb. 1667 te Wakefield, gest. 1723, een Engelsch componist.

Bingley, Engelsch muziekgeleerde, leefde 1800 te Londen.

Bini (Pasqualino), uitstekend violist, geb. 1720 te Pesaro, leerling van Tartini, stierf 1768 als concertmeester te Stuttgart.

Biondini (Luigi), baszanger, geb. in Toscane, was van 1821 tot 1841 aan het tooneel verbonden.

Bioni (Antonio), Italiaansch operacomponist, geb. 1698 te Venetië, was van 1730 tot 1733 impressario aan de opera te Breslau.

Biordi (Giovanni), kerkcomponist, geb. te Rome in de tweede helft der 17e eeuw, was sinds 1717 zanger in de pauselijke kapel, en verkreeg 1722 een kapelmeestersplaats in Rome. Hij componeerde alla Palestrina.

Biot (Jean Baptiste), geb. te Parijs 1774, was professor in de physica daar ter stede. Zijn in 1820 verschenen werk: *Précis élémentaire de Physique expérimentale* handelt over de akustiek.

Birchensa (John), Iersch muziekgeleerde, leefde in de tweede helft der 17e eeuw.

Birkenstock (Joh. Adam), violist, geb. 16 Febr. 1687 te Alsfeld in Hessen-Darmstadt, werd, na een lang onthoud te Berlijn en te Parijs, in 1709 concertmeester te Kassel en ging 1730 als kapelmeester naar Eisenach, alwaar hij 20 Febr. 1733 stierf.

Bird (William), beroemd Engelsch contrapuntist, geb. omstreeks 1545, was met Tallis te zamen sedert 1563 organist van koningin Elisabeth. Hij stierf 4 Juli 1623.

Birnbach (Karl Joseph), geb. 1751 in het dorp Köpernick bij Neisse, een voortreffelijk componist, violist en klavierspeler, die bij Dittersdorf onderricht ontving. Hij was in 1795 muziekonderwijzer te Berlijn en eindelijk in 1804 kapelmeester aan het Duitsche theater te Warschau, waar hij 29 Mei 1805 stierf.

Biroldi (Eugenio), bekwaam orgelmaker, geb. 16 Nov. 1756 in Lombardye.

Bis, Lat., tweemaal.

Bis (toonbenaming), Ned.; *his*, Hoogd.; *si diesis*, Ital.; *si dièse*, Fr.; *b sharp*, Eng.; *b kruis*, Ned. o. st.; benaming van den, een halven klanktrap verhoogden, zevenden toon der diatonische en van den dertiende der chromatische toonschaal uitgaande van *c*.

Bis groote terts, *his dur*, Hoogd., *si dièse majeur*, Fr.; de harde toonsoort van *bis*, niet in gebruik, zijnde onharmonisch met *C-dur*.

Bis kleine terts, *his moll*, Hoogd.; *si dièse mineur*, Fr.; de zachte toonsoort van *Bis*, niet in gebruik, zijnde enharmonisch met *c-mol*.

Bischoff. Vier broeders van dezen naam, waaronder verscheidene een bijzondere voorliefde voor de pauke hadden, zijn geboortig uit Neurenberg, waar hun vader stadstrompetter en mechanicus was, en hebben als uitvoerende musici in de 18^e eeuw een goeden naam verworven. Zij heetten: Johann Georg (viool en pauke); Johann Friedrich (pauke); Johann Karl (violoncel); deze vond een nieuwe soort van violoncel, »harmonicello" genaamd, uit; — Johann Friedrich (pauke), die concerten op 17 pauken gaf.

Bischoff (Georg Friedrich), de stichter der Duitsche muziekfeesten, geb. 21 September 1780 te Ellrich in den Harz. In Frankenhausen bracht hij het eerste muziekfeest tot stand, dat 20 en 21 Juni 1804 onder leiding van Spohr gegeven werd. Hij stierf 7 Sept. 1841 te Hildesheim, waar hij sedert 1816 muziekdirecteur was.

Bischoff (Caspar Jacob), geb. te Ansbach 7 April 1823, was oorspronkelijk tot horlogemaker bestemd, ging in de muziek over, studeerde te Munchen, verkreeg het stipendium van de Mozart-stichting, vertoefde van 1848—49 te Leipzig en ging daarop naar Frankfort als compositie- en zangmeester. In 1853 behaalde hij met een trio voor strijkinstrumenten, en in 1854 met een quartet voor blaasinstrumenten, den door de Mannheimer Tonhalle uitgeloofden prijs.

Bischoff (Ludwig), muzikaal schrijver en recensent, geb. 27 November 1794 te Dessau, waar zijn vader (Karel B.) kamermusicus was. Hij studeerde 1812 te Berlijn in de philologie, werd 1818 professor te Aarau (Zwitserland), 1821 leeraar aan het gymnasium van Werder te Berlijn, 1823 directeur van het gymnasium te Wesel. In het jaar 1849 nam hij zijn afscheid en vestigde zich te Bonn, later te Keulen, waar hij in 1850 de *Rheinische Musikzeitung* oprichtte, waarvan hij tot aan zijn dood (24 Febr. 1867) redacteur was.

Biscroma, Lat., twee en dertigste noot.

Bishop (Henry), geb. 1782 te Londen, gest. 30 April 1855, beroemd Engelsch componist en professor in de muziek aan de universiteit te Oxford.

Bissex (van het Latijnsche *bis* en *sex*), de naam van een twaalfsnarig instrument in den vorm van een gitaar, uitgevonden te Parijs door den zanger Von Lecke (1770).

Bis unca, Lat., tweemaal gebogen, een verouderde uitdrukking voor zestiende noot.

Bitti (Martinello), beroemd violist en componist, die omstreeks 1714 aan het hof te Florence woonde.

Bittom (Bernardo), geb. 1755 te Fabriano (Kerkelijke Staat), waar zijn vader, Mario B., kapelmeester was. Op zijn achttiende jaar werd hij kapelmeester te Riets, vervolgens kwam hij in diezelfde betrekking in zijn vader-

stad, waar hij 18 Mei 1829 stierf. Hij was componist, violist en orgelspeler
Bitzenberg (Madame), geb. Huber, een in de jaren 1790—1808 te Weenen zeer geacht klavierspeelster.

Biumi (Giacomo Filiippo), Italiaansch componist, leefde te Rome in den aanvang der 18^e eeuw en schreef madrigalen en motetten.

Bizarre, Fr.; wonderlijk, grillig, geaffecteerd.

Bizarro, Italiaansch componist, leefde te Rome in den aanvang der zeventiende eeuw en schreef madrigalen en motetten. Hij was lid van de academie der *Capricciosi*.

Blaasinstrument. De verschillende soorten van blaasinstrumenten worden in dit *Lexicon* afzonderlijk in alphabetische volgorde behandeld.

Blackwell (Isaac), Engelsch vocaalcomponist uit de 17^e eeuw.

Blaes (Arnold Joseph), voortreffelijk clarinettist, geb. 1 December 1814 te Brussel, werd 1842 professor aan het conservatorium aldaar. Zijn vrouw Elise, geb. Meerti, was een gevierde zangmeesteres in dezelfde stad.

Blagrave (Thomas), bespeelde in de kapel van Karel II van Engeland het toenmaals belangrijke instrument, de »Zinke." Hij componeerde ook liederen.

Blaha (Vincenz von), Dr. phil. en med., geb. te Praag, werd aldaar professor en vond 1795 een piano in vleugelformaat uit, aan welke hij alle mogelijke spelerijen aanbracht.

Blahak of **Blachack** (Joseph), componist, geb. 1779 te Raggendorf in Hongarije, gest. 15 Dec. 1846 als kapelmeester te Weenen.

Blahetka (Leopoldine), geb. 15 November 1811 bij Weenen, pianiste van grooten naam, leerlinge van Moscheles, leeft sedert 1840 als onderwijzeres te Boulogne en schreef klaviercomposities.

Blainville (Charles Henri de), geb. 1711 te Tours, gest. 1769 te Parijs, was violoncellist, muziekonderwijzer en schrijver. In zijn geschrift: *Essai sur un troisième mode*, zocht hij een toongeslacht, *mode mixte* of *hellénique*: e, f, g, a, b, c, d, e (dorische diapason der oude Grieken) in te voeren, in welke toonsoort hij ook een symphonie componeerde.

Blaise, in 1737 fagottist bij de *Comédie Italienne* te Parijs, schreef opera's, balletten enz. en stierf 1772.

Blake (Benjamin), geb. 1751 te Kingsland, was tot 1820 muziekmeester in een school te Kensington en schreef compositiën voor klavier en viool.

Blamont (François Colin de), geb. 22 November 1690 te Versailles, gest. 14 Febr. 1760, schreef opera's, gezangen en een strijdschrift tegen Rousseau en de aanhangers der Italiaansche muziek (Parijs, 1754).

Blanc (Didier le), Fransch componist uit de 16e eeuw.

Blanc (le), theaterkapelmeester te Parijs omstreeks 1787, schreef opera's en dergelijke stukken.

Blanc (Adolphe), violist en componist, geb. te Manosque 24 Juni 1828, studeerde aan het conservatoire te Parijs onder Halévy.

Blancanus (Josephus), een geleerd Jezuiet, geb. te Bologna 1566, gest. 7 Juni 1624 als professor in de meetkunde te Parma, schreef over muziek.

Blanchard (Esprit Louis Antoine), abt, geb. 29 Februari 1696 te Pernes bij Avignon, leefde te Marseille, Toulon, Besançon en Amiens en als kapelmeester te Parijs; hij stierf 10 April 1770 te Versailles. Hij was in zijn tijd als kerkcomponist zeer geacht.

Blanchard (Auguste), dochter van George Benda, zangeres, huwde in 1797 met den tooneelspeler Blanchard.

Blanchard (Henri Louis), geb. 7 Febr. 1778 te Bordeaux, studeerde te Parijs onder Rudolf Kreutzer, Reicha en Mehul, was meer dan 30 jaren orkestdirecteur der *Variétés* te Parijs en schreef eenige opera's, vaudevilles, waaruit vele melodieën populair zijn geworden. Hij was ook tooneeldichter, criticus en schrijver. Hij stierf te Parijs 18 Dec. 1858.

Blanche, Fr.; halve noot.

Blanchet, Fransch toonkunstenaar, gaf 1736 te Parijs een geschrift: *L'art ou les principes philosophiques du chant* uit. Hij was omstreeks 1780 klaviermaker aldaar.

Blanchin (François), Fransch luitenist, leefde in den aanvang der 16^e eeuw te Lyon.

Blanchini (Francesco), geleerd bibliothecaris en canonicus, geb. 13 Dec. 1662 te Verona, gest. als pauselijk huisprelaat 2 Maart 1729. Zijn werk over de muziekinstrumenten der cuden kwam 1742 te Rome uit.

Blanchis (Petrus Antonius de), componist uit de 18^e eeuw.

Blanckmüller (Georg), contrapuntist uit de 16^e eeuw. — J. L. Blanckmüller, componist uit de 16^e eeuw, schreef wereldlijke liederen voor vier stemmen.

Blanks (Edward), een contrapuntist in Engeland, was medewerker aan de in 1594 te Londen verschenen vierstemmige psalm-melodieën.

Blancus (Christophorus), Romeinsch componist, leefde omstreeks 1650. — Jacob Blancus, contrapuntist uit de 16^e eeuw.

Bland (John), beroemd muziekhandelaar en uitgever, leefde tegen het einde der 18^e eeuw te Londen. — Miss B., waarschijnlijk een dochter van den vorigen, was omstreeks 1796 tooneelzangeres te Londen.

Blangens (Giuseppe Maria Felice), geb. 8 Nov. 1781 te Turijn, een beroemd liederencomponist, kapelmeester aan verscheidene hoven, stierf 18 December 1841 te Parijs, nadat hij zijn plaats als professor in den zang aan het conservatorium nedergelegd had.

Blank (Constanze), een uitstekende altzangeres in den aanvang dezer

eeuw, geb. 12 Aug. 1779 te Berlijn, vierde 1843 haar vijftigjarig jubilaem als lid van de zangacademie aldaar. Zij stierf 26 Mei 1861.

Blankenburg (Quirinus van), schrijver en componist, geb. 1654 te Gouda, was licentiaat in de filosofie en medicijnen en organist in den Haag. Hij schreef o. a.: *Clavecimbel en orgelboek der Gereformeerde Psalmen en Kerkgezangen, met dezelfde nooten die de gemeente zingt, tot vloeyende maat-zangen gemaakt, in stijl en hoogte bepaald, met cieraden voorzien, en met kunst verrijkt* ('s Gravenhage 1732). De tweede druk, *vermeerderd met een Instructie of onderwijzinge tot de psalmen, regelen, composities van de bas, Alphabet voor blinden, en volkomen van drukfouten gezuivert*, verscheen 1773 te 's Gravenhage. Te Amsterdam (1732) verschenen *Instructiën tot het Clavecimbel en Orgelboek*; te 's Hage: *Verzameling van verscheiden Muzijkstukken voor de Clavecimbel*, alsmede: *Elementa musica of nieuw licht tot het wel verstaan van de Musie en de Bas Continuo, door regelen met redenen en bewijs, gebouwd op een klare ontleding der eerste beginselen, na een voorafgaande wederlegging van de dwalingen dezes tijds* ('s Gravenhage 1729). Als een merkwaardig bewijs van de destijds ook al heerschende smaak voor al wat vreemd was, schrijven wij uit dit laatste werk het volgende af: »Als ik over eenige jaren een stuk musie van mijn maaksel plag te vertoonen dan was 't nooit prijsbaar, het moest van verre komen om goed te zijn: maar als ik in de plaats van mijn naam van Blankenburg, di Castelbianco daar boven zette, dan was 't uitstekend, 't welk zoo lang geduurd heeft, tot ik ten laatsten het momaangezigt afdeed: maar toen begon weer d'eige historie". Volgens Lustig leefde van Blankenburg nog in 1739.

Blankenburg (Christian Friedrich von), geb. 24 Januari 1744 bij Colberg, muntte als officier in verscheidene veldslagen van den zevenjarigen oorlog uit, nam 1777 zijn ontslag en hield zich uitsluitend met letterkunde en muziek bezig. Hij stierf 4 Mei 1796.

Blankensee (Georg, graaf van), Koninklijk Pruisisch kamerheer, violist en componist, geb. 4 November 1793 op het slot Filehne.

Blarren, Hoogd. noemen de orgelmakers het onaangenaam sterke klinken van een orgelpijp.

Blas (Blasa), gebroeders, twee klaviervirtuozen uit Spanje, die in den aanvang dezer eeuw op kunstreizen door hun voortreffelijk samenspel opzien maakten.

Blasi (Luca), een beroemd Italiaansch orgelmaker, geb. te Perugia, leefde omstreeks 1600.

Blasis (Francesco Antonio de), Italiaansch componist, leefde omstreeks 1790 te Venetië.

Blasis (Virginia), beroemd zangeres, geb. 1804 te Marseille, gest. 11 Mei 1838,

Blasius (Ammon), een meester in het contrapunt, van wiens werken echter niets meer over is, leefde omstreeks 1550.

Blasius (Matthieu Frédéric), eerste violist en orkestdirecteur van de *Comédie italienne* en professor aan het conservatorium te Parijs, geb. 23 April 1758 te Lauterburg, trok zich in 1818 uit het openbaar leven terug en leefde tot 1829 te Versailles. Hij schreef composities voor verscheidene instrumenten, opera's, sonates enz.

Blassmann (Adolph Joseph Maria), geb. 27 October 1823 te Dresden, studeerde onder Charles Mayer en Liszt. Nadat hij langen tijd Duitschland bereisd en in groote steden concerten gegeven had, zette hij zich te Dresden neder als pianist en muziekmeester aan het conservatorium aldaar. Van 1862—64 was hij te Leipzig werkzaam als directeur der *Euterpe*-concerten en werd later kapelmeester aan het hof te Schwarzburg-Sondershausen.

Blattmann, een omstreeks 1790 te Parijs levend harpist, schreef composities voor harp.

Blatt (Franz Thaddaeus), geb. te Praag 1793, een der uitstekendste Duitsche clarinettisten, componeerde voor zijn instrument, schreef een methode voor clarinet en voor zang.

Blavet (Michel), fluitist en componist, geb. te Besançon 13 Maart 1700, gest. 28 Oct. 1768 te Parijs als intendant der muziek van den graaf van Clermont.

Blaze (Henri Sebastien), geb. 1763 te Cavailon, gest. aldaar 11 Mei 1833, advocaat en voortreffelijk dilettant, was een vriend van Mehul en Grétry en schreef sonates, missen en opera's.

Blaze de Bury, z. CASTIL-BLAZE.

Blesendorf (Elisabeth), zangeres uit Berlijn, leefde in den aanvang der 18e eeuw.

Blewitt (Jonas), organist en componist, leefde omstreeks 1800 te Londen.

Bleyer (Nicolaus), beroemd hoornist, stierf 3 Mei 1658 als stadsmuziekmeester te Lubeck.

Bleyer (Georg), hofmusicus en kamerschrijver te Rudolstadt, schreef zangspelen en instrumentale muziek.

Bliesener (Friedrich August), kamermusicus en clarinettist aan de opera te Berlijn, geb. 1780, gest. 1841 te Berlijn. Zijn muziekinstituut voor orkestspel (voornamelijk voor dilettanten) bloeide in de jaren 1810—20.

Bliesener (Johann), kamermusicus en violist der koningin van Pruisen, geb. 1765, gest. 1842, schreef composities voor viool.

Blin (M. S.), organist aan de Notre-Dame-kerk te Parijs, geb. te Beaume 19 Juni 1757, gest. 9 Febr. 1834 te Parijs.

Blind noemt men bij het orgel die registers, welke slechts tot sieraad dienen.

Blockland, voortreffelijk toonkunstenaar uit de 16^e eeuw, geb. te Montfoort.

Blois, violist aan het Italiaansche theater te Parijs, bracht aldaar in 1784 een operette ter uitvoering.

Blomberg (Barbara), zangeres omstreeks 1550.

Blondeau (Pierre Auguste Louis), violist en componist, geb. 15 Augustus 1784 te Parijs, studeerde op het conservatoire onder Baillot, leerde bij Gossec contrapunt en bij Mehul compositie, verkreeg 1808 den eersten prijs voor compositie, ging daarop naar Rome en Napels en werd later aan het orkest der groote opera te Parijs aangesteld. Hij heeft muziek voor kerk en kamer gecomponeerd en als schrijver een grooten naam verworven.

Blondel (Blondiaux Nesles), de troubadour, van wien de bekende sage van Richard Leeuwenhart bestaat, is waarschijnlijk omstreeks 1160 in de kleine stad Nesles in Picardië geboren en was muziekmeester van koning Richard I van Engeland. Zijn chansons, waarvan nog zestien in de Parijsche bibliotheek voorhanden zijn, behooren tot de oudste Fransche monumenten.

Blondel (Louis Nicolas), componist en musicus uit de kapel van Lodewijk XIV.

Blondet (Abraham), geb. omstreeks 1570 te Parijs, waar hij later canonicus en kapelmeester aan de Notre-Dame-kerk werd. Hij schreef vespers, psalmen, missen en een ballet.

Blow (John), Dr. mus., geb. 1648 te North-Collingham, werd na den dood van Purcell 1695 organist aan de Westminster-abdij, in 1699 kerkcomponist van koningin Maria en stierf 1 October 1708. Hij was een uitstekend en vruchtbaar componist.

Blum (Karl), zanger, componist en tooneeldichter, geb. 1786 te Berlijn, aldaar gest. 2 Juli 1844 als Pruisisch hofcomponist. Hij is de eerste, die de vaudeville in de manier der Franschen op het Duitsche tooneel bracht. Hij heeft 70 tooneelstukken: opera's, vaudevilles, melodrama's, balletten enz. en in het geheel 150 werken geschreven.

Blum (Heinrich), geb. 25 April 1788 te Berlijn, gest. aldaar 2 November 1856, was een voortreffelijk baszanger en tot 1848 tooneelzanger.

Blume (Joseph), geb. 1708 te Munchen, gest. 1782 te Berlijn, voortreffelijk violist, wiens caprices voor viool in Duitschland zeer beroemd waren.

Blume-Santer (Bianca). De familienaam van deze dramatische zangeres, geb. 4 Mei 1843 te Reichenbach in Silezië, is George; daar echter op haar tiende jaar haar beide ouders stierven, werd zij door den steendrukker Santer te Breslau geadopteerd. Eerst nam de kleine Bianca bij den koor-directeur Hirschberg zangonderricht en later bij den organist Adolph Hesse onderwijs op de piano. Zij beoefende echter bij voorkeur den zang

en trad 1862 voor de eerste maal te Breslau op. Daarop werd zij eerst te Maagdenburg, daarna te Berlijn en eindelijk, in 1866, te Dresden geëngageerd; in laatstgenoemd jaar trad zij met een Pruisisch officier in het huwelijk.

Blumenthal (Jacob), pianist en componist, geb. 4 Oct. 1829 te Hamburg, ontving zijn muzikale opleiding te Weenen onder Bocklet en Sechter, kwam 1846 aan het conservatorium te Parijs en maakte compositie-studiën onder Halévy. In 1848 ging hij naar Londen, waar hij nog op dit oogenblik als muziekonderwijzer werkzaam is.

Blumenthal (Joseph von), violist en componist, geb. 1 November 1782 te Brussel, begaf zich op zijn 16e jaar naar Weenen, waar hij koördirecteur werd en 9 Mei 1850 stierf.

Blumner (Martin), geb. 21 Nov. 1827 te Fürstenberg (Mecklenburg), studeerde te Berlijn in de theologie, nam bij Dehn onderricht in de compositie, werd 1858 tweede dirigent der *Singacademie* en verkreeg 1860 den titel van Koninklijk muzikdirecteur. Hij schreef een cantate *Columbus*, een oratorium *Abraham*, eenige liederen en stukken voor orkest.

Blumner (Sigismund), pianist, leerling van Charles Mayer te Dresden, was eerst te Berlijn muziekmeester en ging van daar naar Engeland. In October 1868 gaf hij in het Gewandhaus te Leipzig een »Abendunterhaltung,» waarin hij zich als degelijk pianist deed kennen.

Blüthner (Julius Ferdinand), geb. 11 Maart 1824 te Falkenham bij Merseburg, is een der beste pianofortefabrikanten van den tegenwoordigen tijd; hij woont te Leipzig.

Blyma (Franz Xaver), violist en componist, was 1796 muzikdirecteur te Moskau en stierf Mei 1822 te Kiew in de betrekking van kapelmeester van den graaf van Comberley.

Bobisatie of BOCEDISATIE noemt men het solfeggieeren naar de door Hubert Waelrant (gest. 1595) uitgevonden syllabes *bo, ce, di, ga, la, ma, mi*.

Bobrowicz (Johann Nepomuk von), Poolsch gitarist en componist voor zijn instrument, werd geboren in den aanvang der 19e eeuw.

Boccardati (Luigia), Italiaansche zangeres, geb. te Parma onstreeks 1800, gest. te Turijn 12 October 1850.

Boccacini (Joseph), componist, geb. 1797 te Ancona.

Boccacio, Italiaansch geleerde, dichter en muziekgeschiedschrijver, geb. 1312 te Certaldo, aldaar gestorven 1375.

Boccherini (Luigi), geb. te Lucca 14 Januari 1740, beroemd instrumentaalcomponist en violoncellist, maakte 1770 met zijn composities voor strijkinstrumenten opgang te Parijs, was later kamermusicus te Berlijn en ging 1780 naar Madrid, waar hij 28 Mei 1805 stierf.

Bocchi (Francesco), muzikaal schrijver, geb. te Florence 1558, aldaar gest. 1618.

Boccomini, Italiaansch gitaarspeler en componist voor zijn instrument, leefde tegen het einde der 18e eeuw te Florence.

Bochsa (Robert Nicolaus Karl), harpist en componist voor zijn instrument, geb. 9 Augustus 1789 te Montmedi (Frankrijk), reisde sedert 1847 met Madame Bishop in Amerika en stierf 1856 in Australië.

Bock (Joseph), componist van dansen, leefde omstreeks het jaar 1800 te Weenen.

Bock (Eduard), kamermusicus en violoncellist in het opera-orkest te Berlijn, geb. 1804 te Strelitz, gest. 16 April 1834 te Berlijn.

Bock (Heinrich August), geb. 17 Juli 1815 te Berlijn, aldaar gest. 27 Augustus 1837 als kamermusicus en violoncellist.

Bockemeyer, z. BOKEMEYER.

Bockholtz-Falconi (Anna), zangeres, geb. omstreeks 1820 te Frankfort, is ook als componiste van eenige liederen bekend.

Bocklet (Karl Maria von), geb. 1801 te Praag, uitstekend pianist, wiens vrije phantasieën met die van Hummel gelijk gesteld worden, leefde 1821 als pianomeester te Weenen, waar hij 1858 stierf.

Bockmühl (Robert Emil), geb. 1820 te Frankfort, verdienstelijk violoncellist, schreef compositiën voor zijn instrument.

Bockshorn, Lat. CAPRICORNUS (Samuel), kerkcomponist, geb. 1629, gest. vóór 1670 als kapelmeester van den hertog van Wurtemberg.

Bockstriller, Hoogd.; TRILLO CAPRINO, Ital.; CHÉVROTEMENT, Fr.; een vooral in den zang voorkomende onreine triller.

Bocous of **Boccuci**, (Giuseppe), muzikaal schrijver, geb. 30 Oct. 1772 te Barcelona, gest. 1835 te Florence.

Bocrisius (Johann Heinrich), professor in de filosofie te Schweinfurt, geb. 19 Nov. 1687 te Eschenbach, gest. te Schweinfurt 17 October 1716. Hij schreef een dissertatie over de muziek der oude Hebreërs.

Bode (Johann Joachim Christoph), musicus en schrijver, geb. 16 Januari 1730 te Barum in Brunswijk, gest. 13 December 1793 te Weimar als geheimraad. Hij schreef symphonieën, trio's, vioolconcerten enz.

Bodel (Jean), dichter en toonkunstenaar uit de 13e eeuw, geb. te Arras.

Bodenburg (Christoph Friedrich), muzikaal schrijver, geb. 16 April 1678 te Cröppenstadt, gest. 23 Augustus 1726 als rector aan het gymnasium van het grauwe klooster te Berlijn.

Bodenburg (Joachim Christoph), geb. 1691, gest. 5 Februari 1759, gaf twee werken over de muziek der ouden en over die der middeleeuwen in het licht.

Bodenschatz (Ehrhard), kerkcomponist, geb. omstreeks 1570 te Lichtenberg, gest. 1636 als pastoor te Gross-Osterhausen bij Querfurt.

Bodenschatz (Karl Heinrich), muziekmeester aan het seminarie te Schwalbach en orgelcomponist, geb. 4 Januari 1807 te Markt-Selbitz bij Hof.

Bodin (François Etienne), muziekmeester en muzikaal schrijver, geb. 16 Maart 1795 te Parijs.

Bodini (Sebastian), omstreeks 1756 concertmeester van den markgraaf van Baden-Durlach.

Bodinus (Johann August), vioolvirtuoos, leefde van 1725 tot 1800. Hij was een van de beste leerlingen van Benda en heeft veel voor zijn instrument geschreven.

Böck (Joh. Eberhard), geb. te Passau, was als violist in de 18^e eeuw een mededinger van Lolli.

Böck (Anton en Ignaz), de eerste geb. 1754, de tweede 1757 te Hof, waren beroemde hoornisten en componisten voor hun instrument.

Böckh (August), beroemd Berlijnsch philoloog, geb. 1785 te Karlsruhe, gest. 1867. Zijn werk: *De metris Pindari* bevat veel belangrijks over den rhythmus der Grieksche poëzie en muziek.

Boecklin de Boecklinsau (F. Sigismond Auguste), Dr. phil. en muziekgeleerde, geb. 1745 te Straatsburg, gest. 2 Juni 1813.

Boëly (Jean François), toonkunstenaar en muzikaal schrijver, geb. 1739 te Pecquigny in Picardië, gest. 1814. Zijn zoon, Alexandre Pierre François, geb. 15 April 1785 te Versailles, componist en degelijk pianist, heeft hoofdzakelijk zijn studie gemaakt van de werken van oude meesters.

Boers (Joseph Karel), violist en componist, leerling van de Koninklijke muziekschool te 's Hage en oud lid der Koninklijke kapel, werd 1812 te Nijmegen geboren en begon reeds zeer vroeg zijn muzikale studiën. Omstreeks 1837 ging hij naar Parijs en was in 1838 eerste violist aan het theater *Valentino* aldaar. In 1839 verliet hij deze stad en vestigde zich te Metz, waar hij twee jaren bleef. In zijn geboortestad teruggekeerd, werd hij tot directeur eener zangvereniging en leeraar aan een zangschool benoemd. In 1853 verkreeg hij den post van orkestdirecteur der vereeniging *Tandem fit surculus arbor* te Delft. In deze stad vestigde hij zich voor goed, werd directeur der zangvereniging en der schutterij, dirigeerde vele muziekfeesten en bracht veel bij tot den bloei der toonkunst. — B. heeft een groot getal composities geschreven, waaronder cantates, ouvertures en koren. In 1848 dirigeerde hij het groote muziekfeest te Arnhem en in 1861 een muziekfeest te Nijmegen, waarbij 600 zangers medewerkten. In het tijdschrift *Caecilia* schreef hij een artikel over de Nederlandsche muzieklitteratuur, getiteld: *Bouwstoffen tot een*

Nederlandsche muzikale litteratuur (1845), een werk dat van grondige studie getuigt. In 1848 stichtte hij te Nijmegen de koorvereniging *Caecilia*. In 1836 werd een symphonie van hem door de *Maatschappij t. b. d. T.* eervol vermeld. Er bestaan van hem in manuscript ouvertures, koren, een cantate: *An die heilige Caecilia*; *Radbout*, dramatisch zangstuk enz. Uitgegeven werden: *Het Onze Vader*, voor 4 of 6 stemmen en meer andere stukken. Onlangs, 1 October 1878, vierde B. den dag waarop hij 25 jaar geleden zijn werkring als stadsmuziekdirecteur te Delft aanvaarde. Van vele zijden werden den jubilaris hartelijke bewijzen van deelneming en ingenomenheid met dit feest geschonken. In den laatsten tijd houdt Boers zich onledig met het schrijven eener *Bibliographie van alle Nederlandsche muziekstukken* en een *Geschiedenis der muziekinstrumenten in de middeleeuwen*.

Bönicke (Hermann), muziekonderwijzer en organist te Quedlinburg, geb. 26 November 1821 te Endorf.

Boesset (Antoine), heer van Villedieu, intendant van de muziek van Lodewijk XIII. geb. omstreeks 1585, gest. 1634, schreef balletmuziek en 4- en 5-stemmige aria's. Ook zijn zoon, Jean Baptiste (1612--1685), en zijn kleinzoon, Claude Jean Baptiste (geb. omstreeks 1636), waren degelijke toonkunstenaars en balletcomponisten.

Boethius (Anitius Manlius Torquatus Severinus), geb. te Rome na 470 n. Chr., was leerling van Proklos. Op last van Theodorik gevangen gezet, schreef hij o. a. het werk: *De musica*, in vijf boeken, dat voor de muziekgeschiedenis van het grootste belang is. Een Hoogduitsche vertaling van dit werk is verschenen.

Böheim (Joseph Michael), tooneelspeler aan het nationale theater te Berlijn, geb. 1750 te Praag, gaf een verzameling vrijmetselaarsgezangen in het licht. Zijn dochter, Charlotte B. (Mad. Graff), geb. omstreeks 1782 te Berlijn, was als zangeres eerst aan hetzelfde theater, daarna te Stuttgart geëngageerd. Zij stierf 1831 te Frankfort a/M., nadat zij zich 1818 van het tooneel teruggetrokken had.

Böhm (Georg), muzikaal schrijver, leefde in de eerste helft der 17^e eeuw te Praag.

Böhm (Georg), componist en organist te Luneburg, leefde omstreeks 1700.

Böhm (Gottfried), cantor in Tragheim bij Koningsbergen omstreeks 1750, was als componist gunstig bekend.

Böhm (Iwan), violist en componist, geb. 1713 te Moskau, gest. 1760.

Böhm (Elisabeth), zangeres, geb. 1756 te Riga, kwam 1788 aan het nationale theater te Berlijn.

Böhm (Joseph), lid van de hofkapel te Weenen en eerste professor in het vioolspel aan het conservatorium aldaar, geb. 1798 te Pesth, was een

leerling van Rode en leermeester van Ernst en Joachim; hij schreef goede composities voor viool.

Böhm (Theobald), fluitist aan de koninklijke kapel te Munchen, geb. 1802, heeft vele verbeteringen aan zijn instrument aangebracht en vele voortreffelijke compositiën uitgegeven.

Böhm (Karl Leopold), violoncellist, geb. 4 November 1806 te Weenen, schreef concerten voor violoncel.

Böhm (Franz Anton), toonkunstenaar te Weenen omstreeks 1800, schreef dansmuziek en concertstukken voor verschillende instrumenten.

Böhme (Johann Christian), componist, geb. te Dresden omstreeks 1650, was in 1682 organist van den keurvorst van Saksen.

Böhme (Karl Gottlieb Heinrich), directeur van het seminarie te Berlijn, muziekonderwijzer, aldaar geb. 10 October 1783.

Böhme (A.), pianist te Weenen, gaf eenige composities voor klavier in het licht.

Böhme (Karl Hermann Ehrfried), geb. 6 November 1799 te 's Hage, leerling van Polledro, sinds 1835 violist aan de koninklijke kapel te Berlijn, werd onder de beste compositie-onderwijzers van Berlijn geteld.

Böhme (David Abraham), fagottist, geb. 9 Mei 1707 te Muskau in Niederlausitz, gest. 1786 te Gotha, schreef vele stukken voor zijn instrument. Zijn zuster, Esther Helena, geb. 13 Augustus 1714, was violoncelliste.

Böhme (August J. F.), violist en componist, geb. te Grandersheim in Brunswijk 4 Februari 1815. Het eerste onderricht in de muziek ontving hij van zijn vader en van den organist C. Zöllner. Op vijftienjarigen leeftijd begaf hij zich naar Leipzig, waar hij onder leiding van Schmittbach en Horn, later naar Kassel, waar hij onder die van Spohr en Hauptmann studeerde. In 1842 werd hij tot koördirecteur te Bern, later tot muziekdirecteur te Genève benoemd. In 1846 werd hem de betrekking van orkest-directeur te Dordrecht aangeboden. In deze stad vestigde hij zich voor goed en werkte krachtig mede tot bevordering der toonkunst. Hij is medeoprichter van de muziekschool te Dordrecht en eeredid van vele vereenigingen. In 1875 legde hij zijn betrekking neder en begaf zich naar Duitschland. Van zijn compositiën zijn in het licht verschenen: *Treurmarsch op den dood van Ary Scheffer*; *Drie driestemmige Kinderliederen*; *Souvenir de Suisse*, voor viool; *Meitrank*, koor, en een kwartet, dat te Leipzig verschenen is. Een groot aantal compositiën, waaronder negen ouvertures, zijn niet in druk verschenen, doch werden bij verschillende gelegenheden ten gehoor gebracht.

Böhner (Johann Ludwig), geb. 8 Januari 1787 te Töttelstädt bij Gotha, gest. 28 Maart 1860 bij Gotha. Zijn vader, die organist te Töttelstädt was, gaf hem het eerste onderricht, en op zijn tiende jaar speelde hij reeds vaar-

dig klavier, orgel en viool en componeerde vlijtig. Op het gymnasium te Erfurt verzuimde Ludwig de wetenschappelijke studiën, doch nam bij Kluge en Fischer les op het orgel en in de compositie; later ging hij naar Gotha en Jena als muziekonderwijzer, liet zich op reizen door Duitschland met bijval hooren en leidde een zwervend leven. Zijn composities zijn populair (zoo is o. a. het Thüringsche volkslied »*Ach wie ist's möglich denn*» van hem). Opmerkelijk is het, dat een der *Freischütz*-melodieën noot voor noot met een motief uit een klavierstuk in *D*-dur van Böhner overeenstemt.

Böie (J.), geb. 1824 te Altona, violist en liederencomponist, ontving onder-richt van Karl Müller te Brunswijk en van Lobe te Leipzig.

Böie (Heinrich), jongere broeder van den vorige, geb. 16 September 1825 te Altona, leerde viool bij Karl Müller, hield zich echter bij voorkeur met de compositie bezig, ging 1844 naar Altona, waar hij 1848 een muziekhandel oprichtte. Hij gaf groote en kleine composities in het licht, o. a. ouvertures, twee operettes en muziek voor Schiller's *Lied von der Glocke*.

Bölsche (Jacob), organist en componist, geb. te Muhen bij Celle, gest. 1684 als organist aan de St. Blasius-kerk te Brunswijk.

Börner (Johann Gottfried), koninklijk muzikdirecteur, sedert 1836 organist en cantor aan de Louisa-kerk te Charlottenburg, geb. 13 Nov. 1809 te Niemegk bij Belzig, studeerde bij B. Klein contrapunt en heeft goede kerkmuziek, liederen en dansen gecomponeerd.

Bösenhönig (Mad.), z. AURENHAMMER.

Böttcher (Georg Wilhelm), geb. 11 Juli 1806 te Neustadt-Eberswalde, sinds 1826 organist en cantor te Potsdam, is ook als pianist en componist niet onbekend.

Böttiger (Karl August), hofraad te Dresden, geb. 8 Juni 1762, gest. 17 Nov. 1835 in dezelfde stad, schreef een verhandeling over de uitvin- ding der fluit.

Böttner (Johann Christian), gest. 1795 te Hanover, was aldaar organist en muziekonderwijzer aan het koninklijk seminarium en gaf koraalvoor- spelen voor orgel uit.

Boeuff (Le), organist te Parijs, geb. omstreeks 1730, gaf een verzameling Fransche gezangen uit.

Bogen, Hoogd., strijkstok (z. dit).

Bogen, Hoogd., boog (z. dit).

Bogenklavier, Hoogd., een instrument, waarop de tonen door middel van het strijken van gespannen zijden draden werden voortgebracht. Hans Haydn in de 16^e en Georg Gleichmann in de 19^e eeuw gebruikten voor dit instrument darmsnaren.

Bogenführung, Hoogd., streek (z. dit).

Bogenguitarre, Fr., z. GUITARRE D'AMOUR.

Bogeninstrument, Hoogd., strijkinstrument (z. dit).

Bogenquartett, Hoogd., strijkkwartet (z. dit).

Bogenhardt (Gustav Franz), muzikaal schrijver, geb. 3 Nov. 1809, gest. 31 Juli 1843 als muziekonderwijzer te Hildburghausen.

Bogentanz (Bernhard), muzikaal schrijver, geb. 1494 te Liegnitz.

Bogner (Ferdinand), ambtenaar te Weenen en fluitvirtuoos, geb. 13 Dec. 1786, werd 1821 tot professor aan het conservatorium aldaar benoemd.

Bohak (Johann Battista), uitmuntend orgelmaker te Weenen, geb. 3 Juni 1755 te Nechanitz in Boheme, gest. 1805 te Weenen.

Bohdanowicz (Blasius von), een Poolsch edelman, violist en componist, geb. omstreeks 1754 in Polen, gest. 1814 te Weenen.

Bohemus (Caspär), componist omstreeks het jaar 1525, is de vervaardiger van een zangboek: »*Mag ich Unglück nicht widerstan*» en van vierstemmige wereldlijke liederen.

Bohlen (Adrian), kerkcomponist, geb. 19 October 1679 te Aurich in Oost-Friesland, gest. 17 Maart 1727 als cantor te Jever.

Bohrer (Caspär), geb. 1744 te Mannheim, gest. 14 November 1809 als lid van het hoforkest te Munchen, had twee zonen: 1°. Anton, geb. te Munchen 1791, vioolvirtuoos, sedert 1834 concertmeester te Hanover; 2°. Max, geb. 1793 te Munchen, violoncelvirtuoos, sedert 1830 eerste violoncellist te Stuttgart. De dochter van Anton, Sophie Bohrer, geb. 1828, is pianiste en woont sedert 1848 te Petersburg.

Boieldieu (François Adrien), geb. 15 Dec. 1775 te Rouaan. Zijn vader was secretaris van het Bisdom en hij zelf ontving het eerste begrip van de zangkunst in de hoofdkerk, waarin hij onder de koorknappen was opgenomen. De kapelmeester Broche gaf de koorkinderen les. Hij was een streng, driftig mensch, die zijn leerlingen, volgens het gebruik van dien tijd, met de plak regeerde. Men verhaalt, dat de kleine Boiel (zoo werd hij bij verkorting genoemd), angstig voor de gevolgen van een vlek, welke hij op een boek zijns meesters gemaakt had, de vlucht nam, om zich aan de kastijding die hem wachtte te onttrekken. Hij werd ingehaald, toen hij reeds op weg naar Parijs was, en naar de kapel teruggebracht. Broche moest evenwel aan zijn ouders beloven, dat hij voortaan minder hard in zijn afkeuring zou zijn. Toen B. zestien jaren oud was, bezat hij, behalve eenig begrip van harmonie, ook zeer veel talent voor de piano en in het algemeen veel zin voor muziek. Hij hield zoo hartstochtelijk veel van dramatische muziek, dat hij al zijn zakgeld besteedde om in den schouwburg te Rouaan de opera's van Philidor, van Piccini, van Monsigny en Dezède en van Grétry te gaan hooren. Dat waren zijn eerste indrukken, dat waren

zijn meesters. Meer dan eens nam hij, wanneer hij geen geld had, list te baat, sloop heimelijk onder de repetitie den schouwburg in en wachtte daar, onder een bank verborgen, geduldig het oogenblik af waarop de voorstelling beginnen zou. Het luisteren naar de werken van anderen verlevendigde in hem de dramatische roeping. Op zijn negentiende jaar begaf B. zich naar Parijs, met het doel om een operette die hij te Rouaan gecomponeerd had in de Opéra comique te laten opvoeren. Die hoop werd echter bedrogen. De directie van de Opéra comique weigerde zijn werk aan te nemen en Boieldieu zag zich genoodzaakt piano's te gaan stemmen om in zijn levensonderhoud te voorzien. Doch dit onaangename begin bleek een groot voordeel voor B. te zijn. Hij vond in de chefs van het beroemde huis van Erard menschen, die hem vriendelijk tegemoet kwamen, en de keur van kunstenaars vereenigde zich in hun salons. Daarbij werd zijn smaak veel verbeterd door zijn omgang met Rode, Garat, Mehul, waardoor hij het gebrekkige zijner muzikale opvoeding eenigermate tegemoet kwam. Zijn romances werden in de salons van Parijs met bijval ontvangen. Door den onnavolgbaren Garat gezongen, deden zij de ronde door de geheele stad. De naam des jongen kunstenaars werd er door bekend en het duurde niet lang, of hij trad met een operette, *La dot de Suzette*, op. Dat stukje, in 1793 voor het eerst opgevoerd, viel zeer in den smaak en werd in 1797 gevolgd door *La famille suisse*, woorden van Godart d'Ancourt, anders gezegd Saint Just. Ook dit werk vond een gunstig onthaal, daarentegen werden *Monbreuil et Merville* en *l'Heureuse nouvelle* minder goed ontvangen. Groot succes had echter *Zoraïme et Zubnare*, dat, mede door Saint Just bewerkt, naar den roman van Florian, *Gonzalve de Cordoue*, genomen was. *Les méprises espagnoles* (1798) berustte op een te verwarde donnée, dan dat het in den smaak kon vallen van een Fransch publiek, dat bovenal van klaarheid houdt. *Beniowsky* (1799) werd even koel ontvangen. Doch het volgende jaar was B. gelukkiger. Toen gaf hij *le Calife de Bagdad*, een werk dat bijna achthonderd voorstellingen heeft beleefd en nog nu en dan op de affiches der Opéra comique voorkomt.

Het was B. niet genoeg, dat hij voor het lyrisch tooneel schreef, hij was in dien tijd ook bezig met verscheidene werken voor instrumentale muziek. Zijn concerto's, zijn sonaten enz., die met zekere geestdrift ontvangen werden, deden hem de betrekking van pianomeester aan het conservatoire verkrijgen, kort na de opening dier instelling (1800). De populariteit, welke Boieldieu door zijn *Calife de Bagdad* verkregen had, was hem een prikkel tot vooruitgang. Die vooruitgang is te bespeuren in *Ma tante Aurore*, tekst van Longchamps, opgevoerd 1803.

Hoe gelukkig B. ook in zijn loopbaan mocht zijn, in zijn particuliere leven

was hij diep te beklagen. Den 19ⁿ Maart 1802 was hij in het huwelijk getreden met een operadanseres, Clotilde Augustine Mafleuroy, wier lichtzinnig gedrag een bron van verdriet voor hem was. Het huwelijk duurde gelukkig niet langer dan een jaar. Er had een scheiding plaats, en Boieldieu besloot Parijs te verlaten. Hij vertrok met zijn vrienden Rode en Lamarre naar Rusland (April 1803). Terstond na zijn aankomst werd hij door keizer Alexander tot kapelmeester benoemd, een eerepost waaraan nochtans de verplichting verbonden was om jaarlijks drie opera's te schrijven op door den keizer te bepalen onderwerpen. Zoo leverde hij voor den keizerlijken schouwburg van St. Petersburg: *Rien de trop ou les deux paravents*, *Amour et mystère*, *Un tour de soubrette*, *Les voitures versées* en *La jeune femme en colère*. Ook werd hij tot een compositie bezielde door twee onderwerpen die reeds door Lesueur en door Berton behandeld waren. Vandaar de twee opera's *Calypso* en *Aline, reine de Golconde*. De eenige oorspronkelijke tekst waarop hij gedurende zijn verblijf in Rusland werken kon, *Abderkan*, had geen succes. Van dien tijd dateert ook de muziek, welke B. bij de koren van *Athalie* schreef.

Zeyen jaren verliepen, gedurende welke B. met gunsten overladen in Rusland bleef. Toch was hij in dat land niet in zijn element. In 1810 verkreeg hij tijdelijk verlof om naar Frankrijk terug te keeren, doch de omstandigheden deden dat verlof in een definitief ontslag veranderen. In het begin van 1811 te Parijs aangekomen, had hij het geluk het tooneel zijner lauweren vrij te vinden. Hij trad, na eenige stukjes in de Opéra-comique, in de zaal Feydeau op met een zijner meest beroemd geworden werken: *Jean de Paris*. Hierop volgde *Le nouveau Seigneur du village* (1813). Met Cherubini, Catel en Nicolo Isouard maakte hij *Bayard à Mézières*, een opera die door het gouvernement gevraagd was om het nationale gevoel aan te wakkeren in de moeilijke omstandigheden waarin Frankrijk zich bevond (12 Febr. 1814). Twee maanden later regeerde er een ander in de Tuilerieën, en om die gebeurtenis te vieren, gaf B. *Les Béarnais*, opera in één bedrijf, welke hij in vereeniging met Kreutzer gemaakt had. In het volgende jaar zette hij met mevrouw Gail zijn naam onder *Angèle ou l'atelier de Jean Cousin*, waarvan hij slechts één stuk geconponeerd had, dat trouwens zijnen besten partitiën waardig was. Eenigen tijd daarna moedigde hij de eerste werken van Herold aan en nam dezen tot medewerker in een gelegenheidsopera, getiteld: *Charles de France*.

Door den dood van Mehul (1817) werd B. benoemd tot lid der afdeling »Schoone Kunsten» van het Instituut. Niemand was die vacature beter waardig, en om de keuze te rechtvaardigen gaf B. in de Opéra-comique: *Petit chaperon rouge*, dat in 1818 voor het eerst gespeeld werd. Van 1818

tot 1825 schijnt hij zich op nieuwe scheppingen voorbereid te hebben. Laatstgenoemd jaar was het schitterendste van zijn leven, daar toen *Ia Dame blanche* geschreven en voor de eerste maal opgevoerd werd. Dit meesterstuk van geest en smaak bekleedt nu sedert meer dan veertig jaren een eerste plaats onder de Fransche opera's.

Weldra begon de gezondheid van B. te verzwakken. Hij werkte echter steeds ijverig door en gaf in 1829 een nieuwe opera: *Les deux nuits*. Doch wegens den staat zijner gezondheid was hij genoodzaakt zijn betrekking van leeraar aan het conservatoire neer te leggen en verkreeg zijn pensioen. Karel X voegde er het zijne bij uit eigen kas; doch met de omwenteling van 1830 begonnen de finantieële moeilijkheden van Boieldieu. Hij zag zich van zijn pensioen beroofd in hetzelfde oogenblik, waarin hij door de ballingschap der Bourbons zijn koninklijken weldoener verloor. Omstreeks denzelfden tijd trok de Opéra-comique een lijfrente van twaalf honderd francs in, welke de vorige administratie hem tot op dien tijd had uitbetaald. De onrust over al dien tegenspoed vernietigde zijn reeds zwakke gezondheid geheel en al. Een reis naar Pisa bracht geen verandering in zijn toestand te weeg. Bij zijn terugkomst te Parijs werd hem door den minister van Binnenlandsche Zaken een pensioen van drie duizend francs geschonken. Daarop wilde hij naar de Pyreneeën gaan, doch te Bordeaux gekomen was hij buiten staat om zijn reis voort te zetten en hij gaf den wensch te kennen om op zijn buitengoed Jarcy, bij Grosbois, te sterven. Daarheen werd hij vervoerd en overleed er eenige dagen later, 8 October 1834. — Nadat zijn eerste vrouw, Clotilde, 1826 gestorven was, had hij zich opnieuw in het huwelijk begeven en in dien echt zijn huiselijk geluk gevonden. — Zijn zoon, Adrien B., is als componist niet onbekend. Onder de andere leerlingen van B. noemen wij Zimmerman, Fétis, Adam, Labarre en Boilly.

Boilly (Edouard), geb. 16 November 1799 te Parijs, was eerst graveur, genoot muzikaal onderricht van Boieldieu en Fétis, schreef verscheidene komische opera's, waarvan een in 1844 met bijval werd opgevoerd; hij keerde echter tot de graveerkunst terug.

Boisgelou (François Paul Roualle de), geb. 10 April 1697 te Parijs, lid van den conseil d'état, hield zich met het schrijven van werken over de theorie der muziek bezig. Hij stierf 19 Januari 1764 en liet een zoon, Paul Louis, na, een degelijk violist, die 16 Maart 1806 stierf.

Boismortier (Joseph Bodin de), geb. te Perpignan 1691, gest. 1765. te Parijs, was een vruchtbaar componist.

Boisquet, muzikaal schrijver, geb. te Nantes omstreeks 1783, schreef: *Essai sur l'art du comédien chanteur*.

Boisselot (Xavier), geb. 3 December 1811 te Montpellier, studeerde

onder Fétis en Lesueur, bracht eenige opera's met succes ter opvoering, doch verliet de kunstenaarsloopbaan en kwam later in een door zijn vader opgerichte pianofabriek te Marseille.

Boissière (Claude), Fransch muziektheoreticus, leefde in de 16e eeuw.

Boitteux (Antoine), muziekmeester te Dyon, geb. in de laatste jaren der 18e eeuw te Turijn, schreef een *Traité complet et raisonné de la musique*.

Boivin (Jean), boekhandelaar te Parijs, geb. omstreeks 1725, schreef een *Catalogue général des livres de musique*, het oudste muzikaal-bibliographische werk in Frankrijk. — Een schrijver van denzelfden naam, geb. 15 April 1814 bij d'Autun, heeft verscheidene romantische biographieën van beroemde meesters geschreven.

Bokemeyer (Heinrich), geacht componist en schrijver, geb. te Immensee bij Celle in Maart 1679, stierf 7 December 1751 als cantor te Wolfenbüttel. Van zijn geschriften verdienen vermelding: *Versuch der Melodica*, en *Kern melodischer Wissenschaft*.

Bolaffi (Michel), kapelmeester te Florence, geb. aldaar 1769, schreef vele groote kerkcomposities.

Bolero, Spaansche nationaaldans in gematigd tempo (meestal in $\frac{3}{4}$ -maat), welke gewoonlijk door zang, citer en castagnetten begeleid wordt.

Bolicio of **Bolicius**, z. WOLLICK.

Bolino (Lucas), uitstekend luitenist en componist, geb. 1560 te Nola, leefde omstreeks 1601 te Napels.

Bolis (Sebastian), componist uit de Romeinsche school, heeft achtstemmige missen en psalmen in manuscript nagelaten.

Bolis (Angelo), monnik uit de 17^e eeuw, die op het gebied van Venetië leefde, schreef motetten enz.

Bolletti (Josephus Cajetanus), priester te Bologna omstreeks het midden der 18^e eeuw, wordt onder de muzikale schrijvers gerekend.

Bolli (Giovanni Battista), goed componist en zanger omstreeks 1650, werd later kapelmeester aan de Petrus-kerk te Piacenza.

Bollioud de Mermet (Louis), geb. te Lyon 15 Febr. 1709, gest. aldaar 1793, vlijtig muzikaal schrijver.

Bologna (Lorenzo), operacomponist, leefde 1743 te Venetië.

Bologna (Michel Angelo), sopranist, geb. 1756 te Napels, was 1783 aan de opera te Munchen verbonden en trok zich 1786 van het theater terug.

Bolze (G. Gottfried), cantor te Potsdam omstreeks 1788, schreef vele koralen.

Bombardo, Ital., een niet meer gebruikelijk houten blaasinstrument; ook zeker register in het orgel.

Bombardon, een vroeger bij de militaire muziek gebruikelijk koperen blaasinstrument, thans door de Tuba verdrongen. (z. TUBA.)

Bomlet, pseudoniem voor Beyle (z. dit).

Bombo, Ital.; SCHWÄRMER, Hoogd.; zeker versiersel, bestaande in de meermalige schielijke herhaling van dezelfde notenfiguur.

Bombykas, klep van een oudgrieksch blaasinstrument.

Bombyx, de oudste soort van schalmei, bij de Grieken in gebruik.

Bommer (Wilhelm Cristoph), klaviermaker, geb. te Dresden 1801, stierf 29 Dec. 1843 te Petersburg.

Bona (Johannes), kardinaal, geb. te Mondovi 1609, gest. te Rome 28 Oct. 1674. Hij schreef een belangrijk werk: *De divina Psalmodia* (Rome 1653).

Bona (Valerio), Italiaansch monnik, geb. te Brescia in de tweede helft der 16^e eeuw, vlijtig componist en muzikaal schrijver, was eenigen tijd kapelmeester te Vercelli en Mondovi.

Bona (Pietro), componist en zangmeester, geb. 1810 te Napels, schreef een zangmethode.

Bonasiini (Signora), zangeres uit de tweede helft der 18^e eeuw, geb. in Italië, opgevoed te Dresden, vierde voornamelijk te Petersburg triomfen. Zij stierf omstreeks 1800 te Venetië.

Bonagionta (Giulio), contrapuntist uit de 16^e eeuw, geb. omstreeks 1530 te St. Genesio.

Bonanni (Filippo), jezuïet te Rome, aldaar geb. 11 Januari 1638, gest. 30 Maart 1725, gaf in het licht: *Gabinetto armonico pieno d'istromenti sonori* (Rome 1722), in welk werk alleen de talrijke afbeeldingen van instrumenten belangrijk zijn.

Bonanno (Augustino), componist, geb. in Sicilië, liet 1846 te Palermo zijn eerste opera uitvoeren, die met bijval ontvangen werd.

Bonasegla (Eugénie), uitstekende dramatische zangeres, dochter van den muziekonderwijzer Joseph B. te Mannheim. Haar drie zusters waren concertzangeressen.

Bonaventura (da Brescia), muzikaal schrijver, geb. te Brescia, gaf te Venetië (1497) een *Breviloquium musicale* en (1500) *Regulae musicae* in het licht.

Bonazzi (Antonio), vioolvirtuoos, geb. te Cremona, gest. 1802 te Mantua, was een verzamelaar van muziek en muziekinstrumenten.

Bonazzi (Ferdinando), uitstekend organist, geb. 1764 te Milaan, leefde 1819 aldaar als Dom-organist.

Bondineri (Michele), operacomponist, geb. omstreeks 1750 te Florence, was tot 1784 operazanger te Turge.

Bondini (Pasquale), tooneeldirecteur te Praag, op wiens tooneel in 1797 *Don Giovanni* van Mozart voor de eerste maal gegeven werd.

Bondioli (Giacinto), kerkcomponist omstreeks het einde der 16e eeuw.

Bonesi (Benedetto), geb. 1750 te Bergamo, was zanger en componist, sedert 1779 zangmeester aan de Comédie Italienne te Parijs, waar hij verscheidene opera's liet opvoeren.

Bonfont (St. Simon de), monnik te Clermont omstreeks 1550, gaf in 1556 een verzameling missen in het licht.

Bonelli (Aurelio), beroemd toonkunstenaar en schilder te Bologna, leefde omstreeks 1600 te Milaan en gaf een boek met driestemmige *Filanella's* in het licht.

Bonewitz (Johann Heinrich), geb. 4 December 1839 te Dürkheim aan den Rijn, studeerde tot zijn dertiende jaar aan het conservatoire te Luik, trok daarna met zijn ouders naar Amerika en beoefende ijverig de toonkunst. Sedert 1861 leeft hij te Wiesbaden en heeft door zijn techniek en zijn goed geheugen naam gemaakt. Ook zijn er composities voor klavier en liederen van hem verschenen.

Bonifichi (Paolo), componist, geb. te Lieraga in de provincie Lodi 1773, aldaar gest. 29 Dec. 1840.

Bonifgli (Antonio), zanger, geb. 26 December 1794 te Lucca, was het laatst in Dresden geëngageerd. Een ander zanger van denzelfden naam (Lorenzo B.) is 1806 te Napels geboren en bevond zich 1847 te Palermo.

Bonhomius (Peter), kanunnik te Luik in den aanvang der 17e eeuw, componeerde kerkmuziek.

Bonhoure (M.), geb. te Toulouse, zanger en zangmeester aldaar, heeft een zangmethode met vragen en antwoorden geschreven (1840).

Boni (Gabriel), geb. te St. Flour, zangmeester te St. Etienne in de 16e eeuw, heeft sonnetten en quatrijnen voor vier, vijf en zes stemmen en psalmen voor twaalf stemmen geschreven.

Boni (Gaetano), componist, liet 1720 te Rome zijn opera *Tito Manlio* opvoeren.

Bonifacius (Johannes), Italiaansch geleerde, geb. 6 September 1545 te Rovigo, gest. 23 Juni 1635 te Padua, heeft een werk uitgegeven, waarin hij tracht aan te toonen, dat de muziek haar ontstaan aan het gezang der vogels te danken heeft.

Bonini (Pietro Maria), geb. te Florence omstreeks 1450, gaf een werk over de verschillende soorten van muziek uit.

Bonini (Leonardo), Venetiaansch geestelijke, geb. in de tweede helft der 16e eeuw, gaf madrigalen en canzonetten van Chrysostomi Talenti in het licht.

Bonini (Severo), monnik, geb. te Florence, leefde in den aanvang der 17e eeuw en componeerde motetten.

Bonis (Giovanni Battista), klavierfabrikant te Cortona in Toscane, leefde in de tweede helft der 17e eeuw.

Bonjour (Charles), componist, geb. te Parijs, schreef sonates en trio's. Hij leefde nog in 1804.

Bonmarché (Jean), geb. 1520 te Iperen (of te Valenciennes), sedert 1565 kapelmeester in dienst van Philips II van Spanje, was een geacht componist, wiens missen en motetten in manuscript bewaard zijn gebleven.

Bonn (Hermann), geb. 1504 te Osnabrück, gest. 12 Februari 1548, was professor in de theologie te Greifswalde en gaf 1541 een werk: *Hymni et sequentiae etc.* in het licht.

Bonnay (François), violist aan het orkest der groote opera te Parijs in het jaar 1787, heeft eenige kleine opera's geschreven.

Bonnet (Pierre), arts, geb. 1638 te Parijs, gest. 19 Dec. 1708 te Versailles, muziekhistoricus. Zijn broeder Jacques, geb. 1644 te Parijs, aldaar gest. 1724, gaf 1715 een geschiedenis der muziek in het licht, welke door zijn oom Bourdelot en zijn broeder begonnen was.

Bonnet (Jean Baptiste), geb. 23 April 1763 te Montauban, was een goed violist en sedert 1802 organist aan de Domkerk in zijn vaderstad.

Bonnet de Treyches (Joseph Baltasar), geb. 1750, gaf twee werken over dramatische muziek in het licht.

Bonnevin (Jean), Fransck componist op het einde der 15^e eeuw.

Bono (Joseph), geb. te Weenen 1710, aldaar gest. 1788 als kapelmeester en componist van kamermuziek.

Bonoldi (Claudio), tenorist, geb. te Piacenza, trok zich 1828 van het tooneel terug en vestigde zich als zangmeester te Milaan.

Bonometti (Giovanni Battista), beroemd componist in den aanvang der 17^e eeuw, geboortig uit Bergamo, schreef: *Parnassus musicus Ferdinandaeus*, voorts motetten en trio's.

Bonomi (Pietro), componist uit de Romeinsche school, geb. in de tweede helft der 16^e eeuw, schreef achtstemmige motetten en psalmen.

Bononcini, z. BUONONCINI.

Bonora (Ferdinand Wilhelm), geb. 1775 te Heidenau in Silezië, leerling van Dittersdorf, studeerde in de filosofie en rechtsgeleerdheid en stierf 26 Maart 1825 te Padua. Hij schreef opera's en andere composities.

Bonporti (Francesco Antonio), geb. 1660 te Trient, voortreffelijk dilettant, die veel gecomponeerd heeft.

Bontempi (Alessandro), Italiaansch componist, leefde omstreeks 1600; eenige muziekstukken zijn te vinden in den *Parnassus* van Bonometti.

Bontempi, Italiaansch componist, geb. te Perugia omstreeks 1630, was langen tijd kapelmeester van den markgraaf Christiaan Ernst van Brandenburg en sedert 1660 van den keurvorst. George II van Saksen; hij keerde 1694 naar Perugia terug, waar hij nog 1697 leefde.

Bontempo (J. D.), pianist en componist, geb. 1781 te Lissabon, gest. daar ter stede 1847 als hofkapelmeester.

Bonus (Petrus), gevierd luitenist te Ferrara, leefde omstreeks 1490. Beroaldus heeft een gedicht op hem gemaakt.

Bonvalet des Brosses, Abt te Rochelle omstreeks 1750, gaf 1747 twee muziekdrama's: *Jésus naissant adoré par les Bergères* en *Les fêtes de la France* in het licht.

Bonwich, toonkunstenaar te Londen omstreeks 1795.

Boom (Johannes E. G. van), geb. 17 April 1783 te Utrecht, een der bekwaamste fluitisten van zijn tijd, was leerling van Koopman en Kaulbach. Hij trad het eerst als solist op in de Maandagsche concerten, en wel met een *concerto* van Fr. Devienne. Later werkte hij in het orkest mede. De violoncellist Henke, die van Boom op een concert te Utrecht hoorde, was opgetogen over het talent van den jongen fluitist. Zijn verdere studiën maakte v. B. bij Drouet, die destijds te Utrecht woonde. Ook had hij zekere vaardigheid in het bespelen van de gitaar, een instrument dat destijds zeer veel opgang maakte. Hij was eerste fluitist in het orkest te Utrecht en liet zich in de meeste steden van zijn vaderland met succes hooren. Hij schreef talrijke composities voor zijn instrument en voor de gitaar.

Boom (Johannes van), zoon van den vorige, pianist en componist van groote verdiensten, geb. te Utrecht 15 October 1807, was professor aan de koninklijke academie te Stockholm. Van zijn composities zijn bekend: *Introduction et variations sur un thème original*, op. 7; *Fantaisie sur des thèmes nationaux suédois*, op. 20; *Frithiof, tableau musical pour le piano*, op. 22; *Beautés musicales de la Scandinavie*; *Le Salon*, verzameling van études; een groot concert voor piano met orkest; een quartet; een trio voor piano, viool en violoncel; *Halleluja*, koor met orgel en koperen instrumenten; voorts een groot getal stukken voor piano en zang. Ook heeft v. B. een opera in drie bedrijven laten opvoeren, in welk werk de hoofdrollen door Jenny Lind en Benetti vervuld werden. Zijn composities in manuscript zijn zeer talrijk; daarvan verdienen vermeld te worden eenige stukken voor *Physharmonica* en piano. — In 1844 werd v. B. lid der Koninklijke academie van Zweden, in 1848 professor aan de Koninklijke academie te Stockholm. Hij was ridder van verscheiden orden en een ijverig bevorderaar der toonkunst.

Boom (Herman M. van), broeder van den vorige, is na Drouet de grootste fluitvirtuoos van Nederland. Hij werd 9 Februari 1809 te Utrecht

geb. en ontving van zijn vader het eerste onderwijs in de muziek. Reeds in zijn jeugd gaf hij zoovele bewijzen van talent, dat het niet te verwonderen is dat hij thans als fluitist een eerste plaats onder de virtuozen van Europa inneemt. Op zeventienjarigen leeftijd begaf hij zich naar Parijs, voorzien van aanbevelingen voor kunstenaars en dilettanten; hij bleef er ongeveer negen maanden. De beroemde Tulou nam hem in bescherming en bracht veel tot ontwikkeling van den jongen virtuoos bij. Na zijn terugkeer in zijn geboortestad, trad v. B. als solist op en vestigde zich 1830 te Amsterdam. Na den dood van Dahmen werd hij eerste fluitist in het orkest van Felix Meritis en maakte ook als onderwijzer grooten opgang. Sedert eenige jaren woont v. B. weder te Utrecht.

Boquet (Jacques) was te gelijker tijd organist in de Nederlanden en lid der kapel van Karel V; hij leefde omstreeks 1530. Orgels waren destijds zeldzaam en de meeste waren zeer klein en verplaatsbaar.

Boracchi (Carlo Antonio), paukenist aan het Scala-theater te Milaan, geb. te Monza in den aanvang der 19^e eeuw, is de uitvinder eener pauk die zeer spoedig gestemd kan worden. Ook gaf hij een werkje: *Manuale del Timpanista* (Milaan 1842) in het licht.

Borchgrevinck (Melchior), hoforganist te Kopenhagen, was in den aanvang der 17^e eeuw als componist beroemd.

Borde (Jean Baptiste la), pastoor te Nivernois (1777), heeft een werkje geschreven, waarin hij een door hem uitgevonden instrument (electrisch klokkenspel) beschrijft.

Borde (Jean Benjamin de la), geb. te Parijs 5 Dec. 1734, leerling van d'Auvergne in het vioolspel en van Rameau in de compositie, heeft door zijn werken (meest opera's) en door theoretische geschriften naam gemaakt, ofschoon hij geen toonkunstenaar van professie was.

Bordenave (Jean de), leefde omstreeks 1750 en heeft een werk in het licht gegeven, waarin berichten over orgels enz. te vinden zijn.

Bordese (Luigi), componist, geb. 1815 te Napels. Zijn opera's maakten geen opgang.

Bordet, fluitist, leefde omstreeks 1750 te Parijs en gaf een leerboek over muziek in het licht, voornamelijk handelende over de studie der muziek-instrumenten.

Bornet, violist aan de opera te Parijs van 1769—1790, heeft het werk: *Méthode de violon et de musique* in het licht gegeven.

Bornhardt (J. H. C.), klavierspeler, gitarist en muziekonderwijzer te Brunswijk, aldaar geb. 1774, gest. 1840, schreef opera's, goede liederen, een leerboek en composities voor gitaar.

Boroni (Antonio), Italiaansch componist, geb. 1748 te Rome, wiens

eerste opera's te Venetië uitgevoerd werden; hij ging naar Praag, Dresden en, in 1770, als kapelmeester naar Stuttgart en keerde na tien jaren naar zijn vaderland terug, waar hij 1797 als kapelmeester aan de Petrus-kerk te Rome stierf. Vooral zijn komische opera's werden zeer geroemd.

Borono (Ottaviano), geb. te Parma omstreeks 1590, was organist en vervaardigde motetten.

Borosini (Francesco), geb. te Bologna omstreeks 1695, was een der beste zangers aan de groote opera te Praag. Zijn echtgenoot, Eleonore d'Ambreville, was 1733 te Praag als zangeres geëngageerd.

Borroni (Antonio), componist uit de Romeinsche school omstreeks het midden der 17^e eeuw. Hij was een der eersten, die den *stilo osservato* van Palestrina verlieten en een andere schrijfwijze invoerden.

Borsaro (Archangelo), geb. te Reggio omstreeks 1570, Franciscanermonnik en beroemd toonkunstenaar, gaf van 1590—1608 veel kerkmuziek uit, die te Venetië verschenen is.

Borschitzky (Franz), geb. 1794 te Reisenmarkt in Beneden-Oostenrijk, was een goed bassist, die 1822 te Pesth, 1826 te Weenen leefde.

Bortniansky (Dimitry), geb. 1751 in het dorp Gloukoff in de Ukraine, gest. 9 Oct. 1825 te Petersburg.

Bortolazzi (Bartolomeo), virtuoos op de mandoline en de gitaar, geb. 1773 te Venetië, reisde veel en heeft composities en methodes voor die instrumenten vervaardigd.

Borzaga (Egidius), geb. 1 Sept. 1802 te Praag, degelijk violoncellist, had eerst in de Rechten gestudeerd, werd daarna violoncellist in het operorkest te Pesth en stierf 15 November 1858 als secretaris van het hofoperatheater te Weenen.

Borzio (Carlo), kapelmeester te Lodi op het einde der 17^e eeuw, heeft veel voor de kerk en ook vele opera's geschreven.

Bos (Lambertus), philoloog van grooten naam, geb. 1670 in een stadje in Friesland, gest. 3 Januari 1717 als professor in de Grieksche taal aan de universiteit te Franeker, heeft verhandelingen over de Grieksche muziek gegeven in zijn: *Antiquitatum graecarum, praecipue atticarum descriptio brevis*, Franeker 1714.

Bos (Jean Baptiste), geb. 1670 te Beauvais, gest. 23 Maart 1742 als secretaris der academie te Parijs. Zijn *Réflexions critiques* bevatten in het derde deel een verhandeling over de theatervoorstellingen der ouden.

Bosch (Apollonius), Nederlandsch orgelmaker uit de 17e eeuw.

Bosch (van den), organist aan de hoofdkerk te Antwerpen 1772, schreef composities voor vleugel.

Bosch (F.), een nog thans te Berlijn levend muziekmeester, die veel dansmuziek schreef.

Boschetti (Hieronymo), kapelmeester der kerk *Madonna dei Monti* te Rome, geb. te Mantua, leefde in de tweede helft der 16^e eeuw en heeft twee boeken met madrigalen uitgegeven.

Boschi, Italiaansch zanger, reisde 1727 met Händel naar Londen.

Bosello (Anna), beroemde zangeres, geb. 1759 te Florence, werd 1800 als prima donna te Triest geëngageerd en stierf reeds in October van hetzelfde jaar. Zij was de leermeesteres van Catalani.

Bösendorfer (Jgnaz), geb. 1796, een voortreffelijk pianofabrikant te Weenen, gest. 14 Mei 1859. Zijn zoon volgde hem op in het vak.

Bosi (Bossi), geb. te Ferrara 1773 (of reeds omstreeks 1760), ging omstreeks 1790 naar Londen en maakte zich door balletmuziek bekend.

Bosius (Johannes Andreas), geleerde, geb. 1625 te Leipzig, schreef en verdedigde aldaar 1642 een dissertatie: *De Sono*.

Bossard, orgelmaker uit Zug in Zwitserland, stierf omstreeks 1792.

Bosset (Charles), geb. 27 Juli 1812 te Lyon, studeerde bij Fétis in Brussel, waar hij sedert 1840 als professor in de harmonie aan het conservatoire werkzaam is.

Bossus (Johannes), orgelbouwer en instrumentenmaker, leefde volgens Praetorius omstreeks 1618 te Antwerpen.

Bostetzky, fluitvirtuoos en violist te Weenen omstreeks 1796, schreef instrumentale composities.

Botenlauben (Otto von, Graaf van Henneberg), minnezanger uit de 13^e eeuw.

Botgorschek (Karoline), voortreffelijke altzangeres en Koninklijk Saksische Hofzangeres, geb. 21 Mei 1815 te Weenen.

Botgorschek (Franz), geb. te Weenen 23 Mei 1812, was aldaar fluitist aan de opera, begaf zich later naar Nederland, waar hij fluitist van Z. M. den Koning en onderwijzer aan de Koninklijke muziekschool te 's Hage werd. Hij maakte verscheidene reizen door Europa en werd later directeur der »badhuis"-concerten te Scheveningen.

Bott, 1° Anton, violist te Kassel, geb. 1790 te Gross-Steinheim a/M., schreef caprices voor viool in den stijl van Paganini. — 2° Jean Joseph, degelijk violist en componist, geb. 9 Maart 1826 te Kassel, was eerst leerling van zijn vader, later van Spohr en Hauptmann. Op zijn veertiende jaar verkreeg hij van de Mozart-stichting te Frankfort den eersten prijs voor een orgelsonate en een lied voor sopraan. In 1849 werd hij hofconcertmeester en later tweede kapelmeester te Kassel, welke plaats hij 1856 verliet; in 1857 werd hij hofkapelmeester te Meiningen en later hofkapelmeester te Hanover. Hij schreef concerten, salonstukken voor piano en viool, twee opera's, een symphonie, ouvertures en liederen. — Zijn broeder

Jacob was violist te Kassel; zijn zuster, Katharina, geb. 1824 te Kassel, was een goede klavierspeelster.

Bottacio (Paul), kapelneester te Como in den aanvang der 17^e eeuw, is de vervaardiger eener »Verzameling van Madrigalen'' (1609).

Botte (Adolphe Achille), pianist en componist, geb. 26 September 1828 te Ravilly.

Botte de Toulmon (Auguste), muzikaal schrijver, geb. 15 Mei 1797 te Parijs, gest. 22 Maart 1850, was bibliothecaris van het conservatoire te Parijs.

Bottegari (Cosimo), Italiaansch toonkunstenaar, heeft 1575 een verzameling madrigalen van beroemde componisten uitgegeven.

Botteoni (Giovanni Battista), componist eener opera: *L'odio placato* (1696).

Bottesini (Giovanni), beroemd virtuoos op de contrabas en componist, geb. 24 Dec. 1823 te Crema in Lombardije, leerling van Rossi, reisde veel, leefde sedert 1854 te Londen en nam 1863 de betrekking van kapelmeester aan het theater te Barcelona aan.

Bottifanga (Giulio Cesare), geb. te Orvieto op het einde der 16^e eeuw. Hij was virtuoos op bijna alle gebruikelijke instrumenten, dichter, schilder, instrumentenmaker en goudsmid. Hij stierf 1626 te Rome.

Bottomby, Engelsch componist, geb. 1786 te Halifax in het hertogdom York, vestigde zich 1820 als muziekmeester te Sheffield.

Boucher, 1° Hector, bijgenaamd L'enfant, was in de 16e eeuw een hooggeschat componist. — 2° Alexandre Jean, violist à la Paganini, geb. 11 April 1770 te Parijs, was van 1797—1804 te Madrid, waar hij met Boccherini kwartetavonden gaf, en maakte groote reizen door Italië, Duitschland, Engeland en Rusland. Hij had groote gelijkenis met Napoleon I en werd daarom ook »Buonaparte'' genoemd. Hij stierf 27 December 1861 te Parijs.

Boucheron (Raimond), kapelmeester te Vigevano in Navarra, geb. in het koninkrijk Sardinië in den aanvang der 19^e eeuw, heeft vele muziekstukken voor de kerk geschreven.

Boudier (German le), componist, leefde in het midden der 16^e eeuw te Nantes.

Boudin (Bodinus), schrijver, geb. in Vlaanderen, gaf 1647 te Florence een geschrift: *De praestantia musices*, in het licht.

Bouelles (Bouilles, Bouvelles, Lat.: Bovillus), meetkundige en muzikaal schrijver, geb. omstreeks 1470 te Sancourt in Picardië, gest. omstreeks 1553.

Bouffet (Jean Baptiste), componist en zangmeester, geb. 3 October 1770 te Amiens, gest. 19 Januari 1835 te Parijs.

Bouffon, z. BUFFO.

Bougeant (Guillaume Hyacinthe), Jezüiet en muzikaal schrijver, geb. 4 November 1690 te Quimper, gest. 7 Jan. 1743 te Parijs.

Boulanger (Marie Julie), zangeres, geb. 29 Januari 1786 te Parijs. Haar zoon, Ernest Henri Alexandre, geb. 16 September 1815 te Parijs, heeft eenige met succes opgevoerde opera's gecomponeerd.

Bourdon beteekent 1° de laagste der gedekte fluitstemmen (16- of 8-voet) in het orgel; 2° de laagste pijp van den doedezak; 3° een zoogenaamde »hommelbas," die altijd denzelfden toon laat hooren; 4° de verouderde naam voor de laagste snaar der strijkinstrumenten.

Bourgeois, 1° Louis, geleerd muziektheoreticus, geb. te Parijs in den aanvang der 16e eeuw, was een navolger van Calvijn en ging met hem naar Genève. Hij liet degelijke theoretische werken na. — 2° Louis Thomas, opera-componist, geb. 1676 te Fontaine l'Évêque, was van 1708—1711 zanger aan de opera te Parijs, verliet daarop het tooneel en schreef ongeveer zestien opera's.

Bourges (Clementine de), een geleerde en muzikale vrouw, die omstreeks 1555 te Lyon wegens haar virtuositeit op vele muziekinstrumenten zeer gezien was.

Bourgoing (le Père François), koordirecteur te Parijs, geb. te Bourges in de laatste jaren der 16e eeuw, schreef: *Brevis Psalmodiae ratio etc.* (Parijs 1634).

Bournonville (Jean Valentin), geb. omstreeks 1585 te Noyon, in 1620 kapelmeester te Amiens, was een der beste organisten en componisten onder de regeering van Lodewijk XIII. Zijn kleinzoon, Jacques B., geb. te Amiens omstreeks 1676, gest. 1758, leerling van Bernier, stond bij Rameau als componist in hoog aanzien.

Bouro, vioolvirtuoos, bevond zich 1776 te Turijn.

Bourrée, een oud-Fransche vroolijke dans in matige beweging, bestond uit twee deelen, ieder van acht maten ($\frac{2}{2}$ - of $\frac{4}{4}$ -maat).

Bousquet (George), componist, geb. 12 Maart 1818 te Perpignan, leefde hoofdzakelijk te Parijs. Hij stierf 15 Juni 1854 te St. Cloud.

Boussac, geb. te Parijs in de eerste jaren der 18e eeuw, was omstreeks 1740 beroemd als virtuoos op de altviool, voor welk instrument hij ook componeerde.

Bousset (Jean Baptiste Drouart de), geb. 1662 te Amières, een dorp bij Dyon, gest. 3 Oct. 1725 te Parijs als kapelmeester aan de Louvre, schreef o. a. *Eglogues bachiques* en *Cantates françaises*. Zijn zoon René, geb. te Parijs 11 September 1703, gest. 19 Mei 1760, was een der beste Fransche organisten.

Boutade, Fr., vroeger de naam van een geïmproviseerd ballet, beteekende ten tijde van Mattheson een soort van phantasie.

Bouteiller, 1° Colard le, dichter en musicus, was een tijdgenoot van Lodewijk den Heilige. — 2° Louis, geb. 1648 te Moncé, gest. 1724 te Mans als muziekdirecteur aan de Domkerk, was een goed componist ten tijde van Lodewijk XIV. — 3° Guillaume, componist van de cantate *Hero et Léandre*, geb. 1788 te Parijs, was een leerling van Tarchi.

Boutelou was een der beroemdste contra-altisten uit de kapel van Lodewijk XIV.

Boutmy, 1° Leonhard, volgens Forkel hoforganist te Lissabon, geb. 1725 te Brussel, heeft te 's Hage concerten, sonates en motetten uitgegeven. — 2° Laurentius, componist en muzikaal schrijver, geb. te Brussel 1751, aldaar gestorven als muziekmeester, Maart 1837.

Bouton (Ernest), pianomeester te Valenciennes, geb. 1828 te Bordeaux, heeft o. a. een werk: *Biographie des musiciens* in het licht gegeven.

Boutroy (Zosime), componist en schrijver, leefde omstreeks het einde der 18^e eeuw te Parijs.

Boutry (Innocent), muziekdirecteur aan de kathedraal te Noyon omstreeks het midden der 17e eeuw, componeerde vierstemmige missen.

Bouvard (François), operacomponist, geb. omstreeks 1670 te Parijs, gest. 1706, schreef in den Italiaanschen oratoriumstijl.

Bouvier (Maria Joseph), violist, leerling van Viotti, geb. te Colorno bij Rome, stierf 1823 als lid van het orkest der *Comédie Italienne* te Parijs.

Bovery (Autoine Nicolas Joseph Bovy), componist en kapelmeester te Gent, geb. 18 October 1808 te Luik, componeerde opera's.

Bovicelli (Giovanni Battista), componist uit de 16e eeuw, geb. te Assisi bij Spoleto, gaf in het licht: *Regole di musica, Madrigali e Motetti passeggiati* (Venetië 1594).

Boxberg (Christian Ludwig), geacht componist, geb. 24 April 1670 te Sondershausen, was organist te Grossenhain en Görlitz. Hij schreef de opera's: *Orion, Die verschwiegene Treue* en *Sardanapalus*.

Boyce, (Dr. William), geb. 1694 te Londen, was organist te Oxford, verwierf 1749 aan de universiteit te Cambridge den doctorstitel, schreef kerk- en kamermuziek en opera's; ook gaf hij een verzameling werken van Engelsche meesters (Londen 1768) in het licht. Hij stierf 16 Februari 1779.

Boyer (Philibert), kapelmeester te Beaume, geb. omstreeks het midden der 17^e eeuw, heeft Missen en andere kerkmuziek geschreven. — 2° Pascal, muzikaal schrijver, geb. 1743 te Tarascon, gest. 1806 te Parijs, was 1759 kapelmeester aan de Domkerk te Nimes, ging later als muziekonderwijzer naar Parijs en richtte 1787 een notendrukkerij op.

Boyle (Francesco), zanger en componist, geb. 1801 te Milaan, aldaar gest. 27 November 1844 als zangmeester.

Boyleau (Simon), contrapuntist, leefde omstreeks het midden der 16^e eeuw en gaf motetten en madrigalen in het licht.

Boyvin (Jacques), organist aan de kathedraal te Rouaan, gest. 1733, gaf twee boeken met orgelstukken en een handleiding voor het contrapunt uit.

Braccini (Luigi), geb. 1754 te Florence, gest. 1791, een leerling van pater Martini, componeerde vele stukken voor de kerk, die zeer geroemd werden.

Brachthuiser (Daniel), blind toonkunstenaar, geb. 1779 te Amsterdam was een der bekwaamste organisten van zijn tijd. Zijn meester, G. Focking, was organist aan de Doopschgezinde kerk te Amsterdam. Op veertienjarigen leeftijd (1793) verkreeg B. de betrekking van organist aan de Nieuwezijds-kapel te Amsterdam. Sedert dat tijdstip verbreidde zich de roem van Brachthuiser; hij speelde concerto's, sonates, ongeveer vijftig préludes en fuga's van Bach en begeleidde met de grootste gemakkelijheid de oratoria van Haydn. Op zijn 22e jaar werd hij organist aan de Nieuwe Kerk en klokkenist aan de Munttoren in dezelfde stad. Sedert 1825 gaf hij een groot aantal concerten ten voordeele van de armen, die ongeveer f 20,000 gulden opbrachten. Zijn improvisaties op het orgel waren beroemd. Brachthuiser stierf te Amsterdam 1832. Bij zijn begrafenis gaf Klijnveld een levensschets van dezen kunstenaar, die meer dan dertig jaren het Amsterdamsche publiek door zijn spel verrukt heeft.

Brachthuiser (Joan Daniel), oudste zoon van den vorige, geb. te Amsterdam 5 Mei 1804. Hij was geruimen tijd leeraar aan het blindeninstituut en genoot als piano-onderwijzer de achting zijner leerlingen. Van zijn compositiën zijn bekend: *Allegro pour piano et flute*; *Valse romanesque* en *Nouvelle méthode de piano à l'aide de transpositions*, op. 6.

Brachthuiser (W. H.), broeder van den vorige, geb. te Amsterdam 29 Maart 1806, schreef o. a.: *Six pièces mignonnes pour piano*; *Bonbonnière musicale*; *Pseaumes et cantiques avec préludes de piano* en *Koraalboek voor de Evangelische gezangen der Hervormden in Nederland*. Hij was organist aan de Engelsche Kerk, later aan de Oude Kerk te Amsterdam, en stierf aldaar 6 Augustus 1832.

Brade (William), Engelsch componist, leefde in den aanvang der 17e eeuw te Hamburg en schreef instrumentaalmuziek.

Bradley (Robert), toonkunstenaar en lid der Koninklijke kapel te Londen, werd omstreeks 1720 door verscheidene liederen en gezangen bekend.

Brähmig (Julius Bernhardt), geb. 10 November 1822 te Hirschfeld,

studeerde onder Julius Otto en Johann Schneider te Dresden. Hij werd 1855 muziekonderwijzer aan het Koninklijk opvoedingsgesticht te Droyzig, later aan het seminarium te Detmold, en schreef liederen, motetten, klavier- en orgelstukken.

Brahms (Johannes) werd 7 Mei 1833 te Hamburg geboren, waar zijn vader, een geacht toonkunstenaar, gevestigd was. Het eerste onderricht in de toonkunst ontving hij van Cassel, een leerling van Marxsen; later van Marxsen zelf, die spoedig bemerkte, dat in den tienjarigen knaap een groot talent verborgen was. Op veertienjarigen leeftijd trad de jongeling in zijn geboortestad de eerste maal voor het publiek op. Behalve compositiën van Bach, Beethoven, Mendelssohn, bevatte het programma ook een nummer van hemzelve: *Variationen über ein Volkslied*. In het jaar 1853 ondernam hij, in gezelschap van den Hongaarschen violvirtuoos Remenyi zijn eerste kunstreis. Op deze reis kwam hij in aanraking met Joseph Joachim, die terstond een hartelijke vriendschap voor hem opvatte. Ook werd hij aan den Koning van Hanover voorgesteld, die hem in bescherming nam en hem »den kleinen Beethoven'' noemde. Te Weimar gekomen, trok hij de aandacht van Franz Liszt tot zich. Weken achtereen bracht hij in diens verblijf op den Altenburg door, waar de beroemde kunstenaar met groote ingenomenheid de compositiën doorspeelde, die Brahms in handschrift had medegebracht. Te Dusseldorp maakte hij kennis met Robert Schumann. Toen deze hem hoorde spelen, riep hij uit: »Dat moet Clara hooren!'' en toen zijn echtgenoot binnentrad, zeide hij: »Hier kunt ge nu muziek hooren, zooals ge nog nooit gehoord hebt.'' In het *Neue Zeitschrift für Musik* van 28 Oct. 1853 plaatste Schumann een artikel onder het opschrift »*Neue Bahnen*'' over zijn vriend, dat van de grootste bewondering voor diens buitengewone gaven getuigenis gaf. Van dit oogenblik waren aller oogen op den pianist-componist gevestigd. Te Leipzig werd hij door de kunstenaars met open armen ontvangen, en toch waren de gevoelens, na zijn debuut in het *Gewandhaus*, zeer verdeeld. Over het geheel genomen vond hij in de »metropolis der muziek'' meer tegenstanders. In het tijdvak van 1854 tot 1861 deed Brahms als componist weinig van zich spreken, maar volbracht verschillende kunstreizen en bezocht herhaaldelijk Schumann in de Heilanstalt te Eendenich, wiens noodlottig lijden hem diep getroffen had. In 1858 bekleedde hij te Detmold de betrekking van directeur der hofconcerten. Maar beter gevoelde hij zich op reis, en maakte zich daardoor persoonlijk algemeen bekend, vooral bij kunstenaars. Te Weenen gekomen, maakte hij grooten opgang door zijn vertolking van de werken van Bach, Beethoven en Schumann. In deze stad werden ook het eerst zijn compositiën algemeen bekend. Hij ves-

tigde zich daar en volgde, in 1863, Stegmayer op als directeur der Sing-academie, om die betrekking echter spoedig weder neer te leggen ten gunste van Dessof, hoezeer hij te Weenen bleef wonen. De zomermaanden bracht hij gewoonlijk bij mevr. Schumann te Baden-Baden door, waar menig omvangrijk werk door hem werd voltooid. Van het jaar 1863 dateeren vele zijner composities. Eerst de *Liebeslieder* en *Ungarische Tänze*, later de werken van grooter omvang. *Ein Deutsches Requiem* ontstond in 1866, deels tijdens zijn verblijf te Winterthur, deels te Zürich. In plaats van den gebruikelijken Latijnschen tekst koos Brahms voor zijn doodenmis woorden uit de Schrift, die, met weglating van alle dogmatiek, in hoofdgedachte overeenstemmen met de katholieke *Missa pro defunctis*. Daarop volgden *Rinaldo*, voor mannenkoor en orkest, en de *Rhapsodie* (uit Goethe's *Harzreise im Winter*), het *Schicksalslied* en eindelijk het *Triumphlied*, voor achtstemmig koor en orkest. Dit toongedicht werd geschreven ter herinnering aan de overwinningen door de Duitsche wapenen behaald in den oorlog met Frankrijk. De woorden zijn ontleend aan het boek der Openbaring, hoofdstuk XIX, waar de val van Babylon werd bezongen. De uitvoering van het *Triumphlied* te Weenen werd door Brahms zelf bestuurd, in zijn nieuwe betrekking van directeur van de *Gesellschaft der Musikfreunde*, aan welke hij zich drie jaren later weder onttrok uit liefde tot zijn vroegere vrijheid en onafhankelijkheid. Met leedwezen zag men hem daar vertrekken, daar zijn vrienden te Weenen evenzeer den mensch als den kunstenaar in hem vereerden.

In de laatste jaren heeft Brahms als componist voornamelijk door de vervaardiging van twee symphonieën, de eene in *c*-moll, de andere in *D*-dur, van zich doen spreken. Beide werken zijn, zoowel in Deutschland als in het buitenland, herhaaldelijk uitgevoerd.

Brah-Müller (Karl Friedrich Gustav), geb. 7 October 1839 te Kritschen bij Oels in Silezië, genoot op de dorpsschool te Rietschütz bij Glogau het eerste onderricht in de muziek. Aanvankelijk voor schoolmeester bestemd, ging hij 1854 naar de kweekschool voor onderwijzers te Wollstein. Hier had hij ruimschoots gelegenheid de muziek te beoefenen; ook schreef hij er zijn eerste compositiën, die uit zangstukken, préludes voor orgel, duetten, trio's en kwartetten bestonden. In het jaar 1858 werd hij tot onderwijzer aan de stadsschool te Birnbaum, later aan die te Pleschen, aangesteld. Ten gevolge van zijn gering salaris echter geraakte hij in schulden en vluchtte 1860 naar Berlijn. Hier maakte hij kennis met Flodoard Geyer, studeerde bij hem in de compositie en trad daarna als componist op. Vele zijner werken zagen het licht. Ook werd hij 1867 tot leeraar aan de muziekschool van Wandelt te Berlijn benoemd.

Brambach (Karl Joseph), geb. 1833 te Bonn, genoot zijn muzikale op-

leiding aan het conservatorium te Keulen, waar hij van 1851 tot 1854 leerling was. Daarop verkreeg hij den prijs, door de Mozart-stichting te Frankfurt a/M. uitgelooft, en nam privaates bij Ferdinand Hiller. In 1859 werd hij tot leeraar aan het conservatorium aangesteld en bleef in die betrekking tot 1861, toen hij tot stadsmuziekmeester in zijn vaderstad benoemd werd. Hij staat als componist en dirigent zeer gunstig aangeschreven en is vooral bekend door eenige groote cantates voor mannenkoor en orkest, o. a.: *Die Macht des Gesanges* en *Velleda*. Bovendien heeft hij vele stukken voor klavier en voor kamermuziek, alsmede goede liederen uitgegeven.

Brambilla (Paolo), Italiaansch operacomponist, geb. 1793 te Milaan, maakte in de jaren 1815—1820 grooten opgang in zijn vaderland. Er verschenen van hem de opera's *L'apparenza inganna*, *Il barone burlato*, *L'idolo birmano*, en *Il carnevale di Venezia*. Zijn vijf kinderen: Amalia, Emilia, Erminia, Annibale en Ulisse leidde hij voor het tooneel op en allen hebben met meer of minder succes aan vele Italiaansche tooneelen medegewerkt. — Een andere zangersfamilie, die echter met de vorige niet verwant is, waren de gezusters Annetta, Giuseppina, Laura, Marietta en Teresa B., die niet weinig hebben bijgedragen, om den naam Brambilla algemeen bekend te maken.

Bramini (Giacomo), geb. 1640 te Rome, leerling van Orazio Benevoli en een uitstekend contrapuntist. Hij had een zwakke gezondheid en stierf reeds 1674. Toch heeft zijn talent algemeene bewondering verwekt en hij werd tot kapelmeester aan de kerk *Santa Maria della Consolazione* te Rome aangesteld. In deze betrekking schreef hij vele acht-, twaalf- en zestienstemmige werken, die nog heden in het archief van sommige kerken te vinden zijn.

Brancaccio (Antonio), Italiaansch operacomponist, geb. 1819 te Napels. Sedert 1843 schreef hij een reeks opera's, van welke echter geen enkele grooten opgang heeft gemaakt.

Branche (Charles Antoine), eerste violist van het orkest der *Comédie italienne* te Parijs, geb. 1722 te Vernon. Van hem zijn sonates voor viool in druk verschenen.

Branchu (Alexandrine Caroline, geboren Chevalier), beroemde zangeres, geb. 2 November 1780 op St. Domingo. Zij kwam 1796 aan het conservatoire te Parijs en studeerde er tot 1799. Nadat zij dit instituut verlaten had, werd zij aan de Opéra comique geëngageerd, maar ging reeds 1801 tot de Groote Opera over en huwde den danser Branchu. Tot 1826 was zij een sieraad van dat tooneel en verwierf grooten roem. In 1830 ging zij naar Orleans, doch vestigde zich later metterwoon te Passy bij Parijs en stierf aldaar 14 October 1850.

Brançi (Giovanni), Italiaansch componist uit Argenta bij Ferrara, leefde op het einde der 16^e eeuw.

Branciardi (Francesco), kapelmeester te Siena in den aanvang der 16^e eeuw, is door een verzameling missen bekend, die 1609 te Venetië het licht zag.

Branciforte (Geronimo), meer bekend onder den Latijnschen naam van Hieronymus Brancifortius, was graaf van Camara op Sicilië en ridder van de Spaansche orde van Alcantara. Hij leefde omstreeks het jaar 1600 te Palermo.

Brand (Aloys Karl), klavierspeler te Weenen, leefde in de tweede helft der 18^e eeuw. Van zijn compositiën is alleen bekend een *Cavatina con Variazioni dell' Opera Axur per il Clavicembalo* (Weenen, 1793).

Brand (Gottlob Friedrich), trompetvirtuoos, geb. 8 Mei 1705 te Arnstadt, kwam op vijftienjarigen leeftijd in dienst van prins Heinrich von Schwarzenberg, werd 1738 hoftrumpetter van den hertog van Saksen-Meiningen en stierf 1768.

Brand (Johann Jacob), toonkunstenaar en componist uit het midden der 18^e eeuw, was in Saarbrücken als muziekdirecteur aangesteld en heeft eenige stukken voor klavier en andere instrumenten in het licht gegeven.

Brand (Nonos), beroemd organist uit de vorige eeuw, geb. te Wasserburg, gest. 1793 te Freising.

Brand (Walther), geb. 1811 te Rudolstadt, werd door zijn vader, later door den concertmeester Rettich en eindelijk door Spohr in het vioolspel onderwezen. Hij maakte vele kunstreizen, totdat hij om redenen van gezondheid verplicht werd te Rudolstadt te blijven, waar hij als onderwijzer en componist werkzaam was.

Brandau (Johann Georg), ook: Brandow geschreven, een Duitsch toonkunstenaar uit het midden der 17^e eeuw, gaf een *Psalmodia Davidis* in het licht. De eerste uitgaaf van dit werk verscheen 1665 en droeg den volgende titel: *David's-Harfe, worinnen alle Psalmen Davids nach französischer Melodey gesetzt, nebst Martin Luther's und Anderer Psalmen und Gesänge in zweistimmige richtige Partitur und zulässige Transposition gebracht.*

Brandeis (Friedrich), componist en pianist, werd 1832 te Weenen geboren en was leerling van Fischhof en Karl Czerny. Reeds in 1849 zette hij zich te Nieuw-York neder, waar hij nog heden als muziekonderwijzer leeft. Van zijn compositiën zijn salonstukken voor piano verschenen.

Brandenburg (Ferdinand), violist en componist, geb. 1815 te Erfurt, was hofmuziekmeester te Rudolstadt, waar hij 31 Mei 1850 stierf.

Brandenstein (Charlotte von), geb. omstreeks 1750 te Ludwigsburg in Wurtemberg, was leerlinge van Vogler, in wiens *Musikzeitung* zij een sonate met vioolbegeleiding van haar compositie liet drukken.

Brandes (Charlotte Wilhelmina Franzisca), zangeres, geb. 21 Mei 1765 te Berlijn. In 1782 trad zij in de opera te Weimar op. Na den

brand van het theater aldaar ging zij naar Leipzig en Dresden en nam in laatstgenoemde stad onderricht bij Mursottini. Toen de opera te Dresden tengevolge van den Beierschen erfopvolgingsoorlog geschorst werd, ging zij naar Berlijn, waar zij de beroemde zangeres Mara tot leermeesteres had. Maar reeds op het einde van 1783 verliet zij Berlijn en werd te Mannheim aangesteld. Van daar ging zij 1784 weder over Hamburg naar Berlijn, maakte met haar vader kunstreizen naar Dantzig, Koningsbergen, Riga en Mitau en vond eindelijk een vast engagement te Hamburg, waar zij spoedig de lieveling van het publiek werd doch reeds 13 Juni 1788 stierf. Zij had ook eenige liederen gecomponeerd, die na haar dood verschenen onder den titel: *Musikalischer Nachlass von Mina Brandes*.

Brandes (Emma), geb. 20 Januari 1853 te Neubukow in Mecklenburg, gaf reeds in haar vroegste jeugd blijken van muzikalen aanleg en ontving tot haar twaalfde jaar piano-onderwijs van haar vader, die cantor aan de kerk te Neubukow was. Daarna zette zij haar studiën voort bij den hofkapelmeester Aloys Schmitt en den hofpianist Goltermann te Schwerin en trad 1866 in een abonnementsconcert aldaar voor het eerst op. Behalve in Schwerin liet zij zich ook in Rostock, Lubeck en andere steden met succes hooren. Haar groote kunstreizen begonnen echter in 1869, nadat zij haar studiën onder de degelijke leiding van Aloys Schmitt voltooid had. Niet alleen in alle groote steden van Duitschland, maar ook te Weenen, Londen en op vele plaatsen van ons vaderland trad zij herhaalde malen als soliste op en oogstte veel bijval. Den 30^{en} Maart 1874 trad zij in den echt met den hoogleeraar Th. W. Engelmann te Utrecht en heeft zich sinds dien tijd uit het openbare kunstleven teruggetrokken. Alleen liet zij zich nog in 1875 op een stadsconcert te Utrecht hooren, dat tevens de viering was van het vijftigjarig jubilaem van den concertmeester H. A. Dahmen; zij speelde toen voortreffelijk het concert in *c-moll* van Chopin en kleine stukken van Schumann en Scarlatti.

Brandl (Christian), tenoorzanger, geb. te Karlstadt, was omstreeks 1790 aan het Nationaltheater te Berlijn verbonden.

Brandl (Johann), muzikdirecteur van den groothertog van Baden, vruchtbaar componist en violist, geb. 14 November 1760 in het klooster Rohr bij Regensburg, stierf 26 Mei 1837 te Karlsruhe.

Brandt (Johann), dichter en componist, geb. omstreeks 1546 te Posen, gaf 1586 een verzameling Latijnsche en Poolsche gezangen in het licht.

Brandt (Georg Friedrich), fagotvirtuoos, geb. 18 Oct. 1773 te Spandau, was omstreeks 1800 als eerste fagottist te Munchen aan de hofkapel verbonden.

Brandt (Marianne), geb. 12 September 1842 te Weenen, ontving onder-richt in den zang aan het conservatorium aldaar. In 1867 betrad zij voor

de eerste maal te Olmütz het tooneel en werd in April 1868 aan de opera te Berlijn geëngageerd. Zij is een van de zangeressen, die 1876 bij de eerste uitvoering van *Der Ring des Nibelungen* te Baireuth medewerkte.

Brandts Buys (Cornelis Alyander), geb. 3 April 1812 te Zalt-Bommel. Zijn vader, Cornelis Buys, gaf hem het eerste onderricht op de piano en het orgel; van een lid zijner familie, Bree d h o f, leerde hij den hoorn bespelen. Na den dood zijns vaders werd hij tot organist en klokkenist in zijn geboortestad benoemd. In 1840 bood men hem de plaats van organist aan een der kerken te Deventer aan. In deze stad kwam hij spoedig aan het hoofd der muzikale wereld. Hij werd achtereenvolgens directeur der concerten *Musis sacrum*, *Unis par les sons de la musique*, stadsklokkenist en zangonderwijzer aan de muziekschool. Nog heden (1879) is hij te Deventer, ofschoon niet meer als directeur, ijverig werkzaam in zijn kunst; hij vierde er 2 Mei 1878 zijn 50-jarig jubilé als musicus, tegelijkertijd zijn 40-jarige echtvereeniging. Van zijn composities zijn eenige gedrukt, als: *Mazurka de concert*, *Réve d'amour*, *Scherzo* (Op. 22), vier liederen voor vier mannenstemmen. Ongedrukt zijn: een quintet, bekroond door de *Maatschappij tot bevordering der Toonkunst*; een quartet; een scherzo voor groot orkest en marschen voor harmonie.

Brandts Buys (Marius Adrianus), oudste zoon van den vorige, geb. 31 October 1840, legde zich van jongs af met ijver op de studiën der klassieke meesters toe en trad reeds vroeg als orgelvirtuoos op. Zijn sporen als zoodanig verdiende hij te Arnhem bij gelegenheid van het Algemeen Muziekfeest der *Maatschappij t. b. d. Toonkunst*, Augustus 1860. In 1862 werd hij beroepen tot stadsmuziekmeester en organist aan de Hervormde kerk te Franeker, welke betrekking hij 31 December van dat jaar aanvaardde en waarnam tot het voorjaar van 1864, toen hij tot klokkenist en organist aan de groote kerk te Zutphen benoemd werd. In deze stad is hij nog heden ijverig werkzaam voor de belangen der kunst; hij richtte er 1874 een afdeling van de *Maatschappij tot bevordering der Toonkunst* op. — Als componist is Brandts Buys bekend door de volgende werken:

Zwei Klagen, Lieder für Alt; *Jägerlied*, für Tenor; *Vater Unser*, für Chor und Solostimmen; *Drei Skizzen*, für Piano; *Transcriptionen für die Orgel*; *Romance*; *Drei Lieder für Alt*; *Drei Lieder*; *Spielmannslied*; *Du liebst mich nicht*; *Fivat* (voor klavier); *Meilied*, voor drie vrouwenstemmen; *Sechs kleine Lieder*; *Orgelschool* (tweestemmig spel); *Viel Träume*; *Werkmanslied* voor mannenkoor; *Zingzang*, 12 liederen (ook met bijdragen van L. F. Brandts Buys); *Transcriptie voor orgel* (Sonate van Mozart); *Declamatorium: Het beestengevecht te Brühl*; *Volksliedjes*; *Een Kerk*, voor vrouwenstemmen met viool en klavier; *Gegen Unmuth*, drei geistliche Lieder für Alt-Solo, Frauenchor und Orgel; *Wilhelmus van Nassouwen*, voor orgel. Behalve deze werken

verschenen van hem bijdragen in de bundels van het *Willemsfonds* te Gent: *De lo-teling* en een *Herdershed*, en in het te Leipzig verschijnende tijdschrift *Euterpe: Grabgesang*, voor acht stemmen. Ook heeft hij zich zeer verdienstelijk voor het volksgezag gemaakt door zijn verzameling: *Liedjes van en voor Neerlands volk*. Als criticus is hij o. a. door opstellen in het tijdschrift *Caecilia* bekend.

Brandts Buys (Ludwig Felix), geb. 20 September 1847 te Deventer, is één leerling van zijn broeder Marius en beoefende de viool, het orgel, de piano en de compositie. In 1874 ging hij naar Rotterdam als organist van de Fransche kerk en directeur van *Rotte's mannenkoor*, welke vereeniging onder zijn leiding vele lauweren behaalde. Ook als componist heeft hij zich van een gunstige zijde doen kennen. Van zijn werken zijn in het licht verschenen: *An die Natur*, für eine Singstimme mit Klavier; *Kinder Freud und Leid*, für Klavier; *In het zonnige hoveken*, lied met klavierbegeleiding; *Stapal*, lied met klavierbegeleiding; *Zingzang*, liederen met klavierbegeleiding; *Petrus-Klage*, für Bariton mit Orchester; *De Nederlandsche vlag*, lied met klavierbegeleiding, ook uitgegeven voor twee stemmen zonder begeleiding; *Van komen en gaan*, lied met klavierbegeleiding; *Twee liederen* van Dr. Heye, voor een zangstem met klavier; *Het klooster*, prijslied met klavier; *De vier Jaargetijden*, prijsliederen voor mannenkoor; *Mijne moedertaal*, lied voor een lage zangstem met klavier; *Kinderleven*, 24 liederen met klavier; *sechs Lieder* mit Klavierbegeleitung; *sieben Lieder* für eine Singstimme; *zes Hollandsche liederen* met klavier; *Das Singenthal*, für gemischten Chor mit Bariton-solo und Orchester.

Brandts Buys (Henri François Robert), geb. 20 April 1850, was eenige jaren pensionnaire van Z. M. den Koning, en studeerde als zoodanig te Keulen, maar heeft overigens zijn opleiding voornamelijk te danken aan zijn vader. Hij was eenigen tijd directeur der zangvereeniging te Zutphen, daar zijn broeder, Marius A., door een aanhoudende zenuwkwaal in het dirigeren verhinderd is. In 1878 werd hij tot directeur der vereeniging *Amstels Mannenkoor* benoemd en begaf zich metterwoon naar Amsterdam. Voorts is hij directeur van een zangvereeniging te Lochem en van een te Deventer. Van zijn compositiën verschenen bij Albert Roothaan te Amsterdam: *Balltraümereien* voor viool en piano, Op. 4 en *Een stem aan 't strand* voor mannenkoor en orkest, Op. 5.

Branieri (Claudio), organist en componist, geb. in Italië tegen het einde der 16^e eeuw, leefde te Praag.

Branle, een oud-Fransche rondedans.

Brassart (Olivier), Belgisch toonkunstenaar, leefde omstreeks 1600 en schreef madrigalen.

Brassicanus (Johann), cantor te Linz omstreeks 1630, componeerde kerkmuziek.

Brassolini (Dominico), kapelmeester te Pistoja omstreeks 1700. Zijn opera: *Il trionfo dell' unità* werd 1707 te Modena opgevoerd.

Brattisch (Albert), geb. 27 Jan. 1823, legde zich op aanraden van Mendelssohn geheel op de kunst toe. In 1850 vestigde hij zich te Straalsund, waar hij veel tot bevordering der toonkunst bijdroeg. Van zijn werken zijn slechts weinige gedrukt.

Bratsch (Johann Georg), directeur der koninklijke muziekschool te Würzburg, geb. 18 Febr. 1817 te Zell. Hij genoot onderricht op genoemde school en werd na den dood van Fröhlich (1858) tot directeur daarvan aangesteld.

Braun (Catharina), geb. te 's Hage 1778 van rijke ouders. Haar muzikale opleiding ontving zij van den kapelmeester Graff. Door haar schoone stem verwierf zij grooten bijval op de tooneelen te Hamburg en Berlijn, in welke laatste stad zij onderricht nam bij den zanger Hurka. In 1798 maakte zij een kunstreis en bezocht o. a. de steden Leipzig, Weenen, Munchen en Dresden. Omstreeks het jaar 1804 huwde zij den violoncellist Daniel Braun, geb. 1767 te Kassel, en trok zich eenige jaren later van het tooneel terug. Haar familienaam was Brouwer.

Braun, 1° Anton, geb. 6 Febr. 1726 te Kassel, was violist aldaar en vader van vijf virtuosen; 2° Johann, violist, geb. 23 Augustus 1753 te Kassel; 3° Johann Friedrich, hoboïst, geb. 15 September 1759 te Kassel, gest. 15 September 1824; 4° Moritz, geb. 1 Mei 1765 te Kassel, fagottist; 5° Daniel, violoncellist, geb. 24 Juli 1767; 6° Joseph, geb. 1787 te Regensburg, violoncellist, pianist en componist.

Braune (Adam Heinrich), geb. in Thuringen omstreeks 1740, gest. 1801 te Kopenhagen, was een verdienstelijk fagottist.

Braune (Friedrich Wilhelm Otto), sedert 1856 muziekdirecteur te Halberstadt, geb. 15 Febr. 1811 te Berlijn, schreef kerkmuziek, instrumentaalstukken, liederen en gezangen.

Brautner (Wenzel) was omstreeks 1800 kapelmeester aan de opera te Praag en componist van kerkmuziek.

Bravura, Ital.; BRAVOUR, Fr.; heldenkracht in de overwinning van technische moeilijkheden.

Brechtel (Franz Joachim), Duitsch toonkunstenaar op het einde der 16e eeuw, schreef o. a.: *Kurzweilige deutsche Liedlein mit vier und fünf Stimmen* (Neurenberg, 1588—1594).

Brecheo (Ludovico de), Spaansch gitaarspeler uit de 17e eeuw.

Bredal, 1° Niels Krog, Deensch dichter en toonkunstenaar, gest. 1778 te Kopenhagen; — 2° J..., orkestdirecteur te Kopenhagen, geb. aldaar 1800, operacomponist.

Brede (Samuel Friedrich), gest. 1796 als muziekdirecteur te Stettin.

Bredeniërs (Henri), componist van kerkmuziek, geb. te Lierre, 16e eeuw.

Bree (Johannes Bernardus van) werd 29 Januari 1801 te Amsterdam geboren. In zijn prille jeugd ontving hij van zijn vader, een geacht muziekmeester, lessen in het vioolspel, later onderricht in harmonie- en compositieeler van den kundigen Bertelman. In Neerlands hoofdstad mocht v. B. echter niet lang verwijlen. Zijn ouders vestigden zich te Leeuwarden, waar hij zijn meestal autodidactische studiën ook in het pianospel met den meesten ijver voortzette, maar tevens zich gedrongen zag reeds spoedig als onderwijzer op te treden, zelfs met het stemmen van piano's zich bezig te houden en zijn vader bij het spelen van dansen behulpzaam te zijn. Trouwens bleef deze voor 's jongelings muzikale ontwikkeling niet zeer bevorderlijke toestand gelukkig niet lang voortduren. Gedurende vier jaren (van 1815—1819) vertrouwde de heer Collot d'Escury op het adellijk huis te Minnertsga, in de nabijheid van Leeuwarden gelegen, den jeugdigen van Bree de muzikale opvoeding zijner kinderen toe, welken tijd hij der studie van het vioolspel op het vlijtigst wijdde, en met zulk een goed gevolg, dat hij zich te Leeuwarden meermalen met uitstekenden bijval hooren liet. Maar . . . dat een jongeling met zulk een kunstenaarshart en van zoo'n vurigen aard in zulk een beperkten kring lang zou verkeeren, was wel niet denkbaar. Verlangend zag hij naar het oogenblik uit om dien kring met een uitgebreideren te verwisselen, en keerde tot dat einde naar zijn geboortestad terug, waar hij zijn kunstenaarsloopbaan op mannelijken leeftijd nederig begon en vele jaren later roemvol eindigde. Van Bree's bekwaamheden, zijn buitengewoon talent, zijn welwillendheid, voorkomendheid, natuurlijke opgeruimdheid en geestigheid, zijn waarlijk beminnelijk karakter bleven niet lang onopgemerkt en deden hem in vele kringen weldra de toegenegenheid van ouderen en jongeren van dagen, van geachte en invloedrijke mannen verwerven, zoodat het hem aan ondersteuning en goede raadgevingen, aan bewijzen van gunstbetoon geenszins mocht ontbreken, en v. B. spoedig aan het hoofd van een of andere muzikale vereeniging als directeur werd geplaatst, een eerste 2e vioolplaats in het orkest van het Fransche theater verkreeg, en hem van alle kanten lessen in het viool- en pianospel toestroomden. Na de aftreding van den in zijn tijd uitstekenden vioolvirtuoos Kleine, bekleedde hij den eersten rang onder de violisten. Van B., de wenken van inlandsche autoriteiten in de kunst niet versmadende, en de voorbeelden, van uitheemsche virtuozen, die in *Felix Meritis* optraden, zich ten nutte makende, bracht het als vioolvirtuoos tot een zeer aanmerkelijke hoogte en oogstte op dat standpunt vele lauweren. Niet minder blonk zijn talent uit in de voordracht van quartetten, waarbij hij de eerste partij vervulde. Vele jaren, bijna tot aan

zijn dood toe, heeft een kwartetvereniging onder zijn aanvoering stand gehouden en den liefhebbers dier edele, degelijke muziek voortdurend een hoog te waardeeren kunstgenot verschaft. Zijn aanstelling tot orkestdirecteur van de concerten in *Felix Meritis* (1829), voor die maatschappij van zoo belangrijken invloed op den toenemenden bloei en luister der muzikale uitvoeringen, opende v. Bree, bij zijn talrijke lessen, een wel leerzamen doch tevens vermoeienden werkkring, die toenam door den post van eersten orkestdirecteur bij den Stads-schouwburg, ofschoon slechts één jaar (1840), voor welk tooneel hij reeds vroeger de opera *Sappho*, tekst van van Lennep, had geschreven, welke 22 Maart 1834 voor de eerste maal en 17 keeren achter elkander met zeer grooten bijval werd opgevoerd; voorts door de directie der Kerkkoren en muzikale missen in de R. K. kerk *Mozes en Aäron*, later door de leiding der groote Zangvereniging, huishoudelijke en algemeene muziekfeesten van de *Maatschappij tot bevordering der Toonkunst*, ten laatste door die van de ook door hem in 1840 gestichte concerten der zoowel voor de kunst als de kunstenaars hoogst nuttige Maatschappij *Caecilia* en meer andere bij deze of gene buitengewone gelegenheid tot een weldadig doel gegeven, waarbij van Bree's belangeloosheid zich steeds in het schoonste licht vertoonde. Door de schoone uitvoering van symphonieën en ouvertures in de concerten dier maatschappij heeft hij grooten roem verworven. Van Bree was een uitstekend directeur, die alle daartoe behoorende vereischten in zich vereenigde. Als zoodanig kwam hem zijn vlugge geest te stude en wist hij daardoor in een oogenblik tijds de hem door virtuozen voorgelegde, zelfs vaak allerslechtst geschreven, partituren te ontcijferen, zelfs als begeleidend pianist in concerten, en bij de gewone zangoefeningen, zich te onderscheiden, door te dringen in den geest en het karakter der compositiën, de intentie der componisten in groote onder zijn opzicht uit te voeren werken te vatten, dat alles zijn zingend, strijkend en blazend heir te doen gevoelen en langs dien weg het ware doel te bereiken.

En nu van Bree als componist. Zonder zijn compositiën ten hemel toe te verheffen en hem voor een genie te verklaren, wiens scheppingen in alles daarvan den stempel dragen; zonder daarin den Duitschen kern en den vol-leerden contrapuntist te erkennen, moet men toegeven, dat zij zich door eenvoudigheid en natuurlijkheid, door een goed melodisch element, door ongezochte en effectvolle harmonieën, door een klaarheid en frischheid en door zekere populariteit kenmerken, waardoor zij hier te lande, vooral in zijn vaderstad, veel ingang vonden.

Als onderwijzer genoot v. B. het vertrouwen van zijn stadgenooten in hooge mate. Toen door de afdeeling der *Maatschappij tot bevordering der Toonkunst* een muziekschool te Amsterdam werd opgericht, werd v. B. niet alleen

als directeur aan het hoofd dier zoo spoedig weder ontbonden instelling benoemd, maar hem ook het onderwijs in de theorie, het viool- en pianospel, den zang enz. opgedragen.

In zijn laatste levensjaren begon v. B. te sukkelen. Zijn krachtvol lichaam moest na herhaalde ziekten eindelijk onder den last van een afmattend leven bezwijken, zijn uitteerende ziekte in het laatste half jaar zoozeer toenemen, at hij zijn gewone werkzaamheden slechts ten deele kon verrichten, en dit den ijverigen kunstenaar, den voor het onderhoud van een vrij talrijk gezin zorgenden vader, meer en meer bekommerde en zijn dood verhaastte. Zijn einde was daar. In den vroegen morgen van 14 Febr. 1857 werd van Bree van gade en kroost, van zijn ontelbare vrienden en vereerders, weggerukt, den 18^{en} Febr. zijn stoffelijk overschot op een plechtige wijze ter aarde besteld. — v. B. was ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw, Honorair lid van de Philharmonische Academie *Santa Caecilia* te Rome, Eerelid van *Felix Meritis*, van de *Maatschappij tot bevordering der Toonkunst* en meer andere vereenigingen. Zijn naam zal in de geschiedrollen der Nederlandsche kunst blijven prijken.

Bree (Herman J. van), zoon van den voorgaande, geb. 1836 te Amsterdam, ontving zijn muzikale opleiding van zijn vader en werd na diens dood directeur van het zangkoor der R. K. kerk *Mozes en Aäron*, later ook van het muziekgezelschap *Blaas- en Strijkkunst*. In 1861 gaf hij in zijn geboortestad vier concerten, waarop voornamelijk compositiën van Nederlandsche toonkunstenaars ten gehoor werden gebracht. Op het kerkkoor, waar hij directeur was, werd 1862 onder zijn leiding de Graner feestmis van Liszt voor de eerste maal uitgevoerd. In 1866 dirigeerde hij een concert, waarop in tegenwoordigheid van Liszt en met medewerking van Hans von Bülow o. a. werd uitgevoerd *Psalm 113* voor tenoor-solo, koor en orkest van Liszt; ook woonde de componist een uitvoering van zijn Graner feestmis bij. In 1871 werd van Bree als muzikdirecteur naar 's Hertogenbosch beroepen, in welke stad hij nog heden werkzaam is. Van zijn compositiën zijn bekend: een *Missa* voor mannenstemmen, een koor: *Aan de Starren* en een sonate voor piano (vierhandig).

Breggen (Auguste Marie van der), dilettant, geb. 8 December 1848 te Amsterdam, genoot onderricht in de muziek van J. G. Stumpff, later gedurende drie jaren van Carl Reintaler te Bremen. Hij is in de muzikale wereld bekend door compositiën voor piano, duetten voor piano en viool, stukken voor orkest en liederen. Tot heden zijn van hem verschenen: *Alpha* en *Jubelmarsch* voor piano (Amsterdam, Brix von Wahlberg); *Zur Weihe des Hauses*, voor piano (Bremen, Praeger & Meier) en *Festvorspiel* voor orkest, opgedragen aan het gezelschap *Sempre Crescendo* te Amsterdam (Bremen, Praeger & Meier).

Breitendich (Christian Friedrich), omstreeks het midden der vorige eeuw hoforganist te Kopenhagen, stond bekend als een goed theoreticus, organist, klavierspeler en componist.

Breitengasser (Wilhelm), componist, leefde in de eerste helft der 16^e eeuw.

Breitenstein (Johann Philipp), organist en componist, geb. 9 April 1724 te Windeken, gest. 18 Jan. 1785 als professor te Giessen.

Breitenstein (Heinrich Karl), Dr. phil., professor in de muziek en muziekdirecteur aan de universiteit te Bonn, geb. 1796 te Meinau, was de stichter van een mannenzangvereniging te Bonn.

Breiting (Hermann), voortreffelijk tenoorzanger, geb. 24 Oct. 1804 te Augsburg, was omstreeks 1840 te Londen en daarna te Darmstadt geëngageerd.

Breitkopf (Johann Gottlob Immanuel), geb. 23 Nov. 1719 te Leipzig, gest. aldaar 28 Jan. 1794, is de stichter van den beroemden muziekhandel onder de firma Breitkopf & Härtel.

Breitschoedel (J. N.), pianist en componist, woont in Weenen.

Breitung (Karl), organist en muziekonderwijzer te Eisleben omstreeks 1835.

Brelin (Nicolas), Dr. theolog. en muzikaal schrijver in Zweden, geb. te Grum 1690, gest. 5 Juli 1753 als predikant te Volstadt bij Carlstadt.

Bremner (Robert), muzikaal schrijver, leefde te Edinburg omstreeks het midden der 18^e eeuw.

Brendel (Karl Franz), Dr., leeraar in de muziekgeschiedenis aan het conservatorium te Leipzig, geb. 28 Nov 1811 te Stollberg, gest. 25 Nov. 1868 te Leipzig, ontving een zorgvuldige wetenschappelijke opvoeding; eerst in latere jaren nam hij deel aan de muzikale gebeurtenissen, schreef vele op muziek betrekking hebbende boeken, o. a. een *Geschichte der Musik*, en was als redacteur van het *Neue Zeitschrift der Musik* de banierdrager van de nieuwe richting.

Brendler (...), Zweedsch componist, gest. 1845 te Stockholm, componeerde opera's.

Brennessel (Franz), degelijk harpvirtuoos, sedert 1766 aan de operakapel te Berlijn verbonden, aldaar gest. omstreeks 1790.

Brenntner (Joseph), componist van kerkmuziek, tegen het einde der 17^e eeuw in Boheme geboren.

Brescianello (Giuseppe Antonio), Italiaansch componist, werd 1716 kapelmeester van den hertog van Wurtemberg.

Bresciani (Benedetto), toonkunstenaar en mathematicus, geb. te Florence 1658, gest. aldaar 1740. Hij schreef: *Libellus de musica veterum*.

Bresciani (Pietro), componist, geb. omstreeks 1806 te Brescia, heeft eenige opera's gecomponeerd.

Brescioni (Francesco da), Italiaansch componist en pianist uit den aanvang der 19^e eeuw.

Bresy (Hugo de), dichter en toonkunstenaar, tijdgenoot van Helmand, leefde onder Philippe Auguste.

Bretagne (F. P.), schrijver over muziek, leefde in het midden der 17^e eeuw.

Breton (Joachim le), muzikaal schrijver, geb. 7 April 1780 te Saint-Meen in Bretagne, zou eerst geestelijke worden, doch ging naar Parijs en werd Bureau-chef aan de afdeling »Schoone Kunsten» van het ministerie van Binnenlandsche Zaken; in 1815 ging hij naar Brazilië en stierf 9 Juli 1819 te Rio Janeiro.

Brettgeige, Hoogd., een in het midden der 18^e eeuw gewoonlijk door dansmeesters gebruikt instrument met vier snaren bespannen.

Breuer (Bernhard), violoncellist en componist, geb. 1808 te Keulen, ging 1828 naar Berlijn en studeerde onder B. Klein, A. W. Bach en Zelter, werd daarop te Keulen aan het opera-orkest verbonden, reisde 1839 naar Parijs en nam aldaar les bij Cherubini. Ook bracht hij er zijn eerste opera, *Die Rosenmädchen*, ter opvoering. Voorts schreef hij oratoria, psalmen, liederen en veel instrumentaalmuziek.

Breull (Heinrich August), violist, pianist en componist, geb. 1742 te Lindenhart bij Bayreuth, gest. 1785 te Erlangen als organist.

Breunig (Eduard), geb. te Frankfort a/M., heeft 1843 een instrument uitgevonden, dat de eigenschappen eener physharmonica met die eener piano-forte vereenigt. Hij gaf met dit instrument verscheiden concerten.

Breval (Jean Baptiste), violoncellist en componist, geb. 1756 in het departement de l'Aisne, was van 1791 tot 1806 in het orkest der groote opera te Parijs werkzaam en stierf 1825. Zijn composities voor kamerinstrumenten waren langen tijd zeer gezocht.

Brevi (Giovanni Battista), geacht componist, was kapelmeester te Milaan en (1673) organist aan de Domkerk te Bergamo.

Brevis (sc. nota), de korte noot van twee slagen.

Brewer (Thomas), Engelsch componist en virtuoos op de *Viola di Gamba*, leefde omstreeks het midden der 17^e eeuw en heeft, behalve eenige liederen, vele phantasieën voor zijn instrument geschreven.

Brian (Albert), Engelsch componist uit de 17^e eeuw, woonde te Londen.

Briant (Denis), Fransch componist, leefde in den aanvang der 16^e eeuw

Briard (Etienne), beroemd notensteker omstreeks 1530 te Avignon.

Briard (Jean Baptiste), violist en componist, geb. 15 Mei 1823, studeerde aan het conservatorium te Parijs.

Bricci (Teodoro), Italiaansch componist omstreeks het midden der 16^e eeuw.

Briccialdi (Giulio), geb. 1 Maart 1818, een der grootste fluitisten, leefde meestentijds te Londen; hij schreef vele compositiën voor zijn instrument.

Briccio (Giovanni), vruchtbaar schrijver, geb. 1581 te Rome, aldaar gest. 1646. Zijn werk: *Della musica* bleef in manuscript.

Briegel (Wolfgang Karl), geb. 1626, was eerst organist te Stettin, daarna omstreeks 1651 hofcantor te Gotha en sedert 1670 kapelmeester te Darmstadt, waar hij 1710 overleed. Zijn talrijke compositiën werden zeer op prijs gesteld.

Brighenti (Pietro), muzikaal schrijver, geb. omstreeks 1780 te Bologna.

Brighenti (Maria Giorgio), een talentvolle zangeres, geb. omstreeks 1792 te Bologna, verliet 1836 het tooneel.

Brignoli (Giacomo), Italiaansch componist op het einde der 16^e eeuw.

Brillant, Fr.; **BRILLANTE**, Ital.; levendig, schitterend, met verheffing, vlugheid en accentueering.

Brillenbassen, **OCCHIALI**, Ital., werden spottenderwijze volgende bassen genoemd.

Brio, Ital., levendigheid, vuur; *con brio*, *brioso*, levendig.

Brion (E. R.), Fransch toonkunstenaar, geb. 1720 te Lyon, gaf eenige geschriften over muziek in het licht.

Bristow (Georg), geb. 1825 te Nieuw-York, is aldaar dirigent en muziekonderwijzer. Ook is hij violist en pianist en staat onder de Amerikaansche componisten in de voorste rij. Van hem bestaan symphonieën, opera's, werken voor kamerinstrumenten, liederen enz.

Brito (Esteram de), Spaansch toonkunstenaar, leefde omstreeks 1625. Van hem bestaan geschriften over muziek en geestelijke gezangen.

Britton (Thomas), Engelsch theoreticus en uitvoerend toonkunstenaar, geb. 1657 te Higham-Ferrers in Northamptonshire, gest. 1714 te Londen. Zijn instrumenten- en muziekverzameling was uitmuntend.

Brivro (Carlo Francesco), uitstekend zanger, schitterde tot 1720 op verscheidene Italiaansche tooneelen, leefde van dien tijd als zangmeester te Milaan, waar hij de beroemde school voor gezang stichtte.

Brixi (Franz Xaver), geb. 1732 te Praag, was aldaar organist en koördirecteur aan verscheiden kerken en ten laatste kapelmeester aan de Domkerk. Hij stierf 1771 en was een vruchtbaar componist.

Brixi (Victorin), neef van den voorgaande, geb. 1717 te Pilsen, gest. 1792 te Podiebrad in Boheme als schoolrector en organist, heeft door goede compositiën naam gemaakt.

Brizzi (Antonio), voortreffelijk tenoorzanger, geb. 1774 te Bologna, leefde nog in 1835 te Munchen als gepensioneerd hof- en kamerzanger. Zijn broeder Ludovico, geb. 1765 te Bologna, was evenzeer een goed tenoorzanger en stierf 29 Aug. 1837 als zangmeester in zijn geboortestad.

Brizzio (Petrucci), componist, geb. 12 Juni 1737 te Mosca Lombarda in Ferrara, gest. 23 Juni 1825 te Ferrara, schreef vele kerkcompositiën.

Broadwood and sons, firma eener beroemde pianoforte-fabriek te Londen, wier stichter, John Broadwood, omstreeks 1740 in Schotland geboren is.

Broche, goed organist en componist, geb. 20 Februari 1752 te Rouaan, gest. aldaar 23 Sept. 1803, was leerling van Padre Martini en heeft o. a. Boieldieu onderricht in de compositie gegeven.

Brockland (Cornelis), muzikaal schrijver, geb. te Montfoort omstreeks het midden der 16^e eeuw, was eerst medicus en schijnt zich later geheel op de studie der muziek toegelegd te hebben.

Brod (Henri), hoboïst, geb. 13 Juni 1799 te Parijs, leerling van het conservatoire, werd 1832 professor aan dat instituut en stierf te Parijs 6 April 1839. Hij heeft vele verbeteringen aan zijn instrument gemaakt en composities, alsmede een zangméthode, uitgegeven.

Brodeau (Jean), geb. 1500, gest. 1563 als monnik van den heiligen Martin te Tours, was een der beste schrijvers van zijn tijd en heeft veel over de muziek der ouden geschreven.

Broderie, Fr., versiersel.

Brodmann (Joseph), Duitsch pianofabrikant, die in den aanvang dezer eeuw vleugels bouwde.

Broeke (Jan Henderik Christoffel ten), organist, geb. 17 September 1817 te Amsterdam. Op jeugdigen leeftijd had hij het ongeluk zijn gezicht te verliezen. Hij genoot onderricht in het orgelspel van Danië Brachthuiszer, organist aan de Nieuwe Kerk. Op zeventienjarigen leeftijd (1834) werd hij tot organist der Oude Kerk te Amsterdam benoemd, welke betrekking hij heden (1879) nog vol ijver waarneemt. Hij staat als organist zeer gunstig bekend, vooral wegens zijn schoone improvisaties. Ook is hij klokkenist aan de Zuider Kerk. Van zijn compositiën zijn, behalve eenige melodieën bij verschillende Hervormde Gemeenten in gebruik, geene gedrukt. — Ten Broeke is de stichter der vereeniging *Harmonica*, opgericht met het doel, om de nagelaten betrekkingen van organisten te ondersteunen.

Broer (Ernst), violoncellist en componist te Breslau, heeft sedert 1838 door geestelijke composities naam gemaakt.

Broes (Mlle), pianiste, geb. 1791 te Amsterdam, was een leerlinge van Fétis, gaf sedert 1814 te Amsterdam piano-onderwijs en schreef eenige composities voor dit instrument.

Brohelsby (Richard), arts, geb. 1722 te Sommerset, gest. 1797 te Londen, schreef een werk: »*Reflections on ancient and modern music* (Londen 1749).

Bronner (Georg), geb. 1666 in Holstein, gest. 1724 als organist te Hamburg, wordt door Mattheson in zijn *Musikalische Patrioten* eervol vermeld. Hij schreef opera's, kerkcomposities en koraalboeken.

Bronsart (Hans von), geb. 1828 te Koningsbergen, leerling van Liszt, een uitstekend pianist van de nieuwe richting. Hij was van 1860 tot 1862 dirigent der Euterpe-concerten te Leipzig, is sedert 1859 pianist van den prins van Hechingen-Löwenberg, sedert 1862 met de bekende pianiste Ingeborg-Stark gehuwd en tegenwoordig intendant van het hoftheater te Hanover.

Brookbanck (Joseph), Engelsch muzikaal schrijver, leefde omstreeks het midden der 17^e eeuw. Hij gaf vele groote en kleine geschriften in het licht.

Broomann (Ludovicus), een blindgeboren Nederlander, die 1597 te Brussel gestorven is, wordt door eenige schrijvers een degelijk musicus genoemd.

Bros (Don Juan), kapelmeester en Spaansch componist, geb. 1776 te Tortosa, gest. 12 Maart 1852 als kapelmeester aan de Domkerk te Oviedo.

Broschard (Evelina), geb. 24 Aug. 1752 te Landshut, was een beroemde operazangeres. Haar zoon, Peter, geb. 4 Augustus 1779 te Munchen, heeft veel balletmuziek geschreven. Haar dochter, Maria Johanna geb. 13 Jan. 1775 te Mainz, was leerlinge van Leopold Mozart en wijdde zich aan het tooneel.

Broschi (Carlo), genaamd Farinelli, geb. 24 Januari 1705 te Napels, was een der beroemdste zangers die ooit geleefd hebben. In 1734 behaalde hij groote overwinningen te Londen, ging 1737 naar Madrid, waar hij door zijn heerlijk gezang koning Philips V van de melancholie genas, betrok later een villa bij Bologna en stierf aldaar 15 Juli 1782. Zijn kostbare verzameling boeken en muziek gaf hij aan zijn vriend, pater Martini, die later een *Storia della musica* vervaardigd heeft, ten geschenke.

Broschi (Riccardo), oudste broeder van Carlo, componist, schreef vele aria's voor zijn broeder.

Brosig (Moritz), geb. 15 Oct. 1815 te Fuchswinkel, werd 1842 organist en 1853 Domkapelmeester te Breslau en heeft vele orgelcomposities vervaardigd.

Brosky (Johann, Lat. Broscius), mathematicus, geb. 1581 te Kurzelow in Polen, gest. 1652 te Krakau, gaf mathematisch-muzikale geschriften in het licht.

Brosmann, als componist onder den naam van Pater Damasus bekend, geb. 1731 te Fulnek in Mähren, stierf 16 Sept. 1798 als rector te Freiberg. Dittersdorf noemde hem zijn »papa in den kerkstijl." Hij schreef 50 groote en kleine missen.

Brossard (Sebastien de), geleerd Fransch schrijver en componist, geb. 1660, gest. 10 Aug. 1730 te Meaux als groot-kapelaan en kapelmeester,

was de eerste in Frankrijk, die zich ernstig met de muzikale litteratuur bezig hield.

Brossard (Noel Matthieu), muzikaal schrijver en Dr. jur., geb. 25 December 1789 te Châlon, gaf vele belangrijke geschriften over de muziek in het licht.

Brown (John), Engelsch geestelijke en muzikaal schrijver, geb. 5 Nov. 1715 te Rothburg in Northumberland, gest. ten gevolge van zelfmoord 23 Sept. 1767 te Newcastle, heeft behalve zijn litterarische werken ook eenige compositiën (o. a. het oratorium *The cure of Saul*) in het licht gegeven.

Brown (John), Schotsche schilder, geb. 1752 te Edinburg, gest. 1787, heeft een werk: *Letters on the poetry and music of the Italian opera* geschreven.

Brucaeus (Henricus), geb. 1531 te Aelst in Vlaanderen, professor in de medicijnen te Rostock, schreef: *Musica mathematica* (1578).

Bruce (James), beroemd Engelsch geleerde uit de 18^e eeuw, schreef een verhandeling over de in Abyssinië gebruikelijke muziekinstrumenten.

Bruch (Max), geb. 6 Januari 1838 te Keulen, werd vroegtijdig door zijn moeder in het klavierspel en de compositie onderwezen. Zijn eerste proeven van compositie, op zijn negende jaar begonnen, gaven blijk van groot talent, zoodat het hem gelukte, het stipendium van de Mozart-stichting te verkrijgen. Hij werd leerling van Ferdinand Hiller. Na vele kunstreizen naar de belangrijkste steden van Duitschland, en na een kort verblijf te Mannheim en Munchen, werd hij 1865 muziekdirecteur te Coblenz en twee jaar later hofkapelmeester te Sondershausen. Ook deze betrekking verliet hij spoedig (1870) en vestigde zich te Berlijn. Van dien tijd begon hij zich bijzonder op de compositie toe te leggen en er verschenen van zijn hand werken, die zoowel in Duitschland als in het buitenland grooten opgang maakten. Tot zijn voornaamste werken behooren: de opera's *Loreley* en *Hermione*; de cantates *Die Flucht der heiligen Familie*, *Gesang der heiligen drei Könige*, *Römischer Triumphgesang*, *Scenen aus der Frithjof-Sage*, *Schön Ellen*, *Odysseus en Arminius*; twee symphonieën; twee vioolconcerten en een phantasie voor twee piano's. Voorts zagen nog vele zijner kleinere vocale en instrumentale werken het licht.

Bruck, z. VON BRUCK.

Brückmann (Franz Ernst), Dr. phil. en muzikaal schrijver, geb. 27 Sept. 1697 te Marienthal bij Helmstädt, gest. 21 Maart 1753 te Wolfenbüttel.

Brückner (Wolfgang), componist, leefde omstreeks het midden der 17^e eeuw en was rector te Rastenberg in het hertogdom Weimar.

Brückner (Christian Daniel) heeft te Görlitz een *Historische Nachricht* over de orgels aldaar (1766) uitgegeven.

Brugger (Dr. J. D. C.), componist, geb. 23 Oct. 1796 te Freiburg in Breisgau, leeraar aan het gymnasium aldaar, nam de leiding van het zangonderwijs op zich en gaf o. a. een zangmethode uit.

Bruguère (Edouard), componist, geb. 1793 te Lyon, leefde langen tijd te Parijs, sedert 1836 te Lyon.

Bruhn (Nicolaus), componist en organist, bezat groote vaardigheid op de viool en de *Viola di gamba*; hij werd omstreeks 1666 te Schwabstätt in het Sleeswijksche, waar zijn vader organist was, geboren. Hij was te Kopenhagen en Husum werkzaam, in welke laatste stad hij reeds 1697 stierf.

Brumbey (Karl Wilhelm), predikant te Berlijn, geb. 24 Januari 1757 te Berlijn, heeft geschriften over muziek en kerkcompositiën in het licht gegeven.

Brumel (Antoine), beroemd componist, geb. in Fransch-Vlaanderen, leefde tegen het einde der 15^e eeuw en was een der oudste contrapuntisten (leerling van Ockeghem) uit de Nederlandsche school.

Brummeisen, Hoogd., z. MONDTROM.

Brun (Jean), kamermusicus en waldhoornist aan de operakapel te Berlijn, geb. 6 April 1759 te Lyon, heeft twee opera's gecomponeerd en was als virtuoos beroemd. In het jaar 1805 beroofde hij zich te Parijs van het leven.

Bruna (Gebr.), zonen van Antonio B., waren beroemde orgelmakers, in de tweede helft der 18^e eeuw te Antorno geboren.

Bruneau (Jean), muzikaal schrijver, geb. te Châlon, stierf 3 Mei 1621 te Crissey.

Brunelli (Antonio), een uitstekend componist en degelijk contrapuntist in den aanvang der 17^e eeuw, was kapelmeester te Florence en aan het hof te Toscane. Hij schreef motetten, madrigalen, een werk over het dubbele contrapunt enz.

Brunetti (Giovanni), kerkcomponist in den aanvang der 17^e eeuw, leefde als kapelmeester te Urbino.

Brunetti (Gaetano), geb. 1753 te Pisa, waar zijn vader, Antonio, kapelmeester was, leerde viool van Nardini, bereisde Italië en Duitschland; Mozart hoorde hem 1778 te Salzburg. In 1779 ging hij naar Parijs en werd door tusschenkomst van Boccherini als eerste violist naar Madrid beroepen. Hij stierf aldaar 1807. Hij schreef vele composities, voornamelijk voor strijkinstrumenten. Zijn jongere broeder, Giovanni Gualberto, geb. 1760 te Pisa, verkreeg aldaar de plaats van kapelmeester en schreef vele opera's en kerkcompositiën.

Bruni (Francesco), componist op het einde der 16e eeuw, geb. te Alcara in Sicilië, schreef madrigalen.

Bruni (Antonio Bartolomeo), geb. 2 Febr. 1759 te Coni in Pie-

mont, gest. aldaar 1823, een uitstekend violist en componist, kwam op zijn twee en twintigste jaar te Parijs, werd aan de *Comédie Italienne* verbonden en leefde sinds 1816 te Passy. Behalve vele instrumentaalstukken heeft men van hem 16 opera's en operetten.

Brunings (Johann David), klavierspeler en componist, geb. 1792 te Zürich.

Brunmayer (Andreas), organist aan de St. Petrus-kerk te Salzburg omstreeks het jaar 1803, werd geboren te Lauffen. Hij was een leerling van Michael Haydn, Albrechtsberger en Kotzeluch, en als klavierspeler en componist zeer gezien.

Brunmüller (Elias), violist van Duitsche afkomst, geb. 1666, bereisde een groot deel van Europa. Nadat hij te Parijs en te Londen als solist was opgetreden, vestigde hij zich omstreeks 1706 te 's Gravenhage. Eenige jaren later zette hij zich te Amsterdam neder, waar hij 17 September 1762 in den ouderdom van 96 jaren stierf. In de bibliotheek te Leiden vindt men de volgende werken van dezen componist: Op. 1, *Sonate a due violini e violoncello con organo* (1709); een stuk, getiteld: *Simon van Beaumont*; vervolgens: Op. 3, *Toccatà, Fugen, Ciaconen, Suiten nebst vielen Galanterieën* voor klavier en orgel; voorts: 6 solo's voor viool en 6 voor hobo; *Fasciculus Musicus*, bevattende toccatà's, solo's voor hobo, viool en fluit, benevens Duitsche en Italiaansche aria's; eindelijk een werk, getiteld: *Rechten grond der compositie*, waarvan hij 1710 het kopijrecht aan den boekverkooper Frans Halma overdroeg. Brunmüller was leerling van Scarlatti, Lunati en Corelli en behoorde tot de beste virtuozen van zijn tijd.

Brunnelius (Ericus, Fierdhundrensis) verdedigde 1728 te Upsala in het openbaar zijn »Aanleiding tot het koraalgezag» en liet verscheidene muzikale werken drukken.

Brunner (Adam Heinrich), monnik te Bamberg in de tweede helft der zeventiende eeuw, heeft zangstukken van verschillende soort vervaardigd.

Brunner (Christian Traugott), geb. 12 Dec. 1792 in Brünlos, componeerde een menigte kleine pianostukken voor eerstbeginnenden; hij werd 1820 kapelmeester te Chemnitz.

Bruno (Aurelio), componist, leerling van het conservatoire te Napels, liet 1843 een opera, *Adolfo di Gerval*, opvoeren.

Brusa (Francesco), operacomponist, geb. te Venetië op het einde der 17^e eeuw, schreef o. a. *Il Trionfo della virtù* en *Amor Eroico*.

Bruscamente, Ital., weinig gebruikelijk teeken van voordracht, beteekent: heftig, sterk geaccentueerd.

Brusco (Giulio), geb. te Piacenza, was in den aanvang der 17^e eeuw kapelmeester aldaar, en schreef vele kerkelijke compositiën.

Bruscolini of **Bruscolino** (Pasqualino), beroemd Italiaansch contraltist, zong 1743 te Berlijn, daarna tot 1763 in de opera te Dresden.

Brustwerk, Brustpositif, Hoogd.; z. BORSTPOSITIEF.

Bryennius (Manoel), de laatste Grieksche schrijver over muziek, leefde onder de regeering van keizer Michael Paleologus den ouden omstreeks 1320. Hij heeft drie boeken over muziek geschreven, die Wallis onder den titel: *Manuelis Bryennii Harmonica* (Oxford 1699) met Latijnsche vertaling in het licht gaf.

Bryne (Albert), Engelsch componist uit de 17^e eeuw, leerling en opvolger van den organist John Tomkin aan de St. Pauls-kerk te Londen, stierf aldaar 1670. In de verzameling van Clifford en in de zoogenaamde *Cathedral Music* zijn eenige *Anthems* van hem te vinden.

Bucchianti (Giovanni Pietro), Italiaansch componist uit de 17^e eeuw.

Buccina, Lat., een gebogen metalen blaasinstrument bij de oude Romeinen, hoofdzakelijk bij het leger in gebruik. Moest het leger tegen den vijand oprukken, dan liet de veldheer van zijn praetorium uit door de buccinatores het signaal blazen. Wat den vorm betreft komt de buccina overeen met de *Serpent* (z. dit).

Buchanan (Thomas), Engelsch arts, geb. in Schotland, gaf 1828 te Londen een werk: *Physiological illustrations of the organ of hearing* uit.

Bucher (Samuel Friedrich), geb. 16 September 1692 te Regensburg, gest. 12 Mei 1765 te Zittau, gaf een werkje: *Die Capellmeister der Hebräer* (1741) in het licht.

Buchholz (Johann Simon), orgelmaker, geb. 27 September 1758 te Wippach bij Erfurt, gest. 24 Februari 1825 te Berlijn, bouwde meer dan dertig orgels; die te Barth in Pommeren en te Treptow zijn beroemd. Zijn zoon, Karl August, mede een bekwaam orgelmaker, werd geb. 13 Aug. 1796 te Berlijn en heeft meer dan 100 orgels gebouwd.

Buchianti (Pietro), Italiaansch madrigalen-componist, leefde in de eerste helft der 17^e eeuw.

Buchmann (Friedrich), organist te Nordhausen, aldaar geb. 3 Juli 1801, gest. 1843, schreef composities voor orgel, klavier en zang.

Buchweiser (Matthias), geb. 14 September 1772 te Sendling bij München, was leerling van Valesi en werd repetitor aan de opera aldaar, later, in 1793, hoforganist. Zijn broeder Balthasar, geb. 1765 te Sendling, was ook leerling van Valesi en werd 1811 muziekdirecteur te Weenen.

Buck (Johann Friedrich), sedert 1840 cantor te Baireuth, gaf met den cantor Wagner een boek met koraalmelodieën voor vier mannenstemmen uit.

Büchner, 1° Johann (ook Bucchner en Buochner genoemd), beroemd toonkunstenaar uit de 16^e eeuw. — 2° Johann Heinrich, compo-

nist uit den aanvang der 17^e eeuw, schreef bundels gezangen onder den titel *Servia* en *Erodiæ*. — 3° Joh. Christoph, geb. 1736, gest. 23 December 1804 als cantor te Gotha, was een ijverig kerkcomponist. — 4° Emil, geb. 5 December 1826 te Osterfeld bij Naumburg, schreef eenige werken voor orkest, o. a. een ouverture *Wallenstein*, en is tegenwoordig hofkapelmeester te Meiningen.

Büel (Christoph), leefde in de eerste helft der 17^e eeuw te Neurenberg, waar hij 1631 als kapelmeester stierf. Hij gaf eenige litterarische werken en eenige zesstemmige motetten in het licht.

Buffo, Ital., komiek, grappig, koddig, boertig; z. ARIA BUFFA en OPERA BUFFA.

Buffone, Ital.; BOUFFON, Fr.; een zanger voor komieke zangpartijen in de opera's.

Buglehorn, Eng.; BÜFFELHORN, JAGDHORN of BÜGELHORN, Hoogd.; een verouderd, maar thans weder in Engeland in zwang geraakt en verbeterd koperen blaasinstrument, welks pijpen korter en wijder zijn dan van de trompet. De *Buglehorn* is gewoonlijk in drie verschillende stemmingen voorhanden, in *C*, *B*, (*Bes*) en *Es* en heeft als natuurtonen de kleine *c* met haar zeven boventonen. De beugelhoorns met kleppen hebben denzelfden omvang met alle chromatische tonen; die met ventielen gaan in de laagte tot *Fis*.

Buhl (Joseph David), beroemd trompettist, geb. 1781 in het slot Chanteloup bij Amboise, was van 1816—1825 als eerste trompettist aan de Groote Opera en het Théâtre Italien te Parijs verbonden. Hij heeft veel tot verbetering der trompet gedaan.

Buhler (Franz), geb. 12 April 1760 te Schneidheim bij Nördlingen, priester en degelijk toonkunstenaar. Hij stierf 4 Febr. 1824 als Domkapelmeester. Er bestaan van zijn hand Missen, Hymnes, liederen, sonates, een opera: *Die falschen Verdachten* en een werkje, getiteld: *Partiturregeln für Anfänger* (Donauwerth 1793).

Buhr (Johannes G.), geb. te 's Hertogenbosch 1798, werd 1828 stadsorganist aldaar. Ook was hij klavierspeler en klokkenist en nam zijn betrekkingen met ijver waar. Hij stierf 20 Mei 1847 in zijn geboortestad.

Buini (Giuseppe Maria), dramatisch componist op het einde der 17^e eeuw, geb. te Bologna, maakte met zijn dertig, ten deele door hemzelf gedichte, opera's veel opgang.

Bulgarelli (Marianna Benfi), bijgenaamd La Romanina, geb. 1684 te Rome, aldaar gest. 1734, was een der beste Italiaansche zangeressen uit de 18e eeuw.

Bull (John), Dr. in de muziek, geb. 1563 te Sommersetshire, gest. (volgens Fétils) 12 Maart 1628 te Antwerpen (volgens anderen 1622 te Lubeck). Op zijn drie en twintigste jaar werd hij te Oxford tot doctor in de muziek

benoemd en verkreeg het professoraat in de muziek aan het Gresham-collegie te Londen, waar zijn voorlezingen grooten toeloop hadden. In 1601 maakte hij een groote reis door Holland, Frankrijk en Duitschland en behaalde met zijn orgel- en klavierspel, alsmede met zijn composities, grooten bijval; de in 1607 verkregen betrekking van hoforganist van Jacob I legde hij in hetzelfde jaar weer neder en ging naar Duitschland. Zijn orgel- en vocaalcomposities waren zeer geliefd. Hij is de componist van het lied *God save the king*.

Bull (Bornemann Ole), vioolvirtuoos, geb. 5 Februari 1810 te Bergen in Noorwegen. Aanvankelijk voor de theologie bestemd, kwam hij op zijn achttiende jaar aan de universiteit te Christiania, waar hij het vroeger heimelijk bestudeerde vioolspel ijverig voortzette en spoedig op een concert het publiek in verrukking bracht. Daarop ging hij naar Spohr te Kassel, doch werd door dezen zoo koel ontvangen, dat hij den moed verloor en naar Göttingen ging, om in de Rechten te studeeren. Zijn kunstijver liet hem echter geen rust; hij keerde naar zijn vaderstad terug, reisde als violist door Zweden en Noorwegen, ging daarop naar Holland en van daar naar Parijs. Hier legde hij den grondslag voor zijn roem, dien hij op vele reizen door Europa en Amerika vermeerderde. Ole Bull is een violist à la Paganini, evenwel zonder diens genialiteit. Tegenwoordig leeft hij te Bergen.

Bülow (Hans Guido von), geb. 8 Januari 1830 te Dresden, is de zoon van den bekenden schrijver Eduard von Bülow. Eerst op zijn negende jaar toonde hij eenigen muzikalen aanleg, toen hij van Mej. Schmiedelen later van Friedrich Wieck onderricht op de piano ontving. Grooten invloed op de ontwikkeling van zijn talent had de pianist Littolf, dien hij in de jaren 1844—45 bijna dagelijks ten huize zijner ouders zag en hoorde. Ook in de compositie ontving hij in de jaren 1844—46 van Max Eberwein onderricht. Op zijn zestiende jaar kwam Bülow op het gymnasium te Stuttgart, ging 1848 naar de universiteit te Jena, om in de Rechten te studeeren, nam hij Hauptmann les in de theorie der muziek en zette in de jaren 1849—50 zijn rechtsgeleerde studiën te Berlijn voort. Hier besloot hij zich geheel aan de muziek te wijden en begaf zich tegen den wil zijner ouders naar Richard Wagner te Zürich, dien hij reeds in Dresden had leeren kennen. Deze nam hem in de leer, gaf hem onderricht in het dirigeeren en stelde hem als orkestdirecteur aan het theater te Zürich aan. In de maand Juni van het jaar 1851 begaf Bülow zich naar Weimar, waar hij zich onder leiding van Liszt in het hoogere klavierspel oefende. Nadat hij in 1853 zijn studiën voltooid had, trad hij het eerst te Weenen, daarna in Hongarije en eindelijk te Berlijn als solist op. In laatstgenoemde stad nam hij 1855 de betrekking van piano-onderwijzer aan het conservatorium van Stern aan en werd 1858 tot Koninklijk Pruisisch hofpianist, later tot rid-

der der »Kroonorde'' en eindelijk door de philosophische faculteit te Jena tot doctor benoemd. Een jaar te voren (1857) was hij in het huwelijk getreden met Cosima Liszt. Ofschoon de betrekking aan het conservatorium hem veel drukte gaf, vond hij toch nog tijd om voor verscheidene bladen te schrijven, concerten te geven, kunstreizen door Duitschland, Nederland en België te maken, en te Brussel, Parijs, Moskau en Petersburg als virtuos en dirigent op te treden. Zijn voorliefde voor de werken der »nieuwe richting'' verschafte hem, voornamelijk te Berlijn, vele vijanden, die hem het leven in Pruisen's hoofdstad verbitterden. In 1864 werd hij door Wagner naar Munchen beroepen, waar beide mannen een groote hervorming in de kunstwereld te weeg brachten. De eerste groote daad die Bülow in die stad verrichte, was het instudeeren van *Wagner's Tristan und Isolde*, die men vroeger voor onuitvoerbaar verklaard had en die nu onder zijn leiding een modeluitvoering beleefde. Op het einde van 1866 ging hij naar Basel, gaf daar onderwijs, arrangeerde concerten en liet zich in de naburige steden dikwijls hooren, totdat Koning Lodewijk II van Beieren hem 1867 naar Munchen riep en hem eerst tot opperkapelmeeester der hof-opera en concerten, later tot directeur der nieuwe muziekschool benoemde. In zijn directietijd valt de eerste uitvoering van *Die Meistersinger von Nürnberg* (1868) en van vijf nieuwe en twaalf op nieuw ingestudeerde opera's.

Bülow is een der grootste pianisten en dirigenten van den nieuwen tijd. Ten gevolge zijner voortreffelijke wetenschappelijke opleiding gelukte het hem ook als een bekwaam, geestrijk schrijver op te treden. Als componist heeft hij eenige werken voor orkest, klavier en zang geschreven.

Bümler (Georg Heinrich), geb. te Berneck 10 October 1669, gest. 26 Augustus 1745 te Ansbach als markgrafelijk kapelmeeester. Van zijn composities werden voornamelijk zijn stukken voor kerkmuziek hoog geschat. Hij liet echter weinig drukken.

Bürde (Elisabeth Wilhelmine, geb. Hiller), dochter van den cantor Hiller te Leipzig, aldaar geb. 1770, gest. 1806 te Breslau als operazangeres; zij was de echtgenoot van den dichter Bürde.

Büthner (Bütner), geb. 1616 te Sonnenburg in Thuringen, gest. 1679 als cantor en muziekdirecteur te Danzig, was als componist in zijn tijd zeer geschat. Mattheson voert in de *Ehrenpforte* een *Te Deum* van hem aan.

Büttinger (Karl Conrad), geb. te Mainz omstreeks 1788, klavier- en orgelspeler, heeft kerkmuziek, liederen, phantasieën en andere stukken gecomponeerd. Zijn bewerking van Asioli's *Lehrbuch der Anfangsgründe* heeft niet veel opgang gemaakt.

Büttner (Erhard), kerkcomponist en muzikaal schrijver, geb. te Röm-

hild, leefde in den aanvang der zeventiende eeuw als cantor te Coburg, waar hij zich 19 Januari 1625 van het leven beroofde. Hij schreef kerkelijke koren, psalmen, odes enz.; voorts de *Rudimenta musicae* (Coburg 1623 en Jena 1625).

Bung (Wilhelm), muziekonderwijzer der koninklijke hof-pages te Potsdam, gaf 1794 een kleine verzameling romances, door hem en anderen gecomponeerd, onder den titel: *Taschenbuch voll Scherz und Laune*, in het licht.

Bunte (Johann F.), violist, geb. 15 October 1769 te Horn in Duitschland, ontving onderricht in de muziek van Kittel, concertmeester, en Veltman, organist. In 1794 werd hij tot muzikdirecteur te Lippstadt in Westfalen benoemd. In 1807 begaf hij zich naar Amsterdam en werd er eerste violist aan het Hoogduitsche theater. Hij muntte voornamelijk uit in het quartetspel, dirigeerde de concerten van het gezelschap *Toonkunst* en componeerde concerten voor hobo, viool, hoorn en fagot; symphonieën, quartetten, trio's, sonates enz. Hij stierf 9 Mei 1843.

Bunte (Lodewijk August), violist, tweede zoon van den voorgaande, geb. te Amsterdam 27 Juli 1808. Toen hij Charles de Bériot had hooren spelen, begaf hij zich naar Brussel, waar hij van de Bériot en Viex temps onderricht ontving. Hij had als violist veel talent, doch stierf op jeugdigen leeftijd, 20 Augustus 1830, te Amsterdam.

Bunte (J. F.), oudste zoon van Johann F. Bunte, geb. 28 September 1800 te Lippstadt. In 1819 werd hij eerste violist, later orkestdirecteur aan den Stads-schouwburg te Amsterdam. Jaren lang maakte hij deel uit van de strijkquartet-vereëning met van Bree, Merlen, Den Dekker, Fischer, Naret Koning, Frans Coenen e. a. Tijdens de Belgische omwenteling, 1830, componeerde Bunte eenige gezangen, waarvan een, *Voorwaarts*, door Vrught gezongen, grooten opgang maakte. Op lateren leeftijd wijdde Bunte zich hoofdzakelijk aan het onderwijs en telde onder zijn leerlingen: A. Calmer, thans te Batavia, E. E. Asscher, thans te Londen en J. Naret-Koning, thans te Mannheim. Doch ook dirigeerde hij gedurende de ziekte van zijn vriend van Bree dikwijls de concerten van *Felix Meritis* en *Caecilia* en werd na diens dood tot orkestdirecteur van laatstgenoemde maatschappij aangesteld, welke plaats hij bekleedde, totdat hij 1865 door Verhulst vervangen werd. Eenige jaren geleden heeft Bunte zich uit het openbare leven teruggetrokken en zich metterwoon naar Detmold begeven; nu en dan ziet men den eerwaardigen grijsaard nog wel eens binnen Amstels wallen.

Bunting (Eduard), geb. 1763 te Londen, gest. 1834 als organist te Dublin, gaf een verzameling van oude Iersche muziek in het licht (Dublin.)

Buonaccordo was een klein spinet in den vorm van een klavier (meestal driehoekig) voor kinderen.

Buonamente, z. **BONOMETTI**.

Buonavita (Antonio), leefde in de tweede helft der 16^e eeuw als organist te Pisa en schreef vierstemmige madrigalen.

Buono (Giovanni Pietro dal), Siciliaansch monnik uit de 17^e eeuw, gaf vierstemmige canons in het licht.

Buononcini (Giovanni Maria), componist en schrijver over muziek, geb. omstreeks 1640 te Modena, studeerde te Bologna en werd in zijn vaderstad concertdirecteur en kapelmeester aan de kerk. Behalve door zijn compositiën (symphonieën, kerkmuziek, madrigalen enz.) is hij bekend door zijn *Musico pratico* (Bologna 1673).

Buononcini (Antonio), oudste zoon van den vorige, geb. omstreeks 1658 te Modena (of Bologna), was 1697 te Weenen componist in keizerlijken dienst, 1703 te Berlijn, 1706 te Weenen en 1714 te Rome. Zijn compositiën (kerkmuziek en opera's) zijn meest alle in manuscript gebleven.

Buononcini (Giovanni Baptista), jongste zoon van Giovanni Maria, werd omstreeks 1662 te Modena geboren, nam onderricht in de muziek bij zijn vader, ging als violoncellist naar Weenen, waar hij op zijn achttiende jaar een opera, *Camilla*, met groot succes ten gehoor liet brengen. In 1694 ging hij naar Rome, 1699 was hij weder te Weenen, maakte 1703 een reis naar Berlijn, waar zijn opera *Polyfemo* aan het hof uitgevoerd werd. In 1716 werd hij naar Londen aan het Royal Theatre beroepen, voor hetwelk hij vele opera's schreef. Met zijn kunstbroeders Händel en Attilio componeerde hij een opera *Muzio Scevola*, in diervoege, dat ieder één bedrijf vervaardigde. In 1733 werd hij door een zoogenaamden goudmaker, Graaf Ughi met wien hij Engeland verlaten had, geruïneerd en moest te Parijs van de pen leven. Vandaar ging hij naar Venetië, waar hij nog op zijn tachtigste jaar voor het tooneel werkte.

Buranello, z. **GALLUPPI**.

Burchard (Karl), geb. 1820 te Hamburg, woont sedert 1842 te Dresden en houdt zich voornamelijk onledig met het vervaardigen van arrangementen van klassieke werken.

Burcicai (Giovanni), Venetiaansch componist omstreeks 1600, bracht bijna zijn geheele leven in gezelschap van gondeliers door, voor welke hij vele gondelliederen componeerde. In druk verschenen van hem twee groote gezangen voor vijf en drie stemmen. De melodieën van B. moeten zeer origineel geweest zijn.

Burck (Joachim von), cantor en organist te Mühlhausen in Thüringen in de tweede helft der 16^e eeuw, een in zijn tijd zeer geacht componist,

was 1546 in den omtrek van Maagdenburg geboren en stierf 1610. Zijn werken, die meest alle te Mühlhausen verschenen zijn, bestaan voor het grootste gedeelte uit kerkmuziek.

Burckart (Gottschalk), beroemd orgelmaker, geboortig uit de Nederlanden, leefde omstreeks het midden der 16^e eeuw en vervaardigde o. a. het orgel in de Petrus-kerk te Lubeck.

Burckhard, mede een beroemd orgelmaker, gest. 1502 te Neurenberg. Hij vervaardigde het orgel in de Sebaldus-kerk.

Burckhardt (Salomon), geb. 3 November 1803 te Triptis bij Weimar, gaf verscheiden klaviercompositiën in het licht en was als piano-onderwijzer te Dresden zeer gezien. Hij stierf 1849.

Burette (Pierre Jean), geb. 21 November 1665 te Parijs, was eerst harpist en klavierspeler en werd later medicus. Hij schreef vele verhandelingen over de muziek der ouden en stierf 19 Mei 1747.

Burgdorf (Zacharias), contrapuntist uit de 16^e eeuw, leefde te Gardelaben en schreef een vijfstemmig *Magnificat*.

Burger (Innocenz), Benedictijner-monnik, geb. 30 Maart 1745 te Tirschenreith a. M., speelde zeer goed viool en componeerde talrijke stukken voor de kerk. Hij stierf 1805.

Burgh (A.), Engelsch litterator en professor aan de universiteit te Oxford, gaf een boek in het licht: *Anecdotes on Music etc.* (London 1814).

Burghershby, z. WESTMORELAND.

Burmüller (Norbert), geb. 8 Feb. 1810 te Dusseldorp, was een kunstenaar van veel talent, die echter reeds op jeugdigen leeftijd (7 Mei 1836 te Aken) stierf. Hij studeerde 1827 te Kassel bij Spohr en Hauptmann. Zijn werken getuigen van poëtisch gevoel.

Burmüller (Friedrich), broeder van Norbert B., geb. 1804 te Regensburg, begaf zich 1832 naar Parijs, waar hij, behalve door de balletten *La Péri* (1843) en *Lady Henriette*, door een onnoemelijk getal stukjes voor piano bekend werd.

Buri (Ludwig Isenburg von), componist, dichter, schrijver en violist, was omstreeks 1787 kapitein te Neuwied, later te Dierdorf, in welke laatste stad hij eindelijk »Oberstwachtmeister" werd. De toenmaals populaire opera's *Die Matrosen*, *Der Kohlenbrenner* en het melodrama *Amazili* zijn door hem gedicht en gecomponeerd. Ook heeft hij vioolcompositiën nagelaten. Van zijn geschriften over filosofie en aethetica is het boek *Bruchstücke vermischten Inhalts* (Altenburg 1797) merkwaardig, daar het o. a. een voortreffelijke verhandeling met het opschrift: *über die Wirkung der Musik auf das Herz* bevat. Hij was gehuwd met de zangeres Ludomilla Schetzky (z. deze.)

Burke (Joseph), violist en pianist, geb. 1820 te Galway (Ierland), leerling van het conservatorium te Parijs, was van 1830—39 te Nieuw-York, verliet daarop de muzikale loopbaan en ging in de Rechten studeeren, keerde evenwel tot de muziek terug, begaf zich 1843 naar Europa en voltooide zijn muzikale studiën onder De Bériot. Sedert 1845 bevindt hij zich weder te Nieuw-York, waar hij als goed musicus bekend staat.

Burkhard von Hohenfels, een Duitsch minnezanger uit het midden der 13e eeuw, van wiens kasteel nog heden de ruïne aan den Bodensee te vinden is. Van zijn leven zijn geen berichten, van zijn gezangen slechts eenige voortreffelijke, aan beelden en gelijkenissen rijke, liederen tot ons gekomen.

Burla, Ital., scherts, grap.

Burlando, Ital., op een schertsende wijze voor te dragen.

Burlesco, Ital., potsierlijk, grappig, belachelijk.

Burletta, Ital., grappige opera.

Burlini (Don Antonio), geb. te Rovigo in de tweede helft der 16^e eeuw, was monnik en organist te Siena. Hij heeft vele belangrijke muziekstukken voor de kerk, o. a. *Fiori di concerti spirituali* (1612) en een motet: *Riviera fiorita* in het licht gegeven.

Burlinus (Guilielmus), door eenige biographen ten onrechte Burlius genoemd, was een Vlaamsch componist op het einde der 16^e eeuw. Hij hield zich langen tijd in Italië op, waar hij door zijn kerkmuziek grooten opgang maakte; later ging hij naar Konstantinopel, waar hij omstreeks 1600 gestorven moet zijn.

Burman (Erik), geb. 23 September 1692 te Bygdeå in Westgotland, gest. 3 Nov. 1729 als professor in de astronomie en muziekdirecteur aan den Dom te Upsala, schreef een belangrijke verhandeling: *De proportione harmonica* en was volgens de meening van Mattheson een hervormer op muzikaal gebied in Zweden.

Burman, eigenlijk **Bormann** (Gottlob Wilhelm), toonkunstenaar en dichter van groot talent, werd 18 Mei 1737 te Lauban in Oberlausitz geboren, bezocht de Latijnsche scholen te Löwenberg en Hirschberg in Silezië en veranderde op laatstgenoemd instituut zijn naam Bormann in dien van de beroemde Nederlandsche philologen Burman, nadat zijn meester hem deze voorbeelden voor oogen gehouden had. In 1758 begaf hij zich naar Frankfurt a/O, waar hij in de Rechten studeerde, en ging later naar Berlijn, waar hij door het geven van onderwijs, voornamelijk in de muziek, aan den kost trachtte te komen. Hij stierf aldaar 1805 in kommervolle omstandigheden. Als componist is hij hoofdzakelijk door liederen en gezangen bekend. Ook bezat hij een buitengewoon improvisatie-talent op het klavier, welk instrument hij met veel vaardigheid bespeelde; dit talent moet des te hooger geschat worden,

wanneer men in aanmerking neemt, dat hij de vierde vinger van de eene hand miste en dat een der andere vingers lam was.

Burmeister (Joachim), geb. 1560 te Luneburg, was een beroemd muziekgeleerde en geacht componist, tevens onderwijzer aan een school te Rostock. Zijn belangrijkste werk is: *Musica à τοῖς χεῖρας τῶν* (Rostock 1601) met voorbeelden uit de werken van oude meesters, hetwelk over bijna alle onderwerpen der muzikale kunst handelt. Ook gaf hij *Psalmen von Luther und Anderen* in het licht. — Zijn sterfjaar is niet bekend.

Burney (Charles), Engelsch toonkunstenaar, schrijver en doctor in de muziek, werd in April 1726 te Shrewsbury geboren. Het eerste onderricht in de kunst ontving hij van zijn vader en zijn stiefbroeder en voltooide van 1744 tot 1747 zijn studiën bij den beroemden Dr. Arne te Londen. Toen zijn studietijd ten einde was, werd hij muziekonderwijzer en lid van het orkest van het theater Drurylane te Londen, voor welk tooneel hij 1751 en 1752 drie stukken, de kleine komische opera's *Robin Hood*, *Alfred* en de muziek voor de pantomime *Queen Mab* schreef, welke stukken echter, althans uit een finantiëel oogpunt, niet veel succes hadden. Ontevreden met zijn weinig lucratief bestaan, nam hij een plaats als organist te Lynn aan, waar hij negen jaren bleef, zich tevens onledig houdende met het verzamelen van stoffen voor een geschiedenis der muziek. Daarna keerde hij naar Londen terug, liet een operette, *The cunning man*, opvoeren en klaviercompositiën drukken en ontving in 1766 van de universiteit te Oxford den doctorstitel. In 1770 maakte hij een reis naar Frankrijk en Italië; de vrucht van deze reis was het boek: *Present state of music in France and Italy etc.* Ook zijn reizen door de Nederlanden en Duitschland werden in een afzonderlijk boek beschreven, totdat eindelijk in de jaren 1776—78 de vier deelen eener muziekgeschiedenis, onder den titel: *A general History of Music from the earliest ages to the present period, to which is prefixed a dissertation on the Music of the ancients*, het licht zagen. Dit werk maakte grooten opgang en werd in vele talen overgezet. Van de overige werken van Burney zijn bekend: *Translation of Signor Tartini's letters* (Londen 1771); *Memoirs of the life and writings of the abbate Metastasio* (Londen 1796); *Striking views of Iamia the celebrated Athenian flute player* (in Massachusetts Magazin, 1789) en zijn *Account of the musical performances in Westminster Abbey in commemoration of Handel* (Londen 1785). Wegens zijn groote verdiensten ontving Burney sedert 1806 een pensioen van de Engelsche regeering en stierf 1814 als organist van het hospitaal Chelsea.

Buroni (Antonio), Italiaansch componist, geb. 1738, was kapelmeester van den hertog van Wurtemberg en keerde 1780 naar Italië terug.

Burrowes (John Frenkleton), componist, geb. 23 April 1787 te Lon-

den, is door compositiën voor klavier en arrangementen van klassieke werken voor hetzelfde instrument bekend geworden.

Bursio (Don Philippo), monnik van de St. Bernardus-orde in den aanvang der 17^e eeuw, heeft vierstemmige missen geschreven.

Burta (Carolus) is de naam van een altist, die 1548 aan de hofkapel van keizer Karel V verbonden was.

Burton (John), Engelsch klaviervirtuoos, geb. omstreeks 1730 te Yorkshire, gest. omstreeks 1785 te Londen, reisde 1752 naar Duitschland, waar hij, voornamelijk te Berlijn, grooten opgang maakte.

Bury (Bernard de), geb. 20 Augustus 1720 te Versailles, leerling van zijn oom Colin de Blamont. Hij was als componist zeer gezien en stierf omstreeks 1790 als intendant van de koninklijke kapel te Parijs.

Bus, een familienaam, die ook: **Buys**, **Buus** en **Buis** met en zonder **De** er voor, geschreven wordt, (in onze taal verandert de *u* door verdubbeling ook in *ui* en *uy*). Van dezen naam zijn in de muzikale wereld bekend: 1° Johan Buys, Vlaamsch toonkunstenaar, waarschijnlijk een componist, want hij verkreeg, te zamen met Henri Loys, 22 Aug. 1540 een »Octroy om te mogen doen prenten cum privilegio, voor drie jaren, zekere boeken van muysicq.» — 2° Jacob De Buus, organist aan de St. Marcus-kerk te Venetië en schrijver van vele vocale en instrumentale compositiën, leefde in de 16^e eeuw. — 3° Josse De Buus, orgelmaker, vervaardigde 1505 een orgel voor het hospitaal van Onze-Lieve-Vrouwe te Oudenaarde. — 4° Johannes De Buus, mede een orgelmaker, wien in 1498 de taak werd opgedragen, om jaarlijks de groote orgels van de kerk van St. Walburge te Oudenaarde te onderzoeken. — 5° Johan De Buus, organist en kapelaan aan de Domkerk te Evreux, gest. 1578. — 6° Ysbrand Bus, een Noord-Nederlander, zanger van Karel V, geb. omstreeks 1505, gest. 1541. Zijn kunstbroeder Jean Taisnier getuigt van hem, dat hij een stem als een nachtegaal had, en noemt hem de beste der zestig zangers van keizer Karel's kapel. Ongelukkigerwijze gaf hij zich aan dronkenschap en losbandigheid over en kwam op noodlottige wijze om het leven. — 7° Thomas en Nicolaas Bus, Noord-Nederlandsche zangers omstreeks 1563. — 8° Cornelis Buys, geb. 16 Juli 1759 te Amsterdam. Hij was zes jaren lang bij het muziek-corps van een cavalerie-regiment, dat hij 1782 verliet. Hij genoot onderricht bij den abt Vogler, verkreeg 1783 de plaats van organist en klokkenist te Kampen en begaf zich 1791 naar Zalt-Bommel in dezelfde betrekking. Hij stierf 2 Maart 1831 in laatstgenoemde stad.

Busby (Thomas), Dr. mus., geb. 1755 te Londen, aldaar gest. 28 Mei 1838, bekend als muzikaal schrijver en componist van opera's, oratoria en liederen.

Busca (Luigi), geb. te Turijn, was in de tweede helft der 17^e eeuw monnik te Milaan en als componist bekend door motetten en een *arietta*.

Buschius (Caspar), organist te Neurenberg, leefde omstreeks het jaar 1570.

Buschmann (J. D.), geb. 1773 te Gotha, is de uitvinder van het toetsen-instrument de *Uranion* (z. dit.) Hij stierf 1850 te Hamburg. Zijn zoon Friedrich bezit aldaar een groote pianofabriek.

Busi (Giuseppe), organist en contrapuntist, geb. 1808 te Bologna, ontving onderricht bij Palmerini en Tommaso Marchesi, doch heeft overigens zijn vorming alleen aan zichzelf te danken. Behalve door eenige compositiën, is hij bekend door een *Guida allo studio del contrappunto fugato*, een werk dat hij voor de leerlingen van het muzikale Lycaeuum te Bologna schreef. Hij stierf 14 Maart 1871 en werd opgevolgd door zijn zoon, Alessandro Busi.

Busnois (Antoine de), een der beroemdste contrapuntisten uit de 15^e eeuw, geb. in Vlaanderen, volgens anderen in Artois. Hij kwam 1467 als zanger in de kapel van Karel den Stoute, bleef ook in die betrekking bij diens dochter Maria van Bourgondië, ging daarna naar Bergen in Henegouwen en werd eindelijk dechant te Furnes in Vlaanderen. Hij stierf vermoedelijk op het einde van 1481 of in het begin van 1482.

Busschop (Jules Auguste Guillaume), componist, geb. te Parijs 1810, vervaardigde voor de Belgische zangvereeningen een groot aantal gezangen met en zonder orkestbegeleiding. Onder zijn groote werken bevindt zich een *Te Deum* dat 1860 te Brussel in de kerk van Sainte-Gudule, en een lyrisch drama *la Toison d'or*, dat 1874 te Brugge werd opgevoerd.

Busse (Friedrich Gottlieb von), geb. 3 April 1756 te Gardelegen, was professor in de meetkunde te Freiberg, later te Dessau, en heeft o. a. verhandelingen over de gronden der muziek geschreven in zijn *Kleine Beiträge zur Mathematik und Physik* en in muzikale tijdschriften. — 2° Johann Heinrich, cantor te Hanover, gaf 1825 een *Choralbuch in Ziffern für Volksschulen* in het licht.

Busset (François Charles), muzikaal theoreticus, geb. in het departement Côte d'Or, gest. 1847 als opperlandmeter te Dyon. Zijn voornaamste werk is: *La musique simplifiée dans sa théorie et dans son enseignement* (2 deelen, Parijs 1836—1840).

Busseto (Giovanni Maria de), beroemd violenmaker, leefde omstreeks 1580 te Cremona.

Bussler (Ludwig), geb. 1839 te Berlijn, beoefende vlijtig de gronden der muziek, werd 1865 leeraar in de harmonie aan de klavierschool van Ganz te Berlijn en ging 1869 als muziekdirecteur naar Memel. Hij is de

vervaardiger van een *Musikalische Elementarlehre* (Berlijn 1867) en schreef vele opstellen in de *Echo* en de *Neue Berliner Musikzeitung*.

Bussoni (Antonio) was van 1690 tot 1700 zanger in dienst van den hertog van Parma en stond als uitstekend zanger bekend; hij werd omstreeks 1660 te Piacenza geboren.

Busti (Alessandro), koninklijk zangmeester te Napels, aldaar geb. 1810, schreef vele zangoefeningen.

Bustijn (Peter), Nederlandsch toonkunstenaar, die omstreeks 1720 als organist in Zeeland werkzaam was. Te Amsterdam verschenen van hem negen *Suites* voor klavier.

Bustillo Itturalde (Cesareo), componist en kapelmeester, geb. te Valladolid 25 Febr. 1807, trad 1824 bij de militaire muziek in dienst, oefende zich in de compositie bij Soriano Fuertes en werd 1832 kapelmeester aan de kathedraal te Toledo, welke betrekking hij tot 1864 waarnam. Hij schreef een groot aantal kerkelijke composities, waarvan vele voor dubbel koor en orkest.

Butenop (Heinrich Karl), dramatisch zanger, geb. 1754 te Hamburg, begon zijn loopbaan aan het theater te Gotha en begaf zich vandaar 1776 naar Berlijn. Zijn hoofdrol was die van Romeo in de opera *Romeo und Julia* van Benda.

Butenuth (Louis), geb. 28 Juni 1838 te Berlijn, was orkestdirecteur aan verscheidene theaters van West-Pruisen, Posen, de Rijnprovincie en Nederland, werd 1865 kapelmeester aan eenige theaters te Berlijn en begaf zich in hetzelfde jaar naar Hamburg.

Butera (Andrea), dramatisch componist, geb. omstreeks 1826 op Sicilië, ontving zijn muzikale opleiding aan het conservatoire te Palermo en liet op negentienjarigen leeftijd zijn eerste opera, *Angelica Veniero*, te Napels opvoeren. Eerst in 1851 volgde een tweede opera, *Atala*, die te Palermo, en in 1854 een derde, *La Saracena*, die te Milaan ten gehore werd gebracht. Hij stierf 11 November 1862 te Palermo.

Butignot (Alphonse), geb. 15 Augustus 1780 te Lyon, leerling van het conservatoire te Parijs, was als componist van romances gedurende den tijd van het eerste keizerrijk zeer populair. Hij stierf 1814. Onder zijn nagelaten werken bevond zich een leerboek der harmonie.

Butler of **Buttler** (Charles), Engelsch geleerde, geb. te Wycomb, studeerde te Oxford en stierf 29 Maart 1647; hij schreef o. a.: *The principles of music in singing* (Londen 1636).

Butler (Thomas Hamly), pianist en componist voor zijn instrument, geb. 1762 te Londen, was 1780 in Italië en stierf 1823 te Edinburg.

Buttstedt (Johann Heinrich), organist, klavierspeler en componist, geb. 25 April 1666 te Bindersleben bij Erfurt, aldaar gest. 1 December

1727 als organist. Behalve door vele degelijke composities voor klavier en orgel is hij bekend door een geschrift, waarin hij de solmisatie van Guido van Arezzo verdedigde tegen Mattheson's *Neu eröffnetes Orchester*.

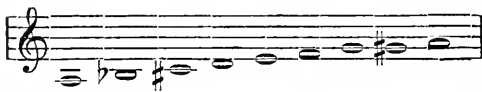
Buttstedt (Franz Vollrath), geb. 1735 te Erfurt, klavierspeler, violist en organist, maakte 1763 een kunstreis door Duitschland en was omstreeks 1780 muziekdirecteur en organist te Rothenburg.

Buus, z. Bus.

Buxea tibia, Lat., een van beukenhout of van dierenbeenderen vervaardigd instrument der oudheid.

Buxtehude (Dietrich), beroemd organist, geb. omstreeks 1635. Bach reisde, om hem te hooren, naar Lubeck, waar Buxtehude van 1669 tot aan zijn dood, 9 Mei 1707, organist aan de Maria-kerk was. Men noemt hem terecht een der waardigste voorgangers van Bach, zoowel in het orgelspel als in de compositie. Slechts weinige van zijn werken zijn in druk verschenen. Walther, die 20 jaren na den dood van Buxtehude een *Lexicon* schreef, maakte daarin slechts gewag van 2 *Opera a Violino, Viola da gamba e Cembalo*, van welke slechts een te Hamburg gedrukt was; voorts zijn hem van naam bekend vele stukken voor klavier en een treurlied, dat met het koraal: *Mit Fried' und Freud' fahr' ich dahin* eindigt. Moller noemt in zijn *Cimbria litterata* nog de volgende werken: *Hochzeit-Arien*; — *Fried- und freudenreiche Hinfart des alten Simeons beim Absterben seines Vaters, in zwei Contrapunkten abgesungen* (Lubeck 1675); — *Abendmusik*; — *Die Hochzeit des Lammes*; — *VII Klavier-Suiten, worinnen die Natur und Eigenschaft der sieben Planeten abgebildet werden*; — *Anonymi, hundertjähriges Gedicht vor die Wohlfahrt der Stadt Lubeck musikalisch vorgestellt*; — *Castrum doloris Leopoldo und Castrum doloris Josepho gewidmet en Himmlische Seelenlust*. In 1840 heeft Franz Commer, in zijn verzameling *Die besten Meisterwerke des 17 und 18 Jahrhunderts für die Orgel*, een *Toccatà und Fuge* van Buxtehude in het licht gegeven.

Buzurk is de naam van een Turksche toonsoort, welks intervallen in ons notenschrift ongeveer op de volgende wijze kunnen weergegeven worden:

Buzzola of **Buzzalo** (Antonio), kapelmeester te Venetië, componeerde de opera's *Faramondo*, *Amleto*, *Il mastino* en *Gli avventurieri*, die op verscheidene Italiaansche tooneelen ten gehoor gebracht werden. In 1843 werd hij tot kapelmeester aan de Italiaansche opera te Berlijn aangesteld en keerde 1844 naar zijn vaderland terug.

Buzzoleni (Giovanni), tenoorzanger, geb. in de tweede helft der 17^e eeuw

te Brescia, was een leerling van Pistocchi, begon zijn kunstenaarsloopbaan aan het hof van den hertog van Mantua, maakte vervolgens een reis naar Duitschland en vertoefde langen tijd te Weenen. In 1730 keerde hij naar Italië terug, waar hij omstreeks 1736 stierf.

Byrd (William), Engelsch toonkunstenaar, gest. 4 Juli 1623 in den ouderdom van 83 jaren. Hij schreef vele kerkelijke en wereldlijke liederen, die gedeeltelijk in de verzameling *Cathedral music* te vinden zijn.

C.

C, Ned., Hoogd., Eng.; *do*, Ital.; *ut*, Fr.; benaming van den eersten toon der diatonische en chromatische toonschaal. (z. de art. A, ALPHABET, MUZIEK-GESCHIEDENIS EN SOLMISATIE.)

C. B. verkorting van Contrabasso; **c. B.**, verkorting van col Basso.

C Barré, Fr., de doorsneden $\frac{C}{2}$ (of halfrond) van de Alla Breve-maat. (z. MAAT.)

C. D. verkorting van colla dritta (mano).

C dur, Hoogd., z. C GROOTE TERTS.

C flat, Eng., z. CES.

C flat major of **major third**, Eng., z. CES GROOTE TERTS.

C flat minor of **minor third**, Eng., z. CES KLEINE TERTS.

C groote terts, Ned.; *C dur*, Hoogd.; *do maggiore*, Ital.; *ut majeur*, Fr.; *c major*, Eng.; de harde toonsoort van *c*, zonder voortekening.

C kleine terts, Ned.; *c moll*, Hoogd.; *do minore*, Ital.; *ut mineur*, Fr.; *c minor*, Eng.; de zachte toonsoort van *c*, met een voortekening van drie molteekens (voor *b*, *e* en *a*).

C moll, Hoogd., z. C KLEINE TERTS.

C sharp, Eng., z. CIS.

C sharp major, Eng., z. CIS GROOTE TERTS.

C sharp minor, Eng., z. CIS KLEINE TERTS.

C-ut, **C-fa-ut** en **C-sol-fa**, z. MUTATIE.

Cabaletta, Ital., een kleine melodische gedachte van een nauwkeurig afgemeten rhythmus, ingelascht in een groote aria, ter vervanging van een cadans, om den zanger ten slotte nog bijzonder gelegenheid te geven, zijn

talent ten toon te spreiden of ook om aan de aria nog meer verscheidenheid bij te zetten.

Caballero (Manuel Fernandez), dramatisch componist, geb. te Murcia 14 Maart 1835, ontving zijn muzikale opleiding aan het conservatoire te Madrid en schreef vele *zarzuelas*, die in Spanje's hoofdstad met succes werden opgevoerd. Ook als componist van kerkmuziek is hij bekend.

Cabalone (Michele), ook Gabelone of Gabellone geschreven, een Italiaansch componist uit het midden der vorige eeuw, stierf 1773 in zijn geboortestad Napels. Hij schreef de opera's *Alessandro nelle Indie* en *Adriano in Siria*, alsmede een oratorium, dat zich in manuscript in de bibliotheek van het conservatorium te Parijs bevindt.

Cabel (Marie Joséphe, geb. Dreullette), coloratuurzangeres, geb. 31 Januari 1827 te Luik, ontving zangonderwijs van Louis Joseph Cabu, bijgenaamd Cabel, met wien zij in het huwelijk trad. In 1847 begaf zij zich naar Parijs, voltooidde haar studiën aan het conservatoire en begon 1849 haar loopbaan als dramatische zangeres aan de Opéra comique aldaar. Meyerbeer schreef voor haar de rol van Catharine in *l'Etoile du Nord*, later die van Dinorah, met welke beide partijen zij veel succes had. Zij zong afwisselend in het Théâtre Lyrique en de Opéra-comique, totdat zij, in 1863, Parijs verliet en kunstreizen ging maken. In 1872 maakte zij te Londen in de Opéra-comique grooten opgang.

Cabelone (Antonio), geb. 30 Maart 1510 te Madrid, was een in Spanje zeer beroemd toonkunstenaar en kamermusicus van Philips II. Van zijn werken is slechts een, getiteld: *Libro de Musica para tecla, harpa y viguela* in druk verschenen. Hij stierf 26 Maart 1566.

Cabiliau of **Cabeliau** (Joachim de Tollenaere, bijgenaamd), Belgisch toonkunstenaar, vermoedelijk uit Brugge, leefde in de 16^e eeuw. In de bibliotheek te Kamerijk zijn *chansons* van dezen componist te vinden.

Cabinet d'orgue, Fr., z. ORGELKAST.

Cabiscola, Lat., was in de middeleeuwen de naam van den voorzanger in de R. K. kerk.

Cabo (Francisco Javier), Spaansch componist en organist, geb. 1768 te Naguera in de provincie Valencia, gest. 1832. Hij was een der beste leerlingen uit de school te Valencia.

Cabreta of **Cabretta**, Ital.; CHEVRETTE, Fr.; een soort van schalmei in de middeleeuwen.

Caccia, Ital., beteekent eigenlijk »jacht'', doch wordt ook in de beteekenis van *Musica di caccia*, d. i. jachtmuziek, gebruikt en, daar deze gewoonlijk alleen voor hoorns geschreven is, ook voor hoornmuziek.

Cacciati (Domenico Maurizio), componist van opera's en kerkmuziek,

kapelmeester aan de kerk San Petronio te Bologna omstreeks 1660. Vele van zijn werken werden bij zijn leven uitgevoerd.

Caccini (Giulio), een Romein en daarom ook veelal Giulio Romano genoemd, geb. vermoedelijk 1558 of 1560. Hij was zanger en componist en kwam reeds 1578 te Florence, waar hij vóór het jaar 1640 gestorven moet zijn. Den grootsten roem verwierf hij als hervormer op muzikaal gebied. Met Vincenzo Galilei namelijk behoort hij tot de eersten die het eenstemmige gezang, de aria of monodie, tot gelding brachten. Ten huize van den kunstminnenden graaf Giovanni Bardi di Vernio zong hij, met begeleiding der Theorbe, gedichten die door hem op muziek gezet waren. In vereeniging met Peri componeerde hij de eerste Tragedia per musica, getiteld: *Eurydice*. Van zijn werken kunnen voorts genoemd worden: *Combattimento d'Apolline col serpente*, dramatische scène van graaf Bardi, *Il ratto di Cefale* en *Le nuove musiche*, een verzameling eenstemmige madrigalen en canzonnen.

Caccini (Francesca), dochter van den voorgaande, geb. 1581 of 1582 te Florence, was een beroemde zangeres en componeerde zoowel een- en twee-stemmige gezangen als opera's, o. a. *La liberazione di Ruggiero* en *Rinaldo innamorato*.

Cachùcha, Sp., is de benaming voor een Andalusische dans, die in matige $\frac{3}{4}$ -beweging uitgevoerd wordt.

Cacofonia, Ital., z. KAKOPHONIE.

Cadaux (Justin), geb. 13 April 1813 te Alby, bezocht het conservatoire te Parijs en zette zich te Bordeaux als muziekonderwijzer neder. Twee werken van hem, *Les deux gentilhommes* en *Les deux Jaquet* werden in de Opéra-Comique te Parijs ten gehoor gebracht.

Cadans, toonval of toonsluiting; CADENZ, Hoogd.; CADENZA, Ital.; CADENCE, Fr.; de benaming komt van het Latijnsche *cadere*=vallen, een woord dat echter bij Cicero ook in de beteekenis van »sluiten," »ten einde brengen," voorkomt. Van dit woord zijn vele definitiën gegeven. Mattheson in zijn *Vollkommener Kapellmeister* zegt: »Cadenzen sind Ruhestellen, Absätze, von den Alten *clausulae* genannt." John Gottfr. Walther geeft de volgende verklaring: »Cadenzen dienen, ein Tonstück gänzlich oder zum Theil zu endigen" (Musikal Lexicon, Leipzig 1732) en Sulzer (Theorie der schönen Künste) noemt alles C, »was das Gefühl des Endes oder doch einer Ruhestelle, eines Abschnittes und Einschnittes erweckt." In later tijd werd het woord Cadans in ruimer zin genomen, men dacht niet meer aan het begrip »sluiten" en noemde elke opvolging van harmonieën Cadans. Zoo leest men bij Gottfried Weber (*Versuch einer geordneten Theorie der Tonsetzkunst*): Jeden Harmonieschritt, wo nach einem Vierklange ein leiter-

gleicher Dreiklang folgt, nennen wir eine Cadenz." S. W. Dehn (*Theor.-prakt. Harmonielehre*) keert tot de oude leer terug; hij zegt: »Cadenz oder Tonschluss bedeutet eine gewisse Folge von Accorden, mittelst welcher entweder ein ganzes Tonstück vollständig abgeschlossen, oder doch eine Periode von der anderen getrennt ist." Onder de theoretici van den nieuweren tijd onthouden velen zich geheel van de benaming Cadans en gebruiken alleen de benaming Tonschluss. Ook in dit Lexicon worden de verschillende soorten van cadansen in het artikel TOONSLUITING behandeld. — Het woord Cadans heeft nog een andere beteekenis gekregen. Om het gevoel nog meer op het slot van een muziekstuk voor te bereiden, vertraagde men de intrede van het slot-accoord eenigszins, door het voorafgaande accoord der cadans te verlengen. Later voorzag men sommige tonen van dat accoord van versieringen (trillers enz.) en noemde de cadans nu *cadenza fiorita* of versierde cadans. Later versierde men ook het accoord dat aan de cadans voorafging en eindelijk werd de versiering voor de cadans zelve gehouden. Dit is de reden, waarom de Franschen den triller *cadence* noemen en wij van *bravour-cadansen* kunnen spreken. Deze laatsten kwamen tusschen 1710 en 1716 in zwang. De componisten schreven onmiddellijk voor het accoord der cadans een quart-sext-accoord, plaatsten een fermate er boven, een rustteeken met een fermate er naast, en lieten de versiering van het quart-sext-accoord aan den solist over. De begeleiding zweeg, totdat de solist met behulp van trillers enz. op het accoord der eigenlijke cadans terecht kwam en daarmede aantoonde, dat hij met zijn sprongen ten einde was.

Deze cadansen dienden hoofdzakelijk, om den virtuozen gelegenheid te geven, hun technische vaardigheid te toonen. In later tijd vervaardigden de componisten zelf de cadansen. Een dergelijke bravour-cadans vindt men o. a. in het *Allegro* van de sonate op. 2, N°. 3, van Beethoven. — Sommige theoretici der vorige eeuw, o. a. Walther en Mattheson onderscheidten de cadans nauwkeurig van de versiering. Eerstgenoemde zegt in zijn *Musikal. Lexicon*: »wenn die Franzosen ihr variirtes Trillo oder *tremblement* ein Cadenz nennen, so wird das Accidenz bei einer C. vor die Substanz selbst gegeben." Ook Mattheson beschouwt de versieringen, »gleichsam wie Complimente beim Abschiednehmen."

Caecilia (de Heilige), die in de R. K. kerk als patrones der toonkunst vereerd wordt, leefde in de eerste helft der 3^e eeuw n. Chr. te Rome en stierf aldaar in het jaar 230 den marteldood. Haar ouders, uit een rijk en voornaam geslacht, bleven heidenen; zij echter volgde de leer van Christus. De Legende verhaalt, dat zij door haar ouders tegen haar wil met een Heidensch jongeling, Valerianus, verloofd werd. Toen de bruidegom verscheen, smeekte zij hem, haar niet aan te raken, daar een engel haar onschuld beschermde en verwees hem, om zich van de waarheid harer woorden te overtuigen, naar den bisschop Urbanus, door wien zoowel Valerianus als zijn broeder Tiburtius tot de leer van Christus overgehaald werden. Beide broeders stierven den marteldood. Caecilia had haar leven kunnen redden, zoo zij der Heidensche godheid offers had willen brengen. Zij weigerde echter. Toen zij daarop in een bad met kokend water was opgesloten, vond men haar den volgenden dag ongedeerd, en de beul, die haar onthoofden moest, kon het hoofd niet van het lichaam scheiden; eerst drie dagen later stierf zij. De reden, dat de heilige Caecilia door de Katholieke kerk tot patrones der heilige muziek verheven werd, ligt niet hierin, dat zij zich bijzonder met de muziek bezig gehouden of zich ten opzichte van die kunst verdienstelijk gemaakt heeft, maar is een gevolg van de omstandigheid, dat zij, gelijk het in de Antiphon »*Cantantibus organis*» wordt uitgedrukt, haar geest en hart aan de wereldsche klanken, die haar bij de intrede in het huis harer bruidegom tegemoet klonken, onttrok, hemelsche gezangen en harmonieën zong, en naar de harmonie van haar hart met dat van haar hemelschen bruidegom streefde. — Ter harer eer werden in oude tijden, en worden nog jaarlijks op vele plaatsen, in het bijzonder in Engeland, muziekfeesten gegeven. Ook namen vele muzikale vereenigingen en tijdschriften den naam Caecilia aan. (z. MAATSCHAPPIJ EN TIJDSCHRIFT).

Caecilius, monnik en toonkunstenaar uit het midden der 18^e eeuw, die omstreeks 1785 als organist in de abdij van Ebersheimmünster stierf en van wien eenige concerten in druk verschenen zijn.

Caerwarden (John), Engelsch toonkunstenaar uit de eerste helft der 17^e eeuw, was omstreeks 1640 kamermusicus van Karel I van Engeland en werd voor een degelijk componist en viola-speler gehouden.

Caesar (Johann Melchior), geb. te Zabern in den Elzas in het midden der 17^e eeuw, was 1683 kapelmeester van de bisschoppen van Bamberg en Würzburg en 1687 kapelmeester aan de kathedraal te Augsburg. Hij schreef geestelijke en wereldsche muziek.

Caesar (William), ook Smegerhill genaamd, componist, leefde omstreeks het midden der 17^e eeuw te Londen. Van zijn compositiën zijn eenige in de *Musical companion* van Playford en in de *Treasury of music* (1669) afgedrukt.

Caesarius, contrapuntist uit de 17e eeuw, gaf 1622 te Munchen het werk *Concentus Sacri 2—8 vocum* in het licht.

Caesura, Lat.; insnedde in een vers en ook in een muzikale phrase. In de dichtkunst beteekent het de doorsnijding van een woord door een versvoet of van een versvoet door een woord; in de muziek, het rhythmische rustpunt, dat in een muzikalen zin de eene phrase van de andere scheidt. Evenals in de dichtkunst spreekt men ook hier van »mannelijke'' (a), »vrouwelijke'' (b) en »bedekte'' caesuur (c).

Caetano (Fr. Luiz de), monnik in een klooster te Lissabon, geb. 1717, gaf een werk over muziek: *Corona seraphica* (Lissabon 1744) in het licht.

Cafaro (Pasquale), componist, geb. 1708 te St. Pietro in het koninkrijk Napels, studeerde aan het conservatorium te Napels, werd aldaar kapelmeester en later, 1750, leeraar aan het conservatorium. Hij schreef opera's, oratoria en psalmen.

Caffi (Bernardo), beroemd componist, leefde omstreeks 1650 te Rome.

Caffiaux (Philippe Joseph), geb. 1712 te Valenciennes, gest. 26 December 1777 als monnik in het klooster St. Germain-des-Prés. Hij schreef een geschiedenis der muziek, waarvan fragmenten in de bibliotheek te Parijs voorhanden zijn.

Caffro (Giuseppe), beroemd hoboïst, geb. 1766 te Napels, waar hij aan de koninklijke kapel verbonden was; vandaar ging hij naar Parijs, begaf zich omstreeks 1793 naar Nederland en Duitschland en keerde 1808 naar Italië terug.

Cagiati (Giovanni), Italiaansch klavierspeler en componist op het einde der 18e eeuw.

Cagniard de la Tour (Charles, baron de), beroemd natuurkundige, geb. te Parijs 31 Mei 1777, aldaar gest. 5 Juli 1859, heeft zich op het gebied der toonkunst, en bijzonder op dat der akustiek, verdienstelijk gemaakt; in de eerste plaats door de uitvinding van de *Sirène*, een instrument, dat in het tijdschrift *La Science*, van 1857, aldus beschreven wordt:

La *Sirène*, qui date de 1819, est un instrument destiné à mesurer les vibrations de l'air qui constitue le son. Tous les physiciens le connaissent; il n'est même pas d'élève de collège qui ne l'ait vu fonctionner lorsqu'on fait des expériences d'acoustique. Voici sur quel principe s'appuyait M. Cagniard en confectionnant son appareil. — Si le son produit par les instruments est dû principalement, comme le croient les physiciens, à la suite régulière des chocs multipliés qu'ils donnent à l'air atmosphérique par leurs vibrations, il semble naturel de penser qu'au moyen d'un mécanisme qui serait combiné pour frapper l'air avec la même vitesse et la même régularité, on pourrait donner lieu à la production du son. Tel est, en effet, le résultat qu'il a obtenu à l'aide de son procédé, qui consiste à faire sortir le vent d'un soufflet par un petit orifice, en face duquel on présente un plateau circulaire mobile sur son centre, et dont le mouvement de rotation a lieu soit par l'action du courant, ou par un moyen mécanique. Le plateau dans la partie de la surface qui s'applique contre l'orifice, est percé obliquement d'un certain nombre d'ouvertures rangées dans un même concentrique à l'axe et espacées entre elles le plus également possible. Par le mouvement du plateau, ces ouvertures viennent se présenter successivement devant l'orifice qui se trouve ainsi à jour lors du passage de la partie évidée du plateau et reconvert immédiatement après par la partie pleine qui lui succède. Ce courant, par le mouvement rapide du plateau, donne à l'air extérieur une suite régulière de chocs qui produisent un son analogue à la voix humaine, et qui est plus ou moins aigu, selon que le courant fait tourner le plateau avec plus ou moins de vitesse.

Mededeelingen aangaande andere uitvindingen op het gebied der akustiek door Cagniard de la Tour zijn te vinden in het werk: *Notice sur les travaux de M. Cagniard-Latour* (Parijs, Bachelier, 1854).

Cagnoni (Antonio), operacomponist, geb. 1828 te Godiasco in de provincie Voghera, ontving zijn muzikale opleiding aan het conservatorium te Milaan en schreef tot heden niet minder dan zestien opera's, waarvan vele in Italië *furore* maakten. Buiten zijn vaderland zijn die werken echter niet bekend geworden, met uitzondering van *Don Bucefalo*, dat in het Théâtre-Italien te Parijs ten gehoor werd gebracht.

Cahen (Isidor), violist en componist voor zijn instrument, geb. 25 Maart 1826 te Parijs, ontving zijn muzikale opleiding aan het conservatoire aldaar.

Caifabri (Giovanni Battista), componist uit de Romeinsche school, leefde in de laatste helft der 17^e eeuw en schreef motetten en psalmen.

Caignet (Denis), Fransch toonkunstenaar, leefde in het midden der 16e eeuw en was in dienst van den hertog van Villeroi. Hij gaf de psalmen van David, vierstemmig bewerkt, in het licht.

Caillot (Joseph), operazanger, geb. 1732 te Parijs, trad 1760 voor de eerste maal in de Comédie Italienne op en bleef tot 1772 als zanger aan dat tooneel verbonden. In de concerten aan het hof zong hij nog tot 1776. Hij stierf 30 September 1816 te Parijs.

Caimo (Giuseppe), componist uit de 16e eeuw, geb. omstreeks 1540 te Milaan. Van hem verschenen te Venetië (1568—1584) madrigalen voor vier, vijf, zes, zeven en acht stemmen.

Cajani (Giuseppe), geb. 1774 te Milaan, gest. 1821, was koördirecteur aan het Théâtre Italien te Parijs en componeerde balletten, alsmede een werk: *Nuovi elementi di musica, eposti con vero ordine progressivo* (Milaan, Ricordi).

Cajon (Antoine François), geb. 1741 te Maçon, gest. 1791 in Rusland, schreef een werk: *Les éléments de musique* (Parijs, 1773).

Calamus, Lat., herdersrietje, een blaasinstrument, in de eerste Christelijke tijden in het avondland gebruikelijk; het had eenige overeenkomst met de *Tibia* der oude Romeinen. Uit dit instrument ontstonden later de *Obo* en de *Dulciaan*.

Calando, Ital., tegenwoordig deelwoord van het werkwoord *calare*, verminderen, afnemen, beteekent in de muziek een vermindering van klanksterkte en vertraging van het tempo.

Calandro (Nicola), bijgenaamd Frascia, Napolitaansch componist, geb. in de eerste helft der 18^e eeuw, liet in het theater Della Pace te Napels de volgende opera's uitvoeren: *La mogliere caduta* (1747), *Le dispiette d'amore* (1748), *Lo tutore innamorato*.

Calandrone, Ital., een bij de Italiaansche boeren gebruikelijk houten blaasinstrument.

Calascione of **Colascione**, Ital.; COLACHON, Fr.; een in Italië gebruikelijk snaarinstrument in den vorm van een luit. In Beneden-Italië, ook in Turkije en Arabië, is het onder den naam *Dambura* bekend.

Calata, Ital., een levendige Italiaansche dans in $\frac{2}{4}$ maat.

Calcant (van het Latijnsche werkwoord *calcare*, trappen), orgeltrapper. Vandaar de naam van een orgelregister, in verbinding gebracht met een schel, door middel van hetwelk de organist den trapper een teeken geeft.

Calcatur-clavis, Lat., de hefboomen der orgelblaasbalken.

Calckman (J. J.), een Nederlander, leefde in de 17^e eeuw en gaf in het licht: *Tegengift van 't Gebruyck of Ongebruyck van 't Orgel in de kerken der vereenigde Nederlanden*.

Caldamente, Ital., warm, vurig, krachtig.

Caldara (Antonio), een buitengewoon vruchtbaar componist, geb. 1678 te Venetië, werd 1714 als kapelmeester aan het hof te Mantua aangesteld en ging van daar als vice-hofkapelmeester naar Weenen, waar hij 28 December 1736 overleed. Hij verbond een vloeienden melodischen stijl met Duitsche degelijkheid en was in Weenen, zoowel als in vele steden van Duitschland, met roem bekend. Het getal zijner werken is moeilijk te bepalen. Hij schreef meer dan 50 opera's, 10 oratoria en een menigte psalmen, motetten, missen en stukken voor kamermuziek.

Caldarera (Michele), Italiaansch toonkunstenaar, geb. 1702 te Borgo-

Sesia, was kapelmeester aan de kerk San Evasio te Casale en stierf 1742. Hij liet vele compositiën in manuscript na.

Calegari (Antonio), Italiaansch componist, geb. 18 October 1758 te Padua, schreef eenige opera's, o. a. *Le sorelle rivali*, *l'Amor soldato* en *Il matrimonio scoperto*. Door den oorlog gedwongen zijn vaderland te verlaten, begaf hij zich (1802) naar Parijs en droeg zijn werkje: *L'art de composer la musique sans en connaître les éléments*, dat hij reeds 1801 te Venetië onder den titel *Giuoco pitagorico musicale* in het licht had gegeven, aan Josephine Buonaparte op. Later keerde hij naar Padua terug, waar hij tot zijn dood, 28 Juli 1828, kapelmeester bleef. Na zijn dood verscheen (1829) zijn *Trattato del sistema armonico, proposto e dimostrato da Melchior Balbi* en in 1836 zijn zangmethode getiteld: *Modi generali del canto*. In de bibliotheek te Weenen zijn twee werken van hem te vinden, namelijk: *Il caos*, een achtstemmig stuk, waarvan de tekst aan de Metamorphosen van Ovidius ontleend is, en een *Fuga a quattro voci di soggetti dritto e rovescio e insieme canone quadruplicato a 8 voci* (1818).

Calegari (Cornelia), zangeres, klavierspeelster en componiste, geb. 1644 te Bergamo, componeerde motetten, madrigalen en missen en trad reeds 1660 in het klooster.

Calegari (Francesco Antonio), Franciscaner-monnik, geb. te Padua op het einde der 17^e eeuw, was omstreeks 1702 kapelmeester aan een Minoriten-klooster te Venetië en 1724 kapelmeester te Padua. Hij schreef vele compositiën, die hij echter op zekeren dag verbrandde, toen hij op de gedachte was gekomen, om volgens het enharmonische systeem der Grieken te componeeren. Zijn pogingen in deze richting werden echter niet met gunstig gevolg bekroond. Eenige zijner werken, o. a. een *Pange lingua* en negen psalmen zijn behouden gebleven. Zijn harmonie-systeem werd door Melchior Balbi onder den titel: *Trattato del sistema armonico di F. A. Calegari* (Venetië 1829) in het licht gegeven.

Calestani (Geronimo), componist, geb. te Lucca in de tweede helft der 16^e eeuw. Zijn voornaamste werk was: *Sacratì fiori musicali a otto voci etc.* (Parma, 1603).

Caletti-Bruni (Giovanni Battista) leefde omstreeks 1560 als kerkelijk kapelmeester te Crema op het gebied van Venetië en componeerde madrigalen.

Calichon, een verouderd instrument in den vorm eener luit met vijf snaren (*g, c, f, a* en eensgestreept *d*).

Califano (Giovanni Battista), Italiaansch componist uit de laatste helft der 16^e eeuw, was organist te Venetië. Van zijn compositiën is een boek met vijfstemmige madrigalen overgebleven.

Call (Leonhard von), geb. 1779, leefde te Weenen en schreef een menigte compositiën voor fluit, piano en gitaar, alsmede veelstemmige gezangen. Hij stierf 1815 te Weenen.

Callault (Salvator), harpist aan de groote opera te Parijs, componeerde en arrangeerde vele werken voor zijn instrument. Hij werd 1791 te Parijs geboren en stierf aldaar 1839.

Callcott (John Vall), geb. 20 November 1766 te Kensington, gest. 15 Mei 1821 te Londen, was organist aan de kerk St. George the Martyr en Doctor in de muziek. Van zijn compositiën worden vooral de kerkelijke stukken zeer geroemd; in druk verschenen slechts eenige gezangen, liederen, *Anthems* en *Canons*. Ook schreef hij een *Musical grammar*, waarvan vele uitgaven het licht zagen.

Calletot (Guillaume), zanger aan de kapel van Karel V van Frankrijk en een van diegenen welke een soort van contrapunt (*chant sur le livre*) improviseerden.

Callido (Gaetano), Italiaansch orgelmaker, geb. omstreeks 1725 op het gebied van Venetië, heeft niet minder dan 318 orgels vervaardigd.

Callinet, de naam van een familie van orgelmakers in den Elzas. De beroemdste leden dier familie waren: Louis, geb. 1797 te Ruffach, aldaar gest. 1846, en Ignaz, geb. 13 Juni 1803 ter zelfder plaatse.

Callisuncino, Ital., een soort van mandoline met zeer lange toets, voornamelijk in Napels en de Levant gebruikelijk.

Calmato, Ital., verleden deelwoord van het werkwoord *calmare*, bedaren, rustiger worden.

Calmus (Martin), violoncellist, geb. 1749 te Zweibrücken, was lid van de koninklijke kapel te Dresden en stierf aldaar 1809.

Calori (Luigia), zangeres, geb. 1732 te Milaan, was achtereenvolgens aan de theaters van Milaan, Londen en Dresden verbonden. In 1774 keerde zij naar haar vaderland terug, waar zij nog tot 1783 zong en vermoedelijk eenige jaren later overleed.

Calvez (Gabriel), een Spaansch toonkunstenaar, leefde in het midden der 16e eeuw te Rome, waar hij als zanger aan de kerk Santa Maria Maggiore verbonden was. De melodie van een zijner in 1540 uitgegeven motetten heeft Palestrina in zijn mis *Emendemus* als thema gebruikt.

Calvi (Girolamo), muziekonderwijzer te Bergamo, schreef onder den pseudoniem Montanello een boek *Intorno allo scrivere la musica* (Milaan, 1843).

Calvi (Lorenzo), voorzanger aan de Domkerk te Pavia, leefde in de eerste helft der 17e eeuw en schreef motetten voor twee, drie en vier stemmen, alsmede een *Rosarium litaniarum beatae virginis Mariae* (Venetië, 1626).

Calvière (Guillaume Antoine), organist en componist, geb. 1695 te

Parijs, gest. 1755 te Versailles. Hij bekleedde den post van hoforganist van Lodewijk XV en zoowel zijn spel als zijn compositiën werden op hoogen prijs gesteld.

Calvisius (Sethus), geb. 21 Februari 1556 te Gorschleben in Thuringen, was de zoon van een armen boer, Jacob Kalwitz. Hij bezocht de gymnasia te Frankenhausen en Maagdenburg en daarna de universiteiten te Helmstadt en Leipzig. In laatstgenoemde stad werd hij muziekdirecteur aan de Pauliner-kerk, later cantor aan de Thomas-kerk. Hij stierf 25 November 1615. Van zijn talrijke muzikale werken moeten vermeld worden: *Melopoia* (Erfurt 1582); *Compendium Musicae practicae* (Leipzig 1594); *Musicae artis praecepta* (Leipzig 1612); *Harmonia cantionum ecclesiasticarum a M. Luthero et aliis viris piis Germaniae compositorum 4 vocum* (Leipzig 1596); *Biciniorum libri duo* etc. (Leipzig 1612). Behalve op het gebied van muziek was hij ook op dat van astrologie en chronologie beroemd.

Calvo (Lorenzo), z. CALVI.

Calzolari (Enrico), tenorist, geb. 22 Februari 1823 te Parma.

Cambert (Robert), geb. 1628 te Parijs, ontving onderricht in het klavier- en orgelspel van Chambonnière, werd daarna organist aan de kerk St. Honoré en, in 1666, intendant der muziek van Anna van Oostenrijk, moeder van Lodewijk XV. Toen kardinaal Mazarin de opera *Eurydice* van Caccini door een Italiaansch gezelschap had laten opvoeren, voelde de dichter Perrin zich gedrongen een Franschen operatekst te schrijven en verzocht Cambert dien op muziek te zetten. Zoo ontstond de eerste Fransche opera, *La pastorale*, die in het jaar 1647 op het kasteel Issy voor de eerste maal ten gehoor werd gebracht. Aangespoord door den grooten bijval, dien het werk ten deel viel, schreven Perrin en Cambert nog meer opera's, o. a. *Adriane* en *Pomona*. Deze laatste werd 1669 in de *Académie royale de musique* (Groote Opera) opgevoerd. Cambert schreef nog een pastorale: *Les peines et les plaisirs d'amour*, doch verliet Frankrijk 1673, toen het privilegie van de exploitatie der opera aan Perrin ontnomen en aan Lully gegeven werd. Cambert begaf zich naar Engeland, trad in dienst van Karel II en stierf 1677 als regiments-kapelmeeester.

Cambiata, Ital., z. WISSELNOOT.

Cambini (Giovanni Giuseppe), violist en componist, geb. 13 Februari 1746 te Livorno, was een leerling van Nardini en Manfredi, genoot te Bologna drie jaren lang onderricht bij Martini en ging daarop naar Napels. Hier huwde hij een landgenootte en wilde met haar naar het vaderland terug keeren. Op de terugreis echter werd het jonge paar door zeeroovers overvallen en G. werd als slaaf verkocht, doch door een Venetiaansch koopman weder vrijgemaakt en mede naar Parijs genomen. Hier gelukte het hem,

gesteund door den Napolitaanschen gezant en den prins van Conti, grooten opgang te maken. Hij schreef ontelbare compositiën, voornamelijk strijkquartetten, en ook vele opera's. Men zegt, dat hij 400 instrumentale werken, waarbij 144 strijkquartetten en 60 symphonieën niet gerekend zijn, geschreven heeft. — Hij stierf in den aanvang der 19^e eeuw te Parijs.

Cambio (Perissonne), volgens Burney een der beste toonkunstenaars van zijn tijd, leefde in het midden der 16^e eeuw in Italië. Van zijn werken zijn bekend: *Madrigali a quattro voci, con alcuni di Cipriano Rore* (Venetië, 1547) en *Canzone villanesche alla Napolitana* (Venetië, 1551). Uit laatstgenoemd werk heeft Burney in het derde deel van zijn muziekgeschiedenis een *Villota a quattro voci* opgenomen.

Cambodi is de naam van een Indische toonsoort.

Camera, Lat. en Ital.; CHAMBRE, Fr.; KAMMER, Hoogd.; KAMER, Ned.; dit woord komt in de muziek in vele samenstellingen voor, b. v. *Cantata da camera*, *Concerto da camera*, *Duetto da camera*, *Sonata da camera*, enz. (z. KAMERMUZIEK.)

Camerloher (Placidus von), organist, luitenist, violist en componist, geb. omstreeks 1720 in Beieren, gest. 1776 als kapelmeester van den bisschop van Freising. Behalve missen, motetten, hymnes, psalmen, litanieën en vespers, schreef hij symphonieën, strijkquartetten, trio's voor gitaar, viool en violoncel, sonates voor twee violen en bas, concerten voor gitaar enz.; ook een opera, *Melissa tradita*, die te Munchen opgevoerd werd.

Cambra is de naam van de eerste der zeven *Raga's* (z. dit) in de Oud-Indische muziek.

Camidge (Dr.), voortreffelijk Engelsch organist uit York, vervaardigde vele werken voor orgel, klavier en zang.

Cammarano (Luigi), Italiaansch operacomponist, geb. 1832 te Napels, ontving onderricht in de muziek van Mercadante. Voor het theater *Del Fondo* schreef hij de opera's *I ciarlatani* en *Il ravvedimento*. Hij stierf 1854 op jeugdigen leeftijd.

Campagnoli (Bartolomeo), violist, geb. 10 September 1751 te Cento bij Bologna, ontving het eerste onderricht in de muziek in zijn vaderstad, ging in het jaar 1766 naar Rome, en een half jaar later naar Florence waar hij leerling van Nardini en violist in het orkest van het theater *della Pergola* werd. Hier leerde hij Cherubini kennen. In 1775 keerde hij naar Rome terug en werd aanvoerder der tweede violen in het orkest van het theater *Argentina*. Maar nog in hetzelfde jaar benoemde de bisschop van Freising hem tot concertmeester. Aan het hof van den bisschop bleef hij twee jaren en ging daarna met den fagottist Reinert een kunstreis door Polen maken. Hertog Karel van Koerland stelde hem tot concertmeester

van zijn kapel te Dresden aan en liet hem ook in 1783 Zweden bezoeken, in welk land zijn talent zeer gewaardeerd werd. In 1784 ontving hij verlof om een reis naar zijn vaderland te maken, keerde 1786 naar Dresden terug en bleef tot aan zijn dood, 6 November 1827, in dienst van zijn hertog. Hij heeft zeer vele compositiën geschreven.

Campana, Ital., z. KLOK en KLOKKENSPEL.

Campana (Fabrizio), Italiaansch operacomponist, werd 1815 te Bologna geboren. Zijn eerste opera, getiteld: *Caterina di Guisa*, werd 1838 te Livorno met bijval ontvangen. Zijn volgende werken hadden echter weinig succes, uitgenomen eenige duetten en *canzonetta's*, die gedeeltelijk ook in Duitschland bekend werden.

Campanella, Ital., klokje.

Campanelli (Luigi), componist, geb. 1771 te Florence, was eerst als violist, later als kapelmeester, te Florence werkzaam. Trio's en sonates zagen van hem het licht.

Campanetta, Ital., z. KLOKKENSPEL.

Campanista, Ital.; CARILLONEUR, Fr.; klokkenist.

Campanula, Lat., klokje.

Campbell (Alexander), organist te Edinburg, is in Schotland als componist van stukken voor viool en voor harp zeer bekend.

Campeggi, Italiaansch zangmeester uit de eerste helft der 18^e eeuw, die omstreeks 1730 te Bologna aan het hoofd van een zangschool stond.

Campelli (Carolo), Italiaansch componist uit den aanvang der 18e eeuw.

Campenhout (Frans van), componist van de *Brabançonne*, geb. 1780 te Brussel. Hij ontving onderricht op de viool en werd op zestienjarigen leeftijd lid van het orkest van het *Théâtre de la Monnaie* te Brussel. Gelijktijdig oefende hij zich in den zang en maakte daarin zulke groote vorderingen, dat hij besloot operazanger te worden. Tot 1809 zong hij dan ook op de tooneelen van Gent, Brussel, Brest, Parijs, 's Gravenhage en Amsterdam. Te 's Hage, waar hij zich 1807 bevond, nam hij nog zangonderricht bij den kapelmeester Plantade; te Amsterdam beoefende hij de theorie der muziek onder leiding van Navoigille en Saint-Amand. Van 1809 zong hij deels te Parijs en in de provinciën van Frankrijk, deels in België en Nederland, verliet in het jaar 1827 het tooneel en zette zich te Brussel neder, waar hij 1848 stierf. Hij componeerde vlijtig, schreef symphonieën, stukken voor verschillende instrumenten, cantates, liederen en ook eenige opera's, o. a.: *Grotius ou le château de Loevestein*, *Le passepartout* en *L'heureux mensonge*. Den meesten roem behaalde hij echter met het nationale lied *La Brabançonne*, dat nog heden in België als volkslied geldt.

Campi (Antonio), castraat uit de vorige eeuw, trad in 1708 voor het

eerst in de opera te Berlijn op. Hij was in Duitschland geboren, doch ontving zijn muzikale opleiding in Italië. Hij maakte vele kunstreizen en oogstte veel roem. Zijn sterfjaar is onbekend.

Campioni (Carlo Antonio), Italiaansch componist, geb. 1720 te Livorno, schreef veel kamermuziek en vervaardigde ook vele compositiën voor de kerk. Hij stierf 1793 te Florence.

Campisi (Domenico), Italiaansch theoloog en toonkunstenaar, geb. op het einde der 16^e eeuw te Raialbuto op Sicilië, werd 1629 professor in de theologie te Rome. Als componist is hij bekend door Motetten voor twee, drie en vier stemmen (Palermo, 1615 en 1618); *Concentus floridus, modulandus* 2, 3, 4 et 5 *vocibus* (Rome 1622) en *Lilia campi*, veelstemmige gezangen ter eere van de H. Maagd.

Campiuti (Antonio), Italiaansch rechtsgeleerde en toonkunstenaar, ontving zijn muzikale opleiding aan het conservatorium te Napels. Toen hij 1830 advocaat te Udine was, kwam te Pavia een opera van hem, *Bianca e Fernando*, ter uitvoering. Voor Napels componeerde hij de opera *L'incognito*. Ook zijn vele *Canzone* van hem in druk verschenen.

Campobasso (Alessandro Vincenzo), Italiaansch operacomponist uit Napels, waar hij omstreeks 1760 geboren is. Zijn opera seria, getiteld *Antigona*, werd 1789 ten tooneele gevoerd.

Campolungo (Anna Lorio) was van 1741 tot omstreeks 1744 altzangeres aan de Italiaansche opera van Frederik den Grooten te Berlijn. In 1754 verliet zij deze stad en keerde naar haar vaderland Italië terug.

Camporesi (Violante), Italiaansche zangeres, geb. 1787 te Rome, was kamerzangeres van Buonaparte. In 1817 begaf zij zich naar Londen en zong tot 1830 afwisselend in Engeland en in Italië. Daarop trok zij zich van het tooneel terug en woonde tot aan haar dood, 1839, te Rome.

Campra (André), Fransch operacomponist, geb. 4 December 1660 te Aix in Provence, werd 1679 muziekdirecteur te Toulon, welke betrekking hij twee jaren achtereen waarnam; daarna ging hij naar Arles, 1683 naar Toulouse en eindelijk, 1694, naar Parijs, waar hij eerst een aanstelling als kapelmeester aan de Nôtre-Dame verkreeg. Nadat hij de opera's van Lully en Cambert had leeren kennen, legde hij zich met ijver op de compositie van opera's toe. Zijn eerste werken op dit gebied, *L'Europe galante* en *Le carnaval de Venise*, moest hij wegens zijn kerkelijke betrekking onder eens anders naam laten verschijnen. Aangevuurd door het succes dat zijn werken ten deel viel, liet hij zijn betrekking varen en besloot openlijk als dramatisch componist op te treden. Van zijn opera's zijn bekend: *Aréthuse*, *Tancrède*, *Les Muses*, *Iphigénie en Tauride*, *Hippodamie*, *Télémaque*, *Les fêtes Venetiennes*, *Les amours de Mars et de Vénus*, *Camille*, *Achille et Déïlamie* enz.

In 1722 werd hij tot koninklijk kapelmeester aangesteld en stierf 29 Juli 1744 te Versailles.

Camus (Paul Hippolyte), fluitist, geb. 6 Januari 1796 te Parijs. Reeds in 1806 kwam hij aan het conservatoire daar ter stede en ontving hoofdzakelijk onderricht van Wunderlich. Nadat hij zijn studiën voltooid had, werd hij aan eenige orkesten te Parijs, in 1836 ook aan het orkest der Italiaansche opera verbonden. Hij schreef vele compositiën voor zijn instrument.

Canalis (Florent), een Zuid-Nederlander, die in de tweede helft der 16^e eeuw te Brugge leefde. Er bestaat van hem een verzameling kerkelijke muziekstukken, die het jaartal 1558 draagt en den titel voert: *Florentini Canalis Brixiani missae, introitus ac motesta quatuor vocibus, necnon quibuscumque Organorum sonis accommodatae*.

Canario, Ital.; CANARIE, Fr.; benaming van een soort van eenvoudigen landelijken dans, zooals b. v. de *Gigue*, afkomstig van de Kanarische eilanden, meestal in $\frac{3}{8}$ - of $\frac{6}{8}$ -maat.

Cancellen (van het Lat. *Cancellus*) noemt men de smalle laadjes of kanalen, door welke de wind naar de orgelpijpen geleid wordt.

Cancelventielen, de kleppen voor bovenstaande cancellen of windlaadjes.

Cancineo (Michele Angelo), Italiaansch toonkunstenaar uit de tweede helft der 16^e eeuw, die 1592 als voortreffelijk componist wordt aangehaald.

Cancrizzamente of **Cancrizzante**, Ital.; CANCRICANS, Lat.; omgekeerd, tegenovergesteld.

Candeille (Pierre Joseph), Fransch operacomponist, geb. 8 December 1744 te Estaire, ontving zijn muzikale opleiding te Rijssel en kwam omstreeks 1764 te Parijs, waar hij van 1767 tot 1805 als koördirecteur en repetitor aan de Groote Opera verbonden was. Hij stierf 24 April 1827 te Chantilly. Van zijn opera's zijn bekend: *Castor et Pollux*, *La mort de Beaupaire*, *Les fêtes lupercales*, *Danaë*, *Lusus et Lydie*, *Rocane et Statyra*, *Ladislas et Adélaïde* en *Brutus*. Ook bracht hij eenige oude opera's, o. a. *Fetes de Thalia*, in nieuweren vorm.

Candido (Luigi), Italiaansch violist en componist, die in den aanvang der 18e eeuw te Venetië leefde. Van zijn composities zijn bekend: *Sonate di camera a Violino solo con Violoncello* (Venetië, 1712).

Candido, Ital., naïef, eenvoudig voor te dragen.

Candio (Pietro), Italiaansch componist uit Verona, liet 1834 zijn opera *Luigia e Roberto* in zijn vaderstad opvoeren. Voorts zijn van hem bekend de opera's *La fidanzata dell'isole*, *Il duello* en *La spedizione per la luna*.

Canella (Hieronymo), Italiaansch monnik uit Piëmont, die 1604 een boek met motetten in het licht gaf.

Canetti (Francesco), Italiaansch operacomponist uit Crema, waar hij

omstreeks het midden der 18^e eeuw geboren was. Omstreeks 1780 was hij kapelmeester aan de Domkerk te Brescia en liet 1784 daar ter stede zijn Opera buffa *L'immaginario* opvoeren. Zijn sterfjaar is niet bekend.

Cangiosi (Antonio), Italiaansch componist, leefde op het einde der 16^e en in het begin der 17^e eeuw. Van zijn werken is bekend een verzameling motetten, getiteld: *Melodiae sacrae 4 et 5 vocum* (Milaan, 1612).

Canis (Cornelius), Nederlandsch contrapuntist uit de 16^e eeuw, gest. 1556. In een verzameling muziekstukken van verschillende componisten, welke 1544 te Leuven het licht zag, bevinden zich eenige canons van hem; ook zijn daar ter stede in hetzelfde jaar motetten van hem verschenen. Burney deelt in het derde deel zijner muziekgeschiedenis een vijfstemmige Fransche canon mede, die met de woorden „*Ta bonne grâce et maintien gracieux*” begint.

Canna, Lat. en Ital., een riet, een fluit; canna d'organo, een orgelregister.

Cannabich (Christian), violist, componist en orkestdirecteur, geb. 1789 in Frankrijk. Van zijn werken zijn bekend de opera's *Azakia*, *La croisée*, *Electra*, *Angelica*; symphonieën voor groot orkest, strijkkwartetten, duetten en trio's voor verschillende instrumenten, violconcerten enz.

Cannabich (Karl), geb. 1764 (of 1769) te Mannheim, ontving zijn muzikale opleiding van zijn vader, Christian C., en liet zich als violist in de voornaamste steden van Duitschland hooren. In 1784 werd hij tot violist der hofkapel te Munchen aangesteld en bezocht 1785 Italië. Na zijn terugkomst werd hij opera-directeur te Frankfort en verkreeg 1800 te Munchen de plaats van zijn vader. In deze stad bleef hij tot aan zijn dood, 1 Maart 1805, werkzaam. Van zijn werken, die evenwel minder opgang maakten dan die van zijn vader, zijn bekend: de opera's *Orpheus* en *Palmer und Amalie*; een cantate: *Gedächtnissfeier Mozart's*; liederen en gezangen en stukken voor orkest.

Canniciari (Pompeo), componist uit de Romeinsche school, die 1709 kapelmeester aan de kerk *Santa Maria Maggiore* te Rome werd en 29 September 1744 stierf. Er bestaan van hem missen en motetten voor vier, vijf, acht en meer stemmen.

Cannobio (Carlo), Italiaansch violvirtuoos, werd 1790 aan het orkest van de opera te Petersburg verbonden. In het jaar 1796 keerde hij naar zijn vaderland terug, waar hij kort daarop stierf.

Canon, Lat.; CANONE, Ital.; een twee- of meerstemmig muziekstuk, in hetwelk de stemmen na elkander beginnen, en elke van haar dezelfde noten of figuren van de voorgaande herhaalt. Er zijn vele soorten van Canon's, als: *Canon apertus*, *Canon aenigmaticus*, *Canon per augmentationem* enz.

Canones, Lat., de Cancellen in een waterorgel; ook de orgelregisters in het algemeen.

Canon musicalis, Lat., windlade (z. dit).

Canonicus, Lat., kanunnik, Domheer, oorspronkelijk de voorzanger bij het door paus Gregorius ingesteld koraalgezag.

Canson redonda, Provençaalsch, een soort van Rondo, bij de Troubadours in gebruik.

Cantabile, Ital., zingend, zangerig; als zelfstandig naamwoord gebruikt beteekent het een gedeelte van een muziekstuk, hetwelk langzaam, vloeiend en vol uitdrukking moet worden voorgedragen.

Cantachiare, Ital., neuriën.

Cantadour, Provençaalsch; CANTAMBANCO, Ital.; straatzanger.

Cantamento, Ital., het zingen, het gezag.

Cantare, Ital., zingen, zangerig voorgedragen.

Cantando, Ital., tegenwoordig deelwoord van het werkwoord *cantare*, beteekent hetzelfde als *cantabile* (z. dit).

Cantarella, Ital., z. CHANTERELLE.

Cantate, Fr.; CANTATA, Ital.; een soort van zangstuk voor solo- en koorstemmen, minder groot dan het oratorium. Hoe het ontstaan is en wanneer de eerste cantate geschreven werd, is onbekend. Volgens sommigen werd de naam het eerst gebruikt door Barbara Strozzi, die in het jaar 1653 een werk onder den titel: *Cantate, Arie e Duetti* in het licht gaf. Doch Burney verhaalt, dat hij reeds in een werk van Benedetto Ferrari, getiteld: *Musiche varie a voce sola, del Signor Benedetto Ferrari da Reggio* (Venetië, 1638), het woord *Cantata* als opschrift van een lyrisch gedicht gevonden heeft. De vorm der cantate was in den beginne zeer eenvoudig; eerst later, ten tijde van Giacomo Carissimi (z. deze) ontstonden de uit recitatieven, aria's en koren samengestelde cantates. De leerlingen van Carissimi, o. a. Marco Antonio Cesti en Scarlatti brachten den cantate-vorm tot grooter ontwikkeling en vooral laatstgenoemde heeft een onnoemelijk getal van deze soort van muziekstukken geschreven. Duitschland echter was het land, waar de zoogenaamde »grootte" of »kerkelijke" cantate ontstond, die vooral door Johann Sebastian Bach tot de hoogste volmaaktheid gebracht werd.

Cantatilla of **Cantatina**, Ital., een kleine cantate.

Cantatore, vrouwelijk: *cantatrice*, Ital.; zanger, zangeres.

Cantatorium, Lat., R. K. kerk-gezagboek.

Canterellando, Ital., met halve stem voorgedragen.

Cantica mixta of **Cantica neutralia**, Lat., heetten in de middeneeuwen de kerkgezagen, welke de grenzen der authentische of plagalische toonsoorten overschreden.

Canticum, Lat., bij de Romeinen een soort van monoloog die op het too-

neel onder begeleiding van fluit, uitgesproken werd. — In de Christelijke muziek beteekent *canticum*, Fr.: *cantique*, een lofzang of hymne. Het Hooglied van Salomo werd *canticum canticorum* genoemd.

Cantilena, Ital., een kort, vroolijk zangstuk, ook een kleine *cantate*. Niet zelden komt dit woord ook in de beteekenis van *cantabile* voor. *Cantilena Rolandi* was het ten tijde van Karel den Groote beroemd geworden Rolandslied.

Cantillatio, Lat., zingende voordracht der Latijnsche gebeden in de R. K. kerk.

Cantino, Ital.; CHANTERELLE, Fr. (z. dit.)

Cantino (Paolo), Italiaansch organist, leefde in de laatste helft der 16^e eeuw te Mantua en componeerde vijfstemmige madrigalen.

Cantique, Fr., z. CANTICUM.

Canto, Ital., beteekent in het algemeen: gezang. In veelstemmige muziekstukken verstaat men er onder de in het oor vallende melodie; vandaar dat de sopraanstem vaak *canto* of *discanto* genoemd wordt. — De met *canto* samengestelde woorden zijn: *Canto a capella*, kerkelijk gezang zonder begeleiding van instrumenten; *canto armonico*, twee- of meerstemmig gezang; *canto fermo* (z. CANTUS FIRMUS); *canto figurato*, gefigureerd gezang met noten van gelijke waarde; *canto ripieno*, aanvullingstem, koorstem; *canto Romano*, Roomsche kerkgezang.

Cantone (Serafino), geb. te Milaan, was in den aanvang der 17^e eeuw organist aan den Dom aldaar. Als componist is hij bekend door de volgende werken: *Vespri a versetti e falsi bordoni a cinque voci*; *I passi, le lamentazioni ed altre cose per la settimana santa a cinque voci*; *Messa, Salmi e Lettanie a cinque voci*; *Academia festevole concertate a sei voci col basso continuo, opera di spirituale recreazione* en een achtstemmig motet, dat in de *Florilegium* van Bodenschatz te vinden is.

Cantor, Lat., zanger, komt meestal voor in de beteekenis van voorzanger. Reeds in de 4^e eeuw had men in de Christelijke kerk cantores en lectores, die de psalmen en hymnen deels voorzongen, deels voorlazen. Later, op het einde der 6^e eeuw, toen Gregorius de Groote te Rome zangscholen oprichtte, moesten de cantores onderwijs in den zang geven.

Cantù (Antonio), Italiaansch zanger, geb. 11 Maart 1775 te Argnano in de provincie Bergamo, was gedurende 36 jaren als zanger aan de *Capella di Santa Maria Maggiore* te Bergamo verbonden; hij stierf aldaar in den herfst van 1840.

Cantù (Giovanni), Italiaansch tenoorzanger, geb. 1799 te Milaan, was aan de opera te Dresden verbonden, waar hij 9 Mei 1822 stierf.

Cantus, Lat., z. CANTO.

Cantus durus of **Cantus B $\frac{1}{2}$ duri**, Lat., heette oudtijds een gezang, waarin onze tegenwoordige zevende toontrap (van *C* uit) niet als *B molle* (Bes) maar als *B durum* (*B. $\frac{1}{2}$*) uitgevoerd werd. (z. de art. DUR en TOONSOORT).

Cantus figuralis, Lat., figuraalzang (z. dit.)

Cantus firmus, Lat., letterlijk vertaald: vast gezang, is de benaming der melodie in het Gregoriaansche kerkgezag. Paus Gregorius de Groote had, zooals bekend is, de oude psalmen en hymnen verzameld en in een *Antiphonarium* opgeteekend. Dit werk, met een ketting aan het altaar der Apostelen vastgehecht, stond bij de Gemeente in hoog aanzien en de daarin voorkomende melodieën mochten niet veranderd worden; daarom werden zij *Cantus firmus* genoemd. Later gebruikten de contrapuntisten enkele gedeelten van dezen *cantus firmus* als grondslag hunner werken.

Cantus gregorianus, Lat., z. GREGORIAANSCH GEZANG.

Cantus mollis of **Cantus \flat molli**, Lat., heette in de oude mensuraalnu-
ziek een gezang waarin de zevende toontrap (uitgaande van *C*) als *B molle* (Bes) en niet als *B durum* (*B $\frac{1}{2}$*) uitgevoerd werd.

Cantus monodicus, Lat., eenstemmig gezang, ook de benaming van een door de Gemeente gezongen (*unisono*) koraal.

Cantus naturaliter durus, Lat., een gezang dat de groote tert boven zijn grondtoon heeft, maar zich alleen in de zeven *claves naturales*, zonder alle voortekening van \sharp of \flat , beweegt. *Cantus naturaliter mollis* is een dergelijk gezang, doch met de kleine tert boven zijn grondtoon.

Cantus naturalis of **Cantus permanens** heette in den ouden tijd een gezang dat zich in het IIe of in het Ve Hexachord (*C D E F G A*) bewoog, waarin op den toon *C* steeds de syllabe *ut* gezongen en *mi-fa* door *E—F* voorgesteld werd. De benaming *C. permanens* verkreeg dit Hexachord, omdat zijn toontrappen onveranderd bleven; de zevende trap, die nu eens *mollis* dan eens *durus* was, kwam er niet in voor.

Cantus perfectus, Lat., noemde men het gezang, dat den omvang van een octaaf niet overschreed; *cantus imperfectus* een gezang dat zich binnen een kleiner omvang bewoog.

Cantus planus, Lat.; PLAIN-CHANT, Fr.; koraalgezag, d. i. een eenstemmig gezang met noten van gelijke duur, in tegenstelling van *cantus figuralis*, welks noten verschillend van duur zijn. In de middeleeuwen had de *Cantus planus* ook den naam van *Cantus usualis* of *usus*, daar dit gezang meer door overlevering dan door het neumen schrift bekend was geworden.

Cantus plusquam perfectus, een gezang dat de grenzen van een octaaf overschreed.

Cantus romanus, Lat., Romeinsch of Roomsche gezang, andere benaming voor Gregoriaansch gezang.

Cantus ut jacet, Lat., een gezang dat zonder *tempo*-verkleining uitgevoerd werd, m. a. w. waarbij men de noten volgens de gewone *integer valor* uitvoerde. — *Cantus per medium* was daarentegen een gezang in de *proportio dupla*, d. i. dubbele snelheid der noten in verhouding tot haar *valor*.

Canus, beroemd Romeinsch fluitspeler, van wien Horatius en Plinius met grooten lof gewagen.

Canzi (Katharina), zangeres, geb. 1805 te Baden bij Weenen, ontving haar muzikale opleiding van Salieri, trad 1821 voor het eerst in eenige hofconcerten op en werd nog in hetzelfde jaar aan het theater „An der Wien” verbonden. Zij maakte vele kunstreizen door Italië, Frankrijk en Engeland en werd 1827 hof- en kamerzangeres te Stuttgart, waar zij met den tooneelspeler Walbach in het huwelijk trad.

Canzone, Ital.; CHANSON, Fr.; een soort van lyrisch dichtstuk, door de Provençaalsche Troubadours uitgevonden, komt reeds bij de Italiaansche dichters der 13^e eeuw voor en werd door Petrarca tot groote ontwikkeling gebracht. In de muziek beteekent Canzone of de compositie van een dergelijk gedicht, of een zangerige vocaal- of instrumentaalmelodie.

Canzone villanesca, ook Villanelle alla Napoletana, Ital., noemde men een omstreeks het midden der 16^e eeuw in Italië vervaardigde soort van volksliederen. Zij onderscheidde zich van het Madrigaal (z. dit) door een eenvoudige contrapuntische harmonisatie.

Canzonetta, Ital.; CHANSONNETTE, Fr.; een kleine canzone, een kort lied. Sedert Rossini verkreeg het meer en meer het karakter van een Duitsch lied. Brossard (1660—1730) noemt twee soorten van *Canzonetta*'s: *Canzonette napolitane*, evenals de Fransche vaudevilles uit twee *reprises* bestaande, en *Canzonette siciliane*, een soort van *Gigue* in $\frac{1}{8}$ - of $\frac{6}{8}$ -maat.

Capalti (Francesco), Italiaansch toonkunstenaar, geb. te Fossombrone in den Kerkelijken Staat, was kapelmeester aan de Domkerk te Narni en heeft onder den titel: *Il contrapuntista pratico, ossia dimostrazioni fatte sopra l'esperienza* (Terni 1788) een werk over het contrapunt in het licht gegeven.

Capecce of **Capocci** (Alessandro), Italiaansch kerkcomponist, geb. te Rome op het einde der 16^e eeuw. Hij heeft een reeks motetten, madrigalen, *Mattutine del santo Natale* voor twee tot acht stemmen, *Magnificat*'s, alsmede een verzameling, getiteld: *Sacri concerti d'un vago e nuovo stile a 2, 3 e 4 voci*, vervaardigd.

Capecelatra (Vincenzo), geb. 1815 te Napels, ontving zijn muzikale opleiding aan het conservatorium in zijn geboortestad en was een leerling van Zingarelli. Van zijn opera's, die in verscheidene steden van Italië opgevoerd werden, zijn bekend: *La Soffita degli Artisti*, *Davidde Rizzio*, *Gastone*, *di Chanley* en *Morledo*. Hij stierf 7 October 1874 te Florence.

Capella, Ital., z. KAPEL.

Capelletti (Teresa Poggi), Italiaansche zangeres, geb. te Milaan omstreeks 1764. Zij werd 1795 aan de Italiaansche opera te Londen geëngageerd, maakte 1799 een kunstreis naar Duitschland en zong in den winter van laatstgenoemd jaar te Dresden. In 1802 keerde zij naar haar vaderland terug en was 1806 nog in leven. Haar sterfjaar is onbekend.

Capelletti (Carlo), operacomponist uit Bologna, leerling van pater Mattei, schreef o. a. de opera's *La contessina* (1830), *L'amor mulinero* (1837) en *Il sindaco burlato* (1844).

Capelli (Giovanni Maria), kanunnik aan de kathedraal van zijn geboortestad, Parma, geb. in de tweede helft der 17^e eeuw, gest. 1728. Als componist is hij hoofdzakelijk door eenige opera's bekend.

Capello (Bartolomeo), monnik uit Napels, is in de muzikale wereld bekend door een verzameling, getiteld: *Sacra animorum pharmaca, quinque vocibus* (Napels 1650).

Capello (Giovanni Francesco), monnik en motetten-componist, geb. te Venetië in de tweede helft der 16^e eeuw.

Capello (Giovanni Maria), Italiaansch kerkcomponist, geb. op het einde der 16^e eeuw te Venetië. Hij was organist aan de kerk delle Grazie te Brescia en heeft 16 boeken met missen en psalmen gecomponeerd.

Capilupi (Geminiano), componist, geb. 1560 te Modena, was een leerling van Orazio Vecchi en werd 1604 tot kapelmeeester van den Dom in zijn vaderstad aangesteld. Hij stierf 31 Augustus 1616. Van hem zijn in druk verschenen een verzameling motetten (Venetië 1603) en eenige boeken met madrigalen (Venetië 1608).

Capistrum, Lat.; *ψορβζία* en *περιστόπιον*, Gr.; een doek waarmede de Grieksche en Romeinsche fluitspelers het hoofd omwonden, ten einde de gelaats-trekken bij het blazen te verbergen.

Capo, Ital., het hoofd, heet in de muziek het begin van een stuk; vandaar: *da capo*, verkort *D. C.*, van het begin af.

Capoani (Giovanni Francesco), Italiaansch contrapuntist uit Bari, leefde in het midden der 16^e eeuw.

Capocci, z. CAPECE.

Capoci (Salvatore), Italiaansch operacomponist uit deze eeuw, wiens opera, *Amalia di Viscardo*, 1842 te Rome uitgevoerd werd.

Capocini (Alessandro), een Italiaansch muziekgeleerde uit de provincie Spoleto, leefde omstreeks 1624 te Rome en schreef o.a. een verhandeling *De Musica*.

Capollini (Michele Angelo), kerkcomponist, leefde in het begin der 17^e eeuw te Mantua en liet aldaar in de kerk Dei santi innocenti zijn oratorium *Lamento di Maria vergine, in stilo recitativo*, uitvoeren.

Caporale (Andrea), Italiaansch violoncelvirtuoos, kwam 1735 te Londen, waar hij grooten bijval verwierf. In 1740 werd hij aan de door Händel gedirigeerde Italiaansche opera aldaar aangesteld en stierf vermoedelijk 1756.

Caporiti (Francesco), kapelmeester te Fermo, leefde in het midden der 17e eeuw en schreef een boek met vijfstemmige motetten.

Caposele (Orazio), monnik te Napels, leefde in het begin der 17e eeuw en is in de muzikale wereld bekend door een verhandeling: *Pratica del canto pieno e canto fermo* (Napels 1625).

Capo tasto, Ital.; BARRÉ, Fr.; een stukje hout of ivoor dwars over de snaren van een gitaar en andere dergelijke instrumenten gelegd, ten einde een hoogere stemming te verkrijgen.

Capotorti (Luigi), Napolitaansch componist, leefde in de laatste jaren der 18e en in de eerste der 19e eeuw, ontving zijn muzikale opleiding aan het conservatorium di San Onofrio te Napels. Tot 1816 liet hij te Napels en op andere Italiaansche theaters vele zijner opera's opvoeren, o. a. *L'impegno superato*, *Ciro*, *Enea in Cartagine* en *Ernesta e Carlino*.

Capoul (Joseph Amédée Victor), geb. 27 Februari 1839 te Toulouse, ontving onderricht in den zang aan het conservatoire te Parijs en werd 1861 aan de Opéra comique aldaar verbonden. Na eenige jaren ging hij op reis naar Londen en Nieuw-York, in welke steden hij met Christine Nilsson in de opera's *Faust*, *Mignon* e. a. optrad. In 1876 vervulde hij te Parijs in de opera *Paul et Virginie* van Victor Massé de rol van Paul.

Cappa (Giofredo), beroemd Italiaansch instrumentenmaker uit de 18e eeuw, wiens werkplaats eerst te Saluzzio, later te Turijn gevestigd was.

Cappella of **Capella**, Ital., z. KAPEL.

Capponi (Giovanni Angelo), Italiaansch kerkcomponist uit de Romeinsche school, die omstreeks het midden der 17^e eeuw leefde. Van zijn talrijke compositiën zijn nog voorhanden: een verzameling Missen en Psalmen voor acht, benevens een *Miserere* voor negen stemmen; voorts vijfstemmige Psalmen en Litanieën (Rome 1654).

Cappus (Jean Baptiste), Fransch componist, geb. in den aanvang der 18e eeuw te Dyon, was aldaar leeraar aan de academie. Van zijn werken zijn bekend: twee boeken met stukken voor *Viola* met *Basso continuo* (Parijs 1730 en 1739); twee bundels liederen (Parijs 1732); *Sémèle ou la naissance de Bacchus*, *cantate à voix seule avec symphonie* (Parijs 1732); voorts een ballet: *Les plaisirs de l'hiver*, opgevoerd aan het hof te Versailles (1730), en een *Petite méthode de musique* (Parijs 1747).

Capranica (Cesare), muziekonderwijzer te Rome, leefde op het einde der 17e en in den aanvang der 18e eeuw en schreef een werk, getiteld: *Brevis et accurata totius musicae notitia* (Rome 1681).

Capranica (Matteo), vermoedelijk een zoon van den vorige, geb. in de eerste helft der 18e eeuw te Rome, schreef voor het Argentina-theater aldaar vele opera's. Ook is van hem bekend een *Salve Regina* voor sopraansolo met instrumentaalbegeleiding.

Capranica (Rosa), volgens de getuigenis van Bertini in zijn *Dizionario storico-critico degli scrittori de musica* een voortreffelijke zangeres, leerlinge van Mingotti, was in het jaar 1770 aan de Italiaansche opera te Munchen geëngageerd. Zij trad aldaar met den violist Lops, een leerling van Tartini, in het huwelijk en keerde 1792 met hem naar haar vaderland terug.

Capriccietto, Ital., een klein *capriccio* (z. dit).

Capriccio, Ital.; CAPRICE, Fr.; een luimig, grillig muziekstuk, een phantasie in vrijen vorm. De benaming *capriccio* wordt ook dikwijls gebruikt voor muziekstukken die hoofdzakelijk voor technische oefening dienen en daarom juister Etudes genoemd worden. In deze beteekenis was het woord omstreeks het midden der vorige eeuw algemeen in gebruik. Nog vroeger verstond men onder *capriccio* een compositie voor klavier, in den vorm, doch niet streng volgens de regels, eener fuga. Praetorius zegt in *Syntagma* (II, 21) over deze soort van compositie: *Capriccio seu Phantasia subitaneo*: »Wenn einer nach seinem eigenen plesier und gefallen eine *Fugam* zu tractiren vor sich nimpt, darinnen aber nicht lange immemoriret, sondern bald in eine andere *Fugam*, wie es ihme in Sinn kömpt, einfället: denn weil ebener maassen, wie in denen rechten Fugen kein Text darunter geleget werden darff, so ist man auch nicht an die Wörter gebunden, man mache viel oder wenig man digredire, addire, detrahire, kehre und wendé wie man es wolle.»

Capriccioso, Ital., luimig, grillig, phantastiek van uitdrukking en voordracht, het tempo naar willekeur.

Caprice, Fr., z. CAPRICCIO.

Capricornus (Samuelis), z. BOCKSHORN.

Caprioli (Antonio), een omstreeks 1600 in Italië levend componist, geb. te Brescia. Eenige zijner compositiën zijn opgenomen in den bundel *Canti cento cinquante* (Venetië 1604) van Petrucci.

Caprioli (Giovanni Paolo), Italiaansch toonkunstenaar en monnik, die in den aanvang der 17e eeuw te Modena leefde en vele *Sacrae cantiones* in het licht gaf.

Capuana (Mario), Italiaansch componist en kapelmeester aan den Dom te Noto op Sicilië, leefde omstreeks het midden der 17e eeuw en gaf vele missen van zijn compositie, waaronder ook een *Messa de' defonti* (Venetië 1650) in het licht.

Capuani (Battista), geb. omstreeks 1540 te Correggio, trad als monnik in het Minoriten-klooster aldaar en heeft veel tot de verbetering van het

kerkgezang bijgedragen. Hij vermaakte zijn compositiën aan de bibliotheek van zijn klooster.

Caputi (Antonio), Italiaansch componist, ging omstreeks 1754 naar Duitschland en bracht er zijn opera *Didone abbandonata* ter uitvoering.

Capuzzi (Giuseppe Antonio), vioolvirtuoos en componist, geb. 1770 te Brescia (volgens anderen 1775 te Venetië. Hij werd door Tartini in het vioolspel, door Bertoni in de compositie onderwezen. In 1796 ondernam hij een kunstreis naar Londen, waar hij grooten opgang maakte en ook de balletmuziek voor *La villageoise enlevée ou le corsaire* schreef. Na zijn terugkomst in zijn vaderland verkreeg hij te Bergamo de plaats van leeraar in het vioolspel aan de stadsmuziekschool, alsmede die van orkestdirecteur aan de kerk Santa Maria maggiore en stierf 1818. Van zijn composities zijn bekend de opera's *Cora ed Alonzo* en *Didone abbandonata*, quintetten, sonates voor viool enz.

Caracciolo (Paolo), Italiaansch componist, geb. te Nicosia op Sicilië in het midden der 16e eeuw. Zijn vijfstemmige madrigalen zijn te Palermo verschenen.

Caractères de musique, Fr., de benaming van teekens in het notenschrift.

Carafa (Michele), een der meest bekende Italiaansche operacomponisten uit deze eeuw, geb. 28 November 1785 te Napels. Hij ontving zijn muzikale opleiding in het klooster Oliveto, en wel van den organist Fazzi. Later studeerde hij in de compositie bij Fenaroli en Francesco Ruggi en, gedurende zijn verblijf te Parijs, bij Cherubini. Een opera, *Il fantasma*, alsmede eenige cantates, waren de vrucht van zijn studiën. Toch wijdde hij zich niet geheel aan de kunst, maar ging in militairen dienst en werd officier van koning Murat van Napels. Hij nam aan verscheidene veldtochten, o. a. aan dien van Rusland, deel en trok de aandacht van Napoleon I, die hem tot ridder der orde van het Legioen van Eer benoemde. Na den val van zijn koning nam hij zijn ontslag uit den dienst, om zich voortaan alleen aan de kunst te wijden. De eerste opera die hij te Napels liet opvoeren was *Il vascello d'Occidente*. Het werk maakte grooten opgang, en daardoor aangespoord, vervaardigde hij een groot getal werken voor het Italiaansche tooneel, o. a. *Gabriele*, *Ifigenia in Tauride*, *Berenice in Siria*, *Elisabetta*, *Gli due Figaro*, *Eufemio di Messina*, *La capricciosa ed il soldato*, *Abufar* en *Solitaire*. Voor Parijs schreef hij: *Jeanne d'Arc*, *La violette*, *La fiancée de Lammermoor*, *Masaniello* en *La prison d'Edinbourg*. Ook werkte hij mede aan de door zeven componisten vervaardigde opera *La marquise de Brinvilliers*. In 1827 vestigde hij zich metterwoon te Parijs en werd op aanbeveling van Cherubini tot leeraar in de compositie aan het conservatorium aldaar benoemd. Jaren lang nam hij dezen post met den grootsten ijver waar; groote compositiën

vervaardigde hij echter niet meer en zijn opera's geraakten spoedig in vergetelheid. Volgens sommige woordenboeken stierf Carafa reeds 1849; dit is echter onjuist. Hij nam 1870 zijn ontslag als leeraar aan het conservatorium en stierf 26 Juli 1872.

Carapella (Tommaso), Italiaansch componist, geb. omstreeks 1680 te Napels, was kapelmeester aldaar en schreef *Canzoni a due voci*, *Duetti da camera* en een vierstemmige *Miserere*.

Carara, Italiaansche zangeres, geb. 1760 te Milaan. Zij zong op vele tooneelen van Italië en Frankrijk en werd 1784 aan de Italiaansche opera te Berlijn geëngageerd. In 1797 keerde zij naar haar vaderland terug.

Carasali (Odoardo), Italiaansch componist, geb. te Pisa, leefde in de eerste helft der 18e eeuw en was kapelmeester van de prinses della Roccella. Te Napels werd 1736 zijn opera *Le 'mbrogliè d'ammore*, waarschijnlijk in Napolitaansch dialect, opgevoerd.

Carasaux of **Carausaux**, Oud-Fransch dichter en componist uit de 13e eeuw, geb. te Arras. In de bibliotheek te Parijs zijn nog gezangen van hem voorhanden.

Caravaccio, Italiaansch kerkcomponist, was in den aanvang der 17e eeuw kapelmeester aan de kerk Santa Maria Maggiore te Bergamo. Als componist is hij bekend door een bundel psalmen, 1620 te Venetië verschenen.

Caravoglia (Barbara), Italiaansche zangeres, was omstreeks 1788 Primadonna aan het theater San Carlo te Napels.

Caravoglia-Sandrini (Luigia), zangeres, geb. 1782 te 's Hage uit Italiaansche ouders. Zij ontving onderricht in den zang van haar moeder (z. het volgende artikel) en trad 1802 voor de eerste maal op in de opera te Praag. Tot 1806 zong zij in Italiaansche, na dien tijd ook in Duitsche opera's. In 1807 huwde zij den hoboïst Paolo Sandrini en werd het volgend jaar aan de opera te Dresden verbonden. Hier bleef zij tot 1832, keerde daarop, tengevolge van de ontbinding der Italiaansche opera, voor korten tijd naar Praag terug en vestigde zich 1835 voor goed te Dresden, waar zij 26 October 1869 stierf.

Caravoglia-Sandrini (Maria), moeder van de vorige, Italiaansche zangeres, geb. te Milaan 1758, zong geruimen tijd op verscheidene tooneelen van haar vaderland, totdat zij 1778 door Christiaan Bach naar Londen beroepen werd. In 1782 maakte zij een kunstreis naar Nederland en Duitschland, werd 1784 als primadonna aan de Italiaansche opera te Praag geëngageerd, keerde 1788 naar haar vaderland terug en stierf 1802 te Milaan.

Carbonchi (Antonio), Italiaansch gitaarspeler, in de eerste helft der 17e eeuw te Florence geboren, gaf een méthode van zijn instrument in het licht, getiteld: *Le dodici chitarre spostate* (Florence 1639).

Carbonel (Joseph François Narcisse), componist en voortreffelijk muziekonderwijzer, geb. 10 Mei 1773 te Weenen uit Fransche ouders, met wie hij 1778 naar Parijs trok. Hier ontving hij onderricht aan de zangschool van baron Breteuil en werd, nadat hij zijn studiën voltooid had, leeraar aan dat instituut. Vele voortreffelijke zangers en zangeressen zijn hun muzikale opleiding aan hem verschuldigd. Als componist is hij bekend door vele romances, alsmede door eenige sonates voor piano en viool. In 1837 verkreeg hij zijn pensioen en vestigde zich te Nogent-sur-Seine, waar hij 9 November 1855 stierf.

Carbonelli (Stefano), vioolvirtuoos, geb. omstreeks 1700 te Rome, was een van de beste leerlingen van Corelli. In 1720 ging hij naar Londen en liet zich op vele concerten met succes hooren. In dezelfde stad werd hij orkestdirecteur aan het theater Drury lane, een betrekking die hij tot 1725 bekleedde. Een rijk huwelijk scheen hem aanleiding te geven om de muzikale loopbaan te verlaten en hij vestigde zich als wijnhandelaar te Londen, waar hij 1772 overleed. Hij was zeer bevriend met Händel.

Carcano (Giuseppe), Italiaansch componist, ook Carcani geschreven, geb. 1703 te Crema, was kapelmeester aan het *Conservatorio degl' incurabili* te Venetië en als zoodanig de opvolger van Hasse. In 1742 werd zijn opera *Amleto* te Venetië opgevoerd; een ander werk: *La concordia del tempo colla fame*, bevindt zich in de bibliotheek te Dresden, waar ook een *Serenata* en zes aria's van hem voorhanden zijn. Hij stierf 1758, volgens anderen 1763.

Carcassi (Matteo), geb. omstreeks 1792, was een beroemd gitaarspeler en componist voor zijn instrument. Hij leefde meest in Italië, zijn vaderland, en stierf 16 Januari 1853 te Parijs.

Cardana (Antoine), contrapuntist uit de 16e eeuw, van wien het nog onbekend is, of hij Franschman of Nederlander van geboorte is. Van zijn werken is niets bekend dan hetgeen zich in de verzameling: *12 missae cum quatuor vocibus a celeberrimis auctoribus conditae, recens in lucem editae* bevindt (Parijs 1554).

Cardon (Louis), harpist, geb. 1747 te Parijs. Hij had reeds grooten naam in Frankrijk gemaakt, toen de revolutie uitbrak en hem bewoog, zich naar het buitenland te begeven. Hij ging daarop naar Rusland, waar hij 1805 stierf. Zijn *Art de jouer la harpe* (Parijs 1785) is een van de beste méthodes voor harp.

Cardonne (Philibert), Fransch toonkunstenaar, geb. 1731 te Versailles, was in zijn jeugd page van Lodewijk XV en werd door Cottin de Blamont's in de muziek onderwezen. Na den dood van Berton, 1777, verkreeg hij den post van Maitre de musique van den koning. Als componist is hij o. a. bekend door een opera: *Omphale* en door een Pastorale: *Amarillis*.

Cardoso (Francesco Manuel), Portugeesch monnik, geb. 1569 te Fronteira, was een der beroemdste componisten van zijn vaderland. Vele zijner werken zijn in druk verschenen, o. a. een bundel kerkgezangen, getiteld: *Livro que comprehende tudo quante se canta na semana santa* (Lissabon 1648); voorts zijn in de bibliotheek te Lissabon van hem te vinden eenige vier- en zesstemmige missen en een zesstemmig *Magnificat*. Hij stierf in den ouderdom van 81 jaren.

Carducci (Giovanni Giacomo), Italiaansch componist, geb. omstreeks het midden der 16^e eeuw te Bari in het koninkrijk Napels. Van zijn werken is een en ander verschenen in de verzameling *Il primo libro a due voci da diversi autori di Bari* (Venetië 1585).

Carelio (Antonio), Italiaansch vioolvirtuoos, geb. op het einde der 17^e, of in het begin der 18^e eeuw. Hij schreef o. a. een verzameling sonates voor viool, die 1730 in druk verscheen.

Caresana (Christoforo), Italiaansch componist, geb. 1655 te Tarente, werd 1680 organist aan de koninklijke kapel te Napels en kapelmeester aan de kerk van de *Padri dell' Oratorio*. Van zijn werken zijn vele motetten en hymnes, alsmede *Duetti da camera* in druk verschenen; *Oratoria*, *Requiem's* en andere kerkmuziekstukken bevinden zich in manuscript in de bibliotheken te Napels. Vooral beroemd zijn de *Solfeggi a più voci sul canto fermo* (Napels 1680).

Carestini (Giovanni), contra-altist en een der beroemdste castraten uit de 18^e eeuw, geb. omstreeks 1705 te Ancona, gest. omstreeks 1758. Hij trad voor het eerst te Rome op en zong daarna in vele steden van Duitschland, o. a. te Dresden en Praag, waar hij grooten opgang maakte. Zijn lof werd door Hasse, Quantz, Fasch e. a. verkondigd. Quantz zegt van hem: »Er hatte eine der stärksten und schönsten Contr'altstimmen von *d* (der kleinen Octave) bis zweigestrichenes *G*; eine grosse Fertigkeit in Passagien, die er, der guten Schule des Bernacchi gemäss, so wie Farinello, mit der Brust stiess.

Carey (Henry), Engelsch toonkunstenaar en dichter, geb. omstreeks 1696 te Londen, was een natuurlijke zoon van George Saville, markies van Halifax. Zijn leermeesters in de muziek waren Linnaut, Roseingrave en Geminiani. Niettegenstaande zijn groot talent, bracht hij het, tengevolge van zijn losbandig leven, niet ver in de kunst. Hij geraakte meer en meer in armoede en maakte 4 October 1743 te Londen een einde aan zijn leven. Langen tijd heeft men hem voor den componist van het Engelsche volkslied *God save the king* gehouden. Anderen meenden dat Händel, nog anderen dat Lully de componist van dat lied was. Deze onderstellingen zijn echter onjuist en het is thans bewezen, dat genoemd lied reeds 100 jaren

vóór Carey door Dr. John Bull vervaardigd is. — Een groot gedeelte van de werken van Carey is verschenen in een bundel, getiteld: *The musical century in one hundred english ballads on various subjects and occasions* (Londen 1740).

Carezzando of **Carezzevole**, Ital., vleiend, teeder, wordt als teeken van voordracht gebruikt.

Caribaldi (Gioachino), geb. 1743 te Rome, was de beroemdste Basso buffo van zijn tijd. Zoowel in zijn vaderland als te Parijs, waar hij 1778 zong, maakte hij grooten opgang.

Carillon, Fr., klokkenspel; z. dit.

Carillonneur, Fr., klokkenist; z. dit.

Cario (Johann Heinrich), trompetvirtuoos, geb. 1736 te Eckernförnde in het hertogdom Sleeswijk, ontving te Hamburg onderricht van Schwencke, Telemann en Phil. Emanuel Bach. Zijn virtuositeit grensde aan het ongeloofelijke. Het jaar van zijn dood is onbekend; doch in het jaar 1800 was hij nog in leven. — Zijn zoon, Johann Peter Heinrich C., was omstreeks het jaar 1830 organist aan de Engelsche kerk te Hamburg.

Carissimi (Giacomo), Italiaansch componist, geb. omstreeks 1604 te Marino in den Kerkelijken Staat, ontving zijn muzikale opleiding te Rome. Op twintigjarigen leeftijd werd hij kapelmeester te Assisi, doch keerde 1628 naar Rome terug, waar hij tot kapelmeester aan de Apollinaris-kerk benoemd werd. Hij stierf aldaar 1674. Terecht wordt hij een hervormer op muzikaal gebied genoemd, daar hij de eerste was die zoogenaamde Kamercantates in verschillende afdeelingen. en motetten met begeleiding van instrumenten schreef. Ook als onderwijzer heeft hij zich verdienstelijk gemaakt; want onder zijn leerlingen behoorden Bassani, Cesti, Buononcini en Scarlatti. Het grootste gedeelte zijner compositiën bevindt zich in het archief der pauselijke kapel. Van zijn in druk verschenen werken zijn bekend: *Missae 5 et 9 vocum cum selectis quibusdam cantionibus* (Keulen 1663 en 1666); 2 bundels twee-, drie- en vierstemmige motetten (Rome 1664 en 1667); *Concerti sacri a 2, 3, 4 e 5 voci* (Rome 1675); *Arie da camera col basso continuo* (Rome 1667) en *22 Cantate*, in den aanvang der 18^e eeuw te Londen gedrukt. Ook schreef hij een boek, getiteld: *Ars cantandi*.

Carl (Henriette Bertha), zangeres, geb. 12 Juli 1805 te Berlijn, trad reeds vroegtijdig in de opera aldaar op, maakte 1827 een groote kunstreis door Deutschland en begaf zich later naar Italië, waar zij haar studiën onder leiding van Banderali en Bianchi voortzette. In 1830 werd zij aan de opera te Milaan geëngageerd, ging twee jaren later naar Londen, Parijs en Brussel en keerde naar Berlijn terug, waar zij evenwel minder opgang maakte dan in andere steden. Zij bezocht daarop Rusland en Polen, werd 1834 te

Stuttgart, later te Pesth als operazangeres geëngageerd en verliet 1842 het tooneel.

Carlani (Carlo), een der beroemdste Italiaansche operazangers uit de vorige eeuw, geb. 1738 te Bologna, was een leerling van Antonio Bernacchi.

Carlier (François Joseph), beroemd Fransch orgelmaker, geb. 2 April 1787 te Amand les Caux.

Carlino (Nicolo Antonio), Italiaansch geestelijke en componist, geb. 1785 te Napels, ontving het eerste onderwijs in de muziek van Giuseppe Valente. Later oefende hij zich in de harmonie en het contrapunt bij Alessandro Speranza en gaf een groot aantal compositiën in het licht, o. a. een vierstemmig *Miserere*, een driestemmige cantate, hymnes, *canzone* van Petrarca enz. Hij was ook een bekwaam violist en harpist en vond een soort van harp in den vorm van een klavier uit, welke hij *Terpandro* noemde. Hij stierf op zijn veertigste jaar te Rome.

Carlo (Geronimo), Italiaansch toonkunstenaar uit Reggio, waar hij in de eerste helft der 16^e eeuw geboren werd. Door eigen compositiën is hij niet bekend, maar wel door de uitgave eener verzameling vijfstemmige motetten van goede componisten, welke onder den titel *Motetti del labirinto* (Venetië 1554 en 1555) verschenen is.

Carlstadt (Johann), organist in Thuringen, leefde op het einde der 16^e en in het begin der 17^e eeuw en werd bekend door een werk, getiteld: *Geistliche und weltliche Lieder* (Erfurt 1609).

Carmagnole, Fr., een volkslied uit den tijd der Fransche revolutie in de vorige eeuw. De naam is waarschijnlijk afkomstig van de zich in Frankrijk bevindende Savoiaarden, die zoo genoemd werden, omdat zij voor het grootste gedeelte uit de Sardinische stad Carmagnola kwamen. Het lied begon met de woorden: *Madam' Veto avait promis* en elk koeplet eindigde met het refrein: *Dansons la Carmagnole! Vive le son du canon!* Hoe en wanneer het vervaardigd is, ligt in het duister; alleen weet men dat het in het Zuiden van Frankrijk ontstond en 1792 gedrukt werd. Vele bloedige herinneringen zijn er aan verbonden. Bij de wet van 18 *Brumaire* 1799 werd het zingen van dit lied verboden.

Carmine (G.), Italiaansch componist op het einde der 17^e of in het begin der 18^e eeuw. Van zijn werken is in de hofbibliotheek te Weenen voorhanden: *La Ninna Nonna*, *Motetti pastorali a 4 voci con violini*. K. van Bruyck noemt het een werk, dat dikwijls aan Händel en Bach doet denken.

Carnaby (John), doctor in de muziek, leefde in de laatste helft der 18^e eeuw te Londen en gaf een uitgebreide zangmethode in het licht.

Carneiro (Manuel), Portugeesch monnik en voortreffelijk organist, om-

streeks het midden der 17^e eeuw te Lissabon geboren, stierf 1695 in een klooster van zijn geboortestad. Zijn compositiën bevinden zich gedeeltelijk in de bibliotheek te Lissabon.

Carnicer (Ramon), beroemd Spaansch operacomponist, geb. 24 October 1789 te Tarrega in Catalonië, werd 1806 te Barcelona in de compositie onderwezen, bekleedde van 1808 tot 1814 een muzikale betrekking op de Blearische eilanden, keerde daarop naar Barcelona terug en bracht in die stad een Italiaansch operagezelschap bijeen. Hij schreef vele opera's in de landtaal, o. a. *Adèle de Lusignan*, *Elena y Constantino* en *Don Juan Tenorio*, die onder zijn leiding te Barcelona en in andere steden van Spanje ten uitvoer werden gebracht. In 1828 verkreeg hij den post van kapelmeester aan de opera te Madrid en twee jaren later werd hij tot professor in de compositie aan het conservatorium aldaar benoemd. Hij stierf 17 Maart 1855 te Madrid. Behalve zijn hierboven genoemde werken moeten nog vermeld worden: *Elena y Malvina*, *El colon* en *El Eufemio de Messina*, alsmede stukken voor de kerk en gezongen van allerlei soort.

Carnyx of **Karnyx**, z. TROMPET.

Carola, Ital., van het Latijnsche *carrus* afkomstig, heette in de midden-eeuwen een rondedans, waarbij toepasselijke liederen gezongen werden. De Franschen spreken van *Caroles* of *Chansons de carole*, de Engelschen van *Carols*.

Caroli (Angelo), Italiaansch componist, geb. 13 Juni 1701 te Bologna. Zijn studiën in de muziek maakte hij bij Consoni en Riccieri en bekleedde daarop aan verschillende kerken in zijn geboortestad het ambt van kapelmeester.

Caron (Firmin), contrapuntist uit de 15e eeuw, van wiens leven weinig of niets bekend is. Volgens sommigen is hij omstreeks 1420 in Frankrijk geboren en een tijdgenoot van Binchois, Dufay, Dunstable, Regis, Ockeghem e. a. Bains noemt eenige missen van Caron op, welke zich in het archief der pauselijke kapel bevinden, en Fétis heeft eenige zijner motetten in modernen partituurvorm gebracht.

Caroso (Marco Fabrice), Italiaansch toonkunstenaar en schrijver uit de 16e eeuw, geb. te Sarmoneta, is bekend geworden door een voor de muziekgeschiedenis belangrijk werk, getiteld: *Il ballerino, diviso in due trattati con intavolatura di liuto, e il soprano della musica nella soneta di ciascun ballo* (Venetië 1581).

Carpani (Gaetano), Italiaansch componist en leeraar in de compositie, leefde in het midden der 18^e eeuw en was kapelmeester aan de Jezuïetenkerk te Rome. Zijn werken bestaan uit missen, psalmen, motetten en andere stukken voor de kerk. Van zijn leerlingen zijn vooral beroemd Jannaconi en Bains senior.

Carpani (Giuseppe), Italiaansch schrijver en toonkunstenaar, geb. 28 Januari 1752 te Villalbese in de provincie Como, schreef vele tooneelstukken en operateksten, alsmede: *La passione di Gesù Christo*, een oratorium dat door Paresi, Weigl e. a. gecomponeerd werd. Hij was zeer bevriend met Haydn, die hij te Weenen, waar hij een groot deel van zijn leven doorbracht, had leeren kennen, en schreef kort na den dood van dien meester het boek: *Le Haydine, ovvero lettere su la vita e le opere del celebre maestro Giuseppe Haydn* (Milaan 1812), hetwelk in het Duitsch, Engelsch en Fransch werd vertaald. Ook schreef hij een werk over Rossini, getiteld: *Le Rossiniane, ossia lettere musico-teatrali* (Padua 1824), waarvan later een uittreksel onder den titel *Lettere del professore G. Carpani sulla musica di G. Rossini* verscheen. Hij stierf 22 Januari 1825.

Carpentier, z. LECARPENTIER.

Carpentras of **Carpentrasso** (Elizario), aldus genoemd naar zijn vaderstad Carpentras in Frankrijk; zijn eigenlijke naam was Genet. Hij was eerst zanger bij de pauselijke kapel, doch stond bij paus Leo X in zoo hoog aanzien, dat hij tot buitengewoon bisschop en later, in 1518, tot kapelmeester der pauselijke kapel benoemd werd. Hij zette de nieuwe *Lamentationes Jeremiae* op muziek en schreef voorts vele motetten en andere stukken voor de kerk, welke in het archief der pauselijke kapel te vinden zijn.

Carrara (Giovanni Michele), Italiaansch schrijver, op muzikaal gebied bekend door zijn werk *De choreis musarum*. Hij werd 1438 te Bergamo geboren en stierf 26 October 1496.

Carrara (Michele), componist, leefde in de 16^e eeuw te Rome. Eenige zijner madrigalen zijn opgenomen in de verzameling *De' floridi virtuosi d'Italia il libro terzo de' Madrigali a cinque voci* (Venetië 1586). Ook is hij bekend door een methode voor de luit.

Carraro (Marietta), altzangeres, geb. 1798 in een dorpje nabij Brescia, zong met grooten bijval op verschillende tooneelen van haar vaderland, bezocht later Duitschland en Rusland en stierf 1834 als prima donna aan de Italiaansche opera te Odessa.

Carré (Louis), beroemd meet- en natuurkundige, geb. 1663, gest. 11 April 1711, is op muzikaal gebied bekend door de volgende werken: *Théorie générale du son sur les différents accords de la musique et sur le monocorde* (1704); *Traité mathématique des cordes par rapport aux instruments de musique* (1706); *De la proportion que doivent avoir les cylindres, pour former par leurs sons les accords de musique* (1709).

Carré (Remi), Benedictijner-monnik uit Saint-Fal in de diocees Troyes, geb. 20 Februari 1706, gest. in de tweede helft der 18e eeuw, schreef een werk, getiteld: *Le maître des novices dans l'art de chanter, ou règles géné-*

rales, courtes, faciles et certaines pour apprendre parfaitement le plain-chant (Parijs 1744).

Carreno (Thérésa), klavierspeelster, geb. 22 December 1853 te Caracas, hoofdstad van Venezuela. Haar vader was minister van finantiën van deze republiek en een goed musicus. Toen hij, tengevolge van politieke omstandigheden, genoodzaakt was zijn land te verlaten, vestigde hij zich in Noord-Amerika en zocht zijn bestaan in het geven van piano-onderwijs. Zijn beste leerling was zijn dochter, die zich reeds op negenjarigen leeftijd als klavierspeelster op concerten te Nieuw-York en Boston liet hooren en zich 1866 naar Europa begaf, waar zij, eerst in Frankrijk, later in andere landen, veel bijval verwierf. Eenige jaren geleden trad zij te Parijs in het huwelijk met den violist Emile Sauret. Zij schreef ook eenige klaviercomposities, die in druk verschenen zijn.

Carretti (Giuseppe Maria), Italiaansch componist, geb. 10 October 1690 te Bologna, gest. 8 Juli 1774 aldaar, heeft een groot aantal compositiën voor de kerk geschreven.

Cartagenovo (Giovanni Orazio), Italiaansch baszanger, geb. in den aanvang der 19^e eeuw, trad 1825 te Venetië voor de eerste maal op en was langen tijd aan de opera te Milaan verbonden. Hij stierf 26 September 1841 te Vicenza.

Cartari (Giuliano), Franciscaner-monnik en kapelmeester aan het klooster zijner orde te Bologna in de tweede helft der 16e eeuw, gaf missen voor vijf en motetten voor acht en negen stemmen in het licht, welke 1588 te Venetië in druk verschenen.

Cartaud de la Villate (François), een geleerd Fransch geestelijke, geb. te Aubusson in de tweede helft der 17e eeuw, was kanunnik aldaar en stierf 1737 te Parijs. Zijn *Pensées critiques sur les mathématiques* (Parijs 1733) bevatten scherpzinnige bespiegelingen over de verhouding der muziek tot de meetkunde. Een ander werk, *Essai historique et philosophique sur le goût* (Parijs 1736 en Londen 1751) handelt over de muziek in het algemeen en de Fransche en Italiaansche muziek in het bijzonder.

Cartellieri (Casimir Anton), componist, geb. 27 September 1772 te Dantzig, gest. 2 September 1807 te Libčoves in Boheme, schreef zeven opera's en operettes, van welke *Il giudice nella propria causa*, *Anton* en *Il segreto* met bijval opgevoerd werden. Laatstgenoemd werk bevat in de finale een quintet »*Ah, come lieto*,» dat bij gelegenheid van Mozart's 100-jarigen geboortedag als een nagelaten werk van dezen meester in druk verscheen. Ook schreef C. twee oratoria: »*Gioas, re di Giuda* (1795), *Purificazione di Maria Vergine* (1807) en een cantate *Per celebrare la festività natale* (1806). Hij woonde eenigen tijd te Berlijn, later te Weenen en werd 1796 kapelmeester van den vorst Joseph von Lobkovic.

Cartellieri (Giuseppe), vader van den vorige, omstreeks het midden der 18e eeuw in het groothertogdom Toscane geboren, was 1785 hertogelijk zanger aan het hof te Strelitz en 1792 operazanger te Koningsbergen.

Carter (Thomas), componist, zanger en pianist, geb. 1768 in Ierland, ging op kosten van een edelman naar Italië om zich in de muziek te oefenen, begaf zich als kapelmeester van een Engelsch regiment naar Indië, doch kon het klimaat aldaar niet verdragen en keerde naar Engeland terug, waar hij zich als componist vestigde. Van zijn opera's maakten vooral *The rival candidates*, *The Milesian*, *The constant maid* en *Just in time* grooten opgang. Voorts componeerde hij concerten, sonates, studiën enz. voor klavier, alsmede ballades en liederen, van welke laatsten „*O Nanny, wilt thou gang with me*” en „*Stand to your guns, my hearts of oak*” populair zijn geworden.

Cartesius, z. DESCARTES.

Cartier (Jean Baptiste), Fransch violist, geb. 28 Mei 1765 te Avignon, studeerde bij Viotti en werd accompagnateur van koningin Maria Antoinette. In 1791 werd hij violist aan de Groote Opera te Parijs, maakte later deel uit van de kapel van keizer Napoleon en wijdde zich van 1821—1841 speciaal aan het onderwijs. Hij schreef verscheiden methodes voor viool. Ook heeft hij de beste stukken van Corelli, Nardini, Pugnani en Tartini verzameld en voor de violisten op nieuw uitgegeven. Zijn twee opera's: *Les fêtes de Mytilène* en *L'héritier supposé* zijn minder bekend.

Caruso (Luigi), Italiaansch componist, geb. 25 September 1754 te Napels, ontving het eerste onderricht van zijn vader en beoefende later de compositie bij Sala. Nadat zijn studiën voltooid waren, werd hij kapelmeester aan de kathedraal te Perugia en schreef in deze betrekking, behalve vele stukken voor de kerk, een groot aantal opera's. Hij stierf 1822 te Perugia.

Casa (Girolamo della), muziektheoreticus uit Udine, waar hij omstreeks het midden der 16^e eeuw geboren werd, is de vervaardiger van een werk, welks titel luidt: *Il vero modo di diminuir etc.* (Venetië 1584).

Casali (Giovanni Battista), Italiaansch kerkcomponist en leeraar in de compositie, was 1759 kapelmeester aan de *San Giovanni in Laterano* te Rome. Hij componeerde vele stukken voor de kerk, die in de bibliotheek van den abt Santini voorhanden zijn. In de hofbibliotheek te Weenen bevinden zich de volgende werken: een vierstemmig *Confitebor*, een achtstemmig *Ave Maria*, een negenstemmig »*Dixit*” en 15 kleine twee- en driestemmige stukken. — C. stierf 1792 te Rome.

Casati (Francesco), Italiaansch componist, geb. op het einde der 16^e eeuw te Milaan, was organist aan verscheiden kerken in zijn vaderstad en componeerde vele motetten, die deels in de verzameling *Concerti diversi* van

Lucino (Milaan 1616), deels in den *Parnassus musicus* van Bonometti te vinden zijn.

Casati (Gasparo), Italiaansch componist uit Venetië, wiens bloeitijd in het midden der 17^e eeuw valt. Zijn werken bestaan uit missen, motetten, psalmen en andere stukken voor de kerk.

Casati (Girolamo), Italiaansch kerkcomponist en kapelmeester te Mantua, leefde op het einde der 16^e eeuw. Van zijn talrijke composities zijn bekend: *Harmonicae cantiones* 1, 2, 3, 4, 5 *vocibus*, *cum Missa*, *Magnificat*, *Litaniis*, alsmede een verzameling missen, vespers en psalmen voor twee, drie en vier stemmen.

Casciatini (Claudio), ook Casciolini en Cascianti genoemd, Italiaansch componist uit de 18^e eeuw, van wiens compositiën bekend zijn: *Laude sacre per la passione di Gesù Christo*, een driestemmige *Messa di Requiem*, een achtstemmige *Beatus vir*, een vierstemmige *Viam mandatorum*, een achtstemmige *Descendit angelus* en een *Messa a quattor senza organo*.

Casella (Pietro), Italiaansch componist, geb. te Napels in de tweede helft der 13^e eeuw, is vooral daardoor beroemd geworden, dat Dante hem in het *Purgatorio* zijner *Divina commedia* zijn leermeester in de toonkunst noemt. Hij was een tijdgenoot van Adam de la Hale. Ten onrechte noemt Burney hem den eersten bekenden madrigalen-componist; begrip en naam van madrigaal werden eerst in de 15^e eeuw bekend. Wel zou men Casella een balladen-componist kunnen noemen, daar het genre *ballata* omstreeks dien tijd in zwang kwam; er is dan ook werkelijk, naar men zegt, een dergelijk stuk van Casella voorhanden.

Casella (Pietro), door sommigen ook Caselli geschreven, was een Italiaansch componist uit de tweede helft der 18^e eeuw. Hij ontving zijn muzikale opleiding aan het conservatorium te Napels, werd tot kapelmeester aan vele kerken aldaar en tevens tot leeraar in de compositie aan de muziekschool San Pietro a Majella benoemd. Hij stierf hoogbejaard 12 December 1844 te Napels. Van zijn opera's zijn bekend: *L'innocenza conosciuta*, *Paride*, *Il contente d'amore*, *Virginia*, *La donna di buon carattere* en *Maria Stuarda*; van zijn compositiën voor de kerk, een *De profundis* voor sopraan-solo, koor en orkest en een treurzang op den dood van Cimarosa (1801).

Caselli (Giuseppe), Italiaansch vioolvirtuoos, geb. 1727 te Bologna, maakte vele kunstreizen door zijn vaderland en ging 1758 naar Petersburg, waar hij soloviolist van den keizer van Rusland werd.

Casentini (Marsilio), Italiaansch componist, geb. te Lucca in de eerste helft der 16^e eeuw, was omstreeks 1607 kapelmeester te Cremona. Van zijn werken is bekend: *Cantica Salomonis* 6 *vocibus* (Venetië 1615), alsmede een bundel vijfstemmige madrigalen.

Casini (Giovanni Maria), Italiaansch priester en componist, geb. omstreeks 1675 op het gebied van Florence, oefende zich te Rome onder leiding van Matteo Simonelli in het contrapunt en ontving onderwijs in het orgelspel van Bernardo Pasquini. Hij werd organist aan de Chiesa maggiore te Florence en was een der beste toonkunstenaars van zijn tijd. Van zijn compositiën munten twee bundels orgelstukken uit, die 1714 te Florence onder de titels: *Fantasia e Toccate d'intavolatura* en *Pensieri per l'organo in partitura (opera terza in due tomi)* verschenen.

Casorti (Alexander), violist en componist, geb. 27 November 1830 te Coburg, ontving zijn muzikale opleiding aan het conservatoire te Brussel, maakte vele kunstreizen door Italië en werd 1855 tot professor der Academie *Santa Cecilia* te Rome benoemd. Hij stierf 28 September 1867 te Venetië. Onder zijn nagelaten manuscripten bevinden zich vier vioolconcerten, strijkquartetten, ouvertures en een Italiaansche opera, *Maria*.

Casparini, eigenlijk Caspar (Eugenio), geb. 1624 te Sorau in Nederlausitz, was een zeer beroemd orgelmaker. In 1644 begaf hij zich naar Italië en vestigde zich metterwoon te Padua. Later werd hij naar Weenen beroepen, om de orgels aldaar te onderzoeken en te herstellen, en kweet zich zoo goed van zijn taak, dat hij van keizer Leopold I den titel van hoforgelmaker verkreeg. Nadat hij vijftig jaren in Italië gewoond had, keerde hij naar zijn vaderland terug en stierf 12 September 1706 te Neuenwiese bij Görlitz.

Caspers (Louis Henri Jean), componist, geb. 2 October 1825 te Parijs uit Duitsche ouders. Zijn muzikale opleiding ontving hij van Zimmerman en Halévy. Van zijn compositiën werden de operettes: *Le chapeau du roi*, *La charmeuse* en *Dans la rue* te Parijs opgevoerd.

Cassa, Ital.; GROSSE CAISSE, Fr.; groote trom (z. TROM).

Cassaque (Abbé Joseph la), componist en schrijver, geb. omstreeks 1720 in de diocesis Oléron, ontving zijn muzikale opleiding te Marseille en schijnt overigens te Parijs gewoond te hebben. Van hem verschenen in druk: *Recueil de fables, mises en musique* (1754), *Alphabet musical* (1765) en *Traité général des éléments du chant* (1766). In laatstgenoemd werk doet de schrijver het voorstel om alle sleutels in de muziek tot den G-sleutel te herleiden. Dit systeem, dat reeds een eeuw vroeger door Salmon in zijn *Essay to the advancement of music* verdedigd was, vond weinig voorstanders. Boyer, destijds kapelmeester aan den Dom te Nismes, gaf er een scherpe kritiek van in zijn *Lettre à Diderot*. (1767). C. verdedigde zich daartegen in een brochure, getiteld: *L'unicleftr musical*, zonder dat het hem nochtans gelukte de tegenstanders van zijn stelsel te overtuigen.

Cassazione, Ital.; CASSATION, Fr.; in algemeenen zin: ontslag, afdanking;

op muzikaal gebied beteekende het vroeger een slotnummer van een groot muziekstuk, het gedeelte waarmede het publiek als het ware ontslagen werd. Ook verstond men onder dit woord een soort van serenade voor instrumenten.

Cassel (Guillaume), Fransch componist en zanger, geb. 12 October 1794 te Lyon, ontving zijn muzikale opleiding aan het conservatoire te Parijs en behoorde tot de beste zangers van zijn tijd. Nadat hij langen tijd in Frankrijk en België gezongen had, zette hij zich te Brussel neder, waar hij 1833 tot »professeur de chant» aan het conservatoire benoemd werd. Hij stierf in laatstgenoemde stad 11 October 1836. Van zijn compositiën zijn bekend: een Cantate ter gelegenheid van den geboortedag van Corneille, een Mis, een *Laudate* voor sopraan-solo en koor, een *O Salutaris* voor drie vrouwen- en een *Domine salvum fac* voor drie mannenstemmen.

Cassiodorus (Magnus Aurelius), volgens sommigen omstreeks 480, volgens anderen tusschen 460 en 465 te Scyllaceum in de provincie Lucanië geboren, werd op jeugdigen leeftijd kanselier van Odoaker, koning der Herulers en van zijn opvolger Theodorik, koning der Oostgothen; later (514) burgemeester van Rome. In 537 door koning Vitiges van zijn ambt ontzet, begaf hij zich naar een door hem zelf gebouwd klooster in Calabrië en hield zich uitsluitend met kunsten en wetenschappen bezig. Op muzikaal gebied is hij bekend door zijn verhandeling *Institutiones musicae*, een werk waarin beschrijvingen van vele in de 5^e eeuw gebruikelijke muziekinstrumenten voorkomen.

Castagnetten, Ned. en Hoogd.; CASTAGNETTES, Fr.; CASTAGNETTE, Ital., CASTANUELAS, Sp.; een klapinstrument, bestaande uit twee als kastanjes uitgeholde stukjes hout, die, tusschen de vingers gehouden, bij zang of dans naar de maat of den rhythmus tegen elkander geslagen worden. Dit instrument wordt voornamelijk in Spanje bij het dansen van den *Bolero* en den *Fandango* gebruikt.

Castel (Louis Bertrand), meetkundige, geb. 11 November 1688 te Montpellier, gest. 11 Januari 1757 te Parijs, is op muzikaal gebied bekend door zijn theorie van het oogenklavier (z. dit). Te Amsterdam en te Parijs verscheen 1763 een werk over hem, getiteld: *Esprit, saillies et singularités du Père Castel*, waarin zes hoofdstukken aan de muziek gewijd zijn: *Du son; de la musique; de la musique française; de la musique italienne; clavessin pour les yeux; comparaison du son et des couleurs*.

Casteleyn, priester, dichter en componist, geb. 1485 te Oudenaarde, gaf een bundel door hemzelf gedichte en gecomponeerde gezangen en liederen in het licht.

Castellan (Madame de), zangeres, geb. in Spanje, ontving haar muzikale opleiding aan het conservatoire te Parijs, voornamelijk van Bordogni, werd

1850 eerste dramatische zangeres aan de Italiaansche opera aldaar en gaf vele gastvoorstellingen, o. a. te Berlijn, Londen en Madrid.

Castello (Dario), Italiaansch componist, was in de eerste helft der 17^e eeuw kapelmeester aan de St. Marcus-kerk te Venetië. Van zijn werken zijn uitgegeven: *Sonate concertate a quattro stromenti* (2 deelen, Venetië 1626 en 1627); *Sonate concertate in stilo moderno per sonar nel Organo ovvero Spinetto con diversi stromenti* (2 deelen, Venetië 1629 en 1644, 2^e druk 1658).

Castello (Paolo da), Italiaansch componist, leefde omstreeks 1670 te Venetië en bracht 1683 te Weenen zijn oratorium *Il trionfo di Davide*, waarvan hij zoowel den tekst als de muziek geschreven had, ten gehoor.

Castendorfer (Stephan), een der oudste en meest beroemde Duitsche orgelmakers, geb. te Breslau in de eerste helft der 15^e eeuw. Volgens Praetorius (*Syntagma musicum*) was hij een van de eersten die gebruik maakten van het pedaal. — Ook zijn drie zonen, Kaspar, Melchior en Michael, waren bekwame orgelmakers.

Castil-Blaze (François Henri Joseph), schrijver en componist, geb. 1 December 1784 te Cavillon in het Departement Vaucluse, gest. 11 December 1857. Hij studeerde te Parijs in de Rechten, doch beoefende tevens vlijtig de toonkunst aan het conservatoire aldaar. Nadat hij reeds geruimen tijd advokaat in zijn geboortestad en zelfs onderprefect van het Departement Vaucluse was geweest, trok hij plotseling, door liefde tot de kunst beziel, met vrouw en kind naar Parijs en zette zich daar als schrijver en toonkunstenaar neder. Hij schreef feuilletons over muziek in het *Journal des Débats*, *Le Constitutionnel* en de *Revue de Paris* en gaf vele brochures in het licht, van welke de meest bekende zijn: *La chapelle de musique des rois de France*; *La danse et les ballets depuis Bacchus jusqu'à Mademoiselle Taglioni*; *Mémorial du grand opéra*; *Le Piano, histoire de son invention, de ses améliorations successives etc.*; *Molière musicien* en *Théâtres Lyriques de Paris*. Al deze te Parijs veel gelezen werkjes zijn in onderhoudenden stijl, doch overigens zeer oppervlakkig, geschreven. Ook zijn vertalingen van Duitsche en Italiaansche opera's, als: *Don Juan*, *Figaro*, *Der Freischütz* (*Robin des bois*), *Il Barbiere* e. a., bezitten geen groote verdiensten. Zijn compositiën bestaan uit eenige komische opera's, quartetten, trio's en romances.

Castillo (Diego del), Spaansch toonkunstenaar, omstreeks het midden der 16^e eeuw organist te Sevilla, gaf eenige door hem gecomponeerde motetten in het licht.

Castraat (van het Latijnsche *castrare*, ontmannen), een volwassen jongeling of man, die ten gevolge van de operatie van ontmanning zijn kinderstem behouden heeft. — Ofschoon het castreeren reeds in gebruik was ten tijde van Semiramis, van welke de geschiedschrijver Ammianus Marcel-

linus getuigt: »*teneros mares castravit omnium prima,*» waren echter de castraten als zangers evenmin bij de oude volken als in de middeleeuwen bekend. Eerst in het tijdperk der Renaissance kwam men op de gedachte, om door middel van deze afschuwelijke operatie het wisselen der stem (*mutatio*) bij mannen tegen te gaan en de knapenstem in volle schoonheid te behouden. Dit gebruik was in Italië zoo algemeen, dat op vele uithangborden in de Italiaansche steden de woorden te lezen waren: »*Qui si castra ad un prezzo ragionevole*» (»Hier wordt tegen billijken prijs gecastreerd»). Dat het optreden der castraten een nadeeligen invloed op de toonkunst uitoefende, behoeft geen betoog. Men wilde den zanger alleen om zijn schoone stem hooren; *wat* hij zong was bijzaak. Het opgetogen publiek riep het onbeschoord uit: »*Benedetto il coltello!*» (»Gezegend zij het mesje!»). Zelfs tot in de pauselijke kapel, die bij uitstek het Palladium van het Italiaansch kerkgezag beschermen moest, drongen de castraten door. Te vergeefs had paus Clemens VIII een Bul uitgevaardigd tegen het castreeren: het misbruik bleef tot in onze eeuw bestaan. Hun aantal verminderde echter van lieverlede en eindelijk verdwenen de castraten voor goed.

Castritius (Matthias), een Duitsch contrapuntist uit de tweede helft der 16^e eeuw, leefde vermoedelijk te Neurenberg. Van zijn compositiën verschenen in druk: *Nova harmonia quinque vocum* (1569), *Carmina quatuor vocibus concertantibus* (1571) en *Symbola principum quatuor et quinque vocum* (1571).

Castro (Jean de), componist, geb. te Luik in de 16^e eeuw, stierf in den aanvang der 17^e eeuw als kapelmeester van hertog Joan Willem van Gulik. Hij heeft een zeer groot aantal compositiën geschreven. Zij bestaan in meerstemmige, zoowel wereldsche als geestelijke, gezangen en werden tusschen 1569 en 1600 in het licht gegeven. Draudius heeft in zijn *Bibl.* een lange lijst daarvan medegedeeld, die Gerber in zijn *Lexicon der Tonkünstler* heeft overgenomen. Vele werken van de Castro zijn in de bibliotheek te Munchen voorhanden.

Castrovillari (Daniele), Italiaansch operacomponist, was een Franciscaner-moanik en leefde omstreeks het midden der 17^e eeuw te Venetië, waar zijn opera's *Gli avvenimenti di Orinda* (1659), *La Pasifae* (1661) en *Cleopatra* (1662) ten gehoor gebracht werden.

Castrucci (Pietro), Italiaansch vioolvirtuoos en componist, volgens sommigen 1690, volgens anderen 1670 te Rome geboren, werd door Viotti in het vioolspel onderwezen en trad 1715 in dienst bij den graaf Burlington, met wien hij naar Engeland ging. In 1720 werd hij orkestdirecteur van het operagezelschap van Händel en bleef in die betrekking tot 1737 werkzaam. Hij stierf 1750 (volgens sommigen 1769) te Londen. Behalve door zijn spel en zijn compositiën, die uit concerten en duetten voor viool bestaan,

is hij hierdoor bekend, dat hij den beroemden Hogarth tot model diende voor zijn karrikatuur *The enraged musician*.

Casulana (Bernardo), Italiaansch toonkunstenaar, was tegen het einde der 16^e eeuw kapelmeester in het klooster te Volterra. Hij gaf 1599 een belangrijk werk onder den titel *Sacrarum cantionum liber primus* in het licht.

Catalani (Angelica), beroemde zangeres, was de dochter van een goudsmid, 1783, 1784 of, wat het waarschijnlijkste is, 1779, te Sinigaglia in den Kerkelijken Staat geboren. Zij werd in het klooster *Santa Lucia* te Gubbio nabij Rome opgevoed en bezat reeds op haar twaalfde jaar een zo schoon stem, dat men van heinde en verre naar het klooster kwam, om haar te hooren zingen. Op veertienjarigen leeftijd verliet zij het klooster, oefende zich onder leiding van Boselli in den dramatischen zang en betrad te Venetië voor de eerste maal het tooneel. Haar roem verbreidde zich spoedig in het buitenland en haar kunstreizen door bijna alle landen van Europa waren triomftochten. Zij zong in het openbaar tot 1827, trok zich in dat jaar uit het publieke leven terug en begaf zich met haar echtgenoot, Valabrègue, Attaché bij het Fransche gezantschap, naar Florence, waar zij een prachtige villa betrok. Zij stierf 12 Juni 1849 te Parijs.

Catalano (Ottavio), Italiaansch kerkcomponist uit Enna op Sicilië, waar hij op het einde der 16e eeuw geboren was. Men weet van hem, dat hij eerst abt en kanunnik te Catania, vervolgens lid der pauselijke kapel (ten tijde van paus Paul V) werd en eindelijk kapelmeester te Messina was. Van zijn composities verschenen 1609 en 1616 eenige motetten; een achtstemmig motet wordt door Bodenschatz in zijn *Florilegium Portense* medege-deeld. Catalano behoort tot de eerste componisten die bij hun werken voor orgel een becijferden bas voegden.

Catalisano (Gennaro), Franciscaner-monnik en toonkunstenaar, geb. 1728 te Palermo, aldaar gest. 1793, was kapelmeester aan de kerk San Andrea della frutte te Rome en schreef, behalve vele compositiën voor de kerk, een theoretisch werk, getiteld: *Grammatica armonica fisico-matematica ragionata su i veri principi fondamentali teoretici-pratici, per use della gioventù studiosa e di qualunque musicale radunanza* (Rome 1781).

Catches, Eng., noemen de Engelschen een soort van gezelschapsliederen voor twee of meer stemmen, in ouden tijd meestal in den vorm eener canon of fuga, later in vrijer vorm, geschreven.

Cate (Andries Ten), componist en violoncellist, geb. 1796 te Amsterdam. Aanvankelijk voor den handel bestemd, begon hij op veertienjarigen leeftijd de muziek te beoefenen, nam bij Bertelman les in de compositie en schreef 1821 zijn eerste werken, bestaande in quartetten, quintetten, concerten voor blaasinstrumenten en cantates voor koor en orkest. In 1831

vervaardigde hij voor den stadsschouwburg te Amsterdam een opera in drie bedrijven, getiteld *Seid en Palmire*, welke verscheiden malen met bijval ten gehoor gebracht en in het Duitsch vertaald werd. In 1835 componeerde hij een tweede opera: *Constantia*, die ook met warmte door het publiek ontvangen werd. Minder succes had zijn opera *Numa Pompilius*. — Ten Cate was een der eerste leden van de Maatschappij tot bevordering der Toonkunst en president van de zangschool der maatschappij Tot Nut van 't Algemeen; hij heeft veel tot de ontwikkeling der toonkunst in ons land bijgedragen. Van zijn werken zagen het licht: *Zes vaderlandsche zangen voor mannenstemmen met piano*; *Overture de l'opéra Seid et Palmire, arrangée par J. H. C. Clatterbos*; *Auswahl beliebter Stücke aus der Oper Seid und Palmire*; *Nieuw Wilhelmuslied, geharmoniseerd voor 4 stemmen*; de koren: *De zoekende zeelieden*, *Weber's zwanenzang* en *Aan de sterren* en gezangen voor de Waalsche Kerk. Hij stierf 27 Juli 1858.

Catel (Charles Simon), componist en theoreticus, geb. 13 Juni 1773 te Aigle, begaf zich op jeugdigen leeftijd naar Parijs, ontving zijn muzikale opleiding aan de koninklijke muziekschool aldaar en werd reeds 1789 tot hulponderwijzer en accompagnateur aan dat instituut benoemd. Later, 1795, werd hij professor aan het conservatoire en bijzonder met het onderwijs in de harmonie belast. Hij stierf 29 November 1830. Van zijn vele composities verdienen de opera's *Semiramis* en *Les bayadères*, van zijn theoretische werken een *Traité d'harmonie* bijzonder vermeld te worden.

Catelani (Angelo), Italiaansch componist en muziekgeleerde, geb. 30 Maart 1811 te Guastalla, ontving zijn opleiding aan het conservatorium te Napels, was van 1834—1837 kapelmeester te Messina, later te Reggio en eindelijk te Modena. Hij componeerde stukken voor kerk en kamer, alsmede eenige opera's, die echter geen opgang maakten. Als schrijver is hij gunstig bekend, zoowel door vele artikelen in de *Gazzetta musicale di Milano* van Ricordi, als door een boek, getiteld: *Delle opere di Alessandro Stradella esistenti nell'archivio musicale dello R. Bibliotheca palatina di Modena, elenco con prefazione e note*. Hij stierf 5 September 1866 als custos der bibliotheek te Modena.

Catenacci (Gianettino Domenico), Benedictijner-monnik, contrapuntist en organist, geb. te Milaan in den aanvang der 18^e eeuw, aldaar gest. omstreeks 1800. Er bestaan van hem voortreffelijke orgelsonates (Milaan 1791).

Catena di trilli, Ital., trillerketen (z. dit).

Cathala (Jean), Fransch componist, omstreeks het midden der 17^e eeuw muziekdirecteur aan de kathedraal te Auxerre, heeft eenige missen geschreven, die in de jaren 1666—1683 bij Ballard te Parijs in druk verschenen.

Catley (Anna), Engelsche zangeres, geb. 1737 te Londen, was omstreeks 1774 een sieraad van de koninklijke opera aldaar. Zij was gehuwd met generaal Lasalles en schijnt Londen niet verlaten te hebben. Zij stierf 15 October 1789.

Catrufo (Giuseppe), Italiaansch operacomponist, geb. 1771 te Napels, gest. 19 Augustus 1851 te Londen. Hij schreef o. a. de opera's *Il furbo contra il furbo*, *Clarisse*, *La fée Urgèle* en *L'amant alchymiste*, die te Parijs met succes werden opgevoerd.

Cattaneo (Giacomo), componist en leeraar in de muziek, geb. omstreeks 1666 te Lodi, gaf te Brescia onderricht op de violoncel en het Psalterion (z. dit). Als componist gaf hij in het licht: *Trattenimenti armonici da camera a tre stromenti (due Violini e Violoncello e Cembalo) con due brevi cantate a soprano solo ed una Sonata per Violoncello* (Modena 1700).

Cattaneo (Francesco Maria), broeder van den vorige, werd 1739 violist en 1756 concertmeester aan de kapel van den keurvorst van Saksen. Hij schreef eenige vioolconcerten en vele aria's.

Cattaneo (Nicolo Eustachio), muziekdirecteur te Borgomanero in Italië, waar hij ook organist was, schreef 1836 het werk: *Trusta musicale ossia lettere sugli abusi introdotti nella musica*, dat te Milaan verscheen. Het boek bevat 25 brieven, wier korte inhoud is, dat zijn tijdgenooten de woorden in de opera mishandelen, dat men in de kerk theatermuziek hoort uitvoeren en dat men in Italië geen goede organisten hoort. Ook schreef hij: *Grammatica della musica* (Milaan 1828) en *Intrattamento all'armonia*.

Cattani (Lorenzo), Italiaansch componist, geb. te Toscane omstreeks het midden der 17e eeuw, was Augustijner-monnik en kapelmeester aan den Dom te Pisa. Hij schreef opera's en kerkmuziek.

Cattania (Maria Arcangelo), Italiaansch componist, geb. omstreeks 1520 te Reggio, was 1558 muziekdirecteur aan den Dom te Siena en 1574 kapelmeester van den kardinaal Luigi d'Este. Behalve eenige madrigalen verschenen van hem: *Salmi e compieta a cinque voci* (Venetië 1556) en driestemmige *Canzonette*, die zich in een 1570 te Venetië uitgegeven verzameling bevinden.

Cattivo, Ital., verkorting van *Tempo cattivo*, slecht maatdeel.

Catugno (Francesco), Italiaansch componist, geb. 1780 te Napels, ontving onderricht in den zang en de compositie van zijn oom Silvestro Palma en was op het einde der 18e en in het begin der 19e eeuw kapelmeester aan verscheidene kerken in zijn geboortestad. Zijn voornaamste werken zijn composities voor de kerk: psalmen, hymnes, litanieën en een oratorium: *Ester ed Assuero*. Hij heeft echter ook eenige opera's geschreven: *I due compari*, *I finti ammalati* en *Le stravaganze d'amore*, alsmede een patriotische cantate: *Partenope*.

Cauciello (Prospero), lid van de koninklijke kapel te Napels omstreeks 1780, componeerde drie symphonieën voor groot orkest, alsmede quintetten en duetten voor strijkinstrumenten.

Caulery (Jean), kapelmeester aan het hof van Katharina de Medicis, leefde omstreeks 1556 te Brussel en gaf een werk uit onder den titel: *Jardin musical, contenant plusieurs belles fleurs de chansons spirituelles à trois et quatre parties* (Antwerpen 1556).

Caurroy (François Eustache du), geb. 1549 te Cherberoy bij Beauvais, gest. 7 Augustus 1609. Hij behoorde tot den geestelijken stand, was kanunnik aan de Sainte-Chapelle te Parijs, prior van Saint-Arould e Provins en tevens kapelmeester van de koningen Frans II, Karel X, Hendrik III en IV van Frankrijk. Wegens zijn veelomvattende kennis werd hij »*Prince des professeurs de musique*” genoemd. Van zijn compositiën zijn bekend: *Preces ecclesiasticae ad numeros musicos* (2 deelen, Parijs 1609); *Mélange de musique, contenant des chansons, des psaumes, des noëls* (Parijs 1610), *Fantaisies à trois, quatre, cinq et six parties* en een *Missa pro defunctis*, die tot aan het begin der 18e eeuw bij elke begrafenis van een koning van Frankrijk te St. Denis werd uitgevoerd.

Cavaccio (Giovanni), componist, geb. omstreeks 1556 te Bergamo, werd als zanger naar Duitschland beroepen en was als zoodanig eerst te Munchen, later te Rome en eindelijk te Venetië werkzaam. Hij stierf als kapelmeester in zijn geboortestad 11 Augustus 1626. Zijn talrijke compositiën bestaan uit motetten, psalmen, hymnes, madrigalen en canzonetten, die te Venetië in druk verschenen. Eenige stukken deelt ook Bonometti in zijn *Parnassus musicus* mede.

Cavaceppi (Giovanni), Italiaansch buffo-zanger, geb. 1803 te Loretto, studeerde te Milaan en betrad 1820 het tooneel. Hij werd spoedig de lieveling van het Italiaansche publiek, doch stierf reeds 29 Januari 1838 te Ancona.

Cavaletto, Ital.; CHEVALET, Fr.; hetzelfde als ponticello, kam op de strijkinstrumenten; vandaar dat de uitdrukking *a cavaletto* hetzelfde beteekent als *sul ponticello*.

Cavaliere (Emilio del), een van de eersten die het recitatief gebruikten. Hij was omstreeks 1550 te Rome geb. en werd kapelmeester aan het hof van den groothertog Ferdinand de Medicis te Florence. Met het oog op zijn pastorales: *Il satiro* en *La disperazione di Filene* (1590 aan het hof te Florence opgevoerd) noemen sommigen hem den uitvinder der opera en beweren, dat Galilei, Bardi, Caccini, Peri en Rinuccini slechts navolgers van Cavaliere zijn. Ook moet hij tot de eersten behoort hebben, die den *Basso continuo* en een zelfstandige begeleiding bij hun werken schreven. Het jaar van zijn dood is niet bekend; vermoedelijk is hij kort vóór 1600 gestorven.

Cavalieri (Catarina), zangeres aan de keizerlijke opera te Weenen, geb. 1761 in Italië, gest. 1801 te Weenen.

Cavalieri (Girolamo), componist, organist en tevens priester van de Armenische congregatie in het klooster *San Damiano* te Monforte, werd op het einde der 15^e eeuw geboren. Van zijn gedrukte compositiën werden uitgevoerd: *Nuove metamorfose* voor vijf en zes stemmen met bas of orgel (3 deelen, Milaan 1600, 1605 en 1610) en *Madrigalen* (Leuven 1616).

Cavaletta, Ital., z. CABALETTA.

Cavalli (Francesco), een der eerste operacomponisten, geb. omstreeks 1610 te Venetië, was 1668 kapelmeester en organist aan de St. Marcuskerk. Hij componeerde vele opera's, waarvan een, *Xerxes*, op verlangen van den kardinaal Mazarin, te Parijs opgevoerd werd. Het jaar van zijn dood is niet bekend; doch 1672 was hij nog in leven.

Cavallini (Ernesto), clarinetvirtuoos, geb. 30 Augustus 1807 te Milaan, ontving zijn opleiding aan het conservatorium daar ter stede en maakte kunst-reizen door bijna alle landen van Europa. — Zijn broeder Eugenio was violist en, sedert 1842, orkestdirecteur aan het Scala-theater te Milaan.

Cavallo (Fortunatus), componist, geb. 1738 in het bisdom Augsburg, werd 1770 tot kapelmeester aan den Dom te Regensburg benoemd. Van zijn talrijke werken, die meest in manuscript bleven, is het grootste gedeelte bij den brand te Regensburg, 1809, vernietigd. — Zijn zoon, Wenzel C., geb. 1781 te Regensburg, was evenals zijn vader een verdienstelijk toonkunstenaar; hij schreef missen en andere stukken voor de kerk.

Cavata, Ital., z. CAVATINA.

Cavati (Giovanni), Italiaansch kerkcomponist, leefde omstreeks 1630 als kapelmeester te Bergamo.

Cavatina (diminutief-vorm van **Cava**), Ital., beteekent in het algemeen een zangstuk in den vorm eener aria, doch korter dan deze, daar het slechts uit één deel, zonder repetitie, bestaat en er geen of weinig herhalingen van woorden in voorkomen. De melodie is gewoonlijk zeer eenvoudig. — In oude tijden noemde men C. ook een soort van arioso aan het slot van een recitatief.

Cavi (Giovanni), Italiaansch componist, leefde in de tweede helft der 18e eeuw en was kapelmeester aan de kerk San Giacomo de' Spagnuoli te Rome. De abt Santini te Rome was in het bezit van de volgende werken van C.: twee vierstemmige missen, met begeleiding van instrumenten, een *Beatus vir* en een *Laudate*, beide voor 4 stemmen met orkest, en een *Beatus vir* voor drie solostemmen, koor en orkest.

Cavos (Caterino), operacomponist, geb. 1775 te Venetië, waar zijn vader directeur van het theater Fenice was, werd 1798 kapelmeester te Petersburg en schreef Russische opera's, alsmede balletten, koren en Russische liederen, van welke vele populair werden. — Hij stierf 28 April 1840 te St. Petersburg.

Cazzatti (Maurizio), ook wel Cazzotti geschreven, Italiaansch componist, geb. 1602 te Mantua, was eerst aan de kerk San Andrea in zijn geboortestad, daarna aan de kathedraal te Bergamo en eindelijk aan de kerk San Petronio te Bologna kapelmeester. Hij stierf 1677 in zijn geboortestad en gaf een groot aantal missen, motetten, vespers en cantates in het licht.

Cecarelli (Francesco), Italiaansch operazanger, geb. 1752 te Foligno in den Kerkelijken Staat, werd 1795 aan de opera te Dresden verbonden en stierf aldaar 21 September 1814.

Ceccarelli (Odoardo), Italiaansche zanger, geb. te Mevania in den Kerkelijken Staat, werd 1628 lid van de pauselijke kapel en stond wegens zijn groote geleerdheid bij paus Urbanus VIII in hoog aanzien. Hij werkte met Allegri, Landi en Naldini mede aan de uitgave van Palestrina's werken. In 1652 werd C. kapelmeester aan de pauselijke kapel, doch stierf reeds eenige jaren later.

Cechelli (Carlo), Italiaansch kerkcomponist, was van 1646 tot 1649 kapelmeester aan de kerk Santa Maria maggiore te Rome en gaf een verzameling vierstemmige missen zonder begeleiding (1651) in het licht.

Cecchi (Domenico), Italiaansch zanger, geb. omstreeks 1660 te Cortona, zong in de voornaamste theaters van zijn vaderland en maakte een kunstreis naar Duitschland, waar hij, vooral te Weenen, grooten opgang maakte. In 1702 keerde hij naar Italië terug en stierf 1717 in zijn geboorteplaats.

Cecchini (Angelo), Italiaansch toonkunstenaar uit de 17e eeuw, was kapelmeester aan een der hertogelijke hoven in zijn vaderland; als componist is hij bekend door het Herdersspel: *La sincerità trionfante ossia l'Ercoleo ardire*.

Cecchino (Tommaso), Italiaansch componist uit de eerste helft der 17e eeuw; van hem zijn in de bibliotheek te Lissabon missen, psalmen en madrigalen te vinden.

Celere, Ital., snel, schielijk, vlug, rasch.

Céleste, Fr., z. VOIX CÉLESTE.

Celestino (Eligio), vioolvirtuoos, geb. 1739 te Rome, waar hij zijn muzikale opleiding ontving en tot 1775 bleef. Burney, die hem aldaar 1770 hoorde, spoorde hem aan om zich ook in het buitenland te laten hooren. Dientengevolge bezocht C. Frankrijk en Duitschland en vestigde zich eindelijk te Ludwigslust, waar hij 1781 concertmeester werd en 14 Januari 1812 stierf.

Cella (Louis Sebastian), Duitsch violist en componist, geb. omstreeks 1750 te Baireuth, leefde 1799 te Weenen, waar hij als toonkunstenaar zeer gezien was.

Cellarius (Simon), eigenlijk Kelder geheeten, Nederlandsch toonkunstenaar uit de eerste helft der 16^e eeuw, was in een dorp bij Furnes in Vlaanderen geboren en leefde omstreeks 1517 als kerkzanger te Soignies. Eenige

zijner composities bevinden zich in de door zijn tijdgenoot George Rhau te Wittenberg uitgegeven verzameling.

Celli (Filippo), Italiaansch componist, geb. 1782 te Rome, schreef een groot aantal opera's en was van 1834 tot 1838 leeraar in den zang aan het conservatorium te Madrid. Later begaf hij zich als zangmeester naar Londen en stierf aldaar 21 Augustus 1856.

Cello, Ital., zeer gebruikelijke verkorting van violoncello.

Celscher (Johann), contrapuntist, geb. in de laatste helft der 17^e eeuw in het graafschap Zips in Hongarije, was 1597 cantor te Marienwerder, 1608 te Thorn. Hij schreef een groot aantal compositiën, die voor een groot gedeelte in de koninklijke bibliotheek te Berlijn voorhanden zijn.

Celtische muziek, z. MUZIEKGESCHIEDENIS.

Cembal d'amour, Fr., een omstreeks 1750 te Freiburg door Gottfried Silbermann uitgevonden klavier, langer van vorm en snaren, zachter van toon dan het gewone klavier. Behalve op enkele plaatsen in Boheme is het tegenwoordig niet meer in gebruik.

Cembalo, Ital., z. KLAVIER. — C. verticale, een opstaande vleugel, een Clavicytherium.

Cembalo angelico, Ital., z. CLAVICEMBALO.

Cembalo omnicondo, Ital., ook onder den naam Proteus bekend, een soort van klavier, uitgevonden door Francesco Nigetti, die omstreeks 1650 te Florence leefde.

Cenemella, Ital., z. CHALUMEAU.

Cento (Giovanni Antonio), Italiaansch kerkcomponist, was tevens Franciscaner-monnik en omstreeks 1660 kapelmeester aan de kerk San Francesco te Padua. Zijn talrijke compositiën zijn in manuscript gebleven.

Centone, Ital.; CENTON, Fr.; een opera of een ander muziekstuk, door verscheiden toonkunstenaars te zamen gecomponeerd; ook: lapwerk, broddelwerk. Het werkwoord is *centonizzare*, Fr.: *centoniser*.

Centorio (Marc' Antonio), componist, geb. te Vercelli op het einde der 16e eeuw. Hij ontving zijn muzikale opleiding te Milaan en werd later kunnik en kapelmeester aan de kerk Santa Maria maggiore te Vercelli. Behalve vele stukken voor de kerk, componeerde hij ook eenige symphonieën die aan het hof van Savoye uitgevoerd werden.

Cépède, Fr., z. LACÉPÈDE.

Ceracchini (Francesco), Italiaansch componist en leeraar in het contrapunt, geb. 1748 te Asina lunga, bekleedde 1798 de plaats van kapelmeester aan de kathedraal te Siena en heeft vele compositiën voor de kerk vervaardigd.

Cercar la nota, Ital., een in de zangleer gebruikelijke uitdrukking, die letterlijk »het zoeken van de noot» beteekent. Men verstaat hieronder het

slepen van een toon tot den naastvolgenden, in diervoege dat deze laatste vroeger komt dan zij volgens het notenschrift moest intreden. In noten uitgedrukt zou voorbeeld *a*), uitgevoerd als hij *b*) voorgeschreven is, een *cercar la nota* zijn.

Men verwarre deze uitdrukking niet met *Portamento* (z. dit.) Een *cercar la nota* is altijd afkeuringswaardig, terwijl het te rechter tijd aanebrengen van een *Portamento* dikwijls van groot effect kan zijn.

Cercia (Domenico), Italiaansch componist, leefde omstreeks het einde der 18e eeuw te Napels en was een leerling van Fenaroli. Hij heeft tal van werken, zoowel voor de kerk als voor het toneel geschreven. Van deze laatsten citeert Fétis negen opera's, waaronder twee in Napolitaansch dialect.

Ceresini (Giovanni), Italiaansch componist, geb. te Cesena op het einde der 16e eeuw. Van zijn compositiën zijn gedrukt: *Missa e salmi a cinque voci* (Venetië 1618) en *Motetti e Iatanie a 2, 3 e 4 voci* (Venetië 1638).

Cereto (Scipione), Italiaansch componist, luitspeler en theoreticus, geb. 1551 te Napels, waar hij ook schijnt gestudeerd te hebben en gestorven te zijn. Hij is de vervaardiger van de volgende theoretische werken: *L'arbor musicale* en *Della pratica musica vocale e stromentale* (Napels 1601).

Cerone (Domenico), Italiaansch kapelmeester en muziekgeleerde, geb. 1556 te Bergamo, studeerde in de theologie en werd in zijn geboortestad tot priester gewijd. Hij was in Sardinië en 1592 ook in Spanje als zanger werkzaam. In 1593 werd hij als zoodanig aan de kapel van Philips II verbonden en 1608 tot kapelmeester te Napels benoemd. Het jaar van zijn dood is niet bekend, doch 1613 was hij nog in leven. Van zijn werken zijn bekend: *Regole per il canto fermo* (Napels 1609) en *Il Melopeo y Maestro, tractado de musica theoretica y pratica, enque se pone por extenso, loque uno para hazerse perfecto musico ha menester saber: y por mayor facilidad, comodiad y claridad del lector, esta repartido en XXII libros, compuesto per el. R. D. Pedro Cerone de Bergamo, Musica en le real capilla de Napoles* (Napels 1613).

Ceroni (Buonaventura), Italiaansch kerkcomponist, die als monnik en organist omstreeks 1600 te Napels leefde en motetten componeerde.

Certamen musicum, Lat., heette bij de Romeinen een muzikale wedstrijd, die alle vijf jaren, onder de regeering van Nero te Rome en onder die van Augustus te Napels, gehouden werd.

Certon (Pierre), een der beste Fransche componisten uit de eerste helft der 16^e eeuw, was muziekmeester aan de Sainte Chapelle te Parijs. Men kent van hem een verzameling psalmen (Parijs 1546), een bundel Fransche chansons (Parijs 1552) en een motet beginnende met de woorden »*Diligebat auctor*», dat in de motettenverzameling van Cipriani (Venetië 1544) verschenen is.

Cerutti (Giacinio), abt en muziekgeleerde, bekend door het theoretische werk *Dell' erizione degli stromenti armonici* (Rome 1776).

Cervera (Francisco), Spaansch toonkunstenaar uit Valencia, leefde in de tweede helft der 16^e eeuw en schreef vele boeken over muziek, o. a. *Declaracion de lo canto llano* (Alcala 1593).

Cervetto (Giacomo Bassevi), Italiaansch violvirtuoos, geb. 1682, werd 1728 violist aan het theater Drurylane te Londen. Hij bracht de violoncel bij de Engelschen in gebruik en stierf 14 Januari 1783 in den ouderdom van honderd jaren. Zijn zoon, James C., geb. 1741 te Londen, was als violoncellist nog beroemder dan zijn vader, maakte vele kunstreizen door bijna alle landen van Europa en stierf 5 Februari 1837.

Ces, Ned., Hoogd.; *do bimmolle*, Ital.; *ut bémol*, Fr.; *e flat*, Eng.; de benaming van den een halven toontrap verlaagden eersten toon der diatonische en der chromatische toonschaal.

Ces dur, Hoogd., z. CES GROOTE TERTS.

Ces groote terts, Ned.; *ces dur*, Hoogd.; *do bimmolle maggiore*, Ital.; *ut bémol majeur*, Fr.; *e flat major*, Eng.; de harde toonsoort van *ces*, met een voortekening van zeven molteekens (voor *b, e, a, d, g, c* en *f*).

Ces kleine terts, Ned.; *ces moll*, Hoogd.; *do bimmolle minore*, Ital.; *ut bémol mineur*, Fr.; *e flat minor*, Eng.; de zachte toonsoort van *ces*, met een voortekening van tien molteekens. Deze toonsoort, enharmonisch met *b kleine terts*, is niet in gebruik.

Cesarini (Carlo Francesco), bijgenaamd del Violino, wegens zijn vaardigheid in het vioolspel, werd 1664 te Rome geboren. In 1700 was hij als violist aan de kerk Della pietà te Rome, later als kapelmeester aan de Jezuïetenkerk aldaar, verbonden. Van zijn compositiën zijn bekend de oratoria: *Tobia*, *Il figliuol prodigo* en *Il trionfo della divina provvidenza ne' successi di Santa Geneviefà*; voorts de psalm *Credidi* voor acht stemmen en een vierstemmige mis. In vereeniging met Caldara en Alessandro Scarlatti vervaardigde hij een opera in drie bedrijven: *Tarquinio superbo*.

Cesati (Bartolomeo), Italiaansch kerkcomponist uit de tweede helft der 16e eeuw. In de verzameling van Bonometti, getiteld: *Parnassus musicus*, zijn eenige motetten van hem te vinden.

Cesi (Pietro), componist, geb. te Rome, waar hij in de tweede helft

der 17^e eeuw geestelijke en kapelmeester was. De bibliotheek te Parijs bezit van zijn compositiën een exemplaar *Messe a quattro con altre sacri Canzoni a 1, 2, 3 e 5 voci* (Rome 1660).

Cesti (Marc' Antonio), Italiaansch componist, geb. 1620 of 1624 te Arezzo. Hij begaf zich in den geestelijken stand, nam onderricht in de muziek bij Carissimi, werd 1646 kapelmeester te Florence, 1658 te Rome en 1660 zanger aan de pauselijke kapel. Hij stierf 1669 te Venetië. Cesti was een hoogbegaafd componist, die veel tot de ontwikkeling van de opera heeft bijgedragen. De namen zijner werken, die met groote pracht te Venetië opgevoerd werden, zijn: *Orontea*, *Cesare amante*, *Lo schiavo regio*, *Argene*, *Genserico*, *Argia*, *La schiava fortunata* en *Pomo d'oro*. Burney en Hawkins hebben in hun werken over de muziekgeschiedenis fragmenten uit eerige dezer opera's medegedeeld.

Césure, Fr., z. CAESURA.

Cetera tedesca, Ital., is de in Italië gebruikelijke benaming voor een middeneeuwsch Duitsch instrument in den vorm eener luit en met tien snaren bespannen.

Ceulen (Willem), geb. 15 Maart 1775 te Rotterdam, ontving zijn muzikale opleiding van Steger, muziekonderwijzer aldaar. Hij liet zich als violist voor het eerst in zijn geboortestad hooren, begaf zich vervolgens naar Amsterdam, waar hij eerst violist aan den Hoogduitschen, daarna aan den Franschen en eindelijk aan den Stadsschouwburg werd. Hij stierf 17 December 1823.

Ceulen (J. B. A.), zoon van den voorgaande, violoncellist, geb. te Amsterdam 2 Augustus 1809, gest. 1841.

Ceulen (G. R.), broeder van den vorige, geb. 11 Mei 1806 te Amsterdam, ontving onderricht in de muziek van zijn vader en van Löffler. Op veertienjarigen leeftijd kwam hij in het orkest van den Franschen schouwburg te Amsterdam en werd 1829 muzikdirecteur te Middelburg, welke betrekking hij tot het jaar 1875 met ijver waarnam. Van zijn compositiën is in druk verschenen een cantica: *O salutaris hostia* voor drie stemmen met begeleiding van orgel. Van zijn ongedrukte werken zijn bekend: een cantate voor mannenstemmen; een phantasie voor viool en een trio voor viool, alt en violoncel.

Ceverini (Camillo), Italiaansch componist, geb. te Bologna, die als lid van de *Academia dei Filomusi* te Bologna den naam van *l'Operoso* voerde, leefde in de eerste helft der 17^e eeuw. Van zijn compositiën zagen het licht: *Concerti notturni espressi in musica* (Bologna 1636) en een gelegenheidsstuk, getiteld: *Epitalamische serenate nelle nozze d'Annibale Marescotti e di Barbara Rangoni, applausi musicali* (Bologna 1638).

Chabanon (Michel Paul Guide), muzikaal schrijver, geb. 1730 te St. Domingo, ontving onderricht in het vioolspel en de compositie, begaf zich

naar Parijs en werd aldaar 1760 lid van de *Académie des inscriptions* en 1780 van de *Académie française*. Hij stierf 10 Juli 1792. Van zijn geschriften verdienen vermeld te worden: *Eloge de Rameau*; *Lettre sur la musique de Castor*; *Lettre sur les propriétés de la langue française*; *Conjectures sur l'introduction des accords dans la musique des anciens*; *Observations sur la musique et principalement sur la métaphysique de l'art* en *De la musique considérée en elle-même et dans ses rapports avec la parole, la langue, la poésie et le théâtre*. Van zijn compositiën is een opera, *Semèle*, bekend.

Chabran (Francesco), eigenlijk Ciabran geheeten, uitstekend Italiaansch vioolvirtuoos, geb. 1723 in Piemont, werd 1747 aan de kapel van den koning van Sardinië verbonden, ging 1751 naar Parijs en werd aldaar om zijn virtuositeit zeer gevierd.

Chaconne, Fr., z. CIACONNA.

Chalil, een Hebreeuwsch blaasinstrument, een soort van fluit.

Chalumeau is de Fransche benaming voor het woord schalmey (z. dit). Deze uitdrukking komt ook in de muziek voor, wanneer een noot op de clarinet of den bassethoorn een octaaf lager gespeeld moet worden. In andere beteekenis komt het woord Ch. voor als benaming der pijp van een doedelzak; voorts werd een klein blaasinstrument met zeven gaten en een toon-omvang van *f'* tot *a''* aldus genoemd.

Chamatero, componist, geb. te Rome in de eerste helft der 16e eeuw, was aldaar kapelmeester aan vele kerken. Van zijn werken vindt men nog in de bibliotheek te Munchen: *Madrigali a 4 voci* (Venetië 1561).

Champein (Stanislas de), Fransch opera-componist, 19 November 1753 te Marseille uit Grieksche ouders geboren. Reeds op dertienjarigen leeftijd verkreeg hij den post van muziekmeester aan een kerk te Pignon in Provence en componeerde de voor den godsdienst vereischte muziekstukken (waaronder een mis). Hij ging 1770 naar Parijs, waar hij tot 1804 meer dan 35 opera's componeerde, van welke vele opgevoerd werden. Hij stierf daar ter stede 19 September 1830.

Champion (Antoine), beroemd Fransch organist onder de regeering van koning Hendrik IV. Van zijn compositiën is in de bibliotheek te Munchen een vijfstemmige mis voorhanden. Zijn zoon Jacques en zijn kleinzoon André waren mede beroemde organisten onder de regeering van Lodewijk XIII en XIV.

Chanson, Fr.; CANZONA, Ital.; een woord dat in onze taal veelal door lied vertaald wordt, ofschoon het een meer beperkte beteekenis heeft dan hetgeen wij onder lied verstaan. C. is bij de Franschen een zangstuk, welks melodie bij elk koeplet terugkeert, hetgeen bij een lied geenszins een vereischte is. Er zijn verschillende soorten van chansons, als: *chansons à boire, d'amour*,

rustiques, pastorales, de table, à danser, satiriques enz. Terecht noemt men den *chanson* de ziel der Fransche vocaalmuziek; het was de kiem der *vau-deville*, uit welke wederom de *Opéra Comique* ontstond. — In oude tijden was de benaming *Chanson* (evenals *Lays*) algemeen voor korte, eenvoudige liederen, die door den componist of door anderen ook voor meer stemmen bewerkt werden.

Chansonnette, Fr., een *chanson* van kleinen omvang.

Chant, Fr, gezang (z. dit). *Chant d'église*, kerkgezag, *chant de triomphe*, triomfied, *chant national*, volkslied, *chant patriotique*, vaderlandsch lied, *chant guerrier*, krijgslid, *chant pastoral*, herderslied, *chant rustique*, landelijk lid.

Chant en ison of **Chant égal**, Fr., isotonisch of gelijktonig gezang, een psalmodie welke zich in den omvang van slechts twee intervallen beweegt en bij sommige monnikenorden in zwang is.

Chanter, Fr., zingen; *chanter à livre ouvert*, op het eerste gezicht zingen.

Chanter, Eng.; **CHANTRE**, Fr.; kerkzanger, ook voorzanger.

Chanterelle, Fr.; **CANTERELLA**, Ital.; de »zingsnaar", noemen de Franschen en Italianen de hoogste, bij voorkeur tot uitvoering der melodie dienende, snaar op de strijkinstrumenten, in het bijzonder op de viool.

Chanteur, Fr.; vrouwelijk: **CHANTEUSE**; zanger, zangeres.

Chanterres, Fr., z. **MENESTRELS**.

Chant sur le livre, Fr., een soort van *Contrapunto allo mento* (z. d.) waarbij de zanger een koraal (*cantus planus*) à l'improviste met allerlei versieringen voordraagt.

Chapeau chinois of **pavillon chinois**, Fr., z. **TURKSCH E SCHEL**.

Chapelle, Fr., z. **KAPEL**.

Chapelle (Jacques Alexandre de la), Fransch toonkunstenaar uit het midden der 18e eeuw, van wien een werk in vier deelen bekend is, getiteld: *Les vrais principes de la musique, exposés par une gradation de leçons, distribuées d'une manière facile et sûre pour arriver à une connaissance parfaite et pratique de cet art.*

Chapelle (Pierre David Augustin), Fransch componist en violist, geb. 1756 te Rouaan, schreef ongeveer tien operettes, van welke o. a. *La vieilleuse d'Anette et Lubin* met grooten bijval te Parijs werd opgevoerd. Hij stierf 1821 in laatstgenoemde stad.

Chappell (William), Engelsch toonkunstenaar, geb. 20 November 1809 te Londen. Hij legde zich bijzonder toe op de geschiedenis der Engelsche muziek en gaf als vrucht dezer studie een bundel Angelsaksische liederen en balladen in het licht, getiteld: *Collection of national english airs* (2 deelen, Londen 1859).

Chapple (Samuel), blind Engelsch organist en componist, geb. 1775 te

Creditton in Devonshire. Van zijn compositiën zagen sonates voor viool en voor klavier, gezangen, liederen, *Anthems* enz., het licht.

Charakter, z. KARAKTER.

Chardiny (Louis Armand), eigenlijk Chardin genaamd, Fransch componist en operazanger, geb. 1755 te Rouaan, waar hij ook zijn muzikale opleiding ontving, werd 1781 aan de Groote Opera te Parijs verbonden. Gedurende zijn zangersloopbaan schreef hij voor het theater Beaujolaïs een reeks kleine opera's, als: *La ruse d'amour*, *Le clavecin*, *Le pouvoir de la nature*, *Clitandre et Céphise*, e. a. Ook componeerde hij een oratorium, *Le retour de Tobie*, en vele romances. Hij stierf 1 October 1793.

Charivari, Fr., kattenmuziek, verwarde, wanluidende muziek. In Frankrijk wordt het ook wel *musique ministérielle* genoemd, omdat men daarmede wel eens onpopulaire ministers en volksvertegenwoordigers op straat begroette.

Charlier (Pierre Jacques Hippolyte), Fransch geestelijke en toonkunstenaar, geb. 1757 te Parijs, gest. 1807 te Saint Denis, schreef o. a. een *Théorie de plainchant*.

Charmillon (Jean), Fransch toonkunstenaar, »koning der miinstreels'' genoemd, leefde 1295 te Troyes.

Charpentier (Jean Jacques Beauvarlet), Fransch organist, geb. 1730 te Abbeville, is ook als componist van missen, hymnes en andere stukken voor de kerk bekend. Zijn zoon, Jacques Marie Beauvarlet C., geb. 1766 te Lyon, gest. 1833 te Parijs, was mede een voortreffelijk klavier- en orgelspeler. Ook als componist is hij niet onbekend; hij schreef, behalve vele compositiën voor klavier en orgel, een opera, getiteld: *Gervais ou le jeune aveugle*.

Charpentier (Marc Antoine), Fransch componist, door Laborde »le plus savant musicien de son temps'' genoemd, werd 1634 te Parijs geboren en stierf aldaar 1702. Hij ontving zijn muzikale opleiding in Italië, keerde na een driejarig verblijf in dat land naar Parijs terug en werd kapelmeester van den Dauphin en intendant der muziek van den hertog van Orleans. Hij schreef o. a. de opera's *Le jugement de Pan*, *Actéon*, *La couronne de fleurs*, *La sérénade*, *Les amours d'Acis et Galatée* en *Medée*. Vooral dit laatste werk maakte veel opgang. Behalve deze opera's schreef hij vele motetten, cantates en andere stukken voor de kerk.

Charton-Demeur (Anne Arsène), zangeres, geb. te Saujon (Charente), 5 Maart 1827, ontving haar muzikale opleiding te Bordeaux en trad op zestienjarigen leeftijd in *Lucia di Lammermoor* voor de eerste maal op. Zij maakte vele kunstreizen en zong eenigen tijd in de Opéra Comique te Parijs. Berlioz was zoozeer met haar zang ingenomen, dat hij haar verzocht, in zijn opera *Les Troyens* de rol van *Didon* te vervullen. In 1863

werd dit werk opgevoerd, en ofschoon het weinig succes had bewonderde men niettemin den schoonen zang van Mad. Charton. Eenigen tijd later trad zij in het Théâtre-Italien op, doch verliet spoedig daarop haar land om op buitenlandsche tooneelen lauweren te plukken.

Chartrain, violist en componist, geb. te Luik, was 1772 violist aan de Groote Opera te Parijs en trad in de Concerts Spirituels aldaar als solist op. Hij schreef concerten voor viool, symphonieën, strijkquartetten, duetten voor viool en alt en twee opéra's: *Alcione* en *Le lord supposé*.

Chasse, Fr., z. CACCIA.

Chastel, Fransch dichter en toonkunstenaar, van wiens gezangen nog fragmenten voorhanden moeten zijn, leefde op het einde der 13e eeuw.

Chastellux (François Jean Marquis de), geb. 1734 te Parijs, aldaar gestorven 1788, begaf zich in militairen dienst, doch beoefende tevens vlijtig de schoone kunsten. Van zijn geschriften verdienen vooral vermelding: *Essai sur l'union de la poésie et de la musique; observations sur un ouvrage intitulé: traité du mélodrame* en een Fransche vertaling van het werk van Algarotti: *Saggio sopra l'opera*.

Chastillon de la Tour (Guillaume de), Fransch toonkunstenaar, leefde te Caen op het einde der 16e eeuw. Hij gaf 1593 een belangrijken bundel gezangen en aria's in het licht, getiteld: *Airs de l'invention de G. D. C. Sr. de la Tour, de Caen, sur plusieurs poèmes saints et chrétiens recueillis de divers auteurs et divisés en trois livres: Ier De la grandeur de Dieu et de se rejouir en lui; IIe De l'Amour divin et du Mariage; IIIe Du Mépris du monde et de l'Espérance en Dieu*.

Chatterton (John Balsir), Engelsch harpist, geb. 1805 te Norwich. Hij was leeraar in het harpspel aan de koninklijke muziek-academie te Londen en solo-harpist van koningin Victoria. Hij stierf 9 April 1871 te Londen.

Chavès (J.), componist, geb. omstreeks 1770 te Montpellier, schreef reeds op vijftienjarigen leeftijd een opera, *Enée et Iavinie*. Hij bezat veel talent, doch geraakte tengevolge van een losbandige levenswijze in armoede en ellende en maakte 1808 een einde aan zijn leven. Van zijn werken verschenen romances en stukken voor klavier, alsmede een werk, getiteld: *Rudiments de musique par demandes et réponses* in het licht.

Checchi (Raniero), Italiaansch componist, geb. 1749 te Pisa, ontving zijn muzikale opleiding eerst in zijn geboortestad, later te Livorno. Hij componeerde vele stukken voor de kerk, alsmede eenige opera's, van welke *L'eroë cinese* bekend is. Hij stierf vermoedelijk 1815 te Livorno.

Chef d'attaque, Fr., kooraanvoerder (z. dit).

Chef d'orchestre, Fr., orkestdirecteur.

Chein (Louis), Fransch componist, geb. omstreeks het midden der 17^e

eeuw te Beaune, was kapelmeester aan de kerk te Quimpercorentin en heeft vele missen en andere muziekstukken voor de kerk gecomponeerd, die in de jaren 1689 en 1691 te Parijs verschenen.

Chelard (Hippolyte André Jean Baptiste), geb. 1 Februari 1789 te Parijs, ontving onderricht in het vioolspel van Rud. Kreutzer en in de compositie van Gossec, Mehul en Cherubini. In 1811 maakte hij een reis naar Italië, bestudeerde de kerkmuziek bij Zingarelli, de dramatische muziek bij Paisiello en Fioravanti, liet te Napels 1815 zijn eerste opera, *La casa da vendere*, opvoeren en keerde 1816 naar Parijs terug, waar hij violist in het orkest der Groote Opera werd en zich voorts onledig hield met het geven van onderricht in de theorie der muziek. In 1827 werd zijn opera *Macbeth* in de Groote Opera met bijval opgevoerd, doch tengevolge van tooneel-kuiperijen spoedig van het repertoire verwijderd. Daarop zond Chelard zijn werk naar het hoftheater te Munchen, waar het 1828 schitterend werd opgevoerd. De koning van Beieren was opgetogen over het werk en gaf Chelard den titel van hofkapelmeester. In het najaar van 1828 keerde Chelard naar Parijs terug, riep aldaar de concerten van het *Athénée musicale* in het leven, die eerst onder zijn leiding, later onder die van Onslow, gegeven werden, schreef een *Messe royale*, voltooide vele zijner reeds vroeger begonnen theoretische werken en liet 1830 zijn komische opera *La table et le logement* opvoeren. In de eerstvolgende jaren componeerde hij de opera's *Minuit* en *l'Étudiant*, een groote Mis, koren, cantates en stukken voor kamer-muziek, door welke compositiën zijn naam ook in Duitschland gunstig bekend werd. In de jaren 1832 en 1833 was hij kapelmeester aan de Duitsche opera te Londen, begaf zich tengevolge van het faillissement der directie dezer opera naar Munchen en liet aldaar zijn nieuwste werk, *Die Hermannsschlacht*, opvoeren, dat door het publiek met warmte ontvangen werd. In 1836 vestigde hij zich metterwoon te Augsburg en werd 1840, na den dood van Hummel, tot hofkapelmeester te Weimar benoemd. Deze betrekking bekleedde hij tot 1852, toen hij door Franz Liszt opgevolgd werd. De eenige opera die hij te Weimar componeerde was *Der Seekadett*. Hij stierf aldaar 12 Febr. 1861.

Chelleri (Fortunato), Italiaansch componist, geb. 1688 (volgens anderen reeds 1668) te Parma uit Duitsche ouders, schreef ongeveer veertien opera's die op verschillende tooneelen van zijn vaderland opgevoerd werden. Hij reisde Spanje en Duitschland, werd 1723 kapelmeester van den bisschop van Würzburg, 1725 van den landgraaf van Hessen-Kassel. Een jaar later ging hij naar Londen, waar hij tien maanden vertoefde en daarna als kapelmeester van den koning van Zweden naar Stockholm ging. Tot 1734 bleef hij in die betrekking, doch was toen wegens redenen van gezondheid genoodzaakt

zijn ontslag te nemen en keerde naar Kassel terug, waar hij 1757 stierf. Van zijn opera's verdienen vermelding: *Il gran Alessandro*, *La Zenobia in Palmira*, *L'Atalanta*, *La pace per amore*, *La caccia in Etolia*, *Penelope* en *Alessandro severo*.

Chelys (Χέλυς), een snaarinstrument, luit of lier, bij de oude Grieken.

Chenevillet (Pierre), Fransch componist, van wien een reeks vierstemmige missen (Parijs 1652, 1653 en 1672) in druk verscheen, was in de tweede helft der 17e eeuw muziekmeester en kanunnik aan de kerk St. Victor te Clermont.

Cheurette, Fr., z. CHEVRETTE.

Cherblanc (Jean Louis), Fransch toonkunstenaar en componist, geb. 23 Maart 1809 te Morancé in het departement van de Rhône, ontving zijn muzikale opleiding te Lyon. In 1829 kwam hij van het conservatorium te Parijs, was eenigen tijd violist aan de Groote Opera aldaar en keerde daarop naar Lyon terug. Als componist is hij bekend door eenige stukken voor viool.

Cherici (Sebastiano), geb. 1647 bij Bologna, was omstreeks 1684 kapelmeester aan de kathedraal te Pistoja en lid aan de Academia philharmonica te Bologna, later kapelmeester aan de Academia dello Spirito santo te Ferrara. Van zijn werken zijn bekend: *Componimenti da camera a due voci*, *XII Motetti sagri a 2 e 3 voci con e senza Istromenti* en *Harmonia di divoti concerti a 2 e 3 voci con Violini e senza*.

Cherubini (Maria Luigi Zenobio Carlo Salvatore), geb. 8 September 1760 te Florence, waar zijn vader *Maestro al cembalo* (begeleider der recitatieven) aan het Pergola-theater was. Reeds op jeugdigen leeftijd werd hij door zijn vader in de geheimen der kunst ingewijd, speelde op zijn zesde jaar reeds tamelijk goed klavier en werd later bij de contrapuntisten Bizarri en Capricci in de leer gezonden. Onder leiding van deze mannen maakte hij zulke groote vorderingen, dat hij reeds op dertienjarigen leeftijd verscheiden stukken voor de kerk, o. a. een *Te Deum*, een *Miserere*, een *Credo*, een *Dixit Deus* en een *Missa* componeerde. Leopold II, groothertog van Toscane, die van het veelbelovend talent van den jongen Cherubini had hooren spreken, stelde hem in staat naar Toscane te gaan en zich onder leiding van den geleerden pater Sarti meer en meer in de kunst te bekwamen. De eerste opera's die C. in dezen studietijd schreef, namelijk *Quinto Fabio* (1780), *Armida* (1782) en *Adriano in Siria*, werden met bijval opgevoerd en zijn roem begon zich reeds over de grenzen van zijn vaderland uit te breiden; want in het jaar 1784 verkreeg hij de opdracht om voor de Italiaansche opera te Londen een werk te schrijven. Dientengevolge componeerde hij een opera in twee bedrijven, *La finta principessa*, die te Londen met succes werd opgevoerd; daarentegen had een andere opera die hij voor die zelfde stad

schreef, *Giulio Sabino*, een scherpe kritiek van de Engelsche pers tengevolge. Ontmoedigd en verbitterd verliet de jonge componist Londen en begaf zich 1786 naar Parijs. Dit eerste verblijf in deze stad schijnt niet zeer belangrijk voor hem geweest te zijn, want een jaar later bevond hij zich weder te Turijn, waar hij de opera *Ifigenia in Aulide* componeerde. Hij bleef echter niet lang in zijn vaderland, daar hij zich gedrongen voelde op nieuw naar Parijs te gaan. Aldaar woedde in die dagen de strijd tusschen de Gluckisten en Piccinisten, een strijd die alle toonkunstenaars met belangstelling volgden. Welke houding Cherubini in dezen oorlog op muzikaal gebied heeft aangenomen is niet bekend, al ligt het vermoeden voor de hand, dat hij zich meer bij de partij van Gluck dan bij die van Piccini heeft aangesloten. Hij verliet 1788 zijn vaderland voor goed en vestigde zich metterwoon te Parijs. De eerste opera die hij in Frankrijk componeerde was *Demophon*, tekst van Marmontel. In dit werk brak hij met den Italiaanschen stijl, welken hij in zijn vorige opera's had gevolgd en trachtte de eischen van het drama met die der muziek in overeenstemming te brengen. De opera werd door kunstenaars en kenners geprezen, doch door het publiek tamelijk koel ontvangen. Toch stond Cherubini in de muzikale wereld te Parijs reeds zoo hoog aangeschreven, dat, toen de hofkapper van Maria Antoinette, Léonard genaamd, in 1789 het privilegie ontvangen had om te Parijs een schouwburg te stichten, waarin Italiaansche opera's gespeeld zouden worden, de leiding van het muzikale gedeelte dier instelling aan Cherubini werd opgedragen. Hij bracht de beste werken van Anfossi, Paisiello en Cimarosa ten tooneele en wijdde zich voorts met ijver aan de compositie van nieuwe opera's. *Lodoiska*, *Elise ou le voyage du Mont St. Bernard*, *Medea*, *l'Hôtellerie portugaise*, *La prisonnière* en *La punition* waren in de jaren 1791—1800 de vruchten van zijn arbeid. In laatstgenoemd jaar werd zijn meesterstuk op dramatisch gebied, *Les deux journées* (in Duitschland onder den naam van *Der Wasserträger* bekend) voor de eerste maal opgevoerd. Dit werk scheen evenwel minder in den smaak van het Fransche publiek te vallen dan andere opera's van Cherubini; althans het heeft in Frankrijk niet zoo grooten opgang gemaakt als in het buitenland.

Omstreeks hetzelfde tijdstip werd Cherubini leeraar aan het conservatoire en haalde zich in die betrekking het ongenoegen van Buonaparte op den hals. Reeds vroeger had hij hem ontmoet en met hem van meening durven verschillen, toen de eerste consul uitbundigen lof toezwaaide aan Paisiello en Zingarelli. „Paisiello kan er nog door,” zeide Cherubini; „maar Zingarelli!” — De groote generaal, die reeds toen geen tegenspraak duldde, draaide hem den rug toe. Toen nu Buonaparte, aan de helsche machine van Nivôse ontkomen, de gelukwenschen van alle mogelijke corporatiën ont-

ving en ook het conservatoire een deputatie naar de Tuilerieën zond, hield Cherubini, die mede tot de leeraren dier inrichting behoorde, zich achter zijn ambtsbroeders schuil. Buonaparte keek echter naar hem uit en zeide: »Ik zie den heer Cherubini niet." C. moest dus wel voor den dag komen, doch vergenoegde zich met het maken van een stomme buiging. Eenige dagen daarna ontving hij een uitnoodiging om in de Tuilerieën te komen dineeren. Na het diner begon Buonaparte over muziek te praten, terwijl hij driftig de zaal op en neder stapte; hij haalde de beroemde aria »*Ombra adorata*" van Zingarelli aan, klaagde over te sterke accompagnementen in de opera's van Cherubini en kwam er zonder omwegen voor uit, dat hij liever muziek van Paisiello hoorde, die hem, zooals hij zeide, zoo zacht in slaap kon wiegen. »Ik begrijp u," antwoordde Cherubini ironisch, »gij houdt meer van muziek die u niet verhindert onder het luisteren aan staatszaken te denken." Dat antwoord was al te openhartig; Buonaparte deed iemand die zoo vrijmoedig was nooit meer in zijn gunsten deelen. Het gevolg van deze ongenade was, dat Cherubini, ofschoon geëerd en beroemd, moeite had zich het noodige levensonderhoud te verschaffen. Alleen als leeraar en directeur van het conservatoire had hij een vaste betrekking. Zijn leerlingen ver eerden hem, hoewel hij streng en dikwijls niet vrij van hardheid was, en schreven vol eerbied de harmonie-voorbeelden op, die hij hun dicteerde. Een van hen, Halévy, kwam op het denkbeeld om die voorbeelden te verzamelen, en er een verklarenden tekst bij te voegen. Zoo ontstond de bij alle theoretici bekende *Cours de contrepoint et de fugue*. In 1803 had C. de opera *Anacréon* geschreven, twee jaren later ontving hij een voordeelig aanbod van den schouwburg te Weenen. Hij nam het onmiddelijk aan en begaf zich met zijn gezin naar Oostenrijks hoofdstad, waar hij, behalve eenige nieuwe stukken, ook zijn *Lodoiska* ten tooneele bracht. Doch de oorlog brak uit en voerde de Franschen voor de poorten van Weenen. Wederom kwam hij met Napoleon te zamen, die hem spottend toevoegde: »*Puisque vous êtes ici, M. Cherubini, vous dirigerez mes concerts*. C. voldeed aan dat verzoek, dat met een bevel gelijk stond, en ontving geen andere belooning voor zijn verdiensten dan een schadeloosstelling voor zijn onkosten. Zijn nieuwe opera, *Faniska*, werd 1806 te Weenen opgevoerd en o. a. door Haydn en Beethoven bewonderd. Doch de tijdsomstandigheden waren hem niet gunstig. Ten gevolge van de rampen van den oorlog werd zijn engagement aan de opera te Weenen verbroken, hij keerde naar Frankrijk terug en leefde stil en afgezonderd op het buitenverblijf van den prins van Chimay. Twee jaren lang schreef hij geen noot en hield zich gedurende dien tijd bezig met het teekenen van figuren en afbeeldingen op speelkaarten; ook legde hij zich op de botanie toe. Doch op zekeren dag kwam een deputatie van het har-

moniegezelschap van Chimay bij hem met verzoek, om ter gelegenheid van het Caecilia-feest een Mis te componeeren. Eerst weigerde hij hardnekkig; doch reeds na weinige weken liet hij aan enkele vertrouwde vrienden een *Kyrie* en een *Gloria* in *F* hooren, welke stukken 22 November 1809 op het Caecilia-feest te Chimay uitgevoerd werden en de toehoorders in verrukking brachten. Met deze mis begint de derde scheppingsperiode van Cherubini, die hoofdzakelijk aan de kerkmuziek gewijd was. Zijn *Missa* in *F*, de *Missa solemnis* in *D*, de *Krooningsmis* in *A*, het *Requiem* in *c-moll*, het *Requiem* voor mannenstemmen en het *Credo a capella*, — al deze stukken getuigen van zijn groot talent ook op dat gebied.

Met den val van het keizerrijk was ook het lijden van Cherubini ten einde. Hij volgde 1816 Martini als intendant der koninklijke muziek op en werd 1821 directeur van het conservatoire. Toen wijdde hij zich weder vol ijver aan de compositie en schreef, behalve vele opera's en kerkmuziekstukken, ook strijkquartetten, een quintet, sonates voor piano enz. Op drie en zeventigjarigen leeftijd schreef hij nog de opera *Ali Baba ou les quarante voleurs*. — In 1841 nam C. zijn ontslag als directeur van het conservatoire en stierf 15 Maart 1842 in den ouderdom van een en tachtig jaren.

Chemier, Fransch toonkunstenaar, die omstreeks het midden der 16^e eeuw leefde en van wien vierstemmige gezangen overgebleven zijn.

Chevalet, Fr., kam op strijk- en snaarinstrumenten. (z. KAM.)

Chevalier, violist aan de kapel van de koningen Henderik IV en Lodewijk XIII, bespeelde met groot talent de viool en de zoogenaamde *Quint* of *Viola bastarda*. Nog meer bekend is hij als balletcomponist. De titels van de door hem gecomponeerde 33 balletten heeft Michel Henry, een der 24 violisten »de la grande bande de Louis XIII,» medegedeeld in een manuscript, dat zich in de bibliotheek te Parijs bevindt.

Chevillard (Pierre Alexandre François), violoncellist, geb. 15 Januari 1811 te Antwerpen, ontving zijn muzikale opleiding eerst in zijn geboortestad, later aan het conservatoire te Parijs. Op zeventienjarigen leeftijd werd hij eerste violoncellist in het orkest van het Théâtre du Gymnase. Deze plaats verruilde hij 1831 met die van solo-violoncellist aan de Italiaansche Opera en werd spoedig daarna professor in het violoncelspel aan het conservatoire. Hij droeg door zijn quartetuitvoeringen, die hij met de violisten Maurin, Sabatier en den altist Mazas te Parijs gaf, veel bij tot bevordering van den smaak voor Duitsche klassieke muziek; inzonderheid waren het de laatste quartetten van Beethoven, die hij en zijn partners met de meeste nauwgezetheid studeerden en met de meeste volmaaktheid voordroegen. Behalve door eenige compositiën voor zijn instrument, is C. als componist bekend door een *Méthode complète de violoncelle*.

Chevilles, Fr., schroeven voor de snaren op een viool, gitaar, enz.

Chevrette, Fr.; CABRETA, Ital.; een in de 14e eeuw in Frankrijk en Italië bekende soort van schalmei.

Chevrotement, Fr., bokstriller.

Chevroter, Fr., blaten, bij het maken van een triller een geluid geven als dat van een bok.

Chiaramente, Ital., helder, duidelijk, klaar.

Chiaramonte (Francesco), Italiaansch operacomponist, geb. 1818 op het eiland Sicilië, maakte zijn studiën in de compositie bij Raimondi en Donizetti en schreef vele opera's, die in zijn vaderland met meer of minder bijval opgevoerd werden. Tot 1870 was hij koördirecteur aan de Italiaansche opera te Parijs.

Chiarelli (Andrea), beroemd Italiaansch luitenist en componist, geb. 1675 te Messina, ontving zijn muzikale opleiding te Rome en te Napels. Toen hij vandaar naar zijn geboortestad terugkeerde, werd hij vooral bewonderd om zijn spel op den Arciliuto. Kort nadat hij zich in het huwelijk had begeven stierf hij op 24-jarigen leeftijd. Van zijn compositiën zijn gedrukt: *Suonate musicali di Violini, Organo, Viola, Arciliuto* (Napels 1696).

Chiarezza, Ital., helderheid, klaarheid, duidelijkheid.

Chiarini (Pietro), Italiaansch klavierspeler en componist, geb. 1717 te Brescia. Zijn opera's *Achille in Scirio*, *Statira* en *Argenide* waren in Italië gunstig bekend.

Chiaula (Mauro), Italiaansch kerkcomponist, geb. 1530 te Palermo, kwam 1544 in het Benedictijner-klooster aldaar en werd door zijn muziekstukken voor twee en meer koren beroemd. Van zijn in druk verschenen werken is overgebleven: *Sacrae cantiones, quae octo tum vocibus, tum variis instrumentis chorisque conjunctis ac separatis concini passunt* (Venetië 1590).

Chiavacci (Vincenzo), Italiaansch componist, geb. 1757 te Rome, schreef eenige opera's, van welke *Alessandro nelle Indie*, *Il filosofo impostore* en *I quattro parti del mondo* de meest bekende zijn. Gedurende zijn verblijf te Weenen, 1798, gaf hij 12 *Ariette per il cimbalo* in het licht. Twee jaren later ging hij als directeur der Italiaansche opera naar Warschau.

Chiave, Ital.; CLEF, Fr.; sleutel, notensleutel (z. SLEUTEL).

Chiesa, Ital., kerk, komt op muzikaal gebied in de volgende samenstellingen voor: *Aria da chiesa*, *Cantata da chiesa*, *Concerto da chiesa* enz.

Chiffren, Fr., becijferen (z. GENERALE BAS).

Chikering and sons, firma van een der grootste pianofabrieken van de wereld. De zaak is gevestigd te Boston en werd in het leven geroepen door Jonas Chikering, geb. 1800, gest. 1853 te Boston.

Chilcott (Thomas), Engelsch toonkunstenaar, die op het einde der 18^e

en in het begin der 19e eeuw te Bath leefde en 1797 eenige door hem gecomponeerde concerten voor viool in het licht gaf.

Child (William), Engelsch componist, geb. 1605 te Bristol, werd 1631 Baccalaurens, doch eerst 1663 Doctor in de muziek aan de universiteit te Oxford. Hij stierf 1696 te Londen. Van zijn talrijke compositiën zijn Psalmen, *Anthems* en andere kerkelijke stukken bekend.

Chilmead (Edmund), Engelsch toonkunstenaar, tevens philoloog en meetkundige, geb. omstreeks 1611 in Gloucestershire werd 1632 kapelaan aan de Christus-kerk aldaar, van welken post hij 1648 bij Parlementsbesluit ontzet werd. Hij begaf zich daarop naar den muziekdirecteur Thomas Est te Londen en voorzag in zijn levensonderhoud door in diens concertzaal wettelijks muziekkuitvoeringen te geven. Hij stierf aldaar 1654. Zijn op de muziek betrekking hebbende geschriften heeten: *De musica antiqua graeca* en *De sonis*.

Chineesche muziek, z. MUZIEKGESCHIEDENIS.

Chinelli (Giovanni Battista), Italiaansch componist, die, te oordeelen naar zijn overgebleven eenstemmige motetten, omstreeks 1630 geleefd heeft. Van zijn gedrukte werken zijn bekend: Concerteerende Missen voor drie, vier en vijf stemmen met begeleiding van twee violen; *Concerti a 2, 3 e 4 voci* in drie deelen en *Motetti a voce sola*.

Chiochetti (Pietro Vincenzo), Italiaansch componist, geb. op het einde der 17e eeuw te Lucca, liet 1719 te Ancona zijn opera *Alarico ossia l'ingratitude castigata* en 1729 te Venetië zijn oratorium *La circoncisione* uitvoeren.

Chiphonie, oud-Fransch: CYFOINE, is de naam van een in de 12e en 13e eeuw bij de Minstreels gebruikelijk instrument.

Chiroplaste, Fr. (van het Grieksche *Χειροπλαστής*), handvormer, een door J. B. Logier uitgevonden werktuig bij het klavier, om aan de handen en vingers der leerlingen een goede en juiste houding te geven en het verkrijgen der vingervlugheid gemakkelijk te maken.

Chitarra, Ital., z. GUITAAR.

Chitarra coll' arco, Ital., strijkgitaar.

Chitarrina, Ital., kleine gitaar, voornamelijk te Napels in gebruik.

Chitarrone, Ital., de Romeinsche Theorbe, een snaarinstrument met veertien snaren.

Chiti (Girolamo), componist uit de Romeinsche school, geb. op het einde der 17e eeuw, werd 1726 tweede en een jaar later eerste kapelmeester aan de kerk San Giovanni in Laterano te Rome. Hij stierf 1759. Een motet, eenige antiphonen, een *Miserere* voor vier stemmen en twee koren en andere compositiën van hem zijn in de hofbibliotheek te Weenen te vinden.

Chiodendo, Ital., om te sluiten.

Chladni (Ernst Florenz Friedrich), een der grootste mannen op het gebied der akustiek, geb. 30 November 1756 te Wittenberg. Hij bezocht de hoogeschole in zijn geboortestad en te Leipzig, promoveerde 1781 in de filosofie, 1782 in de rechten en zette zich als advocaat te Wittenberg neder. Na zijns vaders dood verliet hij de rechtsgeleerdheid en legde zich met ijver op de studie der natuurwetenschappen toe. In zijn jeugd had hij een groote voorliefde voor de muziek aan den dag gelegd en op zijn negentiende jaar, tegen den wil zijns vaders, klavier leeren spelen. Het was dan ook vooral de muziek, die bij zijn onderzoekingen op het gebied der natuurkunde zijn aandacht trok, en de spoedig gemaakte ontdekking, dat van alle takken der natuurkunde de theorie van het geluid het minst ontwikkeld was; spoorde hem aan een bijzondere studie te maken van de geluidsleer en, zoo mogelijk, de bestaande leemte aan te vullen. Wat de tegenwoordige Akustiek leert, is voor een groot gedeelte zijn werk; hij is de eigenlijke schepper dier wetenschap. De eerste vrucht van zijn studiën was een geschrift: *Ueber die Theorie des Klanges* (Leipzig 1787). In 1790 vond hij een instrument uit hetwelk hij Euphon (z. dit) noemde. Ten einde in zijn levensonderhoud te voorzien, ging hij met dit instrument op reis en hield in verschillende Duitse steden voorlezingen, waarin hij met behulp van de Euphon zijn theorieën bewees. In 1798 vervaardigde hij te Weenen een verbeterde Euphon en vond in het volgende jaar een toetseninstrument, Clavicylinder genaamd, uit, welks toon door het wrijven van een in beweging gebrachten glazen cylinder op de metalen snaren wordt voortgebracht. Ook met dit instrument maakte hij vele reizen, niet alleen door zijn vaderland, maar ook door Denemarken, Nederland, Rusland, Italië en Frankrijk. Zelfs Napoleon I woonde 1808 een zijner lezingen bij, schonk hem 6000 franken en spoorde hem aan, om zijn *Theorie des Klanges* in het Fransch te vertalen. In 1810 verscheen dit werk onder den titel: *Traité d'acoustique*. Van zijn overige geschriften zijn de voornaamste: *Ueber die Longitudinalschwingungen der Saiten und Stücke* (Erfurt 1796); *Ueber die Längentöne der Saiten* (Berlijn 1792); *Beobachtungen über die durch brennendes Wasserstoffgas in einer Röhre hervorzubringenden Töne*; *Beiträge zur Beförderung eines bessern Vortrags der Klanglehre* (Berlijn 1797) en *Ueber drehenden Schwingungen eines Stabs*. Voorts schreef hij vele verhandelingen in verschillende tijdschriften. — Chladni stierf te Breslau 4 April 1827 in den ouderdom van 70 jaren.

Choeur, Fr., koor (z. dit).

Chollet (Jean Baptiste Marie), operazanger, geb. 20 Mei 1798 te Parijs, was eenigen tijd aan de Opéra Comique te Parijs verbonden, zong ook te Brussel en 's Gravenhage en was in laatstgenoemde stad operadirecteur. Hérold schreef voor hem de rol van Zampa in de opera van dien

naam. Na eenigen tijd te 's Gravenhage gewoond te hebben, begaf hij zich weder naar Parijs, waar hij aan het Théâtre Lyrique verbonden werd. Daar hij echter niet veel succes meer had, verliet hij Frankrijk en vestigde zich metterwoon te Brussel.

Chomanowski (Johann), vioolvirtuoos, omstreeks 1846 in Polen geboren, kwam op vijftienjarigen leeftijd te Parijs, waar hij zijn studiën onder leiding van Massart voltooide. Hij werd als violist aan de Groote Opera verbonden. Zijn spel was, zoowel in solo's als in quartetten, voortreffelijk. Hij stierf op jeugdigen leeftijd (1865).

Chopin (Frédéric François), geb. 1 Maart 1809 te Warschau uit Fransche ouders. Van zijn vroegste jeugd toonde hij bijzondere voorliefde voor de muziek en ontving dan ook op jeugdigen leeftijd onderricht in deze kunst. Zijn eerste meester was zekere Zwyny, een Bohemer. Hij maakte in korten tijd groote vorderingen in de kunst en liet zich in vele salons der Poolsche aristocratie hooren. In die kringen maakte hij kennis met den prins Anton Radziwill, die, vol verrukking over den aanleg van den jongen Chopin, hem de noodige middelen verschafte om zijn talent te ontwikkelen en hem aan de leiding van een bekwaam toonkunstenaar, Joseph Elsner toevertrouwde. Nadat hij eenigen tijd bij dezen meester in de leer was geweest, begaf hij zich naar Berlijn, Dresden en Praag, ten einde de beroemde musici, in wier bezit die steden zich mochten verheugen, te hooren. Eindelijk begon hij te verlangen, partij te trekken van zijn talent. Hij begaf zich naar Weenen en liet zich aldaar voor het eerst hooren op een concert van zekere mejuffrouw Veltheim, een kunstenaress die toen zeer in de mode was. Volgens de levensbeschrijving, welke Liszt van Chopin heeft gegeven, verwierf de jonge virtuoos bij die gelegenheid, noch op de concerten welke hij daarna voor eigen rekening gaf, het succes dat hij billijkerwijs verwachten mocht. Intusschen gaf de *Musikalische Zeitung* van Leipzig hoogen lof aan het talent van den jongen kunstenaar. In 1831 verliet hij Weenen met het doel om zich naar Londen te begeven; doch op die reis deed hij Frankrijk's hoofdstad aan en vestigde zich daar voor goed. Parijs was in die dagen als overstroomd door Poolsche emigranten, die tengevolge van de rampen die hun vaderland teisterden in die stad een toevluchtsoord zochten. Zij ontvingen Chopin met al de sympathie aan zulk een rijkbegaafden landgenoot verschuldigd.

De eerste maal dat Chopin zich te Parijs liet hooren was in de salons van Pleyel. De indruk dien zijn spel maakte was over het algemeen zeer gunstig; men erkende in hem een groot talent en aarzelde niet een eervollen rang toe te kennen aan de door hem gecomponeerde stukken. Sommigen hadden echter bedenkingen tegen zijn spel. Field, een vijand van het

romantisme, noemde het een ziekenkamer-talent; Kalkbrenner had insgelijks zijn aanmerkingen op het nieuwe gesternte aan den muzikalen hemel. Doch Chopin beoordeelde zich zelve beter, dan ieder ander het kon doen. Gevoelende dat zijn teer en sijn, veeleer dan machtig, talent geen effect in concertzalen maken zou, bepaalde hij zich tot het spelen in salons. Den dag waarop hij in het Théâtre Italien zijn groot *concerto* in *C.* speelde, werd hij veel minder toegejuicht dan hij gedacht had. Dat was hem een bittere teleurstelling. Hij zag van het spelen in het openbaar af en vergenoegde zich met den bijval, dien hij in de aristocratische wereld van Parijs verwierf. Wie hem voortaan hooren wilde, moest zich in een of anderen salon laten introduceeren. Daar was hij tehuis; daar werden zijn polonaises, mazurka's, nocturnes, ballades en walsen gewaardeerd. Ook wijdde hij zich van dien tijd af aan het onderwijs. Zijn beschaafde manieren en zijn uitstekend talent deden hem een groot aantal leerlingen verkrijgen onder de schoone sekse. Het was mode geworden: men moest les hebben van Chopin.

Intusschen werd in het jaar 1837 zijn gezondheid, die nooit sterk was geweest, ernstig aangetast. Om de toring, die zijn gestel ondermijnde, te bestrijden, zonden zijn geneesheeren hem in den winter van dat jaar naar Majorca. Een zijner warmste bewonderaars en intiemste vriendinnen, Madame Dudevant, in de letterkundige wereld beroemd onder den naam van George Sand, vergezelde hem naar het oord zijner ballingschap, — een opoffering die misschien grooter was, dan zij zich die had voorgesteld; althans in *L'histoire de ma vie* klaagt zij over het despotiek, wrevelig en onverdragelijk karakter van den ziekte. Daar de beroemde schrijfster echter in haar roman *Elle et lui* nagenoeg het zelfde verklaart aangaande Alfred de Musset, mag men met anderen veilig aannemen, dat zij behoefte scheen te hebben, de rol die zij vrijwillig op zich genomen had ten koste harer zieken op te hemelen, en dat zij minder voor pleegzuster geschikt was, dan zij zelf dacht.

Het klimaat van Majorca had een gunstigen invloed op de gezondheid van Chopin uitgeoefend. Toen hij echter in Frankrijk terug gekomen was, deed zijn borstkwaal zich erger dan ooit gevoelen. Van het jaar 1840 tot aan zijn dood, leidde de kunstenaar een rampzalig leven. In 1843, den tijd der onlusten in Frankrijk, bezocht hij Engeland en Schotland. De ovatiën die hem in die landen gebracht werden deden hem de zorg voor zijn gezondheid vergeten, en toen hij in Frankrijk terugkwam, was het slechts om te sterven (17 October 1849). Bij zijn begrafenis werd het *Requiem* van Mozart, dat hij zoo hoog vereerde, uitgevoerd.

Chor, Hoogd., koor (z. dit).

Choragium, Lat., heette bij de Grieken en Romeinen de plaats waar het koor bijeen kwam, om voor de op te voeren drama's voorbereid te worden.

Choragus, Lat., de naam van den aanvoerder van het koor in de antieke Komēdie; in de Tragedie noemde men den kooraanvoerder Coryphæus (z. KORYPHÆOS).

Choral, Hoogd., z. koraal.

Choraliter, Lat., koraalmatig.

Chorda, Lat., snaar (z. dit).

Chorda caracteristico, Lat., geleidende toon.

Chordae essentiales, Lat., de wezenlijke bestanddeelen van een toonsoort (tonica, tert, quint).

Chordae elegantiores, Lat., harmonie-vreemde intervallen, dienende to versiering der melodie.

Chordae naturales, Lat., noemden de theoretici in de middeneeuwen de beneden den grondtoon liggende kleine secunde, de groote sext in de harde en de kleine sext in de zachte toonsoort.

Chordae necessariae, Lat., de noodzakelijke snaren of tonen eener toonsoort, heetten in de middeneeuwen de groote secunde en de onderdominant.

Chordaulodion, een door F. Kaufmann te Leipzig uitgevonden muziekinstrument.

Chordirector, Hoogd., koordirecteur.

Chordometer, snarenmeter, dienende tot bepaling van de dikte en sterkte der snaren van een instrument.

Chordonoton, andere benaming voor monochord.

Choriambus, Lat., een versvoet van de volgende vier lettergrepen — ◡ ◡ —, in de muziek uitgedrukt door twee korte tusschen twee langere noten:

Chorion, Gr., lofzang of Nomos ter eere der godin Kybele bij de oude Grieken.

Chorist, Hoogd., koorzanger.

Chorodidaskalos (*Χοροδιδασκαλος*), aanvoerder of geleider van het koor bij de oude Grieken.

Choron (Alexandre Etienne), muziekgeleerde en componist, geb. 21 October 1772 te Caën. Hij genoot een zorgvuldige opvoeding; alleen de muziek — zoo luidde de wil van zijn vader — mocht hij niet beoefenen. Tengevolge van zijn studiën in de meetkunde maakte hij echter kennis met het systeem van Rameau en schepte zoo groot vermaak in dit werk, dat hij naar aanleiding daarvan bij den abt Roze en Bonesi les ging nemen in de harmonie en de compositie. Laatstgenoemde bracht hem in kennis met de geschriften der Italiaansche muziekgeleerden, hetgeen wederom tengevolge had, dat hij Hoogduitsch ging leeren, om ook de werken van Kirnberger,

Marpurg en Albrechtsberger te bestudeeren. Deze studiën zette hij voort, toen hij 1795 tot leeraar in de meetkunde en later tot Chef de brigade aan de polytechnische school te Parijs werd benoemd. De eerste vrucht van zijn studiën op muzikaal gebied was het in vereeniging met den zangonderwijzer Fiocchi uitgegeven werk: *Principes d'accompagnement des écoles d'Italie* (Parijs 1804). In 1805 associeerde hij zich met een muziekhandelaar te Parijs en gaf, gedreven door de zucht om den muzikalen smaak in Frankrijk te verbeteren, de werken van Palestrina, Josquin, Leo, Jomelli e. a. in het licht; deze onderneming kostte hem evenwel zijn geheele vermogen. Niet ontmoedigd door den min gunstigen uitslag van zijn pogingen, gaf hij spoedig daarop een kostbare uitgave van zijn *Principes de composition des écoles d'Italie* (Parijs 1808), een uittreksel uit de contrapuntische oefeningen van Sala, de *Esemplare* van Padre Martini, de leer van de fuga door Marpurg enz. in het licht. Spoedig daarop verscheen de *Dictionnaire des Musiciens* (Parijs 1810 en 1814), die hij in vereeniging met Fayolle vervaardigd had. Van 1812 tot 1816 was hij deels als *Rédacteur de la société d'encouragement pour l'industrie nationale*, deels als muziekdirecteur bij openbare feesten, werkzaam. In laatstgenoemd jaar werd hij directeur aan de Groote Opera te Parijs en richtte, in plaats van het door de Bourbons opgeheven conservatorium, de *Ecole royal de chant et de déclamation* op. Doch tengevolge van de kuiperijen van machtige vijanden werd hij 1817 uit zijn betrekking als directeur dier instelling ontslagen en richtte toen uit eigen middelen een zangschool op, uit welke later het *Conservatoire de musique classique et religieuse* ontstond. Daar werden de meesterstukken op het gebied van kerkmuziek zorgvuldig ingestudeerd en uitstekend ten gehoor gebracht. Onvermoeid wijdde Choron zich sedert dien tijd aan de ontwikkeling van het koorgezang, en menig belangrijk werk van zijn geest zag het licht. De voornaamste zijner geschriften zijn: *Méthode élémentaire de musique et de plain-chant à l'usage des séminaires et des maîtrises de cathédrales*; *Méthode concertante de plain-chant et de contrepoint ecclésiastique*; *Méthode de chant à l'usage des élèves de l'école royale de chant*; *Solfèges élémentaires, contenant les premières leçons de lecture musicale à l'usage des commençants*; *Méthode concertante élémentaire de musique, à trois parties*; voorts bewerkingen en vertalingen van de theoretische geschriften van Albrechtsberger van de *Traité des voix et des instruments d'orchestre* enz. — Choron stierf 24 Juni 1834 te Parijs.

Chorton, Hoogd., koortoon, orgeltoon.

Chorus, Lat., koor.

Chorus, Lat., heette in de eerste christelijke tijden een muziekinstrument, over hetwelk de heilige Hieronymus in zijn *Epistola ad Dardan de diversis*

generibus musicorum instrumentis handelt. In dit werk, uit de 5^e eeuw afkomstig, beteekent *chorus* een op den doedelzak gelijkend blaasinstrument. In den tijd van de 8^e tot de 10^e eeuw verschijnt de *Chorus* in den vorm van een vierkanten kast, aan welks uiteinden pijpen waren verbonden. Ook werd in dien tijd een strijkinstrument in den vorm eener gebogen Kithara: *Chorus* genoemd. Van de 10^e tot de 14^e eeuw was *Chorus* bovendien de naam van een trommel. Na dien tijd verdween echter de naam *Chorus* voor een muziekinstrument geheel.

Chorus instrumentalis, Lat., *een met instrumenten bezet koor, in tegenstelling van het zangkoor; derhalve datgene, wat men tegenwoordig orkest noemt.

Chorus pro capella, Lat.; CHORO PALCHETTO, Ital.; een bij gelegenheid van groote muziekkuitvoeringen bijzonder versterkt kerkkoor, dat zich in die gedeelten der muziekstukken, welke door bijzondere kracht moesten uitmunten, liet hooren.

Chorus recitativus, Lat., noemde men de verzameling der concerteerende zangstemmen (*voeces concertantes, parti concertate*), in de oude muziekkuitvoeringen, in tegenstelling van het *chorus pro capella* (z. dit.)

Chorus vocalis, Lat., een zangkoor, in tegenstelling van *chorus instrumentalis* (z. dit.)

Chotek (Franz Xaver), componist, geb. 22 October 1800 te Liebisch in Mähren, gest. 12 Mei 1852 te Weenen. Hij heeft op het gebied van dans- en salonmuziek vele werken geschreven.

Chrestien (Charles Antoine), ook vaak Chrétien geschreven, componist en lid der kapel van den koning van Frankrijk, leefde omstreeks het midden der 18e eeuw te Parijs en gaf in het licht: *Pièces de différents auteurs, mises en Trios pour violons* (Parijs 1751). In 1760 werd ook een door hem gecomponeerde komische opera, getiteld: *Les précautions inutiles*, opgevoerd.

Chrétien (Gilles Louis), Fransch toonkunstenaar en muzikaal schrijver, neef van den vorige, geb. 1754 te Versailles, was sedert 1775 violoncellist der koninklijke kapel. Tengevolge van de Fransche revolutie verloor hij zijn post, doch kwam 1807 in de kapel van keizer Napoleon, in welke betrekking hij tot aan zijn dood, 4 Maart 1811, bleef. Van zijn geschriften verscheen: *La musique étudiée comme science naturelle et come art, ou grammaire et dictionnaire musical* (Parijs 1811).

Christe, Latijnsche vocativus van het woord Christus, komt in verbinding met den Griekschen imperatief *eleïson* (ἐλεῖσον) in de R. K. Mis voor, en beteekent in die samenstelling: »Christus ontferm u onzer!»

Christenius (Johann), was omstreeks 1610 cantor te Altenburg. Van zijn leven is weinig bekend; van zijn werken zijn de volgende tot ons ge-

komen: *Selectissima et nova Cantio, quam Valedictionis erga dedicat Patronis, a 6 vocibus* (Jena 1609); *Zwanzig anmuthige geistliche Texte, Gebet und Dank-sagung zu Gott, in seine Musikalische Melodias mit vier Stimmen gesetzt* (Leipzig 1616); *Gülden Venus-Pfeil, in welcher zu finden neue weltliche Lieder, Teutsche und Polnische Tänze* (Leipzig 1619); *Symbola Saxonica, Fürstlicher Personen tägliche Gedenksprüche mit drei Stimmen gesetzt* (Leipzig 1620); *Complementum vnd dritter Theil Fest vnd Aposteltägiger Evangelischer Sprüch, so Melchior Vulpus obergangen, mit 4—8 Stimmen* (Erfurt 1621) en *Omni-geni mancherley Manier newer weltlicher Lieder, Paduans etc.* (Erfurt 1621).

Christianelli (Filippo), Italiaansch toonkunstenaar, omstreeks 1600 kapelmeester aan een kerk te Aquileja in het koninkrijk Napels. Van zijn werken is slechts een tot ons gekomen, getiteld: *Salmi a cinque voci* (Venetië 1626).

Christiani (Georg Gustav), klavierspeler en violist, geb. 1722 te Regensburg, leefde 1755 te Berlijn als kamermusicus en violist aan de kapel van prins Ferdinand van Pruisen.

Christiani (Philippus Xaverius), clarinettist, geb. te Amsterdam 1787, werd op veertienjarigen leeftijd lid van het orkest van het Fransche theater aldaar, later eerste clarinettist van de concerten der maatschappij Felix Meritis. In 1805 kwam hij bij een muziekcorps der Bataafsche Republiek, werd 1814 kapelmeester van een muziekcorps van Lodewijk Napoleon en 1812 van de Garde Nationale van keizer Napoleon. Ook onder de koningen Willem I, Willem II en Willem III bleef hij als militaire kapelmeester, o. a. van de Amsterdamsche schutterij, werkzaam. In 1853 nam hij zijn ontslag uit den dienst en stierf in zijn geboortestad 1867.

Christmann (Johann Friedrich), Duitsch componist en muzikaal schrijver, geb. 10 September 1752 te Ludwigsburg, gest. 1819 te Heutingsheim. Van zijn compositiën, die indertijd zeer geliefd waren, zijn geestelijke en wereldlijke liederen, alsmede een werk, getiteld: *Choralbuch zum neuen württembergischen Gesangbuche*, bekend.

Christo (Fr. João de), Portugeesch toonkunstenaar en monnik, geb. te Lissabon, gest. 30 Juli 1654 te Alcobaca, was als organist beroemd. Van zijn werken zijn bekend: *Praxoens dos quatro Evangelistas a 4 Vozes* en *Licoens de Defuntos, Motetes e Vilhanicos*.

Chroma, Lat. (van het Grieksche *χρῶμα*); **CROMA**, Ital.; dit woord beteekent in de muziek: 1°. een achtste noot, 2°. een verhoogings teeken, en wel *Chroma simplex* de enkele kruis (†), *Chroma duplex* de dubbele kruis (×).

Chromamètre, Fr., een instrument, dat al de tonen van den diapason zuiver aangeeft en het zuiver stemmen van pianofortes enz. gemakkelijk maakt.

Chromatique, Fr.; **CHROMATIEK**, Ned.; **CHROMATISCH**, Hoogd.; **CHROMATICO**, Ital.; bont, gekleurd, afgeleid van het Grieksche woord *χρῶμα*, kleur; daar,

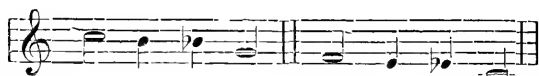
volgens sommigen, de oude Grieken de halve tonen met gekleurde letters aanduiden, is dit voor loopen en toonschalen in halve tonen de benaming geworden.

Chromatische accoordopvolging noemt men de opeenvolging van accoorden, wier tonen in elke stem chromatisch voortschrijden. B. v.:

Chromatisch-diatonisch systeem heette bij de Grieken elke toonopvolging waarin tonen uit het chromatische en diatonische geslacht voorkomen.

Chromatisch geslacht (*χρωματικόν*), heette bij de Grieken het stelsel, waarin voortschrijdingen door halve tonen verplichtend waren. Daar elk Tetrachord slechts vier dynamische klanken mocht hebben en dit getal slechts voor twee halve tonen ruimte had, moesten de dynamische klanken in het Chromatische geslacht der Grieken zich in twee op elkander volgende halve tonen en een kleine terts vertoonen. B. v.:

Chromatische harp, een door Dr. Pfranger te Schleusingen uitgevonden harp, die een chromatische toonladder van vijf octaven had. Zij werd door de Pedaalharp verdrongen.

Chromatische hoorn, ventielhoorn (z. HOORN).

Chromatische tonen heeten die tonen, welke in de Germaansche talen door achtervoegsels (*is, isis, es en eses*), in de Romaansche talen door bijstellingen (*dièse en bémol*) voorgesteld worden.

Chromatische toonschaal, een volgrees van halve tonen binnen den omvang van een octaaf.

De benaming chromatisch komt af van het Grieksche woord *χρῶμα* en beteekent: bont, veelkleurig. Waarom juist die benaming bij de Grieken voor een toongeslacht gebruikt werd, is niet met zekerheid bekend. Volgens sommigen zouden de Grieken tot aanduiding van de halve tonen gekleurde letters gebruikt hebben. Dit is evenwel niet bewezen. Evenmin staat het vast, dat men bij de middeleeuwsche *Tabulatura* deze gekleurde teekens aanwendde. De Grieken onderscheidden drie toongeslachten: het diatonische, waarin weinig of niet gemoduleerd werd, het chromatische, waarin de modu-

latiën veelvuldig waren en het enharmonische, waarin die modulatiën op een bijzondere wijze geschieden. In onzen tijd maakt men die onderscheidingen niet meer en is de muziek een vermenging dier drie toongeslachten.

Chronometer. Dit Grieksche woord, dat letterlijk vertaald: tijd meter betekent, is in de muziek de benaming voor een instrument, met behulp waarvan men den graad van beweging vaststelt. De eerste die een dergelijk instrument vervaardigde was de natuurkundige Sauveur, die van 1653 tot 1716 leefde. Het onderging in den loop der eeuwen vele veranderingen en verbeteringen, o. a. door Harridon (1788), door Duclos en Burga te Berlijn, door Weiske te Meissen, door Stöckel te Burg (1801) en door te Winkel te Amsterdam. De grootste verandering en verbetering onderging het door Mälzel, die 1804 te Weenen een chronometer uitvond, die hij METRONOME (z. dit) noemde, en die nog heden algemeen gebruikt wordt tot aanduiding van de tijdmaat. Ook Gottfried Weber vond 1813 een soort van chronometer uit, die eenigen tijd in gebruik was, doch door de uitvinding van Mälzel van lieverlede op den achtergrond werd gedrongen.

Chrotta, ook Rotta genaamd, een strijkinstrument dat vermoedelijk in de 12^e eeuw in Frankrijk uitgevonden is en tot op het einde der 13^e eeuw in gebruik bleef.

Chrysauder (Friedrich), Doctor in de philosophie en schrijver over muziek, geb. 8 Juli 1826 te Lübtheen in Mecklenburg, was van 1868 tot 1871 redacteur der *Allgemeine Musikalische Zeitung* en heeft vooral naam gemaakt door zijn biographie van Händel. Ook bestaan er van hem twee verhandelingen: *Ueber die Moll-Tonart in den Volksgesängen* en *Ueber das Oratorium*.

Chutte, tegenwoordig geschreven: Chûte, Fr., een soort van Portamento (z. dit) in de oude Fransche muziek. Loulié (1698) geeft er de volgende definitie van:

»La chutte est une inflexion de la Voix d'un son fort ou ordinaire à un petit son plus bas». Zij werd door een schuinsch streepje aangeduid:

welke passage aldus uitgevoerd moest worden:

Chwatal (Franz Xaver), geb. 19 Juni 1808 te Rumburg in Boheme, is als componist hoofdzakelijk bekend door études en vele gemakkelijke stukjes voor klavier. Hij was van 1822 tot 1835 muziekonderwijzer te Merseburg en gaf aldaar zijn eerste vijf en twintig werken, waaronder het bekende mannenkoor »Nacht, o Nacht!», in het licht. Sedert 1835 leeft hij te Maagden-

burg en heeft tot heden ongeveer 245 werken, meest alle voor klavier, geschreven. Zijn methodes voor piano (Op. 93 en Op. 135) zijn aan vele scholen in Duitschland en in het buitenland in gebruik.

Chwatal (Joseph), orgelmaker te Merseburg, geb. 13 Januari 1811 te Rumburg in Boheme, is een broeder van den vorige. Zijn fabriek is onder de firma Chwatal und Sohn bekend. Sedert 1870 is zijn oudste zoon, Bernard, lid der firma.

Ciaconna, Ital.; CHACONNE, Fr.; de benaming van een ernstigen, edelen dans, die vooral in de vroegere Fransche opera's herhaalde malen voorkwam en volgens sommigen uit Italië, volgens anderen uit Spanje afkomstig is. De Ciaconna werd in 3/4-maat geschreven en had perioden van vier, hoogstens van acht maten. Slechts zelden kwam een Ciaconna in 4/4-maat voor.

Ciaconetta, Ital., een kleine Ciaconna.

Ciaffoni (Pietro), Italiaansch componist uit de Romeinsche school, leefde omstreeks 1750. Er zijn van hem nog eenige compositiën voor de kerk in sommige bibliotheken voorhanden.

Ciaja, 1° Alessandro, alleen bekend door zijn *Lamentationes sacrae a voce sola e Basso contin.*, 2° Azzolino Bernardino della C., geb. 21 Mei 1671 te Siena, organist en orgelmaker, die o. a. het orgel in de kerk San Stefano te Pisa vervaardigde. Van zijn compositiën verschenen te Bologna *X Salmi a 5 voci con 2 V. obligati e Violetta a beneplacito*.

Ciampi (Francesco), Italiaansch vioolvirtuoos en componist, geb. 1704 te Massa, woonde sedert 1728 te Venetië, waar de meeste door hem gecomponeerde opera's opgevoerd werden. De namen der meest bekende zijn: *Adriano in Siria*, *Amore in caricatura*, *Antigone*, *Catone in Utica*, *Il negligente* en *Onorio*. Burney citeert ook een *Miserere* van Ciampi, dat nog heden in de hofbibliotheek te Weenen voorhanden is.

Ciampi (Legrenzio Vincenzo), Italiaansch operacomponist, geb. 1719 in de nabijheid van Piacenza, is bekend door vele compositiën, o. a. door de opera's *I tre cicisbei ridicoli*, *Adriano in Siria*, *Il trionfo di Camilla*, *Didone* en *Tolomeo*.

Cibber (Susan Mary), zangeres en beroemde tooneelspeelster, geb. 1716, gest. 1766 te Londen. Haar familienaam was Arne. Zij ontving onderricht in de muziek van haar broeder, Dr. Arne, en was tot 1736 als zangeres, na dien tijd als tooneelspeelster in haar geboortestad werkzaam. In 1734 trad zij in het huwelijk met Theophilus Cibber, zoon van den blijspel-dichter en tooneelspeler Collay C. De ongeregelde levenswijze van haar echtgenoot was echter oorzaak dat zij zich spoedig van hem scheidde. Burney spreekt met lof over haar gevoelvollen zang.

Cibrum, Lat., zeef, noemt men in de orgelbouwkunst het bovenste gedeelte eener windlade waarin de pijpen overeind komen te staan.

Cibulka (Aloys), organist en componist, geb. 22 Febr. 1768 te Praag, werd in Boheme als hervormer der nationale dansmuziek beschouwd. Hij werd 1794 koorrepetiteur te Gratz en vier jaren later muziekdirecteur aan het Hoogduitsche theater te Ofen-Pesth. In 1823 werd hij koordirecteur aan de hoofdkerk te Pesth en als zoodanig 1843 met een zeer klein jaargeld gepensionneerd. Hij verliet Pesth en vestigde zich in het dorpje Totis, waar hij 1845 stierf. Behalve dansen schreef hij ook liederen, variaties voor klavier enz.

Ciccarelli (Angelo), Italiaansche zangmeester, geb. 1806 in een dorp bij de Abruzzen, maakte zijn studiën op het conservatorium te Napels, waar hij van Crescentini onderricht in den zang, van Zingarelli in de compositie ontving. In 1829 vestigde hij zich als zangmeester te Dresden. Talrijke compositiën van hem zijn in druk verschenen; zijn voornaamste werk is een *Stabat Mater*.

Ciconia (Giovanni), Italiaansch schrijver over muziek, leefde in den aanvang der 15e eeuw als monnik in een klooster te Padua.

Cifra (Antonio), kerkcomponist uit de Romeinsche school, geb. omstreeks 1575 in den Kerkelijken Staat, ontving onderricht in de muziek van Palestrina en Nanini. Eerst was hij kapelmeester van het Duitsche collegium te Rome, later, omstreeks 1610 te Loreto en ongeveer tien jaren daarna aan de kerk San Giovanni in Laterano. Hij stierf omstreeks 1638. Na zijn dood gaf Antonio Poggioli tien bundels *concerti ecclesiastici* in het licht, die niet minder dan 200 motetten van Cifra bevatten.

Cima is de naam eener Italiaansche organisten-familie, welke in de 16e en 17e eeuw leefde. Andrea C. was eerst organist aan de kerk Della Rosa in zijn geboortestad, Milaan, en later kapelmeester aan de Maria-kerk te Bergamo. Van zijn compositiën werden vele gedrukt. Giovanni Paolo C., broeder van den vorige, geb. 1570, was in den aanvang der 17e eeuw organist te Milaan en werd door zijn tijdgenooten een bekwaam componist en contrapuntist genoemd. Van zijn werken zijn bekend: *Motetti a 4 voci* (Milaan 1599); *Canzoni, Conseguenze e Contrapunti doppù a 2, 3 e 4 voci* (Milaan 1609); *Concerti sacri a 1, 2, 3, 4 con due a 5 ed uno a 8 voci, con partitura* (Milaan 1610) en eenige canons in de *Regole del contrapunto* van Pater Angleria. — Voorts is als degelijk organist bekend Giovanni Battista C., vermoedelijk een broeder van den voorgaande, die in den aanvang der 17e eeuw te Milaan leefde en aldaar op zestigjarigen leeftijd stierf.

Cimarosa (Domenico), 17 December 1749 te Aversa in het koninkrijk Napels van arme ouders geboren. Hij ontving zijn opleiding te Napels aan een armenschool van het Minoriten-klooster aldaar en voornamelijk was het

de organist van dat klooster, pater Polcano, die zich met het onderwijs van den knaap belastte. Hij leerde hem muziek, Grieksch en Latijn en bracht hem later op het conservatorium Santa Maria di Loreto, waar C. gedurende elf jaren, van 1761 tot 1772, de werken der oude Italiaansche meesters vlijtig bestudeerde. In laatstgenoemd jaar werd zijn eerste opera, *Le stravaganze del conte* in het theater de' Fiorentini met bijval opgevoerd. Nog in hetzelfde jaar volgde de Burleske *La pazzie di Stellidanza e di Zoroastre*. Door beide werken werd hij gunstig bekend en reeds 1774 ontving hij een uitnoodiging om te Rome te komen en voor het carneval aldaar een opera te componeeren. Hij voldeed hieraan en schreef de opera *Italiana in Londra*. Naar Napels teruggekeerd schreef hij *La finta parigina* en *La finta frascatana*. Tot 1780 woonde hij afwisselend in beide steden en componeerde gedurende dien tijd ongeveer twintig opera's en cantates, waaronder een historische, *Caio Mario*, en twee bijbelsche opera's, *Assalone* en *Ia Giuditte*. In de tweede periode van zijn kunstenaarsleven, van 1780 tot 1784, ontstonden niet minder dan 21 operas, waaronder *La ballerina amante*, *Convito di pietra*, die te Venetië met grooten bijval opgevoerd werd, *Olimpiade* en *Il sacrificio d'Abrahamo*. Van 1784 tot 1787 woonde hij te Florence en schreef uitsluitend voor het theater aldaar. Ook een *Requiem* en andere stukken voor de kerk ontstonden in dien tijd, alsmede een ter gelegenheid van de geboorte van den Dauphin van Frankrijk, 1787, gecomponeerde en onder Cimarosa's directie uitgevoerde cantate. In 1787 beriep Katharina II van Rusland hem naar Petersburg en schonk hem den titel van kamercomponist. Hij bleef aldaar vier jaren en componeerde in dien tijd vele opera's, meer dan 200 compositiën van verschillende soort voor het hof en een groote cantate voor den prins Potemkin. Zijn gezondheid was echter niet tegen het Noordsche klimaat bestand en 1792 was hij genoodzaakt zijn ontslag te nemen. De Duitsche keizer, Leopold II, noodigde hem uit naar Weenen te komen en bood hem den post van hofkapelmeester aan, die vroeger door Salieri bekleed was. Te Weenen componeerde hij zijn meesterstuk, *Il matrimonio segreto*, dat bij de opvoering met enthousiasme ontvangen, in verschillende talen overgezet werd en langen tijd een sieraad van het repertoire der komische opera was. Gedurende zijn eenjarig verblijf te Weenen schreef hij voor keizer Leopold nog de opera's *La calamità de' cuori* en *Amor rende sagace* en keerde 1793 naar Napels terug, waar *Il matrimonio segreto* 57 maal achter elkaar gegeven en Cimarosa met eerbewijzen overladen werd. Tot 1796 schreef hij uitsluitend voor Napels een reeks opera's, waaronder *Le astuzie feminine*, van 1796—98 weder nieuwe werken voor Rome en Venetië. De laatste levensjaren van den beroemden componist waren niet gelukkig. Zijn leven werd verbitterd door de kuiperijen van talrijke

tegenstanders, die, met Paisiello aan het hoofd, al het mogelijke deden, om hem ten val te brengen. Aanvankelijk triomfeerde hij over laster en partijwoede en werd tot koninklijk kapelmeester en leermeester der jonge prinsessen benoemd. Toen echter Buonaparte zijn triomftochten door Italië maakte en Cimarosa openlijk zijn sympathie voor de Fransche revolutie verklaarde, ja zelfs aan de politieke gebeurtenissen te Napels deelnam, was het met hem gedaan. Nauwelijks had de reactie, en met haar het Napolitaansche huis der Bourbons, weder voor korten tijd gezegevierd, of C. werd gevangen genomen en ter dood veroordeeld. Slechts op voorspraak van bijna alle Europeesche hoven, en voornamelijk van de keizerin van Oostenrijk, een Napolitaansche prinses, werd hem door koning Ferdinand het leven geschonken, op voorwaarde dat hij het land zou verlaten. Hij wilde zich naar Petersburg begeven, doch bracht het, uitgeput door het lijden in de gevangenis, slechts tot Venetië, waar zich toen de aldaar gewezen paus Pius VII bevond. Voor dezen componeerde hij nog een mis en begaf zich onder behandeling van den pauselijken geneesheer, Dr. Piccioli, schijnbaar met goed gevolg, zoodat hij nog in staat was de voor het carnaval bestemde opera *Artemisia* half gereed te maken. Doch spoedig vertoonden zich de verschijnselen van kanker in de onderbuik en de meester stierf 11 Januari 1801 een smartelijken dood. Men bracht aanvankelijk zijn dood in verband met de voorafgegene politieke gebeurtenissen. Men vermoedde, dat hij vergiftigd was en ging zelfs zoo ver, van de koningin van Napels van die schanddaad te verdenken. Haar karakter gaf ongelukkigerwijze eenige waarschijnlijkheid aan deze verdenking, die niet geheel werd opgeheven door de verklaring van Dr. Piccioli, dat Cimarosa een natuurlijken dood gestorven was. De kardinaal Gonzalvi, een vriend en beschermer van Cimarosa, liet hem met groote plechtigheid in de kerk San Carlo te Rome begraven en droeg aan Canova de vervaardiging van een marmeren borstbeeld van den componist op, dat in de galerij van het Kapitoel werd geplaatst.

Cimbal, z. HAKKEBORD.

Cimballes, Fr., bekkens (z. dit).

Cimello (Giovanni Antonio), Italiaansch contrapuntist uit Venetië, wiens bloeitijd in het midden der 16e eeuw valt.

Cimoso (Guido), violist, organist en componist, geb. 10 Februari 1804 te Vicenza, heeft ongeveer honderd compositiën geschreven, waaronder een *Grande studio di allegorie armonico-religiose*, en *Grande Studio allegorico musicale*, beide voor groot orkest.

Cinelli, Ital., (waarschijnlijk verkort van *bacinelli*); *cinelies*, Fr.; de bekkens.

Cinfolo pastorale, Ital., noemt Bonanni in zijn *Gabinetto Armonico* een instrument dat veel overeenkomst met de Pansluit heeft.

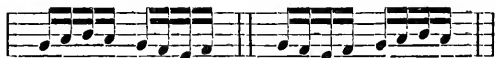
Cinnor, z. KINNOR.

Cinque (Ermengildo), Italiaansch componist, die in de tweede helft der 18^e eeuw leefde. Er bestaan van hem oratoria, cantates (*Angelica e Medoro*, *Il sogno di Scipione* e. a.) en sonates voor drie violoncellen.

Cipolla (Francesco), Italiaansch toonkunstenaar, waarschijnlijk uit Napels, leefde in de tweede helft der 18^e eeuw en is, behalve door eenige opera's, door de te Londen verschenen werken: *Cipolla's VI English and Italian songs* en *Cantates* bekend.

Cipriano-Cornier, Italiaansch vioolvirtuoos, geb. omstreeks 1750 te Venetië, ontving aldaar onderricht in het vioolspel van Nazzari, ging op jeugdigen leeftijd naar Polen en werd 1772 concertmeester, kamervirtuoos en leermeester van den vorst Sapieha. Hij stierf reeds 1789.

Circolo, Ital., cirkel, kring, was 1° in de mensuraalmuziek de benaming voor het maatteeken ○ van het *tempus perfectum*; 2° de benaming voor twee in elkaar gevlochten *circoli mezzî*. Deze moesten elkander in diervoege opvolgen, dat zij boven elkander geplaatst een soort van cirkel vormden.

Tegenwoordig is de benaming niet meer in gebruik.

Circolo mezzo, Ital., de naam van een uit vier noten bestaande figuur, die eenige gelijkenis met een halve cirkel heeft.

Circuli harmoniae, Lat., heeten volgens de *Dissertatio epistolica* van Bannus (Cap. 13) de *Modi* of *Tropi musici*.

Circumvolutio, Lat., omwenteling, zekere manier van voordracht in het kerkgezag, waaronder men de invoeging van drie noten tusschen de laatste en voorlaatste noot verstaat.

Cirilli (Francesco), Napolitaansch musicus uit het midden der 17^e eeuw, heeft bij het drama *Orontea, regina d'Egitto* van Giacinto Andrea Ciccognini en bij *Il ratto di Elena* van Gennaro Paoletta muziek geschreven, die 1654 en 1655 te Napels in partituur verscheen.

Cirkel, kring, in welken al de voortteekeningen der toonsoorten te brengen zijn. (z. QUINTENCIRKEL).

Cirkel-canon, CANON PER TONOS, Lat., een canon, in welken elke stem bij het herhalen van het thema telkens een interval hooger begint, zoodat al de twaalf toonsoorten van *dur* of *moll* worden doorloopen.

Cirlerus, componist uit de 16^e eeuw, van wiens werken niets overgebleven is dan een door Jacob Paix voor orgel gearrangeerd lied „*Bewahr' mich, Herz*”.

Cirri, (Giovanni Battista), Italiaansch violoncelvirtuoos, geb. omstreeks 1740, bracht langen tijd in Engeland door. Als componist is hij bekend door een verzameling strijkquartetten en trio's.

Cis, Ned., Hoogd.; *do diesis*, Ital.; *ut dièse*, Fr.; *c sharp*, Eng.; de een halven klanktrap verhoogde eerste toon der diatonische en tweede der chromatische toonschaal.

Cis groote terts, Ned.; *Cis dur*, Hoogd.; *do diesis maggiore*, Ital.; *ut dièse*, majeur Fr.; *c sharp major*, Eng.; de harde toonsoort van *cis* met een voortekening van zeven kruisen (voor *f*, *c*, *g*, *d*, *a*, *e* en *b*).

Cisis, de door een dubbel kruis een halven klanktrap verhoogde toon *cis*. Alle toetseninstrumenten brengen dezen toon door den *d* genaamden toets voort.

Cis kleine terts, Ned.; *Cis moll*, Hoogd.; *do diesis minore*, Ital.; *ut dièse mineur*, Fr.; *c sharp minor*, Eng.; de zachte toonsoort van *cis* met een voortekening van vier kruisen (voor *f*, *c*, *g* en *d*).

Cistre, Fr., z. SISTRE.

Citela of **Citola** is de benaming van een instrument, dat van de 10e tot de 14e eeuw in gebruik was. Het hield het midden tusschen een citer en een viool. Vermoedelijk was het van Britschen of Keltischen oorsprong en had zes snaren. De kam van het instrument was plat, zoodat men alle snaren te gelijk kon aanstrijken. Later heeft, naar men zegt, dit instrument in Frankrijk en Duitschland ook den naam *Rota* (z. CHROTTA) gedragen.

Citer, Ned.; ZITHER, Hoogd.; CITARA, Ital.; een reeds bij de oude volken bekend instrument, bestaande uit een houten kast met zes draadsnaren, die met een houtje of een pennetje aangeslagen worden. Tegenwoordig is het nog alleen in Spanje en bij sommige bergbewoners in gebruik (z. KITHARA).

C. L., verkorting van *col. legno* (z. LEGNO).

Claepius (Wilhelm Hermann), componist en theoreticus, geb. 20 Augustus 1801 te Köthen, aldaar gest. 11 Augustus 1868, was aanvankelijk voor de theologie bestemd en bezocht de universiteiten van Halle en Leipzig. Zijn liefde voor de muziek was echter zoo groot, dat hij het voornemen opvatte, zich geheel aan die kunst te wijden, en zich 1823 met dat doel naar Dresden begaf, waar hij door K. M. v. Weber als bassist bij de opera werd aangesteld, bij Mieksch onderricht in den zang nam en zich met ijver op de theorie der muziek toeleigde. Hij was achtereenvolgens te Bremen, Brunswijk, Maagdenburg en Berlijn als zanger en tooneelspeler werkzaam en vestigde zich 1842 in laatstgenoemde stad als muziekonderwijzer. Hij componeerde ouvertures, strijkquartetten, liederen en gezangen en schreef de muziek bij vele drama's en balletten.

Clagget (Charles), toonkunstenaar en instrumentenmaker, geb. 1755 te Londen. Hij besteedde het grootste gedeelte van zijn tijd en vermogen aan

de verbetering der muziekinstrumenten. Tot 1791 had hij zich bezig gehouden met het vervaardigen en verbeteren van dertien soorten van instrumenten, die op bepaalde tijden in zijn huis te bezichtigen en ook dikwijls op concerten te hooren waren, o. a. het zoogenaamde Teliochord, een zonder temperatuur volkomen zuiver gestemd klavier, waarop de tonen *cis*, *dis* enz. met behulp van één pedaal in *des*, *es* enz. veranderd konden worden en het onderscheid in hoogte der enharmonische tonen toch duidelijk in het oor viel. Ook vond hij een waldhoorn uit, die uit twee met elkaar verbonden horens bestond, van welke de eene in *D*, de andere in *Es* gestemd was, zoodat men op dit instrument de geheele toonschaal kon spelen. Voorts vervaardigde hij een instrument om te stemmen, den voorlooper van den chromameter, en vond beweegbare kammen op de strijkinstrumenten uit.

Clair (Jean Marie le), vioolvirtuoos, geb. 1697 te Lyon, legde zich aanvankelijk op de danskunst toe en werd balletmeester te Turijn. Aldaar leerde hij den violist Sanis kennen, onder wiens leiding hij zich met zoo grooten ijver op het vioolspel toelegde, dat hij na korten tijd als solist kon optreden en op zijn reizen door Frankrijk en Nederland groot succes had. Van zijn reizen teruggekeerd, vestigde hij zich te Parijs, waar hij als muziekonderwijzer en componist een ruim bestaan had. Hij werd in den nacht van 22 October 1764 te Parijs vermoord, naar men vermoedde als offer van den nijd van eenige zijner kunstbroeders. Vele zijner compositiën voor viool, alsmede een opera, *Scylla et Glaucus*, verschenen te Parijs in druk.

Clairembault (Louis Nicolas), organist en componist, geb. 19 December 1676 te Parijs, gest. 1749, trok door zijn orgelspel de aandacht van Lodewijk XIV en werd 1696 tot koninklijk organist en intendant der muziek van Madame de Maintenon benoemd. Hij componeerde motetten, cantates en stukken voor klavier.

Clairon, Fr., kleine trompet, in de middeneeuwen in gebruik. Dit instrument klonk een octaaf hooger dan de gewone trompet. Ook is het de benaming voor zeker tongwerk in het orgel.

Clairon (Hippolyte), zangeres en tooneelspeelster, geb. 1723 nabij Condé, gest. 18 Januari 1803 te Parijs. Haar eigenlijke naam was Claire Joséphe Hippolyte Leyris de Latude. Tegen den wensch harer ouders verbond zij zich aan het tooneel, nam te Rouaan en in andere provincie-steden onderricht in den zang en werd 1743 aan de Groote Opera te Parijs geëngageerd. Niet lang daarna trad zij als tooneelspeelster in het Théâtre Français op, waar zij, zelfs door Voltaire bewonderd, 22 jaren lang de ieveling van het publiek was. Zij stierf echter vergeten en in armoede.

Clairval (Jean Baptiste), zanger aan de Opéra Comique en de Comédie Italienne te Parijs, geb. 27 April 1737 te Etampes, gest. 1795

te Parijs, was langen tijd een sieraad van de opera. Bijna alle hoofdrollen in de opera's van Duni, Grétry, Monsigny en Philidor zijn voor hem geschreven.

Clapisson (Antonin Louis), operacomponist, geb. 15 September 1808 te Napels, waar zijn vader, een geboren Franschman, in dienst van koning Murat stond. In 1815 ging hij met zijn ouders naar Parijs en kwam 1830 op het conservatoire, waar hij door Habeneck in het vioolspel en door Reicha in de compositie onderwezen werd. Ofschoon hij dat instituut eerst 1835 verliet, was hij reeds 1832 tweede violist in het orkest van de Groote Opera. Als componist maakte hij zich het eerst bekend door talrijke romances, die spoedig populair werden. In 1838 schreef hij zijn eerste opera, *La Figurante*, die gevolgd werd door: *La symphonie* (1839), *La Perruche* (1840), *Les bergers trumeaux* (1844), *Gibby*, *La cornemuse* (1846), *Jeanne la folle* (1848), *La statue équestre* (1850), *Les mystères d'Udolphe* (1852), *La promise* (1854), *Fanchonette* (1856), *Margot* (1857), *Les trois Nicolas* (1858) e. a. Slechts enkele dezer werken maakten een blijvenden indruk. Clapisson werd 1847 ridder van het Legioen van Eer, 1854 lid der académie en spoedig daarop professor aan het conservatoire, welken post hij tot zijn dood, 20 Maart 1866, vervulde.

Claque, Fr., noemt men het corps betaalde claqueurs dat bij concerten en tooneelvoorstellingen te Parijs dienst doet. Stichter van de claque was Sauton, die 1820 een Assurance des succès dramatiques oprichtte. Daar bestelden de directeuren van publieke vermakelijkheden zoo vele claqueurs als voor elke voorstelling noodig waren, dikwijls 300—500 personen, die niet zelden reeds bij de repetitiën van een of ander werk onderricht werden, op welke plaatsen zij moesten applaudisseeren. De Parijsche claque is in verschillende afdeelingen verdeeld, zooals blijkt uit de namen *Commissaires*, *Pleureurs*, *Rieurs*, *Chateuilleurs*, *Bisseurs* enz.

Claquebois, Fr.; XYLOGANUM, Lat.; hout- en stroo-instrument (z. dit).

Clar., verkorting van CLARINETTO.

Clara voce, Lat., met heldere stem.

Clarck (Richard), Engelsch toonkunstenaar, lid van de koninklijke kapel en koördirecteur te Londen, gest. 1848, was de eerste die op goede gronden bewees, dat de Engelsche hymne *God save the king* niet door Carey, ook niet door Händel of Lully, maar door John Bull gecomponeerd is. De titel van het boek, waarin dit door hem betoogd werd, heette: *An account of the national anthem, intitled: God save the king* (Londen 1823).

Clari (Giovanni Carlo Maria), Italiaansch componist, hoofdzakelijk van kerkmuziek, geb. 1669 te Pisa, was een leerling van Giovanni Paolo Colonna te Bologna, in welke stad hij 1695 zijn opera *Il savio delirante*

liet opvoeren. Hoofdzakelijk echter is hij beroemd door zijn duetten en terzetten, die zich in manuscript in de hofbibliotheek te Weenen bevinden, waar ook een *Credo*, een *Ave Maria* en een *Stabat Mater* van hem voorhanden zijn.

Clarinet, Ned.; CLARINETTE, Hoogd. en Fr.; CLARINETTO, Ital.; een houten blaasinstrument, omstreeks 1696 door Johann Christoph Denner te Neurenberg uitgevonden. De benaming clarinet, een diminutief van clarino (trompet), ontstond daardoor, dat de tonen van dit instrument eenige gelijkenis hadden met die der trompet. — De verschillende deelen der clarinet zijn: 1° de snavel benevens het blad, 2° het kopstuk, 3° het middenstuk, dat uit twee deelen van verschillende grootte (naarmate de stemming van het instrument) bestaat, 4° de beker of klanktrechter. Naarmate de hoogte van den grondtoon spreekt men van *A*-, *B*-, *C*-, *d*-, *e*-, *es*-, *f*-, *g*- en *as*-clarinetten, van welke in vereeniging met de strijkinstrumenten slechts de eerste drie soorten gebruikt worden; de overige komen in den regel alleen bij militaire muziek en dansmuziek voor. Behalve de hierboven genoemde clarinetten, kent men ook alt- en basclarinetten. De altclarinet staat een quart lager dan de gewone *B*-clarinet, de basclarinet een octaaf lager dan de *B*- of *A*-clarinet. Deze instrumenten hebben hun ontstaan te danken aan het streven der instrumentenmakers uit de 16e en 17e eeuw, om van elké soort van instrumenten een accoord of stemwerk (z. dit) te maken. — Tot het voortbrengen der tonen zijn vooral de deelen van het middenstuk van belang, waarin zich 20 toongaten bevinden, van welke 8 open liggen en door de vingertoppen bedekt moeten worden; de overige worden door middel van kleppen behandeld. Elk toongat, zoowel als elke klep draagt een bijzonderen naam, overeenkomstig den naam, dien het op de *C*-clarinet draagt. De door verschillende octaven loopende toonomvang der clarinet wordt door zwakker of sterker aanblazen, overblazen genoemd, verkregen. Zooals hierboven is vermeld, werd de clarinet omstreeks 1696 uitgevonden. Het schijnt eenigen tijd geduurd te hebben, voordat zij in het orkest werd ingevoerd; want zelfs na den dood van Denner spreekt Mattheson in zijn *New eröffnetes Orchester* (1713) wel van »der allerstärksten, weitest schallenden Trompete, der prächtigst tönenden Posaune, den lieblich pompösen Waldhörnern, der gleichsam redenden Hautbois, dem stolzen Basson, der harten Zinke und der modesten Flöte,“ doch maakt met geen enkel woord melding van de clarinet. Het door Denner vervaardigde instrument had, naar men zegt, zeven open toongaten en twee met kleppen bedekt; later voegde de uitvinder er nog een derde klep bij. De eerste verbeteraar van de clarinet, B. Fritz, gest. 1766 te Brunswijk, vond de tweemaal gestreepte *cis*- of *des*-klep uit; Xavier Lefèvre, die omstreeks 1800 aan de Groote Opera te Parijs verbonden was, de eensgestreepte *cis*- of *des*-klep. Terstond na deze verbetering lieten de gebroe-

ders Stadler te Weenen de klanktrechter der clarinet verlengen en ombuigen, door welke operatie de lage tonen van het kleine octaaf, *dis*, *d*, *cis*, *c*, verkregen werden. Deze verbetering maakte echter geen grooten opgang; slechts weinige instrumenten in dien vorm kwamen in gebruik. De grootste volmaaktheid verkreeg het instrument eerst na het jaar 1813. De clarinetist Iwan Müller zond in dat jaar aan de directie van het conservatoire te Parijs een door hem uitgevonden clarinet ter beoordeeling, op welk instrument, van 13 kleppen voorzien, men in alle toonaarden kon spelen. Ofschoon het oordeel der directie van het conservatorium aanvankelijk niet gunstig luidde, werd toch de uitvinding van Iwan Müller spoedig bekend en vrij algemeen nagevolgd. Het grootte nadeel, volgens de meening van genoemd conservatoire, aan de uitvinding van Iwan Müller verbonden, was, dat de clarinetten er van lieverlede toe zouden komen, alles op de *B*-clarinet te blazen; daardoor zou het eigenaardige verschil van klank tusschen de verschillende clarinetten verdwijnen. En inderdaad is dit nadeel niet gering. Het verschil van klank tusschen *A*-, *B*- en *C*-clarinetten is door goede componisten steeds in het oog gehouden. Een Mozart, een Beethoven, een Weber of welke groote componist ook, zou geen *B*- of *A*-clarinet gebruikt hebben waar het karakter van het muziekstuk den scherpsten klank van een *C*-clarinet vereischte. Wanneer dus sommige clarinetten, in navolging van Iwan Müller, alles op de *B*-clarinet spelen, begaan zij een fout tegen de intentie van den componist, -- een fout die vooral dan niet te verontschuldigen is, wanneer de *A*-clarinet voorgeschreven is. Het kan namelijk voorkomen, dat de componist dit instrument heeft aangewend om gebruik te maken van de

lage *e* die op de *A*-clarinet als *cis* klinkt. Deze toon

is op de *B*-clarinet, wier laagste toon als *d* klinkt, niet

te spelen. De speler zou dan verplicht zijn de noot een octaaf hooger te transponeeren, hetgeen een geheel ander effect maakt, dan de componist bedoeld heeft.

Na Iwan Müller zijn nog verbeteringen aan de clarinet aangebracht door Jansen te Parijs, H. J. Ziegler te Weenen, V. Szalkiewicz te Warschau, Adolphe Sax te Parijs en Antonio Romero te Madrid. Vooral die van Sax waren belangrijk. Door het roer bij den beker ietwat te verlengen, verkreeg hij in de laagte den toon *dis*. De toon *bes'*, die op de oude clarinetten zeer slecht was, is op de nieuwe instrumenten een der besten.

De trillers op de lage a en op e' en b' , de octavengangen

en een menigte andere passages die vroeger onuitvoerbaar waren zijn op de instrumenten van Sax gemakkelijk.

De clarinet heeft een omvang van drie en een half octaaf, de daarboven liggende tonen zijn hoogst moeilijk te spelen. Haar noten worden in den vioolsleutel geschreven.

(met de chromatische tonen.)

Deze noten klinken op de C -clarinet zooals zij geschreven staan, op de B -clarinet (eigenlijk Bes -clar.) een groote secunde, op de A -clarinet een kleine terts lager.

Men onderscheidt op dit instrument vier registers: het lage register (van e tot e'), het schalmey-register (f' , g' , a' en $b'es'$), het middenregister (van b' tot c') en het hooge register (van d'' tot den hoogsten toon). Elk van deze vier registers heeft een eigenaardig karakter: het hooge register is, scherp en snijdend en wordt slechts in solo-passages of in een *fortissimo* gebruikt (slechts enkele tonen kunnen, behoorlijk voorbereid, ook *piano* aangehouden worden); het midden- en schalmey-register is bijzonder geschikt voor zangrijke melodieën, arpeggio's en loopen; de tonen van het lage register hebben, vooral in een langzaam *tempo*, iets sombers en geheimzinnigs; componisten als Weber, Meyerbeer, Berlioz, Wagner e. a. hebben er groot effect mede te weeg gebracht.

Van alle blaasinstrumenten is de clarinet datgene, op hetwelk men een toon het gemakkelijkst kan doen aanzetten, aanzwellen, afnemen en wegsterven. Vandaar dat alle mogelijke nuances in de toonsterkte op dit instrument uit te voeren zijn.

De clarinetten in E_s en in D , die bij gewone orkestmuziek zelden voorkomen (laatstgenoemde wordt o. a. in het symphonisch gedicht *Mazeppa* van Fr. Liszt gebruikt) zijn bij de militaire muziek in zwang. De E_s -clarinet klinkt een kleine terts, de D -clarinet een groote secunde hooger dan de C -clarinet. Beide hebben een scherp geluid. De hooge F -clarinet, vroeger bij de militaire muziek in gebruik, is thans door de E_s -clarinet geheel verdrongen. De lage F - of E_s -clarinet, ook Altclarinet genoemd, klinkt een quint lager dan zij geschreven staat. Dit instrument is zeer schoon van klank, doch wordt slechts zelden aangetroffen. Meer bekend is de B asclarinet, die een octaaf lager dan de B - of dan de A -clarinet staat. Daar het een instrument is van dezelfde constructie als de gewone clarinet, alleen van grooter afmetingen

dan deze, is ook de omvang nagenoeg dezelfde. Het doel van de basclarinet is, den omvang der gewone clarinet naar de laagte toe uit te breiden. Haar tonen worden deels in den bassleutel, deels in den vioolsleutel genoteerd. Zij klinken, in eerstgenoemden sleutel opgeteekend, een none of een decime (naarmate het instrument in *B* of in *A* staat) lager, in laatstgenoemde sleutel een secunde of een terts lager dan zij geschreven staan.

NOTEERING.

EFFECT. Basclarinet in *B* (Basclarinet in *A*)

De lage noten der basclarinet zijn de beste en maken, althans wanneer zij elkander langzaam opvolgen, een zeer schoon effect. Voorbeelden vindt men in de partituren van Berlioz, Meyerbeer, Liszt en, vooral, van Wagner. Ook dit instrument is door Adolphe Sax en later door Duitsche instrumentenmakers veel verbeterd.

Clarino, de Italiaansche benaming voor trompet (z. dit), ook voor zeker orgelregister, een octaaf hooger dan de trompet.

Clarke (Jeremiah), Engelsch componist, geb. 1668 te Londen, gest. 5 November 1707, was organist aan de St. Paulus-kerk in zijn geboortestad, lid van de koninklijke kapel en hoforganist. Als componist is hij hoofdzakelijk bekend door eene *Anthem* en door het Intermezzo *The four Seasons*. Vele anderen zijner werken zijn voor ons verloren gegaan. Hij werd verliefd op een dame uit den aanzienlijken stand, doch daar de vervulling zijner wenschen hem onmogelijk toescheen, maakte hij zich in een oogenblik van wanhoop van kant.

Clarke (John), ook bekend onder den naam Clarke Whitfield, Engelsch componist en contrapuntist, geb. 1770 te Gloucester, begon 1789 zijn studiën in de muziek bij Dr. Hayes te Oxford. Hij werd aldaar 1793 *Baccalaureus* (z.d.) in de muziek en verkreeg den post van organist te Ludlow. Twee jaren later werd hij tot organist te Armagh in Ierland en kort daarop tot leeraar in de muziek aan de kerk St. Patrick te Dublin benoemd. Zijn verdiensten waren zoo groot, dat het Trinity-collegie in laatstgenoemde stad hem den doctorstitel verleende. Denzelfen titel verkreeg hij van de universiteit te Cambridge. Van zijn talrijke compositiën verdienen bijzondere vermelding vier boeken met kerkmuziek, vele bundels liederen en gezangen, twee groote oratoria, die 1822 en 1825 op de groote muziekfeesten te Hereford uitgevoerd werden, vele goed bewerkte klavieruittreksels van de oratoria van Händel, een bloemlezing uit de werken van Purcell enz.

Claro, Clario en **Clararius** waren in de 10^e tot de 14^e eeuw de Latijnsche benamingen voor verschillende soorten van trompetten, waarvan enkele uit hout met metalen banden, andere uit koper, sommige zelfs uit zilver vervaardigd waren.

Clasing (Johann Heinrich), klavierspeler, theoreticus en componist, geb. 1779 te Hamburg, aldaar gest. 8 Febr. 1829, was in zijn geboortestad als hoogstverdienstelijk muziekonderwijzer bekend en bracht zeer veel tot de bevordering der toonkunst daar ter stede bij. Hij componeerde o. a. de oratoria: *Die Tochter Jephtha's* en *Belsazar*, een vierstemmig *Vater unser*, de lyrische opera: *Micheli und sein Sohn*, de komische opera: *Welcher ist der Rechte*, sonates, phantasieën, rondo's enz.

Classicum, Lat., was in de middeleeuwen de naam voor een soort van trompet. Ook verstond men onder dit woord een samenklank van instrumenten van verschillende soort.

Classiek, z. KLASSIEK.

Claudin le jeune of **Glaudin**, Fransch contrapuntist, geb. in de laatste helft der 16^e eeuw te Valenciennes, gest. 1612, was koninklijk kamercomponist en maakte met zijn werken, van welke slechts weinige tot ons gekomen zijn, grooten opgang.

Clauss (Victor), organist en componist, geb. 24 November 1805 te Bernburg, studeerde bij Fr. Schneider, werd 1828 organist in zijn geboortestad, richtte aldaar een zangvereniging voor geestelijke muziek op, verkreeg 1834 den titel van hertogelijk muziekdirecteur en werd drie jaren later als organist naar Ballenstedt verplaatst. Van zijn werken verschenen in het licht stukken voor orgel en klavier en liederen.

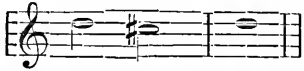
Claussen (Wilhelm), een talentvol doch vroeg gestorven componist, geb. 1843 te Schwerin, ontving het eerste onderricht in de muziek in zijn geboortestad, bezocht het conservatorium van Stern te Berlijn, verkreeg 1868 het stipendium der Meyerbeer-stichting te Berlijn en maakte dientengevolge een reis door Frankrijk en Italië. In den herfst van 1869 keerde hij naar Duitschland terug, doch stierf reeds 22 December van datzelfde jaar in zijn geboortestad. Zijn door de Meyerbeer-stichting bekroonde ouverture is dikwijls te Berlijn uitgevoerd. Onder zijn nagelaten werken bevinden zich stukken voor klavier en liederen.

Clausula, Lat.; **CLAUSULE**, Fr.; **CLAUSEL**, Hoogd.; in Latijnsche werken over de theorie der muziek beteekent dit woord een korte melodie, een motief, vooral tusschen de verschillende intreden van canonische of gefugeerde zinnen. Dientengevolge noemt men *Cl. a claudendo* een slotval van een contrapuntischen zin; *Cl. altizans* een melodie in unisono, die als voorlaatste toontrap de terts der toonsoort draagt, ook *Cl. explementalis* genaamd, daar zij tot aanvulling

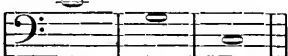
der harmonie dient; *Cl. cantizans*, een notenfiguur in den discant, uit drie klanken bestaande, van welke de eerste en laatste dezelfde, de middelste een halven toon lager is ; *Cl. dissecta*, een grondstem

die hetzij een quart, hetzij een quint, stijgt; *Cl. dissecta acquiescens* een uit twee tonen bestaand motief, van welke de laatste geen slot vormt, doch wegens

den langen duur geen voltoon eischt,

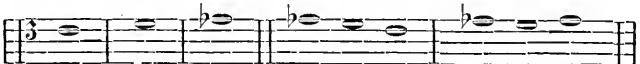
Cl. desiderans, wanneer het oor de voleinding van het motief, wegens de korthed van den voorlaatsten klank, vordert: ; *Cl. fundamen-*

talis heet elke bascadans, welks laatste drie tonen tonica, dominant en tonica

heeten ; *Cl. ordinata ascendens perfectior* noemt men

ook de *Cl. cantidans*, *Cl. ordinata ascendens imperfectior* ook wel de *Cl. altizans*. *Clausulae peregrinae*, vreemde cadansen, zijn volgens de meening van eenige theoretici alle toonsluitingen, welke niet op de tonen van den drieklank der tonica, maar op andere uitgevoerd worden. Sommigen hebben weder andere indeelingen en noemen b. v. in de schaal van *C* groote terts de toonsluitingen op *A* en *F*: *Clausulae affinales*; die op *D* en *Bes*: *Clausulae propriae*. De *cl. peregrina* wordt ook wel *cl. primaria*, *perfectissima* en *finalis* genoemd; de *affinalis*, *Cl. tertiaria* of *imperfecta* en de *propria*, *Cl. secundaria* of *perfecta*. *Cl. tenorizans* heet elke toonsluiting, wanneer zij in de groote terts-toonsoort in haar laatste drie tonen slechts in groote secunden voortschrijdt:

 in de kleine terts-toonsoort echter alleen een kleine en een groote secunde ofslechts twee kleine secunden vertoont.

De verscheiden clausules, die als een bijzondere eigenaardigheid van enkele stemmen gelden — b. v. alt-clausule, tenoor-clausule enz. — behouden dien naam ook dan, wanneer zij hun plaats met een andere verwisselen.

Clausz-Szarvady (Wilhelmine), klavierspeelster, geb. 13 December 1834 te Praag, ontving haar muzikale opleiding aan het instituut van Joseph Proksch. In 1849 maakte zij, vergezeld van haar moeder, haar eerste kunstreis door Duitschland en speelde o. a. te Dresden en te Leipzig met grooten bijval. In 1851 begaf zij zich naar Parijs, waar zij o. a. in een door Berlioz gedirigeerd concert optrad. Door den dood harer moeder en door eigen ziekte verhinderd concerten te geven, begaf zij zich voor

eenigen tijd naar Montpellier, waar zij bij de zangeres Ungher-Sabatier een verblijf vond. Eerst 1852 keerde zij naar Parijs terug en gaf er 2 Februari van dat jaar een schitterend concert. In de maand April van hetzelfde jaar speelde zij gedurende de »Season" te Londen, gaf in de jaren 1852 en 1853 afwisselend concerten in beide steden en maakte 1855 een kunstreis door Nederland en Duitschland, in welke landen haar spel algemeene bewondering verwekte. Hector Berlioz noemde haar »de eerste onder de vrouwelijke pianisten." Tegenwoordig woont zij met haar echtgenoot, den Hongaarschen schrijver Fr. Szarvady, te Parijs.

Claväoline, z. AEOLINE.

Clavecin of **Clavessin**, Fr., vleugel, klavier (z. deze).

Clavecin acoustique, Fr., is de naam van een toetseninstrument, dat de instrumentenmaker des Verbés te Parijs 1771 uitvond. Door middel van gewone stalen snaren kon men op dit instrument de tonen van klein orkest van blaas-, snaar- en slaginstrumenten nabootsen, zonder daartoe pijpen, hammers of een pedaal noodig te hebben.

Clavecin à peau de buffle, Fr., een door Pascal Taskin te Parijs 1768 uitgevonden toetseninstrument, welks snaren door kleine stukjes ossehuid, daartoe bijzonder bewerkt, in trilling werden gebracht. Dit instrument is later nog door Cliquot en Trouflant verbeterd.

Clavecin électrique Fr., is een toetseninstrument, omstreeks het midden der 18e eeuw door den Jezuiet la Borde uitgevonden. Forkel geeft er in zijn *Litteratur* (pag. 264) de volgende beschrijving van:

»Dasselbe ist nicht, wie das Augenklavier, wo man blos Farben unter einander mischt; es klingt wirklich und wird durch eine elektrische Materie, so wie etwa die Orgel durch Wind, klingend gemacht. Auf einer Eisenstange nämlich, die frei an seidenen Fäden hängt, sind Glöckchen von verschiedener Grösse für die verschiedenen Töne befestigt. Jeder Ton hat gleichgestimmte Glöckchen. Die eine ist auf der Eiseustange mit einem eisernen Drahte und die andere mit einem seidenen Faden befestigt. Der Klöppel hängt ebenfalls an einem seidenen Faden und ist so eingerichtet, dass er zwischen beide Glocken fällt. An derjenigen Glocke, die an dem seidenen Faden hängt, ist ein eiserner Draht befindlich, dessen unterstes ringförmiges Ende durch einen Faden befestigt ist und einen kleinen eisernen Heber aufnimmt, der auf einer frei hängenden eisernen Stange ruht. Auf diese Weise wird die am eisernen Drahte hängende Glocke durch die eiserne Stange, auf welcher sie liegt, elektrisirt und die andere, mit dem seidenen Faden befestigte, durch die andere eiserne Stange, auf welcher der kleine Heber ruht. Wenn nun eine Taste niedergedrückt wird, so hebt sich der kleine Heber in die Höhe und berührt eine andere, nicht frei hängende Stange. In diesem Augenblicke bewegt sich der Klöppel und schlägt an die zwei Glocken mit so grosser Geschwindigkeit, dass ein Ton herauskommt, der fast dem Tone unseres Orgeltremulanten ähnlich ist. Sobald der Heber auf die elektrisirte Stange fällt, steht der Klöppel still. Da nun jede Taste mit ihrem Heber und jeder Heber mit seiner Glocke im Verhältniss steht, so kann man alle Stücke auf diesem Instrumente spielen, die man auf einem gewöhnlichen *Clavecin* oder auf einer Orgel spielen kann."

Clavecin harmonieux, Fr., een door de Verbés te Parijs 1777 uitgevonden toetseninstrument; een verbetering van het *Clavecin acoustique*.

Clavecin oculaire, Fr., oogklavier; z. dit.

Clavecin organisé, Fr., een in den aanvang der 18e eeuw door Johann Andreas Stein te Augsburg uitgevonden instrument, van welks inrichting niets meer bekend is.

Clavecin royal. Aldus noemde J. G. Wagner te Dresden het door hem 1774 uitgevonden toetseninstrument, daar het een »koninklijken» rijkdom van geluiden bevatte. Nu eens meende men een luit, dan een harp, dan weder een trompet, een fagot of eenig ander instrument te hooren.

Clavel (Joseph), Fransch violist en componist, geb. 1800 te Nantes, kwam 1813 aan het conservatoire te Parijs, behaalde 1818 den eersten prijs in het vioolspel en werd achtereenvolgens onderwijzer aan het conservatoire, eerste violist aan de Italiaansche en aan de Groote Opera. Als componist is hij bekend door vioolquartetten, duetten, variatiën en romances.

Claviatura, Ital., CLAVIARIUM, Lat.; CLAVIATUR, Hoogd.; de gezamenlijke toetsen van een klavier of orgel.

Clavicembalo, verkort: CEMBALO, Ital.; CLAVICYMBALUM, Lat.; CLAVECIN of CLAVESSIN, Fr.; CLAVICYMBEL, Hoogd.; CLAVECIMBAAL, Nederl.; de vroegere benaming voor klavier. Het was een verbetering van het Clavichordium en de voorlooper van de vleugel (z. dit).

Clavichordium, Lat.; CLAVICORDO, Ital.; benaming voor het in den loop der 12^e of 13^e eeuw ontstane klavier. Deze benaming, uit *clavis* (toets) en *chorda* (snaar) samengesteld, bleef niet lang in gebruik, daar de kortere benaming klavier spoedig algemeen werd.

Clavicylinder, een door Chladni 1799 uitgevonden toetseninstrument, welks tonen door het wrijven van een in beweging gebrachten glazen cylinder op de metalen snaren worden voortgebracht, en die zoo lang voortklinken als de toetsen nedergedrukt blijven. Het had een omvang van *G* tot *e'''*, later van *C* tot *f'''*.

Clavicymbalum, z. CLAVICEMBALO.

Clavicymbalum universale seu perfectum noemt Praetorius (1619) in zijn *Syntagma* (II, 63) een op het einde der 16^e eeuw gebouwd clavecymbaal, dat in zijn geheelen omvang (van *C* tot *c'''*) bijzondere toetsen voor de enharmonische tonen had, dus: *C*, *Cis*, *Des*, *D*, *Dis*, *Es* enz. Ook kon het instrument zevenmaal, telkens een halven toon, getransponeerd worden.

Clavicytherium, Lat., klavierharp, een soort van spinet (z. dit).

Clavier, Hoogd., z. KLAVER.

Clavier-Auszug, klavieruittreksel (z. dit).

Clavirganum, Lat., klavierorgel, een thans niet meer bestaand instrument in hetwelk de eigenschappen van het klavier vereenigd waren.

Clavis, Lat., sleutel, ook toets en, in ouden tijd, toon of noot. Zoo noemde men ten tijde van Guido van Arezzo de tonen van de laagste octaaf (*F, A, $\frac{1}{2}$, C, D, E, F, G*) *Claves capitales*. De van enkele verplaatsings-teekens voorziene noten heetten *Claves chromaticae*, de van dubbele verplaatsingsteekens voorziene (\times , \flat) *claves enharmonicae*. *Claves expressae, initiales, signatae* waren de benamingen voor sleutels.

Claves geminatae heetten de hoogste tonen van het systeem van Guido (*aa, bb, cc, dd* en *ee*). De middeltonen van het systeem werden aangeduid door *Claves minutae, mediae* of *acutae*.

Clef, Fr., sleutel (z. dit).

Clegg (John), Engelsch vioolvirtuoos, geb. 1714 te Londen, ontving onderricht van Dubourg, volgens anderen van Buononcini. Van Londen ging hij voor eenigen tijd naar Dublin, keerde vervolgens naar Londen terug en verkreeg den naam van den besten violist van zijn tijd. In 1742 werd hij krankzinnig en moest naar het Bedlam-gesticht overgebracht worden, waar hij 1750 stierf. Ook in deze laatste levensperiode speelde hij nu en dan nog viool; zijn grootsch en phantastisch spel lokte vele nieuwsgierigen naar het gekkenhuis.

Clemens (Christian Gottlieb), violist.

Clemens (Jacob), bijgenaamd Clemens non papa, waarschijnlijk om hem te onderscheiden van zijn tijdgenoot paus Clemens VI, was een der beroemdste componisten uit de 16^e eeuw en eerste kapelmeester van keizer Karel V. Of hij een Vlaming dan wel een Noord-Nederlander was, is niet met zekerheid bekend. Ook zijn alle nadere nasporingen naar zijn leven tot nu toe vruchteloos geweest. Volgens sommigen is hij 1566, volgens anderen reeds 1558 overleden. Hij was een der vruchtbaarste en meest geliefde componisten uit den tijd vóór Palestrina en schreef zoowel wereldlijke als kerkelijke muziek. Overal verschenen zijn werken in de prachtigste uitgaven; in alle oude verzamelingen zijn zij te vinden en zijn naam werd daarin als Nobilis Clemens non papa vermeld. Zijn werken, voor zoover wij ze kennen, zijn: *Missae cum quatuor vocibus, lib. I—IX* (Leuven 1558), *Cantionum sacerarum (quas vulgo motetta vocant) lib. I—VII, quatuor vocum* (Leuven 1567), *Chansons françaises à 4 parties* (Leuven 1569) en *Missa defunctorum* (Leuven 1580). Behalve de in bovengenoemde verzameling vervatte compositiën, bevinden zich nog talrijke motetten en chansons in bundels van dien tijd, b. v. in de *Motetti del labirinto* (Venetië 1544), in de verzameling vierstemmige gezangen, 1558 te Leuven verschenen en in het motettenboek van Antoine Barré. In het Leidsche archief bevinden zich zes folianten, misboeken of koorboeken, waarvan twee door Antoine de Blaauw (1549) zijn afgeschreven. Daarin komen 15 stukken van Clemens non papa voor. De

bibliotheek der Maatschappij t. b. d. T. bezit van hem 32 motetten en de 150 psalmen op melodieën van Souterliedekens.

Clemens (Titus Flavius), geboortig uit Athene, leefde omstreeks 200 als priester te Alexandrië. Hij bereisde Griekenland, Calabrië, Azië en Egypte, ten einde zijn kennis te vermeerderen, en moet omstreeks het jaar 218 gestorven zijn. Hij schreef vele werken, waarvan enkele over muziek. Zoo vindt men in het achtste boek zijner *Stromata*, geschreven in het jaar 194, mededeelingen over toonkunstenaars van zijn tijd; in zijn *Paedagogus* ijvert hij zeer tegen de instrumentale muziek bij de gastmalen.

Clément (Charles François), Fransch componist en muziekonderwijzer, geb. omstreeks 1720 in Provence, schreef vele compositiën voor klavier, alsmede de opera's *La pipée* en *La bohémienne*. Ook vervaardigde hij: *Essai sur l'accompagnement du clavecin* (Parijs 1758) en *Essai sur la basse fondamentale, pour servir de supplément à l'essai sur l'accompagnement du clavecin et d'introduction à la composition pratique* (Parijs 1762). Beide werken verschenen later vereenigd onder den titel: *Essai sur l'accompagnement du clavecin par les principes de la composition pratique et de la basse fondamentale*.

Clement (Félicien), Fransch componist en schrijver, geb. 13 Januari 1822 te Parijs, was voor de wetenschappelijke loopbaan bestemd doch oefende zich heimelijk in de muziek, en wel met zoo goed gevolg, dat reeds 1835 een Mis van hem ten gehoor werd gebracht. Hij voltooide zijn wetenschappelijke studiën aan de collegies Henri IV et St. Louis, doch nam gedurende dien tijd tevens den post van organist aan de Nôtre Dame-kerk waar. Tot 1840 was hij huisonderwijzer in Normandië, daarna tot 1843 bij een familie te Parijs en wijdde zich eindelijk geheel aan de muziek. Hij bekleedde achtereenvolgens de betrekking van muziekonderwijzer aan het collegie St. Stanislaus en van kapelmeester aan de kerken St. Augustin en St. André d'Antin. Hij heeft zich op het gebied van kerkmuziek verdienstelijk gemaakt door de volgende werken: *Eucologe en musique selon le rit parisien* (1843); *Chants de la Sainte-Chapelle*, gezangen uit de 13e eeuw, van orgelbegeleiding voorzien (1849); *Méthode complète du plain-chant* (1854); *Le paroissien romain* (1854) en *Histoire générale de la musique religieuse* (1861).

Clement (Franz), violist en orkestdirecteur, geb. 17 November 1780 te Weenen, ontving eerst onderricht van zijn vader, daarna van den concertmeester Kurzweil, en liet zich reeds op zeer jeugdigen leeftijd als solist in zijn geboortestad hooren. Gedurende vier jaren maakte hij met zijn vader kunstreizen door Duitschland, Nederland en Engeland en voltooide in laatstgenoemd land zijn studiën onder leiding van Giarnowich. Te Weenen teruggekeerd, werd hij soloviolist en adjunct-kapelmeester aan het hoftheater. In 1802 verkreeg hij den post van orkestdirecteur aan het theater An der

Wien en begaf zich 1811 met een Poolsch edelman op reis naar Rusland. Hij werd echter verdacht een vijandelijke spion te zijn en moest weder naar Oostenrijk terugkeeren. Te Weenen was zijn plaats reeds door een ander ingenomen, zoodat hij genoodzaakt was, zich aan een orkest te Baden bij Weenen te verbinden. Vier jaren lang was hij als concertmeester aan het theater te Praag werkzaam, waar destijds K. M. von Weber muzikdirecteur was, en bezocht van die plaats uit Dresden, Karlsbad enz. In 1818 bood men hem zijn vroegeren post van kapelmeester aan het theater An der Wien aan, dien hij tot 1821 bekleedde, toen hij Catalani op haar reizen door Zuid-Duitschland begeleidde en haar concerten dirigeerde. In 1829 maakte hij nog een kunstreis en leefde daarna te Weenen, waar hij 3 November 1842 stierf. Hij was een in alle opzichten verdienstelijk kunstenaar. In hoe hooge achting hij o. a. bij Beethoven stond, blijkt hieruit, dat deze voor hem de Kreutzer-sonate en het vioolconcert schreef. Ook was hij een van de bekwaamste dirigenten van zijn tijd. Zijn compositiën, waaronder een Mis, een operette: *Der betrogene Betrüger*, ouvertures, strijkquartetten en trio's, maakten geen grooten opgang.

Clement (Johann Georg), ook onder den naam van Clemens of Clementi, Duitsch kerkcomponist, geb. 1710 te Breslau. Van zijn compositiën, die in Duitschland zeer bekend waren, is geen enkele in druk verschenen; doch hij liet een rijke verzameling manuscripten na, die nog heden in het kerkarchief te Breslau voorhanden moeten zijn. Wanneer Clement stierf, is niet met zekerheid bekend; in 1785 was hij nog in leven, daar hij in dat jaar zijn vijftigjarig jubilaëum als componist vierde.

Clementi (Muzio), een der grootste klaviervirtuozen uit de 18^e eeuw, de stichter van het moderne klavierspel genoemd, werd 1752 te Rome geboren. De kapelmeester Buroni was zijn eerste meester, die hem 1759 aan de leiding van den organist Cordicelli overgaf. Twee jaren later had Clementi het reeds zoover gebracht, dat hij een post van organist kon aannemen. Zijn studiën zette hij ijverig voort en oefende zich bij Carpini in het contrapunt, bij Santarelli in den zang. Op veertienjarigen leeftijd had Clementi reeds tal van werken in gebonden stijl gecomponeerd, o. a. een mis die bij de uitvoering de muzikale wereld in verrukking bracht. Onder de toenmalige bewonderaars van het talent van Clementi bevond zich ook een Engelschman met name Bedford of Beckford, die aan de familie Clementi het voorstel deed om den jongeling mede naar Engeland te nemen, voor zijn verdere ontwikkeling zorg te dragen en hem dan in de aristocratische wereld te introduceeren. Het kostte veel moeite den ouden Clementi te overreden. De jonge kunstenaar ging daarop naar Engeland en leefde tot 1770 afgezonderd te Dorsetshire, een bezitting van zijn beschermer.

In dat jaar trad hij voor het eerst te Londen op en behaalde groot succes. In 1777 werd hij tot orkestdirecteur van de Italiaansche opera te Londen aangesteld en vervulde dezen post gedurende eenige jaren. In 1780 ondernam hij een kunstreis naar Parijs, waar hij in elk concert met grooten bijval ontvangen werd.

Aangemoedigd door dit succes, begaf hij zich over Zuid-Duitschland naar Weenen, waar hij door keizer Joseph vriendelijk ontvangen werd en kennis maakte met Haydn en Mozart. Met laatstgenoemde hield hij 1781 een soort van muzikalen wedstrijd, die wel is waar onbeslist bleef, maar voor beide partijen eervol uitviel. Het spel van Mozart maakte op den jeugdigen virtuoos een diepen indruk en sedert dien tijd streefde hij ook naar uitdrukking in zijn spel. Nog in hetzelfde jaar keerde hij naar Londen terug en hield zich daar tot 1802 bijna onafgebroken bezig met concertspel en het geven van onderwijs. Een van zijn eerste en tevens beroemdste leerlingen was J. B. Cramer. Tengevolge van het faillissement van den muziekhandel van Longman en Broderip, verloor Clementi, die als commanditair vennoot aan deze zaak verbonden was, een groot gedeelte van zijn vermogen; doch hij herstelde dat verlies door zelf een muziekzaak en een pianoforte-fabriek op te richten, in welke affaire hij zich ook als een uitmuntend koopman deed kennen. Vergezeld van zijn leerling John Field bezocht hij 1802 nogmaals het vasteland en liet zich met zijn leerling te Parijs, Weenen en Petersburg hooren; in laatstgenoemde stad bleef Field gevestigd. In zijn plaats nam Clementi den klavierspeler Zeuner als leerling en reisgezel mede naar Berlijn en Dresden. Uit deze laatste stad volgde Alex. Klengel hem naar Zwitserland en eindelijk naar Berlijn, waar hij leerling van Clementi werd. Volgens sommigen huwde Clementi in dien tijd voor de tweede maal en bezocht met zijn jonge vrouw, een dochter van den cantor Lehmann te Berlijn, na een afwezigheid van bijna veertig jaren zijn vaderland Italië en keerde daarop naar Berlijn terug, waar hij tot 1805 vertoefde. Hier waren Meyerbeer en Ludwig Berger zijn leerlingen. Dezen laatsten, alsmede Klengel, bracht hij zelf naar Petersburg, om hun een levensbestaan te verschaffen, en gaf met hen onderweg, hoofdzakelijk in Lijfland en Koerland, concerten. Hij keerde daarop alleen naar Duitschland terug, waar zijn vrouw overleden was. Den zoon die zij hem geschonken had vertrouwde hij zijnen schoonouders ter opvoeding toe en begaf zich naar Rome, waarheen hem familiezaken riepen. Eerst 1810 kwam hij weder te Londen, waar hij zich uit het openbare leven terugtrok, ten einde zich geheel aan de compositie te kunnen wijden. Talrijke compositiën vloeiden uit zijn pen, van welke één wereldberoemd is geworden: de *Gradus ad Parnassum*, een verzameling studiën die haar gelijke niet heeft in de

piano-litteratuur. De eerste uitgave van dit werk verscheen 1817. De rijke ervaringen van een veeljarig virtuozen- en onderwijzersleven zijn er in vereenigd. In het jaar 1820 bezocht Clementi nog eens het vasteland en vertoefde den geheelen winter van 1820—1821 te Leipzig, waar hij naar verdiensten geëerd werd. Dringende uitnoodigingen, om ook op andere plaatsen van Duitschland, o. a. te Berlijn, te komen, wees hij van de hand en begaf zich weder naar Londen, waar hij niettegenstaande zijn hoogen ouderdom nog eens in het huwelijk trad. Opggeruimd en levenslustig bewoonde hij zijn landgoed Evesham bij Worcester, waar de dood hem 9 Maart 1832 verraste. — Zijn compositiën, vooral zijn talrijke sonates voor klavier, zijn in vloeienden en bevalligen stijl geschreven. Van zijn werken voor orkest is niets in druk verschenen; ook klavierconcerten zijn van hem niet bekend, maar wel niet minder dan 106 sonates, waarvan 60 zonder, 46 met begeleiding. Voorts gaf hij in het licht: een duet voor twee klavieren, vier duetten voor vier handen, karakterstukken in den stijl van verschillende meesters, drie caprices, een *Chasse*, een *Toccata*, een phantasie op het lied »*Au clair de lune*”, 24 walzen, 12 *Montferrine's* en de reeds vermelde methode: *Gradus ad Parnassum*.

Clementius (Christianus), schrijver over muziek, leefde in de 16^e eeuw. Van zijn werken zijn bekend: *Christ. Clementi et Or. Lassi Principia de contextu et constructione cantilenarum*, *Praecepta theoretica* en *Praecepta practica*.

Cler'eau (Pierre), Fransch componist uit de 16e eeuw, was voorzanger aan de kathedraal te Toul. Van zijn compositiën verschenen: *Missa pro defunctis* met twee motetten (1554), vierstemmige missen (1554), *Tricinia* (1556) en *Chansons spirituelles à 4 voix* (1556). Al deze werken verschenen te Parijs.

Clerc (Don Jacob le), Fransch schrijver over muziek, gest. 1 Januari 1679 te St. Père de Melun, vervaardigde een voortreffelijk werk, getiteld: *La Science et la pratique du Plain-Chant*.

Clerc (Joannes de), keizerlijk kapelmeester uit de 16e eeuw, was in zijn tijd ook als componist zeer geacht. Van zijn werken zijn nog voorhanden: *Cantiones sacrae a 1, 2, 3 usque ad 10 voces* (Augsburg 1580) en *Motettae a 4 usque ad 10 voces* (Augsburg 1579); laatstgenoemd werk bevindt zich in de Koninklijke bibliotheek te Munchen.

Clerico (Francesco), Italiaansch balletcomponist, werd 1788 balletmeester te Venetië en schreef voor het theater aldaar de balletten *Amleto* (1789) en *Il divorzio fortunato*.

Clickquot (François Henri), een van de beste Fransche orgelmakers uit de 18e eeuw, geb. 1728 te Parijs, aldaar gest. 1791. Zijn eerste groote werk was het orgel in de kerk St. Gervais te Parijs, 1760 voltooid. Vijf jaren later werd Dallery zijn compagnon; zij bouwden te zamen de orgels in

de kerken Nôtre Dame, St. Nicolas des champs, St. Méry te Parijs, in de Sainte Chapelle en in de Chapelle Royale te Versailles. Nadat de vennootschap ontbonden was, zette Clicquot de zaak alleen voort en bouwde het orgel in de kerk St. Sulpice, hetwelk tot 1860 dienst deed, toen het door een orgel van nieuwe constructie vervangen werd.

Clifton (John Charles), Engelsch toonkunstenaar en componist, geb. 1781 te Londen, werd in de muziek door Bellamy, leeraar van de koorknappen in de kerk St. Paul, later door Charles Wesley onderwezen. Door zijn vader voor den koopmansstand bestemd, liet hij zich door Cimador Spagnoletti en andere toonkunstenars met wie hij omging overhalen, om zich aan de muziek te wijden. Hij zette zich daarop als muziekonderwijzer te Bath neder en trad als componist van liederen en gezangen op. In 1802 begaf hij zich naar Dublin, waar hij vele stukken voor klavier in het licht gaf en 1815 ook een kleine opera, *Edwin*, liet opvoeren. Eerst 1816 keerde hij naar Londen terug, om voor de door hem vervaardigde harmonieleer een uitgever te zoeken. Hij vond ook een machine, *Eudomusicon* genaamd, uit, met behulp waarvan men elke improvisatie op het klavier kon opschrijven. Daar hij evenwel niemand vond, die in deze uitvinding belang stelde, en zelf onvermogen was er partij van te trekken, bleef van deze uitvinding niets dan de naam over.

Climax, z. KLIMAX.

Clinio (Teodoro), Canonicus Regul. aan de St. Salvator-kerk te Venetië, zijn geboortestad, was tevens een zeer populair componist, die 1602 stierf. Eenigé zijner compositiën voor de kerk verschenen in druk.

Cliquettes, Fr., was de in Frankrijk in den loop der 13e eeuw gebruikelijke benaming voor Krotalen (z. deze), die aldaar vroeger Maronnettes genoemd werden.

Co, verkorting van come (z. dit).

Cobbold (William), Engelsch componist op het einde der 16^e eeuw. Van zijn werken zijn slechts weinige overgebleven, namelijk eenige gezangen in de Uitgave der Psalmen van Thom. Este van 1591 en een madrigaal, dat in de *Triumph's of Oranio* van 1601 opgenomen is.

Cober (Georg), Duitsch componist op het einde der 16^e eeuw, wiens naam tot ons is gekomen door zijn 1589 te Neurenberg verschenen werk: *Tirocinium musicum*.

Coberg (Anton), klavierspeler, geb. 1650 te Rotenburg aan de Fulda, kwam als jong mensch naar Hanover. Hij ontving zijn muzikale opleiding van den toenmaals beroemden toonkunstenaar Clamor Abel en Nicol. Adam Strunck.

Cocchi (Gioachimo), Italiaansch operacomponist, geb. 1720 te Padua,

liet 1743 zijn eerste opera, *Adelaida*, opvoeren. Tot 1750 bevond hij zich te Napels en ging daarop naar Londen, waar hij vele opera's schreef en zangles gaf. Omstreeks 1773 keerde hij naar Venetië terug en werd aldaar kapelmeester aan het conservatorium degl' incurabili. De titels van zijn voornaamste opera's zijn: *Arminio*, *La clemenza di Tito*, *Le donne vendicate*, *La famiglia in scompiglia*, *La mascherata*, *Le nozze di Dorina*, *Il pazzo glorioso*, *Rosaura fedele*, *Siroë*, *Tito Manlio* en *Semiramide riconosciuta*. Laatstgenoemd werk bevindt zich in de bibliotheek te Dresden.

Coccia (Carlo), Italiaansch operacomponist, geb. 11 April 1789 te Napels, ontving zijn muzikale opleiding aan het conservatorium aldaar. Zijn eerste opera, *Il matrimonio per cambiale*, maakte 1808 te Rome *fiasco*. De teurgestelde componist wilde zich dientengevolge geheel aan de kunst onttrekken, doch zijn leermeester, Paisiello, spoorde hem aan ijverig voort te werken. Hij gaf aan dezen raad gehoor en vervaardigde tot 1820 niet minder dan 20 opera's, alsmede eenige cantates ter gelegenheid van nationale feesten. In laatstgenoemd jaar werd hij naar Lissabon beroepen, waar hij de opera's *Atar*, *Mandane*, *Elena e Constantino*, *La festa della rosa* en de cantate *il Lusitano* schreef. In 1823 werd hij orkestdirecteur aan het King-theater te Londen, voor welk tooneel hij de opera *Maria Stuarda* schreef. In 1828 keerde hij naar zijn vaderland terug, waar hij 1836 tot kapelmeester aan den Dom te Novara, 1843 tot directeur der muziek-academie te Turijn benoemd werd.

Cocciola (Giovanni Battista), Italiaansch componist uit Vercelli, leefde op het einde der 16^e en in het begin der 17^e eeuw. Men kent van hem een gedrukte achtstemmige mis (Venetië 1612) en motetten, die in de *Par-nassus musicus* van Bergameno te vinden zijn.

Coche (Victor Jean Baptiste), voortreffelijk Fransch fluitist, geb. 24 November 1806 te Arras, kwam 1826 aan het conservatoire te Parijs, waar hij zich eerst op de violoncel, later op de fluit toelegde. Op laatstgenoemd instrument bracht hij het zoover, dat hij 1831 tot leeraar aan het conservatoire benoemd werd. Hij is een van de eersten, die de door Böhmer verbeterde fluit in Frankrijk invoerden. Als componist is hij met phantasieën en variatiën voor zijn instrument opgetreden.

Cochlaeus (Johannes), ook Cocleus geschreven, heette eigenlijk Johann Dobnek en werd 1480 in het stadje Wendelstein bij Neurenberg geboren. Hij leidde een zeer bewogen leven en stierf 10 Januari 1552 te Breslau. Hij was een ijverig katholiek, en voerde een fellen strijd tegen Luther, Melancton, Bucer, Muscubus, Calvijn e. a. Onder zijn vele geschriften zijn er eenige over muziek, o. a.: *De musica activa* (Keulen 1507); *Tetrachordum Musices etc., quatuor Tractatus quorum quilibet decem capita complectitur*; *De Musices elementis*; *De Musica Gregoriana*;

De octo tonis Meli; De Musica mensurali en Rudimenta Musicae et Geometriae, in quibus Urbis Norimbergensis laus continetur (Neurenberg 1512) en *Speculum antiquae devotionis circa Missam et omnem Cultum Dei* (Mainz 1549).

Coelius (Adrianus Petit), ook onder de namen *Petitus Adrianus Coelius*, *Petri Adrian Petit*, bekend, werd vermoedelijk omstreeks 1500 geboren. Hij noemde zich leerling van Josquin Després en leefde te Neurenberg. Van zijn werken zijn in de Koninklijke bibliotheek te Munchen nog te vinden: *Compendium musices, in quo praeter caetera tractandus: de modo ornata canendi, de regula contrapuncti, de compositione* (Neurenberg 1552) en *Consolationes ex psalmis Davidicis* (Neurenberg 1552).

Coda, Ital., letterlijk: staart, sleep, beteekent 1° het vlaggetje aan achtste of zestiende noten, 2° een aanhangsel dat achter groote muziekstukken wordt gevoegd, om het slot breeder te maken.

Coelestin is de benaming van zekere mechanische inrichting aan de klavieren, met behulp waarvan men den aard van den klank kon veranderen. De uitvinder is onbekend gebleven.

Coelestine noemde men in den aanvang der 19^e eeuw een toetseninstrument, uitgevonden door den conrector Zink in Hessen. Het was samengesteld uit harmonica, snaarinstrument en orgelwerk en kon met behulp van drie klavieren veertien verschillende instrumenten nabootsen.

Coenen (Louis), geb. 29 April 1797 te Breda, ontving aldaar muziekonderwijs van den stadsmuziekmeester Hildebrandt. Hij vestigde zich omstreeks 1823 te Rotterdam en was aldaar als violist, organist en muziekonderwijzer zeer geacht. Gedurende een lange reeks van jaren was hij organist en directeur aan de St. Laurentius-kerk. Ook als vioolmaker heeft hij naam gemaakt en zijn instrumenten waren ter zijner tijd zeer gezocht.

Coenen (Frans), zoon van den vorige, geb. 26 December 1826 te Rotterdam, begon op zijn zevende jaar de muziek te beoefenen en ontving het eerste onderricht in die kunst van zijn vader. Op twaalfjarigen leeftijd trad hij voor het eerst in het openbaar als violist op, en ook als componist legde hij reeds vroegtijdig proeven van bekwaamheid af; o. a. werd 1840 herhaaldelijk een Mis voor koor en orkest van zijn compositie ten gehooore gebracht. In laatstgenoemd jaar ging hij naar Stuttgart en studeerde aldaar gedurende twee jaren onder leiding van den componist en vioolvirtuoos Moliqne, die toen aldaar als concertmeester en muziekdirecteur fungeerde. De aanleiding tot zijn vertrek was de kennismaking met Moliqne tijdens zijn reizen in Nederland en diens hooge ingenomenheid met het talent van den jongen kunstenaar. In 1842 keerde Coenen naar zijn geboorteplaats terug en begaf zich na een kortstondig verblijf te Rotterdam naar Brussel, om onder leiding

van *Vieux temps*, die zich aldaar bevond om eenige zijner compositiën te voltooien, zijn studiën voort te zetten. In 1843 keerde hij andermaal naar Rotterdam terug met het voornemen zich daar ter stede te vestigen. Hij hield zich toen bezig met het geven van onderwijs, trad herhaalde malen als violist in het publiek op, maakte kleine reizen naar Duitschland en Engeland en werd 1847 tot Directeur der Zangvereeninging van de Rotterdamsche Afdeeling der Maatschappij t. B. d. T. benoemd. Gedreven door de zucht tot reizen verliet hij 1848 zijn werkkring te Rotterdam en begaf zich naar Amerika.

De illusiën van den jongen kunstenaar, om als vioolvirtuoos dadelijk te triomfeeren, verwezenlijkten zich niet, zoodat hij besloot, zich als muziekonderwijzer te Nieuw-York te vestigen en ook als zoodanig reeds werkzaam was, toen hem door den bekenden pianist Henri Herz aanbiedingen gedaan werden om deel te nemen aan een kunstreis, door Herz met de eerste sujetten der Italiaansche Opera te Nieuw-York door de Vereenigde Staten te ondernemen, en waarbij Ullmann als impressario dienst zou doen. Coenen nam de uitnodiging aan en verbond zich om op de te geven concerten als solist op te treden en tevens de opera-voorstellingen te leiden. Op deze tournee werden de steden Boston, Philadelphia, Baltimore, Charlestown, Richmond, Nieuw-Orleans enz. bezocht. Na een klein jaar werd het gezelschap ontbonden en Coenen ging met Henri Herz en den impressario Ullmann naar Mexico. Op de voornaamste plaatsen der Republiek werden concerten gegeven. In Zacatecas, de beroemde stad der zilvermijnen, werd de overeenkomst tusschen Coenen en Herz ontbonden. Herz begaf zich naar Californië en Coenen keerde terug naar Mexico. Hij vertoefde nog eenigen tijd in het land en begaf zich vervolgens naar Havanna, alwaar hij door de geele koorts werd aangetast en dientengevolge geruimen tijd verblijven moest. Vandaar begaf hij zich naar Jamaica, Puerto-Rico, Barbados, Martinique, bezocht ook de groote steden van Venezuela, als: la Guyara, Caracas en Valencia. Daarna keerde hij, door heimwee gedreven, naar zijn vaderland terug.

In 1851 bevond Coenen zich weer te Rotterdam. Aldaar vertoefde hij eenige maanden, liet zich op verscheiden plaatsen van ons land als violist hooren en nam toen den wandelstaf weder op, om, vergezeld van den pianist Ernst Lubeck, dien hij daartoe had aangezocht, een nieuwe kunstreis te beginnen. Ditmaal ging hij direkt over Engeland naar de Antillen. De beide kunstenaars bezochten in de eerste plaats eenige der West-Indische eilanden, als: Martinique, Guadaloupe enz.; daarna begaven zij zich naar Paramaribo, Demerary, Caracas, Valencia, Maracaribo enz. Zij drongen door tot de stad Santafe de Bogota, staken de landengte van Panama over en bereisden ach-

tereenvolgens Peru (Lima, Callao, Copiapo enz.), Chili (Valparaiso, St. Jago enz.). Daarna wendden zij zich noordelijk, tot Acapulco, reisden van daar — een tocht van 13 dagen te paard — naar de hoofdstad Mexico, bezochten verscheiden andere steden der Mexicaansche republiek en keerden 1854 naar het vaderland terug.

In 1855 trad Fr. C. in het huwelijk en vestigde zich te Amsterdam. Van dien tijd af wijdde hij zich speciaal aan het onderwijs, hetgeen hem echter niet belette ook als solist en voornamelijk als quartetspeler op te treden. De uitvoeringen voor kamermuziek, vroeger door van Bree gegeven, kwamen na diens dood onder leiding van Coenen. Weldra zag men hem ook op de concerten der maatschappijen Felix Meritis, Caecilia en Tot bevordering der toonkunst als concertmeester werkzaam en gedurende een paar jaren was hij directeur der mannenzangvereniging Amstels Mannenkoor. Toen hij in het jaar 1877 benoemd werd tot directeur der muziekschool van de Amsterdamsche afdeling der Maatschappij t. b. d. Toonkunst, aan welke inrichting hij sedert haar oprichting als onderwijzer werkzaam was, deed deze vermeerdering zijner bezigheden hem besluiten zijn werkkring te beperken. Niet alleen bedankte hij voor den post van concertmeester bij de verschillende vereenigingen waaraan hij tot dat tijdstip verbonden was, maar hij staakte ook zijn uitvoeringen voor kamermuziek.

Als componist gaf Coenen op velerlei gebied blijken van talent. Daarvan getuigen zijn vele gedrukte en ten gehooore gebrachte werken waarvan eenige door de Maatschappij t. b. d. T. bekroond zijn — als: stukken voor viool, trio's, quartetten, ouvertures, een symphonie, liederen, missen met begeleiding van orgel en verscheiden groote werken, voor koor, soli en orkest, o. a.: *Elia op Horeb*, tekst van Nicolaas Beets, *Albrecht Beiling*, tekst van J. P. Heye en *Maria Magdalena*, tekst van Henriette Heinze-Berg. — Vele onderscheidingen vielen Coenen ten deel. Behalve het eerlidmaatschap van vele buitenlandsche vereenigingen, op zijn reizen verkregen, werd hij hier te lande tot eerlid van Felix Meritis en van de Maatschappij tot bevordering der Toonkunst benoemd. Sedert 1850 draagt hij den titel van solo-violist van Z. M. onzen Koning. Hij is ridder van de orde van den Gouden Leeuw van Nassau en van den Eikenkroon (Nederland), alsmede van de Wasa-orde (Zweden) en van de orde van Karel III (Spanje).

Coenen (Louis), broeder van den vorige, geb. 28 Juni 1834 te Rotterdam, ontving onderricht in de muziek van zijn vader, begaf zich 1858 naar Amerika en zette zich te Springfield bij Boston als muziekonderwijzer neder, waar hij nog heden gevestigd is.

Coenen (Willem), broeder van de vorigen, geb. 17 November 1836 te Rotterdam, ontving, evenals zijn broeders, onderricht in de muziek van zijn

vader. Omstreeks 1862 vestigde hij zich als piano-onderwijzer te Londen, waar hij zich tevens van tijd tot tijd als solo-pianist laat hooren. Hij wordt aldaar tot de beste pianovirtuozen van dezen tijd gerekend.

Coenen (Henry), broeder van de vorigen, geb. 30 April 1841 te Rotterdam, begon onder de leiding zijns vaders op zevenjarigen leeftijd de muziek te beoefenen. Later werd bepaald, dat hij zich aan de chirurgie zou wijden. Toen hij echter drie of vier jaren gestudeerd had, bleek het, dat zijn weekhartigheid hem ongeschikt maakte voor een dergelijk levensberoep en op achttienjarigen leeftijd begon hij zich met ijver op het klavierspel toe te leggen, met het doel om, evenals zijn broeders, toonkunstenaar te worden. Hij gaf aanvankelijk onderwijs te Rotterdam, maar toen 1865 te Amsterdam een muziekschool van de Afdeeling der M. t. b. d. T. opgericht en de piano-klasse aan zijn leiding werd toevertrouwd, vestigde hij zich daar ter stede. Bij zijn vele bezigheden als onderwijzer ging hij steeds voort zich met rusteloozen ijver als klaviervirtuoos te ontwikkelen, en menig blijk van het goede resultaat zijner studiën gaven zijn »Matinées voor dames», waarbij zijn broeder Frans als violist en H. Viotta, later Allard en Pohle, als violoncellisten, medewerkten. Na eenige jaren was hij echter tengevolge van zijn zwakke gezondheid niet meer in staat zelf een werkzaam aandeel in die matinées te nemen. Hij onthield zich toen geheel van het solo-spelen en bepaalde zich alleen tot het geven van onderwijs, totdat de dood hem November 1877 aan gade en kind ontrukte.

Coenen (Anton), broeder van de vorigen, geb. 14 December 1845 te Rotterdam, ontving onderricht in de muziek van zijn vader en van zijn broeder Frans. In 1866 vertrok hij naar Batavia en vestigde zich aldaar als muziekonderwijzer. Door zijn meer dan gewone muzikale talenten en ook door zijn beminnelijk karakter verwierf hij ieders achting en genegenheid. Hij stierf, algemeen betreurd, 1876.

Coenen (Louis), zoon van Frans, geb. 24 Maart 1856 te Amsterdam. Zijn muzikale opleiding ontving hij voor het grootste gedeelte van zijn vader. Op zeventienjarigen leeftijd werd hij als pensionnaire van koning Willem III der Nederlanden aangenomen, begaf zich naar Berlijn en genoot gedurende twee jaren onderricht aan de Hochschule aldaar. Daarna door Liszt tot leerling aangenomen, vertoefde hij met dezen meester ruim een jaar beurtelings te Pesth en te Weimar. Onderricht in de compositie ontving hij van Bargiel en Volkmann. In 1877 vestigde hij zich te Parijs en het volgende jaar werd hij tot solo-pianist van den Koning der Nederlanden benoemd.

Coenen (Johannes Meinardus), niet verwant aan een van de voorgaanden, werd 28 Januari 1825 te 's Gravenhage geboren. Zijn muzikale opleiding ontving hij aan de Koninklijke muziekschool aldaar en werd lid der

hofkapel van Willem I en Willem II. Hij liet zich voor het eerst op een matinée musicale ten hove hooren. Later speelde het orkest dikwijls onder zijn directie. Op zestienjarigen leeftijd had hij reeds verscheiden stukken, waaronder eenige voor militaire muziek, geschreven. In 1851 werd hij tot orkest-directeur aan den schouwburg van Van Lier te Amsterdam benoemd, welke post hij 1856 met dien van orkestdirecteur aan den Stadsschouwburg aldaar verwisselde. In hetzelfde jaar dirigeerde hij een uitvoering van de Amsterdamsche afdeeling der Maatschappij tot bevordering der Toonkunst en werd, na den dood van van Bree, tot orkestdirecteur der concerten van de maatschappij Felix Meritis benoemd. Laatstgenoemde betrekking vervulde hij tot 1865, toen hij door Verhulst vervangen werd. Van zijn compositiën, in de jaren 1850—1865 geschreven, verdienen bijzondere vermelding: een ouverture, *Floris V*, bekroond door de Maatschappij tot bevordering der Toonkunst; een symphonie, twee intermezzo's, twee ouvertures, een quintet voor blaasinstrumenten en een concertino voor fagot. In zijn betrekking van orkestdirecteur aan den Stadsschouwburg schreef hij ongeveer een vijftigtal balletten, alsmede entre-acte-muziek voor vele toneelstukken. Zijn cantate *Ada van Holland*, tekst van Heye, werd door de Maatschappij tot bevordering der Toonkunst bekroond. In 1865 werd Coenen tot orkestdirecteur van het Paleis voor Volksvlucht benoemd en componeerde in die betrekking vele werken, o. a. een paar ouvertures, eenige marschen, een concert voor clarinet, een nocturne voor hoorn, zes liederen zonder woorden, vier gelegenheids-cantates, en een menigte phantasieën voor strijkorkest. In 1868 werd hij kapelmeester der Amsterdamsche schutterij en schreef voor dit corps, met hetwelk hij ook reizen naar Duitschland en België maakte, vele militaire marschen, phantasieën en arrangementen. In 1878 gaf hij met het orkest van het Paleis voor Volksvlucht uitvoeringen te Parijs. Hoewel hij aldaar met vele moeilijkheden te kampen had en, tengevolge van de weinige bekendheid van zijn orkest te Parijs, de opkomst van het publiek veel te wenschen overliet, werden toch zijn concerten door allen die ze hoorden geprezen. — C. is ridder der orde van de Eikenkroon.

Coenen (Cornelis), violist en kapelmeester der schutterij te Utrecht, geb. 19 Maart 1838 te 's Hage, ontving zijn muzikale opleiding aan de Koninklijke muziekschool in laatstgenoemde stad. Hij trad reeds zeer spoedig als solist op en liet zich op negentienjarigen leeftijd voor het Hof te 's Hage hooren. In 1860 werd hij tot kapelmeester van het muziekcorps der Utrechtsche schutterij, eenigen tijd later tot luitenant bij dat corps benoemd. Als solo-violist is hij herhaalde malen, zoowel hier te lande als in het buitenland, opgetreden. Ook als componist is hij niet ongunstig bekend.

Cofcrati (D. Matteo), geestelijke en uitstekend zangmeester te Florence

in de laatste helft der 17^e eeuw, van wien een werk bekend is, getiteld: *Il cantore addottrinato, ovvero regole del canto corale*, dat in den tijd van 1682 tot 1708 drie uitgaven beleefde.

Cogan (Philipp), klavierspeler en componist, geb. 1757, woonde te Londen. Van zijn werken zagen het licht: *VI Sonatas for the Fortep. with V* (1788); *A favourite concerto for the Fortep. with Accomp. for 2 V., 2 Fl., 2 Horns, Tenor and B.* (1792) en *New Lessons for the Fortep.* Alle deze werken verschenen te Londen.

Coggings (Joseph), klavierspeler, die omstreeks 1780 geboren werd, te Londen woonde en een voortreffelijke methode voor klavier-vervaardigde.

Cogli instrumenti, Ital., met de instrumenten, met instrumentale begeleiding.

Cohen (Henri), geb. 1808 te Amsterdam. Zijn ouders vestigden zich 1811 te Parijs. Aldaar ontving hij zijn muzikale opleiding en werd door Lays en Pellegrini in den zang, door Reicha in de compositie onderwezen. In 1832 bezocht hij Italië en vertoefde geruimen tijd te Napels, waar hij zijn eerste opera, *L'impegnatrice*, liet opvoeren. In 1834 keerde hij naar Parijs terug, trad bij vele gelegenheden als zanger op en gaf eenige romances in het licht. Vier jaren later begaf hij zich ten tweeden male naar Napels, voor welke stad hij de opera *L'avviso ai maritati* geschreven had. In 1839 te Parijs teruggekeerd, wijdde hij zich aan het zangonderwijs. In 1847 werd een door hem gecomponeerd *Poème lyrique*, getiteld: *Marguerite et Faust*, in het conservatoire te Parijs ten gehoor gebracht; te Londen dirigeerde Berlioz zijn compositie: *Le moine*.

Cohen (Jules), geb. 2 November 1830 te Marseille, ontving zijn muzikale opleiding aan het conservatoire te Parijs, waar Marmontel en Zimmermann hem het klavierspel, Halévy hem de compositie onderwees. Reeds 1855 werd hij tot leeraar aan het conservatoire benoemd. Na den dood van Labarre, 1869, stelde Napoleon III hem tot directeur der keizerlijke kerkmuziek aan. Hij schreef vele werken voor orkest, koor, orgel enz., alsmede eenige opera's, die echter geen grooten opgang maakten.

Coignet (Horace), Fransch toonkunstenaar, geb. 1736 te Lyon, gest. 1821 te Parijs, is hoofdzakelijk bekend door zijn muziek bij het monodrama *Pygmalion* van Rousseau.

Coik (Gian), ook le Cog genaamd, een Nederlandsch contrapuntist uit de 16e eeuw. In het zesde boek der *Chansons*, 1545 bij Susato te Antwerpen verschenen, bevindt zich een vijfstemmig motet van hem.

Cokken (Jean François Barthélemy), contrabassist, geb. 14 Januari 1820 te Parijs, aldaar gest. 13 Februari 1875. Hij was geruimen tijd lid van het orkest der Groote Opera en sedert 1852 leeraar aan het conservatoire in zijn geboortestad.

Col, Collo en **Colla** (meervoud: *coi, cogli* en *colle*), Ital., met de, met het; b. v.: *col legno*, met het hout, *colla dritta (mano)*, met de rechter hand.

Cola of **Colas** (Domenico), beroemd luitenist, geb. te Brescia, leefde in het midden der vorige eeuw.

Cola (Giovanni Giuseppe di), Italiaansch componist uit de 16^e eeuw, van wiens compositiën men in het werk: *Primo libro a 2 voci d' Antiquis* (Venetië 1585) eenige proeven vindt.

Colasse (Pascal), Fransch componist, geb. 1636 te Parijs, was een leerling van Lully en werd 1669 directeur der kamermuziek van Lodewijk XIV. Van zijn opera's, die door den koning zeer geliefd waren, zijn o. a. bekend: *Achille et Polixène, Thétis et Pélée, Enée et Lavinie, Astrée, Le Ballet des Saisons, Jason, La naissance de Vénus* en *Polixène et Pyrrhus*.

Colbran (Isabella Angela), Italiaansche zangeres en echtgenote van Rossini, geb. 2 Februari 1785 te Madrid, waar haar vader lid van de koninklijke kapel was. Haar meesters waren Pareja, Marinelli en Crescentini. Van 1806 tot 1815 zong zij op de eerste tooneelen van Spanje en Italië. Rossini schreef voor haar zijn *Elisabetta, Cenerentola* en *Rosina*. Van het eerste oogenblik dat hij haar hoorde vatte de groote componist een vurige liefde voor haar op, doch eerst 1822 trad zij met hem in den echt. In hetzelfde jaar zong zij nog eens te Weenen, 1823 te Londen en trok zich toen uit het openbare leven terug. Zij bracht een groot vermogen ten huwelijk mede en stierf 7 October 1845 te Bologna.

Colemann (Charles), doctor in de muziek en sedert 1640 kamermusicus van koning Karel I van Engeland, verbeterde de in zijn tijd gebruikelijke *Viola*. Ook behoorde hij met Lawes en Cook tot de eersten, die in navolging van de Italiaansche opera een soort van zangspel met Engelschen tekst componeerden.

Colerus (Martin), ook Köhler genaamd, Duitsch componist, geb. omstreeks 1620 te Danzig. In 1664 bevond hij zich te Hamburg, was 1665 kapelmeester te Brunswijk en te Wolfenbüttel, eenige jaren later kapelmeester van den markgraaf van Bayreuth en stierf 1703 of 1704 te Hamburg. Van zijn gedrukte compositiën zijn bekend: *Melodien zu Ristens Passionsandachten* (Hamburg 1648); *die Hochzeitliche Ehrensackel, dem Herrn von Hardenberg zu Zell angezündet und überschickt von Martino Colero aus Danzig, Musico und Componisten, wie auch des hochlöblichen Schwanenordens Mitgliede, genannt Musophilus* (Hamburg 1661) en *Sulamitische Seelen-Harmonie, d. i. einstimmiger Freudenhall etlicher geistlicher Psalmen* (Hamburg 1662).

Colerus (Valentius), Duitsch componist, geb. te Erfurt, was zangdirecteur van den graaf van Schwarzburg en cantor te Sondershausen. Van zijn vele compositiën zijn bekend: *Vier-, fünf- bis achtstimmige Cantiones*

sacrae (Ursel 1604); *Lustige Intraden* (Jena 1605) en *Drei Messen und drei Magnificat* (Erfurt 1599).

Colet (Hippolyte Raimond), Fransch muziektheoreticus, geb. 5 November 1808 te Uzès, was als leeraar in het contrapunt aan het conservatorium te Parijs werkzaam, in welke stad hij 21 April 1851 stierf. Hij schreef vele werken over de theorie der muziek.

Coletti (Agostino Buonaventura), Italiaansch componist en lid van de *Academia filarmonica*, geb. te Lucca, leefde omstreeks 1700 te Venetië. Van zijn werken zijn tot ons gekomen: *Armonici Tribtui o XII Cantate a Voce sola e Cemb.* (Lucca 1699), *Paride in Ida* en *Ifigenia*.

Colin (Jean), Fransch geestelijke en muziekmeester aan de hoofdkerk te Soistons, geb. in de eerste helft der 17^e eeuw, gest. 1722. Hij vervaardigde een *Missa sex vocibus sub modulo: Ego flos campi* en een *Missa pro defunctis, sex vocibus* (1688).

Colin (Pierre François), hoornist, geb. 21 Mei 1781 te Parijs, ontving zijn opleiding aan het conservatoire aldaar en kwam 1803 in het orkest der Groote Opera. Hij schreef een werk: *Du cor et de ceux qui l'ont perfectionné*, dat echter niet in druk verscheen.

Colin (Pierre Gilbert), gewoonlijk met een Latijnschen uitgang: *Colinus* of *Colinaeus* geschreven, een Fransch componist, hoofdzakelijk van kerkmuziek, was van 1532 tot 1536 lid der kapel van Franz I. Eenige zijner Missen zijn 1541 te Lyon en te Venetië in druk verschenen.

Colizzi (Giovanni Andrea), Italiaansch klavierspeler en componist, geb. omstreeks 1740, leefde afwisselend in Engeland en de Nederlanden. Hij schreef o. a.: *Recueil de Chansons, accompagnées du Clavecin* (Brunswick 1766); *Concerta for the Pf. with accomp.* (Londen); *VI Sonates for the Pf. with accomp.*; *Overture de l'Amant Statue, arrang. pour le Clav. avec un V.* (Parijs 1794) en *Lotto musical, ou Direction facile pour apprendre en s'amusant à connoître les diffèrens Caractères de Musique* ('s Gravenhage en Amsterdam 1787).

Colla, z. COL.

Colla (Giuseppe), Italiaansch componist, geb. 1730 te Parma, aldaar gest. 1806. Hij schreef o. a. de opera's *Enea in Cartagine* en *Didone e Tolemo*. Zijn muziek maakte te Londen grooten opgang, voornamelijk — ten minste zoo beweert Burney — omdat zij gezongen werd door zijn echtgenoot, de beroemde zangeres Lucrezia Agujari, die haar uitmuntenst voordroeg.

Colla (Vincenzo), componist en kapelmeester aan de kloosterkerk te Voghera, geb. omstreeks 1780 te Piacenza, vervaardigde tal van muziekstukken voor de kerk, die echter niet in druk verschenen. Alleen zag een door

hem geschreven theoretisch werk, getiteld: *Saggio teoretico-pratico musicale, ossia metodo di contrappunto*, te Turijn het licht. Dit werk is in Italië zeer bekend geworden.

Collabus, Lat., naar het Grieksche woord *κόλλαβος* gevormd, was bij de Ouden de benaming voor een schroef aan een snaarinstrument.

Colladon (Jean Daniel), natuurkundige, geb. 1801 te Venetië, is op muzikaal gebied bekend door zijn vele verhandelingen over de fysiek der toonkunst.

Collecta, Lat., was reeds in de eerste Christelijke tijden de benaming van het altaargebed, dat na het door den diaken en de gemeente verrichte gebed door den bisschop staande gezongen of gesproken werd, als het ware om het voorafgaande samen te vatten en te recapitulereen; vandaar de naam. Nog tegenwoordig beteekent dit woord de oratie, welke de priester na het *Gloria* of, wanneer dit wegvalt, na het *Kyrie* der Mis zingend reciteert en met den zegenwensch: *Dominus vobiscum* (de Heer zij met u) begint.

Collectentoon (Lat.: *tonus collectarum*) beteekent de wijze waarop de priester den zegenwensch »*Dominus vobiscum*» en het daaropvolgend gebed (collecte) voordraagt.

Collegium musicum, Lat., noemde men een bij vele kapellen gebruikelijke wekelijksche muziekuivoering, die alleen ten doel had, het orkest in de voordracht der instrumentale muziek te oefenen; ook gaf de kapel- of concertmeester bij die gelegenheid aan het orkest mondelijk onderricht in de theorie der muziek. Ook werd de benaming *collegium musicum* in het algemeen aan kapellen en muziekverenigingen gegeven. Hier te lande kende men in verscheiden steden *collegia musica*, o. a. te Utrecht en Groningen.

Collet (Richard), Engelsch violist, leefde in de tweede helft der 17^e eeuw te Londen. Zijn buitengewone techniek wordt door zijn tijdgenooten geroemd.

Collin (Robert Albert Heinrich), geb. te Bromberg in de provincie Posen 27 Mei 1832, was van 1851 tot 1856 achtereenvolgens in verschillende betrekkingen aan de opera's te Dantzig, Koningsbergen en Berlijn werkzaam. In laatstgenoemd jaar begaf hij zich naar Amsterdam, waar hij tot 1859 orkestdirecteur aan de door J. Eduard de Vries geadministreerde Hoogduitse opera was. Daarna vestigde hij zich als piano- en zangonderwijzer te Amsterdam, werd na den dood van Bertelsmann (1861) directeur der liedertafel *Eutonia* en trad bij verscheiden gelegenheden als orkestdirecteur op. Na den dood van Berlijn werd hij directeur der liedertafel *Oefening baart Kunst*, welke vereeniging onder zijn leiding op zangersfeesten vele prijzen behaalde, en eindelijk van de liedertafel *Euterpe*. Van zijn compositiën zijn slechts weinige bekend; geen enkele verscheen in druk.

Collin-Tobisch (Anna Maria Theresia), echtgenoot van den vorige,

geb. te Weenen 6 December 1837, ontving haar muzikale opleiding aan het conservatorium te Weenen, waar zij door den kapelmeester Proch en mevrouw Marchesi-Graumann in den zang, door Carl Czerny en professor Fischhoff in het klavierspel onderwezen werd. In de jaren 1857 en 1858 werd zij als eerste altist aan de keizerlijke opera (Kärnthnerthor-Theater) te Weenen geëngageerd en vervulde van 1858 tot 1859 hetzelfde emploi bij het Hoogduitsche operagezelschap van J. Eduard de Vries. Na de ontbinding van dit gezelschap vestigde zij zich met haar echtgenoot te Amsterdam en wijdde zich hoofdzakelijk aan het onderwijs in den zang, hetgeen haar echter niet belette onderscheiden malen als concertzangeres op te treden. In December 1872 werd zij tot hoofdonderwijzeres in den zang aan de muzieschool der Amsterdamsche afdeeling van de Maatschappij tot bevordering der Toonkunst benoemd.

Collinus (Martin), Duitsch componist uit de tweede helft der 16^e eeuw, componeerde de Odes van Horatius en gaf ze in het licht onder den titel: *Harmonia univoca in odas Horatianas et in alia quaedam carminum genera* (Straatsburg 1568).

Colombani (Orazio), beroemd Italiaansch contrapuntist uit de 16^e eeuw en koördirecteur aan de kathedraal te Vercelli, was te Verona geboren. Van zijn compositiën zijn in het licht verschenen: *Harmonia super vespertinos omnium solemnitatum psalmos sex vocum* (Venetië 1576) en *Completorium et cantiones sex ordinibus distinctis quinque vocibus super octo tonos decantandos* (Brescia 1585). Ook vindt men in de *corolario cantionum sacrarum* van Lindner een vijfstemmig *Te Deum* van Colombani en in de bibliotheek te Lissabon eenige zijner Magnificat's en Madrigalen voor 5, 9, 10 en 14 stemmen.

Colombani (Quirino), Italiaansch componist uit Correggio, die in den aanvang der 18^e eeuw leefde en eenige cantates in manuscript nagelaten heeft.

Colombi (Giovanni Bernardo), Italiaansch componist uit de 16^e eeuw, van wiens werken eenige in de verzameling van *Giardino* van Borchgrevinck opgenomen zijn.

Colombi (Giuseppe), Italiaansch componist, geb. 1635 te Modena, aldaar gest. 1694 als kapelmeester aan den Dom.

Colombi (Vincenzo), orgel- en instrumentenmaker, die volgens Zarlinò (*Instit. Harm.* III, 79) zeer beroemd was. Hij was in Casal maggiore, een klein stadje in het hertogdom Milaan, geboren.

Colombini (Francesco), Italiaansch componist, geb. 1573 te Massa-Carrara. Van zijn werken bestaan nog vierstemmige psalmen, 2-, 3-, 4- en 5-stemmige motetten én concerten, alsmede madrigalen, alle te Venetië in druk verschenen.

Colombo (Giovanni Antonio), ook de Columbus genaamd, Franciscaner-monnik en muziekmeester, geb. te Ravenna in den aanvang der 17e. eeuw, componeerde o. a.: *Motetti, Missa e Salmi a 2 e 3 voci, Compiete, Antifonie e Litanie a 5 voci, Syntaxis harmonica 2, 3 et 4 vocum.*

Colonna (Angelo), een der beroemdste vioolvirtuozen van Italië omstreeks 1738, maakte vele kunstreizen door Duitschland. Als componist is hij bekend door balletmuziek en *Barcaroles*, welke laatste zeer populair waren. Het jaar van zijn dood is niet bekend, doch 1780 leefde hij nog te Venetië.

Colonna (Fabio), een afstammeling van het beroemde Patricische geslacht van dien naam, geb. 1567 te Napels, aldaar gest. 1650. Op muzikaal gebied is hij vooral bekend door zijn uitvinding van het Pentekontachordon. Van dit instrument gaf hij een uitvoerige beschrijving onder den titel: *Della sambuca lineca, ovvero dell'istromento musico perfetto* (Napels 1618), waaruit blijkt dat op dit met vijftig snaren bespannen instrument het diatonische, chromatische en enharmonische klankgeslacht ten gehoor gebracht kon worden.

Colonna (Giovanni Ambrogio), bijgenaamd Stampadorino, luitenist te Milaan in den aanvang der 17^e eeuw, van wiens compositiën een *Intavolatura di liuto* (1616) en een *Intavolatura di chitarra spagnuolo* (1627) het licht zagen.

Colonna (Giovanni Paolo), stichter der muziekschool te Bologna, geb. 1630 te Brescia. Zijn leermeesters waren Filipuzzi voor het orgelspel en Carissimi, Abbatini en Benevoli, voor de compositie. In het jaar 1672 werd hij tot kapelmeester aan de St. Petronius-kerk te Bologna aangesteld en waarschijnlijk omstreeks denzelfden tijd tot president der *Accademia filarmonica* aldaar benoemd. Door de uitgave van zijn *Salmi brevi per tutto l'anno a 8 voci* drong zijn naam ook over de grenzen van zijn vaderland. Vooral zijn contrapuntische kennis werd zeer geroemd. Zijn met instrumentale begeleiding geschreven werken vonden vooral in Engeland vele vereerders en hebben aanleiding gegeven tot de bewering, dat Händel hem tot voorbeeld voor zijn groote werken genomen heeft. Zijn oratorium *San Basilio* werd 1680 te Bologna en de opera *Amilcare in Cipro* 1694 aldaar opgevoerd. Bijzonder geroemd werden zijn *Psalmi 8 vocibus ad ritum ecclesiasticae musicae concinendi et ad primi et secundi Organi sonum accommodati, Lib. tertius, Op. 11.* Hij stierf 28 November 1695.

Colonna (Vincenzo), waarschijnlijk de grootvader van den vorige, was volgens het bericht van Zarlino een bekwaam Italiaansch orgelmaker, die omstreeks 1560 leefde.

Colophonium, Lat., harst, volgens Plinius aldus genoemd naar de Jonische stad Colophon, omdat het in den beginne uitsluitend uit die plaats aan-

gevoerd werd. Het wordt gebruikt tot insmering der paardenharen van een strijkstok. Deze harst is een stof die een innige vereeniging tusschen de paardenharen en de snaren bewerkstelligt.

Coloratuur, Ned.; **COLORATURA**, Ital.; aldus noemt men de vlugge passages en loopen in bravour-aria's, meestal op een enkele lettergreep. Zij dienen tot versiering der cantilene en moeten licht en gepareld uitgevoerd worden.

Colteli (Celeste), Italiaansche zangeres, geb. 1764 te Livorno. Reeds 1781 zong zij te Napels. Keizer Jozef II hoorde haar twee jaren later aldaar zingen en engageerde haar voor het hoftheater te Weenen. Tot 1790 bleef zij in die stad, keerde vervolgens naar Napels terug, waar zij tot 1795 in het openbaar zong, daarna in het huwelijk trad en 1817 stierf.

Coma (Annibale), Italiaansch componist uit de tweede helft der 16^e eeuw, van wiens gedrukte werken de volgende bekend zijn: *Il primo libro de' Madrigali a 4 voci*; *Il secondo libri de' Madrigali a 4 voci* (1588) en *Madrigali a 5 voci*.

Coma (Antonio), Italiaansch componist, leefde in het begin der 17^e eeuw als kapelmeester te Cento. Van zijn werken zijn nog bekend een vijfstemmig *Officium* en vierstemmige *sacrae cantiones*, 1614 te Bologna gedrukt.

Comanedo (Flaminio), Italiaansch componist, geb. omstreeks 1570 te Milaan. Volgens Picinelli (*Atenes dei Letterari Milanesi*) was hij zeer beroemd. Deze schrijver noemt van hem de volgende werken: *Canzonette a 3 voci, lib. I e II* (1601 en 1602); *Madrigali a 5 voci* (1615) en *Vesperì a 4 voci con partitura per l'Organo* (1618). Al deze werken verschenen te Venetië.

Combinatie-tonen. Wanneer men twee bijna even hooge tonen te zamen laat klinken, hoort men een eigenaardig af- en toenemen hunner sterkte, zweving genaamd. Hoe nader die tonen bij den eenklank komen, des te langzamer worden de zwevingen, totdat zij bij volkomen gelijkheid der tonen geheel verdwijnen. Hoe minder zij het *unisono* nabij komen, voornamelijk in het lage register, des te krachtiger hoort men de zwevingen, zoodat Scheibler ze terecht stooten noemde. Wanneer het onderscheid der zwevingen tusschen twee tonen zoo groot is, dat zij in een eenvoudige harmonische verhouding tot elkander treden, worden de gezamenlijke zwevingen zoo veelvuldig, dat het oor ze niet meer afzonderlijk verneemt, maar deze in gelijke tijdruimten terugkeerende indrukken zich met een derden lageren toon, combinatietoon, verbinden.

Come, Ital., als, zooals. Dit woord komt in de muziek o. a. in volgende samenstellingen voor: *come prima* of *come primo tempo*, zooals in het begin, *come sopra*, als boven en *come sta*, zooals geschreven staat. Dit laatste voor-

schrift, hetwelk tegenwoordig zelden meer gebruikt wordt, was gericht tegen het willekeurig veranderen van passages door zangers en spelers.

Comes (Giovanni Battista), Spaansch componist, geb. omstreeks 1560 in de provincie Valencia, was in zijn tijd zeer beroemd. Zijn compositiën werden in vele kerken van Spanje gezongen.

Comes, Lat.; GEFÄHRTE, Hoogd.; de begeleider, de gelijkvormige herhaling van het thema eener fuga; ook antwoord genoemd. De regel is, dat de Comes het fugathema in de dominant of in de onderquart herhaalt, b. v.

Van dezen regel zijn evenwel vele uitzonderingen, die in het artikel FUGA behandeld worden.

Comettant (Jean Pierre Oscar), toonkunstenaar en schrijver, geb. 18 April 1849 te Bordeaux, genoot aan het conservatoire te Parijs onderricht van Elwart en Carafa, verwierf als componist eenigen naam en begaf zich 1852 naar Amerika, waar hij drie jaren vertoefde. Dit verblijf werd door hem beschreven in zijn boek: *Trois ans aux états-unis* (Parijs 1858). Van zijn op de muziek betrekking hebbende geschriften zijn voorts bekend: *Histoire d'un inventeur du dix-neuvième siècle: Adolphe Sax, ses ouvrages et ses luttes* (Parijs 1860) en *Porte-feuille d'un musicien* (Parijs 1864). Ook schreef hij in verscheiden dagbladen en tijdschriften over muziek.

Comin (Giacomo), Italiaansch componist, waarschijnlijk dezelfde die in de *Histoire de la musique* (I, 221) Cominy heet en muziekmeester van koningin Margaretha, gemalin van Henderik IV, omstreeks het jaar 1589, genoemd wordt. Van zijn compositiën zijn in druk verschenen: *Correnti a Balletti alla Francese a 2 e 3 voci*.

Commer (Franz), geb. 23 Januari 1813 te Keulen, ontving zijn muzikale opleiding van Leibl en Joseph Klein. Reeds op vijftienjarigen leeftijd werd hij tot organist bij de Karmelieten en tot zanger aan den Dom te Keulen aangesteld. In 1832 begaf hij zich tot zijn verdere ontwikkeling naar Berlijn. Hier werd hem het in orde brengen der bibliotheek van het koninklijk muziekinstituut opgedragen. Door dit werk kwam hij in aanraking met den muziekgeschiedvorschcr K. von Winferfeld, die hem tot antiquarische studiën op het gebied der muziek aanspoorde. In 1844 werd C. koninklijk muzikdirecteur, een jaar later lid van de Academie der Kunsten en terzelfder tijd Regens chori aan de Hedwigs-kerk en zangonderwijzer aan de

Elizabeth-school, eindelijk, 1850, repetitor aan de tooneelzangschool en leeraar aan het Friedrich-Wilhelm-Gymnasium. In 1844 stichtte hij met H. Küster en Th. Kullak den Berliner Tonkünstlerverein. Van zijn compositiën zijn verscheiden stukken voor de kerk, liederen en gezangen en ook eenige stukken voor klavier in druk verschenen; ongedrukt bleven zijn grootere werken, als: de Oratoria voor mannenstemmen: *Der Zauberring* en *Kyffhäuser*, voorts Missen en cantates, de muziek voor *die Försche* van Aristophanes en *Elektra* van Sophokles enz. Commer heeft zich bijzonder verdienstelijk gemaakt door de uitgaven van eenige verzamelingen oude muziek, van welke de *Collectio Operum Musicorum Batavorum* voor ons land van groot belang is.

Commissura, Lat., heette in oude tijden een verbinding van twee dicht bij elkaar liggende consonnanten door een dissonerende noot, b. v. de noot *d* tusschen *c* en *e*. *Commissura directa* heette deze verbinding, wanneer zij op het goede, *commissura cadens* wanneer zij op het slechte maatdeel valt.

Commodo, COMMODETTO, COMMODAMENTE, Ital., gemakkelijk, matig levendig.

Comola (Angelo), Italiaansch kerkzanger, geb. omstreeks 1769 te Isolletta bij Vercelli, was een leerling van Saltelli en maakte ook als componist eenigen naam. Hij stierf 1823 als kanunnik te Varallo.

Compan (Honoré), Fransch violist en harpist die in de laatste helft der vorige eeuw te Parijs leefde en aldaar als toonkunstenaar zeer gezien was. Hij gaf o. a. een méthode en concerten voor de harp in het licht.

Comparetti (Andreas), professor in de anatomie te Padua, geb. 1746 te Friaul, gest. 1801; gaf *Observationes anatomicae de aure interna comparatae* (Padua 1789) in het licht. Scarpo noemde dit boek het voortreffelijkste werk over de gehoorwerktuigen bij menschen en dieren.

Comparsé, hetzelfde als figurant (z. dit).

Compenius. Onder dezen naam waren in Midden-Duitschland vele orgelmakers bekend: 1° Esaias C., geb. omstreeks 1560, was tegen 1600 orgel- en instrumentenmaker, ook organist, te Brunswijk. — 2° Heinrich C., geb. omstreeks 1540 te Nordhausen, die, behalve door zijn orgels, ook bekend is door een compositie, getiteld: *Christliche Harmonia, zu Ehren des new erwählten Raths des 1572 Jahrs in Erfurd, mit fünf Stimmen componirt*. 3° Ludwig C., die 1649 een orgel te Erfurt vervaardigde.

Compère (Louis of Loyset), ook onder den naam Sampson Loset C. bekend, een beroemd contrapuntist, omstreeks het midden der 15e eeuw in Vlaanderen geboren. Volgens Fétis was hij eerst koorknaap aan de kerk St. Martin te St. Quentin en leefde nog 1524. Ook moet hij een leerling van Ockeghem geweest zijn. Van zijn werken is weinig meer over. Enkele stukken uit een in de jaren 1530 tot 1540 verschenen verzameling moet

-en nog in de bibliotheek te Zwickau voorhanden zijn. Voorts bevat de verzameling van Petrucci te Venetië een stuk van hem, het archief der pauselijke kapel een vijfstemmig motet in manuscript. Fétis heeft enkele zijner werken in partituur gebracht.

Compiacevole of **Compiacevolmente**, Ital., bevallig, aangenaam.

Complaintes, Fr., is de in Frankrijk gebruikelijke naam voor volksgezangen en romances in treurige stemming.

Componeeren (van het Latijnsche *componere*, samenstellen) noemt men het vervaardigen van muziekstukken.

Componion, een door Winkel te Amsterdam uitgevonden instrument, welks inrichting een geheim van den uitvinder is gebleven. Het had een omvang van 5 octaven (van *C* tot *c'''*) en speelde geheele stukken, als ouvertures, dansen, variatiën enz.

Componist, Ned.; **COMPOSITEUR**, Fr.; **COMPOSITORE**, Ital.; toonzetter of toondichter, schepper van muziekstukken.

Compositeur, Fr., z. **COMPONIST**.

Compositie, Ned.; **COMPOSITION**, Fr. en Hoogd.; **COMPOSIZIONE** en **COMPONIMENTI**, Ital.; toondichtkunst, het vervaardigen van muziekstukken volgens bepaalde regelen; ook het muziekstuk zelf.

Compositieleer, de gezamenlijke regels, volgens welke een muziekstuk vervaardigd behoort te worden. Hoofdzakelijk verstaat men onder deze benaming de leer der accoorden, de rhythmie, de vormleer, het contrapunt, de fuga en de instrumentatie.

Composition, Fr., z. **COMPOSITIE**.

Compound (To), Eng., componeeren.

Comte (Antoine le), Fransch kerkcomponist, leefde op het einde der 17^e eeuw te Marle als muziekmeester aan de kerken Sainte Marie en Saint Martin. Als componist is hij slechts door een in druk verschenen *Missa quinque vocibus ad imitationem moduli: O vivum ineffabilem* (Parijs 1625) bekend.

Con, Ital., met. Deze praepositie komt in de volgende samenstellingen voor:

con abbandono, hartstochtelijk.

con affetto, gevoelvol.

con affezione, ontroerd, diep bewogen.

con afflizione, treurig, bedroefd.

con agilità, vlug, levendig.

con agitazione, onrustig.

con allegrezza, zwaarmoedig.

con amabilità, liefelijk.

con amarezza, met bitterheid.

con amore, met innigheid.

con anima, zielvol.

con brio, vurig, schitterend.

con delicatezza, fijn gevoelig.

con diligenza, nauwkeurig.

- con discrezione*, bescheiden.
con disperazione, met wanhoop.
con divozione, aandachtig, ernstig.
con dolcezza, aanminnig, zoet, liefelijk.
con dolore, smartelijk.
con duolo, weemoedig.
con espressione, met uitdrukking.
con fermezza, vastberaden.
con fierezza, fier.
con festività, feestelijk.
con fiducia, met vertrouwen, moedig, koen.
con flochezza, zwak, mat, heesch (in koddigen stijl).
con forza, krachtig.
con fretta, haastig.
con fuoco, met vuur.
con garbo, sierlijk.
con grandezza, grootsch, verheven.
con gli (samengetr.: *cogli*) met de.
con grazia, bevallig.
con gravità, ernstig, waardig.
con gusto, met smaak.
con impeto, onstuimig.
con ira, toornig.
con leggerezza, licht.
con lenezza, lenig.
con mano destra, met de rechter hand.
- con mano sinistra*, met de linker hand.
con molta espressione, met veel uitdrukking.
con molta passione, met veel hartstocht.
con morbidezza, week.
con moto, bewegelijk.
con osservanza, met opmerking.
con ottavo of *coll'ottava*, met de octaaf.
con passione, met hartstocht.
con precisione, met nauwkeurigheid.
con rabbia, met woede.
con sentimento, met gevoel.
con solennità, plechtig.
con sordino, met den demper.
con spirito, met geest.
con strepito, met geraas.
con tenerezza, met teederheid.
con tinto, met kleur.
con tristezza, met droefheid.
con un dito, met één vinger.
con variazioni, met variatiën.
con vigore, met kracht.
con vivacità, met levendigheid.
con voce rauca, met ruwe stem.
con zelo, met ijver.
con zurlo, met uitgelatenheid.

Concatenatio, Lat., z. **LIGATURA**.

Conceiçam (Fr. Filippo da), leefde in de eerste helft der 17e eeuw als monnik te Castella en was als toonkunstenaar en redenaar bekend.

Conceiçam (Fr. Nuno da), monnik en ijverig beoefenaar der muziek, was kapelmeester te Coimbra en stierf aldaar 1737. Hij vervaardigde vele motetten, hymnes, psalmen enz., die alle in Portugeesche bibliotheken verborgen zijn.

Conceiçam (Fr. Pedro da), dichter en componist, gest. 1712, vervaardigde de volgende werken: *Musica a 4 coros*; *Loa com Musica a 4 Vozes*; *A Cetera, e Solfa de hum Vilhanico*; *Vilhanicos a 8, 4 e 3 Vozes* en *In*

exitio Israel de Egypto a 4 Fozes, fundadas sobre o Canto-Gháo do mesmo Psalmo.

Concentus, Lat., letterlijk: samenzing, medezang. Van ouds verstond men onder deze benaming de overeenstemming van verschillende stemmen met elkaar, dus de harmonie. Evenals deze had ook de *concentus* in verschillende tijden een andere beteekenis. Bij de Grieken b. v. was C. het eenstemmig mannengezang, wanneer het hoog ging door meisjes- en knapenstemmen verdubbeld. De Engelsche priester Beda *venerabilis* schrijft omstreeks 686 uitdrukkelijk, dat de muziek in zijn tijd *concentu, discantu atque organis* uitgeoefend werd (z. *DISCANTUS* en *ORGANUM*); 250 jaren later, ten tijde van Hucbald, toen de moderne harmonie zich begon te ontwikkelen, bestond de *concentus* uit een samenklank van quarten en quinten en tegenwoordig heeft het de beteekenis van *accord*. Ook gaf men aan een concert voor zang of voor instrumenten den naam *concentus* en eindelijk verstond men onder die benaming ook het koor der uitvoerenden.

Concert, Ned., Fr., Hoogd.; *CONCERTO*, Ital.; het woord komt af van het Latijnsche woord *concertare*, wedijveren, naar den prijs dingen, en beteekent in de muziek 1°. de openbare uitvoering van een of meer groote muziekstukken, 2°. de benaming van zekere compositie voor een of ander instrument, gewoonlijk met orkestbegeleiding.

Ad 1^m. Dat het voordragen van verschillende muziekstukken door een enkelen kunstenaar nog geen concert was, volgt uit de beteekenis van het woord; want tot een wedstrijd zijn verschillende krachten noodig. Waarschijnlijk is men er toe gekomen, deze benaming het eerst te geven aan de voordrachten van virtuozen, die zich op een en dezelfde plaats tegelijk of onmiddelijk na elkander lieten hooren en elkaar door kunstvaardigheid op hun instrument den loef trachtten af te steken. Later werd de benaming ook toegepast op alle muziekuitvoeringen waarbij verscheiden kunstenaars medewerkten, en nog heden worden de concerten verdeeld in vokale en instrumentale, geestelijke en wereldlijke, groote en kamerconcerten, naar gelang van de stukken die ten uitvoer worden gebracht.

Ad 2^m. Als muziekstuk wordt het concert verdeeld in verschillende soorten, als: *concerto grosso*, een ensemble-stuk voor instrumenten, *concerto da camera*, hetzelfde wat nog heden concert heet, en *concerto da chiesa*, kerkelijk concert. Laatstgenoemde soort is de oudste en, naar men zegt, het eerst door Ludovico Viadana, omstreeks 1600, gebruikt. Het *concerto da chiesa* was een muziekstuk waarin een, twee, drie of meer stemmen, die de melodie zongen, door een of ander harmonisch instrument (in den regel het orgel) ondersteund werden. De benaming ging van lieverlede over op instrumentale muziek, in één afdeeling en in ernstigen stijl geschreven, waarbij de bewe-

ging tusschen *Adagio* en *Allegro* afwisselde. Uit dezen vorm ontstond omstreeks het jaar 1700 het *concerto da camera*, kamerconcert, een vorm die nog heden gebruikelijk is en eenvoudig *concert* genoemd wordt. Volgens Quantz was Giuseppe Torelli de eerste, die een *concerto da camera* componeerde. De vorm werd door Corelli, Geminiani en Vivaldi, in Duitschland vooral door Quantz en Franz Benda, tot volkomenheid gebracht. Evenals de sonate bestaat het uit drie, zelden uit vier, deelen, van welke meestal het eerste en derde een levendig, het middelste een langzaam *tempo* heeft. Het eerste deel begint in den regel met een lang voorspel van het orkest; in vele concerten uit den lateren tijd echter valt de orkestinleiding weg en begint de *solo* onmiddellijk. Het tweede thema staat in de toonsoort van de dominant of in die der kleine terts; dan volgen doorvoering en herhaling en aan het slot komt gewoonlijk een cadans, waarin de virtuoso bijzonder gelegenheid heeft zijn kunstvaardigheid te toonen. Het tweede gedeelte is een *Andante* of *Adagio*, het derde een *Rondo* (z. dit) of een *Allegro* in vorm aan het eerste deel gelijk. — De meeste groote componisten hebben concerten voor een of meer instrumenten geschreven. Mozart, Beethoven, Mendelssohn, Schumann, Liszt en anderen hebben deze soort van instrumentale muziek tot groote volmaaktheid gebracht.

Concertant, Fr., noemt men die stemmen van een muziekstuk, welke afwisselend met de hoofdstem melodieën voordragen, om als het ware met deze te wedijveren (concerteeren). Zoo spreekt men b. v. van een aria met concertante fluit, viool enz., wanneer het instrument niet alleen tot begeleiding, maar ook tot het voordragen van zelfstandige melodieën dient. (z. OBLIGAAT.)

Concertina, Ital., z. HARMONIKA.

Concertino, Ital., een klein concert.

Concertmeester, de aanvoerder der eerste violen in het orkest. In vroeger tijden was hij hoofdzakelijk de leider der instrumentale muziek, terwijl de kapelmeester de alleen uit gezang bestaande of de met gezang verbonden uitvoeringen leidde. Tegenwoordig pleegt de concertmeester bij afwezigheid van den orkestdirecteur het orkest te dirigeren en is ook in vele orkesten belast met de taak om nieuwe stukken in te studeeren en in de partijen van het strijkquartet de vingerzetting en de verschillende streken aan te duiden.

Concerto di camera, z. CONCERT.

Concerto grosso, z. CONCERT.

Concertspeler, z. SOLOSPELER.

Concert spirituel, Fr., geestelijk concert, een in het jaar 1725 opgerichte concertvereniging te Parijs, welke op de dagen dat de theaters gesloten moeten zijn muziekuivoeringen geeft.

Concialini (Giovanni Carlo), castraat, geb. 1742 te Siena, gest. 28 October 1812, was zanger aan de opera te Berlijn.

Concitato, Ital., aangespoord, opgewonden.

Concone, (Giuseppe), beroemd Italiaansch zangmeester, geb. 1810 te Turijn, waar hij zijn muzikale opleiding ontving. Hij trad eerst als opera-componist op met *Un episodio di San Michele*, ging 1837 naar Parijs en zette zich aldaar als zangonderwijzer neder. Spoedig had hij een uitgebreiden kring van leerlingen, en ook de door hem gecomponeerde romances, aria's en duetten, werden populair; vooral echter zijn solfèges voor den zang. Met de revolutie van 1848 verliet hij Parijs en keerde naar Turijn terug, waar hij 1861 overleed.

Concordant, baritonstem.

Concordans heette in de oude muziek elke bevredigende samenklank. De uitdrukking beteekent hetzelfde als consonant.

Conducimento, Ital., een trapsgewijze opvolging. Men onderscheidt drie soorten: *conducimento retto*, de opklimmende — b. v. *g, a, b, c* — *conducimento ritornante*, de nederdalende — b. v. *c, b, a, g* — en *conducimento circoncorrente*, de op- en nederstijgende — b. v. *g, a, b, c, — c, b, a, g*.

Conducten (van het Latijnsche *conducere*) noemt men de verbindingen in het orgel die den wind naar de orgelpijpen voeren, welke niet onmiddellijk op de winlade staan.

Conductor, Eng., orkestmeester.

Conforti (Giovanni Battista), gaf als leerling van Claudio da Corregio onder diens opzicht een contrapuntisch werk: *Opera prima de Madrigali a 5 voci* (Venetië 1597), in het licht. Hij is vermoedelijk een broeder van Giovanni Lucca Conforti, die 1580 aan de pauselijke kapel verbonden was en, naar men zegt, de eerste is geweest die een triller kon zingen.

Conforto (Nicolo), Italiaansch componist, leefde omstreeks 1757 te Londen, waar zijn opera *Antigone* twaalfmaal achter elkaar opgevoerd werd. Burney maakt ook gewag van een uitstekend violist, Antonio Conforto, leerling van Pugnani. Van dezen bestaan nog twee vioolsonates in manuscript.

Coninck (Frans de), Belgisch pianist en componist, geb. 20 Februari 1810 te Lebbeke in Vlaanderen, is sedert 1832 muziekonderwijzer te Brussel.

Coninck (Jacques Félix de), klavierspeler en componist, geb. 18 Mei 1791 te Antwerpen, studeerde aan het conservatoire te Parijs, vertrok 1826 naar Amerika en begeleidde Malibran op haar concerten in de Vereenigde Staten. Na zijn terugkomst in Europa, vertoefde hij eenige jaren te Parijs en vestigde zich daarop te Antwerpen, waar hij de Société de l'Harmonie oprichtte. Hij stierf 25 April 1866 te Schaerbeek boven Brussel. Eenige zijner compositiën voor piano zagen in Frankrijk het licht.

Coninck (Servaas de), componist en muziekonderwijzer te Amsterdam, gest. omstreeks 1720. Bij den muziekhandelaar Roger aldaar verschenen zijn *Hollandsche minne- en drinkliederen*; voorts 12 *sonates pour flûte seule, violon et hautbois et basse continue* en *Trio's pour 2 flûtes, violon ou hautbois*. Voorts is van hem bekend: *Vrijadje van Cloris en Roosje, in muzijk* (1683) en *De Hollandsche Schouwburg en Pluggedansen, nevens Sang-Ariën* (Amsterdam, 11 deelen). Walther haalt nog een opus aan: Motetten voor 2, 3 en 4 zangstemmen met twee instrumenten en beweert, dat de Coninck koren heeft gecomponeerd uit *Athalie* van Racine.

Conrad, Benedictijner-monnik, geleerde, dichter en toonkunstenaar, leefde omstreeks 1131 in het klooster Hirschau. Hij was een leerling van den abt Wilhelm en heeft zich op muzikaal gebied verdienstelijk gemaakt door een verhandeling: *De musica et differentia tonorum*.

Conrad von Queinfurt, pastoor te Steinkirchen, gest. 1382, wordt als degene genoemd, die het eerste Duitsche kerklied, het Paaschgezag »*Du lenze guot*», dichtte en waarschijnlijk ook componeerde.

Conradi of **Conradine**, eerste zangeres aan het theater te Hamburg van 1700 tot 1706. In laatstgenoemd jaar werd zij naar Berlijn beroepen, waar zij aan het hof van Frederik de Grootte in twee opera's zong. Zij trad aldaar 1711 in het huwelijk met een graaf, verliet toen het tooneel en stierf omstreeks 1720.

Conradi (August), geb. 27 Juni 1821 te Berlijn, ontving aldaar zijn muzikale opleiding, werd 1843 tot organist aan de kerk van het invalidenhuis te Berlijn benoemd en legde zich met ijver op de compositie toe. Een in dien tijd door hem gecomponeerde symphonie viel in handen van een gelukzoeker, met name Löffler, die het werk onder zijn eigen naam te Weenen liet uitvoeren en er groot succes mede had. Door toeval ontdekte Conradi het bedrog. Hij snelde naar Weenen, de bedrieger werd ontmaskerd en de ware componist met eerbewijzen overladen. Te Berlijn teruggekeerd verviel hij bij het vernemen van den dood zijns vaders in groote zwaarmoedigheid. Door de kennismaking met Liszt scheen hij echter door nieuwe levenskracht bezielde te worden. Van 1849 tot 1858 vervulde hij de betrekking van kapelmeester aan de theaters te Stettin, Dusseldorp, Keulen en Berlijn, in welke laatste stad hij nog heden als zoodanig werkzaam is. Als componist is hij voornamelijk door vele »Possen» bekend. *f 26-162 1873*

Conradi (Johann Georg), Duitsch operacomponist, leefde op het einde der 17^e eeuw als kapelmeester te Oettingen en was een van de eersten, die Duitsche opera's schreven.

Consequente, Ital., noemt men den comes in een fuga, ook de nabootsende stem (*risposta*) in een canon.

Conservatorium, Lat., CONSERVATOIRE, Fr., een soort van hoogeschool voor de muziek. De naam komt af van het werkwoord *conservare*, behouden; het doel van een conservatorium was dan ook de toonkunst te bevorderen en haar in volle schoonheid te behouden. Het is een inrichting uit Italië afkomstig. De oudste conservatoria waren veelal met weeshuizen verbonden; de kinderen van die gestichten werden daar opgevoed en ontvingen, behalve woning, kost en kleeding, ook onderricht in den zang en op instrumenten. Tegen betaling werden ook leerlingen aangenomen, die niet in het gesticht behoefden te wonen. De oudste inrichting van dien aard was het in 1537 opgerichte *Conservatorio Santa Maria di Loreto* te Napels. Het had leermeesters als Leo, Durante, Scarlatti en Porpora; Piccini, Sacchini, Cimarosa, Guglielmi, Anfossi en Paisiello genoten er hun muzikale opleiding. Later ontstonden in dezelfde stad nog het *Conservatorio San Onofrio*, het *Conservatorio della Pietà* en het *Conservatorio dei poveri di Gesù Christo*. Ten tijde van Burney had het eerste instituut 90, het tweede 120 en het derde 300 leerlingen. Elk der scholen had 30 wetten en stond onder leiding van twee directeuren, die den titel van opperkapelmeesters droegen. Tijdens de onlusten in 1799 werden de *conservatoria Loreto, Onofrio* en *Pietà* tot één instituut vereenigd, hetwelk 1813 den naam van *Real collegio di musica* verkreeg en onder leiding van Mercadante werd geplaatst. — In Venetië waren vier conservatoria voor meisjes: *Ospedale della pietà, de' mendicanti, degl' incurabili* en *Ospedaletto di San Giovanni e Paolo*. De leerlingen ontvingen niet alleen onderricht in den zang, maar ook op alle orkestinstrumenten en bleven in den regel aan het conservatorium verbonden, totdat zij in het huwelijk traden. Het instituut stond onder leiding van een kapelmeester en elken Zaterdag en Zondag werden uitvoeringen gegeven, waarbij zoowel het koor als het orkest door vrouwelijke leerlingen bezet was. De overige conservatoria in Italië zijn alle van later tijd. — In Frankrijk is het belangrijkste muziekinstituut het conservatorium te Parijs. Het ontstond uit de door baron de Breteuil 1784 opgerichte *Ecole royal de chant et de déclamation*. Tengevolge van gebrek aan goede muzikanten bij het leger werd 1793 deze zangschool tot een *Institut national de musique* uitgebreid, hetwelk 1795 den naam van *conservatoire de musique* verkreeg. Deze instelling aan wier hoofd achtereenvolgens de meest beroemde toonkunstenaars van Frankrijk stonden, is tot op den huidigen dag een der beste muziekscholen van de wereld gebleven. Niet minder beroemd zijn de *concerts du conservatoire*, die 's winters door de kweekelingen van het instituut gegeven worden en waarop de meesterstukken der klassieke muziek vaak onverbeterblijker ten uitvoer gebracht worden. — Naar het voorbeeld van het conservatorium te Parijs zijn de conservatoria van Brussel, Luik, Antwerpen en

Gent ingericht. Het eerste is ook wereldberoemd geworden en vooral uit de instrumentaalklassen zijn vele groote virtuozen te voorschijn getreden. — In ons vaderland draagt tot nu toe geen enkele muzikale inrichting den naam conservatorium. Men zie met betrekking tot ons muziekonderwijs het artikel MUZIEKSCHOOL. Van de Duitsche conservatoria zijn de meest beoemde die van Praag, Weenen, Munchen, Stuttgart, Dresden, Leipzig en Berlijn. In laatstgenoemde stad werd 1869 van staatswege een Hochschule voor de muziek opgericht en Joachim met de leiding daarvan belast. — Ook in andere landen, voornamelijk in Engeland en Rusland, zijn in verscheiden steden conservatoria.

Consilium (Jacques), Fransch componist uit de eerste helft der 16e eeuw, van wien in verscheiden verzamelingen uit dien tijd motetten voorhanden zijn.

Consonante, Fr., is de naam van een snaarinstrument in den vorm eener harp, uitgevonden in den aanvang der 18^e eeuw.

Consonant, eigenlijk: samenklank, in het bijzonder echter: welluidende samenklank in tegenstelling van dissonant. Wat welluidend is, kan men bezwaarlijk onder woorden brengen; ook had men bij verschillende volken en op verschillende tijden een andere opvatting van het woord consonant. In het toonsysteem van Pythagoras b. v. waren de octaaf, de quint, de quart consonanten, de overige intervallen, dus ook de tertsen en sexten, dissonanten. Het systeem van Pythagoras gold tot de tijden van Zarlino (1517—1590), ofschoon reeds veel vroeger stemmen ten gunste van de tertsen en sexten waren opgegaan. Zoo hadden reeds Didymus (30 v. Chr.) en Ptolemaeus (omstreeks 120 n. Chr.) een andere verhouding voor de tertsen en sexten gevonden dan Pythagoras. Doch niettegenstaande van lieverlede zich de meening vestigde, dat de terts dikwijls welluidender was dan de quart, werd toch tot aan de 16^e eeuw de terts als dissonant beschouwd en bij den aanvang zoowel als bij het slot van een muziekstuk vermeden. Uit dit verschijnsel laat het zich verklaren, waarom de ouden geen harmonie kenden in den zin, dien men thans aan dit woord hecht; daar de terts niet als consonant werd beschouwd, kende men ook het consoneerend accoord, den drieklank, niet. Franco von Köln (1200) rekende de tertsen tot de consonanten, daarentegen de sexten niet. Hij verdeelde de consonanten (concordanten noemt hij ze) in volkomene: prime en octaaf; gemiddelde: quint en quart; en onvolkomene: groote en kleine terts. In de schriften van Joannes de Muris bevindt zich de regel, dat twee volkomen consonanten (octaven en quinten) niet in gelijke beweging op elkaar mogen volgen. Sedert Zarlino worden de volgende intervallen als consonanten beschouwd: octaaf, groote quint, kleine quart, kleine en groote terts, kleine en

grootte sext. Zij worden consonanten genoemd, omdat zij zonder behulp van andere harmonieën aan het oor het gevoel van zelfstandigheid en rust verleen.

Constant d'Orville (André Guillaume), Fransch schrijver en dichter van opera's, geb. te Parijs omstreeks 1730, vervaardigde o. a. een *Histoire de l'opéra bouffon* (Parijs 1768).

Constantius (Barbarius), Italiaansch componist, die in den aanvang der 17e eeuw op Sicilië leefde en van wiens compositie stukken te vinden zijn in het boek *Infidi Jumi*. Vergelijk *Mongitor*, *Bibl. Sicul.* I, 95.

Contano, Ital.; **COMPTEMENT**, Fr., letterlijk: zij tellen, d. w. z. zij zwijgen, een uitdrukking die in de partituren der vorige eeuw dikwijls voorkomt. Wanneer namelijk enkele instrumenten geruimen tijd moesten pauzeeren, plaatste men in de partituur, ter vermindering van veelvuldige rustteekens de uitdrukking *contano* met den naam van het instrument in kwestie er voor; b. v. *Corni contano*, *Flauti contano* enz., in Fransche partituren: *les cors comptent*, *les Flûtes comptent*, enz.

Conti (Angelo), Italiaansch componist, geb. 1603 te Aversa. Missen, motetten en madrigalen van zijn compositie zijn in grooten getale in de jaren 1634—1639 verschenen.

Conti (Carlo), Italiaansch componist, geb. 14 October 1798 te Arpino, studeerde aan het conservatorium te Napels onder de leiding van Tritto en Zingarelli en componeerde een groot aantal opera's, waarvan de meesten met grooten bijval werden opgevoerd.

Conti (Francesco), Italiaansch componist en theorbe-speler, geb. 1668 te Florence, kwam 1703 te Weenen aan de keizerlijke hofkapel en componeerde een groot aantal cantates en motetten, alsmede vele opera's in den stijl van Scarlatti. Het meeste succes had zijn opera *Don Chichotto*, die nog door Gerber en Schulz eenig in haar soort wordt genoemd. Zij werd, in het Duitsch vertaald, 1722 te Hamburg opgevoerd. — C. stierf 20 Juli 1732 te Weenen.

Conti (Gioachimo), een der beste Italiaansche zangers uit de 18e eeuw, geb. 28 Februari 1714 te Arpino in het koninkrijk Napels. Nadat hij zijn studiën te Napels volbracht had, trad hij 1729 voor de eerste maal te Rome op, waar hij het publiek in verrukking bracht. Zijn roem breidde zich spoedig tot het buitenland uit. In 1736 werd hij aan de opera-onderneming van Händel te Londen geëngageerd en droeg veel tot het welslagen der opera's van den grooten componist bij. Tot 1743 bleef hij te Londen, begaf zich daarna naar Lissabon en werd eindelijk aan het door koning Karel III opgerichte San Carlo-theater verbonden. Farinelli beriep hem 1749 naar Madrid, waar hij gedurende drie jaren aan de koninklijke opera zong, daarop zich nog eens te Lissabon liet hooren en zich 1753 uit het openbare leven terugtrok. Hij stierf 25 October 1761 te Rome.

Contini (Giovanni), omstreeks 1550 kapelmeester te Brescia, schreef vele compositiën, van welke de volgende te Venetië het licht zagen: *Madrigali a 5 voci* (1550); *Intritus et alleluja 5 vocum*; *Hymnus 4 vocum*; *Threnos Hieremiae 4 vocum*; *Missae 4 vocibus concertantibus*; *Cantiones 6 vocum* (1565).

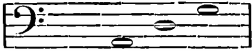
Continuo, Ital., verkorte schrijfwijze voor basso continuo.

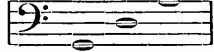
Contius, Duitsch componist, klavier- en harpspeler, geb. 1714 te Rossla in Thuringen, was eerst harpist in de kapel van graaf Brühl te Dresden en zette zich 1759 als componist en muziekonderwijzer te Sondershausen neder. Van 1762 tot 1770 was hij kapelmeester van den vorst van Bernburg, ging vervolgens naar Quedlinburg en stierf aldaar 1776. Zijn compositiën, die uit concerten voor klavier en voor harp, symphonieën en kerkmuziek bestaan, zijn niet in druk verschenen.

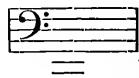
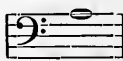
Contius, (Christoph en Heinrich), orgelmakers uit de 18^e eeuw. De eerste woonde te Halberstadt en vervaardigde o. a. de orgels te Tharschengen (1706) en in de Maria-kerk te Halle (1713); de tweede woonde te Halle en was o. a. de maker van het orgel te Giebichenstein, waarop zich bevonden: adelaars die gedurende het spel met de vleugels sloegen, en automatische engelen, die op de maat trompet bliezen en pauke sloegen.

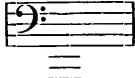
Contra-alt, z. ALT.

Contrabas, Ned.; CONTRABASS, Hoogd.; CONTRABASSO of VIOLONE, Ital.; CONTRABASSE of BASSE DE VIOLON, Fr.; DOUBLE-BASS, Eng.; basviool, het grootste der in onze muziek gebruikelijke strijkinstrumenten. Men heeft contrabassen met drie en vier, ook enkele met vijf, snaren. De meest gebruikelijke is die met vier snaren,

E, A, D, G: De contrabas met drie snaren is in

quinten gestemd: De toon van de een zoowel als van de ander is een octaaf lager dan de geschreven noot. De viersnarige contrabas

heeft in het orkest een werkelijken omvang van , tot

de driesnarige van tot Aan de contrabas worden in

het orkest de laagste tonen toevertrouwd. Gewoonlijk gaat zij met de bas (violoncel) in octaven. Wanneer echter de violoncellen een melodie uitvoeren of een middenstem in de harmonie vervullen, kan men de contrabassen *unisono* of een octaaf hooger door fagotten, basclarinet of andere instrumenten verdubbelen. Ook komen in de moderne instrumentaalmuziek niet weinige plaatsen voor, waarin de bas der harmonie geheel alleen aan de contrabas is overgelaten. Van dubbele noten en flageolet-tonen wordt op de contrabas

zelden gebruik gemaakt. Toch kunnen zij, te rechter tijd aangewend, van goed effect zijn. De kunstige flageolet-tonen (z. dit woord) zijn in den regel hoogst moeilijk, in de meeste gevallen onmogelijk, tengevolge van de groote afstand der intervallen; de natuurlijke klinken zeer goed. Ook de dubbele noten zullen in den regel alleen dan mogelijk zijn, wanneer een van haar op een losse snaar gespeeld kan worden. Arpeggio's zijn onder dezelfde voorwaarde mogelijk. Korte tremolo's zijn gemakkelijk, aanhoudende tremolo's vereischen meer inspanning en kunnen alleen met de punt van den strijkstok gespeeld worden. Snelle passages zijn op de contrabas wel is waar uit te voeren, doch zullen in den regel alleen dan goed effect maken, wanneer zij niet uit te veel noten bestaan en er eenige losse snaren in voorkomen, — tenzij de componist een bijzonder effect bedoeld heeft, door de contrabassen doffe en verwarde geluiden te doen voortbrengen, zooals b. v. Beethoven in het onweder zijner pastorale symphonie heeft gedaan. Het *pizzicato* op de contrabas is van zeer goede uitwerking. Van den *sordino* wordt zelden gebruik gemaakt, daar de klank der contrabas van zelve iets dofs heeft. In de partituren van den lateren tijd echter vindt men op enkele plaatsen de *sordino* voorgeschreven. — De beste contrabasmakers zijn: Giugliani, Bucher, Stauter, Bauer, Zettler, Ruggieri en Guillaume. Virtuozen op dit instrument zijn: Dragonetti, Müller, Eishold en Bottesini. Leerboeken werden o. a. door Fröhlich en Hause geschreven.

Contradanza, Ital., z. COUNTRY-DANCE.

Contrabastuba, de grootste soort van tuba, is een groot koperen instrument, met een omvang van contra-*C* tot *c*". De laagste tonen, onder contra-*F*, spreken moeilijk aan, evenzoo die boven *f*'. Als laagste blaasinstrument bewijst de contrabastuba, vooral bij militaire muziek, goede diensten. In gewone orkestmuziek komt zij zelden voor. Richard Wagner heeft in zijn drama: *Der Ring des Nibelungen* door middel van dit instrument, in vereeniging met tenoor- en bastuba's, zeer schoone klankeffecten verkregen.

Contrabasbazuin, z. BAZUIN.

Contrafagot, een houten blaasinstrument, dat een omvang van contra-*D* tot *d* heeft. In vroeger tijden was het zeer in zwang; tegenwoordig echter is het weinig in gebruik en wordt meestal, hoewel ten onrechte, door de tuba vervangen. In sommige klassieke werken, o. a. in de vijfde en de negende symphonie van Beethoven, is aan dit instrument een groote rol toevertrouwd. De tonen klinken een octaaf lager dan zij geschreven staan. De bouw van het instrument onderging in den loop der tijden menige verandering. De instrumentenmaker Stehle te Weenen vervaardigde omstreeks het jaar 1830 contrafagotten, wier trechters van koper waren. De toongaten waren met kleppen bedekt en het instrument was moeilijk te bespelen. C. W.

Moritz te Berlijn vond 1845 een Klaviatuur-contrafagot uit, waarop de kleppen door middel van toetsen in beweging werden gebracht. Eindelijk werd 1856 door W. Cerveny te Königrätz een contrafagot in Es, met 15 kleppen, uitgevonden. Deze soort heeft men als de beste erkend en is bij de Oostenrijksche muziek algemeen in gebruik.

Contrafuga, Lat.; **CONTREFUGUE** of **FUGUE RENVERSÉE** Fr.; een fuga, die een tegenovergestelde richting heeft dan een andere in hetzelfde muziekstuk voorkomende fuga. Wanneer b. v. de eerste fuga van de tonica naar de dominant opklimt, moet de Contrafuga van de dominant naar den grondtoon nederdalen.

Contrainte, Fr.; z. **BASSE CONTRAINTE**.

Contra-Octaaf, de laagste in de tegenwoordige muziek gebruikelijke octaaf. Zij strekt zich uit van contra-C, den toon die ontstaat door 33 trillingen per secunde, tot groot-C, die 66 trillingen per secunde heeft. Alleen op het orgel heeft men nog een lager octaaf, subcontra- of groot contra-octaaf genoemd.

Contrapunt, van het Latijnsche **CONTRAPUNCTUS**; **CONTREPOINT**, Fr.; **CONTRAPUNTO**, Ital. — In de tijden toen men begon tegenover een bestaande melodie een andere te stellen en deze met de eerste verbonden voor te dragen, heette de noot *punctus* of *punctum*, waaruit de benaming *contrapunctare*, d. i. een of meer noten tegenover de reeds bestaande plaatsen, ontstond. In het algemeen heeft contrapunt dezelfde beteekenis als harmonie. In engeren zin beteekent het de wijze, waarop men bij een gegeven melodie, *cantus firmus*, *canto fermo* (vroeger *tenore*) genaamd, een of meer stemmen voegt. Contrapunt wordt dan de bijgevoegde stem genoemd. Naarmate het getal der contrapunteerende stemmen heeft men twee-, drie- en vierstemmig contrapunt. Zijn de noten van het contrapunt van gelijken duur als die van den *cantus firmus*, dan noemt men dit gelijk contrapunt (*a*); zijn zij dit niet, zoo dat b. v.: 2, 4, 8 noten op één noot van den *cantus firmus* komen, dan heet het ongelijk contrapunt (*b*). Een andere soort is die, waarbij de contrapuntische stem met verbindingen en ligaturen op het slechte maatdeel voortschrijdt (*c*); bloeiend, *floridus*, *coloratus sive diminutus*) contrapunt wordt het genoemd, wanneer de contrapuntische stem noten van verschillende waarde bevat (*d*).

Na deze soort is het contrapunt in de decime en dat in duodecime het meest in gebruik. Bij het contrap. in de decime is de verhouding der intervallen als volgt:

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10.
10. 9. 8. 7. 6. 5. 4. 3. 2. 1.

bij dat in de duodecime aldus:

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12.
12. 11. 10. 9. 8. 7. 6. 5. 4. 3. 2. 1.

Bij de contrapuntische stemmen kunnen nog een of meer begeleidende stemmen gevoegd worden.

Het grootste gebruik van het contrapunt wordt in fuga's, motetten en koren gemaakt, maar ook vele werken in vrijen stijl, o. a. van Bach, Händel, Mozart, Beethoven, Wagner e. a. zijn contrapuntisch geschreven. De studie van het contrapunt is voor ieder componist noodzakelijk. Hij leert er door, zijn muzikale gedachten geregeld ontwikkelen. De oorsprong van het contrapunt, zoowel als van de harmonie in het algemeen, vindt men in het organum (z. dit) van Hucbald, dat hoofdzakelijk uit quinten-, quarten- en octavenparalellen bestond. Ten tijde van Guido v. Arezzo waagde men het reeds er andere intervallen bij te voegen. De uitvinding van het notenschrift — in de 12^e eeuw — droeg veel tot de ontwikkeling der harmonie bij, daar dit een middel was, om de tonen gemakkelijker zichtbaar te maken. Franco van Cöln (13^e eeuw) was de eerste, die een verhandeling over de figuraal- en mensuraal-muziek schreef en bepaalde regels voor den *discantus* (contrapunt) gaf. Tegen het einde der 14^e of in het begin der 15^e eeuw kwam de benaming *contrapunctus* in de plaats van *discantus* en de harmonie ontwikkelde zich meer en meer. Marchettus van Padua leerde reeds de oplossing van de dissonant in de consonant en Joannes de Muris stelde regels vast voor het verbinden van intervallen. De praktijk ging steeds verder en uit haar trok de theorie vaste regels. Van lieverlede ontstonden ook uitvoerige leerboeken, o. a. van Prosdocius en Gafurius.

Met Guillielmus Dufay (1380—1450) begint de periode van het kunstige contrapunt (*contrapunctus artificiosus*), dat vooral aan de Nederlandsche school — Ockeghem, Hobrecht, Josquin des Prés, Willaert e. a. — zijn bloei te danken heeft. In Italië werd het door mannen als Palestrina bijzonder ontwikkeld. Met de opkomst der opera in dat land moest het contrapunt van lieverlede het veld ruimen en zich tot de kerk bepalen. In Duitschland is sedert Bach het contrapunt de bron der muziek, zoowel vokale als instrumentale, geworden. Leerboeken over het contrapunt

zijn o. a. door Fux, Paolucci, Albrechtsberger, Marx, Beller-
mann, André en Dehn geschreven.

Contrapuntist heet diegene, welke in de vormen van het contrapunt te-
huis is. In vroeger tijden beteekende contrapuntist hetzelfde als componist,
maar sedert de muziek verdeeld is geworden in polyphone — d. i. con-
trapuntische — en homophone — een zoodanige, waarbij slechts één me-
lodische stem voorkomt en de overige stemmen tot aanvulling der harmonie
dienen — vindt men niet zelden componisten, die met de regels van het
dubbele contrapunt ten eenenmale onbekend zijn.

Contr'arco, streek tegen den regel.

Contraris, Lat., de tegenstelling van arsis en thesis in de maat, b. v.
in contrario tempo, tegen de maat. — *Motus contrarius*, z. TEGENBEWEGING.

Contrast (uit het Latijn), z. TEGENSTELLING.

Contrasubject of **Contrathema**, het tweede thema in fuga's en dubbele
fuga's, hetwelk tegenover de hoofdmelodie staat. De Franschen noemen
het *contrepartie*.

Contratempo, Ital.; **CONTRETEMPS**, Fr.; de vertraging of achterblijving van
de eene stem bij de andere, verkregen door middel van boogjes, syncopes, enz. b. v.

Contra-tenore, Ital., hetzelfde als contra-alt (z. ALT).

Contra-thema, z. CONTRASUBJECT.

Contra-tonen, de tonen onder groot-C.

Contraventiel, tegenklep in een orgel, om den wind te keeren of af te sluiten.

Contraviolon, z. CONTRABAS.

Contredance, z. COUNTRYDANCE.

Contrepartie, z. CONTRASUBJECT.

Contumacci, (Carlo), kapelmeester bij S. Onofrio, geb. 1698 te Na-
pels, schreef twee werken over de theorie der muziek, namelijk: *Regole dell'*
accompagnamento e Partimenti disposti per gradi en *Trattato del contrapunto*.
Hij stierf omstreeks 1765. De manuscripten zijner werken bevinden zich
waarschijnlijk in de bibliotheek der Academie van Wetenschappen te Turijn.

Conversi (Geronimo), Italiaansch componist, omstreeks het midden der
16^e eeuw te Correggio geboren. Van hem zijn bekend: *Canti a cinque*
voci (Venetië, 1575) en *Madrigali a sei voci* (Venetië 1584).

Conversio, Lat., omkeering; z. dit.

Conyers (John), Engelsch geleerde en schrijver over muziek, leefde in
de tweede helft der zeventiende eeuw.

Cook (Benjamin), Engelsch organist en componist, geb. 1739 te Londen, waar zijn vader muziekhandelaar was. Hij werd organist aan de Westminster-abdij, later hoforganist. Ook verkreeg hij 1782 aan de Academie te Oxford den titel van doctor. Van zijn werken zijn de meeste in manuscript gebleven; slechts eenige psalmen en een verzameling *Canons, Catches en Glee's* verschenen in druk. Hij stierf 1793 te Londen.

Cook (Henry), Engelsch componist en muziekonderwijzer, bekend onder den naam van kapitein Cook, daar hij gedurende de Engelsche revolutie dienst had genomen en 1642 kapitein geworden was. Na de terugkeer van Karel II wijdde hij zich weder geheel aan de muziek en werd tot onderwijzer der koorknepen aan de koninklijke kapel te Londen benoemd. Zijn meest beroemde leerlingen waren: Blow, Wise en Humphrey. Als componist heeft hij weinig naam gemaakt. Hij stierf 1672 te Londen.

Cooke (Nathaniel), Engelsch componist en organist, geb. 1773 in den omtrek van Chichester, was te Brighton gevestigd en heeft stukken voor klavier, een *Te Deum* en een verzameling psalmen en hymnes van zijn compositie, in het licht gegeven.

Cooke (Robert), Engelsch organist en componist, geb. 1755, was muziekonderwijzer aan de Westminster-abdij en heeft vele kerkmuziekstukken nagelaten. Hij stierf 1814 te Londen.

Cooke (Thomas), Engelsch componist en zanger, geb. omstreeks 1785 te Dublin, werd door zijn vader in het vioolspel, door Giordani in de compositie onderwezen. Ook beoefende hij vele andere instrumenten, zoodat hij zich als solospeler op negen instrumenten liet hooren. Op nog jeugdigen leeftijd werd hij orkestdirecteur aan den stadsschouwburg in zijn vaderstad, waarin hij ook als zanger optrad. Aangemoedigd door het succes, dat hij als zoodanig behaalde, reisde hij naar Londen, waar hij op vele tooneelen zong. Later trad hij in diezelfde stad als muziekdirecteur op en werd professor aan de koninklijke Academie der muziek te Londen. Hij componeerde opera's, ouvertures, liederen en stukken voor klavier.

Cool (J.), orgelmaker, vervaardigde 1710 te Goes een orgel met 28 registers, twee manualen en pedaal.

Coolman, een uit Nederland geboortig schalmeiblazer, die omstreeks 1400 als virtuoos op zijn instrument algemeen bekend was.

Coombs (Jacob Moritz), Engelsch organist en componist, geb. 1769 te Salisbury, was koorknaap aan de Domkerk in deze stad, werd 1789 organist te Chippenham en stierf aldaar 1820. Hij componeerde kerkgezangen en liederen, en gaf 1819 onder den titel *Psalm tunes* een verzameling psalmen van verschillende componisten in het licht.

Cooper (Joh), meer bekend onder den Italiaanschen naam Coperario,

virtuoos op de *Viola da Gamba*, werd omstreeks 1570 geboren. Als componist maakte hij grooten opgang, vooral door zijn phantasieën voor de *Viola da Gamba*. Slechts enkele zijner compositiën verschenen in druk, als: *Funeral tears for the death of the right honourable Earl of Devonshire* (Londen 1606) en *Songs of mourning bewailing the untimely death of Prince Henry* (Londen 1618).

Coperto, Ital., bedekt, b. v. *timpano coperto*, met een doek bedekte pauk.

Coppin de Brequin, Fransche minstreel, die omstreeks 1364 leefde en in dienst van koning Karel V van Frankrijk was.

Coppola (Giacomo), de oudste der bekende kapelmeesters aan de kerk Santa Maria maggiore te Rome. Hij werd 26 Juli 1539 aangesteld.

Coppola (Giuseppe), Italiaansch componist, geb. omstreeks 1750 te Napels, van wien een cantate met orkest, getiteld *Gli amanti pastori*, bestaat en een oratorium: *L'apparizione di S. Michele Arcangelo nel monte Gargano*, dat 1788 te Napels ten gehoor gebracht werd.

Coppola (Pietro Antonio), Italiaansch operacomponist, geb. 1793 te Castro Giovanni op Sicilië, waar zijn vader kapelmeester was. Het eerste onderricht in de muziek ontving hij van zijn vader, voltooide zijn studiën aan het conservatorium te Napels en trad 1816 als componist op met de opera *Il figlio bandito*, een werk dat met bijval ontvangen werd. Minder gelukkig was hij met zijn volgende werken, en zijn roem werd zeer verduisterd door dien van Rossini. Eerst 1835 behaalde hij met zijn opera *Nina pazza per amore* groot succes. Dit werk werd op alle Italiaansche tooneelen, ja zelfs in Duitschland, Spanje en Portugal, gegeven. Toen volgden zijn opera's *Enrichetta di Baiensfeld*, *Gli Illinesi*, *La bella Celeste degli Spadari*, *Giovanna, regina di Napoli*, *Ines di Castro*, *Il folletto*, *Fingal*, *L'orfana guelfa*, *Il gondoliere di Venezia*, *Il postiglione di Lonjumeau*, welke alle met meer of minder gunstig gevolg opgevoerd werden. Omstreeks 1842 werd hij kapelmeester aan de Italiaansche opera te Lissabon. Behalve opera's heeft hij ook kerkmuziek geschreven.

Copula, Lat., koppeling der registers in het orgel; ook een verbindingsnoot.

Cor, Fr., z. HOORN.

Cor à pistons, **Cor chromatique**, Fr., z. VENTIELHOORN.

Cor de chasse, Fr., z. JACHTHOORN.

Cor mixte, Fr., een weinig gebruikelijke solo-hoorn, tusschen den eersten en tweeden hoorn in.

Corbellini (Bernardino), Italiaansch componist, geb. 1748 te Dubino bij Veltin, ontving onderricht in de muziek aan het conservatorium della Pietà te Napels van Sala en maakte met kleine opera's: *Astuzzie per astuz-*

zie, il marito imbrogliato, alsmede met kerkmuziekstukken en *canzone* van Metastasio grooten opgang.

Corber (Georg), Duitsch toonkunstenaar, leefde in de tweede helft der 16e eeuw te Neurenberg. Volgens Sulzer (*Theorie*, IV, 311) en Draudius (*Bibl. Class.*) zijn van hem in druk verschenen: *Tirocinium musicum* (Neurenberg 1589) en *Disticha moralia ad 2 voces*, verbonden met *Sacrae Cantilenae 4 vocum fugis concinnatae* (Neurenberg 1599).

Corbett (William), Engelsch vioolvirtuoos, geb. omstreeks 1668, was omstreeks 1700 eerste violist aan de koninklijke kapel te Londen en gold in Engeland als een der beste componisten voor zijn instrument. In 1705 werd hij tot concertmeester aan het Haymarket-theater benoemd, ging 1710 naar Italië, waar hij zich hoofdzakelijk bezighield met het bijeenverzamen van klassieke muziekstukken en instrumenten. Hij keerde 1724 naar Londen terug, gaf er een concert en verkocht zijn verzamelde schatten. Hij stierf aldaar 1748. Vele zijner compositiën zijn in druk verschenen.

Corda, Ital.; CORDE, Fr.; snaar.

Cordans (Bartolomeo), Italiaansch dramatisch componist, geb. omstreeks 1680 te Venetië, gest. 14 Mei 1757 als domkapelmeester te Udine. Men kent van hem de opera's: *Silvia*, *Ornisdia*, *La generosità di Tiberio*, *La Romilda* en *Roselinda*, alsmede het oratorium *San Romualdo*, eenige Missen, een „*De profundis*” en een *Requiem*.

Corde, Fr., snaar.

Corde à vide of **Corde à jour**, Fr., losse snaar, door geen vinger nedergedrukt.

Cordella (Giacomo), Italiaansch componist, geb. 25 Juli 1786 te Napels, studeerde contrapunt bij Fenaroli, later bij Paisiello. Hij schreef vele *Opere buffe*, die in en buiten Italië grooten opgang maakten, ook vele kerkmuziekstukken, en bekleedde te Napels de betrekking van kapelmeester en leeraar aan de koninklijke muziekschool.

Cordier (Jacques), ook Bordaau genaamd, beroemd virtuoos op de viool en op de driesnarige *rebec* (z. dit), leefde onder de regeering van Lodewijk XIII als dansmeester te Parijs.

Corelli (Arcangelo), de grootste vioolvirtuoos en een der beste componisten van zijn tijd, geb. Februari 1653 te Fusignano bij Imola, op het gebied van Bologna. Onderricht op de viool ontving hij van Bassani, in de compositie van Matteo Simonelli. Als violist maakte hij grooten opgang, vooral nadat hij 1672 te Parijs opgetreden was. Van Frankrijk ging hij naar Duitschland en zette zich op verlangen van den keurvorst van Beieren te Munchen neder, waar hij tot 1681 bleef. Vervolgens begaf hij zich naar Rome, waar hij in den kardinaal Ottoboni een machtig beschermer vond

en tot directeur van diens huiskapel benoemd werd. Eerst 1683 gaf hij zijn eerste werk, 12 kerksonates, in het licht. Zijn roem als violist en componist verbreidde zich meer en meer. Zijn landgenooten noemde hem *il virtuosissimo di Violino e vero Orfeo di nostri tempi*, en Mattheson gaf hem den naam van »vorst der toonkunstenaars." Hij bleef te Rome wonen, waar hij 8 Januari 1713 overleed. Hij liet een vermogen van ongeveer 68.000 gulden en een kostbare verzameling schilderijen na, die hij aan zijn vriend en weldoener, kardinaal Ottoboni, vermaakte. Deze nam de schilderijen in bezit, doch verdeelde het geld onder de nagelaten betrekkingen van den overledene. — Terecht wordt Corelli de stichter van een nieuwe violschool genoemd. Onder de leerlingen dier school telt men mannen als Locatelli, Geminiani en Somis. — Van zijn compositiën, die nog voor onzen tijd groote waarde hebben, zijn de volgende gedrukt: *XII Suonate da chiesa per due Viol. e Basso, accompagnate del Organo*, (Rome 1683); *XII Suonate da camera a tre: due Viol. e Violono o cembalo* (Rome 1685); een te Amsterdam verschenen uitgave van dit werk draagt den titel: *Balletti da camera; XII Suonate a tre: due Viol. e Violono o Arciliuto, col Basso per l'Organo* (Bologna 1690); *XII Suonate da camera a tre: due Viol. e Violono o Cembalo* (Bologna 1694), mede te Amsterdam verschenen onder den titel: *Balletti da camera; XII Suonate a Violino e Violono o Cembalo, parte prima; parte seconda: Preludi, allemande, correnti, gigue, sarabande, gavotte e follia* (Rome 1700); *Concerti grossi con due Violini e Violoncello di concertino obbligati e due altri Violini, Viola e Basso di concerto grosso ad arbitrio, che si potranno radoppiare* (Rome 1712).

Corfe (Joseph), Engelsch organist en componist, geb. 1740 te Salisbury, gest. 1820. Van zijn compositiën verschenen in druk: *Book of Songs, Treatise on singing* en *Treatise on thorough basse*.

Corfini (Jacopo), Italiaansch componist uit de 16^e eeuw, van wien 1575 te Venetië *Madrigali a 6 voci* verschenen, die nog heden in de bibliotheek te Munchen voorhanden zijn.

Corkinne (William), Engelsch componist, leefde in den aanvang der 17^e eeuw en schreef stukken voor luit en bas: getiteld: *Ayres to sing and play to the Lute and Basse Violl, with Pavins Galliards, Almains and Courantes for the Lyra-Violl* (Londen 1610).

Corna (Giovanni Giacomo della), Italiaansch instrumentenmaker, leefde op het einde der 15^e en in het begin der 16^e eeuw te Brescia.

Cornamusa, Ital.; CORNEMUSE, Fr.; BAGPIPE, Eng.; zakpijp, bokspijp, een oud landelijk blaasinstrument van Schotschen oorsprong.

Cornamuto torto of **storto**, Ital., kromhoorn (z. dit).

Cornega (Nina), Italiaansche altzangeres, geb. 1795, ontving onderricht

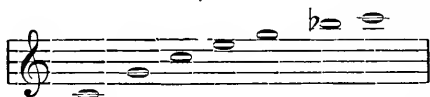
in den zang van Salieri te Weenen. Zij zong met groot succes in Italië, Engeland en Duitschland en zette zich op lateren leeftijd als zangonderwijzeres te Pesth neder, waar zij vele goede leerlingen vormde.

Cornelius (Andreas), geb. te Stavoren, organist te Harlingen, waar hij 1589 stierf, heeft vooral naam gemaakt door het schrijven van een Friesche kroniek.

Cornelius (Peter), neef van den beroemden schilder van dien naam, geb. 1830 te Mainz, ontving zijn muzikale opleiding van S. W. Dehn te Berlijn. Omstreeks 1850 begaf hij zich naar Weimar, waar hij zich in verbinding stelde met Liszt, en een der ijverigste van diens volgelingen werd. Een door hem gedichte en gecomponeerde komische opera, *Der Barbier von Bagdad*, werd 1858 te Weimar opgevoerd, doch verscheen niet in druk. Van 1859 tot 1862 leefde hij te Weenen en ging daarop naar Munchen, waar hij zijn groote opera *Cid* voltooide. Toen aldaar de nieuwe koninklijke muziekschool werd opgericht, verkreeg Cornelius de betrekking van leeraar in de harmonie en rhetorica. Hij stierf 1875.

Cornet, zeker pijpwerk in het orgel, den posthoorn nabootsende.

Cornet, Fr.; CORNETTO, Ital., een koperen blaasinstrument, eenigszins kleiner van vorm dan de trompet. Het heeft de volgende natuurtonen:

De beide hoogste zijn moeilijk te blazen, evenzoo de lage *c*. Gelijk bij hoorns en trompetten heeft men ook bij cornetten verschillende beugels, door middel waarvan het instrument een andere stemming verkrijgt. De meest gebruikelijke beugels zijn die in *C*, *As*, en *B* (*Bes*). Bij de militaire muziek bedient men zich tegenwoordig uitsluitend van cornetten met ventielen. De meest gebruikelijke dezer ventielcornetten is de volgende:

Cornet à pistons, Fr., ook **Cornet à cylindres** genaamd. Door middel van de pistons heeft het instrument een chromatischen omvang van meer dan twee octaven, namelijk van de kleine *fis* tot tweemaal gestreept *bes*, verkregen. De drie hoogste tonen zijn moeilijk, de vier laagste slechts op de hooge beugels uit te voeren. Er zijn instrumenten in de stemmen *D*, *Es*, *E*, *F*, *G*, *As*, *A*, *Bes* en *C*; die in *As*, *A* en *Bes* zijn de meest gebruikelijke. Bij militaire en dansmuziek komt dit instrument zeer dikwijls voor. Bij een uit strijk- en blaasinstrumenten bestaand orkest daarentegen wordt het zelden gebruikt. Enkele componisten hebben er nu en dan partij van getrokken, o. a. Meyerbeer in zijn opera *Robert le diable*.

Cornet (Severin), Fransch contrapuntist, geb. omstreeks 1540 te Valenciennes, ontving zijn muzikale opleiding in Italië en werd 1578 zangonder-

wijzer van de koorknapen aan den Dom te Antwerpen. Van zijn werken zagen het licht: *Chansons françoises mises en Musique à 5, 6 et 8 parties* (1581), voorts motetten en madrigalen voor vijf, zes, zeven en acht stemmen

Cornettino, Ital., kleine cornet.

Cornetto, Ital.; ZINKEN, Hoogd.; CINCKEN, oud-Ned.; een oud houten blaasinstrument, dat in den aanvang der 18e eeuw in verschillende soorten nog in gebruik was. Het had een omvang van *a* tot *c'''*.

Cornettoon of cornetstemming noemde men in de middeleeuwen, en ook nog later, den toon *a'*, als stemming van het orgel.

Corniani (Giovannibattista Conte **di**), een zeer beschaafd Italiaansch rechtsgeleerde en letterkundige, geb. omstreeks 1740 te Orzi-Nuovi op het gebied van Brescia, aldaar gest. October 1813, is op muzikaal gebied bekend als schrijver van twee zeer bekende operateksten: *L'inganno felice* en *Il matrimonio segreto*, welke het eerst door Papa voor een dilettantentoneel te Brescia gecomponeerd werden. Eerstgenoemd *libretto* werd herhaalde malen op noten gezet, laatstgenoemd werd vooral beroemd door de muziek van Cimarosa.

Corno, Ital.; COR, Fr.; hoorn (z. dit).

Corno di bassetto, Ital.; bassethoorn (z. dit).

Corno da caccia, Ital.; COR DE CHASSE, Fr.; CORNE SYLVESTRE, Eng.; jachthoorn, waldhoorn (z. HOORN).

Corno inglese, Ital.; COR ANGLAIS, Fr.; Engelsche hoorn (z. dit).

Cornu, Lat., een bij de Romeinen gebruikelijk blaasinstrument.

Cornyshe, (William), Engelsch componist uit het begin der 16^e eeuw, die aan de kapel van Henderik VII verbonden was. In de *History of Music* van Hawkins (deel II, blz. 507) bevindt zich een door hem geschreven muzikale verhandeling en (deel III, blz. 3 tot 16) twee driestemmige liederen van zijn compositie.

Coro, Ital.; z. KOOR.

Corona, Ital. en Lat.; couronne, Fr.; aldus noemen de Italianen de *fermate* en het *orgelpunt*.

Corosa, Italiaansch toonkunstenaar uit de tweede helft der 15^e eeuw.

Corps de Voix, Fr.; letterlijk vertaald: het lichaam der stem, beteekent bij de Franschen de dikte van het geluid der menschelijke stem.

Corradi (Giovanni Battista), kapelmeester aan den Dom te Milaan in den aanvang der 17^e eeuw.

Corradini (Nicolo), Italiaansch toonkunstenaar, was in den aanvang der 17^e eeuw organist aan den Dom te Cremona en noemde zich *Musicae Praefectus in Academia Animosorum*. Van zijn werken zijn nog bekend: *Canzoni Francesi a 4* en eenige kleine stukken in den *Parnassus* van Bergamo (Venetië 1615).

Correa, 1° Henrique Carlos, Portugeesch toonkunstenaar, geb. 10 Februari 1680 te Lissabon, was kapelmeester aan de kathedraal te Coimbra en ook als componist gunstig bekend; — 2° Lorenza, zangeres, geb. 1771 te Lissabon, was aan vele Italiaansche tooneelen, vooral langen tijd aan het San Carlo-theater te Napels verbonden en maakte grooten opgang. Zij trok zich 1810 van het tooneel terug; — 3° Manoel, geb. te Lissabon, was 1625 kapelmeester te Sevilla. Zijn motetten en andere kerkelijke muziekstukken zijn te vinden in de bibliotheek te Lissabon.

Correctorium, Lat., stemhoorn (z. dit).

Corrette (Michel), Fransch componist, die zich op de meeste zijner vóór 1729 geschreven werken Zipoli noemde, werd omstreeks 1690 te St. Germain geboren. In het begin zijner loopbaan hield hij zich bezig met het schrijven van méthodes voor klavier, harp, fluit en andere instrumenten. Later werd hij organist aan het Jezuiëten-collegie te Parijs. Vermoedelijk stierf hij 1783. Zijn compositiën bestaan uit stukken voor orgel, ouvertures, vioolconcerten, een verzameling stukken voor klavier, getiteld *L'Apollo* en een verzameling cantates met *Basso continuo*, getiteld: *Les soirées de la ville*.

Corri (Domenico), Italiaansch componist, geb. 1744 te Napels, ontving onderricht in de muziek van Porpora, vestigde zich 1774 als zangonderwijzer te Londen, waar in hetzelfde jaar zijn eerste opera, *Allessandro nelle Indie*, later een Engelsche opera, *The Traveller*, opgevoerd werd. Behalve deze opera componeerde hij liederen en gezangen, ook een zang- en een piano-methode.

Corri-Paltoni (Fanny), zangeres, kleindochter van den vorige, geb. 1795 te Edinburg, ontving het eerste onderricht in den zang van haar vader en voltooide 1815—1816 haar studiën onder leiding van Catalani. Zij zong langen tijd in Italië en Duitschland en trad 1825 met den zanger Paltoni in het huwelijk.

Corroys (Eustache du), Fransch kapelmeester, die in de tweede helft der 16^e eeuw in de kapellen van Karel IX en Henderik III werkzaam was.

Corsi, 1° Bernardo, Italiaansch componist uit Cremona, leefde in den aanvang der 17^e eeuw. Van zijn compositiën verschenen vijfstemmige psalmen en achtstemmige litanieën, anthiphonen en motetten in druk; — 2° Giuseppe, Italiaansch componist uit de Romeinsche school, was 1667 kapelmeester aan de kerk Santa Maria maggiore te Rome.

Cortecchio (Francesco), omstreeks 1530 organist aan de St. Lorenzo-kerk te Florence, werd 1540 door den groothertog Cosimo I tot zijn kapelmeester benoemd en stierf Mei 1571. Van zijn compositiën zijn nog bekend: *Madrigali a 4 voci*, *Motetti* en *Responsoria et Lectiones Hebdomadae sanctae*.

Cortonna (Antonio), Italiaansch opera-componist, geb. in den aanvang

der 18^e eeuw te Venetië. In 1726 werd aldaar zijn opera *Amor indovino* en 1728 zijn opera *Marianne* opgevoerd. Hij werd tot de beste organisten van zijn tijd gerekend.

Cosimi (Nicolo), Italiaansch violvirtuoos, geb. 1660 te Rome, ging 1702 naar Londen, waar hij met veel succes in de concerten optrad en twaalf door hem gecomponeerde stukken voor viool in het licht gaf. Hij keerde 1720 naar zijn vaderland terug en stierf aldaar 1724.

Cossa (Vincenzo), Italiaansch componist, geb. in het begin der 16^e eeuw te Perugia. Van zijn compositiën verschenen 1569 te Venetië *Madrigali a quattro voci*, die nog heden in de koninklijke bibliotheek te Munchen voorhanden zijn.

Cosselli (Domenico), Italiaansch baszanger, geb. 27 Mei 1801 te Parma, zong van 1824 tot 1842 op vele groote Italiaansche tooneelen alsmede te Weenen, waar hij, evenals in zijn vaderland, groot succes had.

Cossmann (Bernard), violoncellist, geb. 17 Mei 1822 te Dessau. Zijn meesters in het violoncelspel waren Drechsler, Theodor Müller en Kummer. In 1840 ging hij naar Parijs, waar hij lid van het orkest der Italiaansche opera werd. Hij bleef tot 1846 te Parijs, maakte vervolgens een kunstreis door Duitschland en was van 1847 tot 1848 solo-violoncellist aan het Gewandhaus te Leipzig, in welke stad hij tevens bij Hauptmann les in de compositie nam. De volgende jaren bracht hij afwisselend in Engeland en Frankrijk door, werd 1850 kamervirtuoos van den groot-hertog van Saksen-Weimar en bleef tot 1866 te Weimar, om daarna als leeraar in het violoncelspel naar Moskou te gaan. In 1870 keerde hij naar Duitschland terug en vestigde zich te Baden-Baden. Van zijn compositiën zagen het licht: een concertstuk, salonstukken en opera-phantasieën.

Cossoni (Carlo Donato), Italiaansch componist, organist te Bologna, geb. in het begin der 17^e eeuw. De meest bekende zijner compositiën zijn: *Lamentazioni per la Settimana santa a voce sola*, op. 5; *Salini concertati lib. II a cinque voci e 2 Violini con un basso e 5 parti di Ripieno*, op. 6, en *Il secondo libro de' Motetti a 2 e 3 voci*, op. 9. In de jaren 1670 en 1671 was Cossoni kapelmeester te Milaan, na dien tijd was hij gedurende tien jaren kanunnik aan de Vincentskerk te Gravedona aan het meer van Como.

Costa, familienaam van vele Portugeesche toonkunstenaars, van welke de meest bekende zijn: 1° Alfonzo Vaz da C., zanger te Rome, later kapelmeester te Bajadoz en Avila in Spanje. Hij stierf op het einde der 17^e eeuw. — 2° Sebastião da C., kapelmeester van de koningen Alfonsus VI en D. Pedro II, geb. in het begin der 17^e eeuw te Azeitão, gest. te Lissabon 1696. Zijn compositiën waren zeer gezocht. — 3° Francisco da C. e Sylva, kapelmeester te Lissabon, gest. 14 Mei 1727. Volgens Machado

(*Bibl. Lus.* II, 137) vervaardigde deze componist de volgende werken: *Missa a 4 Vozes com todo o genero de instrumentos*; *Miserere a 11 Vozes com instrumentos*; *Motetes para se cantarem as Missas das Domingas da Quaresma*; *Lamentação primeira de Quarta feira de Trevas a 8*; *O Texto da Paixão de S. Marcos e S. Lucas a 4*; *Vilhancicos a S. Vicente, e a Santa Cecilia com instrumentos en Responsorios do officio dos defuntos a 8 Vozes, com todo o genero de instrumentos.* — 4° De Abt Costa, volgens Burney (*Musicale reizen door Frankrijk, Italië en Duitschland*, vertaald door J. W. Lustig) »een zonderbaaren musicus, die, schoon onvoorzien van levensmiddelen, als een tweede Rousseau, niemând voor Geld, of Geschenken ter hand gaan, maar voor zich alleen afgezonderd leven wilde; die als een volslagen vijand van Rameau's systeem, deszelfs Grondbas voor de lafste uitvinding rekende, door welke alle Fantaisie wierd gedwarsboomt, en, in een gansch vreemden stijl, met weinig Melodie, doch met origineele, aangename Harmonie en Zangleiding, zeer fraai op de Spaansche Guitar krabde.» — Ook Italië leverde verscheiden toonkunstenaars met den naam Costa op, als: Carlo C., van 1721 tot 1727 keizerlijk zanger te Weenen; Geronimo Maria C., componist van de opera's *Ariodante* en *Gl' Incanti d'Ismeo* (Genua 1755); Giovanni Paolo C., geb. op het einde der 16^e eeuw, kapelmeester te Treviso en madrigalen-componist; Lelio C., omstreeks 1655 de beste harpspeler te Rome; Margarita C., dichteres en zangeres te Rome in het midden der 17^e eeuw enz. enz.

Costa (Sir Michele), Italiaansch componist, geb. 1804 te Napels, ontving zijn muzikale opleiding in zijn geboortestad. Hij trad 1829 het eerst als componist op met zijn opera *Malvina*, een werk dat weinig succes had. Daarop ging hij naar Milaan, waar hij tot operadirecteur benoemd werd. In deze betrekking vervaardigde hij eenige zangstukken, van welke een canonisch quartet: *Ecco quel fiero istante*, dat, door zangers als Pasta, Malibran, Rubini en Tamburini op hun concerten gezongen werd, den naam van Costa ook in het buitenland bekend maakte. Van Milaan ging hij naar Portugal, 1835 naar Londen, waar hij zich als zangonderwijzer vestigde. Twee jaren later bracht hij zijn opera *Malvina* onder den naam *Malek Adel* in de Italiaansche opera te Parijs ten tooneele, doch wederom maakte het werk geen opgang. Daarentegen werd zijn opera *Don Carlos* 1844 te Londen zeer gunstig opgenomen. Van dien tijd echter sloeg Costa een andere richting in en wijdde zich hoofdzakelijk aan de kerkmuziek. Zijn oratorium *Eli*, 1855 voor het eerst te Birmingham uitgevoerd, was de vrucht zijner studie op dat gebied. Zijn talent als orkestdirecteur werd in Engeland op hoogen prijs gesteld. Hij riep de geestelijke concerten in Exeter-Hall in het leven, was directeur der philharmonische concerten, en zelden werd in Enge-

land een groot muziekfeest gegeven, waarbij hij niet als orkestdirecteur werkzaam was.

Costamagna (Antonio), Italiaansch componist, geb. 1816 te Milaan, ontving het eerste onderricht in de muziek in zijn geboortestad en begaf zich later naar Napels, waar hij een leerling van Zingarelli werd. Zijn eerste opera, *E pazza*, werd te Piacenza met bijval ontvangen, evenzo zijn tweede, *Don Garzia*, te Genua. Het veelbelovend talent van dezen componist kwam echter niet tot geheele ontwikkeling, daar hij reeds 17 Febr. 1839 te Genua stierf.

Costantini (Alessandro), componist uit de Romeinsche school, was in de eerste helft der 17^e eeuw kapelmeester aan de kerk San Giovanni dei Fiorenti. Van hem verschenen 1616 te Rome 21 een-, twee- en driestemmige motetten met orgelbegeleiding.

Costantini (Fabio), Italiaansch contrapuntist, geb. omstreeks 1560 te Rome, was kapelmeester te Ancona, later te Orvieto. Eenige zijner werken zijn tot heden behouden gebleven en bevinden zich in bibliotheken te Rome. Het zijn Psalmen, Hymnes en motetten voor een, twee, drie, vier en vijf stemmen. Ook gaf hij een verzameling achtstemmige motetten van beroemde meesters onder den titel *Selectae cantiones excellentissimorum auctorum* (Rome 1614—1618) in het licht. Zij bevat stukken van Palestrina, Nanini, Anerio, Crivelli, Santini, A. Costantini en van hemzelve.

Costanzi (Giovanni), Italiaansch componist, ook Gioannino di Roma genaamd, daar hij te Rome geboren was, bekleedde de betrekking van kapelmeester van den kardinaal Ottoboni en was later, van 1755 tot aan zijn dood, 5 Maart 1778, kapelmeester aan den St. Pieterskerk. Hij stond als uitstekend violoncellist bekend. In het archief der pauselijke kapel bevinden zich zestienstemmige motetten van zijn compositie. Behalve vele andere kerkmuziek componeerde hij ook een opera, *Carlo magno*, die 1729 te Rome opgevoerd werd.

Costeley (William), organist en koninklijk kamerdienaar van Hendrik II en Karel IX, geb. 1531, gaf 1579 bij Adrien le Roy te Parijs een werk, getiteld: *Musique*, in het licht. Hij schreef nog andere theoretische werken en componeerde gezangen die in verschillende verzamelingen opgenomen zijn. Hij stierf 1606 te Evreux in Normandië.

Cosyn, een Engelsche toonkunstenarsfamilie op het einde der 16^e en in het begin der 17^e eeuw. John C., de vader, is bekend door vijf- en zestemmige psalmen, die 1585 te Londen het licht zagen. Zijn zoon, Benjamin C., was in het begin der 17^e eeuw als virtuoos en componist te Londen gunstig bekend; diens broeder, William C., was organist aan het Karthuizer klooster te Londen.

Cotrona (Antonio), componist, geb. 1638 te Syracuse, gest. 1708 te Rome, vervaardigde eenige geestelijke drama's, waarbij hij zelf de muziek schreef. Hij was ook priester en doctor in de theologie.

Cottureau (Pater), Fransch geestelijke en componist, die tegen het einde der 17^e eeuw te Parijs leefde en voornamelijk door zijn *Chansons*, van welke eenige in de verzameling *La Borde* te vinden zijn, bekend is geworden.

Cotumacci (Carlo), Italiaansch kerkcomponist, geb. 1698 te Napels, was een leerling van A. Scarlatti, volgde 1755 Durante als kapelmeester aan het Conservatorium San Onofrio te Napels op en was als organist en componist gunstig bekend. Ook schreef hij twee theoretische werken: *Regole dell' accompagnamento* en *Trattato di contrappunto*.

Couac, Fr.; KICKS, Hoogd.; het overslaan van den toon eener hobo of klarinet. Het wordt daardoor veroorzaakt, dat de toon in het instrument blijft en alleen het rietje in trilling geraakt.

Coucy (Regnault de), troubadour uit de 12^e eeuw, bekend onder den naam van Le châtelain de Coucy, werd 1167 geboren, trok 1190 met Richard Leeuwenhart naar het Heilige Land en vond 1192 in een gevecht tegen de Saracenen den dood. Zijn liefde voor Gabrielle de Fayel en zijn treurig uiteinde zijn o. a. in de *Roman d'aventure*, uit de 13e eeuw, uitvoerig beschreven. — Van zijn compositiën zijn in de bibliotheek te Parijs 24 *Chansons* voorhanden.

Coulé, Fr., hetzelfde als het Hoogduitsche Schleifer (z. dit). De Franschen gebruiken deze uitdrukking ook wel in de beteekenis van *legato*.

Country-dance, Eng.; CONTREDANSE, Fr.; een oorspronkelijk bij de Engelschen gebruikelijke landelijke dans van een vrooljk karakter en in matige beweging (2/4-, 3/8- en 6/8maat). De Fransche naam Contredanse is een verbastering van het Engelsche woord Country-dance.

Coup, Fr.; in het algemeen: slag, stoot; op muzikaal gebied ook streek (coup d'archet).

Coupé, Fr.; afgestooten, staat somwijlen in plaats van punten boven de noten; détaché daarentegen in plaats van streepjes.

Couper le sujet, Fr., het afkorten van het hoofdthema, bijzonder in een fuga.

Couperin, een Fransche toonkunstenaarsfamilie, die zich gedurende bijna twee eeuwen (van 1630 tot 1815) verdienstelijk voor de toonkunst gemaakt heeft. Het oudste lid dezer familie was Louis C., geb. 1630, gest. 1665, organist aan de St. Gervais te Parijs en aan de koninklijke kapel te Versailles, alsmede virtuoos op de *Viola*. Zijn broeders, François, geb. 1631, gest. 1699, en Charles, geb. 1632, gest. 1669, waren mede organisten ter zelfder plaatse en als zoodanig gunstig bekend. François C. liet twee kin-

deren na: Louise, geb. 1674 te Parijs, gest. 1728 te Versailles, zangeres en klavierspeelster, en Nicolas, geb. 1680, gest. 1748 als organist aan de St. Gervais. **Armand Louis C.**, geb. 11 Jan. 1721, was een zoon van Nicolas en volgde zijn vader als organist op. Burney, die hem 1770 hoorde, gewaagt met lof van hem. Zijn kinderen waren: Pierre Louis, Gervais François en Antoinette Victoire, allen toonkunstenaars. De meest beroemde van deze familie was François, zoon van den eerstgenoemden François. Hij werd 1668 te Parijs geboren, verloor zijn vader vroeg en werd aan de zorgen van den organist Tolin toevertrouwd. Deze onderrichtte hem in de toonkunst, en het talent van den knaap ontwikkelde zich spoedig. In 1696 benoemde Lodewijk XIV hem tot organist van St. Gervais, vijf jaren later tot kamermusicus en hofklavierspeler. Hij stierf 1753. Van zijn werken zijn cantates, een concert voor viool en orgelfuga's, die alle in manuscript bleven, bekend. In druk verschenen: *L'Art de toucher le Clavecin y compris huit préludes*; *Les Gouts-réunis, ou nouveaux Concerts, augmentés de L'Apothéose de Corelli*; *L'Apothéose de l'imcomparable Lully*; *Pièces de Viole* en voorts eenige trio's voor violen en *Suites* voor klavier. Hij had twee dochters, van welke de eene, Marie Anne, non en organiste in het Bernardijnenklooster te Montbuisson, de andere, Marguërite Antoinette, kamervirtuose van den koning van Frankrijk werd, — een betrekking, die nooit te voren door een vrouw bekleed was.

Couplet, Fr. (van het Latijnsche *copula*, band), komt in den vorm *cobla* (Spaansch: *copla*) het eerst bij de Provençaalsche dichters voor en beteekende in de poëzie oorspronkelijk de verbinding van twee rhythmisch parallele zinnen. Tegenwoordig verstaat men onder dit woord een gedeelte van een gedicht, bestaande uit zeker getal verzen.

Coupey (Félicien **le**), ook Lecoupey geschreven, Fransch componist, geb. 14 April 1814 te Parijs, kwam 1824 aan het conservatorium aldaar en werd na volbrachte studiën tot professor in het klavierspel aan dat instituut benoemd. Van zijn theoretische werken is vooral zijn *Ecole du mécanisme de piano* gunstig bekend.

Courante, Fr.; CORRENTE, Ital.; een verouderde Fransche danswijze in 2/4- en 3/4-maat, met veel figuren en loopen.

Courante luthée, Fr., komt als teeken van voordracht in een te Amsterdam uitgegeven werk, *Pièces de Clavecin*, voor en beteekende, dat de tonen van een accoord na elkander aangeslagen moeten worden.

Courmont (Comtesse **de**), in Duitschland meer bekend onder den naam van Madame de Siesley, klavierspeelster en zangeres, die, nadat zij zich van haar man, een beambte van Philippe Égalité, had laten scheiden, zich genoodzaakt zag haar levensonderhoud in de kunst te zoeken. Tenge-

volge van de Fransche revolutie ging zij naar Londen, waar zij, evenals te Weenen, Petersburg en Moskou, met veel succes optrad. In 1796 werd zij aan de koninklijke opera te Berlijn verbonden, doch moest, onmiddellijk nadat Frederik Wilhelm III aan de regeering was gekomen, Pruisen verlaten. Gerber, die haar te Berlijn hoorde, roemde haar zielvol gezang en spel.

Couronne, Fr., z. CORONA.

Court (Henry de la), Fransch contrapuntist uit de 16^e eeuw, van wien verscheiden motetten te vinden zijn in den *Nuovo Tesauro musico* van Pater Joaneli (Venetië 1568).

Courtain (Jacob), Duitsch orgelmaker, wiens orgels door den abt Vogler de volmaakte genoemd werden, die hij had leeren kennen, leefde op het einde der vorige eeuw en woonde achtereenvolgens te Emmerik, Burgsteinfurt en Oldenburg. Zijn meest bekende werk is het orgel te Osnabruck, dat hij 1790 voltooide.

Courtaut of **Sourdeline**, Fr.; SAMBOGNA, Ital.; een soort van hobo in de middeleeuwen.

Courteville (John), Engelsch componist uit de laatste helft der 17e eeuw. Raphael C., vermoedelijk een broeder van John, was omstreeks 1660 lid van de koninklijke kapel en organist aan de St. James-kerk te Westminster.

Courtois en **Cortois** (Jean), contrapuntist uit de eerste helft der 16e eeuw, van wiens werken in de *Chansons à 5 et 6 parties* (Leuven 1545) een vijfstemmige canon te vinden is. Ook moeten in de koninklijke bibliotheek te Munchen werken van dezen toonkunstenaar voorhanden zijn.

Cousin (Jean), Fransch geestelijke en zanger aan de kapel van Karel VII, onder leiding van Ockeghem. Tinctor haalt in zijn *Proportionale* eenige missen van hem aan.

Cousineau (Pierre Joseph), Fransch harpist en vervaardiger van harpen, geb. omstreeks 1753 te Parijs, verbeterde de harp, o. a. door de uitvinding van pedalen, met behulp waarvan men in alle toonsoorten kon moduleeren. Deze uitvinding is later door Dizi en Erard tot groote volmaakt- heid gebracht. Cousineau stierf 1824 in zijn geboortestad.

Coussemaker (Charles Edmond Henri de), geb. 19 April 1805 te Bailleul in het Noorden van Frankrijk, gest. 12 Januari 1876 te Bourbourg, ontving reeds vroegtijdig onderricht in den zang en in het viool- en violon- celspel. Hij was voor de rechtsgeleerdheid bestemd, doch maakte zich zijn verblijf aan de universiteit ten nutte, om tevens bij Reicha de compositie- leer te beoefenen. Deze studiën zette hij later, toen hij een rechterlijke betrek- king te Douai bekleedde, onder leiding van Victor Lefèvre voort en begon zich tevens op de beoefening der muziekgeschiedenis toe te leggen. Op dit gebied heeft hij zich, zoowel in Frankrijk als in het buitenland, be-

roemd gemaakt. De rechterlijke betrekkingen, die hij achtereenvolgens te Bergues, Hazebrouck en Duinkerken bekleedde, verhinderden hem niet zich met hart en ziel op de geschiedenis zijner geliefde kunst toe te leggen. De vruchten zijner studiën zijn in de eerste plaats de geschriften: *Mémoire sur Hucbald et sur des traités de musique* (1841), *Notices sur les collections musicales de la bibliothèque de Cambrai et des autres villes du département du nord* (1843), *Histoire de l'harmonie du moyen âge* (1852), *Scriptorum de musica medii aevi nova series a Gerbertina altera Tom. I.* (1864) en *Les harmonistes des 12 et 13 siècles* (1864). Van zijn latere werken verdient vooral vermelding het boek, getiteld: *Scriptores de musica medii aevi nova series a Gerbertina altera* (Rijssel 1866—69, 3 vol. in 4°), dat als een vervolg op het XVIIe eeuwse werk van Gerbert te beschouwen is. De dood verhinderde hem het vierde deel van dit werk te voltooien. Ook schreef hij in zijn laatste jaren de twee volgende werken: *Drames liturgiques du moyen âge* en *oeuvres complètes du trouvère Adam de la Halle*.

Cousser (Johann Sigismund), wiens naam ook Kusser geschreven wordt, componist, geb. 1657 te Presburg in Hongarije. Hij leidde een zwerwend leven en bezocht bijna alle Europeesche steden van muzikale beteekenis. Ten slotte zette hij zich 1710 te Dublin neder, waar hij kapelmeester werd en, vermoedelijk 1727, overleed. Vele zijner werken zijn in druk verschenen. Zijn opera's, *Erinda*, *Porus*, *Pyramus e Thisbe* e. a. maakten, vooral te Hamburg, waar hij zich van 1693 tot 1697 bevond, grooten opgang.

Cousu (Jean), Fransch contrapuntist uit de eerste helft der 17e eeuw, was eerst zanger (*Chantre*), vervolgens *Regens chori* aan de hoofdkerk te Noyon, werd eindelijk kanunnik te St. Quentin en stierf aldaar 11 Augustus 1658. Hij schreef een theoretisch werk, getiteld: *La musique universelle, contenant toute la pratique et toute la théorie*. In Kircher's *Murgia* (Blz. 627 tot 634) bevindt zich een kunstige vierstemmige phantasie, van zijn hand, waarvan de uitgever verklaart, dat destijds geen enkele zanger te Rome haar zonder fout kon zingen.

Cowen (Friderick), Engelsch componist, geb. 29 Januari 1852 te Jamaica. Hij ontving zijn muzikale opleiding aan het conservatorium te Leipzig van Moscheles, Hauptmann en Reinecke, te Berlijn van Kiel en Stern, en vestigde zich als klavierspeler en componist te Londen.

Cozzi (Carlo). Italiaansch componist, geb. te Parabiago in het hertogdom Milaan, leefde in den aanvang der 17^e eeuw. Hij was hoforganist van koningin Maria Anna van Spanje en stierf 1658 of 1659 te Milaan. Van zijn werken kent men slechts: *Missa e Salmi a 8 voci pieni* en *Compieta a 4 voci*.

Cozzolani (Chiara Margherita), Italiaansche toonkunstenares, leefde als non in het Radegonda-klooster te Milaan, en componeerde de volgende

werken, die in de jaren 1640—1650 verschenen: *Primavera di fiori musicali; Motetti; Scherzi di Sacra Melodia* en *Salmi a 8 voci concertati con Motetti e Dialoghi*.

Craane (M. de), orgelmaker te Kuilenburg, vervaardigde 1768 te Zoelen een achtvoets werk van 12 stemmen voor twee klavieren en aangehangen pedaal. Bovendien heeft hij ook te Batenburg een achtvoets werk met een klavier gemaakt.

Craanen (Theodorus), geneesheer en doctor in de wijsbegeerte, was hoogleeraar aan de hoogeschole te Nijmegen en Leiden en begaf zich op uitnoodiging van den keurvorst van Brandenburg naar Berlijn, waar hij 1688, volgens anderen 1690, overleed. Hij schreef o. a. een *Tractatus Physico-Medicus*, waarvan het 107^e hoofdstuk handelt: *de Musica*, het 108^e *de Echone* en het 109^e *de Tarantula*.

Craeyvanger (Gerard), violist, geb. 1775 te Utrecht, was voor den koophandel bestemd doch wijdde zich uit liefde voor de muziek geheel aan deze kunst, en legde zich hoofdzakelijk op het vioolspel en den zang toe. Omstreeks 1798 was hij directeur der studenten-concerten te Utrecht, en werkte op alle concerten daar ter stede als concertmeester mede. Hij stierf 1855 in zijn geboortestad. Van zijn compositiën verschenen bij Plattner te Rotterdam in druk: quartetten, missen en motetten.

Craeyvanger (K. A.), geb. 1817 te Utrecht, is in de muzikale wereld bekend als zanger, violist en gitaarspeler. Hij was directeur van de vereenigingen *Symphonia*, opgericht 1846, *Aurora* (1845) en *Duce Apolline* (1848), en dirigeerde de zangersfeesten te Kleef (1852) en te Utrecht (1856). De Maatschappij tot bevordering der Toonkunst bekroonde van hem zes liederen en benoemde hem tot lid van verdiensten. Voorts verschenen van zijn compositiën in druk de volgende gezangen: *Scheiden; Die menschliche Stimme; 3 Cantica sub Elevatione cum organorum conductione; De groene krans* en *Maanlicht*. Hij stierf te Utrecht 30 Juli 1868.

Cramer (Henri), klavierspeler en componist, geb. 1818, leeft afwisselend te Frankfort en te Parijs en is hoofdzakelijk bekend door zijn ontelbare potpourri's en arrangementen van opera's.

Cramer (Jacob), fluitist, de stamvader van een in Duitschland gunstig bekende toonkunstenarsfamilie, werd 1705 te Sachan in Silezië geboren en stierf 1770 te Mannheim. Hij had twee zoons: Johann, geb. 1743 te Mannheim, die paukenist in de hofkapel te Munchen, en Wilhelm, geb. 1745 te Mannheim, die een beroemd vioolvirtuoos was. Deze laatste speelde reeds op zijn zevende jaar aan het hof van den keurvorst van Hessen, maakte op zijn zestiende jaar een kunstreis door de Nederlanden en werd bij zijn terugkeer bij de hofkapel in zijn geboortestad aangesteld. Na den dood zijns vaders, 1772, ging hij naar Londen, waar hij directeur der kamerconcerten en der opera werd. Hij dirigeerde de meeste groote muziekuitvoeringen, die op het

einde der vorige eeuw te Londen gegeven werden, en stierf aldaar 5 October 1800. Hij liet drie zonen na: Johann Baptist (z. het volgend artikel), Franz, violist, geb. 1772 te Mannheim, gest. 1848 te Londen, en Karl, klavierspeler, geb. 1780 te Londen.

Cramer (Johann Baptist), een der stichters van de moderne klavierschool, geb. 24 Februari 1771 te Mannheim, ging op jeugdigen leeftijd met zijn vader, Wilhelm C. (z. het vorig artikel), naar Londen. Het eerste onderricht in de muziek, en wel in het vioolspel, ontving hij van zijn vader. Daar hij evenwel meer lust en aanleg voor het klavier toonde, werd hem een klaviermeester gegeven. Eerst ontving hij onderricht van Benser, daarna van Schröter. In 1783 kwam hij bij Clementi in de leer, en toen deze 1784 naar het vasteland vertrok, had hij geen anderen meester dan zichzelf. Hij bestudeerde ijverig de werken van Scarlatti, Händel, Bach, Haydn en Mozart en werd spoedig een van de beste pianisten van Londen. De compositie had hij, na een vluchtig onderricht in de harmonieleer, van C. F. Abel, een leerling van Bach, uit zichzelf bestudeerd. In 1788 maakte hij een kunstreis naar het vaste land, in het bijzonder naar Duitschland. Te Weenen leerde hij Haydn kennen, die veel tot zijn muzikale ontwikkeling bijdroeg. Te Londen teruggekeerd, legde hij zich bijzonder op het piano-onderwijs toe en werd in de eerste jaren der 19^e eeuw professor aan de koninklijke Academie der muziek. En niet alleen door mondelijk onderwijs, dat hij tengevolge zijner bekendheid met vreemde talen, in het Fransch, Engelsch en Duitsch kon geven; ook door het schrijven van leerboeken maakte hij zich ten opzichte van de beoefenaars van het klavier bijzonder verdienstelijk. Menige uitstekende klavierspeler is aan hem zijn opleiding verschuldigd. In 1828 richtte Cramer met Addison en Beale een muziekhandel op. Na 1832 bevond hij zich te Parijs, waar hij tot 1845 bleef en als solist en leeraar aller achting won. Daarna trok hij zich uit de muzikale wereld terug en stierf 16 April 1858 te Kensington bij Londen. Behalve zijn leerboeken voor klavier vervaardigde hij niet minder dan 105 sonates, 7 concerten, 2 duo's voor vier handen, een klavierquintet en quartet en voorts een ontelbare menigte variatiën, rondo's enz.

Cramer (Joseph Hubert), geb. 29 Februari 1844 te Wageningen, toonde reeds vroegtijdig aanleg voor de muziek en in het bijzonder voor de viool. Op zevenjarigen leeftijd ontving hij het eerste onderricht op dat instrument, en wel van Rode, Gravenstein en Laudenschach, destijds violisten in de kapel van den Franschen Tuin te Amsterdam. Later, van 1853 tot 1856, zette hij zijn studiën onder leiding van J. B. van Bree voort, met zoo goed gevolg, dat hij op twaalfjarigen leeftijd op een concert van Felix Meritis en van de studentenvereeniging Mutua Fides

te Utrecht als solist optrad en met het 8e vioolconcert van Spohr en de *Fantaisie-Caprice* van Vieuxtemps veel bijval verwierf. Nadat hij zich nog in andere steden van ons land had laten hooren, ging hij 1857, vergezeld van zijn ouders, naar Brussel, waar hij aan de leiding van Léonard werd toevertrouwd. Tijdens zijn verblijf aldaar speelde hij o. a. op een der concerten van de Association des artistes musiciens, gaf zelf een concert in de Salle du Vauxhall en begaf zich vervolgens naar Leipzig, waar hij zijn studiën onder Ferdinand David voltooide, op een matinée in het Gewandhaus en op een concert van Euterpe als solist optrad en telkens zeer veel succes had. In 1858 verliet hij Leipzig en ging naar Weimar, waar hij op vertrouwelyken voet leefde met Franz Liszt, met wien hij veel musicceerde en aan wien hij zeker niet voor een gering deel zijn schoone voordracht verschuldigd is. In denzelfden tijd liet hij zich herhaalde malen aan het hof van Weimar, ook aan dat van Gotha en op een studentenconcert te Jena, hooren. In het jaar 1861 verliet hij Duitschland en vestigde zich te Groningen, waar hij als solist, quartetspeler en concertmeester den grootsten bijval verwierf. Ook in andere steden van ons vaderland trad hij van tijd tot tijd, steeds met grooten bijval, op. Tot 1864 bleef hij te Groningen, en ging toen naar Amsterdam, waar hij zich o. a. liet hooren op een soirée musicale, door hem met C. P. Holkamp (pianist) en Henri Viotta (violoncellist) gegeven. Toen in 1865 het Paleis voor Volksvlijt geopend en aldaar een vast orkest opgericht werd, bood men Cramer de betrekking van concertmeester aan; deze vervult hij nog heden, en 's wekelijks heeft het Amsterdamsche publiek gelegenheid zijn schoon spel te bewonderen. Jaren lang speelde hij de tweede viool in de quartetvereeniging van Frans Coenen, en toen deze als concertmeester van het orkest der maatschappij Caecilia aftrad, kwam Cramer in zijn plaats. Ook bij het muzikfeest ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan der Maatschappij tot bevordering der Toonkunst voerde hij de eerste violen aan. In het jaar 1878 maakte hij een reis naar Frankrijk en liet zich o. a. te Bordeaux hooren, waar hem, volgens de Fransche bladen, groote bijval ten deel viel. Ook in ons land trad hij gedurende den laatsten tijd in verschillende steden, hetzij als solist, hetzij als quartetspeler, op en verkreeg niet ten onrechte den naam van een der beste violisten van onzen tijd. — Als componist is Cramer slechts door een lied, *Liebesrausch*, bekend. Ofschoon hij ook als onderwijzer een goeden naam heeft, is hij tot nu toe niet aan een onzer muziekscholen verbonden.

Cranford (William), Engelsche zanger, omstreeks 1650 aan de St. Paul-kerk te Londen verbonden, is ook als componist van *Roundes* en *Catches* gunstig bekend.

Crantz (Heinrich), meestal Crantius genoemd, een der oudste orgelmakers waarvan de geschiedenis gewaagt. Volgens Praetorius vervaardigde hij 1499 het groote orgel in de St. Blasius-kerk te Brunswijk.

Crappius (Andreas), Duitsch componist uit Luneburg, leefde op het einde der 16^e eeuw als cantor te Hanover. Van zijn in druk verschenen werken zijn bekend: *Cantiones sacrae et Missae super: »Schaff" in mir, Gott, ein reines Herz"* (1582); *Musicae artis Elementa* (1608) en *Sacrae Cantiones 4 et 6 vocum* (1581 en 1584).

Crecquillon (Thomas), Nederlandsch contrapuntist, geb. omstreeks 1520, was omstreeks 1550 kapelmeester van Karel V en als componist zeer beroemd. Van zijn in druk verschenen werken zijn bekend: *Missa super »Mille regrets" 6 vocum* (Antwerpen 1556), *Cantiones sacrae 5 et 8 voc.* (Leuven 1576), *Cantiones Gallicae 4, 5 et 6 voc.* en *Motetti*, opgenomen in de *Motetti del Labirinto* (Venetië 1554). Ook zijn in het *Orgeltabulaturbuch* van Jac Paix (Lauingen 1583) en in de *Lamentationes Hieremiae* (Neurenberg 1549) stukken van hem opgenomen.

Creed (Jacob), Engelsch geestelijke uit de 18e eeuw, was vermoedelijk de eerste die een werktuig uitvond, met behulp waarvan men de improvisatiën op het klavier door teekens zichtbaar kon maken.

Crell (Christian), in het Latijn Crellius genoemd, een Duitsch orgelmaker uit het midden der 17e eeuw.

Crémont (Pierre), violist, clarinettist en componist, geb. omstreeks 1794 in het Zuiden van Frankrijk, ontving zijn muzikale opleiding aan het conservatoire te Parijs. Hij maakte vele kunstreizen en werd 1821 eerste violist aan de Opéra Comique, 1824 orkestdirecteur aan het Odéon en 1828 orkestdirecteur aan de Opéra Comique. Drie jaren later verliet hij Parijs en begaf zich naar Lyon, waar hij als orkestdirecteur aan het Grand théâtre verbonden werd. Ook deze betrekking behield hij niet lang, maar vestigde zich te Tours, waar hij stil en afgezonderd 12 Maart 1848 overleed. Hij heeft vele compositiën vervaardigd.

Crescendo, Ital., (tegenwoordig deelwoord van het werkwoord *crescere*), aanzwellend, in sterkte toenemend. Men duidt het in muziekstukken door de verkortingen *cres.* en *cresc.* of door het teeken aan. Vroeger gebruikte men dit woord ook, om het versnellen der beweging aan te duiden; *crescendo il tempo* beteekende derhalve hetzelfde als *accelerando* of *stringendo*. De teekens van *cresc.* en *decresc.*, zoowel als van *p.* en *f.*, schijnen in de eerste helft der 17^e eeuw bekend te zijn geworden.

Crescentini (Girolamo), beroemd Italiaansch sopraanzanger en zangmeester, geb. 1769 te Urbanio bij Urbino, in den Kerkelijken Staat, studeerde bij Gibelli te Bologna en liet zich op verschillende tooneelen van zijn land

en van het buitenland hooren. In 1803 vestigde hij zich te Weenen, waar hij zangmeester der keizerlijke familie werd. Napoleon, die hem aldaar 1805 hoorde zingen, noodigde hem uit, te Parijs te komen, en overlaadde hem gedurende zijn achtjarig verblijf in Frankrijks hoofdstad met eerbewijzen van allerlei aard. Daar evenwel het Fransche klimaat nadeelig op zijn gezondheid werkte, verzocht hij herhaaldelijk om ontslag. In 1813 verkreeg hij het, vestigde zich te Bologna en werd 1825 tot leeraar in den zang aan het conservatorium te Napels benoemd. Hij stierf in laatstgenoemde stad 24 April 1846. Als componist is hij bekend door een verzameling Italiaansche aria's. Ook schreef hij een theoretisch werk: *Raccolta di esercizi per il canto*.

Crespel (Jean), Nederlandsch contrapuntist uit het midden der 16^e eeuw. In verscheiden verzamelingen zijn werken van hem te vinden.

Crespel (Wilhelm), Nederlandsch contrapuntist en leerling van Ockeghem, geb. omstreeks 1465. Van zijn werken zijn bekend: eenige motetten in den *Thesaurus Musicus* (Neurenberg 1564). Bijzonder geroemd wordt een zijner vierstemmige gezangen, opgenomen in een 1558 te Leuven gedrukte verzameling en getiteld: *Fille qui prend facieulx Mary*.

Crispi (Orazio), Italiaansch componist uit de tweede helft der 16^e eeuw, was organist aan den Dom te Mantua. Van hem bestaan vierstemmige madrigalen, die het jaartal 1581 dragen.

Crispi (Pietro), Italiaansch geestelijke, geb. 1737 te Rome, aldaar gest. 1797 als abt, vervaardigde een groot aantal compositiën voor klavier. Een opera van zijne compositie, getiteld: *Il marchese a forza*, bevindt zich in manuscript in de koninklijke bibliotheek te Dresden.

Crispus, pater en muziekdirecteur der Jezuiten te Hildesheim, schreef volgens Mattheson (*Crit. mus.* I, 86 en 319) zoovele noten, dat een paard ze niet zou kunnen dragen. Van welk gehalte zijn werken waren, is niet bekend.

Cristianelli (Filippo), Italiaansch componist, geb. 1587 te Bari, was in den aanvang der 17^e eeuw kapelmeester te Aquileja en schreef vijfstemmige psalmen, die 1626 te Venetië het licht zagen.

Cristiani, z. CHRISTIANI.

Cristofali of CRISTOFORI (Bartolomeo), volgens de meening van velen uitvinder van de pianoforte, geb. 1683 te Padua. Hij vestigde zich 1710 te Florence en vervaardigde aldaar spinetten en clavecimbaals.

Crivelli (Arcangelo), Italiaansch componist en zanger, geb. in het midden der 16^e eeuw te Bergamo. Hij was 1583 zanger aan de pauselijke kapel te Rome. Enkele zijner compositiën zijn te vinden in de verzameling *Selectae cantiones excellentissimorum auctorum* (Rome 1614).

Crivelli (Gaetano), Italiaansch zanger, geb. 1774 te Bergamo, (volgens anderen te Brescia), kwam op jeugdigen leeftijd aan het tooneel en werd een

der beroemdste zangers van zijn vaderland. Nadat hij tot 1811 aan verschillende Italiaansche tooneelen verbonden was geweest, begaf hij zich naar Parijs, waar hij in de plaats van Garcia aan de Italiaansche opera geëngageerd werd. Later ging hij naar Londen, waar hij een jaar lang bleef en keerde daarop naar Italië terug, waar hij nog tot 1829 werkzaam was. Hij stierf 10 Juli 1836 te Brescia.

Crivelli (Domenico), zoon van den vorige, componist en zangonderwijzer, geb. 1794 te Brescia, vervaardigde o. a. een opera: *La fiera di Salerno, ossia la finta capricciosa*. Hij was tot 1848 leeraar in den zang aan het Real collegio di musica te Napels.

Crivelli (Giovanni Battista), Italiaansch componist, was 1651 kapelmeester van hertog Frans I van Modena. Van zijn werken zijn motetten en madrigalen bekend.

Croce (Giovanni dalla), Italiaansch componist, geb. omstreeks 1560 te Chioggia bij Venetië, was een leerling van Zarlino en werd 1603 kapelmeester aan San Marco, in welke betrekking hij 1609 overleed. Zijn compositiën werden zeer geroemd. Bijzonder geslaagd zijn de door hem gecomponeerde boetpsalmen met Italiaanschen tekst. Voorts zijn van hem bekend: *Novi Lamentationi per la Settimana santa* (1610), *Motetti a 4 voci* (1614), *Madrigali a 6 voci* (Antwerpen 1618) en *Cantiones sacrae 8 voc. cum Basso contin.* (Amsterdam 1623).

Croche, Fr.; CROMA, Ital.; achtste noot; *double croche*, zestiende noot; *triple croche*, twee en dertigste noot.

Croener (von), vier broeders van dezen naam zijn in de muzikale wereld gunstig bekend: 1° Franz Ferdinand, geb. 1718 te Augsburg, gest. 1781 te Munchen, violist en fluitist; — 2° Franz Karl, geb. 1722 te Augsburg, gest. 1787 te Munchen, violist, fluitist en componist; — 3° Anton Albert, geb. 1726 te Augsburg, gest. 1769 te Traunstein, violoncellist; — 4° Johann Nepomuck, geb. 1737 te Munchen, aldaar gest. 1784, violist.

Croes (Henri Jacques de), componist, geb. omstreeks 1735 te Brussel, was eerst muzikdirecteur van prins Karel van Lotharingen, later van den vorst van Thurn en Taxis te Regensburg, en schreef symphonieën, sonates, trio's enz. Zijn zoon Henri, geb. 1762 te Brussel, volgde hem als muzikdirecteur te Regensburg op en componeerde kerkmuziek, symphonieën en concerten.

Croft (William), doctor in de muziek, geb. 1677 te Nether Easington, gest. 1727 te Londen, stond als kerkcomponist bij zijn landgenooten in hoog aanzien. Zijn gezangen behooren tot de schoonste, die in de Engelsche kerk gezongen worden. Ook schreef hij kamermuziek.

Croix (Pierre de la), meer bekend onder den Latijnschen naam *Petrus de Cruce*, geb. te Amiens, leefde in de laatste helft der 13^e eeuw. Op muzikaal gebied is hij bekend door zijn *Tractatus de tonis*.

Croma, Ital., z. CROCHE.

Cromorne Fr., kromhoorn.

Cron (Joachim Anton), orgelvirtuoos, geb. 29 September 1751 te Podersam, gest. 20 Januari 1826 in het klooster Osegg, was in Boheme en in geheel Deutschland als een der beste organisten bekend. Hij was tevens doctor in de theologie.

Cropatius (Georg), contrapuntist uit de 16^e eeuw, geb. in Boheme, van wiens compositie eenige *Messe a cinque voci* 1548 en 1578 te Venetië het licht zagen.

Croque-notes, Fr., notenvreter, iemand die zeer vlug de noten leest en op het eerste gezicht zingt of speelt.

Crotalum, Lat., een soort van castagnetten bij de oude Grieken en Romeinen.

Crotch (William), doctor in de muziek, geb. 5 Juli 1775 te Norwich, gest. 1847 als professor aan de universiteit te Oxford, was componist en organist. Van zijn werken verdient het oratorium *Palestina* bijzondere vermelding.

Crotelini (Camillo), Italiaansch componist uit de 17^e eeuw, schreef achtstemmige missen.

Crothusius (Arnold), Duitsch toonkunstenaar, leefde op het einde der 16^e eeuw, en schreef een *Missa quinque vocum* (Helmstädt 1590) in den stijl van Clemens non papa.

Crotti (Arcangelo), Italiaansch componist uit de 16^e eeuw, geb. te Ferrara, is bekend door kerk-concerten.

Crouch (Anna), Engelsche zangeres aan het Drurylane-theater te Londen, geb. 1763, gest. 1805 te Brighton.

Cruciato (Maurizio), omstreeks 1660 kapelmeester te Bologna, was een in zijn tijd hooggeschat componist. Hij bracht 1667 te Bologna zijn oratorium *Sisara* ten gehoor.

Crüger (Johann), geb. 9 April 1598 te Gross-Breesen bij Guben, gest. 1662 als muziekdirecteur aan de Nicolaï-kerk te Berlijn, was een goed componist en schrijver over muziek, wiens talrijke werken vermeld staan in het *Tonkünstler-Lexikon* van Ledebuhr.

Cruise, Iersch harpspeler, die omstreeks 1330 leefde en de eerste of een van de eersten geweest moet zijn, die de harp volgens de acht kerktuonsoorten inrichtte.

Cruit, z. ROTA.

Crusell (Heinrich Bernhard), clarinettist, geb. 15 October 1775 te Nystadt in Finnland, gest. 1838 te Stockholm, is ook als componist bekend, o. a. door muziek bij *Frithjofs-Saga* van Tegner en het drama *Den lilla Slafwiennan*. Voorts heeft hij zich voor het Zweedsche tooneel verdienstelijk gemaakt door het vertalen van Duitsche, Fransche en Italiaansche opera's.

Cruz (da). Van dezen naam zijn vier Portugeesche toonkunstenaars bekend: 1° Agostinho, geb. 1595 te Braga, organist, violist en componist, van wiens compositiën bekend zijn: *Prado musical para Orgão*; *Duas artes, huma de Canto chão per estylo novo, outra de Orgão con figuras muito curiosas en Lira de arco, o arte de tanger Rebeca*; — 2° Filippo, aalmoezenier van koning Philips IV, componist en kapelmeester te Lissabon; — 3° Gaspar, schrijver van het werk: *Arte de canto chao recopilado de varios authores*; — 4° Joao Chrysostomo, geb. 1707, schrijver van een leerboek der muziek.

Csardas, Hongaarsche dans in $\frac{2}{4}$ maat.

Cudmore (Richard), violist, violoncellist en pianist, geb. 1787 te Chichester.

Cugnier (Pierre), eerste fagottist aan de Groote Opera te Parijs, aldaar geb. 1740, gaf een uitmuntende methode voor zijn instrument in het licht.

Cuntz (Stephan), orgelmaker te Neurenberg in de eerste helft der 17e eeuw, stierf 1635.

Cuny (Jean), contrapuntist uit Verdun, gaf 1667 een eenstemmige mis in het licht.

Cupre (Jean de), Fransch componist, leefde te Heidelberg en gaf aldaar 1610 een zijner compositiën, getiteld: *Livre premier contenant trente madrigales à cinq voix* in het licht.

Cupo, Ital.; VOILÉ, Fr.; somber, dof.

Currente (van het Latijnsche *currere*, loopen), een wandelend zingkoor, bestaande uit onbemiddelde knapen, die van huis tot huis gingen, om met het uitvoeren van zangstukken hun brood te verdienen.

Custos, Lat.; MOSTRA, Ital.; GUIDE, Fr.; wachter, wijsteeken, notenwijzer, een teeken op den notenbalk onder aan de bladzijde, om te doen zien; welke noot aan den anderen kant volgt. Dit teeken wordt gewoonlijk aan-

geduid door de volgende figuur:

Cutell (Richard), Engelsch toonkunstenaar, leefde op het einde der 15^e eeuw en schreef een verhandeling over het contrapunt.

Cutler (William Henry), pianist en componist, geb. 1792 te Londen, was baccalaureus in de muziek.

Cutrera (Pietro), operacomponist, geb. 1816 op Sicilië.

Cuvelier (Jean le), Fransch dichter en toonkunstenaar, geb. 1230 te Arras, schreef *Chansons*, van welke nog enkele in de bibliotheek te Parijs voorhanden zijn.

Cuvillon (Jean Baptiste Philémon de), Fransch violist, geb. 13 Mei 1809 te Duinkerken, kwam 1824 aan het conservatoire te Parijs en ontving onderricht van Habeneck en Reicha. Door de studie der Rechten aangeetrokken, bezocht hij 1829 de universiteit te Parijs en promoveerde op een verdienstelijke dissertatie. Hij keerde echter tot de muziek terug, was van 1843 tot 1848 hulpleeraar in het vioolspel aan het conservatoire en werd later eerste violist aan de Grootte Opera.

Cuzzoni (Francesca), geb. 1700 te Parma, gest. 1770 te Bologna, was primadonna aan de Italiaansche opera te Londen ten tijde van Händel, met wien zij vele oneenigheden had.

Cycle de quintes, Fr., z. QUINTENCIRKEL.

Cymbal, Hoogd., z. HAKKEBORD.

Cymbalista, Lat., bekkenslager.

Cymbalum, Lat., een slaginstrument van metaal bij de Romeinen, naar den aard onzer Bekkens (z. dit.)

Cymbalusa, Lat., z. BEKKENS.

Cymbel, een gemengde orgelstem of mixtuur van zeer klein pijpwerk.

Cymbel-octaaf, **Cymbel-Pauke** en **Cymbel-Regaal**, zekere orgelregisters van klein, scherptoongevend pijpwerk.

Czakan, stokfluit (z. dit).

Czarth (Georg), violist en componist, geb. 1708 te Deutschbrod in Boheme, gest. 1780 te Mannheim.

Czeck (Franz Xaver), organist en componist, geb. 4 December 1759 te Horic in Boheme, vervaardigde vele kerkmuziekstukken, o. a. een *Mis* en een *Te Deum*, alsmede eenige sonates en dansen voor klavier. Hij stierf 29 Augustus 1808 te Milewsko (Mühlhausen) in Boheme. Zijn naam wordt eigenlijk Cech geschreven.

Czermak (Anton), eigenlijk: Cermák, organist, geb. 1750 in Bohème, studeerde orgelspel en contrapunt bij Seger.

Czermák, vioolvirtuoos en componist, geb. 1771 in Boheme. In 1798 trad hij voor de eerste maal te Weenen op, ging vervolgens met graaf Illésházy naar Hongarije en was langen tijd kapelmeester te Presburg. Bij den vorst Grassalkovich te Pesth hoorde hij voor het eerst Bihari, den Hongaarschen toonkunstenaar bij uitstek, en was zoozeer door diens muziek getroffen, dat hij besloot zich geheel op de Hongaarsche muziek toe te leggen. Te dien einde nam hij les bij Lavotta en werd binnen eenige jaren een zoo voortreffelijk componist van Hongaarsche melodieën, als er vóór hem geen

geweest is. Ook zijn spel was bewonderenswaardig. De Hongaren noemden hem hun Beethoven. Tengevolge van een hopelooze liefde voor een hooggeplaatste dame werd hij waanzinnig en stierf na een zwaar lijden 25 October 1822 te Veszprim.

Czernohorsky (Bohuslav), contrapuntist, geb. te Nymburg in Boheme, was eerst *Magister musicae* en koordirecteur aan de Anna-kerk te Padua, later organist te Assisi. In zijn vaderland teruggekeerd, werd hij koordirecteur aan de St. Jacobus-kerk te Praag en hield zich voorts onledig met het componeeren van kerkmuziekstukken, die o. a. door Ambros zeer geroemd worden.

Czerny (Karl), 21 Februari 1791 te Weenen uit Boheemsche ouders geboren, ontving het eerste onderricht in het klavierspel van zijn vader, Wenzel C. en werd door dezen in de meesterstukken van Bach, Mozart, Clementi e. a. ingewijd. Later kwam hij bij Beethoven in de leer. Reeds op veertienjarigen leeftijd begon hij onderwijs te geven en werd weldra als meester zoo gezocht, dat zijn geheelen dag met lesgeven voorbijging. 's Avonds componeerde hij vlijtig. Een reeks voortreffelijke klavierspelers trad uit zijn school te voorschijn: Liszt, Döhler, Thalberg, Mad. Belleville-Orzy, Jaell, Leopold de Meyer e. a. Tot 1835 zette hij zijn taak onafgebroken voort; na dat jaar beperkte hij zijn werkring en nam alleen leerlingen van veelbelovend talent aan. Hij stierf 15 Juli 1857 te Weenen. — Het aantal zijner compositiën, voor het grootste gedeelte uit études bestaande, is ongelooflijk groot. Zijn laatste bij Spina verschenen werk draagt het getal 848. Wanneer men bovendien in aanmerking neemt, dat bij vele zijner werken, o. a. bij zijn talrijke arrangementen van symphonieën en oratoria, het cijfer van het *Opus* niet vermeld is, en dat andere zoo uitgebreid zijn, dat zij elk voor zich den omvang van 10 tot 15 werken van middelbare grootte hebben, dan staat men verbaasd over de groote produktiviteit van dien man, wiens meeste uren door het geven van lessen in beslag genomen werden. De theoretische werken van Czerny zijn over de geheele wereld verspreid, en weinige pianisten zullen er zijn, die niet met zijn *Schule der Geläufigkeit* hebben kennis gemaakt. — De vader van Karl Czerny, Wenzel C. genaamd, was een verdienstelijk toonkunstenaar, geb. 12 October 1752 te Nymburk in Boheme, gest. 1832 te Weenen.

Czerwenka (Joseph), hoboïst, geb. 1752 te Benadeck in Boheme, gest. 23 Juni 1835 te Weenen. — Ook zijn jongere broeder, Theodor, geb. 1762 te Benadeck, gest. 1827, was hoboïst en lid der keizerlijke kapel te Petersburg.

D.

D, Nederl., Hoogd., Eng.; *ré*, Fr.; *re*, Ital., Lat.; de tweede toon der diatonische en de derde der chromatische toonschaal, uitgaande van *C*.

D dur, Hoogd.; z. D GROOTE TERTS.

D flat, Eng.; z. DES.

D flat major, Eng.; z. DES GROOTE TERTS.

D flat minor, Eng.; z. DES KLEINE TERTS.

D groote terts, Nederl.; *D dur*, Hoogd.; *re maggiore*, Ital.; *ré majeur*, Fr.; *d major*, Eng.; de harde toonsoort van *d*, met een voortekening van twee kruisen (voor *f* en *c*).

D kleine terts, Nederl.; *d moll*, Hoogd.; *ré mineur*, Fr.; *re minore*, Ital.; *d minor*, Eng.; de zachte toonsoort van *d*, met een voortekening van één mol (voor *b*).

D kruis, z. DIS.

D major, Eng.; z. D GROOTE TERTS.

D minor, Eng.; z. D KLEINE TERTS.

D moll, Hoogd.; z. D KLEINE TERTS.

D sharp, Eng.; z. DIS.

D sharp major, Eng.; z. DIS GROOTE TERTS.

D sharp minor, Eng.; z. DIS KLEINE TERTS.

D. C., verkorting van DA CAPO.

D. S., verkorting van DAL SEGNO.

Da, Ital., van, door.

Dabadie, bariton-zanger, geb. 1798 in het zuiden van Frankrijk, kwam als volleerd zanger te Parijs, studeerde niettemin nog gedurende het jaar

1818—1819 aan het conservatorium aldaar en was van 1821 tot 1836 eerste bariton aan de Groote Opera. Hij stierf 1856 te Parijs. — Zijn echtgenoot, Louise Zulmé Dabadie, geb. Leroux, was een verdienstelijke zangeres.

Da capo, Ital., van het begin, is een uitdrukking, die aan het slot van een muziekstuk of van een deel daarvan voorkomt, en aantoont, dat het muziekstuk herhaald moet worden. Gewoonlijk wordt er bijgevoegd *al fine*, hetgeen beteekent dat de herhaling geschiedt tot daar, waar het woord *fine* geschreven staat. Volgens sommigen zou Alessandro Scarlatti de eerste geweest zijn, die deze uitdrukking gebruikt heeft, en wel in zijn opera *Theodora* (1693). Burney spreekt dit tegen; volgens hem komt de uitdrukking *da Capo* reeds voor in *Clearco* van Tenaglia (1661).

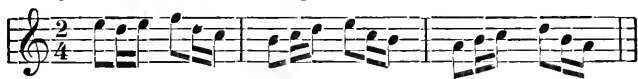
Dachs (Joseph), klavierspeler en professor in het klavier aan het conservatorium te Weenen, geb. 30 September 1825 te Regensburg, kwam 1844 te Weenen en ontving zijn muzikale opleiding van Halm en Czerny.

Dachselt (Christian Gottlieb), muziekdirecteur en organist aan de Vrouwenkerk te Dresden, geb. te Camenz, gest. 1804 te Dresden.

Dachstein (Wolfgang), in den aanvang der 16^e eeuw priester te Straatsburg, ging 1524 tot de Luthersche kerk over en werd in dien tijd organist. Hij dichtte en componeerde vele geestelijke liederen, o. a. het nu nog bekende: »*An Wasserflüssen Babylon.*»

Dacosta (Isaak), geb. te Bordeaux 17 Januari 1778, was tot 1842 eerste clarinettist aan de groote opera. Voor zijn instrument schreef hij verscheiden concerten, variatiën enz.

Dactylus, een versvoet van een lange en twee korte syllaben (— ◡ ◡), in de muziek uitgedrukt door een lange en twee korte noten, b. v.:

Dahmen (Willem), geb. 1731 te Doesburg, ontving vroegtijdig onderricht in de muziek en vestigde zich als onderwijzer eerst te Sneek, later te Harlingen. Hij trad in het huwelijk met Elisabeth von Gerritsheim, die hem zes zonen schonk: Herman, Jacob, Peter, Johan, Arnoud en Willem, die allen in de muzikale wereld bekend zijn. Hij stierf 11 November 1780.

Dahmen (Herman), oudste zoon van den vorige, geb. 1755 te Sneek. Het eerste onderricht in de muziek ontving hij van zijn vader, die hem den hoorn en de viool leerde bespelen. Hij vestigde zich als muziekonderwijzer te Sneek; doch daar het muzikale leven in die stad niet zeer belangrijk was, begaf hij zich naar Amsterdam, waar hij eerste hoornist aan den Stadsschouwburg werd en op vele concerten medewerkte. In 1786 trad hij in het huwelijk met Alida van Eck. Uit dit huwelijk ontsproten:

W. H. Dahmen, muziekdirecteur te Nijmegen; J. Dahmen, muziekdirecteur te Helder; J. C. Dahmen, fluitist te Rotterdam; H. J. Dahmen, violist te Utrecht; J. A. Dahmen, eerste hoornist en leeraar aan de muziekschool te 's Hage. De laatstgenoemden zijn tweelingen. Herman Dahmen begaf zich 1787 naar Dublin, ging vandaar naar Londen, waar hij als solist optrad, en keerde 1790 naar Amsterdam terug. Het volgend jaar ging hij weder op reis, naar Steinfürt, waar hij hoornist aan de vorstelijke kapel werd. In 1797 keerde hij naar zijn vaderland terug en vestigde zich te Rotterdam, waar hij o. a. de concerten der vereenigingen *Doelen* en *Gezelligheid* dirigeerde. Onder zijn leerlingen noemt men B. Tours en G. Hutschenruyter. Hij stierf 1830 te Rotterdam.

Dahmen (Willem Hendrik), violist, oudste zoon van den vorige, geb. 27 Maart 1797 te Amsterdam. Het eerste onderricht in de muziek ontving hij van zijn vader. Op zeventienjarigen leeftijd werd hij solo-violist bij het corps de ballet van G. Bingley en 1818 muziekdirecteur te Nijmegen, welke betrekking hij tot zijn dood, 15 December 1847, vervulde. Hij was als onderwijzer zeer gezien en muntte uit in het quartetspel. Willem I benoemde hem tot zijn solo-violist.

Dahmen (Jacob), tweede zoon van Herman Dahmen, geb. 4 Mei 1798 te Helder, ontving, evenals zijn broeders, het eerste onderricht in de muziek van zijn vader. Hij vestigde zich eerst te Harlingen, vervolgens te Amsterdam, daarna te Rotterdam en vertrok eindelijk naar Engeland, waar hij zich hoofdzakelijk met het muziekonderwijs bezig hield. Van zijn vele kinderen is geen enkele toonkunstenaar geworden.

Dahmen (Johan Cornelis), broeder van den vorige, geb. 9 Januari 1801 te Rotterdam, ontving eerst onderricht op de viool en de fluit; op laatstgenoemd instrument verkreeg hij spoedig een bewonderenswaardige vaardigheid. Later beoefende hij ook de violoncel en de gitaar; maar de fluit bleef zijn lievelingsinstrument. Hij wijdde zich hoofdzakelijk aan het onderwijs en stierf 16 Februari 1842 te Rotterdam.

Dahmen (Johan Arnold), broeder van den vorige, geb. 1807 te Rotterdam, ontving van zijn vader onderricht op den hoorn, vestigde zich 1825 te Utrecht en werd aldaar eerste hoornist. Hij trad op eenige concerten als solist op en beoefende tevens de viool. In 1827 werd hij leeraar aan de muziekschool te 's Hage en twee jaren later lid der koninklijke kapel aldaar. Hij stierf 5 Mei 1853 in laatstgenoemde stad.

Dahmen (Herman Johan), broeder van den vorige, geb. 1807 te Rotterdam, koos de viool tot zijn instrument en werd 1825 concertmeester te Utrecht. Deze betrekking vervulde hij, met uitzondering van drie jaren, 1830—33, in 's lands dienst doorgebracht, onafgebroken tot 1875. In laatst-

genoemd jaar werd hij, bij gelegenheid van zijn vijftigjarig jubilaem als concertmeester tot Ridder der Orde van den Eikekroon benoemd. Ook als onderwijzer was hij ijverig werkzaam; vele goede violisten hebben hun opleiding aan hem te danken.

Dahmen (Pieter), derde zoon van W. Dahmen, geb. omstreeks 1757 te Deventer, begon op jeugdigen leeftijd de viool te beoefenen, werd eerst muziekonderwijzer in zijn geboortestad, vestigde zich later te Leeuwarden, waar hij zich op vele concerten liet hooren, en ging vervolgens naar Amsterdam en naar Utrecht. Als componist was hij niet zonder verdiensten en gaf in Engeland eenige trio's en quartetten in het licht. Hij stierf te Sneek.

Dahmen (Johan Arnold), vierde zoon van W. Dahmen, geb. 1760 te 's Hage, koos de violoncel tot zijn instrument en beoefende ook de viool. Hij bevond zich 1794 te Londen, waar hij, men weet niet met zekerheid wanneer, overleed. Van zijn compositiën zijn in druk verschenen: 3 *quatuors pour deux violons, alto et basse*, op. 3 (Offenbach 1798), 3 *trios pour 2 violons et basse* (Parijs, Erard) en eenige duo's en sonates voor violoncel, uitgegeven te Londen, Parijs en Offenbach.

Dahmen (Willem), zesde zoon van eerstgenoemden Willem Dahmen, geb. 1769 te Harlingen, bespeelde den hoorn en was achtereenvolgens te Amsterdam, Rotterdam en Londen werkzaam. Op laatstgenoemde plaats nam hij dienst bij het leger, maakte den oorlog in Spanje tegen Napoleon mede en is vermoedelijk op het slagveld gesneuveld.

Dahmen (Arnold), broeder van den eerstgenoemden Willem Dahmen, geb. 1765 te Bolsward, ontving van zijn vader, later van Zorge te Amsterdam, onderricht op de fluit. In laatstgenoemde stad vestigde hij zich als onderwijzer en vormde uitmuntende leerlingen, o. a. Drouet. Herhaalde malen trad hij in Amsterdamsche concerten als solist op en werd 1806 tot muziekdirecteur der schutterij benoemd. Hij stierf 17 December 1829.

Dahmen (Johan Arnold), zoon van den vorige, geb. 1806 te Amsterdam, beoefende de fluit en liet zich reeds op negenjarigen leeftijd in het publiek hooren, en wel op een concert in Felix Meritis, in tegenwoordigheid van keizer Alexander I van Rusland. Hij vestigde zich later als onderwijzer in zijn geboortestad en werd er fluitist aan den Franschen schouwburg. Hij was zeer lijdend en stierf reeds 1834.

Dahmen (Peter Willem), tweede zoon van Arnold Dahmen, geb. 1808 te Amsterdam, was fluitist aan den stadsschouwburg aldaar en is nog heden als onderwijzer daar ter stede gevestigd.

Dahmen (Hubert), derde zoon van A. Dahmen, geb. 1813 te Amsterdam, ontving van zijn vader het eerste onderricht in het fluitspel, doch legde zich bij voorkeur op de violoncel toe. Hij was gedurende eenige jaren

fluitist aan den Hollandschen en violoncellist aan den Franschen schouwburg in zijn geboortestad. Hij componeerde een groot aantal muziekstukken, van welke bijzondere vermelding verdienen: een opera, *Azalais*; een lyrisch zangstuk, *Frans Naerebout*, woorden van S. Rondeau; vier concertouvertures; stukken voor clarinet, voor fagot, voor hoorn, voor viool en voor violoncel; alsmede een aria met solo-hoorn en orkestbegeleiding. Hij stierf reeds 21 December 1837.

Daire of **Dairo**, Turksche handpauk.

Daktyloi. Gr., benaming van dat gedeelte van het lofgezang op Apollo, waarmede de zanger bij de Pythische spelen naar den prijs dong.

Daktylion, Gr., letterlijk: vingerspel, een door Henry Herz te Parijs uitgevonden instrument, bestaande uit een veer met tien ringen, waarin men de vingers steekt. Het wordt aan het klavier vastgehecht en heeft ten doel, aan de vingers buigzaamheid en veerkracht te geven.

Dal, dallo, dalla (mvd.: *dai, dagli, dalle*), Italiaansch voorzetsel verbonden met het lidwoord, van de, van den, van het, b. v. *dal segno*, van het teeken.

Dalla Bella, Italiaansch contrapuntist uit de eerste helft der 18^e eeuw, van wiens werken eenige in de hofbibliotheek voorhanden zijn, o. a.: *Missa brevis*, *Missa funebre a 4 voci*, *Salve regina*, *Kyrie e gloria*, *Te deum* en *Veni Creator*.

Dallans (Ralph), orgelmaker te Londen. Het voornaamste zijner werken was het orgel in de muziekschool te Oxford. Hij stierf 1672 te Greenwich.

Dallery (Charles), Fransch orgelmaker, geb. omstreeks 1710 te Amiens, vervaardigde o. a. de orgels voor de abdij Anchin en de Pieters-kerk te Douai.

Dalloglio (Domenico en Giuseppe), ook d'Alloglio geschreven, Italiaansche virtuozen, van welke de eerste violist, de laatste violoncellist was. Zij werden geboren in de eerste jaren der 18^e eeuw te Venetië, kwamen 1735 in de hofkapel te Petersburg, waar zij tot 1764 bleven, in welk jaar Domenico stierf. Giuseppe begaf zich naar Warschau en werd door den koning van Polen met een diplomatieke zending naar Venetië belast. Hij stierf aldaar 1771. Beide broeders waren ook als componisten gezien, vooral Domenico, die, behalve violsolo's en concerten, ook symphonieën enz. geschreven heeft.

Dallum (Robert), orgelmaker uit Lancaster, geb. 1602, gest. 1665 te Oxford.

Dal segno, Ital., letterlijk: van het teeken, beteekent, dat het stuk aan welks einde deze woorden geplaatst zijn, herhaald moet worden van een in den aanvang of het midden geplaatst teeken, gewoonlijk door de figuren § of ⊕ uitgedrukt.

Dalmivare (Martin Pierre), ook d'Almivare geschreven, harpist, geb. 1770 te Dreux in het departement Eure-et-Loire, werd 1800 aan de Groote Opera te Parijs en, eenige jaren later, tot lid der kapel van Napoleon en tot solo-harpist van keizerin Joséphine benoemd. Reeds 1812 trok hij zich uit de kunstwereld terug en begaf zich naar Dreux, waar hij

nog 1836 leefde. Behalve vele compositiën voor de harp schreef hij ook een kleine opera: *Le mariage imprudent*.

Dam (Mads Gregers), violist, geb. 2 April 1791 in het Deensche stadje Swenborg, leerde reeds op vijfjarigen leeftijd vioolspelen. Op zijn twaalfde jaar begaf hij zich naar Kopenhagen en werd 1806 lid der koninklijke kapel aldaar. In de jaren 1812 en 1813 liet hij zich te Berlijn hooren, waar hij violist aan de koninklijke kapel werd, een betrekking, die hij tot 1859 vervulde. Van zijn compositiën zijn eenige in druk verschenen.

Damas (Friedrich), cantor te Bergen in Noorwegen, geb. omstreeks 1800, is op muzikaal gebied bekend door de werken: *Hülfsbuch für Singvereine der Schullehrer auf dem Lande und in kleinen Landstädten* en *Leichte Chöre an Sonn- und Festtagen für Choranstalten auf dem Lande und in kleinen Städten*.

Damascenus (Joannes), eigenlijk Joannes Chrysorrhoeas geheeten en 700 te Damascus geboren, kerkleeraar, vond muziekteekens uit, die een geheel interval uitdrukten. Hij stierf 760.

Damasus, z. BROSMANN.

Dambruus, Fransch componist, leefde omstreeks 1686.

Damcke (Berthold), klavierspeler en componist, geb. 6 Febr. 1812 te Hanover, ontving onderricht van Aloys Schmitt, kwam 1833 als altist in de Hanoversche hofkapel, trad 1834 openlijk als klavierspeler op, ging vervolgens naar Frankfort a/M., ten einde zijn studiën onder leiding van F. Ries en Schelble te voltooien en was tot 1845 op verschillende plaatsen van Duitschland, hoofdzakelijk te Berlijn, als muzikdirecteur en klavierspeler werkzaam. In laatstgenoemd jaar vestigde hij zich te Petersburg, waar hij tot 1862 bleef, en ging daarop naar Parijs. Hij heeft psalmen, liederen, trio's, quartetten en twee oratoria: *Die Geburt Jesu* en *Tobias*, gecomponeerd.

Damen (Hermann), Duitsch meesterzanger, die omstreeks 1300 leefde, en van wien eenige liederen in de *Jenaer Sammlung* te vinden zijn.

Damenisatie noemt men de door Graun ingevoerde, maar nooit algemeen aangenomen syllabes voor het solfiëeren *da-me-ni-po-ta-la-be*.

Damiani of **d'Amiani** (Francesco), zanger, geb. op het einde der vorige eeuw in Italië, waar hij ook zijn muzikale opleiding ontving, maakte omstreeks 1800 te Londen *furore* met de voordracht van variatiën op *God save the queen*.

Damm (Friedrich), componist van zoogenaamde salon-muziek, geb. 7 Maart 1831 te Dresden.

Dammen, plankjes tusschen de orgelregisters op de windlade.

Damon, Grieksch toonkunstenaar ten tijde van Perikles, die een leerling van hem was. Ook Sokrates onderrichtte hij in de muziek. Van zijn levensgeschiedenis weet men alleen nog, dat hij uit Athene verbannen

werd, omdat hij verdacht werd, Perikles minder de toonkunst dan wel de kunst om te heerschen te leeren. Volgens de oude schrijvers was hij de uitvinder der hypophrygische en hypolydische modus.

Damon (William), Engelsch componist en lid der koninklijke kapel, geb. 1533, gest. omstreeks 1590 te Londen, was de eerste, die in Engeland vierstemmige psalmen schreef, waarin de melodie aan den tenoor, later aan de sopraan was toevertrouwd.

Damoreau-Cinti (Laure Cynthie, geb. Montalant), vóór haar huwelijk als Mademoiselle Cinti bekend, zangeres, geb. 6 Februari 1801 te Parijs. In 1819 werd zij aan de Italiaansche Opera aldaar geëngageerd, in den beginne voor kleine rollen. Eerst met Rossini's komst te Parijs trad zij meer op den voorgrond, werd 1825 aan de Groote Opera verbonden, ging 1827 naar Brussel en trad aldaar in het huwelijk met den zanger Damoreau. Zij keerde 1835 naar Parijs terug, en zong tot 1843 aan de Opéra-comique, werd 1845 onderwijzeres aan het conservatorium en stierf 1863 in haar geboortestad.

Dämpfer, Hoogd., demper (z. SORDINO).

Damrosch (Leopold), geb. 1832 te Posen, studeerde te Berlijn in de medicijnen, maar wijdde zich, na zijn promotie, 1854, geheel aan de toonkunst. Reeds 1855 trad hij te Maagdenburg, 1856 te Berlijn, met goed succes als violist op. In den herfst van hetzelfde jaar werd hij door tusschenkomst van Liszt aan de hertogelijke kapel te Weimar verbonden en verkreeg later een plaats als muziekdirecteur te Breslau, waar hij veel bijdroeg tot de bevordering der toonkunst. In 1871 ging hij naar Amerika, waar hem de betrekking van directeur der groote zangvereniging Arion te Nieuw-York was aangeboden, en waar hij nog heden werkzaam is. Zijn compositiën bestaan uit stukken voor viool, liederen en een concertouverture.

Damse (Joseph), Poolsch componist, geb. 1788 te Warschau, gest. 15 December 1852 in het dorp Rudno, maakte zich ten opzichte van de Poolsche muziek verdienstelijk door de vervaardiging van nationale opera's.

Dana (Giuseppe), componist te Napels, leerling van Fenaroli, schreef 1791 voor het San Carlo-theater de muziek voor de balletten *La finta pazza per amore* en *Festa Campestre*.

Danby (John), Engelsch toonkunstenaar, leefde omstreeks 1790 te Londen en stond als componist in aanzien. Vooral zijn *Glees* waren beroemd. Ook vervaardigde hij een leerboek: *Guida alla musica vocale* (Londen 1787).

Danckers, Dankert of **Dankerts** (Ghiselin, Ghiselain of Ghiselinus), geb. omstreeks 1500 te Tholen in Zeeland, was een der beste madrigalencomponisten uit het midden der 16e eeuw en behoorde tot de rechters in den beroemden strijd over de toonsoorten tusschen Vincentino en

Vincenzio Lusitano. De meeste compositiën van Dankers zijn verloren gegaan; slechts weinige motetten vindt men in de 1554 te Augsburg verschenen verzameling van Sablinger en in de *Collectio Operum Musicorum Bataavorum* van Commer. Het schijnt, dat hij zijn muzikale opleiding in Nederland ontvangen heeft, later naar Napels ging en van 1540 tot 1565 zanger aan de pauselijke kapel was.

Dancla (Jean Charles), violist en componist, geb. 25 December 1818 te Bagnères de Bigorre in de Pyrenaeën, liet zich reeds op tienjarigen leeftijd in het openbaar hooren. Op aanraden van Rode begaf hij zich naar het conservatoire te Parijs. Hij behaalde aldaar vele prijzen en werd na eenige jaren violist aan de Groote Opera, later hulpleeraar en eindelijk, 1860, professor aan het conservatoire. Als componist is hij hoofdzakelijk bekend door opera-phantasieën, zijn overige compositiën bestaan uit concerten, duetten, quartetten, trio's, enz.; ook vervaardigde hij eenige leerboeken. — Zijn broeders, Arnaud (gest. 1862), violoncellist, en Leopold, violist, zijn mede gunstig bekend in de muzikale wereld.

Dandrien (Jean François), geb. 1684 te Parijs, aldaar gest. 16 Januari 1740, was organist aan de kerken St. Méry en Barthélémy en ook als componist gunstig bekend. Hij schreef sonates voor drie strijkinstrumenten *Noëls* en een *Traité de l'accompagnement de Piano* (Parijs 1719).

Daniel (Johann), Duitsch luitenist uit het begin der 17e eeuw, vervaardigde een verzameling compositiën voor luit, getiteld: *Thesaurus Gratiarum*.

Danjou (Jean Louis Felix), geb. 21 Juli 1812 te Parijs, was organist aldaar en deed veel tot verbetering van het Fransche kerkgezag en den orgelbouw. Daar zijn pogingen gedeeltelijk mislukten, trok hij zich uit de kunstwereld terug en vestigde zich 1848 te Marseille. Later begaf hij zich echter weder naar Parijs, waar hij zich uitsluitend met telegraphie bezig hield. Hij schreef o. a.: *Chants sacrés de l'office divin* (1834), *Recueil de tous les plain-chants du rit parisien en faux bourdon à quatre voix* (1835) en *Répertoire de musique religieuse*.

Danner (Christian), violist, geb. te Mannheim 1745, kwam 1761 in de keurvorstelijke kapel, ging 1778 naar Munchen en werd 1783 kapelmeester te Zweibrücken, 1792 te Karlsruhe. Hij stierf aldaar 1816.

Dannström (Johann), Zweedsch componist uit den tegenwoordigen tijd, bekend door vele liederen; ook heeft hij eenige operettes gecomponeerd. Hij woont als zangonderwijzer te Stockholm.

Danza, Ital.; DANSE, Fr.; TANZ, Hoogd.; DANCE, Eng.; DANS, Ned. — De muziek voor den dans heeft een scherp gemarkeerden rhythmus. De danswijzen, een der vroegste soorten van zelfstandige instrumentale muziek, gelijk in haar vorm veel op het lied. De onderscheiden soorten van dans-

wijzen zijn: *Menuet, Wals, Contredans, Quadrille, Polka, Mazurka, Galop*, enz. Zij verschillen van elkander niet zoozeer in vorm, als in maatsoort enrhythmus.

Danzel (John), *Baccalaureus* in de muziek, leefde 1604 te Oxford en is bekend door *Songs for the Lute, Viol and Voice* (Londen 1606).

Danzi (Franz), geb. 15 Mei 1763 te Mannheim, gest. 13 April 1826 als kapelmeester te Karlsruhe, componeerde opera's, quartetten, symphonieën, kerkmuziek, klavier- en zangstukken. Hij maakte vele kunstreizen met zijne echtgenoot, Margaretha D., geb. Marchand.

Daquoneus (Johannes), contrapuntist uit de 16^e eeuw, van wiens compositiën nog voorhanden zijn: *Madrigali a 6 e 7 voci* en *Madrigalia 4 vocum*.

Darbes (Johann), professor in de muziek en repetitor aan de opera te Kopenhagen, werd op aanbeveling van zijn leermeester, Padre Martini, eerste leeraar aan de koninklijke zangschool, viel echter 1784 plotseling in ongenade en leefde sinds dien tijd te Friedensburg op het eiland Seeland, waar hij 1810 stierf. Als componist is hij door een *Stabat Mater* bekend.

Darcis (François Joseph), geb. omstreeks 1756 te Parijs, was een leerling van Grétry en vervaardigde vele operettes, o. a.: *La fausse peur* en *Le bal masqué*. Hij werd op nog jeugdigen leeftijd te Petersburg in een duel gedood.

Dard, Fransch fagottist en lid der koninklijke kapel te Parijs, gaf 1767 zes door hem gecomponeerde stukken voor fagot in het licht.

Dargomysky (Alexander), Russisch componist, geb. 1813, gest. 17 Januari 1868. Van zijn compositiën zijn bekend: stukken voor orkest, voor klavier, cantates en eenige opera's met Russischen tekst.

Darmsnaren, gedroogde samengedraaide darmen van schapen of lammeren, welke op alle strijkinstrumenten als snaren worden gebruikt. De beste zijn die, welke onder den naam van Romeinsche of Napolitaansche snaren bekend zijn. Een goede snaar is helder, doorschijnend, elastiek, gelijkmatig van dikte en verkleurt niet bij het optrekken.

Darondeau (Benoni), geb. omstreeks 1740, vestigde zich 1782 als zangmeester te Parijs. Hij componeerde vele kleine zangstukken en een opera: *Le soldat par amour*, welke 1789 opgevoerd werd.

Dascanio (Josquin), ook d'Ascanio geschreven, een contrapuntist uit de 16^e eeuw.

Dasser (Ludwig), leefde in de tweede helft der 16^e eeuw en was kapelmeester van den hertog van Wurtemberg. Een door hem gecomponeerde *Passionsmusik* verscheen 1578 in druk, en in de bibliotheek te Munchen bevinden zich missen, motetten en *officia* voor 4, 5 en 6 stemmen.

Dati (Vincenzo), was in de jaren 1680 tot 1690 als zanger in dienst van den hertog van Mantua.

Dattari (Ghinolfo), toonkunstenaar uit de 16e eeuw, leefde te Bologna en gaf te Venetië volksliederen, onder den titel: *Villanelles*, in het licht.

Dauphin, componist, leefde omstreeks 1710 te Parijs. In een verzameling uit dien tijd, getiteld: *Recueil des airs sérieux et à boire*, zijn vele zijner gezangen opgenomen; ook heeft hij nog twee bundels *chansons* in het licht gegeven.

Dauprat (Louis François), hoornist en componist, geb. 24 Mei 1781 te Parijs, was van 1801 tot 1803 eerste hoornist aan de Grootte Opera. Behalve vele compositiën voor den hoorn, heeft hij symphonieën, kerkmuziek, balletmuziek en zangstukken geschreven. Bijzonder geroemd wordt zijn *Méthode pour cor alto et cor basso*.

Daussoigne (Joseph), directeur der muziekschool te Luik, geb. 24 Juni 1790 te Givet, behaalde 1807 met zijn cantate *Ariadne à Naxos* den tweeden prijs van het Institut de France. De vele opera's die hij componeerde hadden weinig succes, zoodat hij 1827 Parijs ontmoedigd verliet en zich te Luik vestigde, waar hij veel tot bevordering der toonkunst bijdroeg. In 1828 componeerde hij een Grétry-cantate en de symphonie met koor: *Une journée de Bruxelles*.

Dautrice (Richard), Fransch violist en componist, leefde op het einde der 18e en in het begin der 19e eeuw en liet eenige vioolconcerten na.

Dauvergne (Antoine), z. AUVERGNE D'.

Davaux (Jean Baptiste), z. AVAUX D'.

Davesne, Fransch baszanger, was omstreeks 1755 aan de grootte opera te Parijs verbonden en stond ook als componist van motetten en symphonieën gunstig bekend.

Davia (Lorenza), geb. 1767 te Belluno, zangeres aan de Opera buffa te Petersburg omstreeks 1785. In 1792 bevond zij zich te Napels.

David, koning van Israël, zoon van Isai uit Bethlehem, geb. in het jaar 406 na den uittocht der Joden uit Egypte, gest. te Jeruzalem in het jaar 477 van dezelfde tijdrekening (1015 v. Chr.). Hij moet een goed zanger en harpspeler geweest zijn en heeft volgens Flavius Josephus verscheiden muziekinstrumenten uitgevonden. Merkwaardig is het zoogenaamde »David' of schoolkleinood in den bloeitijd der Meesterzangers te Neurenberg. Het was een zilveren koord, aan hetwelk drie zilveren afbeeldingen hingen; de middelste stelde koning David met de harp voor. Dit koord werd den »Uebersinger'' (dengene die den prijs behaalde) om den hals gehangen.

David (Anton), clarinettist, geb. te Offenburg bij Straatsburg, ging 1760 naar Petersburg, waar hij ook den bassethoorn bespeelde. Van 1780 leidde hij een zwervend leven en stierf 1796 te Löwenberg in Silezië.

David (Félicien), Fransch componist, geb. 13 April 1810 te Cadenet

in het departement Vaucluse. Op zevenjarigen leeftijd werd hij koorknaap aan een kerk te Aix, waar hij tot zijn vijftiende jaar onderricht in de muziek genoot. Vervolgens bezocht hij gedurende drie jaren het Jezuïeten-college te Aix, doch liet daarna de studie varen, om zich geheel aan de kunst te wijden. Hij bleef tot 1829 in zijn geboorteplaats als kapelmeester werkzaam en begaf zich toen naar Parijs, waar hij aan het conservatoire onderwijs in de compositie ontving. Daar ter stede werd hij lid van de orde der Simonisten, en toen deze 1832 ontbonden werd, bleef hij aan de leer dier orde trouw en begaf zich met père Enfantin en tien anderen als apostels der nieuwe leer naar het Oosten. In Konstantinopel werd het gezelschap gevangen genomen en naar Smyrna overgebracht. Nadat zij aldaar vrijgelaten waren, trokken zij naar Egypte, waar velen in dienst van Mehammed Ali kwamen. Slechts David en de schrijver Barrault trokken verder door het land. Na vele avonturen kwam David 1835 in Frankrijk terug en hield zich sedert dat jaar onafgebroken met de compositie bezig. Behalve in zijn bundel liederen: *Mélodies orientales*, gaf hij de indrukken van zijn reizen weder in een Ode-Symphonie, getiteld: *Le Désert*. Dit werk bleef tot 1844 zoo goed als onbekend. In genoemd jaar echter werd het op een der concerten van het conservatoire te Parijs met buitengewonen bijval uitgevoerd. Sinds dat tijdstip was zijn naam gemaakt. Onder zijn overige werken verdienen vermeld te worden het oratorium *Moïse*, de symphonie *Colomb* en de opera's: *La perle du Brésil*, *Herculane* en *Lalla Rookh*. Laatstgenoemde opera werd ook in het buitenland ten gehoor gebracht. Geen der werken van David maakte echter zoo grooten opgang als *Le Désert*. In 1860 schonk Napoleon III aan David een jaarlijksche toelage van 2400 franken en maakte hem 1862 ridder van het *Legioen van Eer*. In 1867 behaalde hij met zijn opera *Herculanum* den prijs van 20,000 franken, uitgelooft door de Academie van schoone kunsten. Toen 1869 Berlioz stierf, volgde David hem op als lid der Academie en bibliothecaris van het conservatoire en vervulde beide betrekkingen tot aan zijn dood, 29 Augustus 1876.

David (Ferdinand), violist en componist, gedurende zes en dertig jaren concertmeester van het Gewandhaus te Leipzig, werd geboren 19 Juni 1810 en trad reeds op zijn tiende jaar openlijk als violist op. Van 1823 tot 1826 ontving hij onderricht van Spohr te Kassel. Na laatstgenoemd jaar maakte hij met zijn zuster Louise eenige kunstreizen, vertoefde drie jaren te Berlijn en begaf zich toen naar Rusland, waar hij ijverig studeerde en in vele steden met succes als violist optrad. Op het einde van 1835 keerde hij weder naar Duitschland terug, gaf te Berlijn en in andere steden van Noord-Duitschland concerten en vestigde zich eindelijk te Leipzig, waar hem 1836, na den dood van Mattäi de plaats van concertmeester werd

aangeboden en waar hij eenigen tijd daarna leeraar in het vioolspel aan het nieuw-opgerichte conservatorium werd. Beide betrekkingen vervulde hij met grooten ijver tot 1872. Hij werd de ziel van het Gewandhaus-orkest genoemd en voor zijn talent als onderwijzer pleiten de vele uitstekende violisten, die uit zijn school te voorschijn traden, o. a. Wilhelmy en Joachim. De door hem vervaardigde methode voor viool wordt algemeen een van de besten genoemd, die ooit geschreven zijn. Als componist is hij bekend door concerten, variatiën, rondo's en caprices voor viool, quartetten en liederen. Ook verzamelde hij vele klassieke vioolcompositiën uit de 17^e en 18^e eeuw, welke hij in bundels in het licht gaf. In 1872 trok David zich uit het kunstenaarsleven terug en begaf zich naar Kloster in Zwitserland, waar hij 19 Juli 1873 overleed.

David (Giacomo), een der beste Italiaansche tenoren uit de laatste helft der 18^e eeuw, geb. 1750 in het dorp Presezzo, zong, behalve in de meeste steden van zijn vaderland, ook te Londen. Hij stierf 31 December 1830 te Bergamo. — Zijn zoon en leerling, Giovanni David, geb. 1789 te Bergamo, was mede als zanger gunstig bekend; hij stierf 1851 als regisseur aan de Italiaansche opera te Petersburg.

Davidoff (Karl), geb. 1838 te Goldingen in Koerland, studeerde tot 1858 te Moskou in de wiskunde. In genoemd jaar wijdde hij zich geheel aan de studie der muziek, voornamelijk van het violoncelspel, waarin hij reeds vroeger onderricht had gehad van H. Schmitt. Nadat hij bij Hauptmann te Leipzig ook de cursus der harmonieleer had doorgemaakt, trad hij 1859 in het Gewandhaus als solist op en werd terstond als eerste violoncellist voor deze concerten en als leeraar aan het conservatorium geëngageerd. Twee jaren later werd hij naar Petersburg beroepen als solo-violoncellist van den keizer en leeraar aan het conservatorium. Hij maakte vele kunstreizen en liet zich ook herhaalde malen hier te lande hooren.

Davidskroon, sieraad van de Meesterzangers. (z. DAVID.)

Davies, twee zusters, van welke de eene, geb. 1740 te Londen, bekend was door haar vaardigheid op de door Franklin uitgevonden harmonika. Zij stierf 1792 te Londen. — Haar zuster, Caecilia, was een uitstekende zangeres, in Italië onder den naam van l'Inglesina bekend. Zij was een leerlinge van Sacchini en Hasse, verliet 1784 het tooneel en stierf 1803 te Londen.

Davin (Karl Heinrich), geb. 1 Maart 1823 te Meimbressen bij Kassel, is bekend door zijn compositiën voor orgel en een verzameling koralen.

Davis (Mary), zangeres, was omstreeks 1675 aan het koninklijk theater te Londen werkzaam. Zij was de beminde van Karel II.

Davoglio (Francesco), Italiaansch violist, geb. 1727 te Velletri, kwam

1755 te Parijs, alwaar hij zich op een Concert spirituel liet hooren. Van zijn compositiën verschenen in het licht duetten, violosolo's en quartetten.

Davy (Richard), Engelsch contrapuntist, leefde omstreeks 1500.

Davy (John), Engelsch componist, geb. omstreeks 1774 in de nabijheid van Exeter, vervaardigde o. a. de opera's *What a blunder* (1800), *The cabinet* (1802), *Rob Roy* (1803), *The miller's maid* (1804) en *The blind boy* (1808).

Dean (Thomas), Engelsch violist en organist te Warwick en Coventry, leefde in den aanvang der 18^e eeuw. Hij was de eerste, die in Engeland 1709 een sonate van Corelli ten gehoor bracht. In 1731 werd hij te Oxford doctor in de muziek. Eenige zijner compositiën zijn opgenomen in het leerboek: *The division violin*.

Debetaz, Engelsch componist, leefde te Londen op het einde der vorige eeuw en vervaardigde o. a. *Sonatas for the Pianoforte*, welke 1799 bij Clementi in druk verschenen.

Debile of **debole**, Ital., zwak, mat, teeken van voordracht.

Debillemont (Jean Jacques), geb. 12 December 1824 te Dyon, violist uit de school van Alard, studeerde de compositie bij Leborne en Carafa en was gedurende eenigen tijd als violist werkzaam in het orkest der Opéra-Comique. Naar Dyon teruggekeerd, bracht hij eenige zijner opera's, o. a. *Le rénégat* en *Le joujou*, ten gehoor. Ook schreef hij kerkmuziekstukken, aria's en stukken voor orkest.

Debrois van Bruyck (Karl), muzikaal schrijver en componist van Belgische afkomst, geb. 14 Maart 1828 te Brünn, is hoofdzakelijk door zijn artikelen in muzikale tijdschriften bekend. Sedert 1852 trad hij als kampioen voor Robert Schumann op. In 1867 verscheen te Leipzig in druk zijn *Technische und ästhetische Analyse des wohltemperirten Claviers*. Hij bracht het grootste gedeelte van zijn leven te Weenen door.

Debur, violist uit de vorige eeuw, was 1727 een verdienstelijk lid van Händel's orkest te Londen.

Debut, Fr., proefaflegging, eerste optreden van tooneelspelers, toonkunstenaars en dansers. Debutant of debutante heet degene die optreedt.

Decachord, z. DEKACHORD.

Déchant, Fr., z. DISCANTUS.

Decime, Fr.; DECIMA, Lat. en Ital.; een interval van tien diatonische trappen, m. a. w. de terts van den grondtoon, een octaaf hooger gebracht.

Decimole, Ital., een figuur van tien noten van gelijke waarde, in duur gelijk aan een kleiner of grooter aantal van dezelfde soort (z. TRIOLE, SEXTOLE, QUINTOLE).

Deciso, Ital., vast, bepaald.

Decker (Constantin), klavierspeler en componist, geb. 29 December

1810 te Fürstenau in Brandenburg, leefde van 1835 tot 1838 te Berlijn en begaf zich toen naar Rusland. Hij schreef liederen, stukken voor klavier, quartetten, quintetten en opera's.

Declamando, Ital., in een declameerenden stijl, meer sprekende dan zingende voor te dragen.

Declamatorium, een dichtstuk, hetwelk bij de voordracht door instrumenten, bijwijlen ook door koren, begeleid wordt.

Décomposé of **décousu**, Fr., onsamenvattend.

Decortes (Louis), violoncellist en leeraar in het violoncellspel aan het conservatorium te Luik, aldaar geb. 15 September 1793, componeerde verscheiden stukken voor zijn instrument.

Decrescendo (afgekort: *decr.* of *decrs.*), Ital., van lieverlede zwakker worden. Dit voordrachtsteeken wordt ook door \rightrightarrows aangeduid.

Dedekind (Constantin Christian), Duitsch componist, geb. vermoedelijk 2 April 1628, vervaardigde een groot aantal compositiën, die, van wonderlijke titels voorzien, in het licht verschenen. Zoo heeft men van hem: *Aelbianische Musen-Lust in CLXXV berühmter Poeten auserlesene, mit anmutigen Melodien beseelten Lust-Ehren-Zucht- und Tugend-Liedern bestehend, in vier Theilen* (Dresden 1657); *Geistliche Erstlinge in einstimmigen Concerten gesätzt* (1662); *Geheime Musicckammer, darinnen 30 Psalm-Sprüche* (1663); *Süsser Mandel-Kärnen erstes und zweites Pfund, von ausgeküruter Salomonischen Liebes- Worten, in 15 Gesängen mit Vor-Zwischen und Nachspielen, mit Violinen zu bereitet* (1664); *Belebte oder ruckbare Myrthen-Blätter, das sind zweystimmige beseelte heilige Leidens-Liedern* (1666) en vele andere werken. Het jaar van zijn dood is niet bekend; 1697 leefde hij nog. — Hij was ook dichter van vele geestelijke opera's, o. a. van *Der singende Jesus* (1660), een spektakelstuk, „in welchem die Teufel in die offenen Hölle schrecklichen Arien singen.”

Dedekind (Heinrich), geb. te Neustadt, was op het einde der 16e eeuw cantor te Luneburg en gaf 1592 een werk, getiteld: *Breves Periochae Evangeliorum*, voor vijf en zes stemmen, in het licht.

Dedekind (Henning), componist, was omstreeks 1590 cantor te Langensolza en stierf 1628 te Gebsee. Eenige zijner compositiën zijn behouden gebleven, o. a.: *Neue auserlesene Tricinia, auf fürtreffliche lustige Texte gesetzt, aus etlichen guten gedruckten Authoribus gelesen* (Erfurt 1588); *Dodekatonon Musicum Triciniorum etc.*; *Praecursor metricus artis musicae* en *Gregorii Langii Tricinia*.

Deductio, Lat., beteekent eigenlijk: bewijs. Op muzikaal gebied beteekent dit woord sedert Guido van Arezzo de opklimmende toonschaal, *C, D, E, F, G, A*; de nederdalende heette *Productio*.

Deering (Richard), Engelsch organist en contrapuntist uit de 17^e eeuw, geb. te Kent, ontving zijn muzikale opleiding in Italië, werd 1610 aan de academie te Oxford Baccalaureus in de muziek en 1630 organist der koningin van Engeland. Daar hij katholiek was, werd hij 1657 genoodzaakt zijn vaderland weder te verlaten en begaf zich naar Italië, waar hij spoedig daarna stierf. Vele zijner compositiën zagen te Antwerpen het licht.

Defesch, z. FESCH (de).

Deficiendo, Ital., een weinig gebruikelijke uitdrukking voor *decrescendo*.

Degen (Heinrich Christoph), geb. in den aanvang der 18^e eeuw in een dorp bij Glogau, was 1757 soloviolist en cimbalist in de kapel van den vorst van Schwarzburg-Rudolstadt. Zijn vele compositiën bleven ongedrukt.

Degen (Johann Philipp), Duitsch toonkunstenaar, geb. 1728 te Wolfenbüttel, was violoncellist in de kapel van Nicolini te Brunswijk. Na ontbinding der kapel maakte hij kunstreizen en werd 1760 koninklijk kamermusicus te Kopenhagen, waar hij 1789 stierf.

Degola (Andrea Luigi), Italiaansch componist, geb. 1778 te Genua, schreef een komische opera, *Il medico per forza*, welke 1799 te Livorno met bijval ten gehoor werd gebracht, doch hield zich voorts uitsluitend met kerkmuziek bezig. Hij werd organist en kapelmeester te Chiavari en vervulde die betrekking tot 1830.

Degola (Giocondo), Italiaansch componist, geb. 1820, gest. 5 December 1845, beloofde veel voor de kunst en schreef vier opera's, die in Italië grooten opgang maakten.

Degré, Fr., toontrap.

Dehn (Siegfried Wilhelm), geb. 25 Februari 1799 te Altona, ontving reeds op jeugdigen leeftijd onderricht in de muziek, doch werd tevens voor de studie der rechtsgeleerdheid opgeleid. In 1823 vestigde hij zich te Berlijn en verkreeg een betrekking bij het Zweedsche gezantschap, welke hem genoeg vrijen tijd overliet, om zich met de toonkunst te kunnen bezighouden. Toen hij 1829, tengevolge van een samenloop van ongelukkige omstandigheden, zijn vermogen verloor, wijdde hij zich geheel en al aan de kunst en trad als onderwijzer in de compositie op. Aan Meyerbeer had hij te danken, dat hij 1842 tot custos der koninklijke bibliotheek te Berlijn benoemd werd. In 1845 werd hij directeur van het Berlijnsche Domkoor en verkreeg den titel van koninklijk professor. Hij stierf 12 April 1858. — Van zijn compositiën is niets in druk verschenen; daarentegen zagen vele zijner leerboeken het licht, o. a.: *Theoretisch-praktische Harmonielehre mit angefügten Generalbass-Beispielen* (Berlijn 1840, 2^e uitgave 1860); *Analyse dreier Fugen aus J. S. Bach's wohltemperirtem Clavier und einer Vocal-Doppelstufe A. M. Bononcini's* (1858); *Lehre vom Contrapunkt, dem Kanon und*

wegens zijn schoonen toon beroemd was, bekleedde te Parijs verschillende betrekkingen, aan het conservatoire, de opera enz. Hij stierf aldaar 7 Januari 1828.

Deldevez (Eduard Marie Ernest), geb. 31 Mei 1817, ontving' onder-richt in de muziek van Halévy en Berton en werd orkestdirecteur aan de Opéra Comique. In 1859 werd hij tweede directeur der concerten van het conservatoire en 1872, toen George Hainl om redenen van gezondheid moest aftreden, eerste directeur dier concerten. Ook volgde hij Hainl als orkestdirecteur aan de Groote Opera op. Hij componeerde symphonieën, ouvertures, quartetten, kerkmuziek enz. Merkwaardig is een door hem geschreven boekje, getiteld: *Curiosités musicales, notes, analyses, interprétation de certaines particularités contenues dans les oeuvres des grands maîtres* (Parijs 1873).

Delfante (Antonio), Italiaansch componist, van wien 1791 te Rome een opera, *Il Ripiego deluso*, werd opgevoerd.

Delhaise (Nicolas Joseph), geb. te Huy in België, was omstreeks 1770 als vioolvirtuoos beroemd en stierf 1835 in zijn geboortestad.

Deliberato Ital., vast besloten, krachtig, mannelijk.

Delibes (Leo), Fransch operacomponist, geb. 1836 te Saint-Germain du Val, ontving zijn opleiding aan het conservatoire te Parijs en is bekend door vele komische opera's.

Delicato, Ital, fijngevoelig, teeder, smaakvol.

Delicatezza, Ital., (Con, met) fijngevoeligheid, teederheid, smaak.

Délié, Fr., los.

Delizia (con), Ital., aanminnigheid, bevalligheid.

Dello, Della, z. DEL.

Della maria (Domenico), geb. 1764 te Marseille, leerling van Paisiello, was een vruchtbaar componist. Hij stierf 19 April 1800 te Parijs.

Dell' Aqua (Giuseppe), beroemd Italiaansch zanger, leefde te Milaan, in de laatste helft der 17^e eeuw.

Deller (Florian), leefde 1760 te Stuttgart met den titel van hofcomponist en vervaardigde opera's, instrumentale en kerkmuziek. Hij stierf 1790.

Delombre, omstreeks 1790 altzangeres aan de kapel van den keurvorst van Keulen.

Delusse (Charles), geb. 1731 te Parijs, fluitvirtuoos, componist en instrumentenmaker, vervaardigde 1780 een *Flûte harmonique*, op welke men tweestemmig blazen kon. In het tijdschrift *Mercure* van 1765 bevindt zich een artikel van hem, waarin hij voorstelt om de benamingen *ut, re, mi*, enz. door vokalen en diphthongen te vervangen.

Delver (Friedrich), componist en muziekonderwijzer, leefde op het einde der 18e eeuw te Hamburg en vervaardigde liederen en sonates.

Démancer, Fr., het verplaatsen der linkerhand op den toets van strijken- en luitinstrumenten, ten einde haar in een andere positie te brengen.

Demande, Fr., het thema eener fuga; z. DUX.

Demantius (Christoph), geb. 1567 te Reichenberg, was cantor te Zittau, later te Freiberg, waar hij 1643 stierf. Zijn compositiën zijn talrijk en worden zeer geroemd. Ook schreef hij een zangmethode, getiteld: *Isagoge artis musicae ad incipientium captum maxime accomodatae* (Neurenberg 1607), welke tot 1671 tien uitgaven beleefde.

Demar, 1° Sebastian, geb. 29 Juni 1763 te Ganaschach bij Würzburg, gest. 1832 als organist te Orleans, was een vruchtbaar componist. — 2° Joseph, broeder van den vorige, geb. 1774, was violist in de kapel te Würzburg en heeft vele compositiën voor zijn instrument geschreven. Hij ging 1804 met zijn broeder naar Frankrijk. — 3° Therese, dochter van Sebastian, harpspeelster van de keizerin van Frankrijk, schreef voor haar instrument ongeveer dertig compositiën.

Demelius (Christian), geb. 1 April 1643 te Schlettau in Saksen, was cantor te Jena, waar hij 1711 stierf. Hij componeerde vele motetten en kerkaria's alsmede een theoretisch werk, getiteld: *Tirocinium musicum, exhibens Musicae artis praecepta tabulis synopticis inclusa etc.*

Demeur (Jules Antoine), geb. 23 Sept. 1814 te Verviers, werd 1842 professor in het fluitspel aan het conservatorium te Brussel en legde 1847 deze betrekking neder, om met zijn echtgenoot, de zangeres Charton, kunstreizen te maken.

Demi, Fr., half, komt op muzikaal gebied in de volgende samenstellingen voor:

Demi-bâton, het rustteeken voor twee maten.

Demi-jeu, halfsterk, wordt in de Fransche instrumentale muziek nu en dan voor *mezza voce* gebruikt.

Demi-mesure of *demi-pause*, het rustteeken van een halve maat.

Demi-soupir, een $\frac{1}{8}$ rustteeken.

Demi-tirade, een korte, snelle loop in den omvang van een quart of quint.

Demi-ton, ook *semiton*, halve toon.

Demi-ton majeur, groote halve toon.

Demi-ton mineur, kleine halve toon.

Demignaux, Fransch componist, leefde te Parijs en schreef quartetten en trio's voor strijkinstrumenten en sonates voor piano en harp, welke omstreeks 1782 in druk verschenen.

Demmler (Johann Michael), orgelvirtuoos, klavier- en vioolspeler, geb. omstreeks 1740 te Grossaltingen in Beieren, gest. 1784 als organist aan den Dom te Augsburg, componeerde een opera, *Deukalion und Pyrrha*, alsmede symphonieën en stukken voor klavier.

Demoiselles, Fr., noemen de Franschen de Abstracten (z. dit) in het orgel.

Demunck, Belgisch violoncellist, geb. 6 October 1815 te Brussel, ontving het eerste onderricht in de muziek van zijn vader en voltooide zijn studiën aan het conservatoire in zijn geboortestad. Na den dood van Platel, 1835, werd hij professor aan dat instituut. In 1844 begon hij kunstreizen door Duitschland en Engeland te maken en vertoefde van 1848 tot 1853 te Londen, waar hij 1854 overleed.

Demunck (Ernest), violoncellist, zoon van den vorige, geb. 1841, trad reeds op achtjarigen leeftijd in het publiek op, voltooide zijn studiën bij Servais en maakte deel uit van het beroemde orkest van Julien. In 1868 werkte hij te Parijs mede in de quartetvereeniging van Maurin en werd 1871 lid der kapel van den groothertog van Saksen.

Denby, Engelsch toonkunstenaar, leefde op het einde der 18^e eeuw te Londen, en componeerde sonates voor klavier.

Denck (Karl), Duitsch toonkunstenaar, leefde op het einde der 18e eeuw te Londen en vervaardigde o. a. twee trio's voor strijkinstrumenten.

Denefne (Jules), ook Denepfne geschreven, geb. 1814 te Chimay in Henegouwen, leerling van Platel, Demant en Fétis, was leeraar in het violoncelspel te Mons, directeur der muziekschool en der concertvereeniging aldaar en is als componist hoofdzakelijk door talrijke mannenkoren bekend.

Deneufville (Jean Jacques), geb. 5 October 1689 te Neurenberg, componist van groot talent, stierf reeds 1712 als organist in zijn geboortestad.

Denis (Pierre), muziekonderwijzer te St. Cyr (omstreeks 1780), geb. in Provence, gaf eenige theoretische werken in het licht, o. a. een methode voor mandoline, een zangmethode en een vertaling van den *Gradus ad Parnassum* van Fux.

Denis, in de eerste helft der 18e eeuw directeur der koninklijke muziek-academie te Lyon, vervaardigde een werk, getiteld: *Nouveau système de musique pratique*.

Denis d'or, een klavier met pedaál, 5 voet lang, 3 voet breed, bespannen met 790 snaren, die 130 veranderingen konden ondergaan; het werd 1730 door den pastoor Procopius Diviss te Prendnitz bij Znaim in Mähren, uitgevonden.

Denner (Johann Christoph), uitvinder der clarinet, geb. 13 Augustus 1655 te Leipzig, kwam met zijn vader, een ivoordraaier, op jeugdigen leeftijd te Neurenberg en was oorspronkelijk bestemd om zijn vader in het vak op te volgen, doch hield zich bij voorkeur bezig met het vervaardigen van blaasinstrumenten, die zeer geroemd werden. Tengevolge zijner proeven tot verbetering der schalmei kwam hij in het jaar 1700 tot de uitvinding van het voor de moderne muziek zoo belangrijke instrument, de clarinet. Hij stierf 20 April 1707 te Neurenberg.

Dennery, Fransch componist, leefde op het einde der 18^e eeuw te Parijs.

Denninger (Johann Nepomuk), omstreeks 1788 muziekdirecteur te Oehringen, stond bij zijn tijdgenooten als componist in aanzien.

Densz (Adrian), contrapuntist en luitenist uit de 16^e eeuw, die in de Nederlanden grooten opgang maakte. Men kent van hem een werk, getiteld: *Florilegium* (Keulen 1594).

Dentice (Fabrizio), geb. te Napels, leefde in de tweede helft der 16^e eeuw te Rome, waar hij voor de Sixtijn'sche kapel vijf- en zesstemmige motetten componeerde.

Dentice (Scipione), geb. omstreeks 1560 te Napels, aldaar gest. 1633, componeerde vele madrigalen en motetten. Zijn oudere broeder, Luigi, schreef over muziek en componeerde ook een *Miserere* voor de pauselijke kapel.

Denzi (Antonio), Italiaansch zanger en componist, werd 1724 directeur der Italiaansche opera te Praag. Hij componeerde een opera, *Praga nascente da Libussa e Primislao*, welke 1734 met zoo goed gevolg en zoo herhaaldelijk werd opgevoerd, dat Denzi met dit werk alleen een groot vermoegen verwierf.

Deon, Fransch componist, leefde in het begin der 18e eeuw te Parijs en componeerde *airs* en *chansons*, opgenomen in den *Recueil d'airs sérieux et à boire* (Parijs 1710).

Deppe (Ludwig), geb. 7 November 1828 te Alverdisen in het vorstendom Lippe-Detmold, ontving het eerste onderricht in het viool- en klavierspel te Detmold, begaf zich later naar Hamburg, waar hij door E. Marxsen en J. Brahms onderwezen werd en voltooidde zijn studiën te Leipzig onder leiding van Lobe. Daarna vestigde hij zich te Hamburg, waar hij een zang-vereening oprichtte en van 1862 tot 1868 dirigeerde. In dit laatste jaar maakte hij eenige kunstreizen en werd 1870 directeur van het symphonie-orkest te Berlijn. Van zijn werken is alleen een ouverture voor het drama *Zrynji* van Körner, bekend.

Depressio, Lat., het neerslaan van de hand bij de *thesis* der maat.

Deprosse (Anton), geb. 18 Mei 1838 te Munchen, ontving zijn muzikale opleiding aan het conservatorium te Munchen en is als componist bekend door het oratorium *Die Salbung Davids* (Leipzig 1870). Hij was gedurende eenigen tijd leeraar aan de muziekschool te Koburg.

Derckum (Franz), violist, geb. 1812 te Keulen, aldaar gest. 1873, was leeraar aan het conservatorium in zijn geboortestad en directeur eener zang-vereening. Zijn compositiën bestaan in ouvertures, strijkquartetten, operetten en vierstemmige liederen.

Deregis (Goudenzio), geb. 1747 te Agnona bij Vercelli, was kapel-

meester te Ivrea, waar hij 1816 stierf, en schreef vele compositiën, die echter niet in druk verschenen. — Zijn neef, Luca, geb. 1748 te Agnona, was kapelmeester te Borgo-Secca, waar hij 1805 stierf, en vervaardigde motetten en andere kerkmuziekstukken.

Derfner (Andreas), componist en muziekdirecteur te Weenen omstreeks 1736.

Derivis (Henri Etienne), geb. 2 Augustus 1780 te Alby, was langen tijd eerste bassist aan de groote opera te Parijs. Hij stierf 1856 te Livry (departement Seine et Oise). — Zijn zoon, Prospero, geb. 1806, erfde zijn schoone stem en zong van 1840 tot 1845 op verschillende Italiaansche tooneelen.

Derosier (Nicolas), componist en virtuoos op de gitaar, leefde omstreeks 1690 in de keur Palts. Van zijn gedrukte compositiën zijn bekend: *XII Ouvertures p. l. Guitarre, op. 5* ('s Gravenhage); *Méthode pour jouer la Guitarre* en *La Fuite du Roy d'Angleterre, à 2 Violons ou 2 Flutes et Basse ou Continue* (Amsterdam 1689).

Derx (G. W.), geb. 1801 te Nijmegen, ontving onderricht in de muziek van W. G. en F. Hauff. Op achttienjarigen leeftijd werd hij organist aan de Waalsche kerk in zijn geboortestad, later, 1830, van de Doopsgezinde kerk te Haarlem. In 1850 was hij lid der commissie voor de hervorming der koraalboeken. Talrijke compositiën van hem zagen het licht, o. a. psalmen, koraalmelodieën, sonates, variatiën, liederen, duetten voor piano en viool, enz. Van zijn ongedrukte werken verdienen vermelding: *De Engelenzang*, voor solo en koor, en *Psalm 67*, voor koor, solo en orgel.

Des, Ned., Hoogd.; *ré bémol*, Fr.; *re bimmolle*, Ital.; *d flat*, Eng.; de een halven klanktrap verlaagde tweede toon der diatonische toonschaal uitgaande van *c*.

Des dur, z. DES GROOTE TERTS.

Des groote terts, Ned.; *Des dur*, Hoogd.; *ré bémol majeur*, Fr.; *re bimmolle maggiore*, Ital.; *d flat major*, Eng.; de harde toonsoort van *Des* met een voortekening van vijf mollen (voor *b*, *e*, *a*, *d* en *g*).

Des kleine terts, Ned.; *Des moll*, Hoogd.; *ré bémol mineur*, Fr.; *re bimmolle minore*, Ital.; *d flat minor*, Eng.; de zachte toonsoort van *Des* met een voortekening van zeven mollen. Deze toonsoort komt weinig voor; liever gebruikt men de enharmonische: *cis kleine terts*.

Desargus (Xavier), geb. omstreeks 1768 te Amiens, was een der beste harpspelers van zijn tijd en gaf ongeveer 25 compositiën, alsmede een leerboek voor de harp in het licht.

Desaugiers (Marc Antoine), Fransch componist, geb. 1742 te Fréjus, vervaardigde vele kleine en groote opera's, die gedeeltelijk grooten opgang

maakten. De meest bekende zijn: *Le petit Oedipe*, *Ericène ou l'amour enfant*, *Les deux sylphides*, *Les jumeaux de Bergame*, *L'amant travesti*, *Le médecin malgré lui* en *Les rendez-vous*. Hij was zeer bevriend met Gluck en Savolini. Ter gelegenheid van den eersten verjaardag der verwoesting van de Bastille componeerde hij een cantate, die op bevel der regeering in de Nôtre-Dame uitgevoerd werd. Hij stierf 10 September 1793.

Desboulimiers (Jean Augustin Julien), geb. 1731 te Parijs, aldaar gest. 1771, vervaardigde opera's en theoretische werken.

Desbrosses (Robert), geb. 1719 te Bonn, gest. 1799 te Parijs, was zanger aan de Italiaansche opera in laatstgenoemde stad. Zijn dochter, Marie, geb. 1763 te Parijs, was langen tijd aan dezelfde opera als haar vader verbonden en stierf 1856.

Desbuissons (Michel Charles), zanger en componist uit de 16e eeuw, geb. omstreeks 1520, droeg, volgens den titel van een zijner werken, den bijnaam Flandrus insulanus.

Descartes (René), beroemd filosoof en mathematicus, geb. 31 Maart 1596 te la Haye in Touraine, gest. 10 Februari 1650 te Stockholm, schreef ook verhandelingen over het ontstaan van den toon, de trilling der snaren enz.

Descouteaux (Philibert), fluitvirtuoos, leefde in de tweede helft der 17e eeuw te Parijs en was lid der kapel van Lodewijk XIV.

Desentis (Jean Pierre), Fransch componist en muziekonderwijzer, leefde te Parijs op het einde der 18e eeuw. Hij gaf aldaar eenige zijner compositiën in het licht.

Desfoix, Fransche zangeres, die haar loopbaan te Lyon begon, waar zij 1783 tegen een jaargeld van 22,000 livres geëngageerd werd.

Deshayes (Prosper Didier), Fransch componist, wiens eerste groote compositie, het oratorium *Les Macabées*, 1780 te Parijs werd uitgevoerd. Zijn overige werken bestaan grootendeels uit komische opera's, namelijk: *Le faux serment*, *L'auteur à la mode*, *Le paysan à prétention*, *Berthe et Pepin*, *Adèle et Didier*, *Zélie*, *Le mariage patriotique* en *Bella*.

Deslius (Johann), contrapuntist uit de 16e eeuw, is bekend door eenige motetten, die in de verzameling P. Joanelli *Nov. Thesaur. mus.* (Venet. 1568) opgenomen zijn. In Frankrijk noemde men hem *Deslouges*.

Desmarets (Henri), Fransch toonkunstenaar, geb. 1662 te Parijs, was muziekpage van Lodewijk XIV, solliciteerde reeds op jeugdigen leeftijd naar een der vier kapelmeestersplaatsen, over welke de koning te beschikken had, doch werd om zijn jonge jaren afgewezen en ontving in plaats daarvan een jaargeld. Tijdens zijn verblijf te Senlis werd hij verliefd op de dochter van den president Gerbert en huwde haar in stilte. Door zijn schoonvader aangeklaagd en tot zware straf veroordeeld, vluchtte hij 1700 met zijn vrouw

naar Madrid, waar hij terstond kapelmeester van Philips V werd. Daar echter zijn echtgenoot het Spaansche klimaat niet verdragen kon, trok hij 1714 naar Luneville en werd opperintendant van den hertog van Lotharingen; deze bewerkte dat zijn proces 1722 nogmaals onderzocht en zijn huwelijk eindelijk geldig verklaard werd. Nadere bijzonderheden aangaande zijn veelbewogen leven vindt men in de *Beiträge* van Marpurg (II, 237). Onder de talrijke compositiën van Desmarests bevinden zich de volgende opera's: *Circé*, *Didon*, *Iphigénie en Tauride*, *Les fêtes galantes*, *Renaud*, *Thégène et Chariclée*, *Les amours de Momus* en *Vénus et Adonis*.

Desmases, Fransch organist, leefde in het midden der 18e eeuw te Rouaan. Zijn vaardigheid in het orgelspel moet zeer groot geweest zijn, hetgeen te merkwaardiger is, daar hij, tengevolge van een ongeluk op de jacht, drie vingers verloren en door kunstvingers had laten vervangen. — In de 16e eeuw leefde te Tournay een componist, die ook den naam Desmases droeg.

Desmatins (Marie le Madelle), zangeres aan de groote opera te Parijs omstreeks 1710, was evenzeer door haar schoone stem als door haar avonturen bekend.

Desormery (Léopold Bastien), Fransch componist, geb. 1740 te Bayon in Lotharingen, ontving zijn muzikale opleiding te Nancy en trok 1765 naar Parijs, waar eenige zijner compositiën in de concerts spirituels ten gehoor werden gebracht. Ook schreef hij vele opera's, van welke *Euthyme et Lyris* 22 maal, *Myrtil et Lycoris* 65 maal te Parijs werden opgevoerd. Zijn latere werken maakten minder opgang. Hij stierf 1810 te Beauvais.

Desperamous (François Noel), geb. 1783 te Toulouse, was als tooneelzanger zeer geacht; hij vestigde zich 1830 als zangonderwijzer in zijn vaderstad, waar hij 1855 overleed.

Desplanes (Jean Baptiste), eigenlijk Giovanni Battista Planigenaamd, geb. in de tweede helft der 17e eeuw te Napels, kwam 1704 te Parijs, waar hij als vioolvirtuoos en onderwijzer grooten opgang maakte. Toen hij in Italië teruggekeerd was, werd hem, naar men zegt, wegens het plegen van valsheid in geschrifte, de rechter hand afgekapt.

Despons (Antoine), instrumentenmaker te Parijs ten tijde van Hendrik IV en Lodewijk XIII. Zijn violen waren destijds zeer gezocht.

Despréaux (Claude Jean François), componist en violist aan de opera te Parijs omstreeks 1759, kwam bij de Revolutie om.

Despréaux (Louis Félix), broeder van den vorige, geb. 1746 te Parijs, kwam vroegtijdig als altist in de opera, werd daarna accompagnateur aan de *Ecole royale de chant* en schreef een klaviermethode, alsmede vele compositiën. Hij stierf 1813.

Desprez (Jean Baptiste), Fransch violist en componist, geb. 1771 te Versailles, was een leerling van Richter, componeerde vioolduetten en schreef veel over muziek. Hij was muzikdirecteur in zijn geboortestad.

Desprez (Josquin), in het Latijn Jodocus Pratensis, in het Italiaansch Giosquino del Prato genaamd, was een der grootste voorgangers van Palestrina en een leerling van Ockeghem. Hij werd 1440 te Vermand bij St. Quentin geboren. Door paus Sixtus IV naar Rome beroepen, werd hij leeraar aan de Sixtinsche kapel. Nadat hij in die stad lange jaren gewoond had, ging hij naar Cambray en werd door Lodewijk XII tot eersten zanger zijner kapel benoemd. Hij stierf als Domproost van het kappittel van Condé 27 Augustus 1521. Onder zijn leerlingen behoorden Mouton, Arcadelt, Gombert enz. Hij liet talrijke compositiën na, bestaande uit missen, motetten, psalmen en andere kerkmuziekstukken. De pauselijke kapel bezit meer dan 20 missen en een menigte motetten van hem.

Desquesnes (Jean), Nederlandsch toonkunstenaar, die op het einde der 16^e eeuw leefde en langen tijd in Italië woonde, waar hij madrigalen in het licht gaf.

Dessardes, Fransch componist, leefde in de eerste helft der 19^e eeuw te Parijs. Een zijner operettes werd onder den titel *Töffel und Dorchen* te Berlijn opgevoerd.

Dessauer (Joseph), geb. 28 Mei 1789 te Praag, oorspronkelijk koopman, wijdde zich, aangespoord door den bijval, dien zijn pianospel en zijn compositiën vonden, 1821 geheel aan de muziek en vestigde zich te Weenen.

Dessin, Fr., het ontwerp, de schets van een muziekstuk.

Dessler (Wolfgang Christoph), dichter en componist van geestelijke liederen, geb. 1660 te Neurenberg, aldaar gest. 1722.

Dessoff (Otto Felix), geb. 14 Januari 1835 te Leipzig, ontving zijn opleiding als klavierspeler aan het conservatorium aldaar, werd 1854 muzikdirecteur te Chemnitz en was achtereenvolgens kapelmeester te Altenburg, Dusseldorp, Aken, Maagdenburg, Kassel en eindelijk te Weenen, in welke laatste stad hij ook leeraar in de compositie aan het conservatorium werd. Van zijn compositiën zijn slechts weinige in druk verschenen.

Dessus, Fr., sopraan of discant.

Destouches (Frans), geb. 1774 te Munchen, was in zijn tijd een zeer beroemd pianist en componist, leerling van Haydn, ging 1799 als concertmeester naar Weimar en 1810 als kapelmeester naar Munchen. Zijn werken bestaan in opera's, klavier- en zangstukken. Hij stierf 9 December 1844 te Leipzig.

Destouches (André), opperkapelmeester van den koning van Frankrijk

en generale inspecteur der Grootte Opera te Parijs, was de opvolger van Lully. Hij stierf 1749, eenige dagen na zijn terugkeer van een reis naar Siam, in den ouderdom van 75 jaren.

Dextra, Lat., rechter hand.

Détaché, Fr., afgestooten, niet te verwarren met staccato (z. dit).

Determinato, Ital., vastberaden, zeker.

Détonation, Fr., toonafwijking.

Détoner, Fr., van den toon afwijken, valsch zingen, ontstaat — om van oogenblikkelijke indispositie niet te spreken — òf door een slechte opleiding van den zanger, òf doordien deze van nature niet in staat is over de zuiverheid of onzuiverheid van den toon te oordeelen.

Detto, Ital., hetzelfde, evenzoo.

Dendon, instrumentenmaker te Parijs in de tweede helft der 18^e eeuw, maakte vele verbeteringen aan de harmonika.

Deurer (Ernst), geb. 1847 te Giessen, van 1860 tot 1864 stipendiaat der Mozart-stichting, ook leerling van Vincenz Lachner, is door verscheiden compositiën, trio's en quartetten, bekend geworden.

Deuring (Benedict), Duitsch monnik en waarschijnlijk organist aan een klooster in Beieren, is de vervaardiger van een verzameling motetten, getiteld: *Conceptus musici* (Augsburg 1730).

Deutokam, een uit de Nederlanden geboortig toonkunstenaar, was van 1675 tot 1685 virtuoos op de *Viola da Gamba* in de kapel van den landgraaf Karel te Kassel.

Deutsch, muziekdirecteur te Breslau, geb. 1763, gest. 1810, maakte zich ten opzichte van zijn geboortestad verdienstelijk door de stichting van een muziekvereniging, die nog heden bestaat.

Deutschmann (Jacob), orgelmaker te Weenen, verkreeg 1845 de gouden medaille voor zijn verbeteringen der physharmonika. Hij stierf 1853.

Deuzinger (J. F. P.), schreef 1788 een leerboek voor orgel en klavier, getiteld: *Fundamenta partiturae*.

Devasini, Italiaansch componist, leerling van het conservatorium te Milaan, werd 1841 bekend door zijn opera *Francesca di Rimini*, later door de komische opera *Un giorno di nozze*.

Devecchy (geb. Cannabich), zangeres en klavierspeelster te Praag op het einde der vorige eeuw. Na haar huwelijk, 1800, trok zij zich uit het kunstenaarsleven terug.

Devergie (François), abt te Beauvais, gaf 1840 een *méthode de Plainchant* in het licht.

Devicq (Eloy), geb. 1778 te Douai, kwam tijdens de Fransche revolutie, 1792, te Hamburg en speelde daar in het orkest van den schouwburg viool

mede, ten einde zijn behoeftige ouders te ondersteunen. Later ging hij naar Rusland en ontwikkelde te Petersburg en Moskou zijn talent onder leiding van Rode en Baillot. In Frankrijk teruggekeerd (1809), richtte hij een muziekschool te Abbeville op en stierf 1847.

Devienne (François), professor in het fluitspel aan het conservatorium te Parijs, werd geb. 1759 te Joinville en stierf 1803 te Charenton. Hij vervaardigde compositiën voor fluit, opera's, zangstukken, quartetten, trio's en theoretische werken.

Devré (Marcus), toonkunstenaar uit de 16e eeuw, geb. te Duinkerken.

Dezède, Fransch componist, geb. omstreeks 1740. Waar hij geboren was, is tot nu onbekend; hij zelf kende familie noch vaderland en toen hij later te Parijs onderzoek naar beide deed, verloor hij zijn jaarlijksch inkomen van 25,000 franken, dat hem door een onbekende hand geregeld was toegezonden. Hij zag zich nu genoodzaakt, van zijn muzikaal talent te leven, en componeerde, van 1772 af, zeer vele opera's, die indertijd veel succes hadden. Hij stierf 1792 te Parijs.

D'Haudimont (Étienne Pierre Munier), geb. in Bourgogne 1730, werd 1754 kapelmeester te Chalons-sur-Saône, later te Parijs aan de Église des Innocents, en componeerde vele motetten en andere kerkmuziekstukken.

Di, Ital., van.

Dia (Giuseppe), Italiaansch componist omstreeks 1675, is bekend door zijn opera *Orfeo di Chisici*.

Diabelli (Anton), geb. 1781 te Mattsee bij Salzburg, was muziekhandelaar te Weenen en componeerde vele kerkmuziekstukken en andere werken; ook schreef hij verschillende études voor klavier. Hij stierf 1858 te Weenen.

Dialogue, Fr., dialoog, noemen de Franschen een compositie voor twee stemmen, die elkander antwoorden. In de opera is dialoog het gesprokene, in tegenstelling van het gezongene.

Diamanti (Paolo), geb. 1805 in de Romagna, was als basso buffo te Bologna geëngageerd. Hij componeerde 1835 twee opera's: *La distruzione de' Masnadieri* en *La Turca fedele*.

Diapason, Gr., bij de Grieken, en ook bij de Latijnsche schrijvers over muziek, het interval der octaaf; bij de Franschen de stemvork, ook de omvang eener stem of van een instrument.

Diapente, Gr., bij de Grieken en de oude theoretici de reine quint.

Diaphonie, Gr., wanklank.

Diaschisma, Gr., interval dat door de verdeeling van een ander interval ontstaat.

Diastema, Gr., interval in het algemeen, zonder aanduiding der grootte.

Diatessaron, Gr., de quart.

Diatonisch, eigenlijk wat *door* de tonen, dus van toon tot toon gaat; de trapsgewijze opvolging der tonen. De Grieken onderscheidden nog het chromatische en het enharmonische toongeslacht. Sedert Ambrosius en Gregorius I hebben wij slechts het diatonische behouden.

Diatonisch-chromatische toonschaal, de volgrees van halve tonen.

Diatonische tonen, de zeven natuurlijke tonen.

Diatonische schaal, de trapsgewijze opvolging van tonen, door vijf heele en twee halve toontrappen.

Diaulion, Gr., bij de Grieken een tusschenspel of een soort van ritornel van fluiten, dat tusschen de strofen der koren uitgevoerd werd.

Diazeuxis, Gr.; DISJUNCTIO, Lat.; de scheiding van twee op elkander volgende tetrachorda door een tusschen beide optredenden toon. Zoo was tusschen Meson, *e, f, g, a* en Diezeugmenon, *h, c, d, e* de toon *bes* Diazenxis.

Dibdin (Charles), geb. 1748 te Southampton, schreef vele opera's en nationale gezangen en stierf 1825, volgens anderen 1823, te Londen.

Dibdin (Miss), geb. 1787 te Londen, was een bekwame harpspeelster en onderwijzeres op de harp aan de Koninklijke Academie te Londen.

Dichordon, Gr., een tweesnarig instrument bij de Grieken, afkomstig van de Assyriërs, hetwelk veel overeenkomst met de viool had.

Dickhut (Christian), virtuoos op den hoorn, componeerde voor zijn instrument en verbeterde den bouw van den hoorn.

Dickmann (Marie), geb. 1817 te Elbing, zangeres te Berlijn van 1837 tot 1845.

Dickons (geb. Poole), geb. 1780 te Londen, zangeres aan het theater Covent Garden aldaar, later te Parijs en Venetië. Zij verliet 1822 het tooneel en stierf 1833.

Diderot (Denis), geb. 1713 te Langres (Champagne), gest. 1784 te Parijs, bekend filosoof, heeft over de akustiek en den bouw der instrumenten vele verhandelingen geschreven.

Dickicka (Ferdinand), geb. 1804, gest. 1847 te Dessau, kamerzanger in genoemde stad.

Diehl (Martin), geb. omstreeks 1810, instrumentenmaker te Mainz, was beroemd wegens zijn contrabassen. Zijn broeder, Jacob Louis, en zijn neef, Nicolaus, hebben te Hamburg een violenfabriek.

Dielitz (Emilia), koninklijke Sardinische kamerzangeres, geb. te Berlijn, richtte aldaar 1859 een zangschool op; zij was leerlinge van Garcia en Bordogni.

Diener (E.), omstreeks 1737 zanger aan de hofkapel te Merseburg, was in zijn tijd zeer beroemd en maakte ook als componist eenigen naam.

Diener (Franz), tenoor-zanger, geb. 1839, gest. 1879.

Dieppo (Anton Willem), geb. 1808 te Amersfoort, was te Parijs gevestigd als leeraar aan het conservatoire. Hij muntte uit op zijn instrument en schreef een trompetmethode, die aan genoemd conservatoire in gebruik is.

Dièse, Fr., het kruisteeken.

Diëser, Fr., door middel van een kruis verhoogen.

Diesis, Lat., bij de Grieken elk deel van een toon, in de nieuwe muziek het verhoogings- of kruisteeken.

Diesis chromatica, Lat., het derde gedeelte van een toon.

Diesis enharmonica, Lat., een vierde toon.

Diesis magna, Lat., een halve toon.

Dieter (Christian Ludwig), geb. 1757 te Ludwigsburg, vioolvirtuoos en componist, leerling van Jomelli, stierf 1822 als kamermusicus te Stuttgart.

Dieterich (Friedrich Georg), orgel- en klaviervirtuoos, geb. 1686 te Schwäbisch-Hall, gest. 1747 als organist te Augsburg.

Dietrich (Sixtus), componist uit de 16^e eeuw, leefde te Constanz.

Dietrich (Georg), contrapuntist uit de 16^e eeuw, was cantor te Meissen en gaf te Neurenberg zijn *cantiones funebres* in het licht.

Dietrich (Albert Hermann), geb. 1829 te Golk bij Meissen, is hofkapelmeester te Oldenburg.

Dietsch (Pierre), geb. 1808 te Dyon, was kapelmeester aan de Madeleine-kerk te Parijs. Hij schreef veel kerkmuziek, ook opera's, o. a. *Le Vaisseau fantôme*.

Diettenhofer (Joseph), geb. 1749 te Weenen, leefde tot 1778 te Parijs en tot 1799 te Londen en schreef een leerboek der harmonie. Hij stierf als muziekonderwijzer in laatstgenoemde stad.

Dietz (Johann Sebastian), geb. omstreeks 1720 in Franken, was Regens Chori te Wasserburg en gaf een *Alphabetarius Musicus*, die zeven missen bevatte, in het licht.

Dietz (Kathinka von), geb. 1816 te Munchen, klavierspeelster, leerlinge van Kalkbrenner.

Dieupart (Charles), geb. in Frankrijk omstreeks 1670, violist en klavierspeler, vestigde omstreeks 1707, de Italiaansche opera te Londen. Hij stierf aldaar in armoede 1740. Van zijn werken bestaan suites en études voor klavier, solo's voor fluit enz.

Diezeugmenon is de benaming van het vierde Grieksche Tetrachordon, tusschen de tetrachorden Synemmenon en hyperbolaeon. Het omvatte: Paramese (b'), Tritie diezeugmenon (c'), Paranete diezeugmenon (d') en Nete diezeugmenon (e'). (z. Grieksche muziek.)

Dilettant (van het Italiaansche werkwoord *dilettare*), liefhebber, iemand die de muziek alleen voor eigen genoegen beoefent.

Diletzky (Nicolaus), geb. omstreeks 1630 in Litthauen, leefde als componist en muziekonderwijzer te Moskou. Hij was de eerste die theoretische werken in de Russische taal schreef.

Dilken (van), omstreeks 1775 orgelmaker in Nederland.

Dillen (Willelm), Nederlandsch componist uit den aanvang der 17^e eeuw, stierf als kapelmeester te Parma en gaf eenige missen in het licht.

Dilliger of **Dillinger** (Joh. M.), geb. 1590 te Eisfeldt, was cantor te Koburg en vervaardigde verscheiden kerkmuziekstukken. Hij stierf 1647 in laatstgenoemde stad.

Dillsouk, Indisch zanger, geb. 1751 in het koninkrijk Cachemir.

Diludium, Lat., tusschenspel.

Diluendo, wegstervend, ongeveer hetzelfde als *calando*.

Diminutio, Lat.; DIMINUZIONE, Ital.; verkleining; beteekent de gelijkmatige- verkorting van de waarde der noten eener melodie.

Dimmler (Anton), geb. 1753 te Mannheim, hoornist en contrabassist in de hofkapel aldaar, later in die te Munchen. Hij was tevens een vlijtig componist en vervaardigde opera's, symphonieën en quartetten.

Di molto, Ital., veel, zeer; *allegro di molto*, zeer snel.

Diomedes (Cato), luitenist en componist uit Venetië, leefde in den aanvang der 17^e eeuw.

Diomus, herder en dichter op Sicilië, was de uitvinder van den Bucoliasmus (een dans met tekst en melodie voor fluit), welke dans de voorlooper van den Siciliano schijnt geweest te zijn.

Dionigi (Marcus), geb. te Poli, koordirecteur aan de kathedraal te Parma omstreeks 1710, gaf in het licht: *Primi Tuoni, Introduzione nel canto fermo*.

Dioxia, hetzelfde als diapente.

Diphonium, muziekstuk voor twee stemmen.

Dipodie, zinsnede van het metrum.

Directeur, Fr., Nederl.; DIRECTOR, Hoogd.; DIRETTORE, Ital.; CONDUCTOR, Eng.; aanvoerder of leidsman van het orkest of van het koor (z. KAPELMEESTER).

Directionsstimme, Hoogd., een vioolpartij, waarin de intrede der verschillende instrumenten aangeduid was en welke de aanvoerder van het orkest vroeger in plaats van een partituur gebruikte.

Dirigeeren, het doen samenwerken der verschillende koor- of orkestkrachten bij de uitvoering van een muziekstuk, ten einde het door den componist gewenschte effect te verkrijgen.

Diritta of *alla diritta*, Ital.; trapsgewijze, hetzij klimmende, hetzij dalende.

Dis, Nederl. Hoogd.; *ré dièse*, Fr.; *re diesis*, Ital.; *d sharp*, Eng.; de een halven klanktrap verhoogde tweede toon onzer diatonische toonschaal.

Dis dur, z. DIS GROOTE TERTS.

Dis groote terts, Nederl.; *Dis dur*, Hoogd.; *ré dièse majeur*, Fr.; *re diesis maggiore*, Ital.; *d sharp major*, Eng.; de harde toonsoort van *dis*, met een voortekening van negen kruisen; weinig in gebruik; men neemt liever de enharmonische toonsoort *Es groote terts*.

Dis kleine terts, Nederl.; *Dis moll*, Hoogd.; *ré dièse mineur*, Fr.; *re diesis minore*, Ital.; *d sharp minor*, Eng.; de zachte toonsoort van *dis*, met een voortekening van zes kruisen (voor *f*, *c*, *g*, *d*, *a* en *e*).

Dis moll, z. DIS KLEINE TERTS.

Discant, Hoogd.; CANTO of SOPRANO, Ital.; DESSUS, Fr.; TREBLE, Eng.; de bovenste der zangstemmen, te zingen door vrouwen of kinderen.

Discant-clausule, de overgangsnoot van den discant in het slot-accoord van een stuk.

Discant-sleutel, sopraan- of c-sleutel, uitgedrukt door het teeken

Discantus, Lat.; DÉCHANT, Fr.; aldus noemt men de improvisatie van een tweede hooge stem bij een melodie.

Discord of **Discordans**, Lat., wanklank, een onwelluidend interval.

Discreto, Ital., matig, gematigd, bescheiden.

Discrezione, Ital., (Con, met), gematigdheid, bescheidenheid.

Disdiapason, Gr., bij de Grieken een interval van twee octaven.

Disdis, z. DISIS.

Disgiungendo, Ital., afscheidende.

Disgiunto, Ital., afgescheiden, de tonen door tusschenpoozen van elkander te scheiden.

Disharmonie, wanklank.

Disinvoltura, Ital. (Con, met), gemak, zonder inspanning.

Disis, de door een dubbele kruis een grooten trap verhoogde toon *d*.

Disperato, Ital., wanhopig.

Dispositie, verklaring der inrichting van een orgel.

Dissonant, Nederl.; DISSONANZ, Hoogd.; DISSONANCE, Fr.; DISSONANZA, Ital.; een combinatie van tonen, welke het gehoor niet volkomen bevredigt en derhalve een oplossing verlangt.

Dissonerende accoorden. Hiertoe behooren de overmatige en verminderde drieklanken, de septime- en noneaccoorden, in het kort alle accoorden welke een oplossing verlangen.

Distaccate, Ital., maak los (nl. het harppedaal).

Distanza, Ital., afstand, hetzelfde als interval.

Distintimento (Con), Ital., pathetisch, met nadruk.

Distler (Johann Georg), violist, geb. omstreeks 1760 te Weenen, was leerling van Haydn, en werd 1781 concertmeester te Stuttgart. Hij stierf 1798 te Weenen. Zijn compositiën bestaan in strijkquartetten, quintetten en vioolconcerten.

Distonare, Ital.; DÉTONNER, Fr.; van den toon afwijken, valsch zingen.

Dithyrambus, Lat., een lied ter eere van Bacchus.

Ditaneclavis, zeker klavierinstrument met twee tegenover elkander liggende manualen. Het werd 1800 door Math. Muller te Weenen uitgevonden.

Ditmar (Jacob), geb. 1665 te Polzien in Pommeren, gest. 1728 te Berlijn, was cantor aan de Nicolaï-kerk in laatstgenoemde stad. Zijn zoon volgde hem als zoodanig op.

Dito, Ital., vinger; *con un dito*, met één vinger te spelen.

Ditonos, Gr., het interval der groote terts.

Ditters von Dittersdorf (Karl), geb. 2 Nov. 1739 te Weenen, onderscheidde zich reeds vroegtijdig door een voortreffelijken aanleg voor de muziek, in het bijzonder voor het vioolspel. Prins Joseph Frederik van Hildburghausen nam hem 1751 bij zich in huis en vertrouwde hem aan de leiding van Trani en Bono toe. Nadat hij met Gluck een reis naar Italië gemaakt en vervolgens gedurende eenigen tijd in de keizerlijke hofkapel gespeeld had, ging hij 1765 naar Grosswardein, om de tot dien tijd door Michel Haydn vervulde kapelmeesterplaats van den bisschop over te nemen. Hier was het, dat hij de eerste dramatische compositie, *Amore in Musica*, beproefde, en van dien tijd af ontwikkelde zich zijn talent voor komische opera's; hij schreef er ongeveer dertig; *Doctor und Apotheker* wordt nog heden met bijval vertoond. Na ontbinding der kapel van den bisschop, 1769, ging hij naar graaf Schafgotsch, in Silezië en bekleedde achtereenvolgens verschillende betrekkingen, 1771 te Breslau, 1786 te Weenen, 1789 te Berlijn, in welke laatste stad hij zijn oratoria en symphonieën ten gehoor bracht. In 1795 stierf zijn vriend en weldoener, graaf Schafgotsch, en sedert dien tijd leidde hij met zijn familie een armoedig leven, totdat een edelmoedige vriend, von Stillfried, zich over hem ontfermde en hem met de zijnen in het landgoed Rothnotta, nabij Neuhausen, in het district Tabor, opnam. Aldaar stierf D. 31 October 1799, twee dagen nadat hij zijn biographie voltooid had. — De inhoud en vorm zijner compositiën hebben veel overeenkomst met die van Haydn. Eenige zijner strijkquartetten werden 1866 door de gebroeders Müller in het licht gegeven en ten gehoor gebracht.

Dittmar (Mantey, Freiherr von), hofkapelmeester van den groothertog van Mecklenburg-Strelitz, was een leerling van Winter en componeerde vele kerkmuziekstukken, alsmede eenige ouvertures, dansen, een concertant voor klavier en viool enz.

Divertissement, Fr ; **DIVERTIMENTO**, Ital.; benaming eener soort van korte, gemakkelijke muziekstukjes voor een of meer instrumenten; ook een klein ballet in een opera of in een blijspel.

Divinare, een gedekt fluitwerk (4-voet) in het orgel.

Divis (Prokop), uitvinder van het instrument *Denis d'or* (z. dit), geb. 1 Augustus 1696 te Senftenberg in Boheme, gest. 21 December 1765 te Prendic bij Znaim. Men zegt, dat hij ook de eerste was, die een bliksem-afleider vervaardigde.

Divisarum, Lat., hetzelfde als *die zeugmenon* (z. dit).

Divisi, Ital., verdeeld, een woord dat bij orkeststukken in de partijen der strijkinstrumenten voorkomt, beteekent, dat de dubbele noten, waarbij het staat, tusschen de verschillende spelers verdeeld moeten worden.

Divisio, Lat., de arithmetische, geometrische en harmonische verdeeling der intervallen.

Divitis (Anton), eigenlijk *Le Riche* genaamd, was omstreeks 1500 kamerzanger van Lodewijk XII van Frankrijk en vervaardigde vele vocale en instrumentale compositiën.

Divotamente, Ital., godsdienstig, vroom.

Divozione (Don), Ital., met vroomheid, met godsdienstig gevoel.

Dixième, Fr., decime (z. dit).

Dixon (William), organist te Londen omstreeks 1770—1780, is hoofdzakelijk als schrijver over muziek en als verzamelaar van oude Engelsche muziekstukken bekend. Het getal zijner eigen compositiën is zeer klein.

Disi (François Joseph), geb. 1780 te Namen, heeft zich zeer verdienstelijk gemaakt wegens zijn verbetering van de harp, op welk instrument hij een groot virtuoos was. In 1823 maakte hij een kunstreis met Kalkbrenner.

Diabacz (Joseph Benedict), bazuinvirtuoos, geb. 1703 te Podiebrad in Boheme, stierf 1769 te Keulen als lid der keurvorstelijke kapel.

Diugorai (Albert), Poolsch luitenist en componist uit de 16e eeuw. Eenige zijner werken zijn opgenomen in den *Thesaurus Harmonicus Besardii*.

Do; deze lettergreep is door de Italianen, als welluidender dan *ut*, in plaats van deze aangenomen in de solmisatie van Guido van Arezzo.

Do bimmolle, Ital., z. CES.

Do diesis, Ital., z. CIS.

Do maggiore, Ital., z. C GROOTE TERTS.

Do minore, Ital., z. C KLEINE TERTS.

Dobili sopraanzanger te Rome.

Dobler (Joseph Aloys), geb. 17 November 1796 te Gebratzhofen in Wurtemberg, was een der beste Duitsche baszangers uit de vorige eeuw. Hij stierf 1848 als hof- en kamerzanger te Stuttgart.

Dobricht, echtgenoot der beroemde zangeres Hesse, was omstreeks 1709 directeur der Duitsche opera te Leipzig en stond als zanger en tooneelspeler gunstig bekend.

Dobrynsky (Felix), geb. 1807 te Romanow in Polen, vestigde zich 1827 te Warschau, waar hij later kapelmeester werd. Onder zijn compositiën bevinden zich symphonieën, ouvertures, strijkkwartetten, cantates, liederen en een opera.

Dobychall (Joseph), geb. 1779 te Krasowitz in Boheme, was clarinettist, later kapelmeester van het artillerie-regiment Maximilian, en bijzonder bekend wegens het arrangeeren van muziekstukken. — Zijn zoon, Franz, geb. 1817 te Weenen, was violist en vervulde lange jaren de altpartij in het quartet van Hellmesberger.

Doche (Joseph Denis), geb. 1766 te Parijs, kapelmeester aan de kathedraal te Constance, stierf als orkestdirecteur aan een vaudeville-theater te Parijs 1825. Hij componeerde een opera, verscheiden operettes en eenige missen. — Zijn zoon, Alexandre Pierre, geb. 1799 te Parijs, volgde zijn vader aan het vaudeville-theater op, vervaardigde eenige opera's en begaf zich later naar Petersburg, waar hij 1849 stierf.

Doctor in de muziek, z. ACADEMISCHE GRADEN.

Dodecupla di crome, Ital., de twaalf-achtsten maat.

Dodecupla di semicrome, Ital., twaalf-zestienden maat.

Dodekachordon, Gr., twaalfsnarig, is de titel der verhandeling van Henricus Loritus Glareanus (Basel 1547) over de moeilijke leer der 12 toonsoorten.

Doedelzak, Nederl.; POLNISCHER BOCK, HIRTENFLÖTE, SACKPFEIFE of SCHALLMEI, Hoogd.; CORNEMUSA, Ital.; CORNEMUSE of MUSETTE, Fr.; BAG-PIPE, Eng.; SYMPHONEIA, Gr.; een, reeds bij de oude Grieken bekend, en thans nog bij de boeren van vele landen in verschillende soorten gebruikelijk blaasinstrument, bestaande in een lederen zak, die, onder den arm gedrukt, door deze windpersing toon doet geven aan twee en meer er aan gehechte fluitjes, met vier en meer toongaten, dus ook verschillend van toonomvang.

Doederlin (Johann Alexander), geb. 1675 te Biswang in Beieren, schreef een thans zeldzaam geworden boek: *Ars canendi veterum*. Hij stierf 1745 te Weissenburg.

Does (Charles van der), klavierspeler, geb. 6 Maart 1817 te Amsterdam, ontving daar ter stede zijn eerste opleiding en begaf zich later, 1835, naar Bieberich, waar F. Rummel zijn onderwijzer werd. Nadat hij zijn studiën voltooid had, keerde hij naar zijn vaderland terug en trad herhaaldelijk als solist op. Als directeur wijdde hij zijn krachten aan de muziekvereeniging

Polyhymnia, aan de mannenzangvereeniging *Caecilia* en aan de maatschappij *De Toekomst*, bij welke liefdadige instelling hij, na het overlijden van Lubeck tot aan zijn dood als president fungeerde. Als leeraar zeer gezocht, heeft hij voornamelijk aan de Koninklijke muziekschool te 's Hage — waarbij hij als hoofdonderwijzer voor het pianospel van 1838 tot 1874 werkzaam was — tal van goede leerlingen gevormd. Ook op het gebied der compositie heeft hij zijn talent getoond. Hij schreef verschillende Fransche opera's, in den stijl van Adam en Auber, waarvan de navolgende te 's Hage werden opgevoerd: *L'esclave de Camoens*; *Lambert Samuel*; *La trompette de M. le Prince*; *La Vendette*; *Le roi de Bohème* en *Le vieux château*. Hij stierf 30 Januari 1878 te 's Hage. In de laatste jaren hield hij zich uitsluitend bezig met de administratieve werkzaamheden verbonden aan het door koning Willem III opgericht instituut tot opleiding van jeugdige toonkunstenaresen en toonkunstenars. Hij was hofpianist van Z. M. den Koning, ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw, van den Gouden Leeuw van Nassau, van de belgische Leopoldsorde en Kommandeur van de Eikenkroon.

Doglio (con), Ital., met smart, met droefheid.

Doglioso, Ital., smartelijk, droevig.

Döhler (Theodor), geb. 1814 te Napels, was een leerling van Czerny en werd kamervirtuoos van den hertog van Lucca, die zoozeer ingenomen was met zijn spel, dat hij hem 1846 in den adelstand verhief. Hij stierf 1856 te Florence. Zijn spel was, evenals zijn compositiën, zeer liefelijk en nauwkeurig; kracht en mannelijkheid ontbraken echter.

Doigter, Fr., vingerzetting, de wijze, waarop men, zoowel bij snaar- en strijk-; als bij blaasinstrumenten, de vingers plaatst.

Doite de Troyes, beroemd virtuoos aan het hof van Konraad (1250).

Dolce, verkort: *dol.*, Ital.; zacht, liefelijk, teeder.

Dolce-pedaal, de zachte pedaal in het klavier.

Dolce melo, Ital., hakkebord.

Dolcezza (Don), Ital., met zachtheid.

Dolcino of **Dulclaan**, vroeger de benaming van een soort van fagot, thans een achtvoetig tongpijpwerk in het orgel, den toon der fagot nabootsende.

Dolcissimo, Ital., zeer zacht, heftijk, teeder.

Dolente, Ital., weemoedig, klagend.

Doles (Joh. Friedrich), geb. 1715 te Steinbach in het hertogdom Meiningen, leerling van J. S. Bach, werd eerst cantor te Freiberg, later, 1756, cantor en muziekdirecteur aan de Thomass-school te Leipzig. Hij schreef vele cantates, aria's en andere kerkmuziekstukken en stierf 1797 te Leipzig.

Döll (Johann Veit), geb. 1750 te Sull, aldaar gest. 1835, was organist in zijn geboortestad en speelde aan vele hoven.

Dollhopf (Joseph), geb. te Tachau, was een meester in het orgelspel, vervulde gedurende dertig jaren de betrekking van organist aan de kerk der Kruisheeren te Praag en stierf aldaar 1733.

Doloroso, Ital., smartelijk, bedroefd.

Dolzflöte, Hoogd., Duitsche fluit, een verouderde soort van dwarsfluit met zeven gaten, van welke één met een klep bedekt was en die een omvang had van *d'* tot *g*ⁿ; ook een orgelregister van 4 voet (*flauto dolce*).

Domaratius (Johann Heinrich Samuel), geb. 1758 te Jena, schreef vele cantates en compositiën voor orgel. Hij was academisch muziekdirecteur en organist in zijn geboortestad, alwaar hij 1841 stierf.

Domart of **Domarto**, Fransch toonkunstenaar uit Picardië, leefde in den aanvang der 16^e eeuw. In het pauselijk archief zijn eenige missen van hem te vinden en Tinctoris citeert hem als autoriteit in het contrapunt.

Domenico (Giovanni), Italiaansch toonkunstenaar uit het midden der 16^e eeuw, schreef: *cantiones sacrae quinque vocum* (Venetië 1566).

Dominant, de vijfde toon van den grondtoon.

Dominant-accoord, de op den dominant eener toonsoort rustende drieklank.

Dominant-septime-accoord, het op den dominant eener toonsoort rustende septime-accoord.

Dominik (Joseph), geb. 1821 te Dresden, was gedurende vele jaren eerste altist aan de koninklijke kapel aldaar en bespeelde ook met gunstig gevolg de viool, de clarinet en de piano, voor welke instrumenten hij compositiën in het licht gaf.

Dommer (Arey von), geb. 1828 te Dantzig, leeft te Hamburg als muziekonderwijzer en schrijver over muziek. Van zijn compositiën verdienen vermelding een achtstemmige psalm (*a capella*); van zijn theoretische werken: *Elemente der Musik* en *Handbuch der Musikgeschichte*.

Domnich (Heinrich), geb. 1767 te Würzburg, hoornist, leefde te Parijs als leeraar aan het conservatorium, in welke betrekking hij 1844 stierf. — Twee andere leden dezer familie — Arnold, geb. 1771 te Würzburg, gest. 1834 te Meiningen, en Jacob, geb. 1758 te Würzburg, omstreeks 1800 naar Amerika vertrokken — zijn mede als hoornisten gunstig bekend.

Bonadelli (Bartolomeo), beroemd zanger aan het hof van Mantua in de jaren 1680—1690.

Donaldson (Anna Maria), zangeres te Londen, was omstreeks 1770 als Miss Falker door geheel Engeland beroemd.

Donat. Van dezen naam zijn drie orgelmakers bekend; de oudste, Christoph, leefde omstreeks 1650 te Leipzig; de tweede omstreeks 1690 te Zwickau; de derde omstreeks 1710 te Altenberg in Saksen.

Bonati (Ignazio); geb. te Casale Maggiore bij Cremona op het einde der

16^e eeuw, was kapelmeester te Ferrara, vervolgens in zijn geboortestad en eindelijk te Milaan. Hij componeerde missen en motetten.

Donati of **Donato** (Baldassare), geb. omstreeks 1510, werd 1570 kapelmeester aan de Marcus-kerk te Venetië en was een der beroemdste contrapuntisten van zijn tijd. Met hem begint eigenlijk het tweede tijdvak der Italiaansche muziek, dat van den 'schoonen stijl. Van zijn werken bevinden zich in de Italiaansche bibliotheken vele canzona's, madrigalen, motetten, enz.

Doné (Josua), muziekonderwijzer en klavierstemmer te Londen, is de vervaardiger van het 1827 verschenen *tuner companion*, een aanwijzing over den bouw, de behandeling en het stemmen van het klavier.

Doni (Antonio Francesco), geb. 1519 te Florence, maakte vele kunstreizen door Italië en vestigde zich 1548 te Venetië. Van zijn compositiën is niets, van zijn geschriften: *Dialoghi della Musica* en *Libraria* voorhanden.

Doni (Giovanni Battista), een geleerd Florentijnsch Patriciër, gaf omstreeks 1650 vele verhandelingen over de klankgeslachten en de muziek der ouden in het licht.

Donizetti (Gaetano), geb. 25 September 1797 te Bergamo, ontving zijn muzikale opleiding van Simon Mayr, later van pater Mattei en Piloti te Bologna. Zijn familie liet hem de keus, om rechtsgeleerde of schilder te worden. Om dit dilemma te ontgaan, nam hij dienst bij het Oostenrijksche leger. Dientengevolge trok hij in de jaren 1816—18 door vele steden van Boven-Italië en bestudeerde bij die gelegenheid de tooneelen van zijn vaderland. In laatstgenoemd jaar schreef hij zijn eerste opera, *Enrico di Borgogno*, die bij haar opvoering te Venetië veel succes had. Daarop volgden tot 1830 niet minder dan 26 opera's; nog vruchtbaarder was hij in de jaren 1831 tot '35: toen ontstonden 22 opera's, van welke *Anna Bolena*, *L'Elisire d'amore*, *Lucia di Lammermoor* en *Torquato Tasso* de meest bekende zijn. Laatstgenoemd werk heeft zoowel in als buiten Italië grooten opgang gemaakt. Te Parijs schreef hij 1840 voor de Groote Opera *Les Martyrs* en *La Favorite*, voor de Opéra Comique *La fille du régiment*. *La Favorite* had een succes, zooals weinige werken in de Groote Opera gehad hebben, *La fille du régiment* werd spoedig ook op alle buitenlandsche tooneelen bekend. Van zijn overige werken zijn nog meldenswaard de opera's *Linda di Chamouny*, *Don Pasquale* en *Don Sebastiano*, zijn vier en zestigste en laatste opera. — Eenige jaren voor zijn dood werd Donizetti krankzinnig; hij stierf 8 April 1848 te Bergamo.

Dont (Joseph Valentin), violoncellist, geb. 1776 te Nieder-Georgen-thal in Boheme, leefde te Weenen, waar hij 1833 als lid van het orkest van het Burgtheater overleed. — Zijn zoon, Jacob D., geb. 1815 te Wee-

nen, leerling van Hellmesberger, werd 1834 tot violist in de keizerlijke hofkapel aangesteld. Zijn vioolcompositiën werden o. a. door Spohr zeer geprezen.

Donzelli (Domenico), Italiaansch tenoorzanger uit Bologna, geb. 1791 te Bologna, kwam 1822 te Weenen, werd 1824 te Parijs aan de Italiaansche opera geëngageerd en keerde 1832 naar Italië terug.

Doorgang, z. TRANSITUS.

Doorgangsnoten, Nederl.; DURCHGEHENDE NOTEN, Hoogd.; NOTES DE PASSAGE, Fr.; aldus noemt men de harmonie-vreemde noten die den overgang tusschen den toon van het eene en dien van het andere accoord bewerkstelligen. In het volgende voorbeeld zijn de met een sterretje gemerkte noten doorgangsnoten:

Dopo, Ital., daarna, vervolgens.

Doppel, Hoogd., de hiermede samengestelde woorden vindt men onder DUBBEL.

Doppio, Ital., z. DUBBEL.

Doppler (Albert Franz), geb. 1822 te Lemberg, werd 1858 muziekdirecteur aan het Theater an der Wien te Weenen, maakte als fluitist vele kunstreizen met zijn broeder en werd als componist bekend door de opera's *Wanda* en *Ilka*. — Zijn broeder, Karl, mede fluitist, geb. 1826 te Lemberg, was muziekdirecteur te Pesth en schreef o. a. de opera's *Das Lager der Grenadiere* en *Der Sohn der Wüste*.

Dorati of **Doratus** (Nicolini), madrigalcomponist uit de Venetiaansche school, leefde omstreeks 1560.

Doratus (Hieronymus), componist, leefde te Lucca in den aanvang der 17e eeuw. Men kent van hem *Psalmi Vespertini quatuor vocum*.

Doré, Fransch componist uit de 17e eeuw, geb. te Arras, werd het eerst bekend door een *Requiem*, vervaardigd ter gelegenheid der uitvaart van een natuurlijken zoon van Lodewijk XIV.

Dorelli (Anton), tenoorzanger, leerling van Aprile, kwam 1788 in dienst van den keurvorst van Beieren en was gedurende vele jaren aan het theater te Munchen verbonden.

Dörffell (Alfred), geb. 1821 te Waldenburg in Saksen, klavierspeler, muziekonderwijzer en schrijver, leeft te Leipzig, waar hij ook custos van de muzikale afdeling der stadsbibliotheek is. Zijn uitgave van *Orpheus* van Gluck en zijn vertaling van den *Traité d'instrumentation* van Berlioz zijn beroemd.

Dorfschmidt (Georg), contrapuntist uit de 16e eeuw, gaf 1597 te Augsburg zijn *Sacrificium vespertinum quatuor vocum* in het licht.

Dori (Luca), componist uit de 17e eeuw.

Doria, omstreeks 1790 zangonderwijzer te Londen, vervaardigde *Lessons for the voice*.

Döring, 1° John Friedrich Samuel, zanger, organist en componist, geb. 1766 te Gatterstädt, gest. 1840 als cantor te Altenburg; — 2° Karl Heinrich, geb. 1834 te Dresden, is sedert 1858 leeraar aan het conservatorium in zijn geboortestad en heeft verschillende compositiën (missen en andere kerkmuziekstukken, suites, liederen enz.) vervaardigd; — 3° Gottfried, geb. 1801 te Pomerendorf bij Elbing, was een leerling van Zelter, werd 1826 cantor te Elbing en gaf vele zijner compositiën, bestaande in liederen, mannenkoren en koralen, in het licht.

Doriot (Abbé), geb. omstreeks 1720 in Franche-Comté, was kapelmeester te Besançon, later te Parijs. Zijn motetten werden voortreffelijk genoemd. Ook heeft hij een *Traité d'Harmonie*, volgens het systeem van Rameau, vervaardigd.

Dorische toonsoort, benaming van de Grieksche toonsoort van *d—d*. Deze toonsoort werd door de Grieken beschouwd als ernstig, mannelijk, moedopwekkend.

Dorn (Heinrich Ludwig Edmond), geb. 1804 te Koningsbergen, werd, nadat hij eerst in de Rechten gestudeerd had, toonkunstenaar en vervulde achtereenvolgens de betrekkingen van kapelmeester te Koningsbergen (1828—1830), muziekdirecteur te Leipzig (1830—1831), organist te Riga (1832—42) en hofkapelmeester te Berlijn. Behalve zijn vele compositiën voor piano, viool en violoncel, behalve liederen en velerlei instrumentale muziek, heeft hij ook verscheiden opera's geschreven, o. a. *Die Nibelungen*. Zijn zoon, Alexander Julius Paul, geb. 1833 te Riga, componeerde duetten liederen en een mis; hij leeft sedert 1854 te Kaïro.

Dorn (Jacob), hoornvirtuoos, geb. 1809 te Lichtenau, leerling van Schunke, werd 1832 hofmusicus van den groothertog van Baden.

Dornaus (Peter en Philipp), hoornisten, leefden in de tweede helft der vorige eeuw te Coblenz en maakten vele kunstreizen. Laatstgenoemde componeerde duetten voor hoorns.

Dornel (Antoine), Fransch organist en componist, geb. 1695, was eerst aan de Madeleine-kerk, later aan de abdij Sainte Geneviève, te Parijs verbonden en stierf 1762. Van zijn compositiën verschenen suites voor klavier, motetten en, onder den titel: *Les caractères de la musique* en *Le tombeau de Clorinde*, trio's voor twee violen en generale bas in het licht.

Dorus (Vincent), eigenlijk genaamd van Steenkiste, Fransch fluitist,

geb. 1 Maart 1812 te Valenciennes, ontving zijn muzikale opleiding aan het conservatoire te Parijs, werd 1834 solo-fluitist aan de Groote Opera en, na den dood van Tulou, 1858, leeraar aan het conservatoire.

Dorval (Philippe), leeraar in den zang te Versailles en vervaardiger van een boek, getiteld: *L'art de la prononciation appliquée au chant* (Parijs 1850).

Dothel (Nicolas), Duitsch fluitist, geb. in den aanvang der 18e eeuw was 1750 lid der kapel van den groothertog van Toscane. Ook als componist stond hij gunstig bekend.

Dotzauer (Justus Johann Friedrich), een der beroemde violoncellisten uit deze eeuw, geb. 20 Maart 1783 te Hässelfrieth bij Hildburghausen, ontving onderricht in het violoncellspel van Kriegck te Meiningen, werd 1801 aan de hofkapel aldaar verbonden, ging 1805 naar Leipzig en het volgend jaar naar Berlijn, waar hij Bernard Romberg hoorde, dien hij aangaande spel en voordracht tot voorbeeld nam. In 1811 werd hij tot eerste violoncellist aan de koninklijke kapel te Dresden benoemd en bekleedde die betrekking tot 1850. In dit jaar verkreeg hij zijn pensioen en stierf 1860. Hij vormde vele goede leerlingen, o. a. Kummer, Drechsler en Schubert en schreef strijkquartetten, concerten, duetten enz. — Zijn oudste zoon, Justus Bernhard Friedrich, geb. 1808 te Leipzig, heeft als klavierspeler eenigen naam gemaakt; zijn tweede zoon Karl Ludwig, geb. 1811 te Dresden, was, evenals zijn vader, violoncellist en werd als zoodanig 1830 aan de hofkapel te Kassel verbonden.

Douai of **Douay** (Emil), geb. 1802 te Parijs, studeerde bij Reicha de compositie, werd concertmeester aan het *Théâtre du Gymnase dramatique*, trok zich echter 1831 terug en leefde stil en afgezonderd geheel alleen voor zijn studiën, totdat hij 1842 weder onverwachts met een concert van louter eigen compositiën voor het publiek verscheen.

Double, Fr., dubbelslag (z. dit).

Double Bass, Eng., contrabas.

Double bémol, Fr., dubbel mol.

Double corde, Fr., dubbele noot op een strijkinstrument.

Double croche, Fr., zestiende noot.

Double dièse, Fr., dubbelkruis.

Double flat, Eng., dubbelmol.

Double sharp, Eng., dubbelkruis.

Doubles, Fr., variatiën, ook dubbele bezetting eener rol of zangpartij, opdat in geval van ongesteldheid van den een, de ander hem terstond zou kunnen vervangen.

Doublette, Fr., een orgelregister, dat een octaaf hooger staat dan het principaal.

Doureen (Victor), gebr. 1779 te Duinkerken, leerling van het conservatoire te Parijs, ging 1806 naar Rome en componeerde een *Te Deum* en een *Dies irae*, keerde 1808 terug en gaf tot 1812 zeven opera's in het licht, van welke vooral *Marini* vermelding verdient. Hij stierf 1816 als professor aan het conservatoire te Parijs.

Douwes (Nicolas), organist en schoolmeester te Tjum in Friesland, geb. 1668 te Leeuwarden, schreef een verhandeling over de muziek, getiteld: *Grondig ondersoek van de Tonen der Muzijk, waarin van de wijdte of groothed der Octaven, Quinten, Quarten en Tertiën, heele en halve Toonen, onvolmaakte en valsche spetiën, geoorloofde 'tzaamvoeging van Octaven, Quinten Quarten en Tertiën, en van het berekenen, stellen en behandelen van Orgels, Clavecimbels, Fioolen, Fluiten, Schalmeyen, Hautbois, Trompetten etc. gehandeld wordt.* (Franeker 1699, 8o. Tweede druk, Amst. 1773).

Dowland (John), geb. 1562 te Londen, baccalaureus in de muziek, een der meest bekende kunstenaars van zijn tijd, en virtuoos op de luit, voor welk instrument hij veel componeerde, stierf 1615 te Londen.

Dowland (Robert), broeder van den vorige, gaf 1610 te Londen een verzameling liederen, onder den titel: *A musical Banquet*, in het licht.

Doyagne (Manuel Jose), geb. 1755 te Salamanca, werd 1781 opvolger van zijn meester, den kapelmeester aan de kathedraal, Don Juan Martin. Hij vervaardigde vele muziekstukken en werd 1813 door de uitvoering van een *Te Deum* te Madrid algemeen bekend. Rossini sprak met veel lof over een door D. gecomponeerd achtstemmig *Magnificat* met orgel en orkest. — D. stierf 1842 in zijn geboortestad.

Dozon (Mdille de), van 1780 tot 1800 beroemde zangeres aan de Groote Opera te Parijs.

Draadsnaren, snaren van ijzer of geelkoper voor klavier- en luitinstrumenten.

Draaiorgel, ORGUE DE BARBARIE, Fr.; een draagbaar mechaniek windinstrument met pijpwerk van onderscheiden grootte, en een blaasbalk, die een rol doet draaien; de pennetjes op deze rol doen de ventielen opengaan, waardoor de toon wordt voortgebracht. Het heeft gewoonlijk een toonomvang van drie octaven.

Dragen der stem, z. PORTAMENTO.

Draghi (Anton), geb. 1642 te Ferrara, componeerde reeds op jeugdigen leeftijd vele muziekstukken voor de kerk en liet 1663 zijn eerste opera, *Aronista*, opvoeren, waarop tot 1699 niet minder dan 82 andere opera's volgden, van welke hij grootendeels zelf den tekst had vervaardigd.

Dragonetti (Domenico), geb. 1763 te Venetië, ontving van zijn vader onderricht in het contrabassspel en werd later leerling van Berrini, die echter spoedig bemerkte, dat de leerling den meester boven het hoofd gewassen was

en hem uit de leer ontsloeg. D. ging 1791 naar Londen, waar hij door zijn verbazende techniek, welke hem in staat stelde concerten voor fagot, en zelfs voor viool, op de contrabas uit te voeren, algemeen opzien verwekte.

Dramatische muziek. Onder deze uitdrukking verstaat men de muziek in vereeniging met het drama, hetzij het drama geheel of gedeeltelijk gezongen wordt, hetzij de muziek tot inleiding en tot aanvulling der entre-actes van het gesproken drama of tot begeleiding der handeling dient.

Dramma per musica en **Dramma Lirico** noemen de Italianen de *Opera seria* in tegenstelling van de *Opera buffa*.

Draud of **Draudius** (Georg), geb. 1573 te Davernheim, schreef een *Bibliotheca classica* (een catalogus van muziekstukken), een *bibliotheca exotica* (een catalogus van alle in het buitenland gedrukte muziekstukken) en een *bibliotheca librorum germanicorum* (een catalogus van in het Duitsch verschenen werken), alle voorname bronnen voor de muzieklitteratuur der 15e, 16e en 17e eeuw.

Drechsler (Joseph), geb. 1782 te Wülisch-Birken in Boheme, was leeraar in de harmonie aan het conservatorium te Weenen en kapelmeester aan de Stephanus-kerk. Hij heeft tal van compositiën, alsmede een leerboek voor orgel, in het licht gegeven. Hij stierf 1852 te Weenen.

Drechsler (Karl), violoncellist, geb. 1800 te Camenz in Saksen, was een leerling van Dotzauer en werd 1820 concertmeester te Dessau. Onder zijn leerlingen telt hij Grützmacher, Cossmann en Lindner.

Dreher, Hoogd., een Boheemsche of Oostenrijksche dans in $\frac{3}{8}$ - of $\frac{3}{4}$ -maat.

Dreier, Hoogd.; NUMERUS TERNARIUS, Lat.; RHYTHME TERNAIRE, Fr. de deelen eener periode, welke uit drie maten bestaan.

Dreschke (Georg August), geb. 1798 te Berlijn, is de uitvinder van een nieuwe klaviatuur, bij welke geen korte of boventoetsen voorkomen. Hij was tevens klavierspeler en muziekonderwijzer. Ook als componist is hij bekend, namelijk door liederen, stukjes voor klavier en een *System der 8 Kirchentonarten nach Mortimer* (Berlijn 1834). Hij stierf 1851.

Drese (Adam), gest. 1718 als kapelmeester te Arnstadt, vervaardigde een groot aantal muziekstukken voor kerk en kamer, ook eenige opera's.

Drese (Johann Samuel), leerling en bloedverwant van den vorige, was organist te Jena en werd 1683 kapelmeester te Weimar, welke betrekking hij tot zijn dood, 1716, vervulde. — Zijn zoon, Joh. Wilhelm, maakte als componist eenigen opgang en stierf 1745 te Erfurt als vice-kapelmeester.

Dresel (Otto), geb. 1826 te Andernach, was een leerling van Hiller en Mendelssohn, begaf zich 1852 naar Boston en verkreeg den naam van een der beste klavierspelers van Amerika. Zijn compositiën bestaan o. a. in liederen en trio's.

Dresig (Sigismund Friedrich), geb. 1700 te Wolberg, conrector aan de Thomas-school, is op muzikaal gebied bekend door een *Commentatio critica de Rhapsodis (Meesterzangers), quorum autem origo, antiquitas et ratio ex auctoribus et scholasticis graecis traditur.*

Dreslerus (Gallus), geb. omstreeks 1540 te Nebra in Thuringen, was van 1566 Diaconus te Zerst. Hij schreef ongeveer 250 vier- en meerstemmige geestelijke *canzone* en een verzameling vier- en vijfstemmige uitgelezen Duitsche liederen.

Dressler (Ernst Christoph), geb. te Greussen 1734, werd na langdurige studiën op het gebied der kunst, zoowel als op dat der wetenschap, 1775 opera-zanger te Kassel, waar hij 1799 stierf. Hij schreef veel en componeerde liederen.

Dressler (Raphael), geb. 1784 te Gratz, was als fluitvirtuoos eerst te Weenen, later te Hanover, werkzaam. In 1820 begaf hij zich naar Engeland, en stierf spoedig na zijn terugkomst, 1835.

Dretzel (Valentin), in den aanvang der 17^e eeuw organist aan de Laurens-kerk te Neurenberg, gaf 3- tot 8-stemmige motetten in het licht. — Zijn zoon Wolfgang, geb. 1630 te Neurenberg, was een goed luitenist.

Dreyschock (Alexander), geb. 1818 te Zack in Boheme, leerling van Tomaschek, was een der beroemde klavierspelers uit deze eeuw. Zijn eerste kunstreis maakte hij 1838 door Duitschland en bezocht sedert dat tijdstip bijna alle landen van Europa. In 1863 werd hij professor aan het conservatorium te Petersburg en directeur der keizerlijke tooneelmuziekschool. Hij stierf 1869 te Venetië. Zijn klaviercompositiën bepalen zich tot zoogenaamde »salonstukken»; voorts schreef hij een ouverture en een strijkkwartet.

Dreysig (Anton), geb. 1776 te Oberleutersdorf in Boheme, volgde zijn leermeester Arnest als hoforganist te Dresden op en richtte in die stad een nog heden bestaande zangvereniging op. Hij stierf 1815.

Drie. Dit getal beteekent in het generalebas-schrift de terts, in vereeniging met het getal 5 ($\frac{5}{3}$) den geheelen drieklank; voorts wordt het in de muziek gebruikt tot aanduiding van triolen, ook van den derden vinger.

Drie-achtsten-maat, uitgedrukt door $\frac{3}{8}$.

Drie-achtsten-noot, uitgedrukt door ♪ .

Drie-halven-maat, uitgedrukt door $\frac{3}{2}$.

Drie-halven-noot, uitgedrukt door \ominus .

Drie-kwarts-maat, uitgedrukt door $\frac{3}{4}$.

Drie-kwarts-noot, uitgedrukt door ♩ .

Drie-zestienden-maat, uitgedrukt door $\frac{3}{16}$.

Drie-zestienden-noot, uitgedrukt door ♫ .

Driegestreepte octaaf. Hiertoe behooren de volgende noten :

met de chromatische tusschennoten.

Drieklank, een uit drie tonen, grondtoon, terts en quint, bestaand accoord. Naarmate de terts of de quint groot, klein of overmatig zijn, onderscheidt men de drieklanken in groote (a), kleine (b), overmatige (c) en verminderde (d.)

Behalve deze soorten van drieklanken heeft men nog: den drieklank met groote terts en kleine quint (e); den drieklank met verminderde terts en kleine quint (f); den drieklank met overmatige terts en overmatige quint (g), den drieklank met kleine terts en overmatige quint (h) enz. (z. ACCORDS ALTÉRÉS).

De drieklank kan tweemaal omgekeerd worden:

de eerste omkeering heet **sext-accoord**, de tweede **quartsext-accoord**. In het cijferschrift wordt het eerste door 6, het tweede door $\frac{6}{4}$ boven den grondtoon uitgedrukt.

Drievoudige intervallen worden de intervallen genoemd, die twee octaven hooger van den grondtoon staan, dan het cijfer dat hen aanduidt.

Dritta (nl. *mano*), Ital., rechter hand.

Drobisch (Karl Ludwig), geb. 1803 te Leipzig, was een leerling van Krebs en Weinlig, en gaf 1826 zijn eerste oratorium, *Bonifacius*, in het licht. Dit werk maakte weinig opgang, welke omstandigheid den componist aanspoorde, om ernstiger studiën van de muziek te maken. De vruchten dezer studiën bestonden in meer dan honderd muziekstukken voor de kerk. In 1826 vestigde D. zich te Munchen, werd 1837 muzikdirecteur te Augsburg en stierf in laatstgenoemde stad 1854.

Droite (nl. *main*), Fr., rechterhand.

Drolling (Joh. Michael), geb. 1796 te Türckheim, was een leerling van Mehul, componeerde vele stukken voor klavier en schreef ook een leerboek der harmonie; hij stierf 1839 te Parijs.

Dromal (Johann), Cantor te Luik, leefde in de 17^e eeuw en gaf 1641 een *Convivium musicum* in het licht.

Drouet (Louis), fluitist, geb. 1792 te Amsterdam, waar zijn vader barbier was. Op nog jeugdigen leeftijd werd hij door zijn ouders naar het con-

servatoire te Parijs gezonden en reeds 1812 maakte hij daar ter stede grooten opgang als fluitist; Lodewijk XVIII benoemde hem tot solo-fluitist. Later begaf hij zich naar Londen, waar hij een instrumentenfabriek oprichtte, die evenwel weinig succes had. In 1818 doorreisde hij Nederland en was gedurende een jaar orkestdirecteur te 's Hage. In 1819 vestigde hij zich in Zwitserland; een jaar later benoemde de hertog van Saksen-Koburg hem tot kapelmeester, en deze betrekking bekleedde hij gedurende achttien jaren.

Drukking, klemtoon, te geven aan de noot van het zware maatdeel.

Druzechi of **Druschetzky** (Georg), een der bekwaamste paukenslagers uit zijn tijd, componeerde balletten, een slag-symphonie en vele militaire muziek. Hij leefde in de vorige eeuw te Linz en Presburg.

Dubbel-concert, een concert voor twee obligaat-instrumenten.

Dubbel contrapunt, z. CONTRAPUNT.

Dubbelfluit, een instrument bestaande uit twee aan elkander gevoegde fluiten, gebruikelijk bij de oude Romeinen.

Dubbelkruis, het teeken \times , dat de noot een geheelen klanktrap verhoogt.

Dubbelmol, het teeken $\flat\flat$, dat de noot een geheelen klanktrap verlaagt.

Dubbelslag, z. GRUPETTO.

Dubbeltriller, de gelijktijdige uitvoering van twee trillers door één speler.

Dubois (A médée), geb. 1818 te Doornik, leerling van Wéry, schreef concerten voor viool, welke 1839 te Parijs in druk verschenen. Na verscheiden kunstreizen werd hij 1851 muziekdirecteur in zijn geboortestad.

Dubois (Charles Victor), geb. 1832 te Lessines, blind organist en leeraar in het harmonium-spel aan het conservatoire te Brussel.

Dubourg (Matthew), Engelsch violist, geb. 1703 te Londen, was een leerling van Geminiani, werd 1728 kapelmeester te Dublin, 1735 van den prins van Wales, en stierf 1765.

Dubugrarre, organist aan de Saint Sauveur-kerk te Parijs, heeft twee theoretische werken: *Méthode pour l'accompagnement du clavecin* en *Étrennes à la jeunesse* nagelaten.

Duc (Le), gest. 1777 te Parijs, was geruimen tijd violist, later directeur der concerts spirituels, aldaar.

Duc (Philippe Ie), Nederlandsch componist uit de tweede helft der 16e eeuw, vestigde zich in Italië. Er bestaan van hem verscheiden verzamelingen madrigalen voor 4, 5 en 6 stemmen (Venetië 1570, 1586 en 1595).

Ducci (Antonio en Michel Auguste), orgelmakers te Florence, behaalden op de Londensche tentoonstelling van 1851 de goude medaille.

Ducis (Benedictus), componist uit de 16e eeuw, over wiens vaderland en naam strijd bestaat. Volgens Grober heet hij Dux, volgens Burney is dezelfde als Benedictus von Appenzell, volgens Kie-

sewetter is hij een Duitscher, met name Herzog, volgens Fétis is hij een Nederlander, geb. omstreeks 1480 te Benges, werd later organist te Antwerpen en ging 1515 naar Engeland. Het getal zijner compositiën is zeer groot.

Ductus circumcurrens, Lat., een opvolging van trapsgewijze op- en nederklimmende tonen: *c, d̄, e, f, g — g, f, e, d̄, c.*

Ductus rectus, Lat., een opeenvolging van trapsgewijze opklimmende tonen, als: *c, d̄, e, f, g.*

Ductus revertens, Lat., een opeenvolging van trapsgewijze afdalende tonen, als: *g, f, e, d̄, c.*

Dudla, een Russisch blaasinstrument.

Dudelsack, Hoogd., z. DOEDELZAK.

Dudreux (Emanuel), geb. 1765 te Parijs, fluitist en bazuinist, kwam 1789 in het orkest van het Théâtre Français en stierf 1812 in genoemde stad.

Duelken (Joh. Ludwig), geb. 1761 te Amsterdam, zoon van een klavierfabrikant aldaar, vestigde zich 1781 als klaviermaker te Munchen. Zijn vrouw, een dochter van den hoboïst Lebrun, was klavierspeelster en onderwijzeres harer drie dochters.

Duerrner (J.), geb. 1810 te Ansbach, leerling van Friedr. Schneider, was 1830 cantor in zijn geboorteplaats, studeerde 1842 onder leiding van Mendelssohn en Hauptmann te Leipzig en begaf zich 1844 naar Edinburg, waar hij muziekdirecteur werd en 1859 stierf.

Duetto, Ital., duet, een tweestemmig muziekstuk.

Due volte, Ital., tweemaal.

Dufay (Guglielmus), werd 1380 zanger aan de pauselijke kapel te Rome en stierf aldaar 1432. Waarschijnlijk is hij afkomstig uit Henegouwen. Hij is een der oudste contrapuntisten.

Dufort (Charles de), geb. 1803 te Sens, was kapelmeester te Parijs en componeerde vele stukken voor de kerk, o. a. missen en een *Graduale*.

Dufresne (Ferdinand), geb. 1783 te Parijs, kwam 1806 in het orkest der Opéra Comique aldaar, werd later kapelmeester te Nantes, doch keerde 1809 naar Parijs terug en vestigde zich daar ter stede als muziekonderwijzer. Zijn compositiën bestaan in duetten, trio's, potpourri's en concerten voor viool.

Dugazon (Louise Rosalie Lefèvre), geb. 1753 te Berlijn, werd 1775 danseres aan de Comédie Italienne te Parijs. Later ontwikkelde zij zich als zangeres, verliet 1806 het tooneel en stierf 1821.

Duquet (l'Abbé), was 1765 kapelmeester aan de kerk St. Germain d'Auxerrois te Parijs. In de concerts spirituels werden vaak compositiën van hem ten gehooore gebracht.

Duhem (Hippolite Jean), trompettist, geb. 1828 te Parijs, werd 1860,

nadat hij in bijna alle landen van Europa concerten gegeven had, leeraar in het trompetspel aan het conservatoire te Brussel.

Duiffoprugcar (Gaspard), geboortig uit Tyrol, was van 1500—1530 de grootste instrumentenmaker. Na vele reizen en een langdurig verblijf te Bologna en te Parijs vestigde hij zich te Lyon.

Dujardin, stierf 1665 als kapelmeester te Rouaan.

Dulciaan, een orgelregister, den klank der fagot nabootsende. Het komt voor onder de volgende namen: *Dulcian*, *Dulcina*, *Dulciana*, *Dulcino*, *Dulcinus*, *Dulcin*, *Dulceon*, *Dulcisonans*, *Dolce suono*, *Dulzain*, *Portone* of *Portune*; in Engeland ook onder dien van *Korthol*.

Dulciaan-regaal, een orgelstem, die zachter dan het gewone regaal klinkt en tusschen 1700 en 1760 door den orgelmaker Schnetzler te Londen werd uitgevonden.

Dulcino (Giovanni Battista), Italiaansch componist, van wien 1609 te Venetië achtstemmige *Cantiones sacrae* in het licht verschenen.

Dulich (Philipp), geb. 1563 te Chemnitz, was professor in de muziek te Stettin, waar hij 1631 stierf.

Dulken (Louise), geb. 1811 te Hamburg, zuster van den concertmeester Ferdinand David, ging, na lange reizen gemaakt te hebben, 1828 als klavierspeelster van de hertogin van Kent naar Londen, waar zij 1840 stierf.

Dulon (Friedrich Ludwig), geb. 1769 te Oranienburg, werd in zijn jeugd blind en ontving van zijn vader onderricht op de fluit. Reeds op zijn dertiende jaar liet hij zich in de voornaamste steden van Duitschland hooren. Ook in het klavierspel was hij bedreven en droeg de fuga's van Bach met talent voor. In 1796 werd hij keizerlijk kamermusicus te Weenen. Hij stierf 1826 te Würzburg. Van zijn compositiën zijn duetten, caprices, concerten enz. in het licht verschenen.

Dumanoix (Guillaume), bekleedde van 1659 de betrekking van *Roi des violons et maître des ménétriers* van den koning van Frankrijk.

Dumoulin (Jean R.), omstreeks 1495 organist te Malingen, vervaardigde vele compositiën.

Dumonchau (Karl Franz), geb. 1735 te Straatsburg, was componist van sonates, concerten voor klavier, de opera *L'officier cosaque* enz., en stierf 1821 te Lyon. Zijn zoon, Silvain, was violoncellist en gehuwd met de harpspeelster Marie Antoinette Malade, die 1833 in den ouderdom van 44 jaren te Parijs overleed.

Dumont (Henri), geb. 1606 bij Luik, toonde reeds vroegtijdig een zoo groot talent voor het orgelspel, dat zijn ouders hem tot ontwikkeling van zijn talent naar Parijs zonden. Hij werd aldaar 1639 organist aan den St. Paul-kerk en spoedig daarop koninklijk kapelmeester. Hij stierf 1684. Van

zijn compositiën kent men 3 missen, *cantica sacra*, motetten, stukken voor orgel enz.

Dun, een toonkunstenaarsfamilie te Parijs, die van 1670 af gedurende een geheele eeuw de Groote Opera te Parijs van zangers en zangeressen voorzag.

Duni (Egidio Romoald), Italiaansch componist, geb. 1709 te Matera bij Otranto, waar zijn vader kapelmeester was, ontving zijn muzikale opleiding te Napels en behaalde te Rome, in een wedstrijd met Pergolese, met zijn opera *Nerone*, den prijs. In 1746 begaf hij zich naar het hof van Parma, waar hij bijna uitsluitend Fransche opera's componeerde. Hij stierf 1775.

Dunkel (Franz), geb. 1769 te Dresden, aldaar 1788 aangesteld aan de koninklijke kapel, maakte in zijn tijd grooten opgang als vioolvirtuoos en componeerde ook vele cantates, oratoria, symphonieën, quartetten enz.

Dunkler (Frans), geb. 24 Februari 1816 te Namen. Te Luik, waar zijn vader kapelmeester was van het 11^e regiment infanterie, ontving hij zijn muzikale opleiding en maakte zulke uitstekende vorderingen, dat hij reeds op elfjarigen leeftijd bij genoemd corps in dienst trad; hiertoe moest hij, wegens zijn jeugdige jaren, een speciale vergunning van het Departement van Oorlog hebben. Toen 1829 het regiment Grenadiers en Jagers werd opgericht, ging Dunkler daarbij over als solo-*Es*-clarinettist; tevens werd hij bij de Koninklijke kapel aangesteld als trombonist en bekleedde tien jaren lang de betrekking van 1^{en} clarinettist bij de Haagsche opera. In 1830 maakte hij den tiendaagschen veldtocht mede. In 1841 schonk men hem in België de Groote Medaille (*Laurier d'or*), als bewijs van ingenomenheid met zijn compositiën. In 1847 volgde hij zijn vader als kapelmeester van het muziekcorps der Grenadiers en Jagers op en bij het aanbreken der dagen van betere verstandhouding tusschen Nederland en België werd hij, 1852, tot Ridder der Leopoldsorde benoemd, een onderscheiding, welke vooral groot was, omdat D. slechts den rang van adjudant-onderofficier bekleedde en het nog geen gebruik was, »muzikanten" of onderofficieren te decoreren. In 1857 en 1858 maakte hij met zijn corps een kunstreis door België en werd overal met grooten bijval ontvangen. In 1861 verleende koning Willem III hem den rang van officier met den titel van »Directeur der muziek," als een bewijs van bijzondere waardeering van Dunklers bekwaamheden. Was D. de eerste kapelmeester die den officiersrang verwierf, zijn benoeming gaf later aanleiding tot het nemen van een Koninklijk Besluit om dezen rang algemeen (d. w. z. bij buitengewone bekwaamheden) verkrijgbaar te stellen, met opklimming tot dien van 1^{en} luitenant en kapitein, welken laatsten rang D. bezat. — Ten opzichte van onze militaire muziek heeft D. zich hoogst verdienstelijk gemaakt. Hij had zich de practische kennis van alle bestaande blaasinstrumenten eigen gemaakt. Toen o. a. de cornet-à-pistons was

uitgevonden (eerst met 2, later met 3, thans zelfs met 4 pistons), was D. de eerste in Nederland, die er een solo op blies; den Saxhoorn bespeelde hij weinige dagen, nadat hij dien van zijn vriend Sax ter bezichtiging had ontvangen. De omvangrijke catalogus zijner werken wijst dan ook verschillende solostukken aan voor *alle* blaasinstrumenten. Deze bevat voorts een repertoire van 125 *souvenirs d'opéra* en *fantaisies*. Groot is het getal symphonieën, ouvertures en marschen, door hem gearrangeerd of gecomponeerd. Zij werden meest allen in de verschillende steden van ons vaderland ten gehoor gebracht en verkondigen luide D.'s onvermoeide werkzaamheid, terwijl zij ook getuigenis afleggen van zijn meesterschap in de instrumentatie en de kunst om van gegeven thema's een geheel te maken. — Ook in het buitenland verwierf Dunkler eer en roem. In 1852 leidde hij in persoon de repetitiën van eenige der voornaamste orkesten in Duitschland, die werken van hem op hun repertoire hadden. Te Parijs stond hij hoog aangeschreven en generaal Mellinet riep 1851 zijn medewerking in bij de reorganisatie der muziekkorpsen van de Garde en bood hem 1852 de directie der *Musique de la Garde* aan, welk aanbod 1860 werd herhaald. Maar Dunkler bleef zijn vaderland trouw en bedankte. Bij het groote concours, 1867 te Parijs gehouden, behaalde het corps van Dunkler den tweeden prijs en werd hij zelf tot Ridder van het Legioen van Eer benoemd. — Hij stierf October 1878. Zijn werken werden door het land aangekocht voor de som van f 10,000.

Dunstable (John), geb. omstreeks 1460 in het gelijknamig dorpje in Schotland, maakte, volgens de schrijvers der 15^e en 16^e eeuw, groote verbeteringen in de harmonie. Volgens Tinctoris zou hij de uitvinder van het contrapunt geweest zijn; dit is echter onjuist.

Duo, z. DUETTO.

Duodecima, Lat., een interval van twaalf diatonische trappen.

Duodecimole, Lat., een figuur van twaalf gelijke noten.

Duodrama, Ital., een melodrama, waarin slechts twee handelende personen optreden.

Duolo, Ital., smart.

Duparc (Elisabeth), bijgenaamd Francesina, kwam 1736 uit Italië naar Londen, waar zij langen tijd prima donna aan het hoftheater was.

Duplicatio, Lat., verdubbeling der voorlaatste noot eener strofe, een manier in het kerkgezag, welke vroeger zeer gebruikelijk was.

Dupont (Auguste), klavierspeler en componist, geb. 9 Februari 1828 te Ensival in de provincie Luik, ontving zijn muzikale opleiding eerst van zijn vader, later aan het conservatoire in zijn geboortestad. Nadat hij zijn studiën voltooid had, vestigde hij zich daar ter stede als onderwijzer, gaf 1850

concerten te Brussel, in Engeland en in Duitschland en werd 1853 tot professor aan het conservatoire te Brussel benoemd. Als componist is hij bekend door strijkquartetten, klaviertrio's, sonates, études enz.

Dupont (F. A.), violist en componist, geb. 1822 te Rotterdam, waar hij ook zijn muzikale opleiding ontving. Ter voltooiing zijner studiën begaf hij zich 1843 naar het conservatorium te Leipzig, waar hij gedurende drie jaren onderricht van Mendelssohn en Ferd. David ontving. Bij zijn terugkomst in het vaderland liet hij eenige zijner instrumentale en vocale compositiën ten gehoor brengen, vestigde zich 1854 te Hamburg, werd 1856 kapelmeester te Linz en 1862 te Neurenberg. In laatstgenoemde stad, zoowel als te Warschau en Moskou, stond hij als orkestdirecteur gunstig bekend. De meeste zijner compositiën zijn in manuscript gebleven; een klaviertrio en een quartet zijn bekroond; zijn opera *Bianca Siffredi* werd 1856 te Linz met bijval ten gehoor gebracht.

Dupont (Jean Baptiste), violist en componist, was van 1750 tot 1773 aan het orkest der Groote Opera te Parijs verbonden en schreef: *Principes de Musique* en *Principes de Violon*.

Duport, twee broeders, beiden violoncellisten. De oudste, Jean Pierre, geb. 27 November 1741 te Parijs, ontving zijn muzikale opleiding van Bertaut, liet zich 1761 op een concert spiritueel hooren en werd in hetzelfde jaar aan de kapel van Prins Conti verbonden. In 1769 maakte hij een kunstreis naar Engeland, 1770 naar Spanje en werd 1773 concertmeester aan het hof te Berlijn, welke betrekking hij tot aan zijn dood, 31 Dec. 1818, bekleedde. Men roemde zoowel zijn techniek, als zijn toon en zijn voordracht. — Zijn broeder, Jean Louis, geb. 4 October 1749, beoefende eerst de viool, doch nam later de violoncel ter hand en bracht het op dit instrument tot een aanmerkelijke hoogte. Nadat hij kunstreizen door Frankrijk en Engeland had gemaakt, kwam hij 1789 aan de hofkapel te Berlijn, waar hij tot 1806 bleef; in dat jaar begaf hij zich naar Parijs, waar hij groot succes had, werd door den ex-koning van Spanje, Karel IV, die toen te Marseille verblijf hield, aan zijn hofkapel verbonden en bleef in laatstgenoemde stad tot 1812, toen hij solo-violoncellist van keizer Napoleon en leeraar aan het conservatoire te Parijs werd. Hij stierf aldaar 7 September 1819. Zoowel van hem als van zijn broeder zijn vele compositiën voor violoncel in druk verschenen.

Duprato (Jules Laurent), geb. 20 Augustus 1827 te Nimes, ontving zijn muzikale opleiding aan het conservatoire te Parijs van Leborne, en maakte als componist eenigen naam door de operettes: *Les trovatelles*, *Paquerette*, *Monsieur Landy* e. a.

Duprez (Gilbert Louis), een der beroemdste Fransche tenoristen uit deze eeuw, geb. 6 December 1806 te Parijs. Reeds op tienjarigen leeftijd

kwam hij aan het conservatoire te Parijs en 1817 aan de zangschool van Choron. Tengevolge van een liefdesavontuur werd hij 1825 naar Italië gezonden, keerde echter zes maanden later weder terug en zong eenigen tijd aan het Théâtre de l'Odéon. In 1827 trad hij in het huwelijk met de zangeres Marie Duperron en begaf zich, na het faillissement van den directeur van het Odéon, naar Italië. Te Venetië en Milaan had hij weinig succes; te Turijn echter maakte hij grooten opgang, en nu volgde een triomftocht door de grootste steden van Italië. In 1836 keerde hij naar Parijs terug en trad voor het eerst als Arnold in *Guillaume Tell* in de Groote Opera op. Tot 1849 was hij de steun van dat tooneel. Hij zong de hooge *c* met borststem, zijn falset reikte tot *e*" en zijn gemakkelijke manier van zingen werd algemeen bewonderd. In 1842 werd hij tot professor in den solo-zang aan het conservatoire benoemd en bekleedde die betrekking tot 1850, toen hij zelf een zangschool oprichtte. Tijdens den Duitsch-Franschen oorlog van 1870 vestigde hij zich met zijn zangschool te Brussel, waar hij nog woont. Hij heeft een werk geschreven, getiteld: *L'art du chant*. — Zijn dochter, Caroline, geb. 1832 te Florence, zong geruimen tijd aan de Opera's te Londen en Parijs en trad 1856 met den toonkunstenaar van den Heuvel in het huwelijk.

Dupuy (Jean Baptiste Edouard Camille), geb. 1773 te Corselles bij Neufchâtel, werd 1794 concertmeester en zanger aan de koninklijke kapel te Stockholm, waar hij later ook kapelmeester werd. Hij stierf 1822.

Dur (van het Latijnsche *durus*, hard), wordt in Duitschland gebruikt als benaming der groote-terts-toonsoort (z. GROOTE TERTS).

Durand of **Duranowsky** (August Friedrich), geb. 1770 te Warschau, leerling van Viotti te Parijs, gaf in het jaar 1795 concerten in Duitschland, nam vervolgens aan de veldtochten tegen Frankrijk deel, werd 1814 concertmeester te Straatsburg, en bleef daar tot zijn dood gevestigd. Paganini noemde hem den besten violist van dien tijd.

Durante (Angelo), geb. te Bologna, gaf 1580 te Venetië een mis en vijfstemmige madrigalen in het licht.

Durante (Octavio), uit Rome, schreef een leerboek voor den zang, dat 1614 in het licht verscheen.

Durante (Silvestro), kapelmeester te Transtevere omstreeks 1650, schreef missen en motetten voor de kerk.

Durante (Francesco), stichter van de oude Napolitaansche school, geb. 1684 te Frattamaggiore, ontving zijn opleiding van A. Scarlattien Greco, later van Pasquino en Pittone. In 1728 werd hij kapelmeester aan het conservatorium Onofrio te Napels, later aan dat van Maria di Loretto, aan hetwelk hij tot aan zijn dood, 13 Augustus 1755, verbonden bleef. Hij

is een der grootste kerkcomponisten van alle tijden. Van zijn compositiën bezit de bibliotheek te Parijs de grootste verzameling. Vele groote componisten van Italië waren zijne leerlingen, o. a. Duni, Jomelli, Paisiello, Pergolese, Piccini en Sacchini.

Durastanti (Margherita), een in haar tijd beroemde zangeres, leefde in de eerste helft der 18e eeuw te Londen.

Duret (Anne Cécile, geb. Dorlise), zangeres, geb. 1785 te Parijs, ontving haar opleiding aan het conservatoire in haar geboortestad en was van 1805 tot 1820 een sieraad van de Opéra Comique. Isouard schreef de hoofdrollen in vele zijner opera's voor haar.

Duron, koninklijk kapelmeester te Madrid omstreeks 1705. Zijn compositiën gingen 1734 bij een slotbrand grootendeels verloren; behouden zijn een *Requiem* en eenige *Cantica Sacra*.

Durst (Mathias), geb. 1815 te Weenen, was een leerling van Hellmesberger en Böhm en een goed violist, voornamelijk in het quartetspel; hij kwam 1841 in de keizerlijke hofkapel te Weenen. Van zijn compositiën zagen solostukken voor viool, duetten, quartetten en ouvertures het licht.

Durtonart, Hoogd., toonsoort der groote tert.

Durtonleiter, Hoogd., toonschaal der groote tert.

Duryer (Amand Charles), contrabassist, geb. 1827 te Parijs, was langen tijd aan het orkest der Opéra Comique verbonden en schreef een methode voor zijn instrument.

Dussek (Joh. Joseph), geb. te Wlazowicz in Boheme, stond als organist gunstig bekend. Hij stierf 1811 te Czaslau. Zijn compositiën bestaan in missen en andere kerkmuziekstukken.

Dussek (Johann Ludwig), zoon van den vorige, een der beroemdste klavierspelers uit de vorige eeuw, geb. 9 Febr. 1761 te Czaslau, bespeelde reeds op zijn vijfde jaar tamelijk goed het klavier en op zijn negende het orgel. Hij werd koorknaap te Iglau in Mähren, ontving aldaar onderricht van den koordirecteur pater Spenar en was gedurende een paar jaren organist te Kuttendorf. Vandaar begaf hij zich naar Praag, om in de philosophie te studeeren en leerde aldaar graaf Männer kennen, die hem mede naar de Nederlanden nam. Te Mechelen en te Bergen op Zoom was hij eenigen tijd organist en gaf te Amsterdam en te 's Hage eenige concerten, die veel succes hadden. In laatstgenoemde stad verschenen ook zijn eerste compositiën, bestaande in drie concerten en twaalf sonates. In 1783 begaf D. zich naar Hamburg, ten einde van het spel van Philipp Emanuel Bach te profiteeren. Een jaar later vierde hij te Berlijn groote triomfen als virtuoos op het klavier en op de harmonika, welk laatste instrument hij veel verbeterd heeft. Van Berlijn ging hij naar Petersburg en leerde den prins Karl

von Radziwill kennen, die hem tot 1786 bij zich in dienst hield. In hetzelfde jaar trad hij te Parijs aan het hof op, reisde naar Italië en keerde 1788 naar Parijs terug. De Revolutie verdreef hem uit Frankrijk; hij begaf zich naar Londen en richtte met zijn schoonvader, Domenico Corri, een muziekhandel op, welke hem niet alleen zijn vermogen kostte, maar hem ook zoozeer in schulden bracht, dat hij genoodzaakt was 1800 heimelijk naar Hamburg te vluchten. In 1802 bezocht hij, na een afwezigheid van 25 jaren, zijn vaderland weder. Bij zijn terugkeer uit Boheme leerde hij te Maagdenburg prins Louis Ferdinand van Pruisen, den leerling van Beethoven, kennen, die hem met zich mede nam naar Berlijn als leermeester en vertrouwde. Na diens dood werd D. hofmusicus bij den vorst van Isenburg en eindelijk bij Talleyrand te Parijs. Hij stierf 20 Maart 1812 te Germain en Laye. — Het getal zijner compositiën is zeer groot; zij zijn gezamenlijk bij Breitkopf Härtel verschenen

Dustmann (Louise, geb. Meyer), zangeres, geb. 1832 te Aken, ontving haar muzikale opleiding te Weenen en trad in die stad 1848 voor de eerste maal op. Zij was gedurende twee jaren aan de opera te Kassel verbonden, zong te Brunswijk, Hamburg, Berlijn, Dresden, Praag en werd 1857 als hofzangeres aan de opera te Weenen geëngageerd.

Duval (Edmond), geb. 1809 te Enghien, was eerst violoncellist en legde zich later op de geschiedenis der muziek toe.

Duval (François), violist, geb. 1738 te Parijs, was de eerste Fransche componist die, in navolging van de Italianen, sonates voor viool componeerde. Zeven boeken met dergelijke stukken van zijn hand zagen te Parijs het licht.

Duvernoy, 1° Frédéric, geb. 16 October 1765 te Montbéliard, was een virtuoos op den hoorn. Bij de oprichting van het conservatoire te Parijs werd hij tot leeraar voor dat instrument benoemd. Hij schreef een groot aantal compositiën, alsmede een methode, voor hoorn. Van hem is de benaming *Cor mixte* afkomstig. Hij stierf 17 Augustus 1838 te Parijs. — 2° Charles, broeder van den vorige, geb. 1766 te Montbéliard, was eerste clarinettist aan het theater Feydeau en stierf 1845 te Parijs; — 3° Henry Louis Charles, zoon van den vorige, geb. 16 November 1820 te Parijs, studeerde compositie onder leiding van Halévy. In 1848 werd hij leeraar aan het conservatoire. Hij componeerde vele stukken voor klavier en zangstukken.

Duvernoy (Jean Baptiste), geen familie van een der vorigen, Fransche componist en muziekonderwijzer. Zijn werken bestaan grootendeels uit arrangementen, ook schreef hij een *École du mécanisme* en een *École primaire du pianiste*.

Dux, Lat.; SUJET, Fr.; FÜHRER, Hoogd.; aanvoerder, het thema eener fuga.

Dux (Philippus), een Vlaamsch componist, leefde waarschijnlijk in de eerste jaren der 17e eeuw en gaf vijf- en zesstemmige madrigalen in het licht.

Duyschot (Johan en Rudolf), twee Nederlandsche orgelmakers, die van 1670 tot 1715 algemeen bekend waren.

Duysen (Jes Lewe), pianoforte-fabrikant te Berlijn, geb. 1 Augustus 1821 te Flensburg.

Dwarsfluit, z. FLUIT.

Dygon (John), Benedictijner monnik en uitstekend contrapuntist, zooals zijn nog heden in Engeland voorhanden werken bewijzen, werd 1497 abt van het Augustinus-klooster te Canterbury en 1512 baccalaureus in de muziek aan de universiteit te Oxford.

Dynamiek, van het Grieksche woord *δύναμις*, kracht; in het bijzonder: de leer van de kracht of sterkte der tonen.

Dynamische teekens zijn de teekens *f* (*forte*), *ff* (*fortissimo*), *p* (*piano*), *pp* (*pianissimo*), *cres.* (*crescendo*), *dim.* (*diminuendo*), in het kort: alle teekens die betrekking op de toonsterkte hebben.

Dynamometer, krachtmeter, een instrument met behulp van hetwelk men de kracht der gespannen snaren kan berekenen.

Dystonie, Gr., afwijking (z. DETONEEREN).

E.

E, Ned., Hoogd., Eng.; *mi*, Ital., Fr., Lat.; benaming van den derden toon der diatonische en van den vijfden der chromatische toonschaal, uitgaande van *C*.

E of **Ed**, Ital., en.

E dur, Hoogd., z. **E GROOTE TERTS**.

E flat, Eng., z. **ES**.

E flat major, Eng., z. **ES GROOTE TERTS**.

E flat minor, Eng., z. **ES KLEINE TERTS**.

E groote terts, Ned.; *E dur*, Hoogd.; *E major*, Eng.; *mi maggiore*, Ital.; *mi majeur*, Fr.; de harde toonsoort van *e*, met een voortekening van vier kruisen (voor *f*, *c*, *g* en *d*.)

E kleine terts, Nederl.; *E moll*, Hoogd.; *E minor*, Eng.; *mi minore*, Ital.; *mi mineur*, Fr.; de zachte toonsoort van *e*, met een voortekening van één kruis (voor *f*).

E kruis, z. **EIS**.

E major, Eng., z. **E GROOTE TERTS**.

E minor, Eng., z. **E KLEINE TERTS**.

E moll, Hoogd., z. **E KL. TERTS**.

E sharp, Eng., z. **EIS**.

E sharp major, Eng., z. **EIS GROOTE TERTS**.

E sharp minor, Eng., z. **EIS KLEINE TERTS**.

E-snaar, benaming van de hoogste snaar der viool en van de laagste der contrabas. (z. **CHANTERELLE** en **QUINT**.)

Eager (John), geb. 1782 te Norwich, bespeelde nagenoeg alle in zijn tijd gebruikelijke instrumenten en gaf ook eenige liederen en een concert voor klavier in het licht. Zijn grootste verdienste bestaat evenwel in de oprichting eener muziekschool te Kent (1820).

Ebdon (Thomas), leefde op het einde der vorige eeuw te Durham als muziekonderwijzer en gaf in het licht: 2 sonates voor klavier, een verzameling *Glees* (1780) en *Sacred Music* (1790).

Ebeling (Johann Georg), geb. omstreeks 1620, werd 1662 muziekdirecteur te Berlijn, 1668 professor in de muziek aan het Carolina-gymnasium te Stettin en stierf in laatstgenoemde stad 1676. Hij schreef vele geestelijke liederen en componeerde o. a. *Paul Gerhard's geistliche Andachten*, bestaande uit 820 vierstemmige liederen met twee violen en generalen bas (Berlijn 1666 en 1667). Ook is van hem een concert voor klavier bekend.

Eberhard (L.), kapelmeester in Hessischen dienst, componeerde o. a. een opera: *Das grausame Geschick* (1780), welke indertijd eenigen opgang maakte.

Eberhardt (Franz Joseph), geb. te Sprottau, leefde omstreeks 1750 te Breslau als beroemd orgelbouwer.

Eberhardt, organist te Schleitz, gaf 1824 het *Altenburger Chorabuch* in het licht.

Eberhardus, Benedictijner-monnik uit de 11^e eeuw, schreef: *De mensura fistularum* en *Regulae ad fundendas notas*.

Eberl (Anton), geb. 1766 te Weenen, een der beste klavierspelers uit het laatst der vorige en het begin van deze eeuw, componeerde variatiën, sonates, rondo's, phantasieën, trio's, quartetten, zangstukken en een opera. De jaren 1800—1804 bracht hij te Petersburg door, doch leefde overigens te Weenen, waar hij 1805 stierf.

Eberle (Johann Joseph), geb. omstreeks 1735 in Boheme, virtuoos op de *Viola da Gamba*, stierf 1772 te Praag. Van zijn compositiën is bekend een verzameling liederen met klavierbegeleiding (Leipzig 1762).

Eberle (Johann Ulrich), uitstekend instrumentenmaker, leefde 1749 te Praag. Zijn violen (gewoonlijk van de inscriptie: *Joannes Ubricus me fecit* voorzien), werden op even hoogen prijs gesteld als die uit Cremona.

Eberle (Oscar), violoncellist, geb. 5 Juni 1841 te Crossen aan de Oder, ontving van zijn vader, die aldaar stadsmuziekdirecteur was, het eerste onderrecht in de muziek. Toen hij zijn veertiende jaar bereikt had, zond zijn vader hem tot voortzetting zijner studiën naar Liegnitz, waar hij gedurende vijf jaren medewerkte in de uitstekende kapel van B. Bilse, het laatste jaar als solist. Aldaar maakte hij kennis met F. Grützma cher, die hem uitnodigde bij hem te Dresden te komen, ten einde zijn studiën te voltooien. Nadat hij twee jaren bij Grützma cher gestudeerd had, begaf hij zich naar Hamburg, en toen hij er niet in slaagde daar ter stede een betrekking te vinden, naar Rotterdam, waar hij eerste violoncellist aan de Hoogduitsche Opera en 1867 leeraar aan de muziekschool werd. Zoowel in die stad als op andere plaatsen van ons land trad hij herhaalde malen met grooten bijval als solist

en quartetspeler op. Hij is honorair lid van de Rotterdamsche afdeeling der Maatschappij tot bevordering der Toonkunst en van het studenten-muziekgezelschap *Sempre Crescendo* te Leiden.

Eberlin (Daniel), geb. 1630 te Neurenberg, gest. 1691 te Kassel, bekleedde achtereenvolgens de betrekkingen van kapitein in pauselijke dienst, bibliothecaris te Neurenberg, kapelmeester te Kassel, gouverneur van vele vorsten, geheimsecretaris, muntmeester, bankier en eindelijk weder kapitein. **Telemann** en **Mattheson** citeeren hem als een goed contrapuntist en violist. (Hij berekende o. a. dat de viool op tweeduizend verschillende manieren gestemd kan worden). Van zijn compositiën verschenen trio's voor viool, getiteld: *Trium variantium fidium Concordia* (Neurenberg 1675).

Eberlin (Johann Ernst), geb. te Jettenbach in Schwaben in de eerste jaren der 18^e eeuw, was hoforganist, vervolgens kapelmeester, te Salzburg, waar hij 1776 stierf. Het getal zijner opera's bedraagt 18, dat zijner oratoria 2; zijn overige werken bestaan uit kerkmuziek. **Clementi** en later **Nägeli**, hebben zijn Toccata's en Fuga's in het *Museum für Orgelspieler* opgenomen.

Ebers (Joh. Friedrich), geb. 1770 te Kassel, kwam op jeugdigen leeftijd te Berlijn in de artillerie-school, doch wijdde zich spoedig geheel aan de muziek. Na eenige reizen gemaakt te hebben werd hij 1799 vice-kapelmeester te Mecklenburg-Schwerin, later muzikdirecteur te Pesth, vervolgens te Maagdenburg en te Leipzig en eindelijk te Berlijn, waar hij 1836 stierf.

Ebert (Johann), geb. 1693 te Naumdorf, was leerling van het Kruiskoor te Dresden, studeerde te Leipzig, werd 1720 cantor te Weissenfels en 1728 te Eisenach. Zijn tenoorstem was algemeen beroemd. Van zijn compositiën kent men zes sonates voor fluit en klavier (1729).

Eberwein (Traugott Maximilian), geb. 1775 te Weimar, kwam reeds op zijn zevende jaar in de hertogelijke kapel als violist. In 1792 ging hij naar Frankfort a/M., waar hij bij **Kunze** de harmonieleer, vervolgens naar Mainz, waar hij bij **Schick** de viool bestudeerde. In 1797 werd hij hofmusicus van den vorst van Rudolstadt en 20 jaren later hofkapelmeester. Hij stierf 1831. — **Eberwein** deed veel tot verbetering van de maatschappelijke positie der toonkunstenaars. Zijn nagelaten werken (ongeveer 100 in getal), bevatten: zes opera's, verscheiden zangspelen, ouvertures, concerten, cantates, hymnes, een *Te Deum*, een Mis en een oratorium.

Eberwein, jongere broeder van den vorige, geb. 1782, stierf 1832 als kamermusicus en eerste hoboïst aan de groothertogelijke kapel.

Eberwein (Karl), jongste broeder van de beide vorige, geb. 1786 te Weimar, werd muzikdirecteur in zijn geboortestad. Zijn compositiën bestaan in opera's, ouvertures, liederen, gezangen, een en meerstemmige liederen, duetten voor viool, cantates en oratoria.

Eberwein (Maximilian Karl), klavierspeler, geb. 1831, heeft eerst te Weimar, later te Leipzig, Dresden en Berlijn naam gemaakt. Er bestaan van hem eenige compositiën voor klavier.

Ebhardt (Gotthilf Friedrich), geb. 1771 te Hohnstein, was hoforganist en muziekdirecteur te Schleitz. Van zijn compositiën verschenen in druk: *Preluden für die Orgel*; ook kent men van hem een *Schule der Tonsetzkunst* en *Die höhern Lehrzweige der Tonkunst*.

Ebio (Matthias), cantor te Husum in Holstein, aldaar geb. 1591 en gest. 1676, heeft een *Isagoge musica* en motetten in het licht gegeven.

Ebner (Karl), geb. 1812 in Hongarije, kwam op jeugdigen leeftijd te Weenen, waar hij zich in het vioolspel oefende, ging vervolgens naar Rusland, werd 1830 aan de koninklijke kapel te Berlijn aangesteld en stierf 1836 te Parijs.

Ebner (Wolfgang), geb. te Augsburg, was omstreeks 1655 hoforganist van keizer Ferdinand III. Hij schreef een Latijnsche verhandeling over de Generale Bas en gaf 1668 een Aria met 36 variatiën in het licht,

Echole (*ἐκβολή*), in het Latijn *Projectio* genaamd, was bij de Grieken een verplaatsingsteeken, dat den toon $\frac{5}{4}$ -deel verhoogde.

Eccard (Johann), geb. 1553 te Mühlhausen in Thüringen, was een leerling van Joachim Burgk, later, 1571, van Orlando Lasso, en werd 1583 vice-, 1599 gewoon kapelmeester te Koningsbergen. Hij stierf 1611 te Berlijn als keurvorstelijk kapelmeester. Van zijn compositiën worden genoemd: *Odae sacrae* (1574); *Melodien zu geistlichen Liedern* (1577); *Melodien in den 3 geistlichen Liedern v. Burgk*; *Neue Lieder mit 4 und 5 Stimmen* (1589); *Der erste Theil geistlicher Lieder auf den Choral oder gemeine Lieder durchaus gerichtet* (1597); *24 deutsche Lieder mit 4 und 5 Stimmen* (1578); *Preussische Festlieder durchs ganze Jahr* (1598). Ook bestaan van hem vele Paasch- en Hoogtijdsliederen voor 7, 9 en 6 stemmen.

Eccles (Salomon), violist en componist, leefde op het einde der 17^e eeuw in Engeland. Hij schreef: *The division violin* (Londen 1693). Op later leeftijd werd hij kwaker, verbrande al zijn instrumenten en schreef een verhandeling over de nietigheid der muziek.

Eccles (John), zoon van den vorige, geb. te Londen, was een vruchtbaar componist, hoofdzakelijk bekend door zijn opera's *Rinaldo and Armida* en *The judgement of Paris*, en werd omstreeks 1698 kapelmeester der koningin van Engeland. Hij stierf te Kingston.

Eccles (Henry), tweede zoon van Salomon E., begaf zich op jeugdigen leeftijd naar Parijs, waar hij violist aan de koninklijke kapel werd en 1742 stierf. Van zijn compositiën worden 12 sonates voor viool met basbegeleiding bijzonder vermeld.

Eccles (Thomas), broeder en leerling van den vorige, was een der beste vioolvirtuosen van Parijs. Hij keerde 1733, op verzoek van Händel, naar Londen terug.

Echalote, Fr., een stuk koper, dat, als deksel van sommige orgelpijpen, den tremulant veroorzaakt.

Échelette of **Claquebois**, Fr.; hout- en stroo-instrument (z. dit).

Échelle, Fr., toonladder (z. dit).

Echion, Grieksch toonkunstenaar, die den Kitharis bespeelde, leefde ten tijde van Juvenalis en stond in hooge gunst bij de Romeinsche vrouwen.

Echo, Fr., weergalm, die ontstaat, wanneer een geluid door een verwijderde yaste vlakke weerkaatst wordt,

Echo-fagot, een omstreeks 1830 te Napels uitgevonden instrument, welks klank, naar men zeide, groote overeenkomst met die der menschelijke stem had.

Eck (Joh. Friedrich), geb. 1756 te Mannheim, werd 1778 violist bij de hofkapel te Munchen, later concertmeester aldaar, doch trok zich 1801 uit die betrekking terug, ten einde kunstreizen te maken. Zijn compositiën bestaan uit zes vioolconcerten en een concerteerende symphonie voor twee violen.

Eck (Franz), broeder van den vorige, geb. 1774 te Mannheim, was 1801 violist in de hofkapel te Munchen. Galante avonturen noodzaakten hem deze stad te verlaten; hij begaf zich naar Petersburg en werd aldaar directeur der hofconcerten. Hij stierf 1804 in een krankzinnigengesticht te Straatsburg.

Eckart (Joh. Gottfried), geb. 1734 te Augsburg, een der beste klavierspelers uit de vorige eeuw, vestigde zich 1758 te Parijs en stierf aldaar 1809. Van zijn compositiën bestaan acht sonates voor klavier en een menuet.

Eckel (Matthias), componist uit de eerste helft der 16^e eeuw, schreef van 1530 tot 1540 een verzameling liederen en gezangen, die nog heden in de bibliotheek te Zwickau voorhanden zijn.

Eckelt (Joh. Valentin), geb. omstreeks 1680 te Werningshausen bij Erfurt, stierf te Sondershausen als organist. Belangrijk zijn de door hem gecomponeerde *Passie* en orgelstukken, nog belangrijker zijn theoretische werken: *Experimenta musicae geometrica* (Erfurt 1715), *Urterricht eine Fuge zu formiren* (1722) en *Was ein Organist wissen soll*.

Eckersberg (Joh. Wilhelm), geb. 1762 te Dresden, stierf aldaar 1821 als organist aan de Sophia-kerk. Bekend is zijn compositie van Schiller's *Das Lied von der Glocke*.

Eckert (Karl Anton Florian), geb. 1820 te Potsdam, leerling van Rungenhagen en Mendelssohn, werd 1852 kapelmeester aan de Italiaansche opera te Parijs, en was achtereenvolgens te Weenen, Stuttgart en Berlijn als kapelmeester werkzaam. Zijn meest bekende compositiën zijn de

oratoria *Ruth*, *Judith* en de opera's *Wilhelm von Oranien*, *Käthchen*, *Der Laborant* en *Das Fischermädchen*. *f 14 Oct 1879*

Eckmans (Livinus), Nederlandsch orgelmaker uit de eerste helft der 17e eeuw, vervaardigde o. a. het orgel in de kerk te Alkmaar.

Eckstein (Anton), Duitsch luitenist, leefde op het einde der 17e en in het begin der 18e eeuw en stierf 1721 te Praag.

Eclogue, Fr., herderslied.

Ecossaise, Fr., een levendige, vlugge Schotsche danswijze in 2/4-maat; vroeger ook, in sonates, een soort van *Adagio* in 3/4-maat.

Edel (Georg), hofmusicus te Weenen in het jaar 1800, schreef o. a. een Suite met variatiën, twee Serenades en stukken voor klavier.

Edele (Franz), geb. omstreeks 1805 te Stuttgart, leefde te Zürich en maakte zich zeer verdienstelijk voor de muzikale wereld aldaar.

Edelmann (Johann Friedrich), geb. 1749 te Straatsburg, was eerst advocaat, later toonkunstenaar. Behalve verscheiden kleine compositiën schreef hij voor de opera te Parijs: *Ariadne dans l'île de Naxos* en *Acte du feu*. Zijn klavierspel werd algemeen bewonderd. Hij viel, als een slachtoffer der revolutie, 1794 onder het mes der guillotine.

Edelmann (Philipp), pianist te Weenen in den aanvang der 19e eeuw, schreef variatiën, rondo's en dansen voor klavier. — Zijn dochter, Josephine E, ontving klavieronderricht van Karl Czerny en maakte vele kunstreizen door Duitschland.

Eder (Karl Kaspar), geb. 1571 in Beieren, leerling van Lang en Köhler, was een beroemd violoncellist in de kapel van den keurvorst van Trier en schreef vele compositiën voor zijn instrument.

Edling (Johann), clarinetvirtuoos, geb. te Falken bij Eisenach 1754, stierf 1786 als kamermusicus te Weimar. Behalve concerten voor clarinet componeerde hij ook symphonieën en de muziek bij het drama *Elfriede*.

Een. Het cijfer 1 beteekent de prime of den grondtoon en ook soms den eersten vinger of den duim bij de vingerzetting op instrumenten.

Benklank, UNISONUS, Lat., desamenklank van twee of meer tonen van gelijke hoogte.

Eensgestreept noemt men de octaaf tusschen de noten en

Effeminatamente, Ital., verwijfd, zwak, flauw.

Effrem (Muzio), geb. omstreeks 1560 te Bari in het koninkrijk Napels, werd 1622 kapelmeester van den hertog van Mantua.

Effrem (Alessandro), leefde, evenals de vorige, in de 16e eeuw te Bari en schreef madrigalen en Napolitaansche liederen.

Egehof (Christian), geb. 1485 te Hadamar in Nassau, componeerde Odes van Horatius en Elegieën van Ovidius.

Egendacker (Johann Cristoph), orgelmaker uit de Palts, vervaardigde 1706 het werk in den Dom te Straatsburg, hetwelk zijn zoon, Johann Rochus, 1782 met eenige stemmen vermeerderde.

Eggeling (Eduard), geb. 1813 te Brunswijk, wijdde zich, na de voltooiing zijner academische studiën, aan de muziek. Hij vestigde zich in zijn geboortestad als muziekonderwijzer, beoefende hoofdzakelijk de werken van Bach en schreef een reeks studiën voor klavier.

Egidius (Zamorensis), Spaansch Franciscaner-monnik uit de 13^e eeuw, schreef een *Ars musica*, waarin hij hoofdzakelijk de toenmaals gebruikelijke instrumenten beschrijft.

Egidius de Murius is de schrijver van een in de bibliotheek van het Vaticaan bewaarden *Tractatus cantus mensurabilis*.

Egil (Johann Heinrich), geb. 1742 te Seegräben (canton Zürich), een der beste Zwitsersche toonkunstenaars, die zich jegens zijn vaderland bijzonder verdienstelijk maakte ten opzichte der muziek, stierf 1807 te Zürich.

Egressi (B.), klavierspeler en componist uit den tegenwoordigen tijd, leeft te Pesth en heeft vele compositiën op nationale melodieën vervaardigd.

Egualle, Ital., gelijk, gelijkmatig.

Ehlers (Wilhelm), geb. 1774 te Hanover, was geruimen tijd eerste tenoor aan eenige Duitsche tooneelen, werd later regisseur te Frankfort a/M. en eindelijk mededirecteur der theaters te Mainz en te Wiesbaden. Hij stierf 1845 als zangonderwijzer te Mainz.

Ehlers (Franz), geb. 1650 te Uelzen in Luneburg, was muziekdirecteur te Hamburg en gaf motetten, getiteld: *Cantica Sacra*, in het licht.

Ehlers (Joachim), instrumentenmaker te Weenen, vond 1625 een stem-regulateur voor het klavier uit.

Ehlert (Louis), geb. 13 Januari 1825 te Koningsbergen, kwam 1845 aan het conservatorium te Leipzig, waar hij hoofdzakelijk onder de leiding van Finck studeerde. Nadat hij zijn studiën voltooid had, keerde hij naar Koningsbergen terug en ondernam daarna kunstreizen naar Weenen en Berlijn. In laatstgenoemde stad vestigde hij zich 1850 en hield zich bezig met het geven van muziekonderricht, totdat hij tengevolge van een rijk huwelijk een onafhankelijk bestaan vond. Hij werd 1871 als medebestuurder aan de klavierschool van Tausig benoemd. — Zijn compositiën bestaan in symphonieën, ouvertures, stukken voor klavier enz.; ook schreef hij vele verhandelingen over muziek.

Ehrenberg, gest. 1690 als kamermusicus te Dessau. Hij liet o. a. een opera, drie koorgezangen en zes instrumentale muziekstukken na.

Ehrenstein (Wolff von), blind componist uit dezen tijd, van wiens compositiën vele het licht zagen.

Ehrlich (Heinrich), geb. 1824, componist en hofpianist van George V van Hanover, was medewerker aan de *Augsburger Allgemeine Zeitung*.

Ehrlich (Christian Friedrich), koninklijk Pruisisch muziekdirecteur te Maagdenburg, is als componist bekend door de opera's *Die Rosenmädchen* en *König Georg*, voorts door phantasieën voor orgel en voor klavier. Hij werd 1810 te Maagdenburg geboren.

Ehrstein (Joh. Jacob Stephan von), componist, gaf 1702 een *Rosetum Musicum*, bestaande uit zes stukken voor twee violen en bas, en *XII Sinfonie a Viol. solo e Continuo* in het licht.

Eichberg (Julius), geb. 1820 te Dusseldorp, kwam op aanbeveling van Mendelssohn vroegtijdig aan het conservatoire te Brussel, werd later leeraar aan de muziekschool te Genève en ging 1857 als muziekdirecteur naar Boston. Zijn voornaamste werken zijn de opera's: *Doctor of Alcantra* en *the rose of Tyrol*.

Eichberger (Joseph), tenoor, betrad 1823 het tooneel te Pesth, ging later naar Weenen, Leipzig en Berlijn en gaf ook gastvoorstellingen te Londen. In 1848 vestigde hij zich als zangonderwijzer te Koningsbergen.

Eichhorn (Adelarius), toonkunstenaar uit het begin der 17^e eeuw, gaf 1616 te Neurenberg in het licht: *Schöne auserlesene ganz neue Intraden mit 4 Stimmen ohne Text*.

Eichhorn (Johann), geb. omstreeks 1756, was 1807 violist in de hofkapel te Mannheim. Van zijn compositiën zijn bekend 3 duetten voor violen, 3 quartetten en een quintet.

Eichhorn (Joh. Gottfr. Ernst), geb. 30 April 1822 en Joh. Karl Eduard E., geb. 17 October 1823 te Koburg (zoons van den aldaar gevestigden hofmusicus Paul E.), beiden violisten en als wonderkinderen beroemd, maakten van 1829 tot 1835, onder leiding van hun vader, kunstreizen door bijna alle landen van Europa. Beiden werden later violisten aan de hofkapel te Koburg; Ernst stierf echter reeds 1844.

Eichhorst (Karl), Duitsch clarinettist, geb. 1808 te Berlijn, was een leerling van Tausch. Van zijn compositiën verscheen niets dan een thema met variatiën voor clarinet en orkestbegeleiding in druk.

Eichler (Heinrich), mechanicus, geb. 1637 te Liebstadt in Saksen, verbeterde de fluitwerken in het orgel. Hij stierf 1719 te Augsburg.

Eichler (Ernst), Duitsch toonkunstenaar, kwam 1776 te Parijs, waar hij 1794 als muziekonderwijzer stierf. Een door hem gecomponeerd strijkkwartet is te Parijs verschenen.

Eichler (Friedrich Wilhelm), geb. 1809 te Leipzig, was een leerling van Spohr, werd 1832 eerste violist aan het orkest van het theater te Koningsbergen en vestigde zich 1847 te Londen, later te Baden-Baden.

Eichmann (Bernhardt), gaf 1784 te Berlijn drie door hem gecomponeerde symphonieën in het licht.

Eichner (Ernst), geb. 1740 te Mannheim, was 1770 fagottist aan de hertogelijke kapel te Zweibrücken, begaf zich later naar Londen, waar hij tot 1772 bleef en werd daarop aan de hofkapel te Potsdam aangesteld, waar hij 1777 overleed. — Zijn compositiën bestaan uit 21 symphonieën en 10 concerten voor fagot.

Eichner (Adelheid), zangeres, dochter van den vorige, geb. 1762 t Mannheim, was eerste zangeres aan de opera te Berlijn, waar zij 1787 overleed. Ook was zij een goede klavierspeelster en componeerde eenige liederen, die 1780 in druk verschenen.

Eichner (Ernst), Duitsch klavierspeler, leefde in de tweede helft der 18^e eeuw en gaf te Amsterdam acht bundels sonates en twee groote concerten voor klavier in het licht.

Eidenbenz (Christian Gottlob), geb. te Stuttgart 1762, aldaar gest. 1799 als hofmusicus, schreef balletmuziek, duetten voor fluiten, liederen en klavierstukken.

Eigendorfer (Georg Joseph), geb. 1745 in Beieren, was geestelijke en organist te Landshirt. Men kent van hem vele concerten en sonates voor klavier.

Eigenlijke cadans, Ned., volkomen toonsluiting.

Eigenlijke toontekens noemt men de vóór aan den notenbalk geplaatste verhoogings- of verlagingstekens, in tegenstelling van de nu en dan voorkomende verplaatsingstekens, die men toevallige noemt.

Einert (Karl Friedrich), organist, geb. 1798 te Lommatzsch in Saksen, gest. 1836 te Warschau.

Eingestrichen, Hoogd., z. EENSGESTREEPT.

Einike (Georg Friedrich), geb. 1710 te Hohlstadt in Thuringen, ontving onderricht in de muziek van Seb. Bach en Scheibe, werd cantor te Hohlstädt, later te Frankenhausen, en stierf 1770 als muziekdirecteur te Nordhausen.

Eis, Ned., Hoogd.; *mi dièse*, Fr.; *mi diesis*, Ital.; *e sharp*, Eng.; de door een kruis een halven toontrap verhoogde toon *e*. De toonsoorten *eis groote tert*s en *eis kleine tert*s komen zelden of niet voor; men gebruikt daarvoor de enharmonische toonsoorten *f groote tert*s en *f kleine tert*s.

Eiselt (Johann Heinrich), violist in de hofkapel te Dresden omstreeks 1756, was een leerling van Tartini en maakte als componist naam door eenige compositiën voor viool.

Eisenhuet (Thomas), omstreeks 1676 vorstelijk muziekdirecteur te Kempten, vervolgens koorheer te Augsburg, gaf Antiphonen, Missen en Offer-

toria, onder den titel *Harmonia sacra* (Augsburg 1675), en een theoretisch werk, *Musikalische Fundamente*, in het licht.

Elser (Anton), geb. 1800 te Praag, werd 1832 eerste fluitist te Graz en later leeraar aan het conservatorium in zijn geboortestad.

Elsert (Johann), geb. 1810 te Dresden, vestigde zich als organist te Weenen en gaf aldaar vele stukken voor orgel, hoofdzakelijk fuga's, in het licht. Hij werd vervolgens hoforganist te Dresden, waar hij 1864 stierf.

Elsfeld (Theodor), geb. 1816 te Wolfenbüttel, leerde viool bij Karl Müller te Brunswijk en compositie bij Reissiger. In 1840 werd hij hofkapelmeester te Wiesbaden, 1843 directeur der Concerts Vivienne te Parijs. Na vele reizen vestigde hij zich 1848 te Nieuw York.

Elegante en con Eleganza, Ital., sierlijk, smaakvol, fijn.

Élégie, Fr., ELEGIA, Ital., treurzang, klaagzang.

Éléments métriques, Fr., maatleden (z. dit).

Eler (André), Fransch componist en theoreticus, geb. omstreeks 1764 in den Elzas, kwam op jeugdigen leeftijd te Parijs, waar hij door zijn compositiën voor blaasinstrumenten gunstig bekend werd en 1816 een plaats als leeraar aan het conservatoire verkreeg. Hij stierf 1821. In de bibliotheek van genoemde inrichting is, onder den titel: *Collection Eler*, een door hem verzamelde bundel compositiën uit de 16^e eeuw voorhanden.

Eleutheros, Grieksch zanger, die, volgens Pausanias (*Phoc. lib. 10*) wegens zijn voortreffelijk gezang den eersten prijs in de Pythische spelen verwierf, hoewel hij geen eigen compositie voordroeg.

Elevatio, Lat., beteekent op muzikaal gebied 1° het opheffen van de hand op de arsis der maat; 2° de arsis of het slechte maatdeel zelf; 3° de verheffing der ambitus (z. dit) eener melodie boven haar sluittoon; 4° een motet of ander muziekkstuk, dat in de R. K. kerk onder de Mis, bij de opheffing der Hostie, gezongen wordt. — *Elevatio vocis* beteekent verheffing der stem.

Elford (Richard), Engelsch tenoorzanger in de koninklijke kapel te Londen, leefde in den aanvang der 18e eeuw; de beste componisten van dien tijd, o. a. Weldon, schreven compositiën voor hem.

Elias Salomonis, muzikaal monnik uit de 13e eeuw, leefde in het klooster te St. Astère (Périgord). Hij schreef een *Scientia artis musicae*, welke zich in de Ambrosiaansche bibliotheek te Milaan bevindt.

Eliason (Eduard), violist en componist, geb. 1811 te Frankenthal, was leerling van Baillot te Parijs en van Rinck. Hij leefde langen tijd te Londen, waar hij muziekdirecteur aan de opera in Drurylane-Theatre was, doch keerde 1842 naar Duitschland terug en vestigde zich te Frankfort a/M.

Elimos, Gr., een phrygische fluit uit laurierhout vervaardigd.

Elisi (Filippo), Italiaansch zanger, vierde 1750 te Londen groote triomfen.

Elkamp (Heinrich), geb. 1812 te Itzehoe in Holstein, leefde te Hamburg en gaf aldaar verscheiden zijner compositiën, o. a. de oratoria *Paulus* en *Dië heilige Zeit*, in het licht. Na een tienjarig verblijf te Petersburg keerde hij 1852 naar Hamburg terug.

Ella (John), geb. omstreeks 1798 in Engeland, was langen tijd violist in het opera-orkest der *Philharmonic society* te Londen en richtte daar ter stede de *Musical Union* op.

Eller (Louis), violist, geb. 1820, liet zich reeds op negenjarigen leeftijd in het openbaar hooren en maakte kunstreizen door bijna alle landen van Europa. Hij stierf 1842 te Pau.

Ellerton (John Lodge), geb. 1807 te Chester, begon op jeugdigen leeftijd de muziek te beoefenen en voltooide zijn studiën te Rome onder leiding van den kapelmeester Terriani. De vrucht zijner studiën waren vele compositiën, o. a. een muzikaal Epos: *The bride of Salerno*, met hetwelk hij den titel van doctor aan de universiteit te Oxford behaalde.

Ellevion (Jean), geb. 1769 te Rennes, beroemd tenorist, was gedurende vele jaren een steun der Opéra-comique te Parijs, waar hij 1842 stierf. Voor hem schreef Mehul zijn *Joseph*.

Elliot, een der beste Engelsche orgelmakers, geb. 1782 te Londen.

Ellipsis, Gr., uitlating. In de taalkunde bestaat de ellipsis daar, waar een woord gemist wordt, dat, om de uitdrukking grammatisch volledig te maken, moet aangevuld worden; in de muziek verstaat men er onder de uitlating van een toon of van een accoord bestemd tot verbinding van twee accoorden, b. v.

gende voorbeelden:

Elmenrich (Joh. Baptist), geb. 1770 te Neubreisach, baszanger, trad 1792 voor het eerst te Frankfort a/M. op en bleef in die stad tot 1800. Vervolgens maakte hij vele kunstreizen, zong te Weimar, Kassel, Leipzig en Amsterdam en maakte 1801 te Parijs in de Italiaansche opera *furore*. Daarna

begaf hij zich naar Londen, keerde 1803 naar Duitschland terug en werd 1807 kamerzanger te Munchen. Zijn stem was schoon en buigzaam en had een omvang van *contra-Bes* tot de eensgestreepte *g*. Er bestaan van zijn compositie eenige gezangen met orkestbegeleiding.

Elmi (Domenico), Italiaansch toonkunstenaar uit Venetië, 1760 in hoogen ouderdom gestorven, moet, volgens Laborde, een voortreffelijk kerkcomponist en altist geweest zijn.

Eloy, een der oudste bekende contrapuntisten, die waarschijnlijk op het einde der 14e eeuw leefde en een Franschman of een Nederlander was. Van zijn compositiën bestaat slechts ééne mis, getiteld: *Dixerunt discipuli*, welke in het archief der pauselijke kapel te Rome voorhanden is. De *Kyrie* en *Agnus Dei* daaruit zijn in de hofbibliotheek te Weenen te vinden.

Elsberger (Joh. Christoph Zacharias), geb. 1736 te Regensburg, stierf 1790 als cantor en geheimschrijver te Sulzbach. Hij heeft geheele verzamelingen kerkmuziek, klaviersonates en een opera: *Der Barbier von Sevilla*, gecomponeerd.

Elsbeth (Thomas), geb. te Neustadt (Franken) omstreeks 1600, leefde te Frankfort a. d. O., later waarschijnlijk te Liegnitz. In de bibliotheek van het gymnasium aldaar zijn 24 zesstemmige motetten van hem voorhanden. In dezelfde stad zijn ook zijn overige compositiën in druk verschenen.

Elsner (Joseph), geb. 1749 te Grotkau in Silezië, kwam 1792 als muziekdirecteur te Lemberg en werd 1815 directeur van het conservatorium te Warschau, waar hij 1846 stierf. Zijn compositiën bestaan uit 40 Poolsche opera's, melodrama's, balletten en kerkmuziekstukken.

Elst (Johan van der), Augustijner-monnik te Gent, geb. in den aanvang der 17^e eeuw op het slot Meulenakers in Brabant, leerde de toonkunst in Frankrijk, waarheen hij zich op jeugdigen leeftijd begeven had. Ook na zijn terugkomst in zijn vaderland hield hij zich te Gent onafgebroken met de theorie der muziek bezig er vond een nieuw notensysteem uit, volgens hetwelk voor de door kruisen verhoogde noten de syllabes *it*, *ri*, *fi*, *sil* en *li*, voor de door een mol verlaagde de syllabes *ra*, *ma*, *sal*, *le*, *sa* gebezigd werden. Dit systeem zette hij uiteen in het geschrift: *Notae augustinianaë sive musices figuræ seu notæ novæ concinnendis modulis facilioris, tabulatis organicis exhibendis aptiores* (Gent 1657) en in de verhandeling: *Den ouden en de nieuwen Grondt van de Musike* (Gent 1662).

Elster (Dr. Daniel), zangmeester en componist, geb. te Thuringen, leefde omstreeks 1835 te Schleusingen en vestigde zich later te Basel, waar hij onderricht in de muziek gaf en directeur eener zangvereniging werd. Hij stierf 19 December 1857 te Wittingen bij Baden. Als componist is hij bekend door een- en meerstemmige gezangen en liederen; ook was hij de

vervaardiger van een leerboek der elementaire muziek en van een volkszangboek.

Elvey (Dr.), Engelsch orgelvirtuoos en voortreffelijk kerkcomponist, geb. omstreeks 1810, verkreeg 1831 den graad van doctor aan de universiteit te Oxford en werd later organist aan de St. George-kerk te Windsor. Hij is de componist van een menigte werken op het gebied der kerkmuziek. In 1871 werd hij, tegelijk met Sterndale Bennet, tot ridder benoemd.

Elwart (Antoine Elie), geb. 1808 te Parijs, werd 1836, toen hij uit Rome terugkeerde, tot leeraar aan het conservatoire in zijn geboortestad aangesteld. Hij heeft vele missen en koren gecomponeerd en ook eenige verhandelingen over muziek geschreven.

Elze (Clemens Theodor), geb. 1830 te Oranienbaum in Dessau, was een leerling van Fr. Schneider en Hauptmann en werd 1852 organist te Laibach.

Embach (Karel), instrumentenmaker, hoofdzakelijk van koperen instrumenten, leefde te Amsterdam en verkreeg 1824 van de Nederlandsche regeering een patent voor zijn hoorns en trompetten. — Zijn zoon, Louis E., ontving muzikaal onderricht in zijn geboortestad. Een door hem gecomponeerde ouverture, bekroond door de Maatschappij tot bevordering der Toonkunst, werd ook in Duitschland uitgevoerd.

Embaterion, Gr., zekere krijgsvang bij de oude Spartanen.

Embellissement, Fr., versiering der melodie door bijtonen (z. GRUPETTI.)

Embouchure, Fr., mondstuk van blaasinstrumenten; ook het toongeven op de fluit.

Emde (Christian), Duitsch instrumentenmaker, geb. 1806 in het vorstendom Waldeck, vond in Spohr een bewonderaar zijner kunst. In 1836 vestigde hij zich te Leipzig en richtte daar een instrumentenfabriek op. Nog bij zijn leven nam hij zijn zoon, Friedrich E., geb. 1837, als deelgenoot in de zaak op; deze zette 1866 de zaak alleen voort.

Emmerig (Joseph), Duitsch kerkcomponist, geb. 1772 te Kemnath in Beieren, was praefect en koördirecteur van het seminarie St. Emmeran te Regensburg. Van zijn vele compositiën worden vooral een *Stabat Mater* en de *Vesperae solennes* geroemd.

Emmert (Joseph), geb. 1732 te Kitzingen in Franken, werd hoofdzakelijk wegens zijn muzikale verdiensten 1760 tot schoolrector te Schillingsfürst, later, 1773, tot koördirecteur aan de universiteit te Würzburg benoemd. Hij stierf 1809 als kapelmeester in laatstgenoemde stad. Hij componeerde missen, korallen en ook eenige opera's. — Zijn zoon, Adam Joseph E., geb. 1765 te Würzburg, was archivaris te Salzburg en componeerde opera's, een *Te Deum*, vierstemmige cantates en liederen.

Empater les tons, Fr., de tonen in elkander doen vloeien.

Empfindung, Hoogd., gevoel (z. dit).

Emphasis, Gr., nadruk of klem op een of meer tonen.

Enarmonico, Ital., z. ENHARMONISCH.

Encke (Heinrich), geb. 1811 te Neustadt in Beieren, was te Jena, later te Leipzig, als muziekonderwijzer werkzaam. Hij stierf 1859 in laatstgenoemde stad. Als componist is hij alleen bekend door vele walzen.

Enckhausen (Heinrich Friedrich), geb. 1799 te Celle, leefde te Berlijn, waar Aloys Schmitt hem tot een degelijk klavierspeler vormde, later te Hanover als organist. Hij heeft vele stukken voor klavier, liederen en kerkmuziekstukken (o. a. de 130^e psalm) gecomponeerd.

Encore, Fr., nog eens, hetzelfde als *Da Capo* en *Bis*.

Endematie, Gr., een danswijze, gebruikelijk bij de oude Argiërs.

Enderle (Wilhelm Gottfried), geb. 1722 te Baireuth, leefde te Berlijn en Würzburg en stierf 1793 als concertmeester te Darmstadt. Hij was niet alleen als violist, maar ook als componist, zeer gunstig bekend; doch slechts weinige zijner compositiën zijn in het licht verschenen.

Endter (Christian Friedrich), geb. 1728 te Hamburg, werd 1746 organist te Buxtehude, 1756 te Altona. Hij stierf 1793. Vele liederen en cantates van hem zijn in druk verschenen.

Endter (J. N.), sedert 1848 directeur der liedertafel te Kassel, heeft stukken voor klavier, motetten en een oratorium: *Der verlorene Sohn*, in het licht gegeven.

Energia, Ital., kracht, veerkracht, nadruk.

Energico, Ital., krachtig, veerkrachtig, met nadruk.

Enge harmonie, z. HARMONIE.

Engel (Karl Immanuel), geb. te Pechnitz bij Döbeln in Saksen, waar hij 1795 stierf, was organist, later opera-directeur te Leipzig. Van zijn compositiën zijn stukken voor klavier, liederen en fuga's gedrukt.

Engel (David Hermann), geb. te Ruppin 1816, was een leerling van Friedrich Schneider en Adolph Hesse, leefde 1841—48 te Berlijn, werd 1849 organist aan den Dom te Merseburg, later muzikdirecteur aldaar, en verkreeg een gouden medaille voor een door hem vervaardigd koraalboek. Men heeft van hem stukken voor orgel en voor klavier, psalmen, het oratorium *Winfried* en de operette *Prinz Carneval*. Ook schreef hij eenige verhandelingen, o. a. *Zur Geschichte des Orgelbauwesens*.

Engelberts (Karel Maria), een Hollandsch schrijver, gaf volgens Forkel (*Literatur*, 479) een *Verdediging van de eer der Hollandschen Natie, en wel ten aanzien van de Musijk* (1777) en *Aanmerkingen op E. M. Engelberts Verdediging* in het licht.

Engelbertus of **Angilbertus**, geb. aan den Moezel, was omstreeks 961 abt aan het Martijn-klooster te Trier, en schreef een verhandeling: *De Monochordo*. — Een andere geestelijke, met name Engelbertus, was in de 13^e eeuw abt van het klooster Admont in Obersteyer en schreef vier verhandelingen over de muziek, welke in de bibliotheek van het klooster voorhanden zijn.

Engelbrecht (Karl Friedrich), organist en componist, geb. 1817 te Kyritz in Brandenburg, was organist te Havelberg. Van zijn compositiën verschenen orgelfuga's in druk.

Engelhardt (Salomo), cantor te Eisleben omstreeks 1610, gaf een verzameling compositiën van meesters uit zijn tijd, onder den titel: *Musikalisches Streitkränzlein*, in het licht.

Engelmann (Georg), Duitsch toonkunstenaar, geb. te Mansfeld in de tweede helft der 16^e eeuw, kwam omstreeks 1620 als »Universitätsmusicus» te Leipzig en gaf aldaar een *Quodlibetum latinum* voor vijf stemmen en drie bundels *Paduanen* en *Gaillarden* in het licht.

Engelmann (Bernhard), violoncellist, geb. 1816 te Querfurt, ontving onderricht van Kummer en was achtereenvolgens in vele orkesten, ook te Leipzig, werkzaam.

Engelsche hoorn of **Althobo**, Ned.; ENGLISCHES HORN, Hoogd.; COR ANGLAIS, Fr.; CORNO INGLESE of OBOE DA CACCIA, Ital.; een instrument van gebogen vorm, welks uitvinder niet bekend is. Ten tijde van Bach werd het algemeen gebruikt. In de laatste jaren der vorige eeuw kwam het in verval, totdat Rossini, Berlioz, Meyerbeer, Halévy en andere componisten het weder in het orkest invoerden. Ook Wagner heeft er in zijn partituren groot gebruik van gemaakt. — De Engelsche hoorn heeft een omvang van *f* tot *c'''*; zijn tonen klinken een quint lager, dan zij genoteerd staan; zij spreken moeilijker en langzamer aan dan op de hobo; derhalve zijn snelle passages moeilijk uit te voeren. — In den laatsten tijd heeft men in Duitschland Engelsche hoorns van nieuwe constructie vervaardigd; hun toon is krachtiger en schooner dan die van de oude Engelsche hoorns en zij zijn onder den naam ALTHOBO's algemeen bekend geworden.

Engelsche muziek, z. MUZIEKGESCHIEDENIS.

Engelsch violet, een verouderd snaarinstrument, overeenkomst hebbende met de *Viola d'amour*. Ook noemde men vroeger aldus de omstemming der viool, ten einde zekere dubbele grepen en arpeggio's te kunnen uitvoeren.

Engführung, Hoogd.; RISTRICIO, Lat.; RISTRETTO, STRETTO, Ital.; behoort tot de bestanddeelen van een fuga. Men verstaat er onder het intreden van het thema, of van den Comes (z. dit), in de eene stem, voordat het in de andere ten einde is. Een Engführung kan tusschen twee, drie of meer stemmen plaats hebben. Voorbeelden van deze verschillende soorten vindt men o. a.

in de *Fuga I a 4 voci* uit het *Wohltemperirte Klavier* van Bach. Het thema en het eerste antwoord van deze fuga luiden:

Een tweestemmige Engführung vindt men in de zevende en achtste maat:

Een driestemmige in de tiende, elfde en twaalfde maat:

Een vierstemmige in de zestiende en zeventiende maat:

De Engführung is volledig, wanneer het thema in elke stem *in zijn geheel* optreedt; onvolledig, wanneer dit niet het geval is. In de fuga in *Bes-kleine tert*s van Bach (*Wohltemperirte Klavier*) heeft men voorbeelden van Engführung in de *tegenbeweging*:

Ook zijn er Engführungen, waarbij het thema vergroot of verkleind voorkomt, of waarbij maatverschuiving plaats heeft. Zie voorts het woord **FUGA**.

Engstfeld (Peter Friedrich), geb. 1793 te Heiligendorf in Westpha-

len, was muziekonderwijzer te Duisburg en schreef vele leerboeken der muziek.

Enharmonisch heeten twee tonen, die, van twee verschillende toontrappen afgeleid, slechts als *een* toon, op dezelfde hoogte, aangemerkt worden, ofschoon eigenlijk tusschen beide een klein verschil van toonhoogte bestaat, welk verschil door de gelijkzwevende temperatuur van ons tegenwoordig toonstelsel opgeheven wordt. (Op strijkinstrumenten wordt dit verschil door goede spelers nog in het oog gehouden). Zoo is eigenlijk *cis* hooger dan *des*, en beide tonen behooren aan verschillende toontrappen, maar worden aangenomen op dezelfde hoogte te staan. In de 17^e eeuw hadden de toetseninstrumenten nog voor elk dezer tonen bijzondere toetsen (z. TOONSTELSEL EN TEMPERATUUR).

Enharmonische accoorden zijn accoorden, wier klank, volgens ons tegenwoordig toonstelsel, gelijk, wier notering verschillend is, b. v.

Enharmonisch toongeslacht was bij de Grieken datgene, bij hetwelk tusschen twee halve tonen een aan de schaal geheel vreemde toon ingelascht, en diengevolge de halve toon in twee kwarttonen verdeeld werd; *Aristoxenos* noemde dezen kwarttoon Enharmonische Diesis (z. GRIEKSCHE MUZIEK).

Enharmonische toonschaal is die volgorde van toontrappen, welke elk interval in zijn natuurlijke gedaante, en tevens verhoogd en verlaagd, bevat, b. v.

Enharmonische verwisseling noemt men het in de plaats treden van den eenen enharmonischen toon voor den anderen.

Enno (*Sebastiano*), Italiaansch componist uit het midden der 17^e eeuw, was, naar alle waarschijnlijkheid de eerste, die de uitdrukkingen *Adagio*, *Affettuoso*, *Presto*, *Da Capo* e. a. gebruikte.

Ensemble, Fr., te zamen, allen, met elkander; *morceau d'ensemble*, de in opera's en oratoria voorkomende, meer dan vierstemmige, zangstukken. Onder een goed ensemble verstaat men de nauwkeurige overeenstemming van alle instrumenten en stemmen bij de uitvoering van een muziekstuk.

Entonner, Fr., aanheffen.

Entr'acte, Fr., tusschenbedrijf, de muziek tusschen twee bedrijven van een opera of tooneelstuk.

Entrata, Ital.; **ENTRÉE** Fr.; inleiding, introductie tot een muziekstuk.

Epiglossis, Gr., tong aan de tangenten der klavieren.

Epigonion, Gr., een snaarinstrument bij de oude Grieken, met 40 snaren, an welke verscheidene *unisono* gestemd waren.

Epilenion, Gr., een danswijze ter eere van Bacchus.

Epinette, Fr., z. SPINET.

Epinikion, Gr., triomflieder, waarmede de Grieken de overwinnaars in den wedstrijd begroetten.

Epidion, Gr., begrafenislied.

Epiproslambanomenos, Gr., de laagste toon van het oud-Grieksche stelsel, overeenkomende met onze *G* van de groote octaaf.

Episcopus (Melchior), Duitsch theoloog, omstreeks 1600 pastoor en superintendant te Koburg, componeerde een zesstemmige passie: »*Christi agonizantis*, etc." (Koburg 1608).

Episympnaphé, Gr., de toonreeks der drie naar volgorde aan elkander gevoegde tetrachorden bij de oude Grieken.

Episode, Fr., (van het Grieksche woord ἐπισόδιον), tusschenzin, tusschenzang, inlassching, uitweiding.

Epistrophe, Gr., terugkeer, herhaling eener melodie uit de eerste afdeelingen van een symphonie in de laatste afdeeling.

Epithalamion, Gr., bruiloftslied bij de oude Grieken.

Epitritos, Gr., zekere verhouding van intervallen in de Grieksche muziek; ook een versvoet van één korte en drie lange syllabes (— — —).

Epizeuxis, Gr., de herhaling van een woord of van een motief, om nadruk aan den zin te geven.

Epp (Friedrich), zanger, geb. 1747 te Neuheim bij Heidelberg, werd 1777 als eerste tenoor aan de opera te Mannheim aangesteld.

Eppinger (Heinrich), vioolvirtuoos, leefde op het einde der 18e eeuw te Weenen en componeerde dansen en variatiën.

Eppstein (Julius), geb. 1832 te Agram, leeft als klavieronderwijzer te Weenen en geldt voor een der beste klavierspelers uit die stad.

Érard (Sebastien), geb. 1752 te Straatsburg, begaf zich 1768 naar Parijs, waar hij 1770 een pianoforte- en harpenfabriek oprichtte, die nog heden een der eersten van de wereld is. Zijn broeder, Jean Baptiste, associeerde zich met hem. Bij het uitbreken der Revolutie ging hij naar Londen en richtte daar een tweede fabriek op. Na zijn terugkeer in Frankrijk bouwde hij alleen pianoforte's volgens Engelsch model, maar in hooge mate verbeterd. Hij stierf 1831 op zijn kasteel Muette bij Parijs. — Zijn neef en erfgenaam, Pierre E. zette de zaak voort. Hij stierf 1855.

Erba, Milaneesch violist, leefde te Rome en gaf 10 *Sonate da camera* (Amsterdam 1736) in het licht.

Erbach (Christian), geb. te Algersheim in de Palts, stierf 1628 als Domorganist te Augsburg. Zijn belangrijke compositiën (*cantica sacra*) zijn bijna alle in de Dombibliotheek te Augsburg voorhanden.

Erck (Heinrich Karl), geb. 1808 te Berlijn, ontving op zeer jeugdigen leeftijd onderricht in de muziek en speelde reeds, toen hij nauwlijks zeven jaren telde, de altpartij in strijkquartetten. Op negenjarigen leeftijd begon hij de hobo te beoefenen en maakte onder leiding van Braun groote vorderingen op dit instrument. Later ontving hij van F. Schneider les in de compositie en trad als hoboïst in dienst bij een Pruisisch muziekcorps. In 1832 verliet hij den dienst en werd aan het operagezelschap van van Zieten te Amsterdam geëngageerd. Hij vestigde zich voor goed in laatstgenoemde stad en werd eerste hoboïst aan den stadsschouwburg, welke betrekking hij tot aan zijn dood, 28 Juli 1840, vervulde. Van zijn compositiën zijn eenige door de Maatschappij tot bevordering der Toonkunst bekroond; een symphonie voor groot orkest verscheen te Utrecht in het licht.

Ercoleo (Marzio) of **Erculei**, hofmusicus van den hertog van Modena, geb. 1623 te Stricoli, gest. 1706, heeft een werk over kerkgezag, *Il musico ecclesiastico* (Modena 1686), en ook eenige kleinere verhandelingen vervaardigd. Van zijn compositiën is het oratorium *Il Battesimo* (1682) bekend.

Erdmannsdörfer (Max), componist, geb. 14 Juni 1848 te Neurenberg, waar zijn vader stadsconcertmeester was, ontving zijn muzikale opleiding aan het conservatorium te Leipzig. Na de voltooiing zijner studiën vestigde hij zich als muziekonderwijzer in zijn geboortestad en bracht er 1870 zijn eerste groote compositie, de ouverture *Gustav Wasa*, ten gehoor. Niet lang daarna werd hij tot hofkapelmeester te Sondershausen benoemd, welke betrekking hij nog heden vervult. Van zijn compositiën verdienen bijzondere vermelding: het sprookje *Prinzessin Ilse*, voor soli, koor en orkest en de opera *Schneewittchen*. Ook heeft hij vele stukken voor klavier, albumbladen en liederen geschreven.

Eremita (Giulio), organist te Ferrara, waar hij 1551 geboren werd, gaf drie bundels madrigalen in het licht, welke in verscheiden verzamelingen verspreid zijn.

Ereti (Francesco), kapelmeester te Ravenna in de eerste helft der 17^e eeuw, componeerde *Salini e vespri a 5 voci* (Venetië 1632).

Erfurt (Karl), geb. 1807 te Maagdenburg, was muziekdirecteur te Hildesheim en componeerde Rondo's, Variatiën, enz.

Erich (Daniel), organist te Küstrow omstreeks 1730, was een leerling van Buxtehude en gaf vele suites voor klavier in het licht.

Erk (Ludwig), geb. 1807 te Wetzlar, sedert 1837 koninklijk muziekdirecteur te Berlijn, richtte aldaar 1836 het Domkoor, 1853 een tweede zangvereeniging voor gemengd koor op. Zijn liederen-verzamelingen, alsmede zijn bemoeiingen ten opzichte van den mannenzang, hebben hem algemeen bekend gemaakt. — Zijn vader, Adam Wilhelm Erk, geb. 1779 te Kerff

in Saksen-Meiningen, was organist te Wetzlar en componeerde eenige orgelfuga's, die 1832 in druk verschenen.

Erkel (Franz), geb. 1810 te Gyula in Hongarije, was kapelmeester te Pesth en maakte als componist naam door zijn opera Stanislas Hunyady en door zijn Hongaarsche liederen.

Erl (Joseph), geb. 1811 te Weenen, was tenorist te Pesth, later te Berlijn en eindelijk te Weenen. Hij werd 1842 tot hofkapelzanger benoemd.

Erlach (Friedrich von), geb. 1708 te Berlijn, was van zijn jeugd af blind, speelde meesterlijk klavier en fluit en componeerde bijna dagelijks nieuwe muziekstukken. Hij stierf 1752, volgens anderen 1772.

Erlanger (Max), violist, geb. omstreeks 1810 te Frankfort, was eenigen tijd muzikdirecteur te Halle, doch keerde 1844 naar zijn geboortestad terug.

Erlebach (Philipp Heinrich), geb. 1657 te Essen, stierf 1714 als kapelmeester te Rudolstadt. Hij heeft compositiën in velerlei genres geschreven.

Ernemann (Moritz), geb. 1800 te Eisleben, was 1822 leeraar in het klavierspel aan het conservatorium te Warschau. Van 1833 tot 1836 bevond hij zich te Breslau, doch keerde daarop naar de hoofdstad van Polen terug, alwaar hij talrijke compositiën — o. a. liederen en divertissements — in het licht gaf.

Ernst (Franz Anton), violist, geb. 1745 te Georgenthal in Bohme, studeerde in de Rechten, doch wijdde zich later aan de muziek en werd 1778 concertmeester te Gotha, waar hij 1805 stierf. Hij componeerde veel voor de viool; vermelding verdient vooral zijn concert in *Es*. Ook maakte hij een bijzondere studie van de constructie der viool, zooals blijkt uit zijn verhandelingen: *Etwas über den Bau der Geige*, verschenen in de *Leipziger allgemeine Zeitung*.

Ernst (François), altspeler in de Groote Opera te Parijs gedurende de jaren 1786—1800, gaf 1792 te Parijs een aantal suites voor 2 clarinetten, 2 hoorns en 2 fagotten in het licht.

Ernst (Christian Gottlieb), geb. 1778 te Silberberg in Silezië, werd 1798 organist te Ohlau; maakte zich door de oprichting van een concert-instituut in die stad verdienstelijk en componeerde veel, hoofdzakelijk sonates.

Ernst (Heinrich Wilhelm), een der beroemde violisten uit deze eeuw, werd 1814 te Brünn geboren en toonde reeds in zijn vroegste jeugd grooten aanleg tot het vioolspel. Hij ontving zijn muzikale opleiding aan het conservatorium te Weenen, waar hij door Böhlm in het vioolspel, door Seyfried in de compositie onderricht werd. In 1830 ondernam hij zijn eerste kunstreis, ging over Munchen, Frankfort a/M. naar Parijs en studeerde in laatstgenoemde stad nog langen tijd bij De Bériot. In 1834 vervolgde hij zijn kunstreizen door bijna geheel Europa en vestigde zich eerst 1844 te Londen.

Een ruggemergstering ondermijnde zijn gezondheid; van lieverlede moest hij zijn optreden in concerten staken en zich eindelijk geheel van het vioolspel onthouden. Hij stierf 14 October 1865 te Nizza. Zijn spel was voortreffelijk, zoowel wat de techniek als de voordracht betreft. Van zijn compositiën voor de viool zijn de *Élégie*, de phantasie op motieven uit *Otello* en *Le carnaval de Venise* — een navolging van de gelijkkluidende compositie van Paganini — wereldberoemd geworden.

Eroico, Ital.; **HÉROIQUE**, Fr.; heldhaftig, stoutmoedig, krachtdadig.

Erotica, Gr., minnezangen.

Errars (Jean), Oud-Fransch dichter en toonkunstenaar uit de 14e eeuw, van wiens gedichten en compositiën nog 24 gezangen in de Staatsbibliotheek te Parijs voorhanden zijn.

Ersellus (Johann Christoph), omstreeks 1763 organist aan de St. Jacobs-kerk te Freiberg, werd door Agricola een der beste orgelspelers van Duitschland genoemd.

Ertel (Sebastian), Benedictijner-monnik te Weißenstephan bij Freising in de aanvang der 17^e eeuw, later in het klooster Gersten in Oostenrijk, gaf *Symphoniae sacrae* voor zes tot tien stemmen en een achtstemmig *Magnificat* in het licht. Voorts verschenen van zijn compositiën in druk: 6 *Missaes* 7, 8, et 10 *voc. ad organum accomodatis* (München 1613).

Erythraeus (Gotthard), componist van geestelijke gezangen, geb. omstreeks 1560 te Straatsburg, werd 1587 magister te Altdorf, 1595 cantor en muziekonderwijzer aan het gymnasium aldaar en 1609 rector aan de stadsschool, welke betrekking hij tot 1617 bekleedde. Van hem zijn in druk verschenen: *Psalmet Cantica varia ad notas seu Tonum musicum adstrictum* en *Dr. M. Lutheri, und anderer gottesfürchtiger Männer Psalmen und geistliche Lieder; in vier Stimmen gebracht* (Neurenberg 1608). — Niet met hem te verwarren is de in denzelfden tijd levende Janus Nicius Erythraeus, pseudoniem voor Giovanni Vittorio Rossi (z. dezen).

Es, Nederl., Hoogd.; *mi bémol*, Fr.; *mi bimmolle*, Ital.; *e flat*, Eng.; de een halven klanktrap verlaagde derde toon der diatonische schaal, uitgaande van *c*.

Es dur, Hoogd., z. **ES GROOTE TERTS**.

Es groote terts, Nederl.; *Es dur*, Hoogd.; *mi bémol majeur*, Fr.; *mi bimmolle maggiore*, Ital.; *e flat major*, Eng.; de harde toonsoort van *Es* met een voortekening van drie mollen (voor *b*, *e* en *a*).

Es kleine terts, Nederl.; *Es moll*, Hoogd.; *mi bémol mineur*, Fr.; *mi bimmolle minore*, Ital.; *e flat minor*, Eng.; de zachte toonsoort van *Es*, met een voortekening van zes mollen (voor *b*, *e*, *a*, *d*, *g* en *c*).

Es-es of **Eses**, Nederl., Hoogd.; de door een dubbele mol verlaagde toon *e*.

Eschborn (Karl), Duitsch toonkunstenaar, was 1830 concertmeester te Mannheim, 1842 muziekdirecteur te Keulen en 1845 te Aken. In 1847 bracht hij te Amsterdam zijn opera *Bastards oder das Stiergefecht* ten tooneele. Ook is hij als componist van zangstukken bekend.

Eschenbach (Wolfram von), een der voortreffelijkste dichters en zangers uit de 13^e eeuw, was van adelijk geslacht, doch arm, zoodat hij genoodzaakt was met de kunst zijn brood te verdienen. Van de vrijgevigheid der vorsten levend, trok hij als reizende zanger van de eene plaats naar de andere. In 1204 kwam hij aan het hof van den Landgraaf Herman van Thüringen en schitterde onder de zangers van de Wartburg. Hij stierf in 1219 of 1225. De beroemdste zijner werken zijn epische gedichten, als: *Parzival*, *Titurel* en *Wilhelm van Orange*, die nog heden als meesterstukken van middenhoogduitsche poëzie bewonderd worden. Zijn liederen bestaan grootendeels uit *Wachterliederen* en *Dagliederen*, welke soort van dichtstukken, volgens sommigen, door hem uitgevonden is.

Eschmann (Julius Karl), componist, geb. 1825 te Winterthur, leefde tot 1852 te Kassel, waar hij vele compositiën voor klavier, voor klavier en viool enz. vervaardigde. Van Kassel begaf hij zich naar Zürich, waar hij zich nog heden hoofdzakelijk met het geven van klavier-onderricht bezig houdt.

Escobedo (Bartolomeo), z. SCOBEDO.

Escovar (Andre de), Spaansch toonkunstenaar uit de 17^e eeuw, stierf als cantor te Coimbra in Portugal, en schreef het werk: *Arte Museca, para tanger o instrumento da charamelinha*.

Escovar (João de), Portugeesch dichter en toonkunstenaar uit de 17^e eeuw, componeerde een verzameling motetten, welke 1620 te Lissabon het licht zag. In de koninklijke bibliotheek te Lissabon bevindt zich onder zijn naam eene *Arte de musica*, etc.

Escribano (Juan), Spaansch zanger, was op het einde der 15e eeuw aan de pauselijke kapel verbonden.

Escudier (Marie en Léon), de eerste geb. 1819, de tweede 1821 te Chastel-Caundy, zijn op muzikaal gebied hoofdzakelijk bekend door de oprichting der tijdschriften *La France musical* en *l'Art musical*; hun streven was, de nieuwe Italiaansche muziek in Parijs te bevorderen en de Duitsche muziek te onderdrukken.

Esensa (Salvador), toonkunstenaar van Spaansche afkomst, leefde omstreeks 1540 te Modena en gaf 1566 te Venetië *Il primo libro de' Madrigali a 4 voci* in het licht.

Esercizt, Ital., oefeningen.

Esiava (Don Michel Hilarion), kapelmeester der koningin van Spanje, Isabella II, werd 1807 te Benlada in Navarra geboren en heeft eenige

opera's en kerkmuziek gecomponeerd, doch is het meest bekend geworden door zijn verzamelingen compositiën van Spaansche meesters.

Espace, Fr., de ruimte tusschen de lijnen der notenbalken.

Espenmüller (Matthäus), Duitsch toonkunstenaar, geb. 1780 te Kaufbeuren, was organist te Ravensburg en directeur der winterconcerten aldaar.

Espinais, Fransch dichter en componist omstreeks 1260, van wiens compositiën nog een en ander in de bibliotheek te Parijs voorhanden is.

Espinei (Vicente), Spaansch dichter en toonkunstenaar, geb. 28 December 1551 te Ronda in het koninkrijk Granada, studeerde te Salamanca in de wetenschappen en de muziek, nam dienst bij het leger en trok als soldaat een groot gedeelte van Spanje, Frankrijk en Italië door. Ter gelegenheid der uitvaart van Anna van Oostenrijk, gemalin van Filips II, werd hem opgedragen, den tekst en de muziek voor een cantate te vervaardigen. In zijn geboortestad teruggekeerd, begaf hij zich in den geestelijken stand, hield zich uitsluitend met de kunst bezig en stierf 1634 in een klooster te Madrid. Als dichter is hij de verbeteraar der Decimen, die door hem een geregelden vorm en een geregeld rijm verkregen en naar hem Espinelas genoemd worden. Als toonkunstenaar was hij, behalve door zijn compositiën, ook bekend door zijn talent op de gitaar, aan welk instrument hij de vijfde snaar-toevoegde.

Espinoza (Juan), Spaansch componist, geb. op het einde der 15^e eeuw, is bekend door twee werken: *Tractadas de principios de musica practica y theorica* en *Retractaciones de los errores y falsedades, que escribió Gencala Martinez de Biscargui en el arte de canto Mano*.

Espirando, Ital., een zelden voorkomende uitdrukking, beteekent: uitademend, wegstervend. In plaats van dit woord gebruikt men in den regel *perdendosi*.

Epressivo of *con espressione*, Ital., nadrukkelijk, met uitdrukking, met gevoel.

Essacorda, Ital., de sext; E. maggiore, de groote, E. minore, de kleine sext.

Esser (Karl Michael von), violvirtuoos, geb. omstreeks 1736 te Aken, maakte groote concertreizen door Europa. De paus benoemde hem tot ridder van den Gouden Sporen. In 1791 schreef hij zijn opera *Die drei Pachter*; sedert dien tijd heeft men niets meer van hem vernomen.

Esser (Heinrich), geb. 15 Juli 1818 te Mannheim, werd, na volbrachte studiën, eerst muzikdirecteur in zijn geboortestad, later, 1847, hofkapelmeester te Weenen. Hij stierf 3 Juni 1872 te Salzburg. Zijn compositiën bestaan uit opera's, symphonieën, een suite, kerkmuziek, quartetten en liederen.

Essex (Dr.), Engelsch klavierspeler en componist, geb. 1779 te Coventry in het graafschap Warwick, heeft in den aanvang der 19^e eeuw talrijke rondo's gecomponeerd en in het licht gegeven.

Essiger, muziekdirecteur te Lübben, componeerde in de jaren 1797 en 1798 de volgende opera's: *Sultan Wampum oder die Wünsche* en *Der Barbier und der Schornsteinfeger*.

Est of Este (Michael), Engelsch componist, was in de tweede helft der 16^e eeuw baccalaureus in de muziek en leeraar der koorknappen te Lichfield en heeft tal van *Anthems* en *Madrigals* gecomponeerd. Enkele zijner gezangen zijn opgenomen in de door Thomas Moore uitgegeven verzameling; *The triumphs of Oriana to five and six voices* (Londen 1601). — Van Thomas Est, dien men voor den vader van den vorige houdt, verscheen het psalmenboek: *The whole book of psalmes, with their wanted tunes etc.* (Londen 1594), hetwelk gezangen van Allison, Blancks, Dowland, Farmer, Hooper e. a. bevat.

Estensione, Ital., het uitrekken der vingers bij het spelen.

Estinguendo, Ital., (van het werkwoord *estinguere*), uitblusschen, wegsterven, allengskens van toon verminderen. Het verleden deelwoord *estinto* komt ook nu en dan voor.

Estocart (Paschal de l'), Fransch componist uit de 16e eeuw, van wiens vele gedrukte werken overgebleven zijn: *Octonaires de la vanité du monde à 3, 4, 5 et 6 parties* (Lyon 1582); *CXXVI Quatrans du Pibra, mis en musique, à 2, 3, 4—6 part.* (Lyon 1582), en *Cent cinquante Pseaumes de David* (Lyon 1583).

Estrée (Jean de l'), Fransch toonkunstenaar, was in de tweede helft der 16e eeuw koninklijk kamermusicus te Parijs en de vervaardiger van een, uit historisch oogpunt, belangrijk werk: *Quatre livres de danseries* (Parijs 1564).

Estrem (Mutil), contrapuntist uit de 16e eeuw, is alleen nog door eenige zangstukken bekend, welke De Antiquis in zijn *Primo libro a 2 voci de diversi Autori di Bari* (Venetië 1585) opgenomen heeft.

Estrinciendo, Ital., weinig gebruikelijke voordrachtsbenaming, beteekent »met krachtige uitdrukking.»

Eszterhazy. Dit Hongaarsch adelijk geslacht onderscheidde zich in de muzikale wereld door zijn groote kunstliefde en de bescherming, welke het aan groote kunstenaars verleende. De meest bekende uit dit geslacht is Nicolaus Joseph E. Hij was niet alleen een muziekliefhebber, maar ook een muziekkenner. Hij speelde goed viool en baryton (een instrument dat in de vorige eeuw zeer geliefd was, doch later in onbruik geraakte) en bezat een opera-gebouw en een kapel van 36 man onder directie van Joseph,

Haydn. Hij stierf 28 September 1790. — Zijn kleinzoon, Nicolaus E., geb. 1765, gest. 1833, vermeerderde het aantal musici zijner kapel tot 80 man, van welke de meesten virtuozen waren. Hij was zoo trotsch op zijn kapel, dat bij de bals die hij op zijn kasteel gaf, slechts muzikanten van buiten speelden en de leden der kapel als gasten verschenen. De eigenlijke dirigenten der kapel waren Fuchs voor de kerkmuziek en Hummel voor de opera's. Haydn dirigeerde alleen zijn eigen nieuwe compositiën.

Étendue, Fr., algeheele omvang van een stem of van een instrument.

Ett (Caspar), geb. 1788 te Eresing in Beieren, was van 1816 tot aan zijn dood, 1837, hoforganist te Munchen en heeft meer dan zestig stukken, meest voor de kerk, gecomponeerd.

Étude, Fr., studie, muziekstuk tot ontwikkeling der techniek op een of ander instrument.

Eudes, monnik van Cluny, was volgens Fauchet (*livre XI* c. 61) de grootste en geleerdste toonkunstenaar van Frankrijk in de 9e eeuw.

Eugenius (Traugott), omstreeks 1490 cantor te Thorn, was een der oudste contrapuntisten van wie compositiën in druk verschenen zijn.

Eule (C. D.), componist, geb. 1776 te Hamburg, aldaar gest. 1827, was muziekdirecteur in zijn geboortestad en componeerde o. a. eenige opera's.

Euler (Leonhard), beroemd mathematicus en physicus, geb. 15 April 1707 te Basel, was een leerling van Bernouilli en maakte zich op muzikaal gebied verdienstelijk door de volgende werken: *Dissertatio de sono* (1727); *Tentamen novae theoriae musicae ex certissimis harmoniae principiis dilucide expositae* (1729, tweede en derde druk 1734 en 1739); *conjectura physica circa propagationem soni ac luminis* (1750). Ook in zijn *Lettres à une princesse d'Allemagne* vindt men verhandelingen over de snelheid van het geluid, over de consonanten en dissonanten, over de twaalf tonen van het klavier, over de overeenkomst van tonen en kleuren, enz. Hij stierf 7 September 1783 als directeur van de mathematische afdeeling der Koninklijke Academie van Wetenschappen te Petersburg.

Eunike (Friedrich), Duitsch tenoorzanger, geb. 6 Maart 1764 te Sachsenhausen, gest. 12 September 1844 te Berlijn, was achtereenvolgens aan theaters te Mannheim, Bonn, Amsterdam, Frankfort a/M en Berlijn verbonden. Hij was ook als componist niet onbekend en vervaardigde klavieruittreksels van vele opera's. Hij was tweemaal gehuwd, en zoowel zijn beide echtgenooten, Henriette Schuler (later mevrouw Händel-Schütz) en Therese Schwachhafer, als zijn beide dochters, Johanna en Katharina, hadden prachtige stemmen en muntten als zangeressen uit.

Euphon, Gr., een door Chladni 1790 te Wittenberg uitgevonden instrument in den vorm van een schrijflessenaar met 40 glazen staafjes of buizen

zoals die van weerglazen, in een chromatisch-diatonische toonladder van $3\frac{1}{2}$ octaaf, te weten van de kleine *c* tot de driemaal gestreepte *f*. De staafjes worden met de vingers gestreken en in trilling gebracht. De toon is als die eener harmonika, maar aangenamer, de speelwijze gemakkelijker.

Euphonia, Gr., welluidendheid.

Euphonion, Gr., een bij de militaire muziek gebruikelijk chromatisch koperen blaasinstrument met ventielen, uitgevonden 1843 door den instrumentenmaker Sommer. Het wordt op dezelfde wijze aangewend als de Bariton en de Tenoorhoorn, tot versterking der midden- of basstemmen, nu en dan ook tot het voordragen der melodie. De noten worden in den bassleutel, soms ook in den tenoor- of vioolsleutel genoteerd.

Eurythmie (van het Grieksche *εὐρυθμία*), de juiste verhouding, het evenwicht in de beweging van den dans, de muziek en de poëzie. Ook verstaat men onder dit woord in algemeenen zin de overeenstemming aller deelen van een kunstwerk.

Euterpe, een der negen muzen, en wel in het bijzonder de muze der toonkunst, was, volgens de sage, de dochter van Zeus en Mnemosyne en de uitvindster der fluit.

Euthia, Gr., de toonopvolging van onderen naar boven.

Eutitius (Augustinus), zanger en componist, bevond zich 1643 in de beroemde kapel van den Poolschen koning Wladislaus IV.

Evacuant, Fr., de windafleider in het orgel.

Eve (Alfonso d'), componist, leefde in den aanvang der 18e eeuw te Parijs. Van zijn compositiën zijn *Airs sérieux et à boire* (1710), trio's, voor verscheiden instrumenten en *Misse a 1, 2, 3 voci e 5 stromenti* in druk verschenen.

Evers (Karl), klavierspeler en componist, geb. 8 April 1819 te Hamburg, liet zich reeds op twaalfjarigen leeftijd in het openbaar hooren en maakte ongeveer op hetzelfde tijdstip een reis naar Denemarken. Later hield hij zich, ter voltooiing zijner studiën, achtereenvolgens te Hanover, Hamburg en Leipzig op, ging daarna te Parijs, richtte 1858 te Gratz een muziekhandel op en vestigde zich eindelijk 1872 als muziekonderwijzer te Weenen. Zijn compositiën bestaan in klavierstukken, liederen en gezangen. — Zijn zuster, Kathinka E., geb. 1 Juli 1822 te Hamburg, heeft als zangeres grooten opgang gemaakt; zij zong langen tijd te Stuttgart en begaf zich later naar Italië.

Eversio of **Evolutio**, Lat.; RIVOLGIMENTO Ital.; de omkeering der stemmen in het dubbele contrapunt (z. dit.)

Evovae of **Euovae**, de samenstelling der klinkers in de woorden *Seculorum Amen*, ter aanduiding der sluitnoten in de oude Antiphonen.

Exaudet (Joseph), Fraansch toonkunstenaar, geb. omstreeks 1710 te Rouaan, was van 1749 tot zijn dood, 1763, eerste violist in het opera-orkest te Parijs. Een door hem gecomponeerd menuet was in Frankrijk zeer populair en werd naar hem *Exaudet* genoemd.

Excellentes (scil. *claves*), Lat., 1° de drie hoogste tonen van het tetrachord Hyperbolaeon; 2° de vier hoogste tonen *bb—ee* in het systeem der Hexachorden.

Excellentium extenta, Lat., de derde snaar van het tetrachord Hyperbolaeon, overeenkomende met onze eensgestreepte *g*.

Exclamatio, Lat., uitroeping, in de muziek uit te drukken door het opwaarts springen of klimmen van consoneerende of dissonneerende tonen.

Exécuteur, Fr., uitvoerder van een muziekstuk.

Exécution, Fr., uitvoering van een muziekstuk.

Exequiae, Lat., muziekstukken en uitvoeringen voor de uitvaartdiensten of zielemissen in de R. K. kerk.

Exercice, Fr., studie, oefeningsstuk, ter verkrijging van vingervlugheid op een instrument.

Eximeno (Antonio), geleerd Spaansch Jezuïet, geb. 1732 te Balbastro in Arragonië, gest. 1798 te Rome, is op muzikaal gebied bekend door twee werken: *Dell' origine e delle regole della musica* (Rome 1774) en *Dublio di D. Antonio Eximeno sopra il saggio fondamentale pratico di contrappunto del R. Padre Martini* (Rome 1775).

Exner (Gustav Hermann), organist en componist, geb. 28 October 1815 te Berbisdorf bij Hirschberg in Silezië, was van 1841—1845 te Goldberg, later te Sagan, werkzaam en componeerde o. a. kleine en groote zangstukken voor mannenstemmen, alsmede kerkmuziek.

Extempore, Lat., een voor de vuist voorgedragen muziekstuk.

Extensie, het uitstrekken van den kleinen vinger van de linker hand bij het vioolspel.

Extentia, Lat., bijnaam van de derde snaar van elk tetrachord.

Eybiez (Joseph von), Duitsch componist, geb. 8 Febr. 1765 te Schweclsat nabij Weenen, ontving zijn muzikale opleiding eerst van zijn vader, later (1777—1779) van Albrechtberger, werd 1792 koördirecteur aan de Karmelieten-kerk te Weenen, 1801 muziekonderwijzer aan het keizerlijke hof, 1804 vice-hofkapelmeeester, en, na den dood van Salieri, opper-hofkapelmeeester in dezelfde stad. Hij stierf 24 Juli 1846. Het grootste gedeelte zijner werken bestaat uit compositiën voor de kerk; doch hij heeft ook een opera: *das Zauberschwert*, symphonieën, quartetten en andere stukken geschreven.

Eyken (Johan Albert van), geb. 26 April 1823 te Amersfoort, ontving het eerste onderricht in de muziek van zijn vader, Gerard van Eyken,

organist. Op zijn twaalfde jaar liet hij zich reeds als klavierspeler en violist hooren en hield zich ook in dien tijd reeds met de compositie bezig. Later ging hij naar Leipzig, waar hij in de jaren 1845 en 1846 studeerde; op raad van Mendelssohn begaf hij zich naar Dresden, waar hij zijn studiën onder leiding van Joh. Schneider voltooide. In 1847 keerde hij naar zijn vaderland terug en maakte met zijn orgelspel zoo grooten opgang, dat hij 1848 uit vijf en dertig aspiranten tot organist der Hervormde kerk te Amsterdam werd benoemd, welke betrekking hij 1853 met die van organist aan de Zuider-kerk en leeraar aan de muziekschool te Rotterdam verwisselde. In 1854 vestigde hij zich te Elberfeld, waar hij tot aan zijn dood, 24 Sept. 1868, bleef, en waar hij veel tot de bevordering der toonkunst bijdroeg. In den loop van het jaar 1860 gaf hij daar ter stede niet minder dan dertig concerten, op welke hij compositiën van Bach, Beethoven, Mozart, Ritter, Hesse, Fischer, Mendelssohn en anderen ten gehoor bracht. Ook liet hij zich herhaalde malen met succes hooren te Leipzig, Dresden, Dusseldorp, Hamburg en Hanover en bespeelde, op uitdrukkelijk verlangen van den koning van Pruisen, bij gelegenheid der inwijding van den Dom te Trier, het orgel. — De voornaamste compositiën van van Eyken, zijn: 150 koralen met voorspelen, ten gebruike van de gereformeerde kerken; zes kinderliederen voor drie stemmen; vier Hollandsche liederen; *De Nixen*, ballade; variatiën voor orgel op het Nederlandsche volkslied; marsch voor piano (vierhandig); hymne: *De sikkel sloeg de korenaren*, voor mannenkoor en koperen instrumenten; drie sonates voor orgel; 25 preludes voor orgel; *De melodieën der psalmen en lofzangen*, enz., vierstemmig bewerkt; drie liederen voor baryton of alt; sonate voor piano en viool; vier liederen met Duitschen tekst; transcriptie voor orgel; *das Woltemperirte Klavier, übertragen für die Orgel*; ouverture en koren voor het treurspel *Lucifer*, van Vondel (bekroond door de Maatschappij tot bevordering der Toonkunst); zes koren ten gebruike van zangverenigingen; vijf liederen voor sopraan, alt, tenoor en bas, woorden van J. P. Heye; *Minnezang*, van Bilderdijk, voor alt of bas; twee mazurka's voor piano; sonate voor viool, op. 18; *Der Thurmwart von Lima*, ballade; zes liederen; *De doode bruid*, ballade; vijf melodieën, op. 33; *Toccata und Fuga über den Namen B. A. C. H.*, op. 38.

Eyken (Gerrit Jan), broeder van den vorige, geb. 5 Mei 1832 te Amersfoort, ontving het eerste onderricht in de muziek van zijn vader en zijn broeder, zette 1851—1853 zijn studiën aan het conservatorium te Leipzig voort en was gedurende eenigen tijd leerling van Joh. Schneider en F. Böhme. In laatstgenoemd jaar keerde hij naar zijn vaderland terug, vestigde zich te Amsterdam en 1855 te Utrecht, waar hij organist aan de Waalsche kerk en kapelmeester der schutterij werd. Eenigen tijd later com-

poneerde [hij een door Dr. Wap vervaardigd dichtstuk: Het *Krooningsfeest van keizer Karel V te Bologna*, 24 Februari 1530. Dit gedicht, door de Maatschappij tot bevordering der Toonkunst bekroond, was oorspronkelijk voor een symphonie-cantate bestemd; doch van Eyken haalde den dichter over, het voor het tooneel te bewerken. Zoo ontstond een opera in twee bedrijven, welke 14 Mei 1858 te Amsterdam en 20 November 1859 te Utrecht door het opera-gezelschap van J. Eduard de Vries werd opgevoerd. Onder de overige compositiën van v. Eyken verdienen de volgende vermeld te worden: *Drei Lieder*, op. 1; *Der Wunde Ritter*, für eine Basstimme, op. 2 (Breitkopf und Härtel); *De ridder van St. Jan*, lied; *Entsagen*, lied, op. 4; sonate voor piano en viool, op. 5; *Gedichten von Hoffmann von Fallersleben*, op. 6 (allen te Amsterdam bij Th. Roothaan verschenen); *Zwei Gedichte von Nic. Lenau*, op. 7; *3 Gedichte von H. Heine*, für eine Basstimme, op. 9 (beide bij W. de Vletter te Rotterdam verschenen); *Töne der Liebe*, für eine Singstimme mit Klavier (Leipzig, A. Katzch) en *La Véritienne, chant national* (Weygand, 's Gravenhage). De Maatschappij tot bevordering der Toonkunst heeft 3 sonatines van hem bekroond.

Eykens (Jean Simon), componist, geb. 13 October 1812 te Antwerpen, ontving het eerste onderricht in de muziek van den organist Ravets en zette zijn studiën aan het conservatoire te Luik, onder leiding van Jalhean en Daussoigne-Mehul, voort. In 1829 liet hij aldaar zijn eerste operette, *Le départ de Grétry*, opvoeren en vestigde zich omstreeks denzelfden tijd als muziekonderwijzer en directeur van eenige vereenigingen te Antwerpen. Van zijn overige compositiën zijn bekend de opera's: *Le bandit* en *La clé du jardin*, cantates, klavierstukken, gezangen, enz.

Eylenstein (Gregori Cristoph), geb. 28 October 1682 te Gelmroda bij Weimar, werd 1696 stadspijper in laatstgenoemde plaats en trad 1706 als kamermusicus in dienst van den hertog. Waarschijnlijk is hij de vader van den instrumentenmaker Adam E., geb. 11 Mei 1705 te Weimar. — Uit dezelfde familie bevond zich op het einde der 18^e eeuw te Weimar een hofmusicus, J. F. Eylenstein, die 1788 een bundel liederen van zijn compositie in het licht gaf.

Eysden (Jacques van), geb. 18 Februari 1839 te Dordrecht, ontving zijn muzikale opleiding eerst te Rotterdam, later te Brussel, en begaf zich 1860 naar Leipzig, om zijn studiën te voltooien. Daarna vestigde hij zich te Utrecht, waar hij op de concerten medewerkte en deel uitmaakte van het quartet van Dahmen, Craeyvanger en Bekker. In 1862 begaf hij zich naar Gothenburg in Zweden, waar hij nog heden als concertmeester werkzaam is. Van zijn compositiën is een quintet bekroond door de Maatschappij tot bevordering der Toonkunst; voorts bestaan zij uit

een ouverture voor groot orkest, een polonaise voor viool en orkest, cantates, liederen, enz.

Eytelwein (Heinrich), Duitsch componist uit den aanvang der 16^e eeuw, van wiens compositiën in de bibliotheek te Zwickau een verzameling vierstemmige liederen, uit het jaar 1548, voorhanden zijn.

F,

F, Ned., Hoogd., Eng., *fa*, Ital., Fr.; benaming van den vierden toon der diatonische en van den zesden der chromatische toonschaal, uitgaande van *c*.

f, verkorting van *forte*.

F dur, Hoogd., z. F GROOTE TERTS.

ff, verkorting van *fortissimo*.

F flat, Eng., z. FES.

F flat major, Eng., z. FES GROOTE TERTS.

F flat minor, Eng., z. FES KLEINE TERTS.

F groote terts, Ned.; *F' dur*, Hoogd.; *fa majeure*, Fr.; *fa maggiore*, Ital.; *f major*, Eng.; de harde toonsoort van *f*, met een voortekening van één mol (voor *b*).

F kleine terts, Ned.; *f moll*, Hoogd.; *fa mineur*, Fr.; *fa minore*, Ital.; *f minor*, Eng.; de zachte toonsoort van *f*, met een voortekening van vier mollen (voor *b, e, a, d*).

F moll, Hoogd., z. F KLEINE TERTS.

F major, Eng., z. F GROOTE TERTS.

F minor, Eng., z. F KLEINE TERTS.

Fp., verkorting van *fortepiano*.

F sharp, Eng., z. FIS.

F sharp major, Eng., z. F GROOTE TERTS.

F sharp minor, Eng., z. F KLEINE TERTS.

F-sleutel of **bassleutel** bestaat uit het teeken op de vierde lijn van den notenbalk. Hij toont aan, dat de op die lijn geschreven noot de *f* van de kleine octaaf is. Vroeger gebruikte men hetzelfde teeken voor den baritonsleutel (z. dit); het stond dan op de derde lijn.

Fa, Fr., Ital.; z. F.

Fa bémol, Fr., z. FES.

Fa bémol majeur, Fr., z. FES GROOTE TERTS.

Fa bémol mineur, Fr., z. FES KLEINE TERTS.

Fa bimmolle, Ital., z. FES.

Fa bimmolle maggiore, Ital., z. FES GROOTE TERTS.

Fa bimmolle minore, Ital., z. FES KLEINE TERTS.

Fa dièse, Fr., z. FIS.

Fa dièse majeur, Fr., z. FIS GROOTE TERTS.

Fa dièse mineur, Fr., z. FIS KLEINE TERTS.

Fa diesis, Ital., z. FIS.

Fa diesis maggiore, Ital., z. FIS GROOTE TERTS.

Fa diesis minore, Ital., z. FIS KLEINE TERTS.

Fa maggiore, Ital., z. F GROOTE TERTS.

Fa majeur, Fr., z. F GROOTE TERTS.

Fa mineur, Fr., z. F KLEINE TERTS.

• **Fa minore**, Ital., z. F KLEINE TERTS.

Fa-sleutel, z. F-SLEUTEL.

Fa-sol, in de Guidonische solmisatie *sol*, in plaats van *fa*, op den toon *c* te zingen.

Fa-ut, in de Guidonische solmisatie *ut*, in plaats van *fa*, op den toon *c* of *f* te zingen.

Faa (Orazio), Italiaansch componist, geb. te Casale di Monferrato in de eerste helft der 16^e eeuw, heeft vele bundels psalmen en magnificat's geschreven.

Faber (Benedict), Duitsch componist, geb. op het einde der 16^e eeuw te Hildburghausen, was in dienst bij den hertog van Koburg. Van zijn compositiën zijn in de bibliotheek te Koburg voorhanden: Achtstemmige psalmen, vier- tot achtstemmige geestelijke liederen, een hymne, getiteld: *Triumphus musicalis in victoriam resurrectionis Jesu Christi, septem vocibus compositus* en een *Gratulatorium musicale sex vocum*.

Faber (Daniel Tobias), Duitsch orgel- en klaviermaker, leefde in den aanvang der 18^e eeuw te Craylsdorf in Ansbach en maakte klavieren met drie verschillende soorten van dempingen.

Faber (Gregor), professor in de muziek, leefde omstreeks het midden der 16^e eeuw te Tubingen. Men kent van hem een *Institutio musices, sive musices practicae Erotematum lib. II*.

Faber (Heinrich), magister te Brunswijk, later muziekonderwijzer te Wittenberg, gest. Augustus 1598 als rector te Quedlinburg, schreef het leerboek: *Compendium musicae pro incipientibus conscriptum ac nunc denuo, cum additione alterius compendioli, recognitum* (Brunswijk 1548).

Faber (Jacobus), eigenlijk Jacques Febvre genaamd, Fransch schrijver uit de laatste helft der 15^e en de eerste der 16^e eeuw, gest. 1547 te Parijs, is bekend door zijn *Elementa musicae* en door de *Introductio in arithmeticam speculativam Boëthii*.

Faber (Johan Adam Joseph), muziekdirecteur te Antwerpen, waar hij omstreeks 1755 werkzaam was. Van zijn compositiën kent men twee missen, welke zich in het archief der Nôtre Dame te Antwerpen bevinden.

Faber (Nicol), de oudste bekende Duitsche orgelmaker, leefde omstreeks het midden der 14e eeuw en vervaardigde o. a. 1361 een groot orgel voor den Dom te Halberstadt. — Joseph Faber, mede orgelmaker, leefde in de 16e eeuw te Augsburg.

Fabre (André), geb. omstreeks 1675 te Rietz in Frankrijk, leefde te Parijs, waar hij vele romances en liederen, o. a. het bekende »*le mouchoir, belle Raymonde*» componeerde.

Fabri (Annibale Pio), bijgenaamd Balino, geb. 1697 te Bologna, was een beroemd tenoor en stierf 1760 te Lissabon, waar hij aan de koninklijke kapel verbonden was. Als componist viel hem de eer te beurt, tot lid der *Academia filarmonica* te Bologna benoemd te worden.

Fabri (Stefano) was van 1599 tot 1601 kapelmeester aan het Vaticaan, van 1603 tot 1607 aan het Lateraan. Van zijn compositiën zijn bekend: *Duodecim modi musicales* (Neurenberg 1602) en *Tricinia sacra* (Neurenberg 1607). — Een andere Stefano Fabri, vermoedelijk een broeder van den vorige, werd 1606 te Rome geboren, en stierf aldaar 1658 als kapelmeester. In het jaar 1650, en ook na zijn dood, verschenen motetten van zijn compositie in het licht.

Fabriano (Sebastiano), Italiaansch monnik, leefde in de 16^e eeuw en componeerde eenige vijfstemmige Missen, die 1593 te Venetië in druk verschenen.

Fabrici (Pietro), Florentijnsch geestelijke uit de 16^e eeuw, heeft een *Regole generale di canto fermo* geschreven.

Fabrici (Gaetano), kapelmeester van den hertog de Guise, geb. omstreeks 1530 in Italië, werd 1577 bekroond om zijn lied: *C'est mourir mille fois le jour*.

Fabricius (Werner), geb. 1633 te Itzehoe, was rechtsgeleerde, organist, componist en schrijver en stierf 1679 te Leipzig. Van zijn compositiën waren vooral de *Pavanes* en *Sarabandes* geliefd.

Fabricius (Johann Albert), zoon van den vorige, geb. 1668 te Leipzig, stierf 1736 als professor in de filosofie te Hamburg. Van zijn vele geschriften over de muziek en de toonkunstenaars der middeneeuwen verdient bijzonder zijn *Elenchis brevis scriptorum medii aevi latinorum de musica cantuque ecclesiastico* vermeld te worden.

Fabricius (Georg), geb. 1516 te Chemnitz, gest. 1571 als rector te Meissen, was bekend als dichter, componist en schrijver over muziek.

Fabricius (Albin), geb. in Stiermarken in het midden der 16e eeuw, componeerde *Cantiones sacrae sex vocum*, welke 1595 te Gratz in het licht verschenen.

Fabricius (Bernhard), organist te Straatsburg in de eerste helft der 16e eeuw, componeerde *Tabulaturae organis et instrumentis inservientes* (Straatsburg 1577).

Fabrizi (Vincenzo), geb. 1765 te Napels, is als componist van 36 opera's bekend, van welke de voornaamste zijn: *La necessità non ha legge*, *Li castellani burlati*, *La sposa invisibile*, *I puntigli di gelosia*, *L'incontro per accidente*, *La moglie capricciosa*, *La contessa di nova luna*, *La nobilità villana* en *Gli amanti trappolieri*.

Fabrizzi (Paolo), Italiaansch opera-componist, geb. 1812 te Nola in Campanië, ontving zijn muzikale opleiding van Zingarelli aan het conservatorium te Napels en componeerde 1831 zijn eerste opera: *Il giorno degli equivoci*. Dit werk werd gevolgd door: *La vedova d'un vivo*, *La caravana del Cairo*, *Il conte di Saverna*, *Il portatore d'acqua* en *Lara o il cavaliere verde*.

Fabroni (Angelo), Italiaansch schrijver, geb. 7 September 1732 te Maradi in Toscana, gest. 22 September 1803, is op muzikaal gebied bekend door zijn biographie van Benedetto Marcello.

Fabry (Michel), Fransch zanger en componist, omstreeks 1540 in Provence geboren, was in dienst bij Catharina de Medicis en behaalde met zijn compositiën tweemaal den prijs van Evreux.

Façade, Fr., front of voorgevel van een orgel.

Faccho (Padre Agostino), Italiaansch componist uit de 17e eeuw, leefde als organist te Bologna. In deze stad verschenen van zijn compositiën in druk: *Motetti a due e tre voci* (1674).

Faccini (Giovanni Battista), Italiaansch componist, leefde in het midden der 17e eeuw en componeerde *Salmi concertati a 3 e 4 voci*, welke 164 te Venetië in druk verschenen.

Facciola (Fabrizio), Italiaansch componist uit de 16e eeuw, van wier compositiën enkele zijn opgenomen in de verzameling van De Antiqui (Venetië 1585).

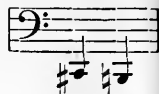
Facco (Giacomo), Italiaansch componist uit den aanvang der 18e eeuw gaf 12 concerten voor drie violen, alt, violoncel en contrabas te Amsterdam in druk (1720).

Faces d'un accord, Fr., de verschillende liggingen der tonen in een accoor

Faceto, Ital., schertsende, op geestige, vroolijke wijze.

Facezia (con, met), Ital., scherts, geestige vroolijkheid.

de nieuwere instrumenten bezitten ook contra-*A*. Door middel van de kleppen, waarvan het instrument thans voorzien is, kunnen de tonen,

die het vroeger niet had, verkregen worden. De noten worden in den bassleutel, de hoogste in den tenoorsleutel geschreven. Zoowel in het lage als in het hooge register zijn sommige trillers onmogelijk uit te voeren.

De fagot is in het orkest bij vele gelegenheden van groot nut. Haar klank is niet zeer sterk en heeft in sommige gevallen iets komieks, wat bij het schrijven van solo-passages voor dit instrument in het oog gehouden moet worden. De lage tonen vormen voortreffelijke bassen voor de houten blaasinstrumenten. Gewoonlijk worden in het orkest twee fagotten gebruikt; in onzen tijd zijn echter in vele werken drie fagotten voorgeschreven; de eerste en tweede worden daar in den regel als vulstemmen der harmonie gebruikt, terwijl de derde fagot den bas versterkt. Het karakter der hooge tonen, van eensgestreept *d* af, heeft iets lijdends en klagends; in langzame melodieën zijn zij dikwijls van verrassend effect. — In vroeger tijden bestond evenals van de meeste andere blaasinstrumenten, ook een accoord of stemwerk van fagotten; zoo kende men de Quartfagot, de Quintfagot, de Tenoorfagot of Fagottino en de Contrafagot; alleen laatstgenoemd instrument is nog in gebruik (z. CONTRAFAGOT). — De virtuozen op dit instrument waren te allen tijde zeldzaam. In ons land zijn als fagottisten gunstig bekend: J. L. Mann, J. Ed. Stumpff, J. M. Coenen en De la Fuente.

Fagott, Hoogd.; FAGOTTO, Ital.; z. FAGOT.

Fagottino, Ital.; tenoorfagot, klonk een quint hooger dan de tegenwoordige fagot.

Fagottist, bespeler der fagot.

Fagottröhr, Hoogd., het mondstuk der fagot.

Fagotviool, Ned.; FAGOTTGEIGE, Hoogd.; een strijkinstrument, hetwelk, volgens de beschrijving van Leopold Mozart, een soort van altviool, doch iets grooter dan deze, was.

Fahrbach (Joseph), fluitvirtuoos, geb. 25 Aug. 1804 te Weenen, was als fluitist aan de keizerlijke kapel aldaar verbonden en heeft vele stukken voor zijn instrument gecomponeerd.

Faidit (Anselme), troubadour, geb. omstreeks 1150 te Limousin, gest. 1220, was langen tijd bij koning Richard I, die 1180 als graaf van Poitou in de Provence verblijf hield. Na den dood van dezen vorst kwam hij bij den markies van Montferrat en bij Raymond d'Agoult in dienst. Hij is in de geschiedenis der troubadours bekend als een *chanteur de bons mots et de bons sons*.

Faigment (Noé), Vlaamsch componist, geb. omstreeks 1570 te Antwerpen, leefde als muziekonderwijzer in zijn geboortestad en bootste in zijn compositiën den stijl van Orlando Lasso zoo goed na, dat zijn tijdgenooten hem *Simia Orlandi* (aap van Orlando) noemden.

Fairfax (Robert), Engelsch organist te St. Albano omstreeks 1511, heeft kerkgezangen gecomponeerd.

Faisst (Immanuel Gottlob Friedrich), organist en componist, geb. 13 October 1823 te Esslingen, stichtte 1857 het conservatorium te Stuttgart en werd 1859 tot directeur van dat instituut benoemd. Als componist is hij hoofdzakelijk door kerkelijke muziekstukken bekend.

Falandry (Alexis Germain), Fransch componist, geb. 28 April 1798 te Lavalette in het departement de l'Aude, was kapelmeester in een stad van zuidelijk Frankrijk en stierf 1853. Van zijn compositiën verschenen te Parijs vele kerkmuziekstukken en romances in druk.

Falb (Remigius), monnik te Fürstenfeldbrück, gaf 1747 te Augsburg: *Sutor non ultra crepidam, seu simphoniae VI a 2 Viol et Basso*, in het licht.

Falbetti (Eleonore en Elisabeth), waarschijnlijk zusters, waren in de jaren 1650—1670 beroemde zangeressen in Italië.

Falck (Georg), cantor en organist te Rothenburg in de tweede helft der 17^e eeuw, componeerde: *Idea boni cantoris* (Neurenberg 1688).

Falco (Francesco), Italiaansch violist, geb. omstreeks het midden der 18^e eeuw, kwam 1773 te Parijs en werd aldaar aan de koninklijke kapel verbonden. Hij heeft eenige stukken voor viool en *Solfeggi di scuola italiana con i principi della musica vocale* in het licht gegeven. — Van zekeren Michele Falco, een overigens onbekend toonkunstenaar, bevindt zich in de bibliotheek een *Oratorio di Santo Antonio*.

Falcon (Marie Cornélie), operazangeres, geb. 28 Januari 1812 te Parijs, studeerde aan het conservatoire te diez stede, en was tot 1837 een sieraad der Groote Opera. Haar voornaamste rol was die van Valentine in *Les Huguenots*.

Falcone (Achille), Italiaansch componist op het einde der 16e eeuw, was kapelmeester te Caltacirone en stierf op nog jeugdigen leeftijd, 8 November 1600, te Cosenza.

Falconi, z. BOCHKOLTZ-FALCONI.

Falconi (Giacomo), beroemd Italiaansch notendrukker, leefde omstreeks 1767 te Venetië.

Falconieri, Napolitaansch componist uit den aanvang der 17^e eeuw.

Falconius (Placidus), geb. 1530 te Asola, werd 1549 monnik te Brescia en componeerde de volgende werken: *Missae seu Introitus per totum annum* (Venetië 1575); *Passio, seu Voces Hebdomadae S.* (1580); *Responsoria in*

Hebdomata S. canenda en *Magnificat octo tonorum*. Hij stierf in den aanvang der 17^e eeuw.

Falengio (Teofilo), Italiaansch componist, geb. 1494 te Mantua, gest. 9 December 1544 als Benedictijner-monnik te Campasio.

Falgará, kamermusicus en hofcomponist van den keurvorst van Beieren, leefde op het laatst der vorige eeuw.

Falkenhagen (Adam), virtuoos op de luit, geb. 17 April 1697 te Gross-Dölzig bij Leipzig, gest. 1751 te Baireuth.

Falkner (Rudolph), Duitsch toonkunstenaar, leefde in het midden der 18^e eeuw in Engeland en schreef: *Instructions for playing the Harpsichord, Thorough-Bass, fully explained, and exact rules for Tuning the Harpsichord*.

Fallani (Domenico), Napolitaansch componist, was in de laatste helft der 18^e eeuw kapelmeester te Puzzuoli en schreef vele kerkmuziekstukken, van welke *de Orazione di Geremia a canto solo con stromenti* zeer geroemd wordt.

Fallonard (Pierre Jean Michel), Fransch toonkunstenaar en schrijver, geb. 11 Juli 1805 te Honfleur, componeerde vele zangstukken en schreef o. a.: *Notices, biographies et variétés musicales* (1855) en *Les musiciens normands etc.* (1859).

False voice, Eng.; z. FALSETTO.

Falsetto, Ital.; FISTEL, Hoogd.; VOIX DE TÊTE, ook FAUSSET (eigenlijk FAUCET, afkomstig van het Lat. *fauces*, gorgel, keel), Fr.; FALSET, Ned.; keelstem, in tegenoverstelling van borststem, de hooge, dunne tonen der zangstem, die door het samenknijpen van het strottenhoofd verkregen worden. Een welluidend, met de natuurlijke of borststem overeenkomend en goed verbonden falsetregister is voor den zanger, bovenal voor den tenoorzanger, van groot nut.

Falso bordone, Ital.; FAUX-BOURDON, Fr.; het zingen van verscheiden lettergrepen op een en denzelfden toon; ook de verplaatsing van den *Cantus firmus* in een onderstem; ook een valsche bas, een verkeerde toonzetting bij de oude contrapuntisten, welke daarin bestond, dat de bas met den *Cantus firmus* in gelijke richting voortliep.

Fanart (L. S.), geb. 1810 te Rheims, was organist en schrijver in zijn geboortestad.

Fandango, Sp., een Spaansche volksdans voor twee personen, met pantomimes en castagnetten, in $\frac{3}{4}$ maat en meestal in een kleine tertstoonsoort, met een aanvankelijk langzame, steeds klimmende en eindelijk snelle beweging.

Fanelli (Cola Vincenzo), Italiaansch contrapuntist uit de 16^e eeuw.

Fanfare, Fr.; een klein, voor de ruitery bestemd, op trompetten en pauken uittevoeren, muziekstuk; insgelijks gebruikelijk bij feestelijke gelegenheden; ook een jachtstuk voor waldhoorns.

Fanna (Antonio), klavierspeler en componist, geb. 1793 te Venetië, aldaar gest. 15 Maart 1845.

Fantaisie, Fr., z. PHANTASIE.

Fantaseeren, z. PHANTASEEREN.

Fantastico, Ital.; FANTASTIQUE, Fr.; wonderlijk, zonderling, luimig, grillig.

Fante (Antonio del), kerkcomponist, stierf 1822 als kapelmeester aan de kerk Santa Maria Maggiore te Rome.

Fantini (Catarina), beroemde Italiaansche zangeres uit de jaren 1680—1690.

Fantini (Geronimo), staftrumpetter van den hertog Ferdinand II van Toscane, in de jaren 1621—1670, schreef een methode voor trompet, getiteld: *Modo per imparare a suonare di tromba di guerra* (Frankfort 1638). Men zegt, dat hij in staat was, op zijn instrument alle chromatische tonen met de grootste zekerheid aan te geven.

Fanton (Nicolas), kerkcomponist, gest. 1757 als kapelmeester aan de Sainte Chapelle te Parijs.

Fantozzi (Angelo), baritonzanger, geb. 1760 in Italië. Nog beroemder dan hij was zijn vrouw, de zangeres Maria Marchetti Fantozzi, geb. 1767 te Napels. Zij bleef tot 1808 aan het tooneel verbonden.

Farandole, Ital.; een te Florence gebruikelijke dansmuziek in een vlugge beweging en in $\frac{3}{8}$ maat.

Farant, (Richard), Engelsch kerkcomponist, gest. 1545 als organist te Windsor.

Farce, Fr.; FARSA, Ital.; een klein zangspel van koddigen inhoud, een tusschen- of nastukje met of zonder koepletten.

Farcien, twee broeders, die omstreeks 1422 minstreels bij Karel VI van Frankrijk waren.

Faria (Henrique de), geb. te Lissabon, een kerkcomponist uit de 17^e eeuw.

Farina (Carlo), Italiaansch violist, geb. op het einde der 16^e eeuw te Mantua, kwam omstreeks 1626 te Dresden en gaf aldaar een verzameling *Pavanes* en *Sonates* in het licht.

Farinelli, oom van den beroemden zanger Carlo Broschi (z. dezen), was als violist en componist in zijn tijd zeer beroemd, leefde, volgens Hawkins, eerst in Frankrijk en later, 1685, als concertmeester te Hanover. Hij maakte een kunstreis naar Kopenhagen, werd aldaar in den adelstand verheven en door koning George I van Engeland tot resident te Venetië benoemd. Van zijn compositiën is slechts een enkele melodie, *La follia*, bekend, op welke Corelli en Vivaldi variatiën geschreven hebben.

Farinelli (Giuseppe), Italiaansch operacomponist, geb. 7 Mei 1769 te Este bij Padua, ontving zijn muzikale opleiding eerst van Domenico Lionelli, later van Martinelli te Venetië en eindelijk van Fago te Napels. In 1815

werd hij kapelmeester te Turijn, 1817 te Triëst, en stierf 12 Dec. 1836 in laatstgenoemde stad. Hij heeft niet minder dan 34 opera's, zoowel tragische als komische, gecomponeerd; ook eenige missen en oratoria. Al deze werken zijn in den stijl der oude Napolitaansche school geschreven.

Farmer (John), Engelsch componist uit de 16^e eeuw, wiens vijf- en zestemmige gezangen in de verzameling *The triumph of Oriane* (Londen 1601) opgenomen werden.

Farmer (Thomas), baccalaureus in de muziek te Cambridge, leefde op het einde der 17^e eeuw en componeerde concerten, ouvertures en gezangen.

Farnaby (Giles), geb. te Trury in Cornwallis, leefde op het einde der 16^e eeuw en gaf *Canzonetti* in het licht.

Farnik (Wenzel), clarinetvirtuoos, geb. 1769 te Dobuzichowitz in Boheme, gest. 30 Nov. 1838 als leeraar aan het conservatorium te Praag.

Farrant (Richard), Engelsch kerkcomponist, geb. 1530, gest. 1585, was organist aan de koninklijke kapel en vervaardigde vele compositiën, waaronder de anthem »*Lord for thy tender.*»

Farrenc (Aristide), geb. omstreeks 1795 te Marseille, was fluitist en componist. In 1815 kwam hij te Parijs en vestigde zich aldaar als muziekhandelaar. Bij hem is o. a. de bekende verzameling: *Le trésor du pianiste* verschenen.

Fasch (Johann Friedrich), geb. 15 April 1688 te Buttelsädt, gest. 1759 te Zerbst, is als componist bekend door missen, motetten, 42 ouvertures, een oratorium en een opera getiteld: *Berenice*.

Fasch (Karl Friedrich Christian), zoon van den vorige, geb. 18 November 1736 te Zerbst, gest. 3 Augustus 1800 te Berlijn, stichtte in laatstgenoemde stad een Singakademie en stond als componist en theoreticus in hoog aanzien.

Fasolo (Giovanni Battista), Italiaansch organist en componist, leefde in de eerste helft der 17^e eeuw en gaf in het licht: *Annuale organistico* en *Arie spirituali*.

Fassmann (Auguste von), geb. 1814 te Munchen, was tot 1840 een der meest gevierde zangeressen aan de opera in haar geboortestad. In 1848 nam zij afscheid van het tooneel.

Fassmann (Franz), orgelmaker te Elnbogen in Boheme, vervaardigde o. a. het schoone orgel in het gesticht Strahow te Praag.

Fastoso, Ital.; FASTUEUX, Fr.; prachtig, verheven, plechtstatig.

Fastré (Joseph), geb. 22 Juni 1783 te Vlissingen, was 1803 bij het ransche leger (21e regiment) in dienst. Nadat hij verschillende betrekkingen te Alkmaar en te Middelburg vervuld had, vestigde hij zich te 's Gravenhage en kwam 1830 aan de koninklijke muziekschool en in de koninklijke

kapel. Meer dan dertig zijner compositiën zagen het licht, waaronder stukken voor fluit, clarinet, piano en viool. In 1804 bevond hij zich in garnizoen te Vlissingen en te Duinkerken en speelde viool in het orkest der Fransche opera in laatstgenoemde stad. Het volgend jaar vertrok zijn regiment naar Duitschland en hield achtereenvolgens te Munchen, te Weenen en te Presburg verblijf. Hij nam deel aan den slag van Austerlitz. In 1806 keerde hij naar zijn geboortestad terug en vestigde zich 1807 te Middelburg, welk verblijf hij later met 's Gravenhage verwisselde. Hij heeft veel tot bevordering der muziek in de hofstad bijgedragen. Van zijn compositiën zagen het licht: 12 *tweestemmige zangstukjes, geschikt om te dienen bij het onderwijs der jeugd*; 12 *driestemmige zangstukjes* en 6 *driestemmige gezangen voor twee sopranen en alt*. Hij stierf 13 April 1842.

Faubel (Joseph), clarinettist, geb. 12 Juni 1801 te Aschaffenburg, werd door den koning van Beieren tot hofmusicus benoemd en hij diens kapel te Munchen aangesteld.

Faubel (Johann Philipp), clarinettist, geb. 14 Juli 1803 te Aschaffenburg, ontving het eerste onderricht in de muziek van zijn vader. Omstreeks 1823 vertrok hij naar Frankfort a/M., waar hij eerste clarinettist aan den Stadsschouwburg werd. In 1830 vertrok hij naar Nederland, liet zich te 's Gravenhage op een der hofconcerten hooren en werd op voorstel van Lubbeek, tot leeraar aan de koninklijke muziekschool en tot eerste clarinettist der koninklijke hofkapel en van den Franschen schouwburg aldaar benoemd. Gedurende een reeks van jaren was hij in die betrekkingen met vrucht werkzaam en trad in verschillende andere steden van ons land als solist op. Zijn prachtige, weke en toch volle toon, zijn bijzonder schoon *pianissimo* en zijn uitmuntende voordracht werden algemeen bewonderd. In 1855 maakte hij een kunstreis naar West-Indië en stierf te Paramaribo als een slachtoffer der gele koorts. Onder zijne leerlingen telt men vele voortreffelijke clarinettisten, o. a. C. J. Becht en A. Belinfante.

Faubel (August Friedrich Leopold), pianist, zoon den vorige, geb. 25 Maart 1834 te 's Gravenhage, ontving zijn muzikale opleiding aan de koninklijke muziekschool en vestigde zich als piano-onderwijzer in zijn geboortestad. Later werd hij directeur van de administratie der Fransche Opera ter zelfder plaatse en bekleedde die betrekking geruimen tijd, totdat de dood hem 25 October 1873 wegrukte.

Fauconnier (Benoit Constant), klavierspeler en componist, geb. 28 April 1816 te Fontaine-l'Évêque in Henegouwen, maakte 1839 met zijn echtgenoot, de zangeres Guelton, en den harpist Godefroi een reis naar Zuid-Duitschland en vestigde zich 1840 als muziekonderwijzer te Parijs. Van zijn compositiën zijn vele in druk verschenen.

Faugues of **Fauques** (Vincent), ook als Fagus en La Fage bekend, was een Nederlandsch contrapuntist uit de 15^e eeuw. Zijn missen komen voor in de muziekboeken der pauselijke kapel uit de jaren 1447 en 1455.

Faulstich (Friedrich Clemens), omstreeks 1770 muziekdirecteur en organist te Eborach.

Faulstimme, Hoogd., noemden vroeger de trompetters den tweeden Aliquottoon van hun meest in *C* gestemd instrument, namelijk *g* van het kleine oktaaf.

Faure (David), zangonderwijzer te Limoges, is vervaardiger van een in 1844 verschenen zangmethode.

Faure (Jean-Baptiste), zanger, geb. 15 Januari 1830 te Moulins (Allier), kwam 1843 aan het conservatoire te Parijs, ontving onderricht van Tariot en van Trévaux en zong als koorknaap in de kerken Nicolas des Champs en Madeleine. Toen de jaren der stemverwisseling gekomen waren en hij met zijn stem niet meer den kost kon verdienen, huurde hij een contrabas, leerde dat instrument bespelen en vond spoedig een plaats in het orkest van het Odéon. Toen zijn stem teruggekeerd was, trad hij weder als korist bij de Italiaansche Opera in dienst en meldde zich 1850 bij het conservatoire aan, ten einde zijn zangstudiën voort te zetten. In 1851 werd hij aan de Opéra-Comique verbonden en trad het eerst op als Pygmalion in de opera *Galathée*. Na het vertrek van Bussine en Bataille werd hij eerste baryton aan de Opéra-Comique en bleef er tot 1861, toen hij aan de Groote Opera geëngageerd werd. Op dit tooneel vierde hij triomfen, zooals sedert het vertrek van Duprez nog aan geen zanger waren ten deel gevallen, en algemeen werd hij bewonderd in *l'Africaine*, *Moïse*, *Don Juan*, *Les Huguenots*, *Don Carlos*, *Faust*, *Hamlet* en andere werken. Niet alleen in Frankrijk, ook in het buitenland liet Faure zich herhaalde malen hooren, en voornamelijk te Londen trad hij in rollen op, die hij in Frankrijk niet vervulde, als: Saint Bris in *Les Huguenots*, Lotario in *Mignon*, voorts in *Figaro*, *l'Elisir d'amore* enz. In 1857 werd hij tot leeraar in den zang aan het conservatoire benoemd, doch vervulde die betrekking slechts korten tijd. Van zijn compositiën zijn eenige romances in druk verschenen.

Faure (Constance Caroline Lefebvre), zangeres, echtgenote van den vorige, geb. 21 December 1828 te Parijs, ontving haar muzikale opleiding aan het conservatoire in haar geboortestad en kwam 1850 aan de Opéra-Comique, waar zij grooten opgang maakte. In 1859 trad zij in het huwelijk met den beroemden zanger Faure en verliet 1862 het tooneel.

Fausse corde, Fr., een valsche, niet zuiver gestemde snaar; daarentegen *corde fausse*, een slechte, onbruikbare snaar.

Fausse quinte of **quinte mineure**, Fr., kleine quint.

Fausse Relation, Fr., z. QUERSTAND.

Fausset, Fr., juister: Faucet (van het Latijnsche fauces — keel), z. FAL-
SETTO en KOPSTEM.

Faust (Karl), een der meest bekende danscomponisten uit deze eeuw, geb.
18 Febr. 1825 te Neisse in Silezië, was eerst kapelmeester in Pruisischen
dienst en werd 1869 stadsmuziekdirecteur te Waldenburg. Van zijn compo-
sitiën zijn 200 in druk verschenen.

Faustina, z. HASSE.

Fauvel (André Joseph), *l'ainé*, Fransch violist en altïst, geb. 1756 te
Bordeaux, was lid van het orkest der Groote Opera te Parijs en heeft strijk-
quartetten en trio's voor twee violen en bas in het licht gegeven.

Faux-Bourdon, Fr., z. FALSO BORDONE.

Favart (Charles Simon), Fransch opera-dichter, geb. 13 November
1710 te Parijs, aldaar gest. 12 Maart 1793. Zijn echtgenoote, Marie Jus-
tine Benedicte Duronceray (geb. 15 Juni 1727 te Avignon, gest. 20
April 1772 te Parijs), was een verdienstelijke zangeres, die ook operateksten
schreef. Hun beider werken verschenen onder den titel: *Théâtre de Monsieur
et Madame Favart* (10 deelen, Parijs 1763—1772).

Faverius of **Favoraeus** (Johannes), componist uit de 16e eeuw, van
wiens werken bekend zijn: *Canzonette napolitane a 3 voci, Libro I* (1593);
Teutsche Lieder mit 4 Stimmen, auff Neapolitanische Art componirt (Keulen
1594) en *Opus Cantionum mutarum 4 et 5 vocibus* (Keulen 1606).

Favi (Andrea), Italiaansch componist uit Forli, leefde op het einde der
vorige eeuw.

Favilla (Saverio), zanger aan het hof te Napels, stierf 8 Februari 1787,
op het oogenblik dat hij een aria voordroeg.

Fawcett (John), Engelsch componist en organist te London, heeft een
verzameling geestelijke liederen, zonder jaartal, in het licht gegeven.

Fay (Étienne), Fransch componist en operazanger, geb. 1770 te Tours,
gest. 16 December 1845 te Versailles. *Clémentine ou la belle-mère* (1799)
wordt voor zijn beste werk gehouden.

Faya (Aurelio della), Italiaansch madrigalcomponist uit de 16e eeuw
was kapelmeester in het stadje Lanciano.

Faydit, z. FAIDIT.

Fayolle (François Joseph Marie), geb. 15 Augustus 1774 te Parijs,
was een schrijver over muziek; hij gaf o. a. een *Dictionnaire historique des
musiciens* (Parijs 1810 en 1811) in het licht.

Fazzini (Giovanni Battista), geb. te Rome, werd 1774 zanger en
later kapelmeester der pauselijke kapel. Van zijn compositiën is vooral een
driestemmig *Christus factus est* bekend.

Fébure, z. LEFÉBURE.

Fèbvre, z. LEFÈBVRE.

Fede (Giuseppe), Italiaansch zanger en componist uit Pistoja, was 1662 zanger aan de pauselijke kapel. — Ook zijn jongere broeder, Francesco Maria F., was zanger en werd later kapelmeester aan de kerk Santa Margherita in Trastevere.

Fedele (Daniele Teofilo), z. TREU.

Fedeli (Giuseppe), kanunnik te Cremona, aldaar geb. omstreeks 1720, schreef: *Regole di canto fermo, ovvero gregoriano* (Cremona 1737).

Fedeli (Ruggiero), Italiaansch componist, geb. omstreeks 1660, bracht het grootste gedeelte van zijn leven in Duitschland door en stierf 1722 te Kassel. Hij heeft opera's, orkeststukken en kerkmuziek gecomponeerd.

Feder (Otto), gitaarvirtuoos, geb. 1819 te Darmstadt, begaf zich 1857 naar Amerika. Hij een een methode voor gitaar geschreven.

Federici, 1° Francesco, componist uit de tweede helft der 17^e eeuw, schreef o. a. 24 aria's en twee oratoria; — 2° Vincenzo, operacomponist en professor in het contrapunt aan het conservatorium te Milaan, geb. 1764 te Pesaro, gest. 26 September 1826.

Federklavier, Hoogd., z. SPINET.

Fedi, Italiaansch zanger, leefde omstreeks 1700 te Rome en wordt door Buontempi in zijn Muziekgeschiedenis als de eerste genoemd, die een zangschool te Rome oprichtte. Om zijnen leerlingen hun fouten duidelijk te maken, deed hij vaak groote wandelingen met hen naar plaatsen, waar echo's waren; daar liet hij hen zingen, opdat zij door het terugkaatsen van den toon hun fouten zouden hooren.

Fedrigotti (Giovanni), Italiaansch operacomponist, geb. te Roveredo, gest. 1827, ontving zijn muzikale opleiding te Milaan en Venetië en vestigde zich later te Florence.

Fehr (Franz Joseph), organist en componist, geb. 6 Mei 1746 te Laufenburg bij Schaffhausen, gest. omstreeks 1800 te Ravensburg.

Fehr (Joseph Anton), geb. 1765 te Grönenbach, was geestelijke, kapelmeester en baszanger in het klooster te Kempten en droeg veel tot bevordering van het kerkgezag bij. Hij stierf 1807 te Durach.

Fehre, organist te Dresden omstreeks 1758, is door vele voortreffelijke kerkmuziekstukken bekend geworden.

Feige (Johann Gottlieb), violist, zanger en componist, geb. 1748 te Zeitz, werd 1780 violist te Breslau en componeerde o. a. twee operettes: *Die Kirmess* en *der Frühling*, welke zeer populair waren. Hij stierf 1802. — Zijn broeder, Gottlieb F., geb. 1751 te Zeitz, was ook violist te Breslau, maakte kunstreizen door Duitschland en Rusland en stierf 24 Mei 1822. Een groot gedeelte van zijn leven bracht hij als trompetter in Pruisischen dienst door.

Feigerl (Wenzel), violist, geb. 1815 te Weenen, ontving zijn opleiding aan het conservatorium aldaar, werd violist in het orkest der Hofopera, ging 1834 naar Hongarije en later naar Moskou.

Fel (Marie), zangeres, volgens sommigen 1710, volgens anderen 1716 te Bordeaux geboren, waar haar vader organist was, kwam 1733 aan de Groote Opera te Parijs, bleef aan dat theater verbonden tot 1759 en stierf 1784. — Haar broeder, geb. 1715 te Bordeaux, was van 1737—1753 bassist aan de Groote Opera. Hij stierf krankzinnig.

Feldmayer (Johann Georg), fluitist en componist, geb. 1757 te Pfaffenhofen, maakte in het begin der 19^e eeuw vele kunstreizen en vestigde zich 1802 te Hamburg, alwaar hij 1818 nog in leven was.

Felice (Agostino di), zanger, geb. omstreeks 1630 te Piperno in den Kerkelijken Staat, werd 1662 aan het keizerlijke en aan het Beiersche hof aangesteld.

Felice (Bartolomeo of Alessandro), componist, geb. omstreeks 1730 te Florence, schreef o. a. de opera's *l'Amante contrastato* (1768) en *Amore soldato* (1769). In 1770 richtte hij te Florence een school voor contrapunt op.

Feliciani (Andrea), Italiaansch componist uit de 16^e eeuw, gaf twee bundels *Madrigali a 5 voci* (Venetië 1579 en 1584) in het licht.

Felis (Johann), contrapuntist uit het midden der 16^e eeuw, van wiens werken Phalesius en Plautinus eenige gezangen in hun verzamelingen opnamen.

Felis (Stefano), geb. omstreeks het midden der 16^e eeuw te Bari, was Domkapelmeester aldaar en gaf vele zijner compositiën in het licht.

Feltkamp (Jan), klavierspeler, geb. 26 Augustus 1829 te Enschede, toonde reeds vroegtijdig aanleg voor de muziek en ontving het eerste onderricht in die kunst van zijn vader. Toen deze 1843 gestorven was, begaf hij zich met zijn moeder naar Amsterdam, waar hij op de muziekschool van J. G. Bertelman kwam en eenigen tijd les nam bij Richard Hol. Hij was genoodzaakt door het geven van muzieklessen in zijn onderhoud te voorzien; doch deze werkkring belette hem niet, zijn talent te ontwikkelen: hij werd een der beste klaviervirtuozen, die Nederland heeft opgeleverd en trad, zoowel te Amsterdam als elders, herhaalde malen met succes als solist op. Ongelukkigerwijze maakte 1862 een zenuwtoeval aan zijn kunstenaarsloopbaan een einde. Hij mocht niet meer klavierspelen, werd 1863 naar het krankzinnigengesticht te Utrecht, later naar dat te Zutphen, gebracht en stierf in laatstgenoemde plaats 6 October 1864.

Felton (William), Engelsch geestelijke uit Hereford, was omstreeks 1751 als organist en componist gunstig bekend. Zijn compositiën zijn in

den stijl van Händel geschreven en bestaan hoofdzakelijk uit orgelconcerten en sonates voor Harpsichord.

Fémy (Ambroise), geb. te Gent op het einde der vorige eeuw, ontving zijn muzikale opleiding in zijn geboortestad, vervulde achtereenvolgens de betrekking van orkestdirecteur te Rijssel, Bordeaux, Marseille, Nantes en Gent en werd 1820 directeur van eenige Fransche theaters.

Fémy (Henri), broeder van den vorige, was eenigen tijd aan het theater van Rijssel als eerste violist verbonden en maakte kunstreizen door Frankrijk, Engeland en Italië. Hij stierf op jeugdigen leeftijd.

Fémy (François), oudste zoon van Ambroise F., geb. 1790 te Gent, ontving zijn muzikale opleiding aan het conservatoire te Parijs en was als violist een leerling van Kreutzer. In 1807 behaalde hij den eersten prijs in het vioolspel en begon in dat jaar zijn kunstreizen door Frankrijk en Duitschland. Hij verkreeg 1811 een betrekking bij de kapel van den koning van Westphalen, liet 1813 te Antwerpen zijn opera *Les trois Hussards* opvoeren, vestigde zich 1827 te Frankfort a/M. en bracht aldaar 1828 zijn Deutsche opera *Der Raugraf* ten gehoor. In het jaar 1834 begaf hij zich naar Rotterdam, vestigde zich daar en werd de beste violist van Nederland genoemd. Hij componeerde vele concerten, variatiën, duetten en quartetten voor viool. Eenige symphonieën van hem zijn in druk verschenen.

Fenaroli (Fedele), Italiaansch componist en muziekgeleerde, geb. 1732 te Lanciano, was een leerling van Durante en leeraar in het contrapunt aan het Conservatorio Santa Maria di Loreto, later aan het Conservatorio della pietà de' Turchini, te Napels. Onder zijn leerlingen telt men Cimarosa en Zingarelli. Hij vervaardigde vele goede compositiën en schreef een theoretisch werk, getiteld: *Regole per i principianti di Cembalo*. Hij stierf. 1 Januari 1818.

Fendt (Bernhard), violenmaker, geb. 1756 te Innsbruck, begaf zich op jeugdigen leeftijd naar Engeland en werkte langen tijd voor de fabriek van Dodd. De meeste violen uit deze fabriek zijn door hem, of door zijn landgenoot Friedrich Lott, vervaardigd. Later maakte hij voor John Betts kopieën van Amati-violen. — Zijn zonen, Bernard-Simon, Martin, Jacob en Francis, waren allen als instrumentenmakers te Londen gevestigd. De bekwaamste van hen was Jacob.

Fenzi, Italiaansch violoncellist en componist, geb. omstreeks 1788 te Napels, gest. 1827 te Moskou. — Zijn jongere broeder, Giuseppe Fenzi, was ook violoncellist en langen tijd aan het theater San Carlo te Napels verbonden.

Feo (Francesco), Italiaansch componist, volgens sommigen 1699, volgens anderen vroeger, te Napels geboren, stierf aldaar 1752. Zijn opera's waren

indertijd zeer beroemd. Ook schreef hij veel kerkmuziek, o. a. een oratorium: *La distruzione del esercito de' Cananei con la morte di Sisara*, hetwelk 1739 te Praag ten gehoor werd gebracht. Eenige zijner compositiën bevinden zich in de hofbibliotheek te Weenen.

Ferabosco (Alfonso), Italiaansch componist, geb. in de 16^e eeuw, begaf zich op nog jeugdigen leeftijd naar Engeland, waar hij als componist gunstig bekend werd. Sommige zijner compositiën zijn te vinden in verzamelingen van dien tijd, o. a. in den *Thesaurus harmonicus* van Besardus. — Zijn zoon, mede Alfonso geheeten en te Greenwich geboren, stond als componist evenzeer in aanzien bij de Engelschen.

Ferandeiro (Fernand), Spaansch gitaarspeler, leefde omstreeks 1800 te Madrid en gaf een methode voor zijn instrument, getiteld: *Arte de tocar la guitarra*, in het licht.

Ferandini (Giovanni), Italiaansch toonkunstenaar, geb. in den aanvang der 18^e eeuw te Venetië, kwam op jeugdigen leeftijd te Munchen, was aldaar als hoboïst, zanger en muziekdirecteur werkzaam en stierf 1793. Dertig compositiën van zijn hand bevinden zich in de bibliotheek te Dresden.

Ferber (Georg), geb. 1649 te Zeitz, bezocht de universiteit te Kiel, was als baszanger en koordirecteur beroemd en stierf 1692 als cantor te Sleswijk.

Ferlendis, een Italiaansche virtuozenfamilie, van welke de meeste leden hoboïsten waren. Giuseppe F., geb. 1755 te Bergamo, werd 1775 hoboïst te Salzburg en bezocht later Italië, Londen en Portugal. Hij stierf 1833 te Lissabon. Hij deed veel tot verbetering van den Engelschen hoorn. — Zijn zoon, Angelo F., geb. 1781 te Brescia, was tot 1801 eerste hoboïst in verscheiden Duitsche hofkapellen en ging daarop naar Petersburg. — Alessandro F., broeder van den vorige, geb. 1783 te Venetië, was een virtuoos op den Engelschen hoorn en maakte in den aanvang dezer eeuw met zijn echtgenoot, de zangeres Barberi, kunstreizen door Italië, Spanje, Frankrijk en Nederland.

Fermate, Ital., Hoogd.; POINT D'ORGUE of POINT D'ARRÊT, Fr. Het woord komt af van het Latijnsche *fermare*, sluiten of aanhouden. In het Nederlandsch wordt de Fermate in navolging van het Fransch, ten onrechte orgelpunt genoemd, welk woord een geheel andere beteekenis heeft (z. ORGELPUNT). Beter zou de uitdrukking a n h o u d i n g s t e e k e n zijn. Het teeken der fermate, door de Italianen *corona*, door de Franschen *couronne* genoemd, bestaat uit een punt met een boogje er boven of onder: \frown of \smile . De fermate aan het einde van een muziekstuk geplaatst, dient om aan het slotaccoord meer kracht en gewicht te geven; in het midden van een stuk breekt zij de rhythmische beweging af en brengt rust in de periode, zonder die te sluiten. Zij wordt zoowel boven een noot, als boven een rustteeken geplaatst. De duur

der fermate hangt in den regel van het gevoel en den smaak der uitvoerenden af. In vele gevallen is het evenwel wenschelijk, ten einde de symmetrie eener periode niet te verbreken, aan de fermate een bepaalden duur te geven.

Fermoso (Joaõ Fernandes), kapelmeester van koning Joan III omstreeks 1510, heeft vele kerkmuziekstukken in manuscript nagelaten.

Fernandes (Antonio), Portugeesch toonkunstenaar, geb. op het einde der 16^e eeuw te Souzel in de provincie Alentejo, was presbyter en koördirecteur aan de kerk Santa Catarina te Lissabon. Van zijn gedrukte werken is bekend de verhandeling: *Arte de Musica de Canto de Orgam e Cantocham proporçoes da musica divididas harmonicamente* (Lissabon 1625).

Fernandez (Don Pedro), Spaansch componist, geb. 1500 in Andalusië, gest. 1589.

Fernandus (Johannes), leefde op het einde der 15^e eeuw en was vermoedelijk aan de koninklijke kapel te Parijs verbonden. Volgens Laire (II, 137) heeft hij een werk geschreven onder den titel: *Horae divae crucis per Joannem Fernandum, musicum regium* (Parijs, 1495).

Ferni (Virginia en Carolina), twee Italiaansche violisten, omstreeks 1845 te Como geb., maakten vele kunstreizen door Duitschland en Rusland. De jongste zuster, Carolina, werd later zangeres en kwam aan de Italiaansche opera.

Feroce, Ital., stoutmoedig, onstuimig, wild.

Féron (Madame), zangeres uit de Italiaansche school, geb. 1800, trad 1818 voor het eerst in de Italiaansche opera te Parijs op, maakte vele kunstreizen door Italië en Duitschland en werd 1832 aan het San-Carlo-theater te Napels verbonden.

Ferraboschi of **Ferrabosco** (Domenico Maria), componist en zanger, was 1547—1548 zangmeester aan de Capella Giulia in het Vatikaan te Rome en werd later kapelmeester aan de San Petronio-kerk te Bologna. Van 1550 tot 1555 was hij zanger aan de pauselijke kapel. Eenige zijner motetten en madrigalen zijn opgenomen in de verzameling van Gardano (Venetië 1554—1557). Andere werken van hem zijn in manuscript in het archief der pauselijke kapel te vinden. Beroemd was zijn lied: *Io mi son giovinetta*, voorhanden in de bibliotheek te Parijs in de *Collection Eler*.

Ferradini (Antonio), Italiaansch componist, geb. 1718 te Napels, gest. 1779 te Praag, van wiens compositiën een *Stabat Mater* zeer geroemd wordt. De bibliotheken te Weenen en Drésden bezitten werken van hem

Ferradini (Giovanni), fluitist en componist voor zijn instrument, geb.

in Italië, leefde omstreeks 1730 in Nederland. Twee zijner compositiën voor fluit verschenen 1729 te Amsterdam in het licht.

Ferrandeiro (Fernando), gitaarspeler, leefde te Madrid in de tweede helft der 18^e eeuw. Hij schreef een methode, getiteld: *Arte de tocar la guitarra por musica* (Madrid 1799).

Ferranti (Marco Aurelio Zani de), gitaarvirtuoos en schrijver, geb. 1802 te Bologna, doorreisde vele landen en vestigde zich 1827 te Brussel, waar hij onderricht op de gitaar en in de Italiaansche taal gaf. Hij heeft vele compositiën voor zijn instrument geschreven en maakte vooral opgang door zijn schoon *cantabile*-spel.

Ferrarese (Ludovico Agostino), Italiaansch componist, is bekend door zijn madrigalen, die in de jaren 1571 en 1572 het licht zagen.

Ferrari (Benedetto), Italiaansch operadichter en componist, geb. 1597 te Reggio in Lombardije, was ook virtuoos op de Theorbe en daarom bijgenaamd della Teorba. Hij vervaardigde vele opera's, van welke eenige ook buiten Italië ten gehoor werden gebracht, o. a. aan het hof van keizer Ferdinand III. In 1653 volgde hij den keizer naar den Rijksdag te Regensburg en liet voor de aldaar verzamelde vorsten zijn opera *L'inganno d'amore* opvoeren, welke zijn naam ook in Duitschland bekend maakte. Hij stierf 1681 te Modena.

Ferrari (Carlo), geb. omstreeks 1730 te Piacenza, was een uitstekend violoncellist en componist. Zijn broeder, Domenico F., gest. 1780 te Parijs, was een der beste leerlingen van Tartini en componeerde sonates voor viool.

Ferrari (Franziska), beroemd harpspeelster, geb. omstreeks 1800 te Christiania, maakte vele kunstreizen door Duitschland en stierf reeds 1828 te Gross-Salzbrunn in Silezië.

Ferrari (Giovanni Battista), Italiaansch operacomponist, geb. te Venetië, stierf aldaar 1845. Van zijn werken zijn de meest bekende: *Maria d'Inghilterra*, *Saffo* en *Gli ultimi giorni di Suli*.

Ferrari (Giacomo Goffredi), componist, geb. 1759 te Roveredo, ontving zijn muzikale opleiding van Latilla en Paisiello, werd 1791 accompagnateur aan het theater Feydeau te Parijs en bracht aldaar twee jaren later zijn opera *Les événemens imprévus* ten gehoor. Vervolgens ging hij naar Nederland, waar hij als klavierspeler concerten gaf, en van daar naar Londen, waar hij zich vestigde en 1842 overleed. Het getal zijner compositiën is zeer groot. Ook schreef hij een zangmethode, een theoretisch werk en een boekje, getiteld: *Anedotti piaceroli e interessanti occorsi nella vità di G. G. Ferrari*.

Ferraro (Antonio), geb. in de tweede helft der 16e eeuw te Polizzi

op Sicilië, was Karmelietermonnik en organist van het klooster te Catania. Hij componeerde veel en behoorde tot de eersten, die achtste en zestiende noten in hun compositiën aanwendden.

Ferreira (Cosmo Baëna), Portugeesch componist uit de 16e eeuw, geb. te Evora, was kapelmeester en professor in de muziek te Coimbra en stierf als prior aldaar.

Ferreira da Costa (Rodrigo), geleerde te Lissabon, heeft een werk geschreven, getiteld: *Principios de musica, o exposiçao methodica das doutrinas da sua composiçao e execuçao*.

Ferretti (Giovanni), door sommige schrijvers ook Feretus en Ferresti genoemd, was een Venetiaansch componist uit de 16e eeuw en gaf in de jaren 1567—1588 vele bundels door hem gecomponeerde *Canzoni alla Napoletana* in het licht.

Ferri (Baldassarro), beroemd zanger, geb. 9 December 1610 te Perugia, trad op elfjarigen leeftijd als sopraanzanger in dienst van den kardinaal Crescenzo, werd later een der beroemdste zangers van Italië en stierf in zijn geboortestad 8 September 1680.

Ferri (Francesco Maria), Italiaansch componist, geb. omstreeks 1680 te Marciano in den Kerkelijken Staat, werd op vijftienjarigen leeftijd monnik in het klooster van den heiligen Franciscus te Bologna. Als kapelmeester van dit klooster componeerde hij *Antifone della beata vergine Maria a due voci* (1719) en *Solfeggi a due voci per li principianti* (Rome 1719).

Ferrini (Antonio), Italiaansch zanger, was omstreeks 1690 in dienst van den hertog van Toskane en werd later bij de keizerlijke hofkapel te Weenen aangesteld.

Ferro (Marco Antonio), Italiaansch componist, leefde in het midden der 17e eeuw in Duitschland en was als kamermusicus bij keizer Ferdinand III in dienst. Van zijn compositiën zijn in druk verschenen *Sonate a 2, 3 e 4 stromenti* (Venetië 1649).

Ferronati (Ludovico), Italiaansch violist en componist, leefde in den aanvang der 18e eeuw en componeerde *Sonate per camera a Violino e Cembalo* (Venetië 1715).

Fes, Nederl., Hoogd.; *fa bémol*, Fr.; *fa bimmolle*, Ital.; *f flat*, Eng.; de door een \flat een halven klanktrap verlaagde noot *f*.

Fes dur, Hoogd., z. FES GROOTE TERTS.

Fes groote terts, Ned.; *Fes dur*, Hoogd.; *fa bémol majeur*, Fr.; *fa bimmolle maggiore*, Ital.; *f flat major*, Eng.; de harde toonsoort van *fés*, niet gebruikelijk.

Fes kleine terts, Ned.; *Fes moll*, Hoogd.; *fa bémol mineur*, Fr.; *fa bimmolle minore*, Ital.; *f flat minor*, Eng.; de zachte toonsoort van *fes*, niet gebruikelijk.

Fesca (Friedrich Ernst), geb. 15 Februari 1789 te Maagdenburg, gest. 24 Mei 1826, was als violist en componist beroemd. Zijn compositiën bestaan uit 20 quartetten en vijf quintetten voor strijk- en blaasinstrumenten, drie symphonieën, de opera's *Cantemira* en *Omar und Leila*, vier ouvertures, een *Vater unser* voor koor en orkest, enkele psalmen en vele liederen en gezangen.

Fesca (Alexander), zoon van den vorige, geb. 22 Mei 1820 te Karlsruhe, gest. 22 Februari 1849, was een goed klavierspeler en talentvol componist, wiens gezangen zekere mate van populariteit verkregen hebben. Hij schreef ook eenige opera's: *Marietta*, *Die Franzosen in Spanien* en *Der Troubadour*.

Fesch (Guillaume de), geb. in de Nederlanden op het einde der 17^e eeuw, was organist te Antwerpen en werd aldaar 1725 kapelmeester. Tengevolge van ongenoegen met de overheid kreeg hij 1731 zijn ontslag en begaf zich naar Londen, waar hij 1757 nog in leven was. Zijn compositiën bestaan uit sonates, concerten, canzonetten enz.; ook schreef hij een oratorium, getiteld: *Judith*.

Fessel (Johann Heinrich Ernst), klaviermaker, geb. 17 April 1764 te Wernigerode in de Harz, richtte 1791 te Dresden een klavierfabriek op.

Fessy (Alexandre Charles), organist en componist, geb. 18 October 1804 te Parijs, werd 1824 als organist aan de kerk l'Assomption aangesteld en stierf 30 November 1830.

Festa (Costanzo), geb. op het einde der 15^e eeuw, kwam 1517 als zanger aan de pauselijke kapel te Rome en stierf in die betrekking 10 April 1545. Hij was de voorganger van Palestrina en als contrapuntist zeer beroemd. Slechts weinige zijner werken zijn in druk verschenen; de overige bevinden zich in het archief der pauselijke kapel te Rome.

Festa (Giuseppe), violist en orkestdirecteur, geb. 1771 te Trani in het koninkrijk Napels, was kapelmeester aan het San Carlo-theater te Napels en stierf aldaar 7 April 1839. — Zijn zuster, Francesca F., geb. 1778 te Napels, was een uitstekende zangeres. Sedert 1829 was zij onder den naam van Signora Festa-Maffei prima donna aan de Italiaansche opera te Petersburg, waar zij 1836 stierf.

Festevole, Ital., levendig, opgeruimd, vroolijk.

Festing (Michael Christian), Engelsch fluitist in het Händel-orkest te Londen. — Zijn zoon, John F., violist en componist, was geruimen tijd eerste violist der philharmonische concerten te Londen. Eenige zijner compositiën verschenen omstreeks 1780 aldaar in druk.

Festivamente en **Fesoso**, Ital.; feestelijk, vroolijk, levendig.

Fétis, (François Joseph), geb. 25 Maart 1784 te Mons, waar zijn

vader, François F. (geb. 1758, gest. 1833), organist en muziekdirecteur was, ontving op zeer jeugdigen leeftijd het eerste onderricht in de muziek en speelde, nauwlijks negen jaar oud, tamelijk goed orgel, klavier en viool. Ook zijn eerste proeven van compositie vallen in die dagen. Tegelijker tijd oefende hij zich vlijtig in de oude en nieuwe talen. In 1800 begaf hij zich naar het conservatoire te Parijs, waar Boieldieu, Pradher en Rey zijn meesters waren. Van laatstgenoemde leerde hij de harmonie volgens het systeem van Rameau, dat toen nog in zwang was. Maar juist in die dagen verscheen de *Traité d'harmonie* van Catel, die met de oude leer van Rameau in tegenspraak was. Een strijd ontbrandde tusschen de aanhangers der oude en die der nieuwe leer, en Fétis, nog te jong om zich in den strijd te mengen, vergenoegde zich met de verschillende harmonie-systeemen, niet alleen die van Rameau en Catel, maar ook die van Kirnberger en Sabbatini, te bestudeeren en met elkander te vergelijken. Nadat hij 1803 het conservatoire verlaten had, begon hij zijn navorschingen op het gebied der muziekgeschiedenis en maakte te dien einde reizen naar het buitenland. In 1806 deed hij een rijk huwelijk en kon zich dientengevolge geheel aan zijn geliefkoosde studiën wijden, totdat 1811 het bankiershuis, waarin hij het grootste gedeelte van de huwelijksgift zijner vrouw belegd had, sprong. Hij was nu genoodzaakt, de kunst ook voor den broode uit te oefenen. In 1813 werd hij organist en leeraar aan de muziekschool te Douai, en was in die betrekkingen werkzaam tot 1811, toen hij weder naar Parijs vertrok. In deze laatste stad hield hij zich tot 1821 onafgebroken met de compositie bezig en werd professor aan het conservatoire van Parijs, welken post hij 1833 met dien van directeur van het conservatoire te Brussel verwisselde. Onder zijn leiding bereikte dat conservatoire een hooge trap van bloei en kon met dat van Parijs wedijveren. In den winter van laatstgenoemd jaar richtte hij de *concerts du conservatoire* op, die wegens hun degelijkheid beroemd werden. Tot aan zijn dood bleef Fétis onvermoeid werkzaam in zijn betrekking van directeur van het conservatorium. Hij stierf 26 Maart 1871 te Brussel. — Als componist heeft F. weinig succes gehad; des te meer als schrijver. Zijn meest bekende werk is de *Biographie universelle des musiciens et Bibliographie générale de la musique*; de eerste druk zag 1834, de tweede 1866, het supplement, bewerkt door Arthur Pougin, 1877 het licht. Dit werk is een der belangrijkste op het gebied der Lexicographie. Onder zijn overige geschriften verdienen bijzonder vermeld te worden: *Méthode élémentaire et abrégée d'harmonie et d'accompagnement, suivies de basses chiffrées* (1820); *Traité de la fugue et du contrepoint* (1825); *Traité de l'accompagnement de la partition* (1829); *La Revue musicale* (tijdschrift, 1827—1834); een door de Koninklijke Nederlandsche Akademie bekroonde prijsvraag: *Quels ont été les mérites*

des Néerlandais dans la musique, principalement aux 14, 15 et 16 siècles (1829); *La musique mise à la portée de tout le monde* (1830); *Manuel des principes de musique à l'usage des professeurs et des élèves de toutes les écoles, particulièrement des écoles primaires* (1837); *Traité du chant en chœur* (1837); *Manuel des jeunes compositeurs, des chefs de musique militaire et des directeurs d'orchestre* (1837); *Méthode des méthodes de Piano, analyse des meilleurs ouvrages qui ont été publiés sur l'art de jouer de cet instrument* (1837) enz. Voorts schreef hij in de *Gazette musicale de Paris* en andere tijdschriften vele artikelen.

Fétis (Édouard Louis François), oudste zoon van den vorige, geb. 16 Mei 1812 te Bouvignes bij Dinant, is in de muzikale wereld bekend door vele artikelen in de *Gazette musicale de Paris* en door zijn boek: *Les musiciens belges* (Brussel 1848).

Fétis (Adolphe Louis Eugène), tweede zoon van François Joseph F., geb. 20 Augustus 1820 te Parijs, ontving het eerste onderricht in de muziek te Brussel en voltooide zijn muzikale studiën aan het conservatoire te Parijs. Daarna vestigde hij zich te Antwerpen en later, 1850, te Parijs. Van zijn compositiën is bekend een operette: *Le major Schlagmann*, die 1859 in het theater der *Bouffes parisiens* ten gehoor werd gebracht.

Feuerlein (Konrad), cantor en organist te Neurenberg, is de uitgever van het *Nürnbergisches Gesangbuch* (1676).

Fevin (Antoine), Fransch contrapuntist, geb. op het einde der 15e eeuw te Orleans, componeerde missen en motetten in den stijl van Josquindes Prés.

Fèbvre en Fèvre (le), z. LEFÈBVRE.

Fevrier (Henri Louis), omstreeks 1755 organist aan het koninklijk Jezuïetencollege te Parijs, gaf twee bundels klaviercompositiën in den stijl van Händel uit.

Feyer (Karl), Duitsch violist, leefde omstreeks 1750 te Berlijn en schreef compositiën voor viool.

Feyjoo y Montenegro (Benito Geronimo), Spaansch geestelijke en muziekgeleerde, geb. 16 Febr. 1701, gest. 1764 te Oviedo of 1765 te Madrid, is bekend door de volgende werken: *Musica della chiesa*; *Chartas eroditas y curiosas* en *El deleyte de la musica acompañado de la virtud hace la tierra el noviciado del cielo*.

Fiaccamente, Ital., flauw, zwak.

Fiala (Joseph), geb. 1749 te Lobkowitz in Boheme, gest. 1816 als karmusicus te Donaueschingen, was een voortreffelijk hoboïst en ook als violoncellist en componist bekend.

Fibel of **Fibelbrett**, Hoogd., een nu en dan voorkomende benaming van het Monochord.

Ficher (Ferdinand), geb. 1821 te Leipzig, vestigde zich 1847 als muziekonderwijzer en componist te Nieuw-York, waar hij 1865 stierf.

Fichtholdt (Hans), voortreffelijk luitspeler en luitfabrikant, leefde omstreeks 1612.

Fidanza (Pietro), Italiaansch violist, leefde omstreeks 1770 te Leipzig, later te Praag, en schreef compositiën voor viool. Zijn echtgenoot was een beroemde zangeres.

Fiddle, Eng., vedel, viool.

Fiddler, Eng., violist.

Fiddle-stick, Eng., strijdstok.

Fiddle-string, Eng., vioolsnaar.

Fides, Lat., snaar; *fidicina* (sc. *instrumenta*), snaarinstrumenten.

Fidicula, Lat., een Romeinsch instrument, welks snaren met een plectrum geslagen werden.

Fiebich (Anton Friedrich), trompet- en paukvirtuoos te Praag, stierf aldaar 16 Nov. 1800.

Fiebig (Johann Christoph), componist, geb. op het einde der 17^e eeuw in Boheme, stierf 1724 als koördirecteur te Aussig aan de Elbe. Hij heeft missen, litanieën en andere kerkmuziek gecomponeerd.

Fiebiger (Ignaz), Boheemsch componist, van wien o. a. een oratorium: *Der verlorene Sohn* 1794, te Praag werd uitgevoerd.

Fiedel, Hoogd.; VEDEL, Ned.; oudtijds de benaming der viool; de speler werd Fiedler, Ned.: vedelaar, genoemd. Toen de woorden *Violine* en *Violinspieler* in zwang kwamen, werden Fiedel en Fiedler alleen in verachtelijken zin gebruikt.

Field (John), geb. 1782 te Dublin, volgde op jeugdigen leeftijd zijn vader naar Londen, waar hij kennis maakte met Clementi en van dezen onderricht in het klavierspel ontving. In 1802 liet hij zich te Parijs hooren, waar zijn geacheveerd spel algemeen bewonderd werd. In hetzelfde jaar volgde hij zijn meester naar Rusland, bleef tot 1812 te Petersburg en vestigde zich toen te Moskou. Zijn eerste concert in deze stad bracht 6000 roebels op. In 1831 keerde hij naar Londen terug en begaf zich vandaar naar Frankrijk, België, Nederland en Italië. Te Napels werd hij aangetast door een doodelijke kwaal, bracht er negen maanden in het hospitaal door en keerde eindelijk, vergezeld van eene Russische familie, naar Moskou terug, waar hij 11 Januari 1837 overleed. — Als klavierspeler stond Field zeer hoog aangeschreven; vooral wegens den schoonen toon, dien hij aan het klavier wist te ontlokken. Ook als componist heeft hij grooten naam gemaakt; hij was namelijk de uitvinder dier kleine stukjes, aan welke hij den naam *Nocturnes* schonk, en welke door andere componisten met min of meer geluk nagebootst zijn:

Liszt heeft er eene verhandeling over geschreven. — Behalve deze stukjes zijn van hem in het licht verschenen: zeven *concerto's* voor piano met orkest, een quintet voor piano en strijkinstrumenten, drie sonates, phantasiën enz.

Fielitz (Friedrich), geb. 1820 te Berlijn, was eerst in die stad, later te Munchen, als muziekonderwijzer werkzaam, en is door de uitgave van vierstemmige koralen bekend geworden.

Fiennes (Heinrich du Bois **de**), klavierspeler en componist, geb. 1809 te Anderlecht bij Brussel, ontving onderricht van Henri Herz en Kalkbrenner en vestigde zich als muziekonderwijzer te Brussel, waar ook eenige zijner compositiën in druk verschenen. Hij stierf 15 Februari 1863 te Anderlecht.

Fienus, z. TURNHOUT.

Fiero, fieramente, con fieraezza, Ital., fier, stoutmoedig.

Fiesco (Giuglio), luitenist en componist, geb. 1519 te Ferrara, gest. 1586, schreef madrigalen, *Dialoghi* voor 7 en 8 stemmen enz.

Fifre, Fr.; **PIFFERO**, Ital.; **PFEIFE** en **QUERPFEIFE**, Hoogd.; veldpijp, een aan de Zwitsers ontleend blaasinstrument, een kleine dwarsfluit met een scherpen toon; zij heeft een omvang van d'' tot d''' .

Figulus (Wolfgang), geb. te Naumburg, werd 1551 cantor te Meissen, waar hij nog 1588 leefde. Van zijn werken zijn bekend: *Cantiones sacrae*, *Elementa musica* en *Vetera et nova carmina 4 vocum a diversis composita* (1575).

Figur, Hoogd., z. FIGUUR.

Figurae, Lat., heetten in de 12^e en 13^e eeuw ook de noten. Franco van Keulen noemt twee soorten op, eenvoudige en samengestelde (*simplices et compositae*); de eenvoudige zijn: *longa*, *brevis* en *semibrevis*; Johannes de Muris voegt er als vierde soort de *minima* bij; de samengestelden zijn de *ligaturae* of verbindingen van noten tot een notenbeeld, waartoe ook de *obliquitates* of *notae obliquae* behoorden.

Figuraalgezang, Ned.; **FIGURALGESANG**, Hoogd.; **CANTUS FIGURALIS SEU MENSURABILIS**, Lat.; **CANTO FIGURATO**, Ital.; **CHANT FIGURÉ**, Fr. — Onder dit woord verstaat men die soort van gezang, welke zich in de 12e eeuw begon te ontwikkelen. Bij den *cantus firmus* (z. dit) voegde zich reeds vroegtijdig een tweede stem, die men *Discantus* (tweede of tegenstem) noemde en die, met den *cantus firmus* van denzelfden toon uitgaande, dezen van tijd tot tijd verliet, er boven of er onder, en soms ook in quarten of quinten gelijktijdig met hem voortliep. Later kwam men er toe, den *Discantus* boven een noot van den *Cantus firmus* twee of meer noten te doen voordragen. Dit had ten gevolge, dat een nauwkeuriger bepaling van de waarde der noten onderling noodzakelijk werd. Men begon de noten te meten volgens haar grootte, waarbij de *Brevis* tot grondslag aangenomen

werd. Op deze wijze ontwikkelde zich de *musica mensurabilis*, mensuraal-muziek (z. dit), welke eerst in de 15^e eeuw, het zoogenaamde tijdperk der Nederlanders, den hoogsten trap van volmaaktheid bereikte.

Daar het oude neumenschrift niet meer voldoende was, voerde men, ter vervanging daarvan, de eigenlijke noten, namelijk zwarte vierkante koppen of punten met en zonder staarten, op en tusschen de vier lijnen van een notenbalk, in. Aan het met deze figuren opgeschreven gezang gaf men den naam van *figuraalgezang*. Maar ook het gezang zelf werd lossier in zijn bewegingen, zoodat zich tegenover het meer gelijkmatig koraalgezang, eigenlijke figuren en versieringen vormden, die de benaming *figuraalgezang* nog meer rechtvaardigden. Later paste men die benaming zoowel op gezangen met noten van verschillende waarde, als op gezangen met noten van dezelfde waarde, toe.

Figuur, Figuratie, beteekent in de muziek een groep noten, door welke of een melodische hoofdnoot in kleinere deelen verdeeld wordt en deze een bepaald metrum verkrijgen (rhythmische figuur), of een hoofdnoot, op een en dezelfde harmonische basis, met wissel- en andere noten verbonden worden (melodische figuur). Er kunnen ook accoorden in verschillende figuren „gebroken” worden (dit is de harmonische figuur), ook al deze soorten vermengd worden, waardoor de eigenlijke figuratie ontstaat. Onder de rhythmische figuren spelen een groote rol triolen, quintolen, syncopes; onder de melodische, trillers, voorlagen en dubbelslagen; onder de harmonische *arpeggio*'s enz.

Filer, Fr.; **FILARE**, Ital; een toon »uitspinnen”, d. w. z. hem zacht aanzetten, doen aanzwellen en weder afnemen.

Filiberti (Orazio), kapelmeester te Montaquana omstreeks 1649, heeft psalmen gecomponeerd.

Filipowicz (Elise), violiste, geb. 1794 te Rastadt, was een leerlinge van Spohr. Zij schreef compositiën voor viool en maakte vele kunststreken.

Filippini (Stefano), bijgenaamd l'Argentina, was Augustijner monnik en een vlijtig componist uit de tweede helft der 17e eeuw. Hij bekleedde de betrekking van kapelmeester aan de kerk San Giovanni Evangelista te Rimini.

Fin, Fr.; **FINE**, Ital; einde.

Fin quà, Ital., tot dáár.

Fin qui, Ital., tot hiertoe.

Finaalkadans, slotkadans, de sluiting van een stuk met een schitterende kadans of passage.

Finaalnoot, grondtoon, tonica.

Finaalteeken, eind- of slotteeken.

Finale, Ital., het laatste gedeelte van een muziekstuk in verscheiden afdeelingen, zooals een sonate, symphonie, opera, enz.

Finamente, Ital., teergevoelig.

Finatti (Giovanni Pietro), Italiaansch componist omstreeks 1650, heeft missen, psalmen en litanieën gecomponeerd.

Finazzi (Filippo), castraat en componist, geb. 1710 te Bergamo, gest. 21 April 1776, liet zich in vele steden van Duitschland hooren en schreef o. a. zes symphonieën en een opera.

Finck (Heinrich), kapelmeester der koningen Albrecht (1492) en Alexander (1501) van Polen, heeft vierstemmige geestelijke liederen gecomponeerd en in druk gegeven.

Finck (Hermann), neef van den vorige, was koninklijk kapelmeester in Polen. Omstreeks 1557 bevond hij zich te Wittenberg, waar zijn werk: *Practa musica etc.*, in druk verscheen.

Finck (Christian), geb. 1822 te Dettingen, ontving zijn muzikale opleiding eerst te Stuttgart, later te Leipzig en te Dresden, en werd 1860 organist en professor in de muziek aan het gymnasium te Esslingen. Zijn compositiën bestaan in sonates voor orgel en voor klavier en in vocale muziek.

Finck (Joannes Christiaan von der), geb. 22 Februari 1828 te Amsterdam, ontving van zijn vader, Christiaan v. d. F., het eerst onderricht op het klavier en de clarinet en voltooide zijn studiën onder leiding van P. Christiani, Joseph Halberstadt en J. B. van Bree. Hij was van 1847 tot 1852 solo-clarinettist in het orkest van J. Ed. Stumpff, eerste clarinettist in den Duitschen en Franschen schouwburg en bekleedde als orkest-directeur verschillende posten, o. a. dirigeerde hij de Zondagsconcerten van het genootschap *Eruditio Musica*. In 1858 werd hij adjunct-muziekdirecteur der maatschappij *Caecilia* en was van 1865 tot 1868 kapelmeester der Amsterdamsche Schutterij. Van zijn compositiën verschenen in druk een fantasia: *Hommage à J. B. van Bree*, drie liederen en een Feestmarsch ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van Neerlands onafhankelijkheid.

Fine, Ital., einde, slot.

Finetti (Giacomo), geb. op het einde der 16e eeuw te Ancona, was omstreeks 1611 kapelmeester aldaar, later te Venetië, en heeft *Psalmi Vespertini* en *Concerti a 4 voci* in het licht gegeven.

Finezza, Ital., teergevoeligheid.

Finger (Gottfried), geb. omstreeks 1660 te Olmütz in Moravië, ging 1685 naar Engeland en werd kapelmeester van koning Jacobus II. Hij stond als componist en klaviervirtuoos in hoog aanzien en vele zijner compositiën, waaronder verscheidene opera's, werden te Londen uitgevoerd. In 1702 werd hij aan de kapel der koningin van Pruisen verbonden en begaf

zich 1717 als kapelmeester naar het hof te Gotha. Berichten over zijn leven na dat jaar ontbreken.

Fingersatz of **Fingersetzung**, Hoogd., z. VINGERZETTING.

Fini (Michele), operacomponist, geb. in den aanvang der 18^e eeuw te Napels, componeerde in de jaren 1731 en 1732 de opera *Gli sponsali d' Enea* en twee Intermezzi: *Jerrica e Varrone* en *I Dei birbi*.

Fink (Gottfried Wilhelm), geb. 7 Maart 1783 te Sulza aan de Ilm, ontving het eerste onderricht in het klavier- en orgelspel van den cantor Gressler, studeerde van 1804 tot 1809 te Leipzig in de theologie en philosophie en beoefende tegelijkertijd vlijtig de dicht- en toonkunst. In 1809 richtte hij een school op, aan welke hij tot 1827 als directeur werkzaam was. In dit jaar werd hem de redactie der *Leipziger Allgemeine Musikalische Zeitung* opgedragen, welke betrekking hij tot 1841 met ijver vervulde. Van 1842 tot 1846 hield hij voorlezingen over muziek aan de universiteit te Leipzig en stierf aldaar 27 Augustus van laatstgenoemd jaar. Behalve tal van compositiën, onder welke zich vele liederen en gezangen bevinden, zijn van hem vele geschriften in het licht verschenen, o. a.: *Erste Wanderung der ältesten Tonkunst als Vorgeschichte der Musik* (Essen 1831); *Wesen und Geschichte der Oper* (Leipzig 1838); *System der musikalischen Harmonielehre* (Leipzig 1842); *Der neu-musikalische Lehrjammer* (Leipzig 1842) en *Der musikalische Hauslehrer* (Pesth 1846); ook schreef hij tal van artikelen in de *Allgemeine musikalische Zeitung* en in verschillende Encyclopedieën en Lexica.

Finke (Johann Georg), orgelmaker te Saalfeld omstreeks 1713, heeft o. a. het orgel te Gera vervaardigd.

Finold of **Finnolt** (Andreas), Duitsch componist, geb. te Neuhausen in Thuringen, leefde in den aanvang der 17^e eeuw, en schreef o. a.: *Magnificat Genethliacum 8 voc.* (Erfurt 1616); *Prodonus musicus* of *3 Magnificat 8 voc.* (Erfurt 1620) en *die fröhliche Auferstehung Jesu Christi, mit 1, 2, 3 und 4 Stimmen gesetzt* (Erfurt 1621).

Finot (Domenico), een vermoedelijk Italiaansche kerkcomponist uit de 16^e eeuw, van wien *Modulationes*, missen en andere compositiën te Venetië het licht zagen.

Finth, Duitsch luitenmaker, leefde van 1765 tot 1780 te Parijs, waar zijn instrumenten zeer gezocht waren.

Finto, Ital, geveinsd, komt in de muziek in de beteekenis van bedriegelijke sluiting voor (z. TRUGSCHLUSS).

Fiocchi (Vincenzo), componist, geb. 1767 te Rome, ging 1812 naar Parijs, waar hij verscheidene zijner opera's liet opvoeren, en stierf aldaar 1843.

Fiocco (Pietro Antonio), componist, geb. omstreeks het midden der

17e eeuw te Venetië, was in het begin der 18e eeuw kapelmeester te Brussel en gaf *Sacri Concerti a una e più voci* (Antwerpen 1691) en *Missa e Motetti a 1, 2, 3, 4 e 5 voci, con 3, 4 e 5 stromenti* (Amsterdam bij Roger) in het licht. — Zijn zoon, Giuseppe Ettore F., geb. te Brussel, volgde zijn vader als kapelmeester op en gaf *Motetti a 4 voci con 3 stromenti* in het licht. Hij leefde nog in het jaar 1752.

Fioco, Ital., heesch, schor; *Fiochezza*, heeschheid, schorheid.

Fiodo (Vincenzo), Italiaansch kerkcomponist, geb. 1782 te Bari, studeerde onder leiding van Paisiello en vestigde zich 1812 als muziekonderwijzer te Pisa. Hij heeft vele compositiën voor de kerk geschreven.

Fioravanti (Valentino), Italiaansch componist, geb. te Rome, ontving zijn muzikale opleiding aan het Conservatorio della pietà de' Turchini en werd beroemd door zijn opera's, van welke de meest bekende zijn: *Con i matti il savio la perde, ovvero le pazzie a vicenda* (Florence 1791), *Il furbo contra il furbo* (1797), *La cappriciosa pentita* (1805), *Gli amori di Comingio*, *Virtuosi ambulanti*, *I raggiri ciarlataneschi*, *Raoul de Créqui* en *Il Ciabattino*. Behalve zijn opera's schreef hij ook vele fraaie liederen met klavierbegeleiding. — Zijn zoon, Vincenzo F., geb. omstreeks 1810 te Napels, was mede operacomponist en kapelmeester in zijn geboortestad, waar zijn eerste opera: *La scimia portentosa* 1831 in het licht verscheen.

Fiore (Stefano Andrea), geb. te Milaan, was omstreeks 1726 kapelmeester van den koning van Sardinië en lid der philharmonische Academie te Turijn. Van zijn compositiën zijn bekend: *XII sonate da chiesa a 2 Viol. Vello e Basso contin. op. 1*, de opera: *Il pentimento generoso* (1719) en een *Cantata a voce sola con Cembalo*.

Fiore (Angelo Maria), leefde omstreeks 1700 te Turijn en was bekend als een der beste violoncellisten van zijn tijd. Van zijn werken verschenen stukken voor violoncel, onder den titel: *Trattenimenti da camera*, 1701 te Amsterdam bij Roger in het licht.

Fioretta, Ital., z. FIORITURA.

Fiorillo, (Ignazio), geb. 11 Mei 1715 te Napels, studeerde aldaar onder Leo en Durante, werd 1752 kapelmeester te Brunswijk, waar hij door zijn muziek bij de beroemde pantomimes van Nicolini opgang maakte, ging vervolgens 1762 als kapelmeester naar Kassel en stierf 1787 in het dorp Fritslar. Zijn compositiën bestaan grootendeels uit opera's en kerkmuziek en zijn in den stijl van Hasse geschreven. Zijn zoon, Federico F., geb. 1753 te Brunswijk, deed vele kunstreizen en maakte 1785 te Parijs, 1788 te Londen, als violist grooten opgang. Hij schreef kamermuziek en études voor viool, die zeer geroemd worden.

Fiorini (Ippolito), geb. omstreeks 1540 te Ferrara, was kapelmeester

van hertog Alfonsus II van Ferrara en een bekwaam componist, wiens werken uit psalmen, motetten en madrigalen bestaan.

Fiorino (Gasparo), Italiaansch componist uit Rossano, gaf 1574 en 1577 twee boeken met drie- en vierstemmige *canzonette alla Napoletana* in het licht.

Fioritura, Ital., versiering van het gezang door oplossing eener hoofdnoot in eenige kleinere noten. Dikwijls wordt deze uitdrukking verward met *coloratura* (z. **COLORATUUR**).

Fioroni (Giovanni Andrea), geb. 1704 te Pavia, gest. 1779, was kapelmeester aan den Dom te Milaan en schreef vele muziekstukken voor de kerk. Naar men beweert was hij vijftien jaren lang een leerling van Leo.

Firnhaber (J. C.), klavierspeler, geb. omstreeks 1750 te Hildesheim, leefde als muziekonderwijzer en componist te Petersburg en gaf vele stukken voor klavier in het licht, die vol van zonderlinge harmonieën waren.

Fis, Ned., Hoogd.; *fa dièse*, Fr.; *fa diesis*, Ital.; *f sharp*, Eng.; de door een kruis een halven klanktrap verhoogde toon *f*.

Fis dur, Hoogd., z. **FIS GROOTE TERTS**.

Fis groote terts, Ned.; *Fis dur*, Hoogd.; *fa dièse majeur*, Fr.; *fa diesis maggiore*, Ital.; *f sharp major*, Eng.; de harde toonsoort van *fis*, met een voortekening van zes kruizen (voor *f, c, g, d, a* en *e*).

Fis kleine terts, Ned.; *fis moll*, Hoogd.; *fa dièse mineur*, Fr.; *fa diesis minore*, Ital.; *f sharp minor*, Eng.; de zachte toonsoort van *fis*, met een voortekening van drie kruizen (voor *f, c* en *g*).

Fis moll, Hoogd., z. **FIS KLEINE TERTS**.

Fischer (Anton), geb. 1782 te Augsburg, gest. 1808 te Weenen, was omstreeks 1800 tenoor, later tweede kapelmeester, aan het theater van Schikaneder en schreef vele opera's.

Fischer (Christian Friedrich), geb. 31 October 1691 te Lubeck, werd 1729 cantor te Plön, 1740 te Kiel, waar hij 1752 stierf. Van zijn werken is vooral belangrijk een boek met vierstemmige koralen.

Fischer (Chrysaender), Franciscanermonnik te Munchen, geb. 1718, gest. 1759, had als organist en componist een goeden naam. Er bestaat van hem een *Requiem* in manuscript.

Fischer (Ernst Gottfried), geb. 17 Juli 1754 te Hoheneiche bij Saalfeld, gest. 4 Februari 1841 als leeraar in den zang aan het Graue Kloster te Berlijn, heeft verscheiden zangmethodes in het licht gegeven.

Fischer (Ferdinand), geb. 1723 te Brunswijk, was aldaar hof- en stads-musicus. Hij stond als violist en componist gunstig bekend, componeerde o. a. trio's, quartetten en symphonieën en bracht nog op hoogen leeftijd, 1803, een door hem vervaardigd concert voor blaasinstrumenten en Turksche muziek ten gehoor. Hij stierf vermoedelijk 1805 te Brunswijk.

Fischer (Johann), violist en componist, in het midden der 17^e eeuw in Schwaben geboren, maakte vele kunstreizen en werd in den aanvang der vorige eeuw markgrafelijk kapelmeester te Schwedt in Pommeren. Van zijn talrijke compositiën zijn slechts weinige overgebleven.

Fischer (Johann Kaspar Ferdinand), omstreeks 1720 kapelmeester van den markgraaf van Baden, behoorde tot de beste klavierspelers van zijn tijd en componeerde o. a. een werk voor klavier, getiteld: *Musikalische Parnassus*.

Fischer (Johann Christian), een der voortreffelijkste hoboïsten uit de vorige eeuw, geb. 1733 te Freiburg in de Breisgau, kwam 1760 in de hofkapel te Dresden, begaf zich 1765 tot ontwikkeling van zijn talent naar Italië, maakte, na voltooiing zijner studiën, vele kunstreizen en vestigde zich 1780 te Londen, waar hij kamervirtuoos bij de kapel der koningin werd. Hij stierf aldaar 1790.

Fischer (Johann Gottfried), geb. 13 September 1751 te Freiburg, studeerde te Leipzig in de theologie en muziek, werd organist te Eisleben en later muzikdirecteur te Freiburg, waar hij 7 September 1821 stierf. Zijn compositiën bestaan in stukken voor klavier en stukken voor orgel.

Fischer (Michael Gotthard), geb. 3 Juni 1773 te Alach bij Erfurt, was concertmeester te Erfurt en schreef vele compositiën. Hij stierf 1829.

Fischer (Ludwig), stamvader eener beroemde zangersfamilie, geb. 1745 te Mainz, gest. 10 Juli 1825, was een der beste bassisten van zijn tijd. Zijn echtgenoot, Barbara Strassen, geb. 1758 te Mannheim, had als zangeres en tooneelspeelster een goeden naam.

Fischer (Joseph), zoon van den vorige, geb. 1780 te Weenen, werd door sommigen als zanger boven zijn vader gesteld. Ook was hij als componist van liederen en gezangen bekend. Zijn oudste zuster, geb. 1782, was dramatische zangeres.

Fischer (Friedrich), geb. 1809 te Pressburg, was voor de theologie bestemd, doch wijdde zich reeds als student aan de muziek en werd bassist aan den keizerlijken schouwburg te Weenen. Zoowel in die stad, als te Frankfort en te Brunswijk oogstte hij vele lauwers. Hij stierf 10 April 1871 te Graz.

Fischer (Emil), zoon van Friedrich F. en van Caroline F.-Achten, geb. 13 Juni 1840 te Brunswijk, werd voor landbouwer opgeleid en was als zoodanig van 1853 tot 1857 werkzaam, doch wijdde zich vervolgens aan den zang en trad, na een korte studie, voor de eerste maal te Graz als bassist op. Daar hij als kind viool en walddhoorn geleerd had, kostten zijn muzikale studiën hem weinig moeite. Hij zong achtereenvolgens te Brunswijk, Stettin, Dantzig, in welke laatste stad hij gedurende negen jaren theaterdirc-

teur was, voorts te Karlsruhe en te Keulen, en werd 1874 eerste bassist aan de Hoogduitsche opera te Rotterdam. Ook als oratoriumzanger liet hij zich op vele plaatsen van ons land met den meesten bijval hooren.

Fischer (J. P. A.), arts, organist en klokkenist te Utrecht, geb. op het einde der 17^e eeuw, was organist der Luthersche kerk, later klokkenist van den Dom. In 1738 gaf hij bij den uitgever Willem Kroon te Utrecht het volgende werk in het licht: *Verhandeling van de klokken en het klokkenspel, benevens een kort bericht van de outheit, gebruik, misbruik en doopen der klokken, alsook van zoogenaemde wonderklokken*. Dit werk is opgedragen aan C. Quint en J. Breyer, »regerende burgemeesteren» van Utrecht, en in een eenigszins satyrieken stijl geschreven. Het eerste hoofdstuk luidt: *Van den oorsprong van 't klokkenspel*; het tweede: *Van de stoffe, gestalte, 't gewigt en verdere eigenschappen der klokken*; het derde: *Van de oorzaeken die de klank of het geluyt voortbrengen*; het vierde: *Van den toon, beneffens desselfs eigenschap*; het vijfde: *Noodige regelen ende aenmerkingen wegens de compositie voor de klokken*; het zesde: *De noodige wetenschap, die bij 't versteeken van den toon vereischt wordt*; het zevende: *Van de benoeming en den oorspronk der schellekens en klokken*; het achtste: *Van het gebruik der kleine klokskens of schellekens*. Een ander werk van Fischer is getiteld: *Kort en grondig onderwijs van de transpositie, beneffens eenige korte aanmerkingen over de muziek der ouden, de onnoodigheid van eenige modes en het ut, re, mi*; ook schreef hij een *korte en gemakkelijke methode om een klavier gelijk te stemmen* (Utrecht 1729) en *Korte en noodigste grondregelen van de bassus continuus benevens verscheidene aanmerkingen over desselfs behandelingen, voorgesteld en met eenige exempels verklaard* (Utrecht 1733). Een door hem gecomponeerd *concerto* voor klavier verscheen bij Olofsen te Amsterdam; een symphonie voor groot orkest, gecomponeerd ter gelegenheid van het honderd-jarig bestaan der universiteit te Utrecht, 1736, is in manuscript gebleven. Fischer stierf 30 Oct. 1778 in laatstgenoemde stad.

Fischer (C. C.), violist van groot talent, leefde te Amsterdam en liet zich op verscheiden concerten, zoowel daar als elders, met succes hooren. In 1849 gaf hij quartetuitvoeringen met J. B. van Bree, F. B. Bunte en J. Merlen. Hij was de eerste leermeester van den veelbelovenden, op jeugdigen leeftijd gestorven vioolvirtuoos, Jan de Graan.

Fischer-Achten (Caroline), geb. omstreeks 1808 te Weenen, trad aldaar 1827 voor het eerst als dramatische zangeres op, trouwde 1830 met Friedrich Fischer en maakte met haar echtgenoot vele kunststreizen, o. a. naar Parijs, Pesth, Linz en Karlsruhe, en werd 1840 aan het hoftheater te Brunswijk verbonden. Zij trok zich 1855 uit het openbare leven terug.

Fischer-Schwarzböck (Beatrix), geb. 6 Februari 1809 te Temesvar in

Hongarije, werd 1831 als dramatische zangeres te Karlsruhe geëngageerd. Zij bleef in die betrekking tot 1854 werkzaam. Haar echtgenoot was de tooneelspeler Karl Fischer.

Fischhof (Joseph), directeur van het conservatorium te Weenen, geb. 1804 te Butschowitz, gest. 1857 te Weenen, was een degelijk klavierspeler en onderwijzer.

Fischietti (Domenico), geb. 1729 te Napels, ontving zijn opleiding aan het Conservatorio di San Onofrio aldaar, ging later naar Dresden, waar hij 1766 een door hem gecomponeerde mis liet uitvoeren, en schreef vele opera's, van welke de meest bekende zijn: *Il Signor Dottore*; *Il Mercato di Malmantile* en *Solimano*. Deze drie, alsmede een intermezzo: *Les métamorphoses de l'amour*, zijn in de koninklijke bibliotheek te Dresden voorhanden. Fischietti is vermoedelijk kort na 1810 overleden.

Fisis of **Fisfis**, de door middel van een dubbelkruis een heelen klanktrap verhoogde toon *f*.

Fismann (Franz), geb. 1722 te Altsedlitz in Boheme, kwam 1742 in het klooster der Barmhartige Broeders te Praag, waar hij viool en compositie studeerde en later kapelmeester werd. Hij schreef vele kerkmuziekstukken, die echter ongedrukt bleven, en stierf 1774 te Weenen.

Fistel, Hoogd., z. FALSETTO.

Fistula, Lat., roer, pijp, fluit; *fistula rurestris*, boerenfluit; *fistula militaris*, veldfluit enz.

Fite (De la), kapelmeester te 's Hage, stierf aldaar 1781.

Fl., verkorting van Flauto of Fluit.

Flaccia (Matteo), Italiaansch componist uit het midden der 16^e eeuw, gaf *Madrigali a 4 e 5 voci* (Venetië 1598) in het licht.

Flaccomio (Giovanni Pietro), Italiaansch kerkcomponist, geboortig uit Milazzo, was kapelmeester van Filips III van Spanje en vervaardigde vele compositiën, o. a.: *Concentus in duos distincti Choros, in quibus Vesperae, Missae, sacraeque cantiones in Nativitate beatae Mariae virg. aliarumque virginum festivitibus decantandae continentur*.

Flaccus, een Oud-Romeinsch toonkunstenaar, zoon van Claudius, heeft bij de tooneelstukken van Terentius de fluitmuziek gecomponeerd

Flachflöte, Hoogd., z. VLAFLUIT.

Flad of **Fladt** (Anton), hobovirtuoos, geb. 1775 te Mannheim, was lid der hofkapel te Munchen en maakte vele kunstreizen door Duitschland, Italië en Engeland. In 1842 zeide hij het kunstenaarsleven vaarwel.

Flageolet, Fr.; FLAGIOLETTA, Ital.; een soort van kleine bekfluit van ivoor, palm- of ebbenhout, met een omvang van tweegestreept tot viergestreept *d*. Volgens Burney is het op het einde der 16e eeuw uitgevonden. In den aanvang der 19e eeuw werd de constructie van dit instrument verbeterd door

Bainbridge te Londen, die ook twee aan elkander gehechte of dubbele flageolets vervaardigde. (z. FLÛTE à BEC).

Flageolet, Fr.; FISTULA MINIMA, Lat.; een klein, open orgelregister 1 of 2 vt. van tin of metaal, dat soms Zwegel genoemd wordt.

Flageolet-tonen, Ned.; FLAGEOLET-TÖNE, Hoogd.; SONS HARMONIQUES, Fr.; SUONI ARMONICI of FLAUTINI, Ital.; fluitachtige hooge tonen, vooral gebruikelijk bij strijkinstrumenten. Zij ontstaan, doordien men de losse of verkorte snaar onder het spelen aan een harer deelpunten aanraakt zonder haar op de toets neder te drukken. De flageolettonen worden verdeeld in natuurlijke en kunstige en ontstaan volgens de wetten der boventonen.

Flamini (Flamino), Italiaansch componist uit de 17^e eeuw, schreef *Vilanelle a 1, 2 e 3 voci con stromenti e chitarra spagnola* (Rome 1610).

Flannel (Egide), bijgenaamd *l'Enfant*, wordt door Baini een der merkwaardigste componisten uit de 14^e eeuw genoemd.

Flasca (Joseph Ignaz), hobovirtuoos, geb. 20 Juli 1706 te Opoczna in Boheme, gest. 24 December 1772 te Praag.

Flaschenet, Fr., verbastering van flageolet.

Flat, Eng., benaming voor het teeken \flat .

Flatter la corde, Fr., de snaar streelen, zacht spelen.

Flatterton, Hoogd., grondtoon der trompet.

Flautando, Ital., zingende of spelende het geluid eener fluit nabootsen.

Flautini, Ital., flageolettonen.

Flautino, Ital., kleine fluit, een orgelregister 2 vt. van tin.

Flauto, Ital., z. FLUIT.

Flauto amabile of **flauto amoroso**, Ital.; FLÛTE D'AMOUR, Fr.; LIEBLICH-FLÖT, Hoogd.; een fluitwerk van 4 of 8 voet, open of gedekt.

Flauto cuspido, Ital., z. SPITSFLUIT.

Flauto doppio of **duplo**, dubbelfluit, een gedekt fluitwerk in het manuaal van een orgel, gewoonlijk van hout en van 4 of 8 voet. In het pedaal komt deze stem ook als 8 voet voor, onder den naam van Dubbel-fluitenbas.

Flauto dolce, Ital.; DOLZFLÖTE, Hoogd.; FLÛTE DOUCE (verbasterd: FLUIT DOES), Fr.; een fluitwerk van 8 of 4 voet in het orgel. De pijpen zijn boven iets nauwer dan beneden en hebben een wijde opsneede.

Flauto Italico, Ital., fluitwerk van 8 voet in het orgel.

Flautone, Ital., fluitbas, een fluitwerk van 8 voet in het pedaal van het orgel.

Flauto piccolo, Ital., z. FLUIT.

Flauto stoccato, een 4-voets fluitstem van hout, komt voor in het orgel der groote kerk te Erlangen, gebouwd 1771.

Flauto traverso, Ital.; FLÛTE TRAVERSIÈRE of FLÛTE ALLEMANDE, Fr.; QUERFLÖTE, Hoogd.; dwarsfluit (z. FLUIT.)

Flavianus, patriarch te Antiochië, gest. 404 na Chr., voerde met zijn ambtgenoot Diodorus bij het Psalmgezag weder de oorspronkelijke Antiphonie in, doordien hij hetzelfde gezag door twee koren beurtelings liet zingen.

Flebile, Ital., klagend, weenend.

Flecha of **Fleccia** (Matthaeus), karmelietermonnik en componist, geb. omstreeks 1520 te Prades in Catalonië, leefde als kapelmeester van Karel V eenigen tijd in Hongarije en stierf 1604 in de Benedictijner abdij te Solgona. Onder zijn vele werken, die deels in Frankrijk, deels in Spanje het licht zagen, bevinden zich motetten, psalmen, een *Salve Regina* en een *Libro de Musica de punto*.

Fleischer (Friedrich Gottlob), geb. 14 Januari 1722 te Cöthens gest. 4 April 1806 als organist te Brunswijk, heeft eenige sonates voor klavier geschreven.

Fleischmann (Christoph Traugott), werd 1798 te Leipzig tot organist aangesteld en stierf in die betrekking 5 Januari 1831. Hij werd voor een degelijk toonkunstenaar en orgelspeler gehouden.

Fleischmann (Friedrich), geb. 18 Juli 1766 te Heidenfeld in Wurtemberg, had als schrijver en componist een goeden naam.

Fleischmann (Johann Georg), violoncellist en componist, gest. 1810 te Berlijn.

Flessibile, Ital., buigzaam.

Fleurtis, Oud-Fr.; FLORIDUS, Lat.; het versierde contrapunt.

Fleury (François Nicolas), Fransch toonkunstenaar, geb. omstreeks 1630 te Châteaudun, werd 1667 kamermusicus en theorbespeler van den hertog van Orleans te Parijs. Hij schreef: *Airs spirituels*, een *Méthode pour jouer du Théorbe*, *Cartes des principes de musique* en *Cartes des accords de musique*.

Fliehender Tonschluss of **Trugschluss**, Hoogd., bedriegelijke toonsluiting (z. TOONSLUITING.)

Flight, Engelsch orgelmaker uit den aanvang der 19e eeuw, vervaardigde te Londen het reusachtige orgel, bekend onder den naam van Apollonion.

Flitner of **Flittner** (Johann), theoloog en componist, geb. 1 November 1618 te Suhla in Henneberg, gest. 7 Januari 1678 te Straalsund, heeft verscheiden belangrijke gezagen gecomponeerd. In zijn *Suscitabulum musicum* bevinden zich vele geestelijke liederen, die nog heden gezongen worden.

Flon-flon, Fr., refrein van oude vaudeville-koepletten.

Floquet (Étienne Joseph), Fransch operacomponist, geb. 25 November 1750 te Aix in Provence, gest. 10 Mei 1785 te Parijs, schreef o. a.: *La nouvelle Omphale*, *La Cinquantaine*, *Bathille et Théodore* en *Alceste*.

Flor (Christian), Duitsch organist en componist, gest. 1692 als organist te Luneburg, van wiens compositiën overgebleven zijn: *Fünfstimmige Hochzeitsgesänge mit Begleitung von zwei Violinen und einem Basso Cont.* (Hamburg 1656) en twee deelen *Melodien zu Johann Rist's musikalischem Seelenparadiese* (Luneburg 1660 en 1662).

Floriani (Christoforo), kerkcomponist, geb. te Ancona in den aanvang der 17^e eeuw, gaf vijf- en zesstemmige *Psalmi Vespertini*, alsmede eenige missen, in het licht.

Florido (Francesco), kapelmeester aan de San Giovanni in Laterano te Rome, leefde in het midden der 17^e eeuw en gaf te Venetië motetten, offertoria en litanieën van zijn compositie in het licht.

Florillo (Carlo), Italiaansch componist uit de Romeinsche school, leefde in den aanvang der 17^e eeuw te Rome en gaf aldaar een bundel vijfstemmige madrigalen in het licht.

Florimo (Francesco), componist en muziekgeleerde, geb. 1806 te San Giorgio di Polistina op het gebied van Napels, werd 1826 bibliothecaris aan de muziekschool San Pietro in Majella te Napels en componeerde vele gezangen, cantates, symphonieën en ouvertures.

Florio (Giovanni), Italiaansch contrapuntist uit de 16^e eeuw, van wiens compositiën in de bibliotheek te Munchen *Missae 5 et 6 vocum* voorhanden zijn. De verzameling *Il trionfo di Dori* (Venetië 1596) bevat eenige madrigalen van hem.

Florio (Pietro Grassi), Italiaansch fluitist, was tot 1756 aan de hofkapel te Dresden verbonden en stierf 1795 te Parijs.

Florius (Jacob), contrapuntist uit de 16^e eeuw, leefde te Munchen en schreef o. a.: *Cantiones sacrae quinque vocum* en *Modulorum aliquot tam sacrorum quam profanorum cum tribus vocibus liber unus*.

Florschütz (Eucharis), organist te Rostock, geb. 1775 te Lauter bij Koburg, gest. 1820, was een der meest geliefde componisten van zijn tijd.

Flöte, Hoogd., z. FLUIT.

Flotow (Friedrich Freiherr von), geb. 27 April 1812 te Teutendorf in Mecklenburg, was voor de diplomatische loopbaan bestemd, doch wijdde zich aan de muziek, ging naar Parijs en studeerde bij Reicha. Toen de revolutie van 1830 uitbrak, ging hij voor korten tijd naar zijn vaderland, doch keerde spoedig weer naar Parijs terug en bracht er zijn eerste opera's, *Pierre et Cathérine*, *Rob Roy* en *La duchesse de Guise*, ten gehoor. Deze werken werden door het publiek gunstig ontvangen, en het gevolg van dit succes was, dat Flotow 1838 door den directeur van het *théâtre de la Renaissance* verzocht werd, het libretto *Le naufrage de la Méduse* op muziek te zetten, welke compositie binnen den tijd van een jaar 54 malen te Parijs

werd opgevoerd. De naam Flotow werd meer en meer algemeen bekend. Zijn opera *Le forestier* werd 1847 te Weenen, 1848 te Londen, ten gehoor gebracht; in de Opéra Comique te Parijs verscheen *L'esclave de Camoens* ten tooneele, en op dat werk volgde het, in vereeniging van Fr. Burgmuller en Deldwez gecomponeerde, ballet *Lady Harriet*, uit welk onderwerp later de opera *Martha* ontstond, die 1847 voor de eerste maal te Weenen werd opgevoerd en algemeen als Flotow's meesterstuk wordt beschouwd. Van zijn overige werken verdienen bijzonder vermeld te worden: *Alessandro Stradella* (1844), *Indra* (1853) en de Fransche opera *l'Ombre*, welke laatste, zoowel in Frankrijk als in België, Spanje en Italië, met bijval opgevoerd werd. Ook heeft hij eenige ouvertures, klaviertrio's, duetten voor klavier en violoncel, liederen en romances geschreven. Van 1856 tot 1863 was hij intendant van het hoftheater te Schwerin, begaf zich in laatstgenoemd jaar weder eenigen tijd naar Parijs en vestigde zich 1868 op een hem toebehoorend landgoed in de nabijheid van Weenen.

Floyd (John), Engelsch toonkunstenaar, geboren in Wallis, was baccalaureus in de muziek en kapelmeester van Henderik VIII. Hij stierf 1523 te Londen.

Flügel (Gustav), muziekonderwijzer en componist, geb. 2 Juli 1812 te Nienburg aan de Saale, ontving zijn opleiding aan de muziekschool van Fr. Schneider te Dessau, was achtereenvolgens te Nienburg, Bernburg, Cöthen, Maagdenburg, Schönebeck en Stettin werkzaam, bekleedde van 1852—1859 de betrekking van organist te Neuwied en, na laatstgenoemd jaar, die van slotorganist te Stettin. Zijn compositiën, o. a. zijn derde sonate voor klavier, worden zeer geroemd. In vele muzikale tijdschriften komen artikelen van zijn hand voor.

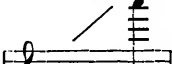
Flügel, Hoogd., z. VLEUGEL.

Flügelharfe, Hoogd., z. HARP.

Flügelhorn, Hoogd., z. VLEUGELHOORN.

Fluit, Ned.; FLÔTE, Hoogd.; FLAUTO, Ital.; FLÛTE, Fr.; FLUTE, Eng.; een blaasinstrument van ivoor, palm- of ander fijn hard hout, ook van glas of metaal. De fluit wordt als het oudste aller muziekinstrumenten beschouwd en was bij alle volken der oudheid onder dezen of genen vorm voorhanden. In Indië, Egypte en China, zoowel als in Griekenland en Rome, vond men er van verschillenden vorm. De fluit met meer pijpen van verschillende lengte schijnt het oudste instrument te zijn, dat de Grieken gekend hebben; zij schreven de uitvinding er van aan Marsyas toe. Daarna kwam de PHRYGISCHE FLUIT, die slechts één pijp, met drie gaten, had en eindelijk de dubbele fluit, bestaande uit twee pijpen, die beide hetzelfde mondstuk hadden. Dit waren de drie hoofdsorten van fluiten; doch zij werden in honderde

andere soorten verdeeld. Ook blijkt uit verschillende oude monumenten, dat bij de oude volken de dwarsfluit reeds bekend was. Van lieverlede geraakten de vele soorten van fluiten in onbruik. De rechte fluit, *tibia recta*, bleef behouden in de *Flûte à bec* (z. dit), de dwarsfluit, *tibia obliqua*, die in de middeleeuwen in vergetelheid schijnt geraakt te zijn, kwam in de 16e eeuw weder in zwang, waarschijnlijk het eerst in Duitschland, gelijk blijkt uit de Fransche benaming *Flûte allemande*. Nog in de 17e eeuw bestond zij uit slechts één stuk met zes toongaten. Later werd in Frankrijk het zevende toongat, met een klep overdekt, er bijgevoegd, daarna de fluit in drie stukken verdeeld, van welke het bovenste het gat om op te blazen, het middelste de zes open toongaten, en het onderste het overdekte toongat bevatte. Nog later werd het middenstuk in tweeën verdeeld. Ten einde een zuivere stemming gemakkelijk te maken, vond de fluitvirtuoos Quanzte Berlijn 1726 een schroef uit, met behulp van welke de prop van kurk, boven in het kopstuk, op- en neergehaald kan worden. Ook in het voetstuk werd te dien einde het zoogenaamd register aangebracht. Tot verkrijging van grootere zuiverheid en gelijkheid van toon heeft men in lateren tijd verscheiden gaten met kleppen, tot veertien toe, er bijgevoegd. Tot groote volmaaktheid werd dit instrument gebracht door Th. Böhm. Zijn verdienste bestaat hoofdzakelijk hierin, dat hij de toongaten niet, zooals vroeger geschiedde, volgens den natuurlijke afstand der vingers, maar volgens de wetten der geluidsleer, liet boren. Nadat het instrument in diervoege doorboord en gestemd was, vond hij een mechaniek van kleppen en ringen uit, die zoodanig aangebracht werden, dat de vingers van den blazer ze met gemak kon bereiken, en die dienden, om de gaten te openen of te sluiten, welke onbereikbaar voor de vingers waren. In vroeger tijden had de fluit een

omvang van Van lieverlede kwamen er in de laagte twee,

in de hoogte drie, tonen bij, zoodat zij thans een omvang van

heeft. De beide hoogste tonen, *b* en *c*, spreken moeilijk aan en zijn in de nuance *piano* bezwaarlijk te blazen. De hooge

daarentegen spreekt gemakkelijk aan en kan ook *piano* met de grootste zekerheid aangehouden worden.

De fluit is het vlugste van alle blaasinstrumenten. Zij kan snelle gebon-

den en afgestooten passages, arpeggio's en, door middel van den tongslag, noten van dezelfde toonhoogte, herhaaldelijk achter elkaar doen hooren. De toonsoorten *D, G, C, F, A, E, Bes, Es*, met de corresponderende kleine tertstoonsoorten, zijn voor de fluit het meest geschikt; op de fluiten van nieuwe constructie is het evenwel mogelijk, even gemakkelijk in *Des* als in *D* te spelen. De klank van het instrument is in het middenregister zacht, in de hoogte tamelijk doordringend; de lage tonen klinken hol en geheimzinnig. In het orkest worden tegenwoordig in den regel twee, door sommige componisten ook drie, fluiten, of wel twee groote en een kleine fluit, gebruikt. — De **kleine fluit**, Ital.: *Flauto piccolo*, heeft denzelfden toonumfang als de groote fluit,

doch een octaaf hooger, dus van

De hoogste tonen, *b* en

c, spreken zeer moeilijk aan en worden daarom zelden of nooit gebruikt; de tonen der laagste octaaf zijn zeer zwak en komen zelden voor. De kleine fluit dient in den regel tot verdubbeling van de tonen der groote fluit in de hoogere octaaf of tot voortzetting der tonen van dat instrument in het hoogste register. In sommige compositiën zijn ook in stede van of in vereeniging met twee groote, twee kleine fluiten gebruikt. Bij de militaire muziek speelt dit instrument een groote rol. — Van de overige soorten van fluiten verdienen bijzonder vermeld te worden de **tertsfluit** (zoogenaamde *Es*-fluit), wier *c* als *es* klinkt en die derhalve een terts hooger staat dan de groote fluit; de **kleine none-fluit**, die een kleine secunde hooger staat dan de gewone kleine fluit, en de **octaaf-tertsfluit**, die een terts hooger dan de kleine fluit staat. In vroeger eeuwen, toen men van de meeste blaasinstrumenten een accoord of stemwerk (d. w. z. dezelfde soort van instrumenten in verschillende registers) had, waren er discant-, alt-, tenoor- en basfluiten. — Onder de beroemde fluitvirtuozen telt men: Belcke, Berbiguier, van Boom, Botgorschek, Briccialdi, Devienne, Doppler, Dorus, Drouet, Fürstenau, Heini, Knorr, Köhler, Kuhlau, Kummer, Rémusat, Tulou, de Vroye e. a.

Flûte à bec, Fr., bekluit, een reeds bij de oude Hebreëen bekend, thans in onbruik geraakt, blaasinstrument van hout met een mondstuk, zeven toongaten voor de vingers en één voor den duim, had een omvang van *f'* tot *g''*. Eenige eeuwen geleden werd er veel werk gemaakt van dit instrument, in Duitschland Plock-, Ploch- of Blockflöte genoemd. In Frankrijk was het in de 17e eeuw algemeen in gebruik, en de fluitpartijen in de opera's uit die eeuw werden uitsluitend op flûtes à bec gespeeld. Van de verschillende soorten van dit instrument is alleen de Flageolet (z. dit) tot heden behouden gebleven.

Flûte à l'oignon, Fr., uienfluit, eertijds een groote fluit met drie toongaten en een mondstuk in den vorm van een ui.

Flûte allemande, Fr., z. FLUIT.

Flûte douce, Fr., z. FLAUTO DOLCE.

Flûte traversière, Fr., dwarsfluit, z. FLUIT.

Fluttuan, een door Vogler uitgevonden labiaalstem, het eerst in het orgel te Neu-Ruppin aangebracht. Deze stem heeft een zeer wijde mensuur, een enge opsneede, sterke intonatie en een hoornachtigen klank.

Foco, focoso, Ital., z. FUOCO, FUOCOSO.

Fockerodt (Johann Anton), schrijver en componist, geb. omstreeks 1660 te Mühlhausen in Thuringen, was omstreeks 1700 cantor te Herfordt in Westphalen. Van zijn compositiën kent men nog: *Der fünfte Tritt zu dem neu gepflanzten Westphälischen Lustgarten, in vierstimmigen Arien mit zwei Violinen bestehend, etc.* (Mühlhausen 1692); een *Sechster Tritt* verscheen ter zelfder plaatse 1695. Zijn belangrijkste werk is getiteld: *Musikalischer Unterricht, darinnen die musikalischen Regeln, aus mathematischen Principiis untersucht, vorgetragen werden* (Mühlhausen 1708 tot 1718).

Fodor (Joseph), zoon van een Hongaarsch officier, geb. 1752 te Venlo, ontving het eerste onderricht in de muziek in zijn geboortestad en begaf zich op veertienjarigen leeftijd naar Berlijn, waar hij door Franz Benda in het vioolspel onderwezen werd. In 1787 kwam hij te Parijs, waar hij met succes optrad en den naam van een uitstekend violist verkreeg. Op het einde van 1794 begaf hij zich naar Rusland, vestigde zich te Petersburg en overleed aldaar 3 October 1828. Hij componeerde vioolquartetten, trio's, duetten en solo's, welke deels te Berlijn en Weenen, deels te Amsterdam en Parijs, in druk verschenen zijn.

Fodor (Charles), broeder van den vorige, geb. 1754 te Venlo, vestigde zich omstreeks 1780 als muziekonderwijzer te Parijs en stierf aldaar 1799. Hij arrangeerde quartetten van Pleyel en symphonieën van Haydn voor klavier en componeerde concerten en sonates, alsmede een symphonie voor groot orkest.

Fodor (Antoine), broeder van de vorigen, geb. 1759 te Venlo, ontving te Mannheim onderricht in het klavierspel, maakte reizen door Duitschland en Frankrijk en vestigde zich omstreeks 1792 te Amsterdam, waar hij directeur der concerten van de maatschappij *Felix Meritis* werd. Deze betrekking vervulde hij 25 jaren. Hij vervaardigde den tekst en de muziek eener opera, getiteld: *Numa Pompilius*, en verkreeg spoedig een zoo goeden naam, dat hij tot lid van het Koninklijk Nederlandsch Instituut benoemd werd. In deze betrekking werkte hij ijverig tot de bevordering der toonkunst mede. Alle verslagen over muziek zijn ondertekend door hem en Wils, op dat tijd-

stip de beide strijders voor de ontwikkeling der Nederlandsche muziek. In 1811 richtte Fodor met Wilms, Mann en Baldenecker, de zoogenaamde Dinsdag-concerten op, die gegeven werden in het lokaal De Munt, en 1814 volgde hij M. J. Schmidt op als orkestdirecteur aan het Hoogduitsche theater. Zijn compositiën, die indertijd hier te lande zeer gezocht waren, bestaan uit concerto's voor klavier, quartetten, trio's, sonates enz. Zij zijn deels te Parijs, deels te Offenbach, deels te Amsterdam, in druk verschenen.

In de afdeeling van het Instituut heeft F. verhandelingen gehouden over Grétry en Haydn; over de compositiën van Dussek, Pleyel, Clementi, Beethoven, Hummel, Field, Kalkbrenner en over den invloed van Haydn en Mozart. Hij stierf 22 Februari 1846.

Fodor-Mainville (Josephine), zangeres, dochter van Joseph Fodor, geb. 1793 te Parijs, werd 1794 door haar vader naar Rusland medegenomen en ontving van hem het eerste onderricht in de muziek. Op elfjarigen leeftijd liet zij zich als harp- en klavierspeelster hooren, trad 1810 te Petersburg voor het eerst als zangeres op en huwde twee jaren later den Franschen tooneelspeler Mainville, met wien zij een reis naar Stockholm, Kopenhagen en Hamburg maakte. Te Parijs werd zij 1814 aan de Opéra Comique, en nog in hetzelfde jaar aan het Théâtre Italien, geëngageerd. Zij bleef aan dat tooneel verbonden tot 1816, toen het succes dat Catalani in de Italiaansche opera ten deel viel, haar noopte naar Londen te gaan, waar zij tot 1818 bleef en grooten opgang maakte. Vervolgens begaf zij zich naar Italië en vierde o. a. te Venetië zulke groote triomfen, dat men te harer eere een medaille liet slaan. Van 1819 tot 1822 zong zij beurtelings te Parijs, Napels en Weenen, en 1825 sloot zij een kontrakt met de groote opera te Parijs. Doch tengevolge eener heeschheid die zich van haar stem meester gemaakt had, was zij niet in staat haar verplichtingen na te komen en verzocht ontbinding van het kontrakt; doch de tooneeldirectie weigerde, en er ontstond een proces, dat eerst 1828, tengevolge eener minnelijke schikking, ten einde werd gebracht. In hetzelfde jaar trad zij nog eens te Napels in het San Carlo-theater op; doch bemerkende, dat zij de heerschappij over haar stem verloren had, nam zij voor goed afscheid van het tooneel.

Foelsing (Johann), orgelspeler en leerling van C. H. Rinck, was van 1840 tot 1850 muziekonderwijzer te Darmstadt en deed veel tot bevordering van het school- en volksgezang.

Foerner (Christian), Duitsch orgelmaker, geb. 1610 te Wettin aan de Saale, gest. 1678, vervaardigde o. a. de groote orgels te Halle en te Augsburg.

Fogaça (João), Portugeesch componist, geb. 1589 te Lissabon, aldaar gest. 1658, was een leerling van Duarte Lobo en liet vele compositiën

na, die meest allen in de koninklijke bibliotheek te Lissabon voorhanden moeten zijn.

Foggia (Francesco), componist uit de Romeinsche school, geb. 1604 te Rome, was aan het hof van den keurvorst Maximiliaan van Keulen, later aan dat van den hertog van Beieren en van den aartshertog Leopold van Oostenrijk, werkzaam. In Italië teruggekeerd, bekleedde hij achtereenvolgens in verschillende steden de betrekking van kapelmeester en stierf 8 Januari 1688 te Damaso. Zijn zoon, Antonio F., volgde hem op. Zijn compositiën zagen te Rome het licht. In de hofbibliotheek te Weenen bevinden zich twee zijner werken in manuscript: een negenstemmige mis en de *Kyrie* eener mis, getiteld: *La battaglia*.

Fogliani (Giovanni), organist te Modena, aldaar geb. 1473 en gest. 4 April 1548.

Fogliani (Ludovico), bijgenaamd Mutinensis, naar zijn geboorteplaats Modena, leefde in de eerste helft der 16e eeuw, schreef een op de stellingen van Ptolemeaus gegrond werk, getiteld: *Musica theorica, docte simul ac dilucide pertractata, in quaquamplures de harmonicis intervallis non prius tentatae continentur speculationes* (Venetië 1529).

Foglietto, Ital., blaadje, noemen de Italianen de zoogenaamde dirigeerpartij, n. l. een eerste vioolpartij, die ook de obligaatpassages van andere instrumenten bevat.

Foignet (Charles Gabriel), geb. omstreeks 1750 te Lyon, gest. 1823 te Parijs, was een operacomponist en onderwijzer in den zang, het klavier en harpspel. Ook zijn beide zonen, François (geb. 1783 te Parijs, gest. 1845 te Straatsburg) en Gabriel (geb. 1790 te Parijs), wijdden zich aan de muziek; de eerste was zanger, de laatste harpist.

Folies d'Espagne, Fr., een verouderde Spaansche dans van ernstig karakter en in $\frac{3}{4}$ -maat.

Folquet de Marseille, Fransch troubadour uit de 13e eeuw, stierf 1231.

Folz of **Volz** (Hans), meesterzanger te Neurenberg, geb. 1479 te Worms, vervaardigde eenige melodieën, die, volgens het gebruik van het gilde der Meesterzangers, allen een naam verkregen. Zoo was hij de vervaardiger van den „deeltoon”, de „vijlwijze”, den „boerentoon” en den „vrijen toon”. Ook schreef hij eenige dichtstukken, als: *Salomon und Marcolf*; *ein Bauerngericht*; *ein gar bäurische Bauernheirath* en *der Arzt und der Kranke*, welke in de jaren 1519 en 1521 te Neurenberg het licht zagen.

Fondamento, Ital., de grond- of fundamentaalstem; z. BAS.

Fond d'orgue, Fr., noemt men in Frankrijk bij uitnemendheid den Prestant, omdat het de gewichtigste stem, het fundament des orgels is, en de andere registers, met betrekking tot de grootte, mensuur en intonatie, naar dezen worden gericht.

Fonseca (Christovam da), Portugeesch componist, geb. 1682 te Evora, gest. 1728, schreef o. a. een *Te Deum* voor vier koren, dat zeer geroemd wordt.

Fonseca (Lucio Pedro da), Portugeesch componist, geb. te Campo-Mayor in Portugal, was 1640 kapelmeester te Villa-Viçosa. Verscheidene zijner compositiën moeten in de koninklijke bibliotheek te Lissabon voorhanden zijn.

Fontaine (Antoine Nicolas Marie), vioolvirtuoos, geb. 1785 te Parijs, ontving zijn muzikale opleiding aan het conservatoire te Parijs, maakte vele kunstreizen door Frankrijk, België en Zuid-Duitschland en gaf een reeks compositiën uit. Hij vestigde zich 1825 te Parijs en werd soloviolist aan de koninklijke kapel, welke betrekking hij echter 1830 tengevolge van de Juli-revolutie, verloor. Zijn volgend leven wijdde hij hoofdzakelijk aan het muziek-onderwijs en stierf 1866 te St. Cloud.

Fontaine (Henri Louis Stanislaus **Mortier de**), klavierspeler, geb. 13 Mei 1816 te Wisniowiec in Volhynië, verliet op jeugdigen leeftijd het ouderlijk huis en liet zich 1832 te Dantzig voor de eerste maal in het publiek hooren. Vandaar ging hij naar Kopenhagen en vervolgens naar Parijs, waar hij in Chopin een vriend en beschermer vond. Daar ter stede maakte hij veel opgang, evenzoo te Londen, Berlijn, Dresden en in andere steden, waar hij zich liet hooren. In 1850 begaf hij zich naar Rusland, vestigde zich 1853 te Petersburg en was daar tot 1860, te Munchen tot 1868, en eindelijk te Graz, als muziekonderwijzer werkzaam. Zijn compositiën heeft hij, voor zooverre zij nog in manuscript waren, vernietigd, daar hij meende, geen talent tot componeeren te bezitten.

Fontana, 1° Antonio, geb. omstreeks 1750 te Capri, priester en componist te Bologna en lid der Academia filarmonica daar ter stede, liet o. a. 1776 eèn door hem gecomponeerd *Domine* uitvoeren. — 2° Benigno, componist uit het midden der 17e eeuw, van wiens compositiën 1638 te Goslar *Modulationes 2 vocum* het licht zagen. — 3° Fabrizio, geb. omstreeks 1650 te Turijn, was organist te Rome en schreef *Ricercarj per l'Organo*, (Rome 1677). — 4° Giovanni Stefano, componist uit de eerste helft der 17^e eeuw, gaf achtstemmige missen, motetten, een *Miserere* en litanieën in het licht. — 5° Uranio, Italiaansch operacomponist, geb. 1815 te Isco, maakte zich in zijn vaderland 1837 bekend door de opera *Isabella di Lara*. Nadat hij vele reizen gemaakt had vestigde hij zich te Parijs, waar hij van 1857 tot 1865 zangonderwijzer aan het conservatoire was.

Fonte (Nicola), Venetiaansch toonkunstenaar, liet 1642 een door hem gecomponeerd muziekdrama: *Sidone Dorisbe*, opvoeren. Hij behoorde tot de mededingers naar den post van organist aan den Dom San Marco te Venetië, die echter aan Cavalli gegeven werd.

Fontei (Nicolo), Italiaansch componist, geb. 1579 te Orci-nuovo, van

wiens werken bekend zijn: *Melodiae sacrae 2, 3, 4 et 5 vocum et B. gener.*; *Bizarrie poetiche* (Venetië 1634) en *Missa e Salmi 4, 5, 6 et 8 voci, con Viol. op. 6.*

Fontejo (Giovanni), Deensch componist van Italiaansche afkomst, werd omstreeks 1595 ter voltooiing zijner muzikale studiën, naar Italië gezonden en door Gabrieli te Venetië als leerling aangenomen. Nadat hij eenige jaren in Italië vertoefd en o. a. twee bundels 5- en 6-stemmige madrigalen in het licht gegeven had, keerde hij naar Denemarken terug, waar hij 1606 een post aan het hof vervulde.

Fontemaggi (Antonio), geb. te Rome, was 1795 adjunct van den kapelmeester Lorenzani aan de Santa Maria Maggiore en 1806 eigenlijke kapelmeester aldaar. Hij stierf 4 Mei 1817 en liet vele compositiën in manuscript na. De oudste zijner zonen, Domenico F. volgde hem op; de jongste, Giovanni F., legde zich op de dramatische muziek toe en bracht verscheiden zijner opera's in Italië ten tooneele.

Fontenay (Hugues), Fransch kerkcomponist, geb. op het einde der 16e eeuw te Parijs, was kanunnik van Saint Émilien in de diocees van Bordeaux en componeerde missen voor vier en zes stemmen.

Forbes (John), Schotsch toonkunstenaar uit de tweede helft der 17e eeuw, is bekend gebleven door zijn *Songs and fancies to several musical parts etc.* (Aberdeen 1681).

Ford (David Eberhard), Engelsch toonkunstenaar, was in de eerste helft der 19^e eeuw organist te Lymington en gaf zeven bundels tweestemmige psalmgezangen, onder den titel: *Original Psalms and Hymn tunes*, in het licht.

Ford (Thomas), Engelsch componist uit den aanvang der 17^e eeuw, dien alle geschiedschrijvers lof toezwaaien, was kamermusicus van prins Hendrik, den zoon van Jacobus I. Hij leefde te Londen en componeerde, behalve vele canons, een werk, bestaande uit vierstemmige liederen met begeleiding van luit, getiteld: *Musike of sundrie kinds set forth in two Books, the first whereof are airs for four voices to the lute, orpharion, or bassviol; with a Dialogue for two voices and two bass-viols in parts, tunde the lute-way.*

Forestein of **Forestijn** (Mathurin), Zuid-Nederlandsch componist uit de 15e eeuw, van wiens compositiën o. a. een Mis op het lied *L'homme armé* in het archief der pauselijke kapel te Rome voorhanden is. Volgens Fétis werd zijn naam ook Forestier geschreven, en vindt men een lied van zijn hand in de verzameling *Canticento cinquanta* (Venetië 1503).

Forkel (Johann Nicolaus), geb. 22 Februari 1749 te Meeder bij Koburg, was op dertienjarigen leeftijd koorknaap te Luneburg, waar hij gelegenheid vond, zich in het harp- en orgelspel te bekwamen, en werd reeds 1766 tot koorpraefect te Schwerin benoemd. In 1769 begaf hij zich naar Göttingen, ten einde in de Rechten te studeeren; doch twee jaren later keerde hij

tot de muziek terug, werd eerst organist aan de universiteitskerk te Göttingen, later, 1778, muziekdirecteur aan de universiteit aldaar en verkreeg 1780 den graad van doctor. In genoemde stad bleef hij tot aan zijn dood, 17 Maart 1818, werkzaam. — F. heeft vooral grooten naam gemaakt door zijn werken over de geschiedenis en de theorie der muziek, onder welke zijn *Allgemeine Geschichte der Musik* bijzondere vermelding verdient. Het eerste deel verscheen 1788 te Leipzig; het tweede, bevattende de geschiedenis tot de 16^e eeuw, 1801. Om het derde te bewerken, maakte hij een groote reis door Duitschland en verzamelde in de bibliotheken der voornaamste steden groote schatten. Het was hem echter niet vergund, zijn werk te voltooien; hij stierf 17 Maart 1818. Van zijn overige geschriften verdienen nog vermeld te worden: *Allgemeine Litteratur der Musik* (1793) en *Ueber Johann Sebastian Bach's Leben, Kunst und Kunstwerke* (1802).

Forlana, Ital., een zeer levendige Italiaansche volksdans met zang in $\frac{6}{8}$ -maat.

Formellis (Wilhelm), Belgisch contrapuntist uit de 16^e eeuw, was als tenoor aan de kapel van keizer Maximiliaan II verbonden. In den *Thesaurus musicus* van Joaneli (Venetië 1568) komen eenige motetten van hem voor.

Form, Formenlehre, Hoogd., z. VORM, VORMLEER.

Formes (Karl), baszanger, geb. 7 Augustus 1810 te Mühlheim aan den Rijn, was beroemd wegens zijn schoone en buitengewoon krachtige stem. Hij was de zoon van een koster, volgde zijn vader op en was reeds echtgenoot en vader, toen hij 1841 zich op een concert te Keulen liet hooren en zoo algemeen bijval vond, dat hij besloot, zich geheel aan den zang, en wel bepaaldelijk aan den dramatischen zang, te wijden. Hij oefende zich eenigen tijd onder leiding van Fr. Gumbert en trad 1842 te Keulen als Sarastro in *die Zauberflöte* op. Zijn roem verbreidde zich meer en meer. Hij zong te Weenen, Londen, Petersburg, Madrid, Nieuw-York, Berlijn, ook hier te lande, in de Hoogduitsche opera te Amsterdam, en op het 25-jarig feest der Maatschappij tot bevordering der Toonkunst te Rotterdam. Omstreeks 1857 begaf hij zich naar Engeland, later naar Amerika, en liet zich nog slechts enkele malen in Duitschland hooren. Zijn stem werd van lieverlede minder, en hij besloot als tooneelspeler op te treden, doch had als zoodanig weinig succes en was genoodzaakt, in *Cafés chantants* te zingen, om in zijn levensonderhoud te voorzien. — Zijn broeder, Theodor Formes, tenorist, geb. 24 Juni 1826 te Mühlheim aan den Rijn, ontving onderricht in den zang van Häpfel te Weenen, later van Schändelmeister te Pesth, en trad achtereenvolgens in de opera's te Olmütz, Weenen, Mannheim en Berlijn op. Van 1851—64 was hij aan de koninklijke opera in laatstgenoemde stad verbonden. In de jaren 1865—67 maakte hij een reis door Amerika, keerde daarop naar Duitschland terug en bleef tot 1873 bij de koninklijke opera te Berlijn.

Fornarini (Stefano), zanger aan de pauselijke kapel omstreeks 1560, heeft vijfstemmige motetten gecomponeerd, die in het archief der kapel voorhanden zijn.

Fornasari (Antonio), Italiaansch componist en muziekgeleerde, geb. 1699 te Reggio, aldaar gest. 24 Juni 1773, schreef o. a. een theoretisch werk, getiteld: *Elementi di musica necessarij a sapersi per accompagnare la parte del basso nel cembalo*.

Foroni (Giacomo), Italiaansch componist, geb. 25 Juli 1825 te Verona, gest. 8 September 1858 als koninklijk kapelmeester te Stockholm, schreef o. a. de opera's *Margherita*, *Les gladiateurs* en *L'avocat Pathelin*. Ook is hij bekend als vervaardiger van eenige symphonieën.

Forqueray (Antoine), ook **Forcroix** en **Forcrocy** genoemd, een der grootste virtuozen op de Viola di Gamba, geb. 1671 te Parijs, gest. 28 Juni 1745 te Nantes, was aan het hof van Lodewijk XIV zeer gezien en ontving o. a. van zijn leerling, den hertog van Chartres, een lijfrente van 100.000 livres. Ook zijn zoon, Jean Baptiste Antoine F., geb. 3 April 1700, en zijn kleinzoon, Jean Baptiste, geb. omstreeks 1728, waren virtuozen op de Viola di Gamba.

Forst (Jean Bernard), geb. 1660 te Mies in Boheme, gest. 1710, een voortreffelijk baszanger, was aan verscheiden Duitsche hoven als kamermusicus, vervolgens te Praag als kerkmuziekdirecteur en eindelijk als eerste bassist aan de kathedraal te Praag, werkzaam. — Zijn zoon, Wenzel F., geb. 1687 te Praag, gest. 1769, was een der beste organisten van zijn tijd en volgde zijn vader als muziekdirecteur op.

Forster of **Forticas** (Nicolaus), Duitsch contrapuntist uit de 16^e eeuw, leefde aan het hof van Joachim I, keurvorst van Brandenburg. Er bestaat van hem een *Mis* voor zestien stemmen.

Forster of **Forsterus** (George), geb. omstreeks 1512 te Annaberg in Saksen, was omstreeks 1556 cantor te Zwickau, 1564 te Annaberg en 1568 te Dresden. In laatstgenoemde stad werd hij, na den dood van Pinello, kapelmeester en stierf er 16 October 1587. Compositiën van dezen toonkunstenaar zijn in verschillende verzamelingen opgenomen.

Forstmeyer (A. E.), hofmusicus te Karlsruhe, gaf 1780 te Mannheim zes door hem gecomponeerde klaviertrio's, alsmede een *Opera drammatica per la voce* met begeleiding van viool en klavier, in het licht.

Forstbien, Fr., een omstreeks 1798 door den orgelmaker Friederici te Gera uitgevonden klavier van eigenaardige constructie.

Forte, Ital., verkort *f*, dynamisch teeken, beteekent sterk. De graad der sterkte wordt verhoogd of verlaagd door de bijvoegsels *più*, meer, *molto*, zeer, *meno*, minder, *mezzo*, half. De superlatief van *forte* is *fortissimo* (z. dit).

Fortemente, Ital., sterk, krachtig.

Forte piano, Ital., verkort: *fp.*, dynamisch teeken, geeft te kennen, dat het *forte* slechts voor ééne noot of voor één accoord geldt, en het volgende weder *piano* moet uitgevoerd worden.

Fortepiano of **Pianoforte**, Ital., de thans algemeen gebruikelijke vorm van het klavier (z. **KLAVIER** en **PIANOFORTE**).

Fortepiano-klavier, een in het jaar 1794 door Elias Schlegel te Altenburg uitgevonden toetseninstrument, dat, met behulp der pedalen, als klavier en als Fortepiano bespeeld kon worden.

Forti (Anton), een der beste baritons uit het eerste gedeelte der 19^e eeuw, geb. 8 Juni 1790 te Weenen, was aldaar aan de keizerlijke opera verbonden en vervulde met groot talent rollen als: *Don Juan*, *Figaro* en *Lysiart*. Hij stierf 16 Juli 1859 in zijn geboortestad.

Fortis, Lat., oudtijds een benaming van den Prestant in het orgel.

Fortissimo, Ital., verkort *ff*, en *fortefortissimo*, verkort *fff*, zeer sterk, zeer krachtig.

Fortschreitung, Hoogd., z. **VOORTSCHRIDDING**.

Fortunati (Francesco), Italiaansch operacomponist, geb. 1742, was tot 1802 kapelmeester te Parma. Zijn meest bekende werken zijn: *L'incontro inaspettato* en *La contessa per equivoco*.

Forza (con, met), Ital., kracht, sterkte.

Forzare of **sforzare**, Ital., tegenwoordig deelwoord: *forzando* of *sforzando*, verleden deelwoord: *forzato* of *sforzato*, het sterk aanzetten van een of meer noten.

Foschi (Carlo), kapelmeester te Rome, leefde in de laatste helft der 17^e eeuw en gaf 1690 eenige door hem gecomponeerde cantates, missen en *offertoria* in het licht.

Fossis (Pietro de la), voor zoover bekend de oudste kapelmeester van San Marco te Venetië, welke betrekking hij 31 Augustus 1491 aanvaardde. Hij werd 1527 opgevolgd door Adriaan Willaert. Geen enkele zijner compositiën is behouden gebleven.

Fossoni (Tommaso), karmelietermonnik en kapelmeester te Ravenna omstreeks het midden der 17e eeuw, heeft motetten voor 2, 3, 4 en 5 stemmen (Venetië 1642) in het licht gegeven.

Fouqué (Friedrich, **Freiherr de la Motte**), dichter en schrijver, geb. 12 Februari 1777, gest. 23 Januari 1843 te Berlijn, is op muzikaal gebied bekend door vele artikelen in het *Universallexicon der Tonkunst* van Schilling en in het tijdschrift *Cäcilia*. Zijn sprookje *Undine* heeft componisten als: E. T. A. Hoffmann, Lvoff en Lortzing de stof voor operateksten geleverd.

Fouquet of **Fouchetti**, mandoline-speler te Parijs, gaf 1770 een *Méthode pour apprendre facilement à jouer de la Mandoline à 4 et à 6 cordes* in het licht.

Fourchette tonique, Fr., stemvork (z. dit).

Fourniture, Fr., oudtijds in Frankrijk de benaming der Mixtuur (z. dit).

Foy (James), Engelsch componist en klavierspeler, geb. 1802 te Dorchester, componeerde o. a. symphonieën, stukken voor klavier en voor harp en liederen.

Foyta of **Foita** (Frans), violist aan de Kruisheeren-kerk en orkest-directeur aan het theater te Praag, stierf aldaar 1776 op vier- en zestig-jarigen leeftijd.

Fp., verkorting van fortepiano (z. dit).

Fradel (Karl), geb. 1821 te Weenen, leefde tot 1858 te Londen en begaf zich 1859 naar Nieuw-York, waar hij als muziekonderwijzer en componist werkzaam is.

Fraenzl (Ferdinand), violvirtuoos en componist, geb. 24 Mei 1770 te Schwetzingen in de Palts, ontving zijn muzikale opleiding van zijn vader, Ignaz F. en werd reeds op twaalfjarigen leeftijd aan de hofkapel te Mannheim verbonden. Hij voltooide zijn vioolstudiën te Straatsburg onder leiding van Pleyel en Richter, begaf zich vervolgens over Zwitserland naar Parijs en 1790 naar Italië, waar hij bij Pater Mattei te Bologna het contrapunt bestudeerde. Te Rome, Napels en Palermo maakte hij als violist grooten opgang. Nadat hij kunstreizen door Duitschland, Engeland, Polen en Rusland had gemaakt, werd hij 1825 kapelmeester te Munchen en bekleedde die betrekking tot 1827. In dit jaar begaf hij zich naar Genève, waar hij tot 1831 bleef en zich daarna te Mannheim vestigde. Hij stierf in laatstgenoemde stad November 1833. Zijn compositiën voor viool maakten grooten opgang, zijn opera's minder.

Fragmengo (Filippo), Spaansch componist, leefde in de laatste helft der 16e eeuw in Italië en vervaardigde madrigalen voor vijf stemmen, die 1584 te Venetië het licht zagen.

Framery (Nicolas Étienne), Fransch componist en schrijver, geb. 25 Maart 1745 te Rouaan, gest. 26 November 1810 te Parijs, componeerde omstreeks 1783 een door hem zelf gedichte opera: *La Sorcière par hasard*.

Française, Fr., een Fransche danswijze in $\frac{6}{8}$ -maat.

Franceschini (Giovanni), geb. omstreeks 1760 te Napels, schreef muziek bij verscheiden tooneelstukken en componeerde ook zes vioolduetten, die 1777 te Amsterdam in druk verschenen.

Franceschini (Petronio), componist uit het midden der 17^e eeuw te Bologna, stierf aldaar 1681. Zijn opera's *Oronte di Memfi* (1676), *Arsinoe*

(1677), *Apollo in Tessalia* (1679) en *Dionisio* (1681) werden zeer geroemd.

Francesco Cieco, z. LANDINO.

Francesco da Milano, organist en luitenist uit de 16^e eeuw, leefde te Milaan en is, volgens Doni, de vervaardiger van verscheidene in de jaren 1537 tot 1540 te Venetië verschenen bundels orgel- en luitmuziek.

Francesco da Pesaro, een der beste organisten uit de 14^e eeuw, volgde Zuchetto als organist aan de San Marco-kerk te Venetië op en bekleedde die betrekking van 1337 tot 1368.

Francesco degli Organi, z. LANDINO.

Frache, (Louis Joseph), violist te Parijs, leefde in het midden der 18^e eeuw en gaf een bundel violonsonates in het licht.

Frachezza, Ital., vastheid, vrijmoedigheid, rondheid, stoutmoedigheid.

Franchi (Giovanni Pietro), geb. omstreeks het midden der 17^e eeuw te Pistoja, was concertmeester van den hertog van Rospigliosi en gaf van zijn compositie *Sonate a tre* (Bologna 1687) en *Duetti da camera* (Bologna 1689) in het licht. Een tweede druk van eerstgenoemd werk verscheen 1707 te Amsterdam.

Franchinus, z. GAFORI.

Franchomme (Auguste), violoncellist, geb. 1809 te Rijssel, ontving zijn opleiding aan het conservatoire te Parijs, behaalde 1825 den eersten prijs der violoncelklasse en werd 1827 aan het orkest der Groote opera, 1828 aan dat der Italiaansche opera, verbonden. Later werd hij tot leeraar aan het conservatoire benoemd. Hij is een der beste violoncellisten van deze eeuw.

Franciscello, de grootste violoncelvirtuoos uit de eerste helft der 18e eeuw, bracht zijn jeugd te Rome door, bevond zich 1725 te Napels, werd later aan de hofkapel te Weenen verbonden en stierf omstreeks 1750 te Genua. Quanz, Benda, Geminiani en anderen roemen zijn spel om het zeerst. Fétis zegt, dat hij de Corelli der violoncel was.

Francisque (Antoine), Fransch luitenist, heeft omstreeks 1600 een door hem gecomponeerd werk: *Le Trésor d'Orphée*, voor luit, in het licht gegeven.

Franck (César Auguste), geb. 10 December 1822 te Luik, bezocht het conservatoire in zijn geboortestad en ging 1837 naar Parijs, waar hij klavieronderricht en, bij Leborne, contrapunt studeerde. Hij vestigde zich als muziekonderwijzer in Frankrijks hoofdstad en componeerde o. a. vele trio's voor klavier, viool en violoncel, alsmede een oratorium *Ruth*, dat 1846 voor de eerste maal werd uitgevoerd. — Zijn broeder, Joseph F., geb. 1820 te Luik, is organist aan verscheiden kerken te Parijs en heeft missen en orgelmuziek gecomponeerd.

Franck (Eduard), geb. 1824 te Breslau, ontving in zijn geboortestad onderricht in het klavierspel en de compositie, maakte van 1843 tot 1846

reizen door Italië, werd daarna leeraar aan het conservatorium te Keulen, 1859 muziekdirecteur te Bern en 1867 leeraar aan het conservatorium van Stern te Berlijn. Van zijn compositiën zijn slechts weinige in druk verschenen.

Franck (Melchior), geb. 1580 te Zittau, gest. 6 Juni 1639 als hofkapelmeester van den hertog van Koburg. Zijn compositiën bestaan uit talrijke liederen, psalmen en andere kerkelijke stukken.

Franck (Michael), dichter en componist uit de 17^e eeuw, geb. 1609 te Schleusingen, gest. 1667 te Koburg. Van zijn compositiën zijn bekend: *Geistliches Harfenspiel aus dreissig vierstimmigen Arien nebst Generalbass* (Koburg 1657) en eenige koraalmelodieën.

Francke (Wilhelm), toonkunstenaar uit den Elzas, leefde in de 16^e eeuw en heeft 1545 te Straatsburg 50 door hem gecomponeerde psalmen in het licht gegeven.

Franco van Keulen (Franco de Colonia), voor zoover men weet de eerste schrijver over de mensuraal-muziek. Zijn werk: *Musica et cantus mensurabilis* werd door Gerbert in de bibliotheek te Milaan gevonden. Wanneer hij leefde, is niet met zekerheid bekend. Kiesewetter meent uit bovengenoemd werk te kunnen aantoonen, dat Franco een Duitscher van geboorte, niet in de 11^e eeuw, zooals eertijds beweerd werd, maar in den aanvang der 13^e eeuw geleefd heeft. „Er wurde eine Autorität fast wie Guido”, zegt Ambros (*Musikgeschichte*, II 361): »spätere Schriftsteller nennen ihn mit hoher Achtung. Franco's Tractat ist, wie er ihn selbst nennt, ein Compendium u. in dieser Beziehung, als Zusammenstellung der zur Zeit seiner Abfassung geltenden Grundsätze der mensurirten Musik, wichtig.” Gerbert nam het werk van Franco in zijn *Scriptores ecclesiastici* (Tom. III) op.

Franco-Mendes (Joseph), violist en componist, geb. 4 Mei 1816 te Amsterdam uit Portugeesch-Israëlitische ouders, ontving het eerste onderricht in het vioolspel van den muziekmeester Praeger en maakte onder diens leiding snelle vorderingen. In 1831 bezocht hij Londen en Parijs en vestigde zich 1836 in laatstgenoemde stad, waar hij zijn studiën onder leiding van Baillot voltooide. Hij oefende zich vooral in het quartetspel, en de concerten, door hem en zijn broeder Jacques gegeven, trokken de aandacht van kunstenaars en dilettanten. Zijn slechte gezondheid noodzaakte hem echter 1841 zijn concerten te staken. Hij gevoelde behoefte, zijn vaderland weder te zien en begaf zich naar Amsterdam. Hij ontving een uitnodiging om zich ten hove te laten hooren en speelde er met zooveel succes, dat hij tot solo-violist van Z. M. den Koning benoemd werd. Dit succes had tengevolge, dat hij uit verschillende steden van ons land uitnodigingen ontving; ongelukkigerwijze nam de ziekte, aan welke hij geruimen tijd leed, in weinige dagen een ernstig karakter, en hij overleed 14 October 1841. Twee

door hem gecomponeerde strijkquartetten zijn door de Maatschappij tot bevordering der Toonkunst bekroond.

Franco-Mendes (Jacques), violoncellist, broeder van den vorige, geb. 1812 te Amsterdam, ontving van Praeger onderricht op de violoncel, van Bertelman in de compositie. In 1829 zond zijn vader hem naar Weenen, waar hij zijn studiën onder leiding van Merk voortzette. Twee jaren later bezocht hij met zijn broeder Londen en Parijs en liet zich in laatstgenoemde stad op een door Hummel gegeven concert hooren. Op het einde van 1831 in Nederland teruggekeerd, verkreeg hij den titel van hof-violoncellist. In 1833 bereisden de beide broeders Duitschland en lieten zich met grooten bijval te Leipzig, Dresden, Frankfort en Weimar hooren. Het volgend jaar werd hij aan de koninklijke kapel van Willem II verbonden, doch vestigde zich 1836, evenals zijn broeder, te Parijs. De dood van zijn broeder, met wien hij te Parijs quartetuitvoeringen had gegeven, noopte hem, zich weder naar zijn vaderland te begeven, waar hij in verschillende steden als solist optrad. In 1845 liet hij zich, bij gelegenheid van het Beethoven-feest, te Bonn hooren en hield sedert dien tijd afwisselend te Amsterdam en te Parijs verblijf. Zijn compositiën bestaan uit *fantaisies* en andere stukken voor violoncel; ook heeft hij eenige strijkquartetten geschreven.

Francoeur (François), violist, geb. 22 Sept. 1698 te Parijs, werd 1710 aan de Groote Opera en omstreeks denzelfden tijd aan de kapel des Konings verbonden. Omstreeks 1730 werd hij tot een der 24 *violons du roi* en 1733 tot kamercomponist benoemd. In 1733 werden hij en Rebel inspecteurs, later, 1752, directeuren der Groote Opera. Hij stierf te Parijs 7 Augustus 1785. Hij schreef eenige violsonates en, in vereeniging met Rebel, negen of tien opera's.

Francoeur (Louis Joseph), geb. 8 October 1738 te Parijs, volgde 1767 Berton als eerste orkestdirecteur aan de Groote Opera op en werd 1776 kapelmeester des Konings. In vereeniging met Cellerier exploiteerde hij 1792 de Groote Opera, werd als royalist gevangen genomen, den 9^{en} Thermidor weder vrijgelaten en stierf 10 Maart 1805 te Parijs. Als componist is hij bekend door solo's voor viool en trio's, alsmede door de opera *Ismène et Lindor*. Ook schreef hij een verhandeling: *Diapason général de tous les instruments à vent, avec des observations sur chacun d'eux*.

François (Florent des), Fransch toonkunstenaar, was omstreeks het midden der 17e eeuw kapelmeester aan de kathedraal te Noyon en componeerde eenige Missen.

Francus (Elabetus), Duitsch componist uit de tweede helft der 16e eeuw, schreef o. a.: *Newe Teutsche und lateinische Lieder mit 3 Stimmen* (Frankfort a/O., 1599).

Frank (Georg), violist, geb. 1845 te Weenen, ontving zijn muzikale opleiding van Jos. Hellmesberger, maakte reizen door Hongarije en Rusland en werd violist aan de keizerlijke opera te Weenen, later dirigent te Odessa, waar hij 13 April 1871 overleed.

Franke (Herman), cantor te Crossen, heeft vele mannenkoren geschreven, met een van welke hij 1869 te Baltimore den eersten prijs behaalde. Hij is ook de vervaardiger van een *Handbuch der Musik* (Glogau 1867).

Frankenberg (Franz), operazanger, geb. 1759 te Mattighofen in Beijeren, gest. 10 Sept. 1789 te Berlijn, had een zeer schoone basstem.

Franklin (Benjamin), de beroemde natuurkundige, filosoof en staatsman, is op muzikaal gebied bekend door zijn verbeteringen van de Harmonica en door de in zijn werken gemaakte opmerkingen over het volkslied en over de onjuiste declamatie in vele der schoonste aria's.

Fransche muziek, z. MUZIEKGESCHIEDENIS.

Franz (Karl), virtuoos op den hoorn en den baryton (z. dit), geb. 1738 te Langenbielau bij Reichenbach, was langen tijd aan de door Haydn gedirigeerde kapel van den vorst Esterhazy verbonden, kwam vervolgens bij de kapel van den kardinaal Bathiany te Presburg en werd 1787 hofmusicus te Munchen, waar hij 1802 overleed.

Franz (Robert), een der beste liederencomponisten uit de 19e eeuw, geb. 28 Juni 1815 te Halle aan de Saale, begon op veertienjarigen leeftijd tegen den zin zijner familie de muziek te bestudeeren en ontving het eerste onderrecht in die kunst van den cantor Abela. In 1835 begaf hij zich naar Friedrich Schneider te Dessau, onder wiens leiding hij zijn studiën in het klavier- en orgelspel en in het contrapunt voortzette. Twee jaren later keerde hij naar Halle terug, doch moest lang wachten, eer hij een vaste betrekking had. Ook maakten zijn eerste compositiën weinig opgang. Hij besteedde nu zijn tijd aan een ijverige studie van de werken van Bach en Beethoven en kwam van lieverlede tot de overtuiging, dat het hem niet mogelijk zou zijn, compositiën te maken, welke de werken dier meesters evenaarden. Daarom zag hij af van het componeeren van groote werken en bepaalde zich tot het vervaardigen van liederen. In dit genre heeft hij juweeltjes geleverd. Schumann, Mendelssohn, Gade, Liszt, Chopin en Henselt hebben hun bewondering voor de liederen van Franz luide verkondigd en het gevolg dier aanbeveling was, dat ook het publiek zijn compositiën gunstig opnam. Het gelukte hem eindelijk, te Halle de posten van organist aan de Ulrichskerk en directeur der zangvereniging te verkrijgen. Later verkreeg hij den titel van koninklijk muziekdirecteur en werd, tengevolge van zijn verdiensten aangaande de bevordering der muziek van Bach en Händel, 1861 aan de universiteit in zijn geboortestad tot doctor gepromoveerd. Een ziekte, die zich

reeds 1841 bij hem vertoond had, nam in den loop van jaren toe, en 1868 was hij genoodzaakt, zijn betrekkingen neder te leggen en zelfs met componeeren op te houden. Dientengevolge zou hij tot armoede vervallen zijn, indien niet eenige kunstenaars, met Franz Liszt en Joachim aan het hoofd, door het geven van concerten in Duitschland, Hongarije en Engeland, een som van ongeveer 30.000 Thaler verzameld en den meester aangeboden hadden, ten einde hem voor kommer en gebrek te bewaren. — Van zijn liederen zijn 44 bundels verschenen; zij worden, zoowel in Duitschland, als in het buitenland, veel gezongen. Voorts bestaan zijn compositiën uit een *Kyrie a capella*, de 117e Psalm voor 8 stemmen en 12 vocale quartetten. Van zijn bewondering voor Bach en Händel geven de volgende bewerkingen van compositiën dezer meesters blijk: De *Matthaeus-Passion*, het groote *Magnificat*, de *Trauerode*, tien cantates, zes duetten en talrijke aria's van Bach; *il Allegro etc.*, 24 aria's en 12 duetten van Händel. Ook bewerkte hij het *Stabat Mater* van Astorga en het *Magnificat* van Durante. Er bestaan van zijn hand twee verhandelingen: *Offener Brief an Eduard Hanslick über Bearbeitungen älterer Tonwerke, namentlich Bach'scher und Händel'scher Vocalmusik* (Leipzig 1871) en *Mittheilungen über J. S. Bach's Magnificat* (Halle 1863).

Franz (Stephan), violist en componist, geb. 1785 te Weenen, was van 1828 tot 1850 orkestdirecteur aan het Burgtheater te Weenen en gaf als zoodanig blyken van groot talent. Zijn compositiën, van welke slechts weinige in druk verschenen zijn, bestaan uit stukken voor orkest, uit kerkmuziek en uit stukken voor viool en andere instrumenten.

Franzoni (Amando), geb. 1575 te Mantua, heeft een bundel madrigalen (Venetië 1608), alsmede driestemmige gezangen, in het licht gegeven.

Fraschini (Gaetano), dramatisch tenoorzanger, geb. 1815 te Pavia, liet zich 1837 voor het eerst in het openbaar hooren, betrad de tooneelen in verschillende steden van zijn vaderland, begaf zich 1847 naar Londen en bereisde daarna Oostenrijk, Spanje en Portugal. In 1863 liet hij zich ook te Parijs hooren.

Fraasi (Felice), geb. omstreeks 1805 in Lombardije, gest. 1859 te Milaan, werd 1845 directeur van het conservatoire te Milaan en heeft o. a. een opera: *La selva di Hermannstadt*, gecomponeerd.

Frauenlob, Oudhoofd.: **Vrouwenlob** (Heinrich), ook Heinrich von Meissen genaamd, geb. omstreeks 1260 te Meissen, gest. 29 November 1318 te Mainz, was langen tijd zanger aan de hoven van Zuid-Duitsche vorsten en vestigde zich omstreeks 1311 of 1312 te Mainz, waar hij, naar men zegt, de school der Meesterzangers stichtte. Een uitgave zijner werken, herzien door Ettmüller, verscheen 1843 te Quedlinburg in druk onder den titel: *Heinrichs von Meissen des Frauenlobes Leiche, Sprüche, Streitgedichte und Lieder*.

Frech (Johann Georg), organist en componist, geb. 19 Januari 1790 te Kaltenthal bij Stuttgart, gest. 1864 te Esslingen, waar hij organist en muziekdirecteur was. Lieder, koralen, cantates en orgelstukken verschenen van hem in druk.

Freddi (A madeo), priester en componist, geb. in de laatste helft der 16^e eeuw te Padua, was eerst kapelmeester te Treviso, later in zijn vaderstad. Van zijn compositiën verschenen o. a. in druk: 4 bundels madrigalen (Venetië, 1601, 1602 en 1609) en *Hinni concertati a 2, 3, 4 e 6 voci con due stromenti acuti ed uno Grave per le sinfonie*. (1642).

Freddo, Ital., koud, onverschillig.

Frédon, Fr., een zestiende noot; in vroeger tijden ook een trillerloop, thans een spotnaam voor dergelijke versierselen.

Freier of **Freyer** (August), geb. 1806 in Saksen, werd 1834 organist te Warschau en maakte verscheidene kunstreizen door Noord-Duitsland.

Freillon-Poncein (Jean Pierre), aanvoerder der hoboïsten van Lodewijk XIV, heeft een methode voor hobo en fluit geschreven, getiteld: *la Véritable Manière d'apprendre à jouer du hautbois, de la flûte et du flageolet, avec les principes de la musique pour la voix et pour les instruments* (Parijs 1700).

Freislich (Maximilian Theodor), geb. 7 Februari 1673, gest. 10 April 1731 als kapelmeester te Dantzig, behoorde tot de goede componisten van zijn tijd. — Zijn neef, Johann Balthasar Christian, geb. te Immelborn bij Meiningen, was eerst kapelmeester te Sondershausen en volgde 1731 zijn oom op. Hij componeerde veel kamermuziek en stierf 1768 te Dantzig.

Freitoft, Deensch violvirtuoos, was als zoodanig omstreeks 1746 in zijn vaderland beroemd en bekleedde de betrekking van secretaris en kamermusicus van koning Frederik V van Denemarken.

Frémart (Henri), Fransch componist uit het midden der 17e eeuw, was kanunnik van Saint-Anian en vicaris aan de Nôtre-Dame te Parijs. Hij componeerde missen voor vier, vijf en zes stemmen.

Frémaux (Jean), dichter en componist uit de 13e eeuw.

Frescamenta, Ital., frisch, levendig, opgeruimd.

Freschi (Giovanni Domenico), Italiaansch priester en componist, geb. te Vicenza in de eerste helft der 17e eeuw, bracht het grootste gedeelte van zijn leven te Venetië door en gaf aldaar in de jaren 1660—1663 eenige door hem gecomponeerde missen en psalmen in het licht. Later schijnt hij zich op de dramatische muziek toegelegd te hebben, althans er verschenen van zijn hand niet minder dan 12 opera's. De hofbibliotheek te Weenen bezit van hem een 15-stemmig *Oratorio della Giudetta* in manuscript.

Frescobaldi (Girolamo), beroemd orgelspeler op het einde der 16^e en

in het begin der 17^e eeuw en tevens componist, geb. 1588 te Ferrara, bracht, naar men zegt, zijn jeugd in de Nederlanden door. Omstreeks 1627 kwam hij te Rome, waar hij later de betrekking van organist aan de Petrus-kerk verkreeg. Zijn orgelspel was wereldberoemd en uit alle oorden kwamen menschen om hem te hooren. Hij stierf, volgens Fétis, 1654.

Fretta (con) of **frettoso**, Ital., haastig.

Freubel (Johann Ernst), geb. 1728 te Rudolstadt, was organist aan de Waalsche kerk aldaar. In 1764 vestigde hij zich te Vlissingen, 1769 te Middelburg en 1770 te Bergen op Zoom, waar hij 1776 overleed. In zijn jeugd was hij de vriend van Leopold Mozart.

Freubel (Johann Ludwig Paul), zoon van den vorige, geb. 1763, ontving onderricht in de muziek van zijn vader en van zijn zwager Hansen. In 1778 was hij violist te Rotterdam. Toen de *abbé* Vogler te Deventer was, begaf Freubel zich tot hem, om les van hem te nemen. In 1800 volgde hij Malherbe als eersten violist aan den Stadsschouwburg te Amsterdam op en verkreeg 1801, na den dood van Ruloffs, de betrekking van orkest-directeur aan denzelfden schouwburg. Hij stierf 21 Mei 1828 te Amsterdam. Van zijn compositiën zijn voorhanden:

Freudenberg (Karl Gottlieb), organist, geb. 15 Januari 1797 in een dorp in Silezië, ontving zijn muzikale opleiding van Klein te Schmiedeberg, later van Berner en Schnabel te Breslau en van Zelter te Berlijn. In 1826 maakte hij een reis naar Italië en werd het volgend jaar eerste organist aan de Maria Magdalena-kerk te Breslau, welke betrekking hij tot aan zijn dood, 13 April 1869, vervulde. Zijn compositiën bestaan in stukken voor klavier en voor orgel, in psalmen en liederen.

Freudenthal (Julius), violist, fluitist en orkest-directeur, geb. 5 April 1805 te Brunswijk, ontving onderricht van den concertmeester Karl Müller en werd lid, later muziek-directeur, van de hertogelijke kapel in zijn geboortestad. In 1860 verkreeg hij pensioen. Zijn compositiën bestaan grootendeels uit komieke liederen en arrangementen van opera's.

Freudenthaler (Johann Wilhelm), klavierfabrikant, geb. 1761 te Neckargartach bij Heilbron, richtte een fabriek te Parijs op, in welke meer dan 2000 instrumenten vervaardigd werden. Hij stierf aldaar 25 Maart 1824.

Freund (Cornelius), componist uit de 16^e eeuw, geb. te Borna, gest. te Zwickau als cantor, behoort, volgens Gerber, tot de eerste koraalcomponisten.

Freund (Philipp), klavierspeler en componist, leefde op het einde der 18^e en in het begin der 19^e eeuw te Weenen.

Frey (Hans), luitenist uit de 15^e eeuw, was de schoonvader van Albrecht Durer. Ook als luitenmaker was hij bekend en als zoodanig omstreeks 1475 te Bologna werkzaam.

Frey (M), gest. 10 Augustus 1832 als hofkapelmeester te Mannheim, is bekend als componist van de operette *Jery und Bätely*, tekst van Goethe.

Freymuth, hoboïst en fluitist, leefde op het einde der 17^e en in het begin der 18^e eeuw te Homburg.

Freystädtler (Franz Jacob), klavierspeler, organist en componist, geb. 1760 te Salzburg, ontving onderricht in het orgelspel van Georg Lipp, den schoonvader van Michael Haydn, en werd uit 32 mededingers tot organist aan de St. Petrus-kerk te Salzburg gekozen. In 1786 begaf hij zich naar Weenen, waar Mozart, de vriend zijner jeugd, hem als muziekonderwijzer aanbeval. Hij is vermoedelijk 1836 gestorven. Zijn compositiën bestaan hoofdzakelijk in sonates, concertino's, variatiën, études en programma-muziek (*die Belagerung von Belgrad, Mittag und Abend, der Frühlingsmorgen* enz.)

Frezza (Giuseppe), bijgenaamd dalle Grotte, naar zijn geboorteplaats Grotte op Sicilië, is op muzikaal gebied bekend door zijn boek: *Il cantore ecclesiastico* (Padua 1698), in hetwelk de noten, de kerktoonsoorten, de uitvoering van het gezang, de orgelbegeleiding en de compositie van den *cantus firmus* behandeld worden.

Frezza (Giovanni), Italiaansch componist uit de 18^e eeuw, van wiens compositiën o. a. de opera *La Fede credula fradimento* te Venetië werd opgevoerd. Men roemde zijn schoone instrumentatie.

Frezolini (Erminia), zangeres, geb. 1818 te Orvieto, ontving onderricht van Nuncini, Ronconi, Garcia en Taccinardi, liet zich 1838 te Florence voor het eerst in het openbaar hooren en maakte kunstreizen naar Weenen, Londen, Parijs, Petersburg en Amerika. Na 1862 schijnt zij zich uit het openbare leven teruggetrokken te hebben.

Friberth (Karl), zangmeester en componist, geb. 1736 te Wullersdorf in Oostenrijk, gest. 1816 te Weenen, was omstreeks 1759 zanger in de kapel van den vorst Esterhazy te Eisenstadt, later koördirecteur aan de Jezuïetenkerk te Weenen.

Frick of Fricke (Philipp Joseph), geb. 27 Mei 1740 te Willanzheim bij Würzburg, was hoforganist bij den markgraaf van Baden-Baden. Toen de glasharmonika van Franklin bekend werd, liet hij een zoodanig instrument voor zich vervaardigen en bespeelde het op een kunstreis door Duitschland en Engeland. Hij stierf 1798 te Londen. Van zijn werken zijn bekend: *Treatise on the Thorough-Bass* (1786), *On Modulation and Accompaniment* (1782), *Duetts for 2 performers on a Pf. with additional Keys* (1796) en *III Trios for the Harpsichord with Acc.* (1797).

Fridzeri, Fritzeri of Frizeri (Alessandro Maria Antonio), veelzijdig ontwikkeld toonkunstenaar, geb. 1741 te Verona, werd op jeugdigen leeftijd

blind en leerde de viool, de mandoline, de viole d'amour, het orgel, de fluit, den hoorn en andere instrumenten bespelen. Hij maakte kunstreizen door Italië, Frankrijk, België en Duitschland. Te Parijs gaf hij, 1771, zijn eerste zes strijkkwartetten en zes sonates voor mandoline in het licht; ook liet hij aldaar 1772 zijn opera: *Les deux miliciens*, en 1776 zijn opera: *Les souliers mordorés* opvoeren. Twaalf jaren lang woonde hij op de goederen van den graaf van Châtenaugiran in Bretagne, en toen deze, tengevolge der Revolutie, uit Frankrijk verdreven werd, begaf hij zich weder naar Parijs, waar hij zijn vermogen verloor, doordien 1801 de „helsche machine” vlak voor zijn huis in de Rue Nicaise ontplofte. Hij ging daarop, vergezeld van zijn dochters, weder kunstreizen maken en vestigde zich als muziekonderwijzer, later als muziekhandelaar, te Antwerpen, waar hij 1819 overleed.

Friedel (Sebastian Ludwig); violoncellist aan de hofkapel te Berlijn en virtuoos op den Baryton (z. dit), geb. 1768 te Neuburg, was een leerling van den bekenden violoncellist Duport. Drie door hem gecomponeerde sonates voor violoncel en bas verschenen 1798 te Offenbach in druk.

Friederici (Christian Ernst), klavier- en orgelmaker, geb. 1712 te Merane in Saksen, gest. 1779, was een leerling van Silbermann. Hij vervaardigde niet minder dan 50 orgels, van welke die te Chemnitz en Zeitz beroemd zijn.

Friederici (Daniel), componist en schrijver uit de 17^e eeuw, geb. te Eisleben, was magister en eerste cantor te Rostock. Van zijn theoretische werken is een zangmethode, getiteld: *Musica figuralis*, (1677), bekend.

Friedlowsky (Joseph), clarinettist, geb. 11 Juli 1777 te St. Margareth bij Praag, kwam 1802 in het orkest van het Theater an der Wien en werd bij de oprichting van het conservatorium te Weenen leeraar in het clarinet-spel aldaar. In 1832 werd hij aan de keizerlijke kapel verbonden. Hij stierf 14 Januari 1859. — Zijn kinderen waren: Franz F., violist en klavierspeler, geb. 27 Maart 1802; Anton F., clarinettist, geb. 2 Aug. 1804; Eleonore F., zangeres, geb. 2 April 1803, en Marie F., zangeres, geb. 21 December 1806.

Friedrich (E. Ferdinand), klavierspeler en componist, geb. 1816 te Wiedrau bij Leipzig, ontving het eerste onderricht in de muziek te Leipzig en begaf zich later naar Parijs, waar hij les nam bij Chopin. In de jaren 1844 tot 1846 maakte hij eenige kunstreizen en vestigde zich 1847 te Hamburg.

Friedrich (Ignatz), Benedictijner-monnik en viool- en violoncelvirtuoos, geb. 1719 te Praag, was Senior in het klooster te Wahlstadt in Silezië en coördirecteur aldaar. Van zijn talrijke compositiën, die hij onder den naam Pacemonti schreef, zijn slechts twee *offertoria* behouden gebleven. Hij stierf 3 Januari 1788 te Praag.

Friedrich (Joseph), geb. 14 October 1764 te Neisse, gold voor een der beste organisten van Silezië. Hij verkreeg 1819 den post van eersten organist aan de Kruiskerk te Breslau.

Friedrich-Materna, z. MATERNA.

Friedrichs-Holz, harpspeelster, geb. 1808 te Londen, maakte van 1828 tot 1839 kunstreizen door Engeland, Duitschland, Rusland, Frankrijk, Italië en Nederland. Haar spel werd zeer geroemd.

Frischmuth (Johann Christian), componist en orkestdirecteur, geb. 1741 te Schwabhausen, gest. 31 Juli 1790 te Berlijn, werd 1787 kapelmeester aan het nationale theater in laatstgenoemde stad. Zijn compositiën bestaan in operettes, stukken voor klavier, voor viool enz.

Frischmuth (Leonhard), muziekonderwijzer en componist, leefde omstreeks 1770 te Amsterdam. Hij gaf een klaviermethode in de Nederlandsche taal uit en componeerde stukken voor viool, voor klavier enz.

Frisoni (Lorenzo), priester en componist te Milaan in den aanvang der 17^e eeuw, gaf *concerti a 1, 2, 3 e 4 voci* (Milaan 1625) en een *Trattato del Canto fermo* (Milaan 1628) in het licht.

Fritsch (Balthasar), geb. omstreeks 1580 te Leipzig, is bekend door twee werken: *Primitiae musicales* (Frankfort 1606) en *Neue Teutsche Gesäng, nach Art der welschen Madrigalien mit fünf Stimmen* (Leipzig 1608).

Fritsch (Thomas), een der beste Duitsche toonkunstenars uit de 16^e eeuw, geb. 25 Augustus 1563 te Görlitz, gest. als Kruisheer met de Roode Ster in het Matthiasklooster te Breslau. Van al zijn compositiën is alleen nog bekend een *Opus musicum von 5, 6, 8, 9 und mehreren Stimmen, auf alle Festtage zu gebrauchen*. (Leipzig 1614).

Fritsche (Gottfried), beroemd orgelmaker te Dresden, leefde in het begin der 17^e eeuw en vervaardigde o. a. de orgels in de Slotkerk te Dresden (1614), in de Trinitatis-kerk te Sondershausen en in de Maria Magdalena-kerk te Hamburg (1629).

Frohberger (Johann Jacob), geb. 1635 te Halle, studeerde te Weenen onder leiding van Frescobaldi en werd aldaar 1655 hoforganist. In het jaar 1662 werd hij, op een reis van Frankrijk naar Engeland, in de Noordzee door zeeroovers aangevallen en kwam uitgeplunderd te Londen aan, waar hij, volgens de mededeelingen der geschiedschrijvers, langen tijd als orgeltrapper werkzaam was en toevallig door een zijner leerlingen herkend werd. Van lieverlede werd zijn talent als organist te Londen bekend; hij verkreeg een goede betrekking en keerde, naar men zegt, met goud beladen, naar Weenen terug. Hier bemerkte hij evenwel, dat hij bij den keizer in ongenade gevallen was. Hij verzocht daarom ontslag als hoforganist en vestigde zich te Mainz, waar hij 1695 eenzaam en verlaten stierf. Van zijn compo-

sitiën bezit de hofbibliotheek te Weenen: *VII Toccate, V Capricce e Canzone* en *Libro secondo, terzo e quarto di Toccate, Fantasie, Canzone, Allemande ed altre Partite*.

Fröhlich (Friedrich Theodor), geb. Febr. 1803 te Brugg in het Zwitsersche kanton Aargau, gest. 16 October 1836, was een talentvol en vruchtbaar componist, die symphonieën, cantates, een twaalfstemmig *Miserere*, 20 motetten, 50 liederen en talrijke een- en meerstemmige gezangen schreef.

Fröhlich (Joseph), geb. 28 Mei 1780 te Würzburg, componeerde o. a. symphonieën, schreef vele didaktische werken en bekleedde den post van muziekdirecteur in zijn geboortestad.

Fröhlich (Nanette, Barbara en Josepha), drie zusters, van welke de eerste, geb. 1797 te Weenen, pianiste en leerlinge van Hummel, de tweede, geb. 1799 te Weenen, altzangeres en de derde, geb. 1805 te Weenen, sopraanzangeres was.

Fromm (Andreas), geb. 1620 in de mark Brandenburg, gest. 16 October 1683 te Strahow, heeft een soort van oratorium: *De Divite et Lazaro*, in het licht gegeven.

Fromm (Emil), geb. 29 Jan. 1835 te Spremberg (Niederlausitz), studeerde te Berlijn, werd 1859 tot cantor aan de hoofdkerk en zangmeester aan het gymnasium te Cottbus en 1866 tot koninklijk muziekdirecteur benoemd. Van zijn talrijke compositiën zijn het meest bekend het oratorium *Die Kreuzigung des Herrn* en de *Marcus-Passion*.

Frontispicium, Lat., benaming van den Prestant. (z. dit).

Frontpijpen, z. FIGURANTEN.

Frosch, Hoogd.; HAUSSE, Fr.; het onderste gedeelte van den strijkstok, in hetwelk de paardenharen vastgehouden worden, en dat, met behulp van een schroefje, op- en nedergeschoven wordt, naarmate de haren meer of minder gespannen moeten zijn.

Frovo (Joao Alvarez), kapelaan en bibliothecaris van Johan IV van Portugal, geb. 1608 te Lissabon, gest. 1671, heeft vele kerkmuziek gecomponeerd en zich door theoretische werken, o. a. *Discorsos sobre la perfeçao do Diattestaron* (1622) bekend gemaakt.

Früh (Armin), geb. 1820 te Mühlhausen, ontving te Berlijn onderricht in het contrapunt van Dehn, vestigde zich daar ter stede als zangonderwijzer en hield zich ijverig met de compositie bezig, zooals zijn vele werken, waaronder vier opera's, bewijzen. In 1857 vond hij een instrument uit, genaamd Semeio-Melodikon, met behulp waarvan men tonen zoowel hoorbaar als zichtbaar kon maken.

Frühwald (Joseph), geb. 19 Jan. 1783 te Göttweih in Oostenrijk, werd 1817 leeraar in den zang aan het conservatorium te Weenen, later ook zanger bij de hofkapel

Fry (William), Amerikaansch toonkunstenaar, geb. 1815 te Nieuw-York, gest. 1865 in Havanna, componeerde vele opera's en stukken voor orkest, die in zijn vaderland opgang maakten, doch niet in Europa bekend werden.

Fuchs (Georg Friedrich), geb. 3 December 1752 te Mainz, gest. 9 October 1821 te Parijs, was als componist van harmonie-muziek gunstig bekend.

Fuchs (Heinrich), hoornvirtuoos, geb. 18 Febr. 1791, gest. 14 Maart 1849.

Fuchs (Peter), violist, geb. in Boheme, leefde 1768 te Praag en werd 1794 eerste violist aan de hofkapel te Weenen, waar hij 1804 stierf.

Füchs (Ferdinand Karl), componist, geb. 1813 te Weenen, aldaar gest. 7 Januari 1848, was lid van het orkest der keizerlijke opera in zijn geboortestad en schreef o. a. vele liederen en een opera: *Guttenberg*.

Fuellana (Michael de), Spaansch toonkunstenaar, geb. te Navalcarnero bij Madrid, gaf 1554 te Sevilla een verzameling van stukken voor altviool getiteld: *Orfenica lyra etc.*, in het licht.

Fuentes (Pascal), Spaansch kerkcomponist, geb. in den aanvang der 18e eeuw te Albaida in de provincie Valencia, werd 1757 kapelmeester aan de kathedraal in zijn geboortestad en stierf 26 April 1768.

Fuentes (Francisco de Santa-Maria), Franciscaner-monnik te Madrid, schreef een theoretisch werk, getiteld: *Dialectos musicos en donde se manifiestan los mas principales elementos de la armonica, desde las reglas de Canto llano hasta la composicion* (Madrid 1778).

Fuente (Jacques David Henriques de la), fagottist, geb. 12 Februari 1836 te 's Gravenhage, kwam op elfjarigen leeftijd aan de koninkl. muziekschool aldaar en ontving onderricht van van Hove, van Gelder, Zeiler en Nicolaï. Hij verliet de school 1856, doch liet zich eerst 1859, op een concert te Delft, in het openbaar hooren. In laatstgenoemde stad bleef hij tot 1860, werd toen lid van het orkest van J. Eduard Stumpff te Amsterdam en was in die betrekking tot 1871 werkzaam. Vele arrangementen van symphonieën, ouvertures en phantasieën voor militaire muziek zijn door hem in dat tijdperk vervaardigd. Ook trad hij op als directeur der liedertafel *Kunst en Vriendschap*, welke later tot »Koninklijke liedertafel» werd verheven. In 1871, na den dood van Zeiler, werd de la Fuente leeraar aan de koninklijke muziekschool en eerste fagottist aan de opera te 's Hage. Bij gelegenheid van zijn vertrek uit de hoofdstad werd hem door den heer W. Stumpff een zilveren inktkoker met inscriptie aangeboden. Hij werd directeur van het *Haagsch Mannenkoor*, welke vereeniging onder zijn leiding groote vorderingen maakte en 1878 te Amsterdam een gouden, 1879 te Rotterdam een zilveren, medaille behaalde. Ook nam hij 1877 de leiding van een uit dilettanten samengestelde orkestvereeniging: *Sempre Cres-*

cendo, op zich, waar hij o. a. zijn declamatoria: *Het fabrieksmeisje* van Destanberg en *Bach te Dresden* van De Bull, ten gehoor bracht. Van zijn overige compositiën zijn bekend: Serenade voor vier hoorns; Nocturne voor vier violoncellen; zes études voor fagot en *Ons Vaderland*, koor.

Fuga, Lat., Ital.; FUGE, Hoogd.; FUGUE, Fr., Eng. (afkomstig van het Latijnsche *fugare*, jagen, najagen); de benaming van een toonstuk, in hetwelk een muzikale gedachte afwisselend door alle hoofdstemmen voorgedragen en volgens bepaalde regels ontwikkeld wordt.

Bij de samenstelling der fuga komen hoofdzakelijk de volgende deelen in aanmerking:

1°. het **THEMA**, meer bekend onder den Latijnschen naam **DUX**, aanvoerder, gids (Hoogd.: FÜHRER, Fr.: GUIDE of SUJET, Ital.: SOGGETTO);

2°. het **ANTWOORD** of de **MEDGEZEL**, de herhaling van het thema (Lat.: COMES, Hoogd.: GEFÄHRTE, Fr.: RÉPONSE);

3°. de **TEGENHARMONIE** (Hoogd.: GEGENSATZ, Fr.: CONTREPARTIE of CONTRESUJET), d. i. de voortzetting van het thema ter begeleiding van het antwoord.

4°. de **WEDER- of TEGENSLAG** (Lat.: REPERCUSSIO, Hoogd.: WIEDERSCHLAG, Fr.: RÉPERCUSSION), de volgorde waarin het thema en zijn herhalingen in de verschillende stemmen optreden;

5°. de **TUSSENHARMONIE** (Hoogd.: ZWISCHENHARMONIE of ZWISCHENSATZ, Fr.: EPISODE), welke de deelen der fuga met elkaar verbindt en meestal uit thematische figuren bestaat;

6°. de **ONTWIKKELING** (Hoogd.: DURCHFÜHRUNG, Fr.: EXPOSITION), der bestanddeelen die de fuga uitmaken;

7°. de **SAMENTREKKING** (Hoogd.: ENGFÜHRUNG, Ital.: STRETTO); z. ENGFÜHRUNG.

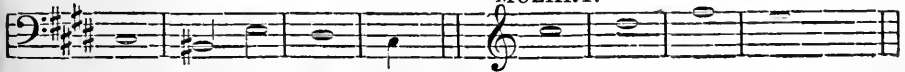
8°. de **ORGELPUNT** en het slot.

De vereischten voor een goed fuga-thema zijn, dat het eenvoudig, kort, kernachtig en melodisch zij; bij goede componisten is het meestal korter, zelden langer, dan acht maten. Eenige voorbeelden mogen hier volgen:

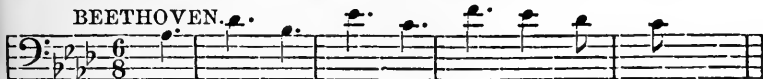
BACH.

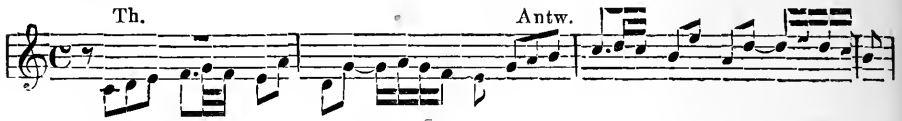
MOZART.

BEETHOVEN.

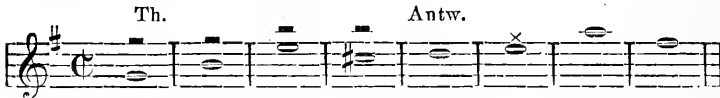

Voor het antwoord geldt in het algemeen de regel, dat een herhaling van het thema op den dominant geeft. B. v.:

Op dezen regel zijn echter eenige uitzonderingen:

1o. Wanneer het thema in de tonica begint en met een uitwijking in den dominant eindigt, begint het antwoord in den dominant en eindigt in de tonica. Dit kan ten gevolge hebben, dat de melodie van het antwoord in een of meer intervallen van het thema afwijkt, b. v.:

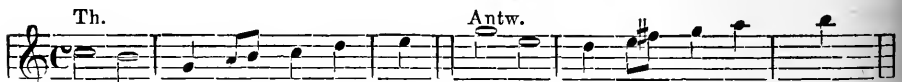
2o. Wanneer het thema begint met een sprong van de tonica naar den dominant, begint het antwoord met een sprong van den dominant naar de tonica, b. v.:

3o. Wanneer het thema begint met een sprong van den dominant naar de tonica, begint het antwoord met een sprong van de tonica naar den dominant, b. v.:

4o. Wanneer het thema met de tonica begint, en de naastvolgende interval de zevende toon der toonschaal, als accoordtoon, is, brengt het antwoord op den dominant den tweeden toon een interval lager dan in het thema (maakt dus in plaats van een secundegang een tertseingang), b. v.:

5o. Wanneer het thema met een halve sluiting eindigt, zal het antwoord met een geheele sluiting eindigen, dus:

Het doel van deze regelen is, te voorkomen, dat het antwoord de fuga in verwijderde toonsoorten zou voeren. Door de gemaakte wijzigingen kan het in de hoofdsoort terugkeeren.

Wanneer het thema en zijn antwoord door alle stemmen is voorgedragen (eerste doorvoering of expositie), kan er naar andere toonsoorten gemoduleerd, het thema op verschillende toontrappen geplaatst, het antwoord vrijer gemaakt, en kunnen andere kunstvormen, als canon, imitatie, dubbel contrapunt, vergrooting en verkleining van het thema, samentrekking van het thema enz., aangewend worden. Op het einde der fuga wordt de terugkeer naar de hoofdtoonsoort bewerkstelligd en door modulatie naar de dominante het slot voorbereid, dat bij elke uitvoerige fuga min of meer breed en plechtig moet zijn. Hier zijn vooral de *Engführung* en de orgelpunt op haar plaats.

Men verdeelt de fuga's in verschillende soorten: 1° in eenvoudige en begeleide; in de eerste soort nemen alle stemmen aan de fuga deel, in de laatste verschijnen nevens de fugeerende stemmen een of meer begeleidende stemmen; 2° in strenge en vrije, naarmate de fuga geheel uit het materiaal van het thema, de tegen- en tusschenharmonie gevormd is, of wel andere bestanddeelen in zich opneemt; 3° in enkele, dubbele, driedubbele enz.; 4° in twee-, drie-, vierstemmige enz. De oude toonzetters verdeelen de fuga, naarmate het antwoord op deze of gene interval intreedt, in secunde-, tert-, quart-, quint-fuga's enz. De quintfuga, d. i. die, bij welke de beantwoording van het thema op de quint geschiedt, is tegenwoordig het meest in gebruik. Fuga's van den toon heeten diegenen, welke geheel in den geest der oude kerktoonsoorten vervaardigd zijn; zij mogen, wat thema en antwoord betreft, de grenzen van een octaaf niet overschrijden, ook niet naar verwijderde toonsoorten moduleeren en moeten zich van het gebruik van toevallige \sharp en \flat onthouden. Wanneer de geheele fuga uit het thema gesponnen is en uit een menigte van canon's, imitaties en stretto's bestaat, wordt zij *ricreata*, d. i. uitgezocht, genoemd

Een fuga, in den zin van onze tegenwoordige toonkunst, als een uit strenge en vrije imitaties in bepaalde volgorde en volgens bepaalde regelen samengesteld muziekstuk, was bij de Ouden niet bekend. De benaming *Fuga* komt het eerst bij Tinctoris voor, en hij definiëert haar: »*identitas partium cantus, quoad valorem, formam, nomen et interdum quoad locum notarum et pausarum suarum.*» Zij ontstond uit de contrapuntische werken der 14^e en 15^e eeuw, in welke men vaak van *Repetitiones* (herhalingen van hetgeen de eene stem voorgedragen had door de andere stemmen) gebruik maakte; dit waren eigenlijk niets anders dan imitaties. Aan het elkander naloopen en vervolgen der stemmen gaf men den naam van fuga. Joh. Ockeghem vervaardigde omstreeks

1500 een nieuwe soort van fuga, welke een *canon perpetuus* is. In de 16^e en grootendeels ook nog in de 17^e eeuw gaf men aan de strenge canonische imitaties den naam *fuga*; de vrije imitaties in den madrigalen- en motettenstijl heetten *ad fugam*. In hoe hoog aanzien dergelijke canon's stonden, bewijst Ádr. Coclius, die in zijn *Compendium Musices* (1522) den componisten als laatsten regel voorschrijft: „ut prospiciat componista, si possibile fuerit, quod una vox aliam sequatur per fugam in inchoatione cantus.” Een op de zoogenaamde quintenfuga gelijkend weefsel vindt men bij Zarlino. — De 17^e eeuw heeft veel tot ontwikkeling der fuga bijgebracht. De 18^e eeuw bracht haar tot volmaaktheid. Volgens de *Musica poetica* van Herbst (1648) verschijnt zij nog als een min of meer strenge imitatie in unisono, in de quart, quint en octaaf; maar toch kent deze schrijver reeds de benamingen *Dux* en *Comes*. *Fugae solutae* noemt hij die, bij welke de stemmen elkaar niet nauwkeurig opvolgen en nabootsen, *fugae ligatae* zijn de canon's. Ath. Kircher (1602—1680) noemt de eerste soort *fugae partiales*, de laatste *fugae totales*. Zij die het meest tot de ontwikkeling der fuga bijgedragen hebben, zijn de organisten. Onder hun handen werd zij een ware kunstvorm. Frescobaldi is, naar men zegt, de eerste geweest, die in Italië den gefugeerden stijl op het orgel met talent aanwendde; zijn leerling Froberger bracht dien stijl naar Duitschland over. En wat deze kunstenaars in praktijk brachten, vatten de theoretici samen en stelden regels vast voor den bouw der fuga, o. a. Fux in zijn *Gradus ad Parnassum*. De groote meesters Bach en Händel voltooiden het werk op praktisch gebied, de contrapuntist Marpurg breidde de theorie der fuga uit, en op zijn *Abhandlung von der Fuge* (1753 en 1754) steunen alle latere theoretische werken op dit gebied, van Vogler, Richter, Cherubini, Marx en anderen. — Bijzondere soorten van fuga's zijn: de *fuga canonica*, de eigenlijke *canon*, in welke de volgende stem de voorafgaande noot voor noot herhaalt; de *fuga contraria*, de tegenfuga, in omgekeerde voortschrijding; de *fuga impropria* of *libera*, de vrije, naar willekeur bewerkte fuga; de *fuga inversa*, in welke de stemmen omgekeerd worden; *fuga obligata*, in welke alle regels nauwkeurig in acht genomen zijn en de *fuga ricercata*, in welke de geheele contrapuntische kunst ten toon gespreid wordt.

Fugara, Ital., (verbasterd: FOGARA en VÖGARE), een fluitwerk in de orgels van vroeger tijd, welks klank eenige overeenkomst had met de Viola di Gamba.

Fugato, Ital., gefugeerd, een in den vorm eener fuga geschreven muziekstuk of een gedeelte daarvan, in hetwelk het materiaal der fuga op min of meer vrije wijze gebruikt wordt. Voorbeelden van dezen vorm vindt men o. a. in het *Adagio* der derde, in het *Scherzo* der vijfde, in het *Allegretto* der

zevende symphonie van Beethoven en in de ouvertures *Euryanthe* en *Oberon* van Weber.

Fuge, Hoogd., FUGUE, Fr.; z. FUGA.

Fuger (Theophilus Christian), klavierspeler, geb. 3 Juli 1749, vestigde zich 1782 als muziekonderwijzer te Tubingen en componeerde *Charakterische Clavierstücke*, een genre van muziek, dat destijds nog zeer zeldzaam was.

Fuggire la cadenza, Ital., de cadans vermijden. (z. TRUGSCHLUSS).

Fughetta, Ital., kleine fuga.

Führer, Hoogd., het thema eener fuga (z. FUGA.)

Führer (Robert), organist, geb. 2 Juni 1807 te Praag, werd 1830 leeraar aan de organistenschool en 1840 kapelmeester aan den Dom zijner geboortestad. Later bekleedde hij achtereenvolgens verschillende betrekkingen te Salzburg, Braunau, Gmunden en Ischl en stierf 28 November 1861 te Weenen in kommervolle omstandigheden. Hij schreef vele compositiën en ook een *Praktische Anweisung zum regelrechten Erlernen des Pedalgebrauches*.

Füllpfeife, Hoogd., een niet toongevende pijp in het front van het orgel.

Füllstimmen, Hoogd., vulstemmen (z. dit).

Fundamental note, Eng., grondtoon, basnoot.

Fundamentum, Lat., grondstem of bas.

Funèbre, Fr.; FUNEBRE, Ital.; treurig, somber; *marche funèbre*, treurmarsch.

Fünf, Hoogd.; z. VIJF.

Fünfer, Hoogd., een zin van vijf maten.

Fuoco (con) en **fuocos**, Ital., met vuur.

Fürchheim, (Johann Wilhelm), componist uit de 17e eeuw, van wiens werken nog voorhanden zijn: *Auserlesenes Violin-Exercitium aus verschiedenen Sonaten* en *Musikalische Tafelbedienung von 5 Instrumenten*.

Furia (con), **furioso** en **furibondo**, onstuimig, woest, wild.

Furlanetto (Bonaventura), genaamd Musin, geb. 27 Mei 1738 te Venetië, was aldaar leeraar in het contrapunt aan het philharmonisch instituut en stierf 6 April 1817.

Fürstenau (Caspar), fluitist, geb. 26 Februari 1772 te Munster, maakte kunstreizen door geheel Duitschland en stierf 11 Mei 1819 te Oldenburg. — Zijn zoon, Anton Bernhard, geb. 20 October 1792 te Munster, gest. 18 November 1852, was eerste fluitist in de hofkapel te Dresden en schreef vele compositiën voor zijn instrument. — Moritz F., zoon van den vorige, geb. 26 Juli 1824, volgde zijn vader als eerste fluitist aan de hofkapel op. Hij maakte vele studiën op het gebied der muziekgeschiedenis en werd 1852 custos der muziekverzameling van den koning van Saksen. Van zijn geschriften verdienen bijzondere vermelding de *Beiträge zur Geschichte der königlich*

sächsischen musikalischen Kapelle (Dresden 1849) en *Zur Geschichte der Musik und des Theaters am Hofe zu Dresden* (2 deelen, Dresden 1861 en 1862).

Fusa, Lat., de oude benaming voor achtste noot.

Fusella, Lat., de oude benaming voor twee en dertigste noot.

Fuss, Hoogd., voet (z. dit).

Fuss (Johann), geb. 1777 te Telna in Hongarije, gest. 19 Maart 1819, ontving zijn muzikale opleiding in de school van Albrechtsberger te Weenen, werd kapelmeester te Presburg en vestigde zich later te Weenen. Zijn compositiën, die o. a. door Haydn geroemd werden, bestaan in opera's, ouvertures, missen, quartetten, trio's, duetten, sonates en liederen.

Fux (Johann Joseph), theoreticus en componist, geb. 1660 te Hirtenfeld in Stiermarken, was 1696 organist te Weenen en werd twee jaren later tot hofcomponist van keizer Leopold I benoemd. Onder de regeering van Karel VI verkreeg hij ook den post van hofkapelmeester en liet 1723, bij gelegenheid van het Kroningsfeest van dien keizer, zijn opera *La costanza e la forza* te Praag opvoeren. Later verscheen ook zijn tooveropera *Alcina* ten tooneele, welke niet weinig bijdroeg, den naam van Fux meer en meer bekend te maken. Den grootsten roem echter heeft hij verworven met zijn theoretisch werk: *Gradus ad Parnassum, sive manuductio ad compositionem musicae regularem, methoda nova ac certa, non dum ante tam exacto ordine in lucem edita*. Dit boek werd 1725 te Weenen op kosten van keizer Karel VI gedrukt, 1742 in het Duitsch door Mitzler, 1761 in het Italiaansch door Manfredi, 1773 in het Fransch door Denis en 1797 in het Engelsch door Preston, vertaald. In de keizerlijke bibliotheek te Weenen zijn de volgende werken van Fux, meest allen in manuscript, voorhanden: Missen met begeleiding van instrumenten; het oratorium: *La cena del Signore*; Motetten, Offertoria en Psalmen en de beroemde, aan Karel VI opgedragen, *Missa canonica*, die geheel in canonischen stijl geschreven is. Van zijn instrumentale compositiën is het meest bekend: *Concentus musico-instrumentalis in septem partibus divisus* (Neurenberg 1701). — Fux stierf 14 Februari 1741 te Weenen.

Fz., verkorting van Forzando (z. dit).

G.

G., Ned., Hoogd., Eng.; *sol*, Ital., Fr.; benaming van den vijfden toon der diatonische en van den achtsten der chromatische toonschaal, uitgaande van *c*.

G., verkorting van *Gauche* (z. dit).

G dur, Hoogd.; z. G GROOTE TERTS.

G flat, Eng.; z. GES.

G flat major, Eng.; z. GES GROOTE TERTS.

G flat minor, Eng.; z. GES KLEINE TERTS.

G groote terts, Ned.; *G dur*, Hoogd.; *Sol majeur*, Fr.; *Sol maggiore*, Ital.; *g major*, Eng.; de harde toonsoort van *g*, met een voortekening van één kruis (voor *f*).

G kleine terts, Ned.; *G moll*, Hoogd.; *sol mineur*, Fr.; *sol minore*, Ital.; *g minor*, Eng.; de zachte toonsoort van *g*, met een voortekening van twee mollen (voor *b* en *e*).

G major, Eng.; z. G GROOTE TERTS.

G minor, Eng.; z. G KLEINE TERTS.

G moll, Hoogd.; z. G KLEINE TERTS.

G sharp, Eng.; z. GIS.

G sharp major, Eng.; z. GIS GROOTE TERTS.

G sharp minor, Eng.; z. GIS KLEINE TERTS.

G-sleutel of **vioolsleutel**, Ned.; *Clef de sol*, Fr.; voorgesteld door het teeken

 , hetwelk aanduidt, dat de op de tweede lijn der notenbalk geplaatste noot de eensgestreepte *g* is.

G-snaar, de vierde en laagste snaar der viool, de derde op de altviool en violoncel, de eerste op de contrabas van vier, de derde op die van drie snaren.

G-ut, in de solmisatie van Guido van Arezzo de groote *G* als laagste toon van het uit zeven hexachorden bestaand toonstelsel.

Gaa of **Gah** (G. M.), violist en klavierspeler, leefde op het einde der 18^e en in het begin der 19^e eeuw te Heidelberg en componeerde o. a. *Sechs ausgesuchte Lieder*, die 1798 te Mannheim in druk verschenen.

Gaande beweging, trapsgewijze voortschrijding van den eenen tot den anderen toon. Ook de Nederlandsche benaming voor *Andante con moto*. (z. **ANDANTE**.)

Gabbiani (Massimiliano), Italiaansch monnik en organist, gaf 1630 eenige door hem gecomponeerde *Vespri e versetti per comodo del coro a 4 voci* in het licht.

Gabelkoppel, Hoogd., z. **KOPPELING**.

Gabellone (Gasparo), Napolitaansch componist, geb. omstreeks 1780, heeft veel kerkmuziek vervaardigd en behoorde tot de beste zangmeesters van Italië.

Gabler, orgelmaker, leefde in de 18^e eeuw en stierf 1784 te Ravensburg in Schwaben.

Gabler (Cristoph August), klavierspeler en componist, geb. omstreeks 1770 te Mühlendorf, studeerde eerst in de theologie en in de rechten, doch wijdde zich later geheel aan de muziek. In 1800 was hij muziekonderwijzer te Reval en begaf zich later naar Petersburg, waar hij 1839 overleed. Zijn spel werd zeer geroemd. Zijn compositiën bestaan in stukken voor klavier, viool, harp, walddhoorn en in een oratorium: *Der Pilger am Jordan*.

Gabler (Matthias), organist en klavierspeler, geb. 22 Februari 1736 te Spalth, is bekend door zijn verhandeling: *Von dem Instrumentaltone* (Ingolstadt 1776).

Gabrieli (Andrea), ook del Canareggio genaamd, een der grootste contrapuntisten uit de Venetiaansche school, geb. 1512 te Venetië, ontving zijn muzikale opleiding van Adriaan Willaert, destijds kapelmeester aan den St. Marcus-kerk en werd 1536 zanger in de kapel van den Doge. In 1566 volgde hij Claudio Merulo als tweede organist aan de St. Marcus-kerk op en later verkreeg hij ook den post van eersten organist aan die kerk. Hij stierf 1586. Zijn compositiën bestaan in Motetten, Madrigalen, Sonates en orgelstukken. Ook componeerde hij een feestcantate voor twee koren, welke 1574, bij gelegenheid van het bezoek van koning Henderik III te Venetië, ten gehoor werd gebracht.

Gabrieli (Giovanni), geb. omstreeks 1557 te Venetië, is nog beroemder dan zijn oom Andrea, dien hij 1586 als organist opvolgde. Evenals deze had hij vele kunstvrienden in Duitschland, o. a. L. Hassler, Hertog Albrecht V van Beieren en de familie Fugger. Hij was een der componisten, die bij de Duitschers het meest in aanzien stonden. Zes bundels zijner gezangen

verschenen in den aanvang der 17^e eeuw te Neurenberg. Van zijn overige compositiën verdienen vooral vermeld te worden: *Sacrae symphoniae* 7, 8, 10, 12, 14, 15 et 16 *tam vocibus quam instrumentis* en *Reliquiae sacrorum concentuum Giov. Gabrielis et Leonis Hassleri etc. motettae* 6, 7, 8, 9, 10, 13, 14, 16, 18, 19 *vocum*. — Gabrieli stierf 12 Augustus 1613.

Gabrieli (Domenico), violoncellist en operacomponist, geb. omstreeks 1640 te Bologna, bekleedde een betrekking aan de San Petronio-kerk aldaar, kwam later bij den kardinaal Pamfili in dienst en stierf in zijn geboortestad 1690. Hij componeerde vele opera's, ook eenige *Cantate a voce sola*, een *Vexillum pacis a Alto solo con stromenti* en *Gighe correnti e sara-bande a due Violini e Violoncello con Basso continuo*.

Gabrieli (Francesca), Italiaansche zangeres, bijgenaamd La Gabriellina, werd 1755 te Ferrara geboren, ontving haar opleiding aan het conservatorium Ospedaletto te Venetië, dat destijds onder leiding van Sacchini stond, en werd 1774, terstond na haar eerste optreden, als Primadonna buffa aan het theater San Samuele te Venetië verbonden. In alle steden van haar vaderland maakte zij grooten opgang; ook in Engeland, waar zij van 1786 tot 1789 verblijf hield. In laatstgenoemd jaar keerde zij naar Italië terug en stierf 1795 te Venetië.

Gabrieli (Catterina), een der beste zangeressen uit de 18^e eeuw, geb. 12 November 1730 te Rome, was de dochter van een kok van den prins Gabrielli, wiens naam zij aannam. De Italianen noemden haar bij voorkeur La Cuochettina (het koksmeisje). Zij ontving onderricht in den zang van Garcia en Porpora en trad 1747 voor het eerst als zangeres op. In 1750 maakte zij te Napels *furore*, vooral in de opera *Didone* van Jomelli. Op aanraden van Metastasio begaf zij zich naar Weenen, waar zij van dezen dichter onderricht in de declamatie en het tooneelspel ontving en door keizer Frans I tot kamerzangeres benoemd werd. In 1765 verliet zij Weenen en begaf zich naar Palermo, later, 1767, ook naar Parma, waar de infant Don Filippo op haar verliefd werd. Het volgende jaar vertrok zij naar Petersburg, waar zij langen tijd als keizerlijke zangeres vertoefde. Eerst 1777 begaf zij zich weder naar Venetië, trad ook te Milaan en te Londen op en trok zich eindelijk uit het openbare leven terug. Zij stierf 1796 te Rome.

Gabrielsky (Johann Wilhelm), fluitist, geb. 1791 te Berlijn, aldaar gest. 1846, werd 1816 koninklijk kamermusicus in zijn geboortestad. Hij componeerde solo's en duetten voor fluit. — Ook zijn broeder, Julius G., geb. 1806, was fluitist en werd 1825 aan de koninklijke kapel te Berlijn verbonden.

Gabusi of Gabuzio (Giulio Cesare), Italiaansch componist uit Bologna,

was in de tweede helft der 16^e eeuw kapelmeester aan den Dom te Milaan. Hij componeerde motetten en andere kerkmuziekstukken, van welke eenige 1586 en 1587 te Venetië en Milaan in druk verschenen zijn.

Gabussi (Vincenzo), Italiaansch componist en leeraar in den zang, geb. omstreeks 1804 te Bologna, ontving onderricht in de muziek van Pater Mattei, begaf zich 1825 naar Londen, waar hij zangonderwijzer en accompagnateur aan de Italiaansche opera werd en een groot vermogen verwierf. Omstreeks 1804 keerde hij naar zijn vaderland terug, waar zijn aria's en duetten grooten opgang maakten.

Gaces Brulés of **Brulez**, een der beste troubadours uit de 13e eeuw, leefde omstreeks 1235 in Bretagne. Van zijn liederen zijn 79 behouden gebleven, van welke 63 (sommige met de melodieën) in de staatsbibliotheek te Parijs voorhanden zijn.

Gade (Niels W.), geb. 22 October 1817 te Kopenhagen, was de zoon van een instrumentenmaker en door zijn familie voor hetzelfde vak bestemd. De groote vorderingen echter, die de knaap in het klavier-, gitaar- en vioolspel maakte, bewogen echter den vader, zijn zoon toonkunstenaar te laten worden. De jonge Gade werd violist bij de hofkapel te Kopenhagen, oefende zich vlijtig in de compositie en verkreeg 1841 met zijn ouverture *Nachklänge an Ossian* een door het muziekgezelschap te Kopenhagen uitgelooften prijs. Niet lang daarna voerde Mendelssohn deze ouverture in het Gewandhaus te Leipzig op en bracht in hetzelfde lokaal de eerste symphonie (c-moll) van Gade ten gehoor. Op kosten van koning Christiaan VIII van Denemarken bezocht de jonge componist het buitenland, eerst Leipzig, waar 1843 zijn cantate *Comala*, voor soli, koor en orkest, uitgevoerd werd, vervolgens Italië, waar hij tot het najaar van 1844 vertoefde. Te Leipzig teruggekeerd, verving hij Mendelssohn, die zich toen elders bevond, eenigen tijd als directeur der Gewandhaus-concerten. In den zomer van 1845 bracht hij een bezoek aan zijn vaderland, doch fungeerde in den winter van 1845—46 nevens Mendelssohn als orkestdirecteur; na 's meesters dood bleef hij directeur tot het voorjaar van 1848 en keerde toen naar Kopenhagen terug, waar hij organist, later orkestdirecteur en professor in de muziek werd. In 1875 werd hem bij gelegenheid van zijn vijf- en twintigjarig feest als directeur der Muzikale Vereeniging te Kopenhagen een geschenk van 9000 kronen gegeven. Het volgend jaar werd aan hem, zoowel als aan zijn kunstbroeder Berggrün, door de *Folkething* een jaarlijks inkomen van 3000 kronen toegekend. In 1873 heeft Gade een bezoek aan ons land gebracht en bij die gelegenheid zijn onder leiding van den componist te Amsterdam en Utrecht eenige zijner schoonste werken ten gehoor gebracht. Zijn compositiën bestaan o. a. in: negen symphonieën; de Ouver-

ture's *Nachklänge an Ossian, Im Hochland, Hamlet* en *Michel Angelo*; de cantates *Comala, Frühlingsbotschaft, die heilige Nacht, Sion*; de dramatische cantates *Kalanus* en *Die Kreuzfahrer*; de ballade *Erlkönigs Tochter*; *Novellen* voor strijkorkest; een octet en een sextet voor strijkinstrumenten; trio's, duetten en sonates voor piano; een phantasia voor klavier, solo-stemmen en orkest, getiteld: *Frühlingsphantasie*; liederen en mannenkoren enz

Gaetano, Italiaansch componist, leefde in de tweede helft der 18^e eeuw als kapelmeester aan het hof van koning Stanislaus Poniatowski van Polen en componeerde o. a. een Poolsche opera: *Zobnierz Czarnosiecznik*.

Gaffi (Bernardo), Italiaansch klavierspeler en componist, geb. te Rome, leefde op het einde der 18e en in het begin der 19e eeuw. Van zijn compositiën kent men twee cantates voor één stem met klavierbegeleiding en een oratorium: *Innocenza gloriosa*.

Gafforini (Elisabetta), Italiaansche zangeres, trad 1789 voor de eerste maal in de opera te Weenen op en zong tot 1812 in de voornaamste steden van Italië, Spanje en Portugal.

Gafari of **Gaforio** (Franchino), in het Latijn Gafurius genaamd, werd 14 Januari 1451 te Lodi geboren, studeerde de muziek onder leiding van Bonadies (Goedendag) en begaf zich in den geestelijken stand. Ook als priester zette hij zijn studiën in de theorie der muziek voort. Nadat hij eenigen tijd te Mantua, Verona en Genua had vertoefd, kwam hij te Napels, waar hij met Tinctoris, Garnerius en Bernhard Hyaert in aanraking kwam, en gaf aldaar zijn eerste verhandeling over muziek in het licht. Oorlog en pest noodzaakten hem Napels te verlaten, en hij begaf zich naar Monticello op het gebied van Cremona, alwaar hij drie jaren als koördirecteur werkzaam was. Later werd hij zanger te Bergamo en eindelijk, 1514, Domzanger, leeraar der koorknappen en zanger der kapel van Sforza te Milaan, waar hij 25 Juni 1522 overleed. Van zijn werken is vooral beroemd zijn *Practica musicae sive musicae actiones in IV libris*, hetwelk over den *cantus planus*, het contrapunt, het *tempus* enz. handelt.

Gaggi (Giovanni), Italiaansch organist en muziekonderwijzer, geb. op het einde der 18e eeuw te Siena, studeerde wiskunde en muziek bij Lapini en werd 1802 leeraar aan het Collegium Tolomei en organist aan het consistorium. Hij componeerde eenige kerkmuziekstukken.

Gagliano (Alexandre), Fransch luitenist uit de 17e eeuw, stichtte te Napels een *école de luthérie*, aan welke hij van 1665 tot 1725 als directeur werkzaam was.

Gagliano, een Italiaansche violenmakersfamilie, van welke bekend zijn: *Nicolo* (geb. omstreeks 1675 te Napels), *Gennaro* (geb. 1680), *Fernando* (geb. 1736, gest. 1781) en *Giuseppe* (geb. 1736, gest. 1793).

Gagliano (Marco di Zanobi de), componist, gest. 1642, was kanunnik en kapelmeester aan de San Lorenzo-kerk te Florence. Zijn broeder, Giovanni Battista, geb. 1580, was aan het hof der Medicis verbonden en werd 1613 zangmeester aan de San Lorenzo-kerk. De compositiën van beide broeders zijn in druk verschenen.

Gagliarda, Ital.; GAGLIARDE of GAILLARDE, Fr.; een in onbruik geraakte Italiaansche dans van een vroolijk, uitgelaten karakter in $\frac{3}{8}$ - en $\frac{3}{4}$ -, ook in $\frac{2}{8}$ - en $\frac{2}{4}$ -maat.

Gagliardi, Italiaansch opera-componist, geb. 1811 te Napels, ontving zijn muzikale opleiding aan de koninklijke muziekschool in zijn geboortestad en had aldaar veel succes met zijn opera's, vooral met *Pulcinello condannato alle ferriere di Marenuna*. Hij stierf 1835.

Gagni (Angelo), opera-componist te Florence, leefde in de laatste helft der 18e eeuw en componeerde o. a. de opera *Pazzi gloriosi*.

Gährich (Wenzel), violist en componist, geb. 6 September 1794 te Zerchowitz in Boheme, was voor de studie der Rechten bestemd en studeerde 1813 aan de universiteit te Leipzig, doch wijdde zich later geheel aan de muziek. Omstreeks 1825 werd hij kamermusicus te Berlijn, 1845 directeur der balletmuziek aan de koninklijke opera aldaar, en stierf 1865. Hij heeft vele compositiën nagelaten.

Gamba, Ital., z. VIOLA DI GAMBA.

Gail (Edme Sophie), z. GARRE.

Gaillarde, Fr., z. GAGLIARDA.

Gaillard of **Galliard** (Johann Ernst), geb. 1687 te Celle, ontving zijn muzikale opleiding grootendeels te Hanover en begaf zich 1708 in het gevolg van prins George van Denemarken naar Londen, waar hij kapelmeester van de muziek der koningin werd. Hij stierf 1749. Zijn compositiën bestaan in opera's, kerk- en kamermuziek.

Gajo, Ital., GAI, Fr.; levendig, vroolijk.

Galante, Ital., bevallig.

Galante fuga, vrije fuga.

Galante muziek, toonstukken in vrijen, ongebonden stijl.

Galop, Fr., een danswijze in snelle beweging en $\frac{2}{4}$ -maat.

Galavotti (Geronimo), kapelmeester te Rome op het einde der 17e eeuw, componeerde missen voor 4, 5, 6 en 8 stemmen, van welke eenige 1690 te Rome in druk verschenen.

Galeazzi, 1° Antonio, geb. te Brescia in den aanvang der 18e eeuw, bracht het grootste gedeelte van zijn leven te Rome en Venetië door en componeerde opera's en kerkmuziek. — 2° Francesco, violist, geb. 1738 te Turijn, was te Rome als componist, muziekonderwijzer en violist werkzaam

en schreef o. a. een methode voor viool, getiteld: *Elementi teorico-pratici di musica con un saggio sopra l'arte di suonare il violino* (Rome 1791 en 1797).

Galeno (Giovanni Battista), Italiaansch madrigalencomponist, van wien 1594 te Antwerpen *Il primo libro de' Madrigalia 5 e 6 voci* het licht zag. Van zijn jeugd af stond hij in dienst van keizer Rudolf II.

Galeotti (Stefano), violoncellist, geb. in de 18^e eeuw te Velletri, maakte vele kunstreizen, woonde eenigen tijd in de Nederlanden, doch keerde, daar het klimaat aldaar niet gunstig voor zijn gestel was, naar Italië terug. Te Amsterdam verschenen 1762 van hem zes strijktrio's (Op. 2) en zes solo's voor violoncel.

Galetti (Giovanni Andrea), baryton, geb. 1715 te Cartona in het Groothertogdom Toscane, gest. 1784 te Gotha, was van 1750 tot aan zijn dood aan het hoftheater in laatstgenoemde stad. Zijn echtgenoot, Elisabeth G., geb. 1738 te Durlach, was zangeres aan hetzelfde theater. — Zekere Domenico Giuseppe G., vermoedelijk een broeder van eerstgenoemde, zong van 1730 tot 1740 op verschillende tooneelen van Italië.

Galilei (Vincenzo), een der medeoprichters van de opera in Italië, componist der eerste monodieën (z. MONODIE) en schrijver over muziek, geb. omstreeks 1540 te Florence, behoorde tot diegenen, welke de dramatische muziek, die sedert de dagen der oude Grieken in verval was geraakt, wilden doen herleven. Hij was een leerling van Zarlino, doch bestreed het door zijn meester vervaardigde harmoniesysteem later in zijn *Discorso intorno alle opere di Zarlino* (Florence, 1581), welk boek gevolgd werd door *Dialogo della musica antica e moderna, in sua difesa, contra Giuseppe Zarlino* (Florence 1581 en 1602). De door hem gecomponeerde monodieën, waaronder de episode van Ugolino uit *La divina commedia*, droeg hij op de bijeenkomsten bij den graaf Bardi met begeleiding van luit en viola voor. Zijn zoon was de beroemde natuurkundige Galileo Galilei, geb. 18 Febr. 1564 te Pisa, gest. 8 Jan. 1642 te Florence, die ook over de voortplanting van het geluid, de trillingen en de verhouding der tonen onderling geschreven heeft.

Galilei (Michele Angelo), luitenist, leefde in den aanvang der 17^e eeuw te Florence, zijn geboortestad. Een door hem vervaardigde methode voor luit verscheen 1620 te Ingolstadt in druk.

Gall (Joseph), instrumentenmaker te Weenen in den aanvang der 19^e eeuw, schreef o. a. een *Clavierstimbuch*.

Gallay (Jacques François), hoornist, geb. 8 December 1795 te Perpignan, ontving zijn muzikale opleiding aan het conservatoire te Parijs, werd 1825 eerste hoornist aan de Italiaansche opera aldaar en lid der koninklijke kapel; later, 1842, volgde hij Dauprat op als leeraar aan het conservatoire en stierf 1864. Hij heeft vele compositiën voor hoorn geschreven.

Gallerano of **Galerano** (Leandro), Italiaansch componist, geb. te Brescia op het einde der 16^e eeuw, was organist in zijn geboortestad, later kapelmeester te Padua. Van zijn compositiën zijn te Venetië verschenen: *Missa e Salmi concertati a 3, 5 e 8 voci con ripieni*; *Motetti a 1, 2, 3, 4 e 5 voci*; *Motetti a voce sola*; *Compieti e Letanie a 8 voci con istromenti*.

Galli of **Gallus** (Vincenzo), Franciscaner-monnik, geb. omstreeks het midden der 16^e eeuw op Sicilië, was kapelmeester aan de kathedraal te Palermo en componeerde madrigalen en missen. Van de opbrengst zijner compositiën liet hij zijn klooster uitbreiden en plaatste op een der pilaren de inscriptie: *Musica Galli*.

Galli (Filippo), Italiaansch zanger, geb. 1783 te Rome, gest. 1853 te Parijs, zong in Frankrijk, Italië, Spanje en Mexico en werd 1843 leeraar aan het conservatoire te Parijs.

Galli (Francesco Scottto), Franciscaner-monnik, geb. omstreeks het midden der 16^e eeuw te Cesena in den Kerkelijken Staat componeerde motetten.

Galliculus (Johannes), Duitsch componist, leefde omstreeks 1522 te Leipzig en componeerde Hymnes en Psalmen. Ook vervaardigde hij een theoretisch werk: *Isagoge de compositione cantus* (Leipzig 1520), hetwelk 1538 en 1546 te Wittenberg herdrukt werd onder den titel: *Libelles de compositione cantus*.

Gallimard (Jean Eduard), meetkundige, geb. 1683 te Parijs, aldaar gest. 1771, is op muzikaal gebied bekend door zijn verhandeling: *Théorie de sons applicables à la musique, où l'on démontre les rapports et tous les intervalles diatoniques et chromatiques de la gamme* (Parijs, 1754).

Gallino (Gregorio), Italiaansch componist, was omstreeks het midden der 17e eeuw kapelmeester te Gemona en componeerde Missen en Psalmen.

Gallische trompet, z. TROMPET.

Gallo (Domenico), geb. 1730 te Venetië, violist en componist, werd ook als zoodanig omstreeks 1760 in Duitschland bekend.

Gallo (Giovanni Pietro), componist uit de 16^e eeuw, schreef motetten, die gedeeltelijk in de verzameling *De Antiquis Primo libro a 2 voci* (Venetië, 1585) opgenomen zijn.

Gallo (Ignazio), Italiaansch componist uit het midden der 18^e eeuw en leerling van Scarlatti, vervaardigde hoofdzakelijk kerkmuziek.

Gallois-Gourdin, Fransch toonkunstenaar, was van 1461 tot 1486 kapelmeester van Lodewijk XI en als zoodanig de opvolger van Ockeghem. In laatstgenoemd jaar schijnt hij gestorven te zijn.

Galluccio (Gerardo), componist, leefde op het einde der 16^e eeuw te Pavia. Van zijn werken zijn in druk verschenen: *Misse, Salmi, Compiete, Litanie della Madonna e falsi bordoni a quattro voci*.

Gallus (Jacobus), eigenlijk Hähnel of Handl genaamd, een der beste Duitsche contrapuntisten uit de tweede helft der 16^e eeuw, werd omstreeks 1550 te Krain geboren, bekleedde de betrekking van kapelmeester bij den bisschop van Olmutz en stierf 1591 te Praag als keizerlijk kapelmeester. Hij verkreeg 1588 van den keizer een privilegie van tien jaren voor de uitgave zijner werken.

Galop, Ned., Fr.; GALOPP, Hoogd.; GALOPPO, Ital.; een danswijze van snelle beweging en in $\frac{2}{4}$ -maat.

Galoubte of **Flutet**, Fr., een in Provence gebruikelijke soort van bekfluit.

Galtus, z. HAGERBEER.

Galmstuk of **beker**, gedeelte van een tongwerk in het orgel. (z. TONGWERK).

Galuppi (Baldassare), bijgenaamd il Buranello, naar het eiland Burano, waar hij 18 October 1706 geboren werd, was een leerling van Lotti. Hij componeerde niet minder dan 70 opera's, van welke sommigen voor meesterstukken golden. Ook vervaardigde hij eenige muziekstukken voor de kerk. Hij was eenigen tijd kapelmeester te Londen, later te Venetië, vervolgens te Petersburg en eindelijk weder te Venetië, waar hij 1785 stierf.

Gamba, Ital.; z. VIOLA DI GAMBA.

Gambara (Carlo Antonio), geb. 1744 te Venetië, was kapelmeester aan de kathedraal te Brescia en een vlijtig componist.

Gambaro (Giovanni Battista), clarinetvirtuoos, geb. 1785 te Genua, was lid van het orkest der Italiaansche Opera te Parijs, in welke stad hij ook muziek- en instrumentenhandelaar was. Hij stierf 1828.

Gambe en **Gambabas**, z. VIOLA DI GAMBA.

Gamberini, 1° Antonio, operacomponist uit het laatste gedeelte der 18e eeuw, geb. te San Remo, — 2° Michele Angelo, geb. te Cagli, omstreeks het midden der 17e eeuw kapelmeester te Fabriano.

Gambini (Carlo Alberto), klavierspeler en componist, geb. 22 October 1819 te Genua, schreef études, cantates, missen, een klaviertrio, en eenige opera's: *Eufemio di Messina* (1853 te Milaan opgevoerd), *Il nuovo Tartufo* (1854 te Genua opgevoerd) en *Don Grifone* (1856 te Turijn opgevoerd). Hij stierf 1865 te Genua.

Gambist, gambaspeler; z. VIOLA DI GAMBA.

Gamble (John), Engelsch violist en componist, leefde in de 17^e eeuw te Londen en was kamervirtuoos van koning Karel II.

Gamma (Gr.: *Γαμμα*) benaming van den Griekschen letter *Γ*, overeenkomende met onzen *G*. Ten tijde van Guido van Arezzo (z. d.) was *I* de laagste toon der schaal en het geheele toonsysteem van Guido, dat zich van *G* tot *e''* uitstreckte, werd Gamma genoemd. Later, toen de laagste toon der schaal van lieverlede tot *C* was afgedaald, bleef toch de naam *Gamma* voor de geheele toonschaal behouden.

Gamma, Fr., oefening der toonschalen voor de zangstemmen of voor instrumenten.

Gammersfelder (Johann), toonkunstenaar uit de 16^e eeuw, is bekend door het werk: *Der ganze Psalter Davids in Gesangweiss gestellt durch Hansen Gammersfelder, also, dass sich die Psalmen alle durchaus in mannigfältiger Melodei hernach angezeigt, fein und lieblich singen lassen* (Neurenberg 1542).

Gämmrich (Heinrich), een der beste organisten en violisten uit de eerste helft der 18^e eeuw, stierf 1775 als cantor te Bunzlau.

Gänsbacher (Johann Baptist), componist, geb. 8 Mei 1778 te Sterzing in Tyrol, gest. 1844 te Weenen, is hoofdzakelijk op het gebied van kerkmuziek bekend geworden. Hij componeerde niet minder dan 17 Missen, 4 Requiem's, 27 Gradualen, Offertoria, Motetten, Psalmen, Hymnes, Litanieën enz.

Ganz (Salomon), geb. 1784, was solo-violoncellist aan de hofkapel van Koning Willem I der Nederlanden. In 1818 vestigde hij zich te 's Hage en werd eerste violist aan den Franschen Schouwburg. Later begaf hij zich naar Besançon en vervolgens naar Parijs, waar hij 1850 overleed.

Ganz (Simon), violoncellist, geb. 1787 te Offenbach, was leerling van Rauppe en vestigde zich 1819 te Rotterdam. In 1829 richtte hij daar ter stede de concertvereniging *Eruditio musica* op en werd later leeraar in het violoncellspel aan de muziekschool der Maatschappij t. b. d. Toonkunst aldaar. Hij stierf 23 Mei 1861.

Garat (Pierre Jean), een der beste Fransche tenoristen uit de 18e en 19e eeuw, geb. 25 April 1764 te Ustaritz, was leeraar aan het conservatoire te Parijs en werd tot zijn vijftigste jaar algemeen bewonderd. Hij stierf 1 Maart 1823.

Garaudé (Alexis Adelaïde Gabriel de), zanger, geb. 21 Maart 1779 te Nancy, ontving zijn muzikale opleiding te Parijs van Crescentini, Garat en Reicha en werd 1816 leeraar aan het conservatoire aldaar en stierf 1852. Zijn compositiën bestaan uit ongeveer 200 zangstukken, een opera, Missen en klavierstukken. Ook heeft hij eenige goede leerboeken geschreven.

Garbatezza en **Garbo**, Ital., bevalligheid, gracie.

Garbato, Ital., bevallig, gracieus.

Garbini, zangeres en violiste, maakte op het einde der vorige eeuw te Parijs grooten opgang.

Garcia, een beroemde zangersfamilie van Spaansche afkomst. De voornaamste leden waren: 1° Manoel G. del Popolo Vicente, geb. 22 Januari 1755 te Sevilla. Reeds op zeventienjarigen leeftijd was hij als zanger, componist en orkestdirecteur gunstig bekend. Omstreeks 1808 begaf hij zich naar Parijs, waar hij bij Auza ni de zangkunst ijverig beoefende. Nadat hij zijn studiën voltooid had, zong hij met groot succes te Parijs, London, in

Italië en 1825 ook in Amerika, waarheen hij zich met eenige kunstenaars, o. a. zijn zoon Manoel en zijn dochter Maria, begeven had. Na zijn terugkomst uit Amerika vestigde hij zich als leeraar in den zang te Parijs en schreef o. a. het voortreffelijke leerboek: *Metodo de canto o arte de aprender a cantar*. Onder zijn leerlingen telde hij, behalve zijn kinderen, Ruiz-Garcia, Rimbault, Méric-Lalande, Favelli, Nourrit en Geraldini. Hij stierf 2 Juni 1832 te Parijs. — 2° Manoel G., zoon van den vorige, geb. 17 Maart 1805 te Madrid. Hij was, evenals zijn vader, een uitstekend zanger en werd 1841 tot leeraar aan het conservatoire te Parijs benoemd. Zijn *Traité complet de l'art de chant* (Parijs 1847) geldt heden als een der beste zangmethodes. In 1850 vestigde hij zich te Londen, waar hij o. a. vele voordrachten over den zang en de menschelijke stem hield. — 3° Maria G. (z. MALIBRAN). — 4° Pauline G. (z. VIARDOT-GARCIA).

Garnerius, z. GUARNERIUS.

Gärtner (Joseph), geb. 1796 te Tachan in Boheme, was, evenals zijn vader, Anton G. (geb. 1730), een uitstekend orgelmaker en schreef een werk, getiteld: *Kurze Belehrung über die innere Einrichtung der Orgeln und die Art, selbe im guten Stand zu erhalten* (Praag 1832). Hij stierf 1863 te Praag.

Gärtner (Johann), Duitsch fluitist, geb. 1740 te Fulda, was aan de hofkapel aldaar verbonden en stierf 1789.

Gärtner (Karl), violist, geb. te Straalsund, ontving zijn muzikale opleiding te Leipzig en begaf zich 1852 naar Amerika, waar hij in vele steden als solist optrad. Hij vestigde zich te Philadelphia en richtte aldaar 1867 een conservatorium op.

Garulli (Bernardino), Italiaansch componist uit Cali, was koördirecteur aan de kathedraal te Fano in den Kerkelijken Staat en gaf, 1565, vijfstemmige motetten in het licht.

Gascongue (Matthieu), Fransch contrapuntist uit de 16^e eeuw, van wiens werken eenigen opgenomen zijn in de verzameling *Concentus a 4—8 voc.* van Salblinger (Augsburg 1545).

Gaspard, clarinettist in de kapel van den prins van Conti te Parijs, gaf 1775 eenige quartetten voor clarinet en strijkinstrumenten in het licht.

Gaspard of **Gaspar**, een geleerd componist uit Frankrijk of België, leefde in de 15^e eeuw.

Gaspari (Gaetano), geb. 1807 te Bologna, werd 1857 kapelmeester aldaar, componeerde kerkmuziek en schreef in de *Gazzetta musicale di Milano* vele verhandelingen over de muziek in zijn vaderland. Ook was hij conservator aan de bibliotheek te Bologna.

Gasparini (Francesco), Italiaansch componist, geb. 1665 te Lucca, was

een leerling van Corelli en Bernardo Pasquini, werd 1725 kapelmeester aan de San Giovanni in Laterano te Rome en stierf 1727. Hij schreef vele opera's en gezangen, alsmede een leerboek van den generalen bas, getiteld: *L'armonico pratico al cembalo, ovvero regole, osservazioni ed avvertimenti per ben suonare il basso accompagnare sopra il cembalo, spinetto ed organo* (Venetië, 1683).

Gasparini (Michel Angelo), contr'altist en componist uit Lucca, was een leerling van Lotti en richtte te Venetië een zangschool op, in welke o. a. de beroemde zangeres Faustina Bordoni, die later de echtgenoot van Hasse werd, haar opleiding ontving. Hij stierf 1732 te Venetië.

Gasparini (Quirino), Italiaansch violoncellist en componist, was 1770 kapelmeester van den Koning van Sardinië.

Gasparo da Salò, violenmaker, uit de 16^e eeuw, geb. te Salò aan het meer van Garda, was van 1565 tot 1615 te Brescia werkzaam.

Gasse (Ferdinand), violist en componist, geb. 1780 te Napels, kwam op jeugdigen leeftijd te Parijs en ontving zijn muzikale opleiding aan het conservatoire. Zijn compositiën bestaan in opera's en kerkmuziek.

Gassmann (Florian Leopold), geb. 1729 te Brùx in Boheme, gest. 1774, was kapelmeester van keizer Joseph II en componist van vele opera's, symphonieën, kerkmuziek enz. In 1772 richtte hij te Weenen een vereeniging tot ondersteuning van kunstenaarsweduwen op. Zijn dochters, Maria Anna, geb. 1769, en Maria Theresia, geb. 1774, waren beiden zangeressen.

Gassner (Ferdinand Simon), componist en schrijver, geb. 1798 te Weenen, was doctor in de philosophie en hield als zoodanig lezingen over muziek aan de universiteit te Giessen. Later, 1826, werd hij violist in de hofkapel te Karlsruhe, 1829 zangmeester aan het hoftheater en 1830 koor en muziekdirecteur ter zelfder plaatse, en stierf aldaar 25 Februari 1851. Van zijn compositiën verdienen vermelding: *Die Auferweckung des Jünglings von Nain*, cantate; *das Ständchen*, opera; eenige balletten en vele liederen. Op theoretisch gebied is hij bekend door een leerboek der partituurkennis, door een uittreksel uit het *Universalexicon der Tonkunst* van Schilling en door de *Zeitschrift für Deutschland Musikvereine und Dilettanten*.

Gastinel (Léon Gustave Cyprien), violist en componist, geb. 1823 te Villers-les-Pots, ontving zijn opleiding aan het conservatoire te Parijs en componeerde opera's, kerk- en kamermuziek.

Gastoldi (Giovanni), Italiaansch componist, geb. te Caravaggio omstreeks het midden der 16e eeuw, was kapelmeester aan de San Barbara-kerk te Mantua, later aan den Dom te Milaan. Ongeveer dertig zijner compositiën zijn in druk verschenen.

Gastritz (Matthias), Duitsch contrapuntist uit de 16^e eeuw, was organist te Amberg. Eenige zijner werken, waaronder een bundel Latijnsche en Duitsche liederen, worden in de bibliotheek te Munchen bewaard.

Gatayes (Guillaume Pierre Antoine), geb. 1774 te Parijs, was virtuoos op de harp en de gitaar en schreef methodes voor beide instrumenten. Hij was een natuurlijke zoon van den prins van Conti en van een markiezin. — Zijn oudste zoon, Léon Joseph G., geb. 1805 te Parijs, overtrof zijn vader als harpvirtuoos en was in zijn geboortestad als muziekonderwijzer en feuilletonschrijver werkzaam. Een jongere zoon, Félicien G., geb. 1809 te Parijs, was violist en componist.

Gates (Bernard), Engelsch toonkunstenaar, geb. 1686, gest. 1773, was leeraar der koninklijke kapelknappen te Londen en voerde 1731 met zijn koor het oratorium *Esther* van Händel uit.

Gathy (August), schrijver over muziek, geb. 1800 te Luik, studeerde 1828—1830 bij Friedrich Schneider te Dessau en woonde 1830—1841 te Hamburg, waar hij redacteur van het *Musikalisches Conversationsblatt* was en een *Musikalisches Conversations-Lexicon* in het licht gaf. Ook werkte hij eenigen tijd aan de *Neue Zeitschrift für Musik*. In 1841 vestigde hij zich te Parijs, waar hij 8 April 1858 overleed.

Gatti (Luigi), Abbé en dramatisch componist, geb. 11 Juli 1740 te Castro Lacizzi bij Mantua, gest. 1 Maart 1817 te Salzburg. Van zijn werken zijn de opera's *Demofonte* en *Olimpiade* het meest bekend.

Gatti (Simone), omstreeks het midden der 16e eeuw te Venetië geboren, was kapelmeester van hertog Albrecht II van Beieren en schreef voortreffelijke kerkmuziek.

Gatti (Teobaldo), virtuoos op de Viola di Gamba, geb. 1650 te Florence, gest. 1727 te Parijs, waar hij koninklijk kamermusicus was.

Gaubert (Denis), zanger en leeraar in den zang aan het conservatoire te Parijs in den aanvang der 19e eeuw. Hij gaf eenige zijner compositiën in het licht, o. a. *Cinquième Eglogue de Virgile et IV Romances av, aéc.* (1803).

Gauche, Fr., linkerhand.

Gaucquier (Alard Dunoyer du), ook Alardus Nicaeus genaamd, Vlaamsch componist, geb. te Rijssel, leefde in den aanvang der 16e eeuw als kapelmeester van den aartshertog Matthias van Oostenrijk te Weenen en was een bekwaam componist, van wiens werken nog voorhanden zijn: *IV Missae 5, 6 et 8 vocum* (Antwerpen).

Gaude (Theodor), gitaarspeler, geb. 1782 te Wesel, ontving zijn opleiding te Parijs, maakte vele kunstreizen en vestigde zich 1814 te Hamburg.

Gaudentius, Grieksch filosoof en schrijver over muziek, leefde vermoedelijk in de tweede eeuw na Christus. Hij behoorde tot de school van Aris-

to Xenos, zooals blijkt uit zijn geschrift: Ἀρμονική εἰσαγωγή, in het Latijn als *Introductio harmonica* verschenen.

Gaudio (Antonio del), Italiaansch componist uit de tweede helft der 17^e eeuw, was kapelmeester van den prins van Gonzaga.

Gaudio del Mel, z. GOUDIMEL.

Gautier (Pierre), geb. 1664 te la Ciotat, componist en klavierspeler, verkreeg van Lully de vergunning, om te Marseille en Toulouse theaters op te richten, in een van welke hij 1682 zijn opera: *Le triomphe de la paix*, liet opvoeren. Hij verdronk 1697 met zijn geheele operagezelschap, bij gelegenheid eener overtocht van Cette naar Toulouse.

Gaumenton, Hoogd., z. KEELSTEM.

Gaus (Karoline), zangeres, geb. 3 September 1761 te Stuttgart, aldaar gest. 1836, ontving haar muzikale opleiding in haar geboortestad en was aan het hoftheater aldaar verbonden. In 1809 trok zij zich uit het kunstenaarsleven terug.

Gauspeck (Giuseppe), Augustijner-monnik uit de 16^e eeuw, heeft *Missae breves* gecomponeerd, die zich in de koninklijke bibliotheek te Munchen bevinden.

Gautherot (Louise), violiste, leefde in de laatste helft der 18^e eeuw en speelde 1783 in het orkest van het *Concert Spirituel* te Parijs mede. Bij het uitbreken der Fransche revolutie begaf zij zich naar Engeland, waar zij als violiste grooten opgang maakte. Zij is vermoedelijk in het begin der 19e eeuw te Londen gestorven.

Gauthier (Gabriel), organist en schrijver over muziek te Parijs, aldaar geb. 1808, schreef o. a.: *Répertoire des maîtres de chapelle etc.* (5 deelen, Parijs 1842—1845); *Considérations sur la question de la réforme du plain-chant* (St. Denis, 1843) en *Le mécanisme de la composition instrumentale etc.* (Parijs, 1845).

Gautier (Denis), geb. 1640 te Lyon, gest. vermoedelijk 1680 te Parijs, was een luitenist en werd 1660 kamermusicus van den koning van Frankrijk. Hij schreef een boek: *Livre de tablature de pièces de luth sur différens modes* (Parijs, 1674). — Ook zijn broeder, Denis G. le jeune, was luitenist en in 's konings dienst.

Gautier (Jean André), fluitist, was van 1754 tot de eerste jaren der Fransche revolutie als leeraar in het fluitspel te Parijs werkzaam.

Gautier (Jean François Eugène), violist en componist, 1822 in de nabijheid van Parijs geb., ontving zijn opleiding aan het conservatoire en schreef eenige opera's, stukken voor viool en kerkmuziek.

Gauzargues (Abbé Charles), geb. omstreeks 1720 te Tarrascon in Provence, gest. 1799 te Parijs, was koninklijk kapelmeester in laatstgenoemde stad en heeft vele kerkmuziekstukken gecomponeerd.

Gavaudan (Jean Baptist Sauveur), Fransch operazanger, geb. 1772 te Salon in Provence, zong van 1793 tot 1816 aan de Opéra Comique te Parijs, werd vervolgens theaterdirecteur te Brussel en stierf 1840 te Parijs. Hij is ook als componist van eenige vaudevilles bekend.

Gaveaux (Pierre), operazanger en componist, geb. 1761 te Léziers, zong van 1788 tot 1812 op verschillende Fransche tooneelen en stierf 1825 in een krankzinnigengesticht. Hij componeerde ongeveer 33 opera's, onder welke: *Léonore ou l'amour conjugal*, hetzelfde libretto dat ook door Paer gecomponeerd werd en dat aan Beethoven het onderwerp voor zijn *Fidelio* leverde.

Gaviniés (Pierre), violist uit de 18e eeuw, geb. omstreeks 1726 te Bordeaux, te Parijs, was soloviolist aan de Concerts spirituels, later mededirecteur dier vereeniging en 1794 leeraar aan het conservatoire. Hij werd bijgenaamd „de Fransche Tartini.” Tengevolge van een galant avontuur met een dame van het hof, bracht hij een jaar lang in de gevangenis door, en men zegt, dat hij daar de zoogenaamde *Romance de Gaviniés* componeerde, die wereldberoemd werd en die hij nog op drie en zeventigjarigen leeftijd met veel gevoel voordroeg. Hij stierf 1800. Zijn compositiën bestaan o. a. in concerten en sonates voor viool en in een komische opera: *Les prétendus*.

Gavotte, Fr., een gracieuse danswijze in $\frac{3}{4}$ maat. Zij was de nationale dans der »Gavots”, zooals de bewoners van een gedeelte van Dauphine plachten genoemd te worden. Ook in Duitschland was zij in de tijden van Bach en van Mozart algemeen in zwang.

Gawler, Engelsch componist, was op het einde der 18^e eeuw organist te Londen, waar zijn compositiën in druk verschenen.

Gaye (Jean), geb. 1640 nabij Toulouse, gest. 1701 te Parijs, was eerst kamerzanger des konings, vervolgens eerste tenoor aan de Groote Opera en eindelijk kamerdienaar der Dauphine.

Gayer (Johann Georg Joseph), componist en concertmeester van den landgraaf van Hessen-Homburg, geb. 1748 te Engelhaus, gest. 1811.

Gazzaniga (Giuseppe), componist, geb. 1743 te Verona, ontving onderricht in de muziek van Porpora, later van Piccini. Hij componeerde een groot aantal tragische en komische opera's en werd 1797 kapelmeester aan de kathedraal te Crema. Het jaar van zijn dood is niet bekend, doch 1813 was hij nog in leven.

Gazzotti (Lorenzo), Italiaansch zanger uit Fano, was in de jaren 1670—1680 wegens zijn schoone stem en kunstige voordracht zeer beroemd.

Geaccentueerde noten, z. ACCENTUEEREN.

Gealtereerde accoorden, z. ACCORDS ALTÉRÉS.

Gebauer, vier gebroeders, namelijk: 1° Michel Joseph, hoboïst, geb.

1763 te La Fère, werd op twintigjarigen leeftijd lid der koninklijke kapel, 1791 hoboïst bij de Nationale Garde, 1794 leeraar aan het conservatoire te Parijs en 1802 muziekmeester der Garde. Hij maakte de veldtochten van 1805—1812 mede en verloor in Rusland het leven. — 2° Etienne François, fluitist, geb. 1777 te Versailles, gest. 1822 te Parijs, waar hij lid van het orkest der Groote Opera was. — 3° Pierre Paul, hoornist, geb. 1775 te Versailles, gest. op jeugdigen leeftijd, liet o. a. 20 duetten voor hoorns na. — 4° François Renée, fagottist, geb. 1773 te Versailles, gest. 6 Juli 1845, was leeraar aan het conservatoire en lid van het orkest der Groote Opera te Parijs. Hij heeft vele stukken, ook een leerboek, voor fagot geschreven.

Gebauer (Franz Xaver), geb. 1784 te Eckersdorf in het graafschap Glatz, gest. 1822 te Weenen, ontving zijn muzikale opleiding te Weenen en was langen tijd koördirecteur aan de Augustijner Hofkerk aldaar. In 1819 stichtte hij de *Concerts spirituels* te Weenen. Zijn compositiën bestaan grotendeels in kerkmuziekstukken.

Gebel (Georg), organist, geb. 1685 te Breslau, aldaar gest. 1750, was de uitvinder van een Clavichord met kwarttonen en een Clavecimbaal van zes octaven met manuaal en pedaal. Zijn compositiën bestaan in kerkmuziek en stukken voor klavier. — Zijn zoon, evenals hij Georg genaamd, geb. 1709 te Brieg, stierf 1752 als kapelmeester te Rudolstadt. Hij componeerde meer dan 100 symphonieën, 12 opera's en concerten voor verschillende instrumenten. — Zijn broeder, Georg Sigismund, was organist te Breslau, waar hij 1749 stierf.

Gebhard (Johann Gottfried) was van 1784 tot 1790 muziekdirecteur aan het seminarium te Barby en componeerde stukken voor klavier en voor orgel.

Gebhardi (Ludwig Ernst), geb. 1787 te Nottleben, gest. 1862 te Erfurt, was organist en koninklijk muziekdirecteur in laatstgenoemde stad. Hij componeerde vele stukken voor orgel en schreef een theoretisch werk, getiteld: *Generalbassschule, oder vollständiger Unterricht in der Harmonie- und Ton-satzlehre u. s. w.*

Gebhart (Anton), muziekgeleerde en componist, geb. 1817 te Sonthofen in Beieren, was organist en muziekonderwijzer te Dillingen. Zijn compositiën bestaan in kerkmuziekstukken. Ook gaf hij een *Repertorium der musikalischen Journalistik* in het licht.

Gebläse, Hoogd., benaming der gezamenlijke balgen in het orgel.

Gebonden, z. LEGATO.

Gebroken accoord of Arpeggio noemt men een accoord, welks tonen niet te zamen, doch na elkander aangeslagen worden.

Gedakt of **gedekt** worden de labiaalpijpen in het orgel genoemd, welke van boven gesloten zijn. De toon ontstaat bij deze pijpen op een andere

wijze, dan bij de opene. Daar de pijp van boven gesloten is, kan haar luchtzuil, in trilling gebracht, slechts door de opsnede haar invloed op de buitenlucht uitoefenen. Door deze afsluiting geeft een gedekte pijp van zekere lengte den toon een octaaf lager aan, dan een opene van dezelfde lengte. Bij tinnen of metalen pijpen heeft het dekken plaats door een deksel, hetwelk dat van een blikken, ronde bus gelijkt. Opdat het deksel volkomen winddicht zij, is het van wit schapeleder voorzien. De orgelmakers noemen dit deksel *hoed*. Wanneer houten pijpen gedekt moeten worden, wordt haar geen hoed opgezet, maar bedient men zich van stopsels; dit zijn plankjes, welker ondervlak en kanten belederd worden.

In uitgebreiden zin is *gedakt* elke gedekte labiaalstem (z. dit) in engeren zin een bijzonder register, hetwelk men in alle orgels vindt, dat gewoonlijk van hout is gemaakt en wel een zachter toon geeft, maar de dichtheid van den orgeltoon zeer bevorderlijk is. De grootte dezer stem is zeer onderscheiden: men treft haar aan van 2 tot 32 vt. Elke grootte verandert ook den naam van dit register; zoo heet het b. v. in het manuaal van 2, inzonderheid echter van 4 v., Kleingedakt of Flauto minor, en van 2 v. soms *Pileata minima* (van het Latijnsche *Pilea*, hoed). Van 8 v. heet deze stem *Middelgedakt* of Flauto major en van 16 v. grof of grootgedakt, ook *Pilea magna*. In het pedaal van 16 v. heet zij *Subbas*, en wanneer zij eng van menatuur is, *Bourdonsubbas*. Van 32 v. noemt men haar *Maxima pileata*, meer echter *Majorbas* of *Grootsubbas* (Hoogd.: *Untersatz*, *Grossuntersatz*). Andere benamingen, gelijk *Humangedakt*, *Liefelijkgedakt*, *Stilgedakt* enz., zoeke men bij de letters tot welke zij behooren.

Gedaktfluit of **gedekte fluit**, is een Gedakt van 16, 8 en 4 v., liefelijk van toon.

Gedekte Flûte douce, aldus genaamd ten onderscheide van de conisch gevormde. (z. FLUIT).

Gedempt (Hoogd.: *GEDÄMPFT*) noemt men een geluid, welks natuurlijke kracht verminderd is. Die vermindering geschiedt met behulp van *sourdines* (z. *SORDINO*). In de orgelbouwkunde verstaat men er onder een stem, die zwakker geïntoneerd is, dan gewoonlijk; b. v. *Gedempt Regaal* (z. *REGAAL*.)

Geestelijk, z. *KERKELIJK*.

Geführte, Hoogd., z. *COMÈS* en *FUGA*.

Gefüllte Note, Hoogd.; *NOTE NOIRE*, Fr.; kwartnoot.

Gegensatz of **Gegenharmonie**, Hoogd., z. *FUGA*.

Gegittertes B., Hoogd.; *B CANCELLATUM*, Lat.; benaming voor het teeken \sharp .

Gehäkelte Notenschrift, Hoogd., z. *NEUME* en *NOOT*.

Gehirne (Franz), componist, geb. 1752, gest. 1811 te Breslau, was

Regens cori aan het gesticht St. Matthias aldaar. Zijn compositiën zijn in manuscript gebleven.

Gehoor, in muzikalen zin: het vermogen om verschillende tonen van elkander te onderscheiden.

Gehot (Jean), Belgisch violist, componist en schrijver over muziek, geb. 1756, maakte vele kunstreizen door Engeland, Duitschland en Frankrijk en had zijn hoofdverblijf te Londen. Behalve eenige compositiën voor strijkinstrumenten heeft hij de volgende leerboeken geschreven: *Art of bowing the violin; the complete instructor for every instrument* en *A treatise on the theory and practice of music*.

Gehra (Johann Heinrich), geb. 1715 bij Ilmenau, was organist te Gera en degelijk componist. — Zijn zoon, Johann Gottlieb G., geb. 1745 te Gera, gest. 1778 te Lyon, was harp- en klavierspeler en maakte als zoodanig kunstreizen door Duitschland en Frankrijk.

Gehring (Johann Michael), een der grootste hoornvirtuozen uit de 18e eeuw, geb. 1755 te Durfeld, ontving zijn muzikale opleiding van Vogler en Hummel. Hij stierf in den aanvang der 19e eeuw als kamermusicus en kamerzanger te Weenen.

Gehring (Johann Wilhelm), fagottist, werd 1753 kapelmeester te Rudolstadt en stierf als zoodanig 1787. — Zijn zoon, Ludwig G., geb. 1762 te Rudolstadt, was een uitstekend fluitist en kwam 1780 in keizerlijken dienst te Weenen, waar hij 1821 stierf.

Geibel (Friedrich), orgelmaker, geb. 1803 te Wetzlar, gest. 1840.

Geibel (Konrad), broeder van den bekenden dichter, geb. 1813 te Lubeck, was organist in zijn geboortestad en componeerde liederen, kerkgezingen, klavier- en orgelstukken. Hij stierf 24 April 1872.

Geier (Martin), Duitsch toonkunstenaar, geb. 1614 te Leipzig, gest. 1680 te Freiberg, was een leerling van Heinrich Schütz en sprak bij de begrafenis van zijn leermeester een redevoering uit, welke belangrijke mededeelingen aangaande het leven van Schütz bevat en opgenomen is in het werk: *Miscellanprediger* (Leipzig 1687).

Geige, Hoogd., viool (z. dit).

Geiger (Joseph), klavierspeler en componist, geb. omstreeks 1814 in Oostenrijk, leefde te Weenen en componeerde o. a. kerkmuziek, stukken voor klavier en een opera: *Wlasta*. Hij stierf 1861. — Zijn dochter, Constance G., geb. 1836 te Weenen, was klavierspeelster en muziekonderwijzeres. Haar compositiën maakten indertijd grooten opgang.

Geijer (Erik Gustaf), Zweedsch toonkunstenaar, dichter en geschiedvorschcr, geb. 1783 te Ransätter in de provincie Wermeland, gest. 1847 als professor aan de universiteit te Upsala, componeerde liederen en klavierstukken

en is hoofdzakelijk bekend geworden door zijn verzameling Zweedsche liederen, die hij, in vereeniging met Afzelius, onder den titel: *Svenska folkvisor* (3 deelen, Stockholm 1814—1816) in het licht gaf.

Geissler (Karl), cantor en leeraar te Zschopau, geb. 1802 te Mulde, componeerde stukken voor orgel en stierf 1869.

Geissler (Johann Gottlieb), geb. 1776, gest. 1827 als muziekonderwijzer te Zittau, vervaardigde een *Beschreibung und Geschichte der neuesten und vorzüglichsten Instrumenten und Kunstwerke für Liebhaber und Künstler* (1814).

Gelinek (Hermann Anton), geb. 1709 te Horzeniowecs in Boheme, bekleedde, behalve zijn priesteramt, ook de betrekking van muziekdirecteur in het klooster Seelau. In 1760 ontvluchtte hij het klooster, om onder den naam Cervetti in Frankrijk concerten te geven, ging later naar Praag en werd 1779 weder in het klooster teruggeroepen. Hij verliet het klooster ten tweeden male en begaf zich naar Milaan, waar hij echter reeds hetzelfde jaar overleed. Enkele zijner concerten en sonates zijn in druk verschenen; zijn overige werken bevinden zich in het klooster te Seelau.

Gelinek (abbé Joseph), klavierspeler en componist, wiens werken indertijd grooten opgang maakten, werd 3 December 1758 te Selcz geboren, ontving 1786 te Praag de priesterwijding en werd, op aanbeveling van Mozart, muziekdirecteur van graaf Kinsky te Weenen. Hij was de meest gezochte muziekonderwijzer te Weenen, en zijn compositiën, waaronder niet minder dan 125 bundels variatiën, werden in alle muzikale kringen gespeeld. Hij stierf 13 April 1825 als huiskapelaan van den vorst Esterhazy.

Geleitoon, Ned.; LEITTON, Hoogd.; elke toon van een dissonneerend accoord, die naar een oplossing doet verlangen en slechts een kleine secunde van zijn in het volgend accoord naast gelegen toon is.

Gelijkheid der stem, de gelijkmatigheid van geluid en de kunstmatige verbinding der registers in een zangstem.

Gelijkzwevende temperatuur, z. TEMPERATUUR.

Geluid, Ned.; SCHALL, Hoogd. — De lucht of liever de dampkring is een onzichtbare zee, die, even als het water, uit bolletjes of kogeltjes bestaat, welke door en over elkander liggen en henen schuiven, en die de aarde omgeven, in alle ledige ruimten dringen en deze aanvullen. Even als een in het water geworpen steen de effen oppervlakte in beweging brengt, kringen doet ontstaan, die zich meer en meer verwijden, allengs weder verminderen en eindelijk verdwijnen: zoo brengt ook de plotselinge uitzetting der lucht door ontploffing van zwaveldeelen, door de ontwikkeling van warmtestof, door de slingering of trilling van min of meer harde, veerkrachtige lichamen, of door persing en wrijving der luchtdeeltjes tegen elkander, luchtgolfjes voort, die zich, evenwel niet alleen zijwaarts, gelijk het water, maar ook naar onderen en boven, uitbreiden.

Wanneer een dusdanig in beweging gebrachte lucht onze oorzenuwen bereikt en aanraakt, en zich tot ons voorstellingsvermogen voortplant, noemen wij dit hooren en het gehoorde geluid. Of nu deze uitwerking op onze hoorzenuwen door luchtfiguurtjes, ontstaan door slinging of trilling van lichamen, geschiedt, zooals de gedaante der zichtbare voorwerpen op de gezichtszenuwen, of dat de luchtdeeltjes door het trillen der lichamen zekere vormen van verschillenden aard verkrijgen en, evenals de onderscheiden vormen der atomen alle kleur, reuk en smaak, het geluid bepalen, of dat dit op andere wijze geschiedt, is vooralsnog een geheim der natuur. Dat echter de lucht niet slechts de voortplantster van het geluid, maar het geluid zelf is, en dat niet het trillende lichaam, hetwelk de lucht in beweging brengt, geluidgevend is, blijkt genoegzaam uit het geknal, dat door ontploffing ontstaat, uit het gehuil van den storm in de hooge luchtstreken, waar zich geen vaste voorwerpen bevinden en het geluid dus alleen door het tegen elkander slaan der luchtbollen wordt voortgebracht, uit de omstandigheid, dat een trillend lichaam in een dikke lucht een sterk, in een dunner lucht een zwakker en in een luchtledige ruimte volstrekt geen geluid geeft.

De schielijke herhaling van de golfslagen der trillende lucht op onze hoorzenuwen geeft ons het gevoel van geluid; en het getal dier golfslagen mag niet onder 15 en niet boven 30,000 in ééne seconde zijn, als ons oor het zal vernemen. Hoe meer slagen in een seconde, des te sterker het geluid; met de uitbreiding der luchtgolven verminderen de slagen, en neemt dus de sterkte van het geluid af. De menigte der luchtgolfslagen en dus de sterkte van het geluid wordt oorspronkelijk bepaald door de stof, den vorm en de grootte van het trillende lichaam dat zijn beweging aan de lucht mededeelt, door de wijze, hoe het tot trilling gebracht wordt, in andere gevallen door den graad van kracht en snelheid, waarmede de luchtdeeltjes uit elkander geslagen of geperst en tot onderling stooten gebracht worden. Vervolgens worden de luchtgolvingen bevorderd door de dichtheid, koude en droogte der lucht; zij worden vermeerderd, en dus het geluid versterkt, door terugkaatsing van veerkrachtige vaste lichamen, die mede in trilling geraken en dus ook weder luchttrilling voortbrengen.

De snelheid van het geluid, veel minder dan die van het licht, bedraagt gemiddeld 1050 voet in een seconde, en onder gelijke omstandigheden loopt een sterk of zwak, een zwaar of licht, een grof of fijn geluid even snel voort. Intusschen kan de voortplanting van het geluid versneld worden door de verwarming der lucht, door aan het geluid een bepaalde richting te geven, b. v. uit de tromp van een geweer, door het langs een touw, een stok, een metalen roer, evenals de electricke vonk langs een ijzerdraad, te laten loopen. Hoe warmer of dunner de lucht, hoe vaster het toonleidende voorwerp is,

des te sneller wordt het geluid voortgeplant. Een harde wind stuit het geluid of drijft het sneller voort of geeft er ook een andere richting aan. Tot hoe ver de luchttrilling voortduurt, waar deze, en dus ook het geluid, ophoudt, dit hangt af van de kracht en den aard der trilling. Een kanonschot b. v. kan soms wel 50 mijlen ver worden waargenomen, terwijl een pistoolschot in dezelfde omstandigheden nog op geen kwartier uurs ver gehoord wordt. De afstand kan evenwel verlengd worden door het geven van een bepaalde richting, door de koude en droogte der lucht, door buizen, gewelven, spraakroeren enz., die de uitbreiding en dus de verzwakking der luchttrillingen beletten.

Van de verscheidenheid der lichamen, van de wijze, hoe zij tot trilling of slingering gebracht worden en hoe zij hun beweging aan de hen omringende lucht mededeelen, en hoe voorts de lucht door ontploffing enz. tot trilling wordt gebracht, hangt de verscheidenheid der geluiden af, b. v.: het ratelen van den donder, het bruisen van den stroom, het fluiten van den wind, het ruischen van het koeltje, het kabbelen van het beekje, het kraken van het hout, het knallen van het geweer, het gonzen van de bijen, het brullen van den leeuw, het blaffen van den hond, enz. enz.

De ongelijke luchtgolvingen, door het trillen van onregelmatige lichamen, of door een ongelijke persing en wrijving voortgebracht, geven een verward geluid; de regelmatigheid der luchttrillingen of golfslagen aan de gehoorzenuwen, voortgebracht door regelmatig gevormde, gladde, elastieke, vaste lichamen, zooals klokken, of door de persing en wrijving der luchtdeeltjes in regelmatig gevormde besloten voorwerpen, zooals orgelpijpen, fluiten enz., verwekt een geregeld geluid, hetwelk *klank* genoemd wordt. De meerdere of mindere zuiverheid of helderheid hangt af van de meerdere of mindere gelijkmatigheid dier golfslagen. Wordt de eene klank tegen den anderen ten opzichte der hoogte of laagte, zwaarte of lichtheid, dikte of fijnheid, afgemeten, dan noemt men hem *toon*. (z. KLANK en TOON).

Geluidsleer, z. AKUSTIEK.

Gemendo, Ital., zuchtend.

Geminatae (sc. *claves*), Lat., de vijf hoogste tonen in het systeem der hexachorden *aa ee (a'—e')*. Zij worden ook *supercutae* genoemd (z. SOLMISATIE).

Geminiani (Francesco), violist, geb. 1666 (volgens anderen 1680) te Lucca, ontving onderricht van Lunati, later van Corelli, maakte vele kunstreizen en verwierf vooral in Engeland grooten bijval. Hij stierf 1762 te Dublin. Zijn compositiën bestaan in *Concerti grossi*, sonates, trio's, vioolen violoncel-solo's; ook vervaardigde hij een vioolmethode en een leerboek der harmonie.

Gemshoorn, fluitwerk in het orgel, bestaande uit pijpen, die naar boven

spits toelooopen. De pijpen hebben somtijds zijbaarden aan beide zijden van den mond. Men vindt deze stem in het manuaal van 8, 4, 2 en 1 voet. In de beide laatste soorten komt zij soms voor onder den naam van *supergemshoorn* en in het pedaal, van 16 voet, onder dien van *gemshoornbas*. Als quintstem van $10\frac{2}{3}$, $5\frac{1}{3}$, $2\frac{2}{3}$ en $1\frac{1}{3}$ voet treft men dit register ook in het manuaal en pedaal aan, en wel onder den naam van *gemshoornquint*. Andere benamingen voor den gemshoorn zijn: *Blokfluit*, *Koppelfluit* of *Spilfluit*. Als quintstem heet hij soms *Nasatquint*.

Gemünder (George), violenmaker, geb. 1816 te Ingelfingen in Wurtemberg, begaf zich 1849 naar Nieuw-York en richtte aldaar een violenfabriek op, uit welke uitmuntende instrumenten te voorschijn kwamen. Op vele tentoonstellingen werd hij bekroond.

Genast (Eduard Franz), zanger en tooneelspeler, geb. 1797 te Weimar, ontving zijn muzikale opleiding te Stuttgart, zong van 1818 tot 1829 achtereenvolgens aan de theaters te Dresden, Hanover, Dantzig en Maagdenburg, in welke laatste stad hij ook eenigen tijd theaterdirecteur was, en keerde daarop naar Weimar terug, waar hij tot zijn dood, 1868, aan het hoftheater verbonden was. Als componist is hij o. a. bekend door eenige liederen en door de opera's *Die Sonnenmänner* en *die Verräther in den Alpen*. — Zijn echtgenote, Karoline Christine Böhler, geb. 20 Februari 1804 te Kassel, was een gunstig bekende zangeres.

Gendrat (Thomas), geb. 1543 te Mans, was muziekmeester der koor kinderen van de St. Julius-kerk in die stad. Hij componeerde *chansons* voor 4, 5, 6, 7 en 8 stemmen.

Gendre (Jean Le), geb. in den aanvang der 16e eeuw te Parijs, was zanger bij de koninklijke kapel van Frans I en Henderik II en schreef een werkje, getiteld: *Briefve introduction en la musique tant au plain chant que choses faictes* (1545).

Genée (Johann Friedrich), zanger en tooneelspeler, geb. 1795 te Koningsbergen, gest. 4 Mei 1856, was aan het Königstadt-theater te Berlijn verbonden.

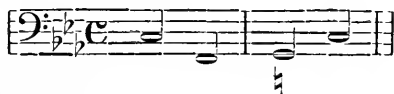
Genée (Richard), zoon van den vorige, geb. 1824 te Dantzig, ontving zijn muzikale opleiding te Berlijn, werd 1848 orkestdirecteur te Reval, later te Keulen, Dusseldorp, Aken, Dantzig en eindelijk, 1857, te Mainz. Zijn eerste komische opera: *Polyphem oder Ein Abenteuer auf Martinique*, werd 1856 te Dantzig, zijn tweede: *Der Geiger von Tyrol*, 1859 te Mainz, ten gehoor gebracht. Met beide werken had hij veel succes, doch hij is nog meer bekend geworden door zijn humoristische mannengezangen, welke in vele Duitse zangverenigingen voorgedragen werden. Nadat hij 1861 te Schwerin, als plaatsvervanger van Flotow, en gedurende één seizoen als kapelmeester aan

de Duitse opera te Amsterdam werkzaam was geweest, ging hij 1864 naar Praag, waar hij o. a. zijn opera's: *Der Musikfeind*, *Ein Trauerspiel* en *Der schwarze Prinz* ten gehore bracht. Hij bleef aldaar tot 1868 en begaf zich toen naar Weenen, waar hij een plaats als kapelmeester aan het theater *An der Wien* verkreeg. Als componist hield hij zich sedert dien tijd onledig met het schrijven van operettes in het genre van Offenbach, zooals *Der Seecadet* en *Nanon*.

Generale bas of BECIJFERDE BAS, Ned.; GENERALBASS of BEZIFFERTER BASS, Hoogd.; BASSE CONTINUE of BASSE CHIFFRÉE, Fr.; BASSO CONTINUO of BASSO CIFRATO, Ital.; de grondstem van een muziekstuk, wanneer zij bestemd en ingericht is, om een overzicht der harmonie te geven. Te dien einde bedient men zich van cijfers, die boven of onder de basnoten geplaatst worden en aanduiden, welke accoorden die noten vereischen. Ook dan, wanneer de eigenlijke basstem zwijgt en het fundament der harmonie aan andere stemmen toevertrouwd is, worden deze, met kleine noten en met aanduiding der respectieve sleutels, in de generale baspartij opgeschreven; vandaar de naam BASSO CONTINUO, voortdurende bas. — Het generale bas-schrift was vroeger algemeen in gebruik. Het bespaarde organisten en klavierspelers, die een muziekstuk moesten begeleiden, de moeite, om een geheele partituur te overzien, daar zij, met behulp van den becijferden bas, de juiste harmonie konden vinden. In onzen tijd geraakt het meer en meer in onbruik; voor componisten is het echter nog van groot nut, daar het hen in staat stelt, om, bij het schetsen van een muziekstuk, een of ander accoord vast te stellen, zonder dadelijk de noten in alle stemmen uit te schrijven.

Voor de becijfering gelden de volgende regels:

De drieklank, hij moge groot, klein of verminderd zijn, vereischt geen cijfer. Wanneer echter de tert, in verhouding tot de voorttekening, verhoogd is (b. v. in het dominantaccoord eener kleine tertstoonsoort), wordt het verplaatsingsteeken, dat de verhooging moet uitdrukken, onder of boven den bas geplaatst. Heeft de bas b. v.:

dan zal de harmonie luiden:

De ligging der bovenstemmen kan ook anders zijn.

Een verplaatsingsteeken voor een cijfer heeft alleen betrekking op het inter-

val, dat door dat cijfer wordt aangeduid. Het sext-accord wordt door 6, het quart-sext-accord door $\frac{6}{4}$ aangeduid.

De septime-accorden, zoowel groote als kleine, worden aangeduid door 7; bij het verminderde septime-accord is het cijfer doorstreept:

De verhoogde terts van het Dominant-septime-accord in de kleine tertstoonsoort wordt door het vereischte verplaatsingsteeken *onder* de 7 uitgedrukt:

Het quint-sext-accord (de eerste omkeering van het septime-accord) duidt men aan door $\frac{6}{5}$, het terts-quart-accord (de tweede omkeering) door $\frac{4}{3}$, het secunde-accord (de derde omkeering) door 2. Het none-accord wordt voorgesteld door het getal 9; zijn omkeeringen: de eerste door $\frac{7}{5}$, de tweede door $\frac{5}{3}$, de derde door $\frac{4}{2}$.

Wanneer een basnoot verschillende accorden vereischt, moeten de cijfers nauwkeurig op die plaats staan, welke zij in de maat innemen. In dit geval wordt ook de drieklank, en wel door het getal 3, aangeduid. B. v.

Wil men aanduiden, dat de bovenstemmen een en hetzelfde accord aanhouden of herhalen tegen verschillende noten van den bas, dan trekt men van het laatst geldige cijfer een streep onder die noten. B. v.

De verhooging der intervallen wordt, in plaats van door \sharp of \natural , ook aangeduid door een streepje *door* of *achter* het cijfer: 6, 7, 9 of 2, 4, 5.

De bewering van velen, dat de becijferde of generale bas een uitvinding van Ludovico Viadana (geb. 1565 te Lodi) zou zijn, is niet juist; reeds vóór dezen componist was de becijfering in gebruik.

Generale pauze, algemeene rust, wanneer alle stemmen in een veelstemmig muziekstuk gelijktijdig zwijgen.

Generalprobe, Hoogd., algemeene repetitie, de laatste repetitie vóór de uitvoering van een muziekstuk. (z. REPETITIE.)

Genera spissa of densa, Lat., de zoogenaamde dichte klankgeslachten bij de Grieken, namelijk het chromatische en enharmonische toongeslacht, in wier tetrachorden de drie laagste intervallen chromatische halve en kwarttonen vormden. (z. TETRACHORD.)

Generoso, Ital., edel, verheven.

Genet (Eliazar of Elziar), Fransch geestelijke en contrapuntist, geb. in de laatste helft der 15^e eeuw te Carpentras, kwam ten tijde van Leo X in de pauselijke kapel, werd er 1515 eerste zanger en niet lang daarna kapelmeester. Als componist is hij voornamelijk bekend door zijn *Lamentationes Jeremiae*, een werk dat tot 1587 geregeld in de pauselijke kapel gezongen werd. Een bundel Missen van dezen toonkunstenaar bevindt zich in de hofbibliotheek te Weenen.

Gengenbach (Nicolaus), geb. te Colditz op het einde der 16^e eeuw, was cantor te Zeitz en vervaardigde een werk, getiteld: *Musica nova, neue Singkunst, sowohl nach der alten Solmisation als auch neuen Bobisation und Bebisation* (Leipzig 1626).

Genitscha (Iwan), Russisch violoncellist en klavierspeler, geb. 1810, werd 1837 muziekdirecteur te Moskou. Als componist is hij door eenige instrumentaalmuziekstukken bekend geworden.

Genoves of **Genues** (Tommaso), componist, geb. in den aanvang der 19^e eeuw te Sevilla, schreef 1831 voor de Italiaansche opera te Madrid: *La rosa bianca* en *la rosa rossa* en begaf zich 1834 naar Napels, waar hij een reeks opera's ten gehoor bracht. Van zijn overige compositiën is bekend een verzameling zangstukken, getiteld: *Le sere d'autunne al monte Pincio*.

Gentile of **con gentilezza**, Ital., bevallig, liefelijk.

Gentili (Giorgio), Italiaansch violist en componist, geb. 1668 te Venetië, was lid der kapel van den Doge aldaar en componeerde concerten en sonates voor twee violen, violoncel en Basso continuo, die in den aanvang der 18^e eeuw in druk verschenen.

Gentili (Serafino), geb. 1786 te Venetië, gest. 1835 te Milaan, was een beroemd operazanger (tenoor). Rossini schreef vele rollen voor hem, o. a. een in de *Italiana in Algeri*.

Genus, Lat., toon- of klankgeslacht.

Genus chromaticum, Lat., chromatisch klankgeslacht.

Genus diatonicum, Lat., diatonisch toongeslacht.

Genus enharmonicum, Lat., enharmonisch toongeslacht.

Genus epitriton, Lat., bij de Grieken een soort van rhythmus of maat van ongelijke deelen, b. v. $\frac{7}{4}$ - of $\frac{7}{8}$ -maat.

Genus inflatile, Lat., blaasinstrumenten.

Genus percussibile, Lat., slaginstrumenten.

Genus rarum, Lat., diatonisch toongeslacht.

Genus syntonum, Lat., diatonische opvolging der tonen.

Genus tensile, Lat., snaarinstrumenten.

Georg (Joseph), omstreeks 1835 violist, later muziekdirecteur, aan den stadsschouwburg te Neurenberg, is als componist bekend geworden door vioolconcerten en een Mis.

Georg (Sebastian), klavierspeler, geb. te Mainz, leefde in den aanvang der 19e eeuw als muziekonderwijzer te Moskou. Ook zijn zoon Paul was aldaar in dezelfde betrekking werkzaam en componeerde sonates en études voor klavier.

Gérard (Henri Philippe), componist en zangonderwijzer, geb. 1763 te Luik, was eerst koorknaap aan de kathedraal in zijn geboortestad en werd later naar Rome gezonden, waar hij onder leiding van Ballabene studeerde. Kort voor de Fransche revolutie zette hij zich te Parijs neder en verkreeg als zangonderwijzer een zoo goeden naam, dat men hem tot leeraar aan het nieuw opgerichte conservatoire benoemde, aan welk instituut hij meer dan dertig jaren werkzaam was. Behalve tal van compositiën voor zang, vervaardigde hij een zangmethode in twee deelen, een *Traité méthodique d'harmonie, où l'instruction est simplifiée et mise à la portée des commençans* en *Considérations sur la musique en général et particulièrement sur tout ce qui a rapport à la vocale etc.* Hij stierf 11 September 1848.

Gerardini (Arcangelo), componist en monnik, geb. omstreeks het midden der 16e eeuw te Siena, leefde te Milaan en gaf 1587 zeventien door hem gecomponeerde motetten in het licht.

Gerber (Heinrich Nicolai), componist en muziekonderwijzer, geb. 1702 in Schwartzburg, ontving als student te Leipzig zijn muzikale opleiding van Joh. Seb. Bach, werd 1728 organist te Heringen en 1731 vorsteljk muziekonderwijzer te Sondershausen. Hij stierf aldaar 6 Augustus 1775. Zijn compositiën bestaan in motetten en cantates, stukken voor orgel, voor harp, enz.

Gerber (Ernst Ludwig), geb. 20 September 1746 te Sondershausen, ontving van zijn vader onderricht in den zang en het klavierspel. In 1765 begaf hij zich naar Leipzig, ten einde in de Rechten te studeeren, doch wijdde zich weldra geheel aan de kunst en volgde zijn vader te Sondershausen op. Behalve op de compositie legde hij zich ook met grooten ijver op de muziekgeschiedenis toe en schreef, na een studie van ongeveer tien jaren, een *Historisch-biographisches Lexicon der Tonkünstler*, dat 1790—1792 te Leipzig in druk verscheen en van groote beteekenis voor dien tijd was. Ook schreef hij vele artikelen voor de *Leipziger allgemeine musikalische Zeitung*. Hij stierf 30 Juni 1819 als hofsecretaris te Sondershausen.

Gerbert von Hornau, (Martin), muziekhistoricus, geb. 12 Augustus 1720 te Horb in Württemberg, was voor den geestelijken stand bestemd, ontving 1744 de priesterwijding, werd eenige jaren later professor in de theologie en philosophie en 1764 abt van het klooster St. Blasius in het Schwarzwald. In de jaren 1759—1765 maakte hij een groote reis door Frankrijk, Italië en Duitschland en bezocht de voornaamste kloosterbibliotheken in die landen, met het doel, om voorraad te verzamelen voor een geschiedenis van het kerkgezag. Vooral de rijke bibliotheek van pater Martini te Bologna was hem van groot nut. Tengevolge van een hevigen brand in het klooster St. Blasius werd de arbeid vertraagd. Gelukkigerwijze bevonden zich afschriften van zijn werk bij Martini en anderen. In 1774 verscheen het onder den titel: »*De cantu et musica sacra a prima ecclesiae aetate usque ad praesens tempus*. Een tweede werk volgde 1784, getiteld: *Scriptores ecclesiastici de musica sacra potissima*. Het bevatte verhandelingen van de voornaamste schrijvers over muziek en werd in onze eeuw door Coussemaker (z. dezen) voortgezet. G. stierf 13 of 14 Mei 1793.

Gerhard (Jacob), componist uit de 16^e eeuw, was cantor te Brandenburg.

Gerhard (Johann Heinrich), cantor te Brieg en veelzijdig ontwikkeld toonkunstenaar, geb. 1708 te Gross-Weigelsdorf, gest. 1785 te Brieg.

Gerhard (Justin Ehrenfried), orgelmaker uit de 18^e eeuw, vervaardigde o. a. een groot orgel te Ilmenau, dat 1752 met de kerk, waarin het geplaatst was, afbrandde.

Gerhard (Wilhelm), geb. 29 November 1780 te Weimar, was een liederencomponist, die zich ook als schrijver onderscheidde, o. a. door de vertaling van *Sakuntala*.

Gerhard (Livia), zangeres, geb. 13 Juni 1818 te Gera, ontving haar muzikale opleiding van August Pohlenz en betrad 1833 te Leipzig voor de eerste maal het tooneel. Een langdurig verblijf te Dresden schonk haar de gelegenheid, haar studiën onder leiding van Wilhelmine Schröder-Devrient te voltooien. Van 1835—1838 was zij aan het Königstadt-theater te Berlijn verbonden, trad vervolgens met professor Frego uit Leipzig in den echt en trok zich niet lang daarna uit het kunstenaarsleven terug. Alleen in de Gewandhaus-concerten liet zij zich van tijd tot tijd nog hooren.

Gerke (August), violist en componist, geb. in den aanvang der 19^e eeuw, schreef stukken voor orkest, voor strijkinstrumenten en voor klavier.

Gerke (Otto), violist en componist, geb. 13 Juli 1807 te Luneburg, was een leerling van Spohr en Hauptmann, maakte vele kunstreizen, o. a. naar Rusland, waar hij negen jaren vertoefde, en vestigde zich 1847 als muziekonderwijzer te Paderborn. Van zijn compositiën, hoofdzakelijk voor viool geschreven, zagen ongeveer veertig het licht.

Gerl of **Görl** (Franz), Duitsch operettencomponist, was tot 1794 tooneelspeler bij het gezelschap van Schikaneder te Weenen. De meest bekende zijner talrijke zangspelen zijn: *Das Schlaraffenland*, *Die Wiener Zeitung*, *Der Stein des Weisen* en *Der dumme Gärtner*.

Gerl of **Gerle** (Konrad), luitenmaker te Neurenberg, stierf aldaar 1521. — Zijn zoon, Hans G., violen- en luitenmaker, was ook als virtuoos op die instrumenten en als schrijver over muziek bekend. Hij stierf 1570 in zijn geboortestad Neurenberg.

Gerlach (Leocadie), zangeres, geb. 26 Januari 1827 te Stockholm, ontving haar muzikale opleiding van Rung te Kopenhagen, later van Garcia te Parijs, en werd 1848 tot zangeres aan de koninklijke hofopera te Kopenhagen benoemd.

Gerland (Jean de), ook Gerlandus en de Garlandia genaamd, die in de 11^e of 12^e eeuw te Parijs, behalve andere wetenschappen, ook de muziek onderwees, schreef een verhandeling over het koraal, welke in de *Scriptores music. mediæ ævi* van Coussemaker opgenomen is.

Gerli (Giuseppe), Italiaansch zanger en componist, bracht 1834 te Milaan zijn opera *Il Piocco* ten gehoor, zong van 1841 tot 1845 in Spanje en werd 1846 orkestdirecteur aan de Italiaansche opera te Berlijn.

Germaansche muziek, z. MUZIEKGESCHIEDENIS.

German flute, Eng., Duitsche fluit; z. FLUIT.

Gern (Johann Georg), zanger, geb. 20 Maart 1737 te Rottendorf bij Würzburg, was van 1780 tot 1785 aan het Nationale theater te Mannheim verbonden, werd 1795 keurvorstelijk hofzanger te Munchen en kwam 1801 aan het hoftheater te Berlijn. Hij stierf 1830 in laatstgenoemde stad.

Gernsheim (Friedrich), klavierspeler en componist, geb. 17 Juli 1839 te Worms. Het eerste onderricht in de muziek ontving hij in zijn geboortestad van Liebe, zette zijn technische studiën bij Pauer te Mainz en Rosenhain te Frankfort voort en legde zich in laatstgenoemde stad, onder leiding van J. C. Hauff, op de theorie der muziek toe. Reeds 1850 trad hij in een concert aldaar met grooten bijval op en maakte vervolgens een kunstreis door de Rijnprovincie. Doch weldra verliet hij de virtuozenloopbaan en begaf zich 1852 naar het conservatorium te Leipzig, waar hij zijn studiën bij Moscheles, Hauptmann, Rietz en Richter voltooide. Van 1855 tot 1861 bevond hij zich te Parijs, waar hij als muziekonderwijzer werkzaam was en om zijn voordracht der werken van Chopin en Schumann geroemd werd. In laatstgenoemd jaar werd hij muzikdirecteur te Saarbrück, bleef aldaar tot 1865 en verkreeg toen de betrekking van leeraar aan het conservatorium te Keulen, in welke stad hij tot 1874 als klavierspeler, componist en onderwijzer werkzaam was. Ook werd hij aldaar orkestdirecteur

aan de opera. In laatstgenoemd jaar volgde hij Bargiel op als muziek-directeur der afdeeling van de *Maatschappij tot bevordering der Toonkunst* te Rotterdam, welken post hij nog heden vervult. De voornaamste compositiën van dezen kunstenaar zijn: 3 strijkkwartetten, op. 9, 25 en 31; 2 quartetten voor piano en strijkinstrumenten, op. 12; een symphonie voor groot orkest, op. 22; de ouverture *Waldmeisters Brautfart*; concerten voor klavier, van welke een, in *c*-mol, 1870 door den componist in het conservatoire te Parijs werd voorgedragen; een *Salve Regina* voor vrouwenkoor, solo en orkest; *Nordische Sommernacht*, voor koor en orkest; *Salamis*, *Wächterfeld* en *Römische Leichenfeier*, voor mannenkoor en orkest; eindelijk vele liederen en stukken voor klavier.

Gero (Giovanni de), Italiaansch componist, geb. in den aanvang der 15^e eeuw, was kapelmeester te Orvieto en trad in dienst bij den hertog van Ferrara. In Frankrijk, Duitschland en de Nederlanden was hij algemeen onder den naam *Maistre Jean* bekend. Zijn compositiën, meest motetten, zijn in verzamelingen van de jaren 1541 tot 1582 opgenomen.

Gerono (Hyacinthe Christoph), fluitist, geb. 1797 te Parijs, ontving zijn muzikale opleiding aan het conservatoire aldaar en schreef vele compositiën voor fluit. Hij stierf 1868.

Gerosi, Italiaansch orgelmaker uit deze eeuw, geb. te Bergamo, vervaardigde o. a. het schoone orgel te Piacenza.

Gersbach (Anton), geb. 1803 te Säckingen, was muziekonderwijzer aan het seminarium te Karlsruhe en vervaardigde o. a. *Kindertlieder für Volksschulen* en een *Theoretisch praktische Clavierschule*. — Zijn broeder, Joseph G., geb. 1787 te Säckingen, gest. 1830, was de voorganger van Anton aan genoemd seminarium. Van zijn compositiën zijn in druk verschenen: *Singvöglein*, 30 *zweistimmige Lieder für die Jugend*; *Wandervöglein*, 60 *vierstimmige Lieder für Jung und Alt*; *Anleitung zur Singschule*; *Reihenlehre oder Elementar-Rhythmik* en *Liedernachlass mehrstimmiger Gesänge*.

Gerson (Jean de), eigenlijk genaamd Jean Charlier, kanselier aan de universiteit te Parijs, is op muzikaal gebied voornamelijk bekend door zijn verhandeling *De canticorum originali ratione*, in welke hij eenige in den bijbel genoemde muziekinstrumenten beschrijft, alsmede door het gedicht *De laude musicae*. Hij was 1363 in het dorp Gerson nabij Rheims geboren en stierf 1429.

Gerson (Nicolaus), Deensch toonkunstenaar, werd 1820 kapelmeester te Kopenhagen en is als componist door eenige zangstukken bekend.

Gerstäcker (Friedrich), zanger, geb. 15 November 1790 te Schmiedeburg in Saksen, ontving onderricht in den zang van Benelli te Dresden, betrad te Chemnitz voor de eerste maal het tooneel, liet zich vervolgens te

Dresden, Leipzig, Hamburg en Kassel hooren en maakte kunstreizen door Denemarken, Nederland en Frankrijk. Hij verwierf grooten bijval, vooral in de rollen van *Tamino*, *Belmonte* en *Sargino*, en stierf 1 Juni 1825 te Kassel.

Gerstel (August), geb. 1807 te Boitzenburg in Mecklemburg, was als basso buffo aan verschillende Duitsche theaters verbonden, o. a. 1833 te Munchen, daarna te Zürich en 1837 te Stuttgart. Na 1842 verliet hij de opera en bleef als tooneelspeler in laatstgenoemde stad werkzaam.

Gerstenberg (Heinrich Wilhelm), geb. 3 Jan. 1737 te Tonderen in Sleswijk, is voornamelijk op letterkundig gebied bekend, doch heeft ook op muzikaal gebied eenigen naam gemaakt door de volgende verhandelingen: *Ueber die schlechte Einrichtung des italienischen Singgedichtes* en *Vorschlag zu einer neuen Art, den Generalbass zu beziffern*. Hij stierf 1823 te Altona.

Gerstenberg (J. D.), klavierspeler en componist, geb. te Gotha, bevond zich 1791 in Rusland en vestigde zich 1796 in zijn geboortestad. Hij heeft sonates voor klavier en liederen gecomponeerd.

Gerstenbüttel (Joachim), geb. 1650 te Wismar, gest. 1721 te Hamburg, waar hij sedert 1674 cantor was, speelde klavier en viool en had een aangename basstem. Van zijn compositiën zijn slechts weinige in druk verschenen.

Gervaeusius, een Duitsch geleerde uit de 13e eeuw, is de vervaardiger van den codex: *De inventione musicae et multorum artificiorum*, welken Coussemaker in zijn *Script. medii aevi* mededeelt.

Gervais (Claude), violaspeler in de kapel van koning Frans I, gaf een bundel door hem gecomponeerde stukken voor viola in het licht (Parijs 1566).

Gervais (Charles Hubert), geb. 1671 te Parijs, aldaar gest. 1744, was koninklijk kapelmeester en componeerde, behalve eenige opera's, 45 motetten, welke zich in manuscript in de staatsbibliotheek te Parijs bevinden.

Gervais (Laurent), geb. 1695 te Rouaan, was muziekonderwijzer te Rijssel, later muziekhandelaar te Parijs. Behalve eenige compositiën voor zang, kent men van hem een theoretisch werk: *Méthode pour l'accompagnement du clavecin, qui peut servir d'introduction à la composition et apprendre à bien chiffrer les basses* (Parijs 1734).

Gervais (Pierre Noël), geb. 1756 te Mannheim, gest. 1805 te Bordeaux, was als violist in laatstgenoemde stad werkzaam.

Gervasi (Luigi), Italiaansch operacomponist, geb. te Napels in den aanvang der 19e eeuw, van wiens werken vooral bekend is de opera *I promessi Sposi*, 1834 te Rome voor de eerste maal opgevoerd.

Gervasoni (Carlo), muziektheoreticus, geb. 1762 te Milaan, aldaar gest. 1819. De voornaamste zijner geschriften zijn: *La scuola della musica in tre parte divisa* (Piacenza 1800), *Carteggio musicale etc.* (Parma en Milaan 1804).

en *Nuova teoria di musica ricavata dall' odierna pratica* (Parma 1812). Hij was sedert 1788 kapelmeester aan de hoofdkerk te Borgo Taro en werd 1807 tot lid der Italiaansche maatschappij voor kunsten en wetenschappen benoemd.

Ges, Ned., Hoogd.; *sol bimmolle*, Ital.; *sol bémol*, Fr.; *g flat*, Eng.; benaming van den een halven klanktrap verlaagden toon *g*.

Ges dur, Hoogd., z. GES GROOTE TERTS.

Ges groote terts, Ned.; *Ges dur*, Hoogd.; *sol bimmolle maggiore*, Ital.; *sol bémol majeur*, Fr.; *g flat major*, Eng.; de harde toonsoort van *ges*, met een voortekening van zes mollen (voor *b*, *e*, *a*, *d*, *g* en *c*).

Ges kleine terts, Ned.; *Ges moll*, Hoogd.; *sol bimmolle minore*, Ital.; *sol bémol mineur*, Fr.; *g flat minor*, Eng.; de zachte toonsoort van *ges*, met een voortekening van negen mollen. Weinig of niet in gebruik.

Ges moll, Hoogd., z. GES KLEINE TERTS.

Geschiedenis der muziek, z. MUZIEKGESCHIEDENIS.

Gesius of **Gese** (Bartholomaeus), Duitsch componist uit de 16e eeuw, geb. te Müncheberg, was omstreeks 1600 cantor te Frankfort a. d. O. Zijn compositiën bestaan in hymnes, psalmen, motetten en andere kerkmuziek.

Gessinger (Georg Martin), Duitsch orgelmaker uit de 18e eeuw, leefde in Rottenburg aan de Tauber.

Gestewitz (Friedrich Christoph), componist, geb. 1753 te Prieschka, gest. 1805 als muzikdirecteur aan de Italiaansche opera te Dresden, componeerde o. a. een opera: *L'orfanella americana*. Van zijn vele compositiën voor klavier is slechts ééne sonate bekend geworden.

Gestreept, eensgestreept, tweemaal-gestreept, enz.; z. NOTENSCHRIFT.

Gesualdo (Carlo), prins van Venosa, geb. omstreeks het midden der 16e eeuw, componeerde vele schoone madrigalen. Zijn gezamenlijke werken verschenen 1613 te Genua in het licht.

Getheilt, Hoogd., z. DIVISI.

Gevaert (François Auguste), geb. 31 Juli 1828 te Huysse in Oost-Vlaanderen, ontving van den koster van het dorp het eerste onderricht in de muziek, leerde de beginselen der harmonie kennen uit een in het ouderlijk huis gevonden Vlaamsch manuscript en kwam 1841 op de muziekschool te Gent, waar hij van Sommère les in het klavierspel ontving en onder leiding van Mengol de compositie bestudeerde. Twee jaren later verkreeg hij als klavierspeler den eersten prijs. Omstreeks denzelfden tijd werd hij organist aan de Jezuïeten-kerk en voltooide zijn studiën in de harmonie door het beoefenen der werken van Cherubini, Fétis, Reicha en Marpurg. Als componist trad hij op met eene cantate, die op kerstnacht 1846 in een der kerken van Gent werd uitgevoerd. Het volgend jaar werd zijn cantate *België* door de Maatschappij voor schoone kunsten te

Gent bekroond en in hetzelfde jaar verkreeg hij den grooten door het conservatoire te Brussel uitgeschreven prijs voor compositie. Ook werd, bij gelegenheid van een feest van het zangverbond, zijn psalm *Super flumina Babylonis* ten gehoor gebracht.

Aan zijn in het conservatoire te Brussel behaalde overwinning was een buitenlandsche reis verbonden. Op verzoek van zijn ouders echter, die den negentienjarigen jongeling niet gaarne alleen in den vreemde zagen trekken, werd die reis twee jaren uitgesteld. Dien tijd maakte Gevaert zich ten nutte, door een opera, getiteld: *Hugues de Sommerghem*, te componeeren. Dit werk werd 1848 te Gent opgevoerd, doch had weinig succes. Meer geluk had de componist met *La comédie à la ville*, een opera in één bedrijf, welke in hetzelfde jaar te Gent en 1852 ook te Brussel opgevoerd werd. In 1849 begon hij zijn kunstreis, begaf zich eerst naar Parijs, waar hij tot Februari 1850 vertoefde, en vervolgens naar Spanje. Eén bericht over de muzikale toestanden van dit land zond hij naar den minister van binnenlandsche zaken in België; het werd 1851 in de *Bulletins de l'Académie royale* opgenomen. Ook vervaardigde hij tijdens zijn verblijf in Spanje een ouverture op Spaansche liederen, die populair werd en hem de orde van Isabella Catholica verschafte. In 1851 ging hij naar Italië en keerde 1852 over Duitschland naar Gent terug. In het volgend jaar werd zijn opera *Georgette*, tekst van Vaëz, 1854 *Le billet de Marguerite*, tekst van de Leuven en Brunswick, op het Théâtre Lyrique te Parijs ten gehoor gebracht. De aandacht der Fransche muzikale wereld was nu op hem gevestigd en in verscheidene theaters van Parijs werden opera's van hem ten gehoor gebracht, in de Opéra comique o. a.: *Quentin Durward* (1853), *le Château-Trompette* (1860) en *le Capitaine Henriot* (1865). In 1866 verkreeg G. den sedert Halévy onbezet gebleven post van *directeur de chant* aan de Grootte Opera te Parijs en behield dien tot 1870, in welk jaar hij, tengevolge van den Fransch-Duitscher oorlog, naar zijn vaderland terugkeerde. Na den dood van Fétis, 1871, werd hij tot directeur van het conservatoire te Brussel benoemd, welke betrekking hij tot heden met den meesten ijver waarneemt, en twee jaren later werd hem het lidmaatschap der Académie des beaux arts aangeboden. Zijn compositiën bestaan, behalve de hierboven genoemde, in opera's, missen, cantates, mannenkoren enz. In de laatste jaren hield hij zich bijzonder bezig met het schrijven van theoretische werken. Reeds 1863 was zijn *Traité d'instrumentation* in druk verschenen, 1868 volgde *Les Gloires de l'Italie, chefs-d'oeuvre de la musique vocale italienne aux dix-septième et dix-huitième siècles, collection de morceaux de théâtre, de concert et de chambre recueillis et publiés avec accompagnement de piano* en omstreeks den tijd, dat hij zijn werkkring te Parijs met dien van Brussel verwisselde

begon hij een groot werk, getiteld: *Histoire et théorie de la musique de l'Antiquité*, welks eerste deel 1875 het licht zag.

Geyer (Flodoard), muziektheoreticus en componist, geb. 1 Maart 1811 te Berlijn, ontving onderricht in de compositie van A. B. Marx. Reeds 1836 werd hij als componist bekend, doordien de Akademie der Künste te Berlijn een door hem gecomponeerd lyrisch melodrama, getiteld *Maria Stuart*, voor alt-solo, koor en orkest, bekroonde. Hij vestigde zich als muziekonderwijzer te Berlijn, was van 1852 tot 1854 aan het door Kullak opgerichte conservatorium aldaar werkzaam en verkreeg 1856 den titel van koninklijk professor. Zijn voornaamste werk is een *Compositionslehre*, van welke slechts het eerste deel het licht zag. Zijn compositiën, die zeer talrijk zijn, bleven meest alle in manuscript. — G. stierf 30 April 1872 te Berlijn.

Geyer (Johan Ludwig), een der beste fagottisten uit de eerste helft der 18^e eeuw, geb. 1695 te Unter-Siema op het gebied van Koburg, gest. 1760 te Meiningen, was afwisselend aan de hoven van Saksen-Weimar en van Meiningen verbonden.

Gezang, z. ZANG.

Gezichtspijpen, frontpijpen of figuranten, de tot versiering dienende en geen toonevende pijpen in front van het orgel.

Ghebart (Giuseppe), Italiaansch violist, geb. 1796 te Piemont, werd 1824 solo-violist der koninklijke kapel te Turijn, 1846 directeur dier kapel. Men kent van hem twee Missen en twee *Miserere's*. Hij stierf 22 Jan. 1870 te Milaan.

Gheluwe (Lodewijk van), geb. 15 September 1837 te Wanneghem-Lede bij Audenaerde, begon op jeugdigen leeftijd de muziek te beoefenen. Reeds voordat hij de noten kende, improviseerde hij op het orgel. Eerst later bracht een muziekmethode, die hij van zijn broeder ten geschenke kreeg, hem in kennis met de beginselen zijner kunst, en na twee jaren in deze methode gestudeerd te hebben, beproefde hij, motetten en missen te componeeren. Een dezer missen kwam Gevaert onder de oogen, en aan dat kinderwerk had van Gheluwe het te danken, dat hij op de muziekschool te Gent kwam. Dit gebeurde 1856. Vroeger had hij eenige lessen in het klavierspel gehad van Christiaens, koster te Huisse, die ook Gevaert's eerste meester was geweest. Na drie jaren de school bezocht te hebben, werd hij tot repetitor der piano- en solfège-klassen benoemd. Zijn muziekstudiën waren in dien tijd goed vooruitgegaan, zijn letterkundige echter lieten alles te wenschen over: toen hij te Gent kwam, kende hij geen woord Fransch, en dit belette hem destijds deel te nemen aan den *prix de Rome*, voor welken het schrijven eener Fransche cantate gevorderd werd. In 1873 eindelijk nam hij deel aan dien prijskamp en zijn werk werd loffelijk vermeld. Twee jaren later wilde

hij weder mededingen en componeerde een cantate op Vlaamschen tekst (het Vlaamsch was toen toegelaten), die echter niet op den bepaalden tijd gereed was. Later werd deze cantate, getiteld *De wind*, te Gent en te Brugge ten gehooore gebracht. Omstreeks denzelfden tijd schreef hij een achtstemmige cantate op woorden van Destanberg en waagde twee jaren later nog eens de kans in den prijskamp van Rome. Zijn cantate: *Het woud*, werd wel niet bekroond, doch het gouvernement schonk hem niettemin een toelage, ten einde een reis naar Duitschland en Italië te maken. Een verslag van den toestand der muziekscholen in België, door van Gheluwe op verzoek van den Minister gemaakt, had tengevolge, dat hij tot afgevaardigde van den staat voor het toezicht op de muziekscholen benoemd werd. In 1870 telden die scholen eenige honderde leerlingen, thans meer dan zeven duizend. In laatstgenoemd jaar werd v. G. bestuurder der muziekschool te Brugge. Van dat oogenblik af had hij weinig tijd tot componeeren; alleen schreef hij nog een cantate: *van Eyck*, alsmede eenige kleine koren en liederen, en vervaardigde eenige methodes. In 1875 werd hij tot lid der jury voor den prijskamp van Rome benoemd. Hij en Benoit stonden toen tegenover Gevaert, Samuel en Dupont, die voor de Fransche richting waren, terwijl de beide eersten de Vlaamsche school voorstonden. Vele begaafde toonkunstenaars in België zijn den weg van Benoit en van Gheluwe gevolgd. Onder de leerlingen van dezen laatsten behooren Mestdagh, Duclos, Heinderycks, De Coninck en Mej. Simonis (geb. 17 April 1860); met deze laatste trad v. Gheluwe 1878 in het huwelijk.

Gerardescia (Filippo), componist, klavier- en orgelspeler, geb. 1738 te Pistoja, gest. 1808 te Pisa, was een leerling van pater Martini te Bologna. Hij bekleedde achtereenvolgens de betrekking van kapelmeester te Pisa, hofmuziekdirecteur van den groothertog van Toskane en kapelmeester van koning Lodewijk I van Etrurië. Zijn orgel- en klavierspel werd algemeen bewonderd. Zijn compositiën bestaan in opera's, sonates voor piano en viool en kerkmuziek.

Gerardeschi (Giuseppe), neef van den vorige, geb. 1759 te Pistoja, was een leerling van Sala en bekleedde de betrekking van Domkapelmeester in zijn geboortestad. Zijn compositiën zijn in manuscript gebleven. Zijn opera *L'apparenza inganna* werd te Mantua en te Florence opgevoerd. Het jaar van zijn dood is onbekend; 1812 leefde hij nog.

Gherardi (Blasio), Italiaansch componist, was omstreeks het midden der 17^e eeuw kapelmeester te Verona. Van zijn compositiën zijn bekend vijf- en achtstemmige motetten (Venetië 1650).

Gherardo (Pietro Paolo), Italiaansch organist, geb. 1756 te Pisa, werd op twintigjarigen leeftijd hoforganist te Florence, vervolgens kapelmeester der

hofmuziek. In 1814 liet hij zich nog als organist in het openbaar hooren. Het jaar van zijn dood is niet bekend.

Ghersem (Gaugeric de), Nederlandsch componist, geb. te Doornik in de tweede helft der 16e eeuw, was koorknaap aan de kathedraal in zijn geboortestad en volgde zijn leermeester, Georges de la Hèle, naar Spanje, waar hij een plaats als kapelmeester kreeg. Heimwee dreef hem naar zijn vaderland terug en hij trad in dienst bij den aartshertog Albert en de Infante Isabella, totdat hij eindelijk een prébende te Doornik verkreeg. Hij heeft veel kerkmuziek gecomponeerd.

Ghezzi (Ippolito), Augustijner-monnik, was in den aanvang der 18e eeuw kapelmeester te Monte-Pulciano en componeerde o. a. drie oratoria; het eerste, *Abele*, is geschreven voor twee sopranen en bas, het tweede, *Adamo* en het derde, *Davidde trionfante*, beide voor sopraan, alt en bas.

Ghinassi (Stefano), Italiaansch componist, geb. 1751 te Brescia, werd 1784 muziekdirecteur aan de Italiaansche opera te Dresden, op welk tooneel hij vele zijner opera's liet opvoeren. Later werd hij cimbalist aan de Italiaansche opera te Warschau en keerde in den aanvang der 19e eeuw naar Italië terug.

Ghiretti (Gasparo), geb. 1747 te Napels, ontving zijn opleiding aan het conservatorio della pietà aldaar en stierf 1797 als kamermusicus van den hertog van Parma. Zijn compositiën bestaan in Missen, Litanieën, een driestemmig *Stabat Mater*, sonates enz.

Ghiribizzo, Ital., hetzelfde als capriccio (z. dit).

Ghiselin of **Ghiselain** (Jean), Zuid-Nederlandsch toonkunstenaar, leefde op het einde der 15^e en in den aanvang der 16^e eeuw. Vermoedelijk was hij uit Henegouwen afkomstig. Vijf door hem gecomponeerde Missen zijn 1503 te Venetië in de verzameling *Missae diversorum auctorum quatuor vocibus* in het licht verschenen. In andere verzamelingen zijn motetten van hem opgenomen. Glarean (z. d.) geeft hem den naam van Symphoneta, hetgeen schijnt aan te duiden, dat Ghiselin zanger bij een kerkkoor was.

Ghiselin Danckers, z. DANCKERS.

Ghisvoglio (Girolamo), componist, geb. in de 2^e helft der 16^e eeuw te Rimini, heeft vele madrigalen gecomponeerd.

Ghizzola (Giovanni), Italiaansch componist, was omstreeks 1619 kapelmeester van den kardinaal Aldobrandino te Ravenna. Zijn compositiën zijn in 20 afleveringen in druk verschenen; vier daarvan bestaan nog en bevatten Missen, Psalmen enz.; andere door hem gecomponeerde stukken vindt men in de verzameling *Parnassus musicus* van Bergamo (Venetië 1615).

Ghro (Johann), Duitsch componist uit de 16^e eeuw, was aan de stadskerk te Meissen als organist werkzaam.

Ghys (Joseph), violist, geb. 1804 te Gent, ontving zijn muzikale opleiding voornamelijk van Lafont. Op twintigjarigen leeftijd begon hij zijn kunstreizen, die zich tot Rusland uitstrekten. Hij stierf 1848 te Petersburg. — Zijn zoon, Henri G., is violist te Parijs.

Giaccio (Girolamo), Italiaansch componist uit de Napolitaansche school, schreef vele compositiën, van welke eenige driestemmige canzonetta's behouden zijn gebleven.

Giacobbi (Girolamo), componist, geb. 1575 te Bologna, werd 1604 tweede, later eerste, kapelmeester aan de San Petronio-kerk in zijn geboortestad. Omstreeks 1622 stichtte hij de Academia dei Filomusi, welke kort na zijn dood, 1630, ontbonden werd doch 1666 op nieuw in het leven trad. — De compositiën van G. zijn talrijk; zijn opera *Andromeda*, een der eersten die voor Bologna geschreven werden, bracht hij aldaar 1610 ten gehoor.

Giacomelli (Geminiano), componist, geb. 1686 te Parma, ontving het eerste onderricht in de muziek van Capelli, zette zijne studiën onder leiding van Scarlatti voort en werd door keizer Karel VI naar Weenen beroepen, voor welke stad hij tal van opera's schreef: *Cato in Utica*, *l'Armenione*, *Epaminonda*, *Merope*, *Cesare in Egitto* en *Arsace*. Hij stierf 19 Jan. 1741 te Napels.

Giacomelli (Giuseppe), zangonderwijzer, geb. 1759 te Novara, vestigde zich 1790 te Parijs en stierf aldaar 1822. — Zijn echtgenoot, Geneviève Sophie G., zong in de jaren 1813—1819 in de Italiaansche opera en in de Opéra Comique te Parijs.

Giacomini (Bernardino), madrigalen-componist, geb. te Friaul, leefde in de 16e eeuw.

Gialdini (Luigi), virtuoos op verscheidene instrumenten, als: hobo, engelschen hoorn, fluit, fagot, geb. 1762 te Pescia, was een leerling van Michele Sozzi te Florence en bekleedde de betrekking van eersten hoboïst aan het theater te Livorno, waar hij 1817 stierf. Als componist was hij door eenige stukken voor blaasinstrumenten bekend.

Giamberti (Giuseppe), geb. te Rome in de tweede helft der 16^e eeuw, aldaar gest. 1630 als kapelmeester aan de Santa Maria Maggiore. Van zijn werken zijn bekend gebleven: *Due libri di poesie varie in musica* (Rome 1613); *Duetti per solfeggiare* (Rome 1657); *Sacrae modulationes 2, 3, 4 et 5 vocibus cum litanis beatae virginis Mariae* (Rome 1627). Zijn grootste verdienste bestond in het verbeteren van het *Antiphonarium*.

Gianella (Luigi), gest. 1817 te Parijs, waar hij sedert 1800 fluitist aan de Opéra Comique was, heeft als componist eenigen opgang gemaakt door zijn in vereeniging met Dumonchiau gecomponeerde opera *L'officier cosaque* en door zijn ballet *Acis et Galathée*.

Gianelli (Abbate Pietro), geb. 1770 te Friaul, schreef eenige werken over muziek, o. a.: *Dizionario della musica sacra e profana* (Venetië 1801, 1810 en 1820), het eerste Italiaansche Lexicon der toonkunst; *Grammatica ragionata della musica* (Venetië 1801 en 1820); en *Biografia degl' uomini illustri della musica, ornata de' loro rispettivi ritratti*; van laatstgenoemd werk is slechts de eerste aflevering uitgekomen.

Giangiacomi (Pedrino), componist, geb. in het midden der 16^e eeuw te Modena, leefde te Milaan, waar ook Madrigalen van hem in druk verschenen, en stierf aldaar 1607. Hij was bijgenaamd *del cornetto*, wegens zijn vaardigheid in het bespelen van den cornet.

Gianotti (Pietro), instrumentaal componist en muziektheoreticus, geb. omstreeks 1720 te Lucca, ontving te Parijs van Rameau onderricht in de theorie der muziek. Van 1739 tot 1758 was hij contrabassist in het orkest der Groote Opera aldaar en hield zich ook bezig met het geven van onderricht in de theorie. Onder zijn leerlingen behoorde Monsigny. Zijn voornaamste werk is: *Le guide du compositeur, contenant des règles sûres pour trouver d'abord par les consonnances ensuite par les dissonances la basse fondamentale de tous les chants possibles* (Parijs 1757). Hij stierf 19 Juni 1765 te Parijs.

Giansetti of **Gianzetti** (Giovanni Battista), kapelmeester aan den San Giovanni in Laterano te Rome, leefde in de laatste helft der 17^e eeuw. Hij componeerde o. a. een mis voor 12 koren (48 stemmen), een kunststuk, dat, behalve door hem, ook door Benevoli en Ballabene (z. dezen) verricht is. Deze mis werd 1675 te Rome uitgevoerd.

Giardini (Felice), violist en componist, geb. 1716 te Turijn, gest. 1796 te Moskou, maakte kunstreizen door Frankrijk, Engeland en Rusland en had overal groot succes. Onder zijn compositiën, van welke 52 in druk verschenen zijn, bevinden zich opera's en een oratorium, getiteld: *Ruth*. Zijn echtgenote, Violenta G., was een verdienstelijke zangeres.

Gibbons (Roland), geb. 1583 te Cambridge, waar hij zijn muzikale opleiding ontving, werd op een en twintigjarigen leeftijd organist aan de koninklijke kapel en verkreeg 1622 aan de universiteit te Oxford den graad van doctor in de muziek. Hij stond bij zijn tijdgenooten hoog aangeschreven en in bijna alle Engelsche verzamelingen van muziekstukken komen *Anthems* en Motetten van hem voor. Hij stierf 1625 te Canterbury, even nadat hij de feestmuziek ter eere van het huwelijk van Karel I voltooid had.

Gibbons (Christopher), zoon van den vorige, was lid der kapel van Karel I, werd later organist aan de Westminster-abdij en 1664 ook doctor in de muziek. Hij stierf 1676.

Gibbons (Edward), broeder van Roland, geb. omstreeks 1571 te Cam-

bridge, was baccalaureus in de muziek aan de universiteit van zijn geboortestad, later, 1592, aan die van Oxford en muziekdirecteur te Bristol, eindelijk organist aan de koninklijke kapel te Londen. Wegens zijn gehechtheid aan het koninklijk huis, werd hij door den dictator Cromwell uit Engeland verbannen en stierf 1640.

Gibbons (Ellis), jongste broeder van den vorige, was organist te Salisbury en Bristol en stierf 1650. Van zijn vele compositiën is nog slechts een zesstemmig madrigaal over; het is in de verzameling *The triumph of Oriana*, van Thomas Morley, opgenomen.

Gibel of **Gibelius** (Otto), geb. 1612 te Borg op het eiland Femenen, kwam op jeugdigen leeftijd te Brunswijk, waar hij van den cantor Heinrich Grimm onderricht in de muziek ontving. Hij werd 1634 cantor te Stadthagen en 1642 te Minden, in welke laatste stad hij 1682 overleed. Van zijn werken verdienen bijzondere vermelding *Pars generalis introductionis musicae theoreticae didacticae vol. I* (Bremen 1660) en *Geistliche Harmonien von einer bis fünf Stimmen, theils ohne, theils mit Instrumenten* (Hamburg 1671).

Gibelli (Lorenzo), componist, was kapelmeester te Bologna en stierf in die betrekking 1811. Hij was een der laatste leerlingen van pater Martini. Zijn compositiën bevinden zich in de bibliotheek der Bartholomeus-kerk aldaar.

Gibellini (Eliseo), componist uit de Romeinsche school, gaf in de jaren 1548, 1552 en 1565 meerstemmige door hem gecomponeerde Motetten in druk.

Gibellini (Girolamo), componist uit de 17e eeuw, schreef o. a.: *Salmi spezzati a due e tre voci* (Venetië 1624).

Gibert (Paul César), componist en muziekonderwijzer, geb. 1717 te Versailles; gest. 1787 te Parijs, schreef behalve eenige opera's, een leerboek getiteld: *Solfèges ou leçons de musique sur toutes les clefs et dans tous les tons, modes et genres avec accompagnement d'une basse chiffrés* (Parijs 1783).

Giboni (Gilbert), organist, was als zoodanig in den aanvang der 17e eeuw aan de kathedraal te Orleans verbonden.

Giese (Joseph), violoncellist, geb. 24 November 1824 te Coblenz, ontving onderricht in het violoncellspel van M. Gantz te Berlijn, maakte kunstreizen door Frankrijk en Zwitserland en vestigde zich te 's Gravenhage, waar hij leeraar aan de koninklijke muziekschool en eerste violoncellist aan de Fransche opera werd. Hij heeft vele goede leerlingen gevormd.

Gietlade, Ned.; GIESSLADE, Hoogd.; een lade, waarin de orgelmakers het tin voor de pijpen smelten. De bodem dezer lade is bedekt met linnen, dat vooraf met lijn en bolus overstreken is.

Giga, Ital., z. GIGUE.

Gigault (Nicolas), geb. 1645 te Clay in Brie, was organist aan ver-

schillende kerken te Parijs. Hij gaf in het licht: *Livre de musique d'orgue etc.* (Parijs 1685) en *Livres de noëls diversifiés à 2, 3 et 4 parties* (Parijs 1685).

Gigli (Giulio); Italiaansch componist uit de 16e eeuw, heeft vele zangstukken gecomponeerd. In een 1585 te Munchen gedrukte verzameling bevinden zich 27 zangstukken op een en denzelfden tekst, vervaardigd door hem en andere componisten.

Gigli (Tommaso), tijdgenoot van den vorige, leefde op Sicilië en componeerde Madrigalen, waarvan enkelen te vinden zijn in de verzameling *Infidi lumi* (Palermo 1603).

Gigli (Giovanni Battista), bijgenaamd *il Tedeschino*, leefde in de 17^e eeuw, was in dienst bij den Groothertog van Toscane en componeerde stukken voor kerk en kamer.

Gigue of **Gique**, Fr.; **GIGA**, Ital.; een vlugge, vroolijke danswijze, in de vorige eeuw zeer gebruikelijk. Zij is in den regel in $\frac{3}{8}$ -, $\frac{6}{8}$ - en $\frac{9}{8}$ -maat geschreven, doch komt ook wel in andere maatsoorten voor. Bach, Händel en Gluck hebben vele schoone *gigue's* geschreven. — Een snaarinstrument Gigue of giga was bij de minnezangers der 12^e en 13^e eeuw in gebruik. Van dit woord is het Duitsche Geige, viool, afkomstig. Waarschijnlijk is de naam der danswijze aan dat instrument ontleend. Zoo zegt Mattheson: »Die welschen Gigen dienen nicht zum Tanzen, sondern nur zum Geigen, wovon denn auch wohl ihr Name (Giga, d. i. Geige) herkommen mag.»

Gil, Franciscaner-monnik en componist, geb. te Lissabon op het einde der 16e eeuw, gest. 1640, was kapelmeester in het klooster zijner orde te Guarda en componeerde Missen, Motetten en Psalmen.

Gil (Francisco d'Assisi), Spaansch toonkunstenaar, geb. 1829 te Cadix, ontving zijn muzikale opleiding te Brussel van Fétis en werd tot leeraar in de theorie der muziek aan het conservatorium te Madrid benoemd. Hij componeerde opera's en *Zarzuela's* en schreef een leerboek: *Trattado elemental de armonia* (Madrid 1856).

Gilbert (Alphonse), geb. 1805 te Parijs, organist aan de *Nôtre-Dame de Lorette* aldaar, heeft Missen, Motetten en Cantates gecomponeerd.

Giles (Nathaniel), geb. 1558 te Worcester, gest. 1633, organist aan de koninklijke kapel te Windsor en doctor in de muziek. Zijn compositiën behooren tot de besten van dien tijd.

Gilles (Henri Noël), geb. 1779 te Parijs, was hoboïst aan de Italiaansche opera aldaar en begaf zich 1814 naar Amerika.

Gilles (Jean), componist, geb. 1669 te Tarrascon, gest. 1705 te Toulouse, was kapelmeester in laatstgenoemde stad. Van zijn compositiën wordt vooral een *Requiem* geroemd.

Gimeno (Joachim), Spaansch componist, geb. 1817 te Santo-Domingo de la Calzada, gest. 1849 te Nivelles in Brabant, schreef vele kerkmuziekstukken.

Gingria of **Gingras** (Gr.: γγγρας) een blaasinstrument bij de Grieken, hoofdzakelijk bij treurmuziek gebruikelijk.

Gini (Giovanni Antonio), omstreeks 1728 kapelmeester van den koning van Sardinië te Turijn, schreef twee opera's: *Mitridate* en *Tamerlano*, die aldaar opgevoerd werden.

Giocondo en **Giocoso**, Ital., levendig, vroolijk.

Giojoso, Ital., vroolijk, lustig.

Giordani (Antonio), componist, was in den aanvang der 18^e eeuw kapelmeester te Rome en gaf 23 *Offertoria* in het licht.

Giordani (Giacomo), componist uit de 17^e eeuw, schreef o. a. een driestemmige Passie-muziek, getiteld: *L'agonia di nostro signore*.

Giordani (Giuseppe), geb. 1753 te Napels, gest. 1795 als muziekdirecteur aan de Italiaansche opera te Lissabon, was een vruchtbaar componist. — Zijn broeder, Tommaso G., geb. 1744 te Napels, vestigde zich als muziekonderwijzer te Londen, later te Dublin. Hij componeerde o. a. een oratorium: *Isaak*.

Giorgetti (Ferdinando), Italiaansch vioolvirtuoos, geb. te Florence op het einde der 18^e eeuw, heeft compositiën voor viool en andere instrumenten in het licht gegeven.

Giorgi (Giovanni), componist uit de Romeinsche school, werd 1719 kapelmeester aan den San Giovanni in Laterano te Rome en componeerde vele kerkmuziekstukken. Hij stierf 1725.

Giorgi (Filippo), verdienstelijk zanger uit de 18e eeuw, was eerst aan het theater Argentina te Rome, later aan de Italiaansche opera te Petersburg, verbonden.

Giorgio (Giuseppe), violist, geb. 1777 te Turijn, was aan de hofkapel te Kassel, later (1823—1834) aan de Opéra Comique te Parijs, verbonden. Hij schreef eenige compositiën voor viool.

Giornovich (Giovanni Mane), vioolvirtuoos, geb. 1745 te Palermo, gest. 1804 te Petersburg, maakte vele kunstreizen en leidde een avontuurlijk leven. Zijn compositiën bestaan in symphonieën, concerten, strijkquartetten, vioolsonates enz.

Giovanelli (Ruggiero), componist uit de Romeinsche school, geb. 1560 te Velletri, volgde 1587 Palestrina als kapelmeester aan de St. Pieterskerk te Rome op en schreef vele Missen, Motetten en Psalmen.

Gique, Fr., z. GIGUE.

Giraffe-pianoforte, een bestaand vleugelklavier in den vorm van den hals eener giraffe.

Giranek (Anton), violist, klavierspeler en componist, geb. 1712 in Boheme, stierf 1761 als muziekdirecteur te Dresden. Zijn compositiën, die meest allen in manuscript gebleven zijn, bestaan in concerten voor viool enz.

Girard (Narcisse), violist en componist, geb. 1797 te Nantes, ontving zijn muzikale opleiding aan het conservatoire te Parijs, behaalde 1819 den eersten prijs voor de vioolklasse, werd 1830 orkestdirecteur aan de Italiaansche opera, 1837 aan de Opéra Comique en 1846, na den dood van Habeneck, aan de Groote Opera. Ook volgde hij dezen toonkunstenaar op als leeraar aan het conservatoire en als directeur der Société des concerts. Hij stierf 16 Januari 1860. Zijn compositiën bestaan in twee opera's: *Les deux voleurs* en *Le conseil des Dix*.

Girard (François Joseph), violoncellist en componist, was van 1762 tot 1767 lid van het orkest der Groote Opera en van de koninklijke kapel te Parijs. Van zijn compositiën zijn bekend een *Regina Coeli* en de opera's: *L'opéra de Société* en *Deucalion et Pyrrha*; dit laatste werk schreef hij in vereeniging met Berton.

Girbert (Christoph Heinrich), componist, geb. 8 Juli 1751 te Fröhnstockheim in Wurtemberg, vestigde zich 1769 als muziekonderwijzer te Bai-reuth en stierf aldaar 1826. Hij heeft symphonieën, quartetten, klavierconcerten en sonates gecomponeerd.

Girolamo di Navarra, Spaansch componist uit de 16^e eeuw, van wiens werken niets tot ons gekomen is.

Girolamo da Udini, stadsconcertmeester te Venetië, schreef o. a. een werk, getiteld: *il Vero modo di diminuire con tutte le sorti di stromenti* (Venetië 1551).

Giroust (François), geb. 1730 te Parijs, was koninklijk kapelmeester en intendant der hofmuziek te Versailles en componeerde kerkmuziek.

Girschner (Christian Friedrich Johann), geb. 1794 te Spandau, gest. 1860 te Libourne in Frankrijk, ontving zijn muzikale opleiding te Berlijn, waar hij 1824 een muziekschool oprichtte en 1833 organist werd. In 1835 ging hij als theaterkapelmeester naar Breslau, was vervolgens te Dantzig, te Basel, te Aken en eindelijk te Brussel, werkzaam. In laatstgenoemde stad was hij van 1840—1848 leeraar in het orgelspel aan het conservatoire. Vandaar begaf hij zich naar Frankrijk. Zijn compositiën bestaan in psalmen, symphonieën, ouvertures en eenige opera's.

Gis, Ned., Hoogd.; *sol dièse*, Fr.; *sol diesis*, Ital.; *g sharp*, Eng.; de een halven klanktrap verhoogde toon *g*.

Gis dur, Hoogd., z. GIS GROOTE TERTS.

Gis groote terts, Ned.; *Gis dur*, Hoogd.; *sol dièse majeur*, Fr.; *sol diesis maggiore*, Ital.; *g sharp major*, Eng.; de harde toonsoort van *gis*, met een voorteekening van acht kruizen; weinig of niet in gebruik; enharmonisch met *as groote terts*.

Gis kleine terts, Ned.; *Gis moll*, Hoogd.; *sol dièse mineur*, Fr.; *sol diesis minorc*, Ital.; *g sharp minor*, Eng.; de zachte toonsoort van *gis*, met een voortekening van vijf kruizen.

Gis moll, Hoogd., z. GIS KLEINE TERTS.

Gittith, Hebr., een bijbelsch woord, beteekent, volgens sommigen, een muziekinstrument; volgens anderen, zekere zangwijze.

Giubilei (Peter Andrea), contrapuntist en componist uit de Romeinsche school, was omstreeks het midden der 18^e eeuw kapelmeester aan het klooster *del san Bambino Gesù* te Rome. Zijn werken in manuscript bevinden zich in het archief der pauselijke kapel.

Giudetti (Giovanni), geb. 1532 te Bologna, gest. 1592 te Rome, geestelijke en componist. Volgens Baini was hij een leerling van Palestrina en werkte met hem mede tot verbetering van den Gregoriaanschen zang. Hij gaf de volgende werken in het licht: *Directorium chori*, *Cantus eccles. passionis*, *Cantus eccles. officii maj. hebdomadae* en *Praefationes in canto fermo iuxta ritum sanctae rom. eccles. emendatae*.

Giuglini (Antonio), Italiaansche tenoor, geb. 1826 of 1827 te Fano in den Kerkelijken Staat, gest. 12 October 1865 in een krankzinnigengesticht, heeft op vele tooneelen, zoowel in zijn vaderland als elders, groote triomfen behaald. Als componist is hij in Italië bekend door zijn cantate: *Il Grido d'Italia*.

Giuliani (Antonio Maria), cembalist aan het theater te Modena, waar hij 1784 zijn opera: *Guerra in pace*, liet opvoeren, was 1737 te Ravenna geb. en stierf 1831.

Giuliani (Cecilia), zangeres, leefde op het einde der 18^e eeuw en was te Milaan, later te Weenen, werkzaam.

Giuliani (Francesco), componist, geb. te Vicenza, gaf 1630 een verzameling door hem gecomponeerde Missen in het licht.

Giuliani (Francesco), violist, geb. 1760 te Florence, was een leerling van Nardini. Hij componeerde strijkquartetten en vioolduetten.

Giuliani (Giovanni Domenico), componist, geb. omstreeks 1670 te Lucca, gest. 1730, was kapelmeester aan de kerk San Michele in foro aldaar. Zijn compositiën, die te Lucca te vinden zijn bestaan in een tiental Missen voor 3 en 4 stemmen, Psalmen, Motetten enz.

Giuliani (Mauro), gitaarspeler, geb. 1796 te Bologna, gest. 1820 te Weenen, waar hij grooten opgang maakte. Hij componeerde veel en schreef een leerboek voor gitaar.

Giulani (Michele), zanger en leermeester in den zang, geb. 1801 te Barletta in Piemont, werd 1848 zangmeester aan de Groote Opera te Parijs, 1850 aan het Conservatoire. Hij stierf 1867.

Giuliano Tibertino, Italiaansch componist uit de 16e eeuw, bekend door het volgende werk: *Fantasia e Ricercari a tre voci accomodate da cantare e suonare per ogni istrumenti, composte da mes. Giuliano Tibertino musico eccellentissimo, con la giunta di alcuni altri ricercari, e madrigali a tre voci, composti da lo eccellentissimo Adriano Willaert e Cipriano Rore suo discepole* (Venetië 1579).

Giulini (Andreas), componist, geb. te Augsburg in de 18e eeuw, was tot 1771 kapelmeester aan den Dom in zijn geboortestad. Zijn compositiën werden zeer geroemd, doch geen enkele is in druk verschenen.

Giusto of tempo giusto, Ital., nauwkeurig in de maat, afgemeten, volgens het karakter van den inhoud der compositie voor te dragen.

Gizzi (Domenico), zanger en componist, geb. 1684 te Arpino, aldaar gest. 1745, was een leerling van Scarlatti, Porpora en Durante. Hij richtte een school op, uit welke vele goede zangers te voorschijn traden.

Glarean (Heinrich), geb. 1488 in het kanton Glarus in Zwitserland, gest. 1560 te Freiburg in Breisgau, was filosoof, philoloog en mathematicus en op muzikaal gebied bekend door de werken *Isagoge in musicen* (Basel 1516) en *Dodekachordon* (Basel 1547). In laatstgenoemd werk worden behandeld: de kerktoonsoorten en haar aanwending op de harmonische en gemensureerde muziek, opgehelderd door voorbeelden der beste compositiën uit de 15e en 16e eeuw.

Glaschord, een 1785 te Parijs uitgevonden instrument, bestaande in glazen klokjes of staafjes, die met houten van laken voorziene hamertjes aangeslagen worden.

Glazenapp (Karl Friedrich), schrijver over muziek te Riga, heeft in de jaren 1876—1880 naam gemaakt door zijn biographie van Richard Wagner, getiteld: *Richard Wagner's Leben und Wirken* (Kassel en Leipzig) en door vele artikelen in de *Baireuther Blätter*.

Gläser (Franz), componist, geb. 1798 te Ober-Georgenthal in Boheme, was achtereenvolgens orkestdirecteur te Weenen, Berlijn en Kopenhagen. Zijn voornaamste compositie is de opera: *Des Adlers Horst*, die 1833 voor het eerst te Berlijn en vervolgens in de meeste Deutsche steden werd opgevoerd. Hij stierf 29 Augustus 1861 te Kopenhagen.

Gläser (Karl Ludwig Traugott), componist en muziekonderwijzer, geb. 1747 te Ehrenfriedensdorf bij Annaberg, gest. 1797 te Weissenfels, hoofdzakelijk bekend als vervaardiger van het lied „*Feinde ringsum!*“ — Zijn zoon, Karl Gotthelf G., geb. 1784 te Weissenfels, gest. 1829 te Barmen, was muziekhandelaar in laatstgenoemde stad en schreef een *Liederbuch für Schulen* en andere leerboeken.

Gläser (Michael), orgelmaker, geb. 1692 te Gelenau, gest. 1772, was

voornamelijk bekend wegens het vervaardigen van Positieven of kleine orgels.

Gleich (Ferdinand), schrijver en componist, geb. 17 Dec. 1816 te Erfurt, is bekend door de volgende werken: *Handbuch der modernen Instrumentirung für Orchester und Militär-Musikcorps* (Leipzig 1860); *Die Hauptformen der Musik populär dargestellt* (Leipzig 1862); *Charakterbilder aus der neueren Geschichte der Tonkunst* (Leipzig 1863) en *Aus der Bühnenwelt, biographische Skizzen* (Leipzig 1866).

Gleicher contrapunt, Hoogd., gelijk contrapunt of *contrapunctus aequalis* (z. CONTRAPUNT).

Gleichmann (Johann Andreas), geb. 1775 te Bockstadt, werd 1794 hofmuziekdirecteur te Hildburghausen en stierf 1842 te Meiningen. Zijn compositiën bestaan in liederen en kerkmuziek.

Gleichmann (Johann Georg), organist en verbeteraar van het Bogenklavier (z. dit), werd 1685 te Steltzen bij Eisfeld geb. en stierf 1770 als burgemeester van Ilmenau.

Glæssner (Franz), geb. 1760 te Neustadt, 1800 lid der keurvorstelijke kapel te Munchen, is hoofdzakelijk bekend als uitvinder der notenlithographie.

Glettinger (Johann), geb. 1661 te Breslau, gest. 1739 als opperorganist aan de Elisabeth-kerk aldaar, bespeelde, behalve het orgel, klavier en vele strijk- en blaasinstrumenten.

Glettle (Johann Melchior), een Zwitser, was in de tweede helft der 17^e eeuw kapelmeester te Augsburg en componeerde Missen, Psalmen en Motetten.

Glinka (Michael von), Russisch componist, geb. 1803 in de nabijheid van Nowospak, ontving het eerste onderricht in de muziek van Field, ging 1830 naar Italië, ten einde de zangkunst te beoefenen, en 1833 naar Berlijn, waar Dehn hem onderricht in het contrapunt gaf. In zijn vaderland teruggekeerd, vervaardigde hij een nationale opera, welks Duitsche titel luidt: *Das Leben für den Czaren*. Deze compositie werd 1836 voor het eerst te Petersburg opgevoerd en met bijval begroet. In 1844 begaf hij zich naar Parijs, met het doel, om aldaar als componist bekend te worden; doch zijn pogingen werden met geen gelukkig gevolg bekroond en hij ging 1845 naar Spanje, waar hij tot 1852 bleef, zich voornamelijk bezighoudende met het verzamelen van nationale melodieën. In laatstgenoemd jaar keerde hij weder naar Petersburg terug en werd aldaar directeur der keizerlijke kapel en van het orkest der opera. In den herfst van 1856 begaf hij zich naar Berlijn, om met zijn leermeester Dehn onderzoekingen op het gebied van het oude kerkgezag te doen. Hij stierf aldaar onverwachts, 3 Februari 1857. — Behalve de hierbovengenoemde opera, schreef hij nog *Raousslan Liudmila*, opge-

voerd 1842, alsmede een groot aantal vocaal- en instrumentaalmuziekstukken. Hij wordt beschouwd als de stichter der Russische componistenschool.

Girol (Giovanni Francesco), Italiaansch contrapuntist uit de 16^e eeuw, van wiens werken een en ander voorkomt in de verzameling *De Antiquis, Primo libro a 2 voci de diversi autori di Bari* (Venetië 1585).

Glissando, Ital., slepende, glijdende uit te voeren; op het klavier geschiedt dit, doordien men een enkele vinger langs een reeks toetsen laat glijden.

Glocke, Hoogd., z. KLOK.

Glöggel (Franz Xaver), geb. 1764 te Linz, wèrd 1798 kapelmeester aan den Dom aldaar en schreef eenige theoretisch-didaktische werken over muziek. In 1832 leefde hij nog.

Gloria, Lat., het eerste woord der tweede hymne eener Mis: «*Gloria in excelsis Deo*,» »Eere zij God in den hooge.»

Glösch (Karl Wilhelm), fluitvirtuoos en klavierspeler, geb. 1732 te Berlijn, schreef een operette, een concert voor fluit, stukken voor klavier enz.

Glottis, Gr., 1° stemspleet (z. STEM); 2° het roer of rietje, met behulp waarvan blaasinstrumenten, als hobo, fagot enz., geïntoneerd worden.

Glover (Stephen), Engelsch liederencomponist, geb. 1813, gest. 1870 te Bayswater.

Gluck (Christoph Willibald Ritter von), geb. 2 Juli 1714 te Weidenwang in de Boven-Palts. Toen hij drie jaren oud was, verhuisde zijn vader, die houtvester van prins Lobkowitz was, met hem naar Eisenberg. Van zijn twaalfden tot zijn achttienden jaar bezocht de knaap het gymnasium te Kommotau, een nabij het vorstelijk goed gelegen plaatsje, waar hij ook het eerste onderricht in de muziek (klavier, orgel, viool en zang) ontving. In 1732 begaf hij zich naar Praag, waar hij door het geven van muziekonderricht en het spelen in kerken in zijn onderhoud trachtte te voorzien. Hij maakte er kennis met pater Czernshorsky, een goed musicus, leerde van hem violoncel spelen en zette zijn zangstudiën onder diens leiding voort. In 1736 kwam hij te Weenen, waar hij door de familie van den prins Lobkowitz voortgeholpen werd. De prins van Melzi, die hem had hooren musicceeren, was verrukt van het talent van Gluck en nam hem mede naar Milaan, waar hij hem den organist Battista Sammartini tot leermeester in de harmonie en het contrapunt gaf. Na vier jaren studie voelde Gluck zich in staat, voor het tooneel te componeeren. Zijn eerste opera, getiteld: *Artaserse*, werd 1741 te Milaan opgevoerd; zij werd gevolgd door *Ipermneste* en *Demetrio* (Venetië 1742), *Demofonte* (Milaan 1742), *Artamene* (Cremona 1743), *Siface* (Milaan 1743), *Alessandro nell'Indie* (Turijn 1744) en *Fedra* (Milaan 1744). Zijn roem verbreidde zich ook buiten Italië: door de directie van Haymarket-theater te Londen werd hij 1745 aangezocht, om twee opera's voor

dat theater te componeeren; hij zond er de *Artamene* en een nieuw werk, *Caduta de' Giganti* heen. Het schijnt dat deze opera's, geheel in den Italiaanschen stijl van dien tijd gecomponeerd, te Londen niet veel succes hadden. Händel noemde ze afschuwelijk en verklaarde, dat Gluck evenveel van het contrapunt wist, als zijn (Händel's) kok. De indruk, dien Händel's werken op Gluck maakten, was daarentegen zeer groot en ongetwijfeld hebben diens scheppingen er niet weinig toe bijgedragen, dat Gluck een nieuwe richting insloeg. Nog iets anders dreef hem daartoe aan. Men had hem te Londen verzocht, een zoogenaamd *pasticcio* te vervaardigen; onder dit woord verstond men een dichtstuk, welks muziek uit bestaande melodieën gekozen werd. Gluck koos de schoonste melodieën uit zijn vroegere werken en voegde die bij de gegeven woorden, doch moest bij de uitvoering ondervinden, dat dezelfde wijzen, die in zijn verschillende opera's telkens groot succes hadden gehad, thans, bijeengebracht en bij een nieuwen tekst gevoegd, in het geheel niet voldeden. Die ondervinding bracht hem tot nadenken over het verband van tekst en muziek, van dichtkunst en drama, en van lieverlede vormden zich bij hem de nieuwe theorieën, die hij in zijn latere werken in praktijk heeft gebracht. Van Londen uit maakte hij een reisje naar Parijs, waar hij de opera's van Rameau hoorde, die mede niet zonder invloed op zijn kunst-richting waren, en verliet 1746 Englands hoofdstad voor goed. Over Hamburg en Dresden te Weenen teruggekeerd, vervaardigde hij eenige symphonieën (niet te verwarren met hetgeen men tegenwoordig symphonieën noemt: het waren kleine instrumentaalstukken, die tot inleiding der opera's strekten), doch hield zich overigens hoofdzakelijk met litteratuur en taalstudie bezig. In zijn volgende opera: *La-Semiramide riconosciuta*, die 1748 verscheen, was reeds een verandering ten goede te bespeuren: de recitatieven zijn beter gedeclameerd, de harmonie is edeler, dan in zijn vroegere werken. Het volgend jaar werd hij naar Kopenhagen geroepen, om, ter gelegenheid van den verjaardag van koning Christiaan VII een serenade in twee bedrijven, getiteld: *Filide*, te componeeren. In 1750 trad hij in het huwelijk met Marianne Pergin en begaf zich met zijn vrouw naar Italië, waar van 1750—1756 de nieuwe opera's van hem werden opgevoerd: *Telemacco*, *La clemenza di Tito* en *Antigono*, te Rome; *Il trionfo di Camillo*, te Napels. De paus benoemde hem tot ridder van de Gouden Spoor, en van dien tijd komt hij op het titelblad zijner werken voor als »Ritter von Gluck." Omstreeks denzelfden tijd werd hij door Maria Theresia tot hofkapelmeester, met een jaarlijksch inkomen van 2000 gulden, benoemd, en daar zijn vrouw een groot vermogen ten huwelijk medegebracht had, kon hij onbezorgd leven. Voor het hof schreef hij de volgende werken: *La Danza*, *l'Innocenza* (1755), *il Re Pastore* (1756), *Tetide* (1760) en een groot ballet: *Don Juan*, voor

Bologna *Il Trionfo di Clelia* (1762). Dit waren de laatste werken der oude periode. Nu volgde een compositie, die hem een plaats nevens de grootste componisten van alle tijden verzekerde, namelijk: *Orpheus*. Deze opera, tekst van Calzabigi, werd 5 Oct. 1762 onder den titel: *Orfeo, Dramma per Musica in due atti*, te Weenen opgevoerd en had groot succes; zoowel de edele gezangen der helden, als de geweldige koren, maakten grooten indruk. Oorspronkelijk was de titelrol voor een alt geschreven en werd bij de eerste opvoering door den castraat Guadagni gezongen; voor Frankrijk, waar men toen geen alt had, werkte Gluck die partij voor tenoor om. Onmiddelijk op *Orpheus* volgden eenige opera's in het oude genre en vervolgens *Alceste*, die 16 Dec. 1767 werd opgevoerd. In deze opera, voor welke Calzabigi weder den tekst had geleverd, zijn de theorieën van Gluck nog consequenter doorgevoerd dan in *Orpheus*. In zijn *Épître dédicatoire*, bij de Fransche uitgave van *Alceste* gevoegd, zegt hij o. a.: »Je cherchai à réduire la musique à sa véritable fonction, celle de seconder la poésie pour fortifier l'expression des sentiments et l'intérêt des situations, sans interrompre l'action et la refroidir par des ornements superflus; je crus que la musique devait ajouter à la poésie ce qu'ajoutent à un dessin correct et bien composé la vivacité des couleurs et l'accord heureux des lumières et des ombres, qui servent à animer les figures sans en altérer les contours. Je me suis donc bien gardé d'interrompre un acteur dans la chaleur du dialogue, pour lui faire attendre une ennuyeuse ritornelle, ou de l'arrêter au milieu de son discours sur une voyelle favorable, soit pour déployer dans un long passage l'agilité de sa belle voix, soit pour attendre que l'orchestre lui donnât le temps de reprendre haleine pour faire un point d'orgue.

»Je n'ai pas cru non plus devoir ni passer rapidement sur la seconde partie d'un air, lorsque cette seconde partie était la plus importante, afin de répéter régulièrement quatre fois les paroles de l'air, ni finir l'air où le sens ne finit pas, pour donner au chanteur la facilité de faire voir, qu'il peut varier à son gré, et de plusieurs manières, un passage.

»Enfin, j'ai voulu prescrire tous ces abus contre lesquels, depuis longtems, se réciaient en vain le bon sens et le bon goût.

Alceste werd 1769 gevolgd door *Paride e Elena* (*Paris und Helena*), een werk dat te Weenen niet zooveel opgang maakte als de beide vorigen. In Duitschland en Italië werden de nieuwe werken niet zoo spoedig bekend en gewaardeerd, als Gluck gedacht had. Hierdoor teleurgesteld, vatte de meester het voornemen op, naar Frankrijk te gaan, in welk land hij meende, dat zijn werken een gunstig onthaal zouden vinden. Hij sprak er over met Bailly du Rollet, attaché bij het Fransche gezantschap te Weenen, die hem in zijn voornemen sterkte en zelfs aanbod, een Fransch libretto voor hem te vervaardigen. Zij kozen de *Iphigénie en Aulide* van Racine, en 1772 had

Gluck de geheele opera geconcipeerd, hoewel er nog geen noot op het papier stond. Toen het werk voltooid was, schreef du Rollet aan de administratie der Opera te Parijs, om haar voor te stellen, de *Iphigénie* in haar répertoire op te nemen. De onderhandelingen leidden echter tot geen resultaat, en de tusschenkomst van koningin Maria Antoinette, een leerlinge van Gluck, was noodig, eer het werk op het programma geplaatst werd. De eerste opvoering had plaats 19 April 1774. *Iphigénie* werd gevolgd door *Alceste* en *Orpheus*. De muziek maakte op een groot gedeelte van het publiek diepen indruk, doch een ander gedeelte, de aanhangers der Frans-Italiaansche school, maakten oppositie. Zij verweten Gluck, dat er geen melodie in zijn compositiën was, dat hij „het beeld in het orkest, het voetstuk op het tooneel plaatste,” daar hij alles ondergeschikt maakte aan de waarheid der dramatische uitdrukking. Zij kozen partij voor Piccini (z. dezen) en wisten te bewerken, dat men hem het libretto *Roland*, hetwelk ook door Gluck gecomponeerd werd, ter bewerking gaf. Toen Gluck, die zich op dat tijdstip te Weenen bevond, dit vernam, verscheurde hij hetgeen hij reeds van die opera gecomponeerd had en schreef aan du Rollet een brief, die in de *Année littéraire* gedrukt werd en waarin zijn tegenstanders doorgéhaald werden. Dit was het teeken tot den zoogenaamden strijd der Gluckisten en Piccinisten, die jaren duurde. De Opera was in een slagveld veranderd; onder de loge des konings schaarden zich de kampvechters voor den Duitschen meester, terwijl hun tegenstanders onder de loge der koningin plaats namen; vandaar de benaming *Guerre des coins*. Het hoofd der Gluckiaansche partij werd gevormd door den *abbé* Arnaud, du Rollet en Suard; Piccini werd ondersteund door Marmontel, La Harpe, de Ginguené en d'Alembert. Tal van brochures voor en tegen Gluck zagen het licht; de meesten zijn opgenomen in de verzameling van den *abbé* Leblond: *Mémoires pour servir à l'histoire de la révolution opérée dans la musique par M. le chevalier Gluck* (Napels en Parijs 1781). De strijd was vooral hevig na de opvoering van *Armide* (3 Maart 1777), een werk dat minder opgang maakte, dan Gluck verwacht had. Bij die gelegenheid had La Harpe een hatelijke recensie geschreven, waarop door Gluck zelf o. a. het volgende geantwoord werd: »Ik heb verbaasd gestaan, dat gij, na een uur of wat nadenkens, meer van mijn kunst weet dan ik, die haar veertig jaren beoefend heb. Gij bewijst er door, mijnheer, dat men slechts letterkundige-behoeft te zijn, om over alles te kunnen medepraten.” In antwoord op dien brief schreef La Harpe aan het adres van den *Anonyme de Vaugirard* (Suard) eenige coupletten, eindigende met het refrein:

Mais tout cela n'empêche pas
Que votre *Armide* ne m'ennuie.

Dat antwoord lokte weder een ander uit, onder den titel: *Vers d'un homme qui aime la musique et tous les instruments, excepté la Harpe.*

Op die wijze werd de strijd gevoerd. De spotters lieten Gluck wonen in de *Rue du Grand-Hurlleur*, Piccini in de *Rue des Petits-chants*, (*Petits-champs*) en Marmontel in de *Rue des Mauvaises-Paroles*.

De grootste overwinning van Gluck op Piccini werd door hem behaald, nadat men aan beide componisten het libretto van *Iphigénie en Tauride* ter behandeling had gegeven. De compositie van Gluck, die 18 Mei 1779 werd opgevoerd, bewees het overwicht van zijn genie op dat van Piccini. Deze hield zijn opera nog twee jaren achter, en toen zij eindelijk verscheen, was de herinnering aan het meesterstuk van Gluck nog te levendig, dan dat zij een gunstig onthaal kon vinden.

Het geringe succes, dat aan Gluck's volgende en laatste opera, *Écho et Narcisse*, ten deel viel, kon den roem van den componist niet schaden. Zijn dramatische loopbaan was echter met *Iphigénie* ten einde. Hij keerde naar Weenen terug, waar hij stil ging leven en 15 November 1787 overleed. Zijn plan, om nog een opera, *Les Danaïdes*, te componeeren, werd niet voltoerd; hij droeg dien arbeid aan Salieri over.

Behalve dramatische werken heeft Gluck ook eenige kerkmuziekstukken, alsmede een reeks Odes van Klopstock, gecomponeerd.

Gluck (Maria Anna), pleegdochter van den grooten componist, geb. 1759, was een zangeres die veel voor de kunst beloofde, doch reeds 1776 stierf.

Gnecco (Francesco), componist, geb. 1769 te Genua, gest. 1810 te Milaan, schreef vele opera's, van welke *La prova d'un opera seria* het meeste succes had.

Gobati (Stefano), Italiaansch componist, geb. 1850, schreef een opera: *I Goti*, welke 1873 te Bologna werd opgevoerd en met zoo groot succes, dat de directeur van het theater aldaar den jongen componist opdroeg, een tweede opera, *Luce*, te vervaardigen, welke 1875 met niet minder succes ten tooneele werd gebracht.

Gobbaerts (Jean Louis), componist, geb. 28 September 1835 te Antwerpen, ontving zijn muzikale opleiding aan het conservatoire te Brussel en schreef een menigte kleine muziekstukken.

Göbel (Johann Ferdinand), violist, geb. 1817 te Baumgarten in Silezië, werd 1844 muziekdirecteur aan het theater te Breslau. Hij componeerde stukken voor viool, orkestmuziek en liederen.

Göbel (Karl), klavierspeler en componist uit de tweede helft der 19e eeuw, leeft te Bromberg en heeft o. a. twee opera's: *Chrysalide* en *Frithjof*, gecomponeerd.

Gobetti (Francesco), Italiaansch instrumentenmaker uit de school van

Cremona, was in de eerste jaren der 17e eeuw te Venetië gevestigd. Men geloof, dat hij een leerling van Antonius Stradivarius was.

Gockel (August), klavierspeler, geb. 1831 te Willibadessen, aldaar gest. 1864, was een leerling van Mendelssohn. Van 1853—1856 maakte hij kunstreizen door Amerika. Als componist is hij bekend door een concertstuk voor klavier.

Godard (Benjamin Louis Paul), violist en componist, geb. 18 Augustus 1849 te Parijs, ontving zijn opleiding aan het conservatoire aldaar en componeerde o. a. concerten voor viool, strijkquartetten, trio's enz.

Goddard (Arabella), klavierspeelster, geb. 1836 te Saint-Servan in Bretagne, van Engelsche ouders, ontving het eerste onderricht in de muziek te Parijs van Kalkbrenner. In 1846 ging zij naar Londen, waar zij eerst les nam bij Mevr. Anderson, vervolgens bij Thalberg; bij Macfarren studeerde zij de harmonieleer. In 1850 begon zij in het publiek te spelen en oogste op alle concerten te Londen grooten bijval. Niet minder groot was haar succes in het buitenland. Nadat zij te Parijs, Berlijn, Leipzig, Weenen, Florence en in andere groote steden van Europa, opgetreden was, maakte zij 1873 een kunstreis door Amerika en keerde het volgend jaar naar Engeland terug. Sedert 1861 is zij gehuwd met Davison, reporter van de *Times*.

Godecharle (Eugène Charles Jean), violist en harpist, geb. 1742 te Brussel, ontving het eerste onderricht in de muziek van zijn vader, die zanger in de kapel van prins Karel van Lotharingen was. Hij werd 1773 altist, 1788 eerste violist in die kapel en verkreeg 1776 den post van muziekmeester aan de kerk St. Géry te Brussel. Hij componeerde kerk- en instrumentaalmuziek.

Godecharle (Lambert François), broeder van den vorige, geb. 1751 te Brussel, aldaar gest. als muziekmeester aan de St. Nicolaas-kerk, liet eenige kerkmuziek in manuscript na.

Godefroid, bijgenaamd de Furnes, naar zijn geboortestad, was een beroemd organist uit de 14e eeuw. Tot 1382 was hij te Rouaan, later te Parijs werkzaam.

Godefroid (Dieudonné Joseph Guillaume Félicien), harpvirtuoos, geb. 24 Juli 1818 te Namen, kwam 1830 aan het conservatoire te Parijs, waar hij tot 1834, onder leiding van Nadermann en Labarre, studeerde, en maakte vervolgens vele kunstreizen door de voornaamste steden van Europa. Hij heeft vele stukken voor harp en voor klavier, alsmede een opera: *Die Zauberharfe*, gecomponeerd. Bij gelegenheid der onthulling van het standbeeld van koning Leopold I van België, in 1869, werd een door hem gecomponeerde cantate uitgevoerd. Zijn broeder, Jules Joseph G., harpist en componist, geb. 1811 te Namen, stierf reeds 27 Febr. 1840 te Parijs, waar zijn opera's *Le Diadesté* en *La chasse royale* opgevoerd werden.

Goedendag, Gutendag of **Bonadies** (Johan), Karmelieter-monnik en componist, leefde omstreeks 1450 en was de leerling van Gafori. Forkel deelt in zijn Muziekgeschiedenis een door hem gecomponeerd tweestemmig *Kyrie* mede.

Goffner (Johann), Duitsch orgelmaker uit de 17e eeuw, leefde te Striegau.

Gold (Leonhard), violist, geb. 1818 te Odessa, ontving zijn muzikale opleiding aan het conservatorium te Weenen en werd violist in het theater-orkest in zijn geboortestad.

Goldbeck (Robert), klavierspeler en componist, geb. 1835 te Potsdam, studeerde te Brunswijk bij Henry Litolff, begaf zich 1851 naar Parijs, 1856 naar Londen, in welke laatste stad zijn operette *The soldier's return* werd opgevoerd; ook verschenen aldaar velen zijner compositiën voor klavier in druk. In 1857 ging hij naar Amerika, vestigde zich te Nieuw-York, later te Boston en Chicago, als componist en muziekonderwijzer en deed veel voor de ontwikkeling der muziek in de nieuwe wereld. Een sedert 1870 verschijnend tijdschrift voor muziek, getiteld: *The musical Independent*, wordt door hem geredigeerd.

Goldberg, orgelvirtuoos uit de 18e eeuw, welken Joh. Seb. Bach den besten en vlijtigsten kunstenaar noemde, dien hij gevormd had. Het jaar van zijn geboorte en dat van zijn dood zijn niet bekend. Hij liet vele compositiën na.

Goldmark (Karl), componist, geb. 18 Mei 1832 te Keszthely in Hongarije, ontving onderricht in het vioolspel van Jansa te Weenen, kwam 1847 op het conservatorium aldaar, ten einde de harmonie te bestudeeren, doch moest, tengevolge van de stormen in de politiek, dat instituut 1848 verlaten en was toen, wat zijn studiën betreft, aan zich zelve overgelaten. Van zijn vele compositiën verdienen bijzondere vermelding: de ouverture *Sakuntala*, de symphonie *Ländliche Hochzeit*, een *Scherzo* voor orkest, een strijkquartet, een concert voor viool, sonates en suites voor piano en viool en een opera: *Die Königin von Saba*, welke 1874 te Weenen is opgevoerd.

Goldschmidt (Adelbert von), componist, geb. 1853 te Weenen, waar hij zijn muzikale opleiding ontving, heeft o. a. een cantate: *Die sieben Todsünden* gecomponeerd, voor welke Robert Hamerling den tekst heeft geschreven.

Goldschmidt (Otto), klavierspeler en componist, geb. 1829 te Hamburg, was een leerling van Mendelssohn en Hauptmann. In 1851 maakte hij met de beroemde zangeres Jenny Lind een kunstreis naar Amerika en trad het volgend jaar met haar in den echt. Hij heeft eenige compositiën vervaardigd, o. a. een oratorium: *Ruth*.

Goldschmidt-Lind, z. LIND.

Goldschmidt (Sigismund), klavierspeler en componist, geb. 1815 te Praag, studeerde onder leiding van Tomaschek, trad voornamelijk te Parijs met succes op, doch trok zich spoedig uit het kunstenaarsleven terug en vestigde zich als koopman te Praag.

Goldwin of **Goldin** (John), Engelsch componist, stierf 1719 als koördirecteur en organist aan de kapel van St. George te Windsor. Van zijn compositiën zijn twee *Anthems* bekend.

Goller (Martin), geb. 1764 te Layen in Tyrol, gest. 1836 als koördirecteur en organist aan de Universiteitskerk te Innsbruck, componeerde kerkmuziek, die door Michael Haydn zeer gunstig beoordeeld werd.

Gollmick (Friedrich Karl), zanger, geb. 27 Sept. 1774 te Berlijn, ontving onderricht van Righini en werd 1797 eerste tenoor aan het theater te Hamburg. Als Tamino bespeelde hij zelf de fluit, als Blondel de viool. Tijdens de regeering van Jérôme Napoléon was hij regisseur der opera te Kassel; vervolgens zong hij te Wurtzburg, Dusseldorp, Keulen en Koblenz en werd eindelijk tooneeldirecteur te Colmar, doch verloor bij deze onderneming zijn geheele vermogen. Hij stierf 2 Juli 1852 te Frankfort a. d. M.

Goilmich (Karl), componist, zoon van den vorige, geb. 19 Maart 1796 te Dessau, ontving onderricht in de compositie van Spindler te Straatsburg en bracht het grootste gedeelte van zijn leven te Frankfort a. d. M. door, waar hij door het geven van onderricht in muziek en talen in zijn onderhoud voorzag. Ook bekleedde hij aldaar de betrekkingen van koördirecteur aan de opera en paukenist aan den stadsschouwburg. Hij was een vruchtbaar componist: het getal zijner werken bedraagt 124. Ook heeft hij twintig operateksten vertaald en nagenoeg evenveel gedicht. Zijn talent als schrijver blijkt voorts uit vele opstellen in muzikale tijdschriften, uit een *Handlexicon der Tonkunst* (Offenbach 1858) en uit eenige brochures.

Goltermann (Georg Eduard), violoncellist en componist, geb. 1825 te Hanover, ontving zijn muzikale opleiding in zijn geboortestad en te Munchen. Van 1850 tot 1852 maakte hij kunstreizen, werd 1852 muziekdirecteur te Wurtzburg en vervolgens kapelmeeester te Frankfort a. d. M. Zijn compositiën bestaan in symphonieën, ouvertures, concerten en andere stukken voor violoncel, liederen enz.

Goltermann (Louis Julius), violoncellist, geb. 1825 te Hamburg, werd 1850 leeraar aan het conservatorium te Praag, 1861 solovioloncellist aan de hofkapel te Stuttgart, in welke stad hij 5 April 1876 overleed. Hij heeft vele compositiën voor zijn instrument geschreven.

Gombert (Jean), Nederlandsch toonkunstenaar, was volgens Baini omstreeks 1460 zanger bij de pauselijke kapel.

Gombert (Nicolaas), Nederlandsch contrapuntist, leerling van Josquin

des Prés, volgde Clemens non papa als kapelmeester van Karel V op en behoorde tot de beste componisten der 16e eeuw. Zijn werken bestaan in talrijke Missen, Motetten, Fuga's en Canzonetta's; zij zagen in de jaren 1550—1564 te Antwerpen en te Leuven het licht.

Gomes (João), Portugeesch toonkunstenaar uit de 17^e eeuw, geb. te Beiros, gest. 1653 te Villaviciosa. Van zijn compositiën zijn vele in manuscript voorhanden in de koninklijke bibliotheek te Lissabon.

Gomez da Silva (Albert Joseph), Portugeesch organist en componist uit de 18^e eeuw, leefde te Lissabon en gaf 1758 aldaar een boek met regelen voor het begeleiden van den zang door instrumenten, in het licht.

Gomis (Joseph Melchior), Fransch componist van Spaansche afkomst, geb. 1793 te Anteniente in de provincie Valencia, schreef vele opera's en was muziekdirecteur in zijn geboortestad, later te Madrid, Londen en Parijs, in welke laatste stad hij 26 Juli 1836 overleed.

Gomolka (Nicolas), geb. omstreeks 1564 te Krakau, gest. 1609, schreef vele compositiën met Poolschen tekst.

Gonet (Valérien), geb. op het einde der 16e eeuw te Arras, was koor-directeur aan de kathedraal in zijn geboortestad, zooals blijkt uit den titel van een door hem gecomponeerd en 1615 gedrukt *Magnificat*.

Gonsalves (João), Portugeesch componist, geb. te Elvas, leefde in de 17e eeuw en was zanger aan de kathedraal te Sevilla.

Gonthier (Rose), geboren Carpentier, zangeres, geb. 1750 te Metz, kwam op twintigjarigen leeftijd aan de opera te Brussel en was vervolgens tot 1778, aan de kapel van Prins Karel van Lotharingen verbonden. In laatstgenoemd jaar kwam zij bij de Comédie Italienne (later de Opéra Comique) te Parijs, waar zij 8 Dec. 1829 overleed.

Gonzales (Antonio), Italiaansch componist, geb. 1764 te Gromo, was organist en muziekonderwijzer te Bergamo en componeerde vele kerkmuziek, alsmede een operette: *Il calandrino*. Hij leefde nog 1814.

Goodban (Thomas), geb. omstreeks 1780 te Canterbury, was een leerling van den organist Samuel Porter en als violist, klavierspeler en schrijver van instructieve werken in Engeland zeer gezien.

Goodgroome (John), Engelsch toonkunstenaar uit de laatste helft der 17^e eeuw, was organist aan de St. Peters-kerk te Cornhill (Londen), later, ten tijde van Karel II en Willem III, koninklijk kapelmeester te Londen.

Goodson (Richard), professor in de muziek aan de universiteit te Oxford en organist aan de Christus-kerk aldaar, stierf 1717. — Zijn zoon, mede Richard geheeten en hem in beide betrekkingen opvolgend, stierf 1740 of 1741.

Goodwin, Engelsch componist uit de 18^e eeuw, schreef vele opera's, van

welke *Harlequin Faustus* en *Mago and Dago*, 1788 in druk verschenen, het meest bekend zijn. Er bestaat van dezen componist ook een cantate, getiteld: *Contemplation*.

Göpel (Joh. Andreas), geb. 1776 te Pferdnigsleben bij Gotha, gest. 1823 als muziekdirecteur te Rostock, was een verdienstelijk klavier- en vioolspeler.

Göpfert (Karl Andreas), geb. 1763 te Rimpfard bij Würzburg, gest. 1818 te Meiningen, clarinetvirtuoos en componist, was directeur van een muziekcorps in laatstgenoemde stad en schreef veel voor militaire muziek.

Göpfert (Karl Gottlieb), vioolvirtuoos, geb. 1733 te Dresden, maakte kunstreizen door Duitschland en werd 1770 concertmeester van de hertogin van Saksen-Weimar. Hij stierf 1798 te Weimar.

Gorezkycki (Gregorius), Poolsch componist uit de 18^e eeuw, leefde te Krakau, waar hij 1794 stierf. Zijn kerkmuziek is in den stijl der klassieke Italiaansche meesters der 16^e en 17^e eeuw geschreven.

Gordigiani (Giovanni), zanger en componist, geb. 1795 te Modena, ontving zijn muzikale opleiding aan het conservatorium te Milaan, werd zangmeester te Florence, vervolgens te Regensburg, en eindelijk professor in den zang aan het conservatorium te Praag. Hij stierf aldaar 1 Maart 1871. Zijn compositiën bestaan hoofdzakelijk in kerkmuziekstukken. — Zijn broeder, Luigi G., geb. 1814 te Florence, componeerde eenige opera's en voorts vele aria's, romances en canzonetta's, die in Frankrijk, Duitschland en Engeland zeer geliefd waren. Hij stierf 1 Mei 1860 te Florence.

Gordon (William), fluitist van Engelsche afkomst, geb. in Zwitserland op het einde der 18^e eeuw, maakte vele kunstreizen en is voornamelijk bekend geworden door zijn verbeteringen van de constructie der fluiten.

Gorgheggio, Ital., gorgeltriller.

Goria (Alexander Edouard), componist van zoogenaamde salonmuziek, geb. 21 Januari 1823 te Parijs, ontving zijn muzikale opleiding aan het conservatoire aldaar en vestigde er zich als muziekonderwijzer. Hij stierf 6 Juli 1860.

Goronczkiewicz (Vincent), Poolsch toonkunstenaar, geb. in den aanvang der 19^e eeuw te Krakau, was, evenals zijn vader, organist aan den Dom aldaar en later aan dien te Warschau. Hij gaf koralen der R. C. kerk in het licht (Warschau 1848).

Goss (John), leeraar in de harmonie aan de koninklijke muziekacademie te Londen en organist aan de St. Pauls-kerk aldaar, geb. 1800 te Fareham, schreef vele werken over de theorie der muziek en componeerde o. a. een *Te Deum* en een cantate voor de begrafenis van Wellington. In 1872 werd hij gepensionneerd.

Gosse (de Maistre), Fransch toonkunstenaar uit den tijd van Hende-

rik II, componeerde motetten, van welke nog eenige voorhanden zijn in de bibliotheek te Parijs.

Gossec (François Joseph), componist, geb. 17 Jan. 1733 te Vergnies in Henegouwen, gest. 16 Febr. 1829 te Parijs, ontving het eerste onderricht in de muziek als koorknaap te Antwerpen, begaf zich 1751 naar Parijs en werd aldaar aangesteld bij het orkest van den pachter-generaal La Popelinière. Na de ontbinding van dat orkest werd hij, op aanbeveling van Rameau, muziekdirecteur van den prins de Conti. In die betrekking componeerde hij zijn eerste quartetten (Parijs 1759) en het beroemde *Requiem* (Parijs 1760), van welk laatste werk Philidor verklaarde, dat hij er gaarne al zijn compositiën voor zou willen geven. Van 1764 tot 1773 schreef hij vele opera's, van welke vooral *Le Pêcheur* groot succes had. Voorts componeerde hij vele stukken voor orkest, die gunstig afstaken bij de mager geïnstrumenteerde stukken zijner tijdgenooten. Van 1773 tot 1777 was hij directeur der concerts spirituels en werd 1784 bestuurder van de door baron Breteuil gestichte École royale de chant, uit welk instituut 1795 op zijn aandrijven het Conservatoire ontstond. Nevens Méhul en Cherubini werd hij directeur en leeraar in de compositie aan dat instituut, een betrekking, die hij tot 1814 waarnam. Tijdens de revolutie was hij ook muziekdirecteur der nationale garde en componeerde als zoodanig veertien patriotische hymnes, onder welke de *Hymne à la divinité* en de *Apothéose de Voltaire* uitmunten. Het Institut de France benoemde hem tot lid en van Napoleon ontving hij het Legioen van Eer. Behalve de hierboven genoemde compositiën heeft hij vervaardigd: 29 symphonieën, 11 opera's, strijkkwartetten, trio's, duetten, kerkmuziek enz.

Gostena (Giovanni Battista), geb. in het midden der 16^e eeuw te Genua, was een Italiaansch componist, van wien vierstemmige Madrigalen 1582 te Venetië verschenen zijn.

Goswin (Anton), in het Latijn genoemd Antonius Gostuinus, Duitsch componist uit de laatste helft der 16^e eeuw, was eerst hofmusicus te Munchen, daarna achtereenvolgens kapelmeester der bisschoppen van Luik, Hildesheim en Freising en eindelijk van den Paltsgraaf Ernst bij Rijn. Van zijn compositiën zijn in de bibliotheek te Munchen gedrukt voorhanden: *Neue teutsche Lieder* (Neurenberg, 1581), *Geistliche Lieder* (1583) en *Madrigale* (1615).

Göthe (Walther von), kleinzoon van den grooten dichter, geb. 1817 te Weimar, ontving onderricht in de muziek van Mendelssohn en Weinlig, later van Karl Löwe. Als componist is hij bekend door de operettes *Das Fischer mädchen* en *Elfriede*; ook schreef hij eenige opstellen in de *Neue Berliner Musikzeitung* (jaarg. 1849). Tegenwoordig leeft hij als kamerheer van den Groothertog in het huis van zijn grootvader te Weimar.

Götting (Heinrich), geestelijke te Clettstädt bij Frankfort a. d. O., gaf 1605 in het licht: *Dr. Luther's Catechismus von Wort zu Wort in vier Stimmen schön und lieblich componirt*, benevens een *Bericht, wie junge Knaben und Mädchen innerhalb zwölf Stunden in Musicam begreifen können*.

Göttle (Johann Melchior), Duitsch componist, van wien in de bibliotheek te Munchen een Mis voorhanden is, was in de laatste helft der 17^e eeuw kapelmeester aan de kathedraal te Augsburg.

Götz (Franz), geb. 1755 te Straschitz in Boheme, gest. in den aanvang der 19^e eeuw, was een talentvol violist en componist en bekleedde de betrekking van kapelmeester van den bisschop van Olmütz. Hij schreef symphonieën, concerten voor viool, sonates en andere compositiën.

Götz (Hermann), componist en organist, geb. 7 December 1840 te Koningsbergen, ontving onderricht in de muziek van Louis Köhler, later van Hans von Bülow en Ulrich. Op drie en twintigjarige leeftijd werd hij organist te Winterthur, later te Zürich. Hij legde zich met ijver op de compositie toe en werd vooral bekend door zijn opera *Die bezähmte Widerspenstige*, die 1874 voor de eerste maal te Mannheim werd opgevoerd, alsmede door een symphonie (in *F-dur*). Een vroegtijdige dood ontrukte hem aan de kunst: hij stierf 3 December 1876 te Hottingen bij Zürich. Onder zijn nagelaten compositiën behoort een opera: *Francesca von Rimini*, van welke de twee eerste bedrijven geheel gereed waren, doch het derde alleen in schets bestond; zij is door den kapelmeester Franck van Mannheim voltooid.

Götze (Franz), leeraar in den zang, geb. 10 Mei 1814 te Neustadt aan de Orla, was eerst violist in de hofkapel te Weimar en als zoodanig een leerling van Spohr, van 1836 tot 1859 echter tenoor aan het hoftheater. Later werd hij leeraar in den zang aan het conservatorium te Leipzig, welke betrekking hij tot 1867 vervulde; doch ook nog na dien tijd hield hij zich bezig met het opkweeken van jonge talenten. Hij heeft een brochure geschreven, getiteld: *Fünfzehn Jahre meiner Lehrthätigkeit* (Leipzig 1868). De Groothertog van Saksen Weimar benoemde hem 1855 tot professor.

Götze (Johann Nicolaus Konrad), geb. 1791 te Weimar, was als violist een leerling van Spohr en ontving onderricht in de compositie van Eberhard Müller te Leipzig. Hij woonde meestal te Weimar en componeerde eenige opera's, ouvertures, stukken voor piano en viool enz. Hij stierf 5 December 1861.

Götze (Karl), Duitsch toonkunstenaar, geb. 1840 te Weimar, was koor-directeur aan de opera aldaar en bracht er zijn opera's *Die Corsen* (1866) en *Gustav Wasa* (1868) ten gehoor. Van 1869—1871 was hij te Berlijn werkzaam en werd in laatstgenoemd jaar benoemd tot kapelmeester aan den stadsschouwburg te Breslau.

Götze (Nicolaus), was tot omstreeks 1740 violist in de hofkapel te Rudolstadt, vestigde zich vervolgens te Augsburg en componeerde o. a. een sonate voor piano en viool.

Goubillet of **Goupillet** (André), Fransch componist, werd 1683 muziekdirecteur aan de koninklijke kapel te Versailles en componeerde motetten en hymnes.

Goudimel (Claude), een der beroemde componisten uit de 16e eeuw, geb. waarschijnlijk 1510 in Franche-Comté, was vermoedelijk een leerling van Josquin des Prés. Omstreeks 1540 stond hij te Rome aan het hoofd eener door hem gestichte muziekschool, uit welke o. a. Palestrina, Nannini, Animuccia en Bettini te voorschijn kwamen. In 1555 had hij te Parijs met Nicolas du Chemin een notendrukkerij. Omstreeks 1562 ging hij over tot den hervormden godsdienst. Daardoor, alsmede door de invoering van wereldlijke liederen in het kerkgezag, haalde hij zich de haat der katholieken op den hals en deze haat moest hij met het leven boeten: hij werd 1572 in den Bartholomaeus-nacht als Hugenoot gedood. — Zijn Motetten, Missen en Psalmen zijn deels in manuscript in de kerkarchieven te Rome bewaard, deels in druk verschenen. Eenige zijner melodieën worden nog heden in de Fransche en Duitsche gereformeerde kerken gezongen. Ook de Lutherse kerk heeft eenige zijner melodieën opgenomen, o. a.: »*Freu' dich sehr, o meine Seele*'' (42^e psalm), »*Herr Gott, dich loben wir*'' (134^e psalm) en »*Wenn wir in höchsten Nöthen sind*'' (140^e psalm).

Goudswaard (David), clarinetist, geb. 13 Mei 1808 te Rotterdam, liet zich op vele concerten hooren en werd benoemd tot lid der *Cercle artistique* van Antwerpen, waar hij 1860 optrad.

Gounod (Charles François), componist, geb. 17 Juni 1818 te Parijs, ontving zijn muzikale opleiding aan het conservatoire aldaar en studeerde later de compositie bij Lesueur en Paer. Nadat hij 1839 met zijn cantate *Fernand* den zoogenaamden *prix de Rome* behaald had, maakte hij de aan dien prijs verbonden reis naar Italië en legde zich in dat land met ijver op de kerkmuziek toe. In 1843 bevond hij zich te Weenen en liet aldaar een door hem in den stijl van Palestrina gecomponeerde Mis uitvoeren. Te Parijs teruggekeerd, werd hij muziekdirecteur van het zendelinggenootschap. Hij dacht er in dien tijd over, zich in den geestelijken stand te begeven en droeg eenigen tijd het priesterkleed. Geruimen tijd hoorde men niets van hem, totdat 1851 in het Engelsche tijdschrift *The Athenaeum* een recensie van eenige door Gounod gecomponeerde en te Londen uitgevoerde werken verscheen. In dat artikel werden de compositiën van den Franschen toonkunstenaar met warmte besproken. In hetzelfde jaar werd zijn opera *Sappho*, tekst van Émile Augier, in de Groote Opera te Parijs opgevoerd. In 1852 componeerde hij

koren voor het treurspel *Ulysse* van Ponsard, dat in het Théâtre Français vertoond werd. Twee jaren later werd zijn opera *La nonne sanglante* in de Groote Opera ten tooneele gebracht; de Opéra Comique vertoonde 1858 zijn *Médecin malgré lui*. Doch grooter naam dan met al deze werken heeft Gounod verkregen met zijn *Faust*, welke opera voor het eerst 19 Maart 1859 in het Théâtre Lyrique opgevoerd en daarna ook in de meeste landen van Europa ten gehoor gebracht werd. Geen zijner vroegere of latere compositiën heeft zooveel succes gehad dan deze. Te Baden-Baden werd 1860 zijn opera *La Colombe*, te Parijs in hetzelfde jaar zijn *Philemon et Baucis* opgevoerd. Voor de Groote Opera schreef hij *La reine de Saba* (1862). Ook dit werk werd in het buitenland ten gehoor gebracht, doch verwierf veel minder bijval dan *Faust*. Beter opgenomen werd *Mireille* (1864). De muziek van het drama *Les deux reines de France* van Legouvé, welke reeds 1865 geschreven was, kon eerst 1872 uitgevoerd worden, daar de censuur van het keizerrijk de vertooning van het stuk verboden had. In de jaren 1865—1867 hield Gounod zich weder uitsluitend met kerkmuziek bezig en schreef in dien tijd o. a. het oratorium *Tobie*. In laatstgenoemd jaar verscheen hij weder in het Théâtre Lyrique met een nieuw werk: *Roméo et Juliette*, dat, behalve te Parijs, ook te Londen, Petersburg en in vele groote steden van Duitschland, opgevoerd werd en bijna evenveel opgang maakte als *Faust*.

Tijdens den Fransch-Duitschen oorlog van 1870 had Gounod zich naar Londen begeven, waar hij een zangvereniging (*Gounod's Choir*) oprichtte, met behulp van welke hij vele concerten gaf. Ter gelegenheid van de opening der tentoonstelling van 1871 vervaardigde hij de cantate *Gallia*, die in Albert-Hall uitgevoerd en met veel bijval ontvangen werd. Ook voltooide hij gedurende zijn verblijf in Engeland de partituren van *Polyeucte* en *Georges Dandin*, welke beide werken tot heden niet ten gehoor zijn gebracht. In 1876 verzocht Carvalho, die toen tot directeur der Opéra Comique benoemd was, hem, een werk voor dat theater te schrijven. Het gevolg van dat verzoek was de opera *Cinq Mars*, welke 5 April 1877 voor het eerst werd opgevoerd.

Van de kerkelijke compositiën van Gounod verdienen, behalve de hierboven genoemde, bijzonder vermeld te worden: *Les Sept paroles du Christ*, een *Requiem*, de *Messe du Sacré-Coeur de Jésus*, de cantate *Super flumina Babylonis* en tal van motetten. Ook heeft hij eenige symphonieën, koren en liederen met en zonder accompagnement gecomponeerd. Zijn *Méditation sur le 1er Prélude de Bach*, voor zang, viool of violoncel, piano en orgel, is zeer populair geworden.

Goussu (Robert), geb. in het midden der 16e eeuw, was kapelmeester van den hertog van Aumale en componist van liederen, motetten en andere gezangen.

Gouvy (Théodore), geb. 2 Juli 1819 te Goffontaine bij Saarbrück, was voor de rechtsgeleerdheid bestemd en ging 1840 naar Parijs, ten einde aan de *École des droits* te studeeren, doch wijdde zich later geheel aan de muziek en maakte, nadat hij bij Elwart een cursus in de harmonie leerde, had doorgemaakt, een reis door Duitschland en Italië. Te Parijs teruggekeerd, gaf hij aldaar 1847 een concert, op hetwelk o. a. een door hem gecomponeerde symphonie en twee ouvertures ten gehoor gebracht werden.

Gouy (Jacques de), Fransch componist uit de eerste helft der 17^e eeuw, schreef vele aria's en *chansons* en bekleedde de betrekking van kanunnik aan de kathedraal te Embrun.

Gowa (Albert), violoncellist, geb. 14 April 1843 te Hamburg, ontving zijn muzikale opleiding hoofdzakelijk van Davidoff en Grützmacher en maakte kunstreizen door Duitschland, Engeland en Denemarken. Van 1867 tot 1868 was hij aan de philharmonische vereeniging te Hamburg verbonden, werd vervolgens solovioloncellist der hofkapel van den vorst van Schaumburg-Lippe en leeft tegenwoordig weder te Hamburg, waar hij voornamelijk als quartetspeler werkzaam is.

Graan (Jan de), vioolvirtuoos, geb. 9 September 1852 te Amsterdam, ontving het eerste onderricht in het vioolspel op vierjarigen leeftijd en liet zich reeds twee jaren later in het publiek hooren. Zijn eerste leermeester was C. Fischer, vervolgens nam hij les van Frans Coenen en werd eindelijk een der beste leerlingen van Joachim. Hij was een der uitstekendste violisten die Nederland heeft opgeleverd en zou vermoedelijk wereldberoemd geworden zijn, indien niet de dood hem reeds op een en twintigjarigen leeftijd had weggerukt. Hij stierf 8 Januari 1874 te 's Gravenhage. Mededeelingen aangaande zijn leven zijn te vinden in de brochure: *Een beroemde knaap, ter herinnering van Jan de Graan*, door J. Kneppelhout (1875).

Grabau (Henriette Eleonore), geb. 29 Maart 1805 te Bremen, gest. 28 November 1852 te Leipzig, was als concertzangeres gunstig bekend.

Grabe, componist, geb. omstreeks 1770 in Beieren, gest. 1806 te Neuenzelle, heeft vele Psalmen, Missen, Hymnes en een *Te Deum* geschreven.

Graben-Hoffmann (Gustav), zangonderwijzer en componist, geb. 7 Maart 1820 te Bnin bij Posen, was eerst cantor te Schubin bij Bromberg en ging 1843 naar Berlijn, waar hij, na eenig onderricht bij Heinrich Stümer genomen te hebben, als concertzanger en liederencomponist optrad. Later voltooide hij zijn studiën in de compositie bij Hauptmann en vestigde zich 1858 als zangonderwijzer te Dresden. In 1870 begaf hij zich naar Berlijn, waar hij een zangvereeniging voor dames oprichtte, doch keerde 1873 weder naar Dresden terug. — Zijn compositiën, hoofdzakelijk uit liederen en gezangen bestaande, omvatten 95 bundels; zijn meest bekend werk is de ballade

500,000 *Teufel*. Ook heeft hij eenige leerboeken geschreven, o. a.: *Die Pflege der Singstimme etc.* (Dresden, 1865); *Das Studium des Gesanges etc.* (Leipzig, 1872) en *Praktische Methode als Grundlage für den Kunstgesang etc.* (Dresden, 1874).

Grabut (Louis), Fransch componist, was kapelmeester van koning Karel II van Engeland en omstreeks 1680 muziekdirecteur aan het Coventgarden-theater te Londen. Van zijn compositiën kent men twee opera's: *Ariadne or the marriage of Bacchus* (1674) en *Albion and Albanis* (1685).

Gracieux, Fr., z. GRAZIOSO.

Gradamente, Ital., trapsgewijze.

Gradazione (con, met) Ital., klimming in kracht en uitdrukking.

Gradehand (Friedrich), componist, geb. 1812 te Brehna in de Pruisische provincie Saksen, ontving zijn muzikale opleiding van den cantor Weinglig te Leipzig, werd later organist aldaar en stierf 1842. Hij heeft goede Motetten en orgelmuziek geschreven.

Gradenigo (Giovanni), Italiaansch componist, leefde in de laatste helft der 16^e eeuw te Venetië en componeerde vijfstemmige madrigalen, die 1574 te Venetië het licht zagen.

Gradenthaler (Hieronymus), organist, leefde te Regensburg in de tweede helft der 17^e eeuw en componeerde kerkmuziek. Een volledige lijst zijner werken, die de zonderlingste titels dragen, vindt men in het *Tonkünstlerlexicon* van Gerber. Er bestaat van hem ook een theoretisch werk, getiteld: *Horologium musicum, oder treu wohlgemeinter Rath, vermittelt dessen in Knabe von 9 bis 10 Jahren den Grund der edlen Musik und Singkunst mit Lust und leichter Mühe kürzlich erlernen kann* (Regensburg, 1676).

Graderole, Ital., aangenaam, liefelijk, bevallig.

Graduale, Lat., beteekent in de eerste plaats een Misgezing tusschen het Epistel en het Evangelie. Oorspronkelijk werd dit gezang *Responsum* of *Cantus responsorius* of *Psalmus responsorius* genoemd, daar de voorzanger (Cantor) het aanstemde en het koor respondeerde. Over de afkomst van het woord *Graduale* is men het niet eens; de meesten leiden het af van de verhooging (*gradus*), op welke de voorzanger stond. Volgens de *Divinorum officiorum explicatio* van Joh. Beletth (12^e eeuw), stond de cantor op gewone dagen op de trappen van het altaar, op hooge feestdagen echter op de verhooging (*ambon*). Later bericht Durandus, dat het *graduale* op gewone dagen voor de trappen van het altaar, op feestdagen op de trappen daarvan gezongen wordt. — Wie het graduaalgezing ingevoerd heeft, is niet bekend. Durandus schrijft, dat de H.H. Gregorius, Ambrosius en Gelasius gradualen vervaardigd en het zingen daarvan bevolen hebben. In Afrika was ten tijde van Augustinus een geheele Psalm gebruikelijk; ook te Rome schijnt men

nog in de 5^e eeuw een geheelen psalm gezongen te hebben. Tusschen dien tijd en het einde der 6^e eeuw verkreeg het graduaalgezag zijn tegenwoordigen vorm. — In de tweede plaats verstaat men onder *Graduale* het boek, waarin de gezangen, welke het koor gedurende de Mis te zingen heeft, opgeteekend zijn.

Graebener (Johann Heinrich), orgelmaker, gest. 1777 te Dresden, was een zoon van Joh. Christoph G., mede een orgelmaker te Dresden op het einde der 17^e eeuw. Ook zijn zonen, Johann Gottfried en Wilhelm zijn als vervaardigers van orgels en vleugels bekend.

Graedener (Karl G. P.), componist, geb. 1812, was langen tijd te Hamburg als muziekdirecteur en onderwijzer werkzaam, totdat hij 1862 naar Weenen beroepen werd als leeraar in den zang aan het conservatorium aldaar. Hij bleef in die betrekking werkzaam tot 1865 en ging toen naar Hamburg terug, waar hij aan de zangschool van Stockhausen leeraar in de harmonie werd. In het jaar 1867 richtte hij met den muziekdirecteur F. W. Grund de Hamburgsche toonkunstenaarsvereeniging op. Zijn compositiën, ongeveer vijftig in getal, bestaan in strijkquartetten, ouvertures, symphonieën, klavierstukken en liederen. Ook heeft hij eenige verhandelingen geschreven, als: *Bach und die Hamburger Bachgesellschaft, ein Beitrag zur Kunstkritik* (Hamburg 1856) en *Rede, gehalten zur hundertjährigen Geburtstagsfeier Ludwig v. Beethoven's* (Hamburg, 1871).

Gräef (Johann), orgelmaker, leefde in de eerste helft der 17^e eeuw te Lobenstein en vervaardigde o. a. het groote orgel aldaar.

Gräen (Henri Libert), geb. in de eerste jaren der 17^e eeuw, componeerde Motetten en Psalmen, die 1634 te Antwerpen het licht zagen.

Graever (Madeleine), klavierspeelster, geb. 1830 te Amsterdam, ontving haar muzikale opleiding van David Koning en Bertelman, later van Moscheles en Litolff. Zij trad 1852 te Amsterdam voor het eerst in het openbaar op en maakte daarna kunstreizen door Frankrijk, Engeland en Noord-Amerika. Zij is te Nieuw-York gevestigd als muziekonderwijzeres.

Gräf (Maria Magdalena), klavier- en harpspeelster, geb. 1754 te Mainz, maakte reeds op tienjarigen leeftijd grooten opgang door haar improvisatiën op beide instrumenten.

Graff of **Graf** (Conrad), klavierfabrikant, geb. 1782 te Riedlingen in Wurtemberg, gest. 1851 te Weenen. Zijn instrumenten behoorden tot de beste van zijn tijd.

Graf (Johann), violist, geb. op het einde der 17^e eeuw te Neurenberg, gest. 1745 als kapelmeester te Rudolstadt, schreef o. a. sonates voor viool en strijkquartetten.

Graf (Christian Ernst), zoon van den vorige, geb. 1723 te Rudolstadt,

volgde zijn vader op, doch werd 1762 naar 's Gravenhage beroepen als directeur der kapel van stadhouder Willem V. Onder zijn compositiën bevinden zich een *Duo économique pour un violon à deux mains et deux archets* (Hummel, Berlijn); *Sei Quintetti, composti e dedicati a sua Altezza Reale Madama la Principessa d'Orangia e di Nassoria*; een oratorium, dat 1802 in de Luthersche kerk te 's Hage uitgevoerd werd en voorts vele symphonieën, ouvertures, sonates enz. Ook schreef hij een theoretisch werk: *Proeve over de natuur der harmonie*. Hij stierf vermoedelijk 1802 te 's Hage.

Graf (Friedrich Hermann), broeder van den vorige, geb. 1727 te Rudolstadt, gest. 1795 te Augsburg, was componist, paukenist en fluitist. Hij componeerde een opera, eenige oratoria en cantates en werd door de universiteit van Oxford tot doctor in de muziek benoemd.

Graff (Karl), violist en componist, geb. 20 Mei 1833 te Also-Eor in Hongarije, ontving zijn muzikale opleiding aan het conservatorium te Weenen. In 1854 maakte hij een groote kunstreis door Hongarije, Oostenrijk, de Donauvorstendommen en een gedeelte van Turkije. Vervolgens reisde hij met *Vieux temps*, dien hij te Parijs ontmoet had, en werd 1858 door Spohr als eerste violist aan het hoftheater te Kassel aangesteld. Om redenen van gezondheid nam hij 1863 zijn ontslag en vestigde zich te Marseille, waar hij tot 1870 bleef en zich hoofdzakelijk met het muziekonderwijs bezighield. In laatstgenoemd jaar begaf hij zich naar Mentona. Zijn compositiën bestaan in stukken voor viool, Motetten, Missen, enz.; ook schreef hij een operette: *Der Hercules*, welke te Kassel opgevoerd werd.

Graffigna (Achille), componist, geb. 1817 in Lombardije, was operadirecteur te Odessa, waar hij vele zijner opera's liet opvoeren. In 1872 kwam hij met een Italiaansch operagezelschap te Parijs en werd 1875 orkest-directeur aan het Goldoni-theater te Florence.

Gragani (Antonio), Italiaansch violenmaker, leefde in de eerste helft der 18^e eeuw. Op de tentoonstelling in het Kensington-Museum te Londen (1872) was een vijfsnarige viool van hem, met het jaartal 1741, te zien.

Gragani (Filippo), gitaarspeler en componist, geb. 1767 te Livorno, gest. na 1812, heeft vele stukken, zoowel voor gitaar als voor andere instrumenten vervaardigd.

Grahl (Andreas Traugott), zanger, geb. omstreeks 1745 te Dresden, gaf 1779 te Leipzig eenige door hem gecomponeerde *Oden und Lieder* in het licht.

Graichen (Johann Jacob), orgelmaker, leerling van Trost, vervaardigde o. a. het orgel te Lichtenberg.

Graichen (Abraham), pianoforte-fabrikant, geb. 1826 in Altenburg, is bekend wegens zijn soliede klavieren. Hij woont te Erfurt en is hofleverancier van den hertog van Saksen-Meiningen.

Grammatica der muziek, leerboek der toonzetkunst, bevattende de regels van het notenstelsel en notenschrift, van de harmoniek, melodiek, rhythmiek en metriek en van de instrumentatie.

Grammatisch accent, z. ACCENT.

Grams (Anton), contrabassist, geb. 1752 te Markersdorf in Boheme, was lid van het orkest der hofopera te Weenen en stierf aldaar 1823.

Gran, Ital., groot; gran tamburo, groote trom.

Granara (Anton), Italiaansch componist, geb. 1809 te Genua, liet te Milaan en Venetië verscheidene zijner opera's opvoeren.

Grancini (Michel Angelo), componist uit de 16^e eeuw, was kapelmeester en organist aan den Dom te Milaan en componeerde Madrigalen en Missen.

Grancino of **Granzino**, violenmakersfamilie te Milaan. Het oudste familielid, Giovanni G., werkte van 1615 tot 1632. Een afstammeling van hem is Paolo G., die in de tweede helft der 17^e eeuw leefde en een leerling van Amati was. Zonen van Paolo waren Giovanni en Giovanni Battista G., die huns vaders fabriek van 1690 tot 1710 voortzetten. Een zoon van Giovanni was Francesco G., die 1746 te Milaan een violenfabriek had.

Grand, Fr.; GRAN en GRANDE, Ital.; groot. Grand jeu, volle werk in het orgel.

Grand pianoforte, Fr., een 1818 te Londen uitgevonden klavierinstrument met slechts één snaar van staal voor elken toon.

Grandi (Alessandro), componist uit de 17e eeuw, geboortig uit Sicilië, was kapelmeester te Rimini, later, 1640, aan de kerk Santa Maria maggiore te Bergamo. Talrijke werken van hem, als Missen, Motetten, Psalmen, Cantates en Aria's, zagen in de jaren 1610—1640 het licht.

Grandi (Vincenzo), geb. 1605 te Monte Albotto, was zanger in de pauselijke kapel en componeerde achtstemmige Antiphonen en Psalmen.

Grandioso, Ital., prachtig.

Grandval (Nicolas Ragot de), Fransch toonkunstenaar, geb. 1676 te Parijs, aldaar gest. 1753 als organist, componeerde o. a. een bundel cantates (Parijs 1728) en schreef een *Essai sur le bon goût en musique* (Parijs 1732).

Granier (Louis), violist, geb. 1740 te Toulouse, aldaar gest. 1800, bekleedde verschillende betrekkingen en was ten slotte violist aan de Groote Opera te Parijs. Hij componeerde balletten, sonates en andere stukken voor viool.

Granjon (Robert), Fransch componist uit de 16^e eeuw, componeerde een Passie-muziek naar woorden der vier Evangelisten (1586).

Granzin (Louis), omstreeks 1810 te Halle aan de Saale geb., studeerde harmonie en compositie onder Niemeyer en werd 1840 organist te Dantzig.

Zijn compositiën bestaan o. a. in een oratorium: *Tobias*, een *Te Deum* en een zesstemmig *Crucifixus* met orgelbegeleiding.

Graphäus (Hieronymus), Duitsch muziekdrukker, geb. te Neurenberg, aldaar gest. 1556, gaf o. a. een verzameling: *Missa tredecim quatuor vocum* in het licht.

Grapp, Duitsch orgelmaker uit de 17e eeuw, leefde te Anspach en vervaardigde 1694 een orgel voor die plaats.

Gras (Julie Aimée Josèphe **Dorus**), zangeres, geb. 7 Sept. 1804 te Valenciennes, heette eigenlijk van Steenkiste. Dorus was de naam harer moeder. Zij ontving haar muzikale opleiding aan het conservatoire te Parijs. Paer verschafte haar den titel van koninklijk kamerzangeres. In 1825 maakte zij een kunstreis naar België en werd als eerste zangeres aan den Munt-schouwburg te Brussel verbonden. Tengevolge van de onlusten van 1830 verliet zij België en trad hetzelfde jaar voor de eerste maal in de Groote Opera te Parijs op. Van dien tijd dateeren de groote triomfen, die zij als zangeres, zoowel te Parijs als in de provinciën en in het buitenland, voornamelijk te Londen, behaalde. Zij huwde 1833 met Victor Gras, violist aan de Groote Opera, geb. 1800, gest. 1876. Na 1851 is Mevr. Dorus-Gras niet meer in het openbaar opgetreden.

Grasse (Balthasar), Duitsch orgelmaker, leefde in den aanvang der 17^e eeuw.

Grasset (Jean Jacques), violist en orkestdirecteur aan de Italiaansche Opera en leeraar aan het conservatoire te Parijs, aldaar geb. omstreeks 1769 en gest. 1839. Hij heeft eenige concerten en duetten voor viool in het licht gegeven.

Grassi (Francesco), leefde op het einde der 17^e en in den aanvang der 18^e eeuw als kapelmeeester te Rome en componeerde kerkgezangen van vier tot acht stemmen.

Grassi (Luigi), zanger, geb. te Rome, kwam 1766 in Duitschland en werd 1768 aan de koninklijke opera te Berlijn geëngageerd. Toen zijn stem begon te verminderen, verleende koning Frederik Willem II van Pruisen hem een pensioen van 500 daalders. Hij vertrok 1788 naar Pisa, waar hij 1807 overleed.

Grassine (Francesco Maria), Italiaansch componist uit de 17^e eeuw, van wiens compositiën nog eenige twee- tot vijfstemmige motetten overgebleven zijn.

Grassini (Giuseppa), zangeres, geb. 1778 te Varese in Lombardije, liet zich reeds 1794 in het Scala-theater te Milaan hooren. Zij had een prachtige altstem. Napoleon riep haar 1800 naar Parijs, waar zij o. a. op het nationale feest op het Champ de Mars zong. Vervolgens reisde zij naar

Duitschland en was van 1802 tot 1804 aan de Italiaansche opera te Londen verbonden met een inkomen van 3000 pond sterling. In laatstgenoemd jaar kwam zij, op verzoek van Napoleon, weder te Parijs, waar zij tot 1817 bleef en keerde toen naar haar vaderland terug. Zij stierf 1850 te Milaan.

Grassoni (Giovanni), componist en leeraar in den zang, geb. 1819 te Ancona, schreef o. a. een opera: *Matilde di Valdelmo*.

Grast (Franz), Zwitsersch componist, gest. 1871 te Genève, schreef cantates voor de voornaamste nationale feesten in zijn vaderland, alsmede een leerboek: *De l'harmonie moderne et de son union avec la mélodie* (Parijs, Richault).

Graul (Marcus Heinrich), violoncellist, geb. te Eisenach, was van 1742 tot 1798 kamermusicus van den koning van Pruisen. Hij schreef eenige compositiën voor zijn instrument.

Graun (Karl Heinrich), geb. 7 Mei 1701 te Wahrenbrück in Saksen, toonde reeds in zijn vroegste jeugd grooten aanleg voor de muziek en ontving onderricht in die kunst van den Cantor Grundig en van Christian Petzold te Dresden. Later zette hij zijn studiën voort bij Joh. Christoph Schmidt en was in de gelegenheid, verscheidene opera's van Lotti, onder leiding van den componist, door voortreffelijke zangers te hooren uitvoeren. Reeds op achttienjarigen leeftijd had hij zeer veel gecomponeerd. Daar hij een schoone stem had, was hij reeds vroeg als koorknaap werkzaam geweest en werd 1725 als tenoor aan de opera te Brunswijk verbonden. De aria's in de opera *Henricus auceps* van Schürmann, die hij aldaar bij zijn optreden te zingen had, bevielen hem niet; hij werkte ze om en verwierf met zijn compositie zoo grooten bijval, dat hem de vervaardiging eener nieuwe opera werd opgedragen. Dit werk, *Pollidoro*, werd 1726 opgevoerd en was aanleiding, dat hij tot vicekapelmeester te Brunswijk werd benoemd. In die betrekking componeerde hij vele opera's, die zijn roem over geheel Duitschland verbreidden. In 1735 werd hij zanger in de kapel van Frederik den Groote, die toen nog als kroonprins te Rheinsberg leefde. De kroonprins dichtte vele cantates, die in het Italiaansch vertaald en door Graun gecomponeerd en gezongen werden. Bij gelegenheid van het overlijden van koning Frederik Wilhelm I (1840) vervaardigde G. de treurmuziek, die voor een zijner beste werken gehouden wordt. Frederik de Groote zond hem naar Italië, ten einde een uitstekend operagezelschap voor Berlijn bijeen te brengen, van welk gezelschap hij directeur werd met een inkomen van 2000 daalders. Hij en Hasse hadden bijna alle opera's gecomponeerd, die in dien tijd te Berlijn opgevoerd werden. Ook schreef hij ter gelegenheid der overwinning bij Praag (1756) een *Te Deum*, hetwelk groot succes had en ook na het einde van den zevenjarigen oorlog (1763) te Charlottenburg uitgeoerd werd. Het voornaamste werk van

Graun is echter het oratorium *Der Tod Jesu*, tekst van Rammeler, hetwelk 26 Maart 1755 voor de eerste maal ten gehoor werd gebracht en nog in onze dagen dikwijls uitgevoerd wordt. — Graun stierf 8 Augustus 1759 te Berlijn. Op de achterzijde van het door Rauch vervaardigde standbeeld van Frederik den Grooten is hij, met den dirigeerstok in de hand, afgebeeld.

Graun (Johann Gottlieb), violist en componist, broeder van den vorige, geb. 1698 te Wahrenbrück, werd concertmeester der kapel van Frederik den Grooten en stierf als zoodanig 27 October 1771 te Berlijn. Hij componeerde vele symphonieën, ouvertures, vioolconcerten en trio's voor verschillende instrumenten, ook eenige kerkmuziek.

Graupner (Christoph), componist, geb. 1683 te Kirchberg in Saksen, gest. 1760 als hofkapelmeester te Darmstadt, schreef vele goede opera's en kamermuziekstukken.

Grave, Ital., zwaar, gewichtig, ernstig, langzaam.

Grave (Johan Jacob), geb. omstreeks 1670, was 1732 organist aan de Nieuwe Kerk te Amsterdam.

Gravecymbalum, Lat., letterlijk: zwaar klavier, oudtijds de benaming voor vleugelklavier.

Graves claves, Lat., eertijds de benaming van den toonomvang van groot *A* tot klein *g*.

Gravis (*Accentus*), Lat., z. ACCENTUS ECCLESIASTICI.

Gravissimus locus, Lat., noemden de oude schrijvers den toon *F*, als laagsten toon van het toenmalig systeem.

Gravità (*con*, *met*), Ital., ernst, deftigheid, waardigheid.

Graviand of **Graverand** (Nicolas), violist, geb. 1770 te Caen, was een leerling van Baillot en in zijn geboortestad als concertmeester, later als orkestdirecteur, werkzaam. Hij heeft stukken voor viool gecomponeerd.

Grawe (David Heinrich), zanger, geb. 1758 te Dresden, was aan het hoftheater van Weimar verbonden en werd door hertogin Amalia naar Italië gezonden, ten einde zijn studiën bij Aprile te voltooien. Hij stierf echter reeds 1790 te Napels.

Graziani (Bonifazio), componist, geb. 1609 te Marino in den Kerkelijken Staat, was kapelmeester aan de Jezüeten-kerk aldaar. Hij schreef o. a. Motetten voor 2, 3, 4, 5 en 6 stemmen, welke 1652 te Antwerpen in druk verschenen.

Grazioli (Domenico), componist, volgde omstreeks 1766 Ferdinando Bertoni op als organist aan de St. Marcus-kerk te Venetië.

Grazioli (Giovanni Battista), zoon van den vorige en evenals deze organist aan de St. Marcus-kerk, werd geb. 1770 te Venetië en stierf 1820. Hij heeft opera's en stukken voor klavier gecomponeerd.

Grazioso, Ital., bevallig, liefelijk, sierlijk. Als tempo-aanduiding komt het gewoonlijk met *Andante* of *Andantino* overeen.

Greating (Thomas), Engelsch toonkunstenaar uit de tweede helft der 17^e eeuw, was vermoedelijk lid der koninklijke kapel te Londen en schreef een boekje, getiteld: *The pleasant companion or new lessons and instruction for the flageolet* (Londen 1675).

Greber (Giacomo), Duitscher van geboorte, ging omstreeks 1703 naar Londen, waar hij eenige zijner opera's, o. a. *The loves of Ergasto*, ten gehoor bracht.

Greca (Antonio Ia), geb. 1631 te Palermo, aldaar gest. 8 Mei 1668, componeerde vele motetten. Hij droeg den bijnaam Fardiola, naar zijn leermeester Filippo Fardiola.

Greef (Wilhelm), geb. 18 Oct. 1809 te Kettwich a. d. Ruhr, deed veel voor de ontwikkeling van het volksgezag en gaf, in vereeniging met Ludwig Erk, bundels volksliederen in druk.

Green (James), Engelsch componist, was omstreeks 1710 organist te Hull en heeft vele Psalmen en *Anthems* vervaardigd.

Green (Samuel), orgelmaker uit de 18^e eeuw, stierf 1706 te Isleworth. Hij vervaardigde o. a. het orgel in de St. George-kapel te Windsor.

Greene (Maurice), geb. op het einde der 17^e eeuw te Londen, aldaar gest. 1755, was organist aan verscheiden kerken in zijn geboortestad, doctor in de muziek en, na den dood van Croft, directeur der koninklijke kapel. Hij was een tijd lang zeer bevriend met Händel, doch beloonde diens vriendschap met den grootsten ondank. Burney noemt zijn geestelijke compositiën te wereldsch, zijn wereldsche te geestelijk.

Greeplank, Ned.; GRIFFBRETT, Hoogd.; MANCHE, Fr.; MANICO, Ital.; de toets, het plankje op den hals der strijkinstrumenten, op hetwelk de snaren liggen en met de vingers der linkerhand nedergedrukt worden.

Gregoriaansch gezag, Lat.: CANTUS GREGORIANUS, CANTUS PLANUS, CANTUS CHORALIS, CANTUS ROMANUS, CANTUS VETUS. Aldus noemt men het sedert Gregorius den Grooten bij den Christelijken godsdienst gebruikte koraalgezag, uit hetwelk de geheel Christelijke toonkunst zich ontwikkelde.

De eerste Christelijke gezagen waren vermoedelijk Grieksche en Hebreuwsche hymnes. Onder de kerkvaderen, die als componisten bekend zijn, wordt de bisschop Nepas van Egypte (omstreeks 250) het eerst genoemd. Intuschen kon het Christelijk kerkgezag gedurende de eerste eeuwen onzer tijdrekening slechts geringe vorderingen maken, uit hoofde der vervolgingen, waardoor de Christenen gedwongen werden, hun godsdienst oefeningen in het geheim en in stilte te vieren; maar toen keizer Constantijn (325) den Christelijken eeredienst tot godsdienst van den staat had verheven en de kerkmuziek

zich in het openbaar mocht doen hooren, begon zij aanzienlijke vorderingen te maken. Ambrosius (z. dezen) bracht haar omstreeks 400 uit het Oostersche naar het Westersche rijk over en stichtte te Milaan, alwaar hij tot bisschop verkozen was, een zangschool.

Na Ambrosius verwierf paus Gregorius de Groote (z. dezen) bijzondere verdienste aangaande het kerkgezag. Hij vervaardigde eigenhandig het *Antiphonarium centum*, een verzameling Antiphonieën, oorspronkelijke Latijnsche of uit het Hebreeuwsch in het Latijn overgebrachte hymnes en godsdienstige liederen, gecomponeerd door de kerkvaderen. Dit *Antiphonarium* benevens het door hem verzamelde *Graduale* en de door hem uitgebreide en geregelde *Liturgia*, zijn thans nog, behoudens veranderingen en verbeteringen die er van tijd tot tijd in aangebracht zijn, onder de benaming van *Gregoriaansch Kerkgezag* in de R. C. Kerk in gebruik. Van de rijke rhythmiek der Grieken was in dat gezang geen sprake, al waren ook de noten niet alle van gelijken duur; doch er werd vaak meer dan één toon op een lettergreep gezongen, hetgeen bij de Grieken niet mocht geschieden. Door Gregorius zelf werd een aanhangsel van zang zonder woorden, een soort van cadans, achter elk vers eener hymne gevoegd, hetwelk men *Neuma* (z. dit) noemde.

De melodieën der psalmen bestonden uit figuren, die den omvang van vijf tonen niet overschreden; die der hymnes bewogen zich echter in den omvang eener octaaf. Van de toonwijzen, die in de octaaf van *D* tot *d* gingen, zeiden men, dat zij in den *tonus primus*, van *E* tot *e*, in den *tonus secundus*, van *F* tot *f*, in den *tonus tertius*, en van *G* tot *g*, in den *tonus quartus* stonden. Deze vier toonsoorten, de *authentische* genaamd, waren tijdens Ambrosius in gebruik. Bij de vier *authentische* toonsoorten voegde Gregorius vier andere, die hij *plagalische*, afgeleide, noemde. (Zie voor het overige de artikelen KERKTOONSOORTEN EN KERKMUZIEK.)

Gregorius I, bijgenaamd de Groote, een der meest beroemde pausen, geb. omstreeks 540 te Rome, waar zijn vader Gordianus senator was, wijdde zich aan de rechtsgeleerdheid en werd 570 praetor te Rome. Na zijns vaders dood verkocht hij al zijn goederen en besteedde het geld aan werken van vroomheid en barmhartigheid. Hij richtte in Sicilië zes kloosters, een zevende in zijn huis te Rome, op; in dit laatste werd hij zelf als monnik opgenomen. Door paus Benedictus werd hij 577 tot diaken der zeven hoofdkerken van Rome, door Pelagius II tot gezant te Konstantinopel benoemd. Bij zijn terugkomst in zijn klooster verkozen de monniken hem tot hun abt en na den dood van Pelagius (590) werd hij met algemeene stemmen door geestelijkheid, senaat en volk tot paus benoemd en stierf 604 algemeen geacht. Op muzikaal gebied heeft hij zijn naam onsterfelijk gemaakt door de regeling van het naar hem genoemde kerkgezag (z. het vorige artikel). Ook richtte

hij zangscholen op, stelde zangmeesters aan en hielp zelf bij het onderwijs. Aangaande de verbeteringen, die hij in het kerkgezag aanbracht, raadplegen de artikelen GREGORIAANSCH GEZANG, KERKTOONSOORTEN, KERKMUZIEK, NEUMA en NOTENSCHRIFT.

Greiner (Joh. Karl), klaviermaker, geb. 1743 te Wetzlar, aldaar gest. 1798, vervaardigde o. a. een pianoforte, die met een Bogenklavier (z. dit) verbonden was.

Greiner (Joh. Martial), geb. 1724 te Constanz, gest. 1792 als hofmuziekdirecteur te Kirchberg, behoorde tot de beste violisten van zijn tijd.

Greiner (Joh. Theodor), Duitsch componist, van wien omstreeks 1782 eenige klaviertrio's gunstig bekend waren. In Amsterdam zagen 1784 twaalf door hem gecomponeerde symphonieën en zes fluitduetten het licht.

Greininger (Augustin), Duitsch componist uit de 17^e eeuw, componeerde o. a. *Cantiones sacrae a 1, 2 e 3 voci*, die 1681 te Augsburg in druk verschenen.

Greith (Karl), componist, geb. 21 Febr. 1828 te Aarau in Zwitserland, was afwisselend te St. Gallen en te Frankfort a. d. M. als muziekdirecteur en onderwijzer werkzaam. Sedert 1862 leeft hij stil te Munchen. Zijn compositiën bestaan hoofdzakelijk uit kerkmuziek, o. a. een oratorium: *Der heilige Gallus*, een *Requiem*, 12 Missen met en zonder instrumentaalbegeleiding enz.; ook schreef hij drie zangspelen en vele liederen.

Grell, Hóogd., scherp, schel.

Grell (Eduard August), geb. 6 Nov. 1800 te Berlijn, is als componist voornamelijk bekend geworden door zijn kerkmuziek *a capella*, o. a. door een zestienstemmige Mis, die 1860 voor de eerste maal door de Singakademie, van welke hij sedert 1858 directeur was, uitgevoerd werd. In laatstgenoemd jaar werd hij tot professor in de muziek benoemd en verkreeg 1864 de ridderorde *pour le mérite*.

Gren (Jonas), Zweedsch orgelmaker, geb. 1715 te Stiernsund, gest. 1765 te Stockholm.

Grenier (Gabriel), harpspeler, leefde in de laatste helft der vorige eeuw te Parijs en schreef romances en sonates voor harp.

Grenser (Karl August), instrumentenmaker, geb. 1720 in Thuringen, gest. in den aanvang der 19^e eeuw te Dresden.

Grenser (Johann Heinrich Wilhelm), neef en leerling van den vorige, geb. 1764 te Lipprechtsroda in Thuringen, gest. 12 Dec. 1813 te Dresden, vond 1793 een nieuw instrument, de clarinetbas (niet te verwisselen met de basclarinet), uit.

Grenser (Karl August), zoon van den bovengenoemden Karl August G., geb. 1794 te Dresden, was een uitstekend fluitist en werd 1843 leeraar aan het conservatorium te Leipzig.

Gresnick (Antoine Frédéric), componist, geb. 1752 te Luik, gest. 1799 te Parijs, componeerde vele opera's, die destijds in Frankrijk en Engeland zeer geliefd waren.

Grétry (André Ernest Modeste), geb. 11 Februari 1741 te Luik, waar zijn vader violist was, ontving het eerste onderricht in de muziek van Leclerc en Ranekin. In 1759 begaf hij zich op kosten van het Domkapittel zijner geboortestad naar Italië, waar hij gedurende vijf jaren de leerling van Casali was. Een door hem gecomponeerd intermezzo: *Le vendemiatrice*, vond te Rome grooten bijval, hetgeen hem noopte, nog eenigen tijd in die stad te blijven. Omstreeks 1766 vormde hij het besluit, naar Parijs te gaan. Hij vertrok 1 Januari 1767 uit Rome, doch vertoefde nog eenigen tijd te Genève, ten einde door het geven van muziekonderricht de middelen te verkrijgen, om te Parijs te kunnen leven. Hij componeerde aldaar de opera *Isabelle et Gertrude*, tekst van Favart, welk werk met grooten bijval vertoond werd. Te Parijs had hij twee jaren lang met de grootste moeilijkheden te kampen. Slechts van een weinig bekenden dichter was het hem mogelijk een tekst: *Le mariage des Samnites*, te verkrijgen; doch geen tooneeldirecteur verklaarde zich bereid, deze opera op te voeren. Door middel van den Zweedschen gezant, die partij voor hem trok, verkreeg hij van Marmontel den tekst voor een nieuwe opera, getiteld: *Le Huron*, welk libretto hij binnen zes weken componeerde. *Le Huron* werd 1769 onder daverenden bijval te Parijs opgevoerd. Het quartet: *Où peut-on être mieux qu'au sein de sa famille* werd spoedig populair. Niet minder succes hadden zijn volgende opera's: *Lucile* en *Le tableau parlant*. Grétry's roem was gevestigd en de voornaamste dichters, o. a. Voltaire, boden hem teksten ter compositie aan. Van 1770 tot 1775 componeerde hij de volgende werken: *Les deux avarés*, *L'amitié à l'épreuve*, *Zémire et Azor*, *L'ami de la maison*, *Le Magnifique*, *La rosière de Salency* en *La fausse magie*, die allen een gunstig onthaal bij het publiek vonden. Minder gelukkig was hij op het gebied der opera seria: zoowel *Céphale et Procris* en *Andromaque*, als *Aspasie en Denis le tyran*, hadden weinig succes. Daarentegen werd de roem van den componist nog grooter door de opera's: *La caravane du Caire*, *Panurge*, *Anacréon chez Polycrate*, *Raoul*, *Barbe bleue* en *Richard coeur de lion*. In zijn *Pierre le Grand*, *Lisbeth*, *Guillaume Tell* en *Elisa* trachtte hij zich in de richting van Méhul en Cherubini te bewegen, doch zonder succes; zelfs brachten de werken dier beide mannen er veel toe bij, dat zijn roem begon te tanen. Doch de zanger Elleviou wist door wederopvoeringen van *Richard Coeur de lion*, *Le tableau parlant*, *L'ami de la maison* en *Zémire et Azor*, Grétry weder tot gunsteling van het publiek te maken.

Tengevolge van de revolutie had Grétry zijn vermogen verloren; doch de

regeering trachtte hem zooveel mogelijk dat verlies te vergoeden, door hem tot mededirecteur van het conservatoire te Parijs te benoemen. Ook werd hij lid der Académie en ridder van het Legioen van Eer. Van zijn vijftig opera's zijn vier en dertig in druk verschenen. Ook als schrijver is Grétry bekend geworden, en wel door de volgende werken: *Mémoires ou essai sur la musique* (Parijs 1789); *Méthode simple pour apprendre à préluder* (Parijs 1802) en *Réflexions d'un solitaire*. Laatstgenoemd werk is in manuscript gebleven.

Grétry stierf 24 September 1813 te Ermonville in de door hem aangekochte hermitage van Rousseau.

Griebel (Heinrich), hoboïst, geb. 1769 te Berlijn, aldaar gest. 1841, was tot 1832 koninklijk Pruisisch kamermusicus.

Griebel (Julius), broeder van den vorige, geb. 1809, was van 1827 tot 1872 violoncellist in de koninklijke kapel te Berlijn.

Griebel (Ferdinand), violist, broeder van den vorige, geb. 1818 te Berlijn, was een leerling van de Bériot, maakte vele kunstreizen en ging 1842 naar Nieuw-York, waar hij 1847 stierf.

Grieg (Edvard), componist, geb. 15 Juni 1843 te Bergen in Noorwegen, toonde reeds op jeugdigen leeftijd grooten aanleg voor de muziek. Omstreeks 1858 begaf hij zich naar Leipzig en bleef tot 1862 aan het conservatorium aldaar. Een ziekte noodzaakte hem, in genoemd jaar naar zijn vaderland terug te keeren. In 1863 bezocht hij te Kopenhagen Niels Gade, wiens raadgevingen van grooten invloed op zijn compositiën waren, en vestigde zich 1867 te Christiania, waar hij een muziekgezelschap oprichtte, van hetwelk hij nog heden directeur is. Zijn compositiën bestaan o. a. in een concert voor piano met orkestbegeleiding, twee duo-sonates, een klaviersonate, stukken voor twee en vier handen en liederen.

Grieksche muziek. Met Aristoxenos (z. dezen) kan men de Grieksche muziek, evenals elke andere, in theoretische en praktische verdeelen. De eerste omvat de harmoniek, rhytmiek en metriek, de laatste de uitvoering der verschillende muzieksoorten (organiek), de kunst van de Kithara en Aulos (Kitharistiek, Aulestiek), zoowel alleen als tot begeleiding van den zang, de zangkunst (odiek), de orchestrische en mimische voorstelling en de chorische en dramatische muziek (hypokritiek).

De Grieken verdeelden de toonverhoudingen in Symphonie en Diaphonie (niet hetzelfde als consonant en dissonant). Onder de eerste soort verstonden zij die intervallen (accoorden), in welke beide tonen een geheele verbinding, als het ware een eenigen toon, vormen, namelijk: de octaaf (diapason), de quint (diapente) en de quart (diatessarōn), welke op de eenvoudigste verhoudingen, 1: 2, 2: 3, 3: 4, berusten. Onder diaphonie daarentegen verstonden zij alle overige toonverhoudingen of intervallen, bij

welke de beide tonen zich bepaald en scherp van elkaar afscheiden; daartoe behoorden ook de terts en de sext. De grondslag van het toonsysteem was de quart, wier opvolging de diatonische klanken *b, e, a, d, g, c, f* opleverde. Het quarteninterval met zijn middentonen heette tetrachord, een viersnarig systeem en het eerste grondstelsel der Grieksche muziek. Door het bijeenvoegen van twee tetrachorden ontstond de zevensnarige lyra van Terpander. Van lieverlede werd het toonsysteem tot 15 snaren uitgebreid, doordien men, deels naar boven, deels naar onderen, een tetrachord bijvoegde, nu eens zoo, dat men de tetrachorden *niet* verbonden (diezeugmenon) nevens elkander plaatste, dan eens zoo, dat de hoogste toon van het laagste tetrachord tevens de eerste toon van het hoogste was (synemmenon, verbonden).

De beide voornaamste muziekgeleerden der oudheid: Aristoxenos, de leerling van Aristoteles, en Claudius Ptolemaeus, ten tijde van Hadrianus, nemen als grondslag van het Grieksche toonsysteem een schaal van 15 tonen aan: *A, B, C, D, E, F, G, a, b, c, d, e, f, g, a*, (dus twee kleine tertsoctaven zonder verhooging van den zesden en zevenden trap). Dit werd het »volle, omvattende systeem» genoemd, in tegenstelling der minder omvangrijke systemen of schalen van den vroegeren tijd.

De namen der Grieksche tonen zijn:

- A.* Proslambanomenos.
- B.* Hypate hypaton.
- C.* Paryphate hypaton.
- D.* Lichanos hypaton.
- E.* Hypate meson.
- F.* Paryphate meson.
- G.* Lichanos meson.
- a.* Mese.
- b.* Paramese.
- c.* Tritē diezeugmenon.
- d.* Paranete diezeugmenon.
- e.* Nete diezeugmenon.
- f.* Tritē hyperbolaion.
- g.* Paranete hyperbolaion.
- a.* Nete hyperbolaion.

Het woord Nete beteekent laatste snaar; Paranete, voorlaatste; Tritē, derde; Paramese, naastmiddelste; Mese, middelste; Lichanos, wijsvingersnaar; Paryphate, naaste; Hypate, eerste.

In de oudste periode komt de toon proslambanomenos (bijgevoegde) en het tetrachordon hyperbolaion nog niet voor.

Uit het »volle" systeem vormden de Grieksche theoretici zeven octaafsoorten:

- 1° *B — b*, de Mixolydische,
- 2° *C — c*, de Lydische,
- 3° *D — d*, de Phrygische,
- 4° *E — e*, de Dorische,
- 5° *F — f*, de Hypolydische,
- 6° *G — g*, de Hypophrygische (Jonische).
- 7° *a — a*, de Hypodorische of Lokrische (Medische).

De Grieken verkregen deze octaafsoorten door de samenstelling van twee tetrachorden der zelfde soort. Deze tetrachorden waren: *e, f, g, a, b, c, d, e*, bij hetwelk de halve toon tusschen den eersten en tweeden klanktrap viel, — Dorisch tetrachord geheeten; *d, e, f, g, a, b, c, d*, bij hetwelk de halve toon tusschen den tweeden en derden klanktrap viel, — Lydisch tetrachord geheeten. Afzonderlijk samengesteld vormden zij de volgende octaafsoorten, toonsoorten of schalen:

$\overbrace{e, f, g, a,}$	$\overbrace{b, c, d, e,}$ Dorisch <i>T.</i>
$\overbrace{d, e, f, g,}$	$\overbrace{a, b, c, d,}$ Phrygisch <i>T.</i>
$\overbrace{c, d, e, f,}$	$\overbrace{g, a, b, c,}$ Lydisch <i>T.</i>

Men stelde ze echter ook verbonden samen en voegde er tot volmaking een toon boven of onder de octaaf bij, diazeuktische toon genaamd; in het eerste geval plaatste men bij den naam der toonsoort het woord *hyper* (boven), in het laatste geval het woord *hypo* (onder). B. v.:

$\overbrace{E, F, G, a,}$	$\overbrace{b, c, d, e,}$ Dorisch,
$\overbrace{A, B, C, D,}$	$\overbrace{E, F, G, a, b,}$ Hypodorisch,
$\overbrace{D, E, F, G,}$	$\overbrace{a, b, c, d, e,}$ Phrygisch,
$\overbrace{G, a, b, c,}$	$\overbrace{d, e, f, g,}$ Hypophrygisch,
$\overbrace{B, C, D, E,}$	$\overbrace{F, G, a, b,}$ Hyperdorisch,
$\overbrace{a, b, c, d,}$	$\overbrace{e, f, g, a,}$ Hyperphrygisch.

Van de schalen Hyperlyd. en Hypophryg., alsmede Hyperphryg. en Hypodor., verkregen eerstgenoemden den naam Jonisch, laatstgenoemden den naam Aeolisch; de Hyperdorische heette ook Mixolydische. Deze namen gebruikten de Grieken ook nog om de transpositieschalen, *Tonoi*, aan te duiden. Aristoxenos had (volgens de gelijkzwevende temperatuur)

de octaaf in twaalf halve toon-intervallen verdeeld, op elk waarvan men de verschillende schalen voorstelde.

Uit de geschriften der Ouden blijkt voorts, dat hun de regeling der intervallen volgens den quintencirkel (z. dit) niet onbekend was, gelijk b. v. de verhouding van boven- en onderdominant in de woorden *hyper* en *hypo* uitgedrukt wordt.

Nevens de schaal van 15 tonen bestond er bij de Grieken nog een van 11 tonen, met behulp waarvan twee volgens den quintencirkel verbonden Tonoi bij elkaar gevoegd werden. De eerste heette ook het Diezeugmenon-systeem, bevattende twee kleine tertsoctaven; de laatste, het Synemmenon-systeem, hetwelk in zijn laagste gedeelte een kleine tertsoctaf vormt, in plaats van de hoogere octaaf evenwel een verbonden Tetrachord of 3 tonen, welke de slottonen op het Diezeugmenon-systeem van den onmiddelijk voorafgaanden Tonos zijn.

Lydisch Synem. *d, e, f, g, a, bes, c, d, es, f, g.*

Diezeug. *d, e, f, g, a, bes, c, d, e, f, g, a, bes, c, d.*

Hypolyd. Synem. *A, B, c, d, e, f, g, a, bes, c, d.*

Diezeug. *A, B, c, d, e, f, g, a, b, c, d, e, f, g, a.*

Beide vereenigde men en laschte in de theorie den eersten Synemmenontoon in, welke den geleidenden toon tot den onmiddelijk voorafgaanden Tonos vormt:

A, B, c, d, e, f, g, a, bes, c, d, b, c, e, f, g, a.

A, B, c, d, e, f, g, a, [bes], b, c, d, e, f, g, a.

De eerste toon der octaafsoort was bij de Grieken niet altijd de laatste toon der melodie, ook niet de eigenlijke grondtoon of tonica. De Thetische Mese, d. i. de quart, had een groote beteekenis en was de eigenlijke grondtoon. De Lydische toonsoort der ouden is derhalve niet onze groote tertsoonsoort *c, d, e, f, g, a, b, c*, maar nauwkeurig hetzelfde, wat men in het systeem der kerktoonsoorten Lydisch noemt, nl.: *f, g, a, b, c, d, e, f*. De melodieën sloten in sommige toonsoorten in de quint, in andere in de prime, in andere weder in de terts; harmonische grondtoon voor allen was echter de prime of tonica. De harmonie, in de tegenwoordige beteekenis van het woord, was in de Grieksche muziek onbekend; maar wel kenden de Grieken zekeren samenklank, te weten een soort van muzikale voordracht, bij welke de begeleiding der snaarinstrumenten van het gezang verschilde; hetgeen zij Krusis, Synkrusis noemden. Het gezang echter was unisono: alleen door de afwijkende begeleiding werd de veelstemmigheid verkregen.

Drie toongeslachten waren bij de Grieken bekend: 1° het diatonische, in hetwelk slechts heele en halve tonen in diervoegte voorkwamen, dat telkens

duur echter niet absoluut was en door het tempo bepaald werd. Om de lengte eener noot te bepalen, gebruikten de Grieken verschillende teekens. (De ontwikkeling der Grieksche muziek vindt men in het artikel MUZIEK-GESCHIEDENIS).

Grieksche toonsoorten, z. GRIEKSCHE MUZIEK.

Grienenwald of **Grünewald** (N.), een rondreizend Duitsch zanger, leefde in den aanvang der 16^e eeuw en was geruimen tijd in dienst van hertog Willem van Beieren te Munchen.

Griepenkerl (Friedrich Konrad), muziekgeleerde, geb. 1782 te Peine, gest. 1849 als professor aan het Collegium Carolinum te Brunswijk, heeft op muzikaal gebied vooral naam gemaakt door zijn medewerking aan de uitgave der werken van Bach, door C. F. Peters te Leipzig.

Griepenkerl (Wolfgang Robert), zoon van den vorige, geb. 4 Mei 1810 te Hofwyl in Zwitserland, sedert 1839 leeraar in de Deutsche taal aan de kadetten-school te Brunswijk, is op muzikaal gebied bekend door de volgende geschriften: *Das Musikfest oder die Beethovener* (Leipzig 1838); *Ritter Berlioz in Braunschweig* (Brunswijk 1843) en *Die Oper der Gegenwart* (Leipzig 1847), alsmede door vele opstellen in het *Neue Zeitschrift für Musik*. Ook schreef hij de drama's *Maximilian Robespierre* (Bremen 1851) en *Die Girondisten* (Bremen 1852), bij welke H. Litolff muziek vervaardigde. Hij stierf 17 Oct. 1868 in kommervolle omstandigheden te Brunswijk.

Griffbrett, Hoogd., z. GREEPLANK.

Griffi (Orazio), Italiaansch componist uit de tweede helft der 16^e eeuw, schreef o. a. vijfstemmige Madrigalen (Venetië 1586).

Griffino (Giacomo), Italiaansch componist, was op het einde der 17^e eeuw kapelmeester aan de kerk te Lodi en componeerde o. a. de opera's: *La fede nel tradimento* (1691), *La pazzia d'Orlando* (1692) en *La Gosmena* (1693).

Grifoni (Antonio), Italiaansch componist, leefde in de tweede helft der 18^e eeuw te Venetië.

Grill (Franz), Duitsch toonkunstenaar, gest. 1795 te Oedenburg, componeerde strijkquartetten en stukken voor klavier in den stijl van Haydn.

Grillo (Giovanni Battista), componist, geboortig uit Frankrijk, werd 1619 eerste organist aan de St. Marcus-kerk te Venetië en vervulde die betrekking tot 1623. Van zijn compositiën zijn *Sacri concentus* (Venetië 1618) bekend.

Grimaldi (Nicolini), baszanger, geb. 1685 te Venetië, liet zich op vele tooneelen van zijn vaderland met succes hooren, bezocht 1710 Londen en zong o. a. ook in de *Rinaldo* van Händel. Hij was ridder van St. Marcus.

Grimaldi (Luigi della Pietra), gest. 28 Juni 1834 te Turijn, was als violist en componist gunstig bekend.

Grimm (Heinrich), componist en schrijver, leefde op het einde der 16^e en in het begin der 17^e eeuw en was achtereenvolgens cantor te Maagdenburg en te Brunswijk. Hij schreef Missen en Psalmen, alsmede eenige theoretische werken, o. a.: *De monochordo en Unterricht, wie ein Knabe nach der alten Guidonischen Art zu solmisiren leicht angeführt werden könne* (Halle 1624).

Grimm (Julius Otto), klavierspeler en componist, geb. omstreeks 1830 te Pernaü, was muziekdirecteur te Göttingen, later te Munster. Zijn compositiën bestaan in stukken voor orkest en voor klavier en in liederen.

Grimm (Karl Constantin Louis), harpspeler, zoon van den instrumentenmaker Karl G., geb. 17 Febr. 1821 te Berlijn, werd 1844 eerste harpist der koninklijke kapel aldaar.

Grisar (Albert), componist, geb. 26 December 1808 te Antwerpen, ontving onderricht in de compositie van Reicha te Parijs. De revolutie van 1830 riep hem naar zijn vaderland terug, waar zijn romance: *La folle*, en zijn eerste opera: *Le mariage impossible*, zoo grooten bijval vonden, dat de regeering hem een stipendium toekende tot voltooiing zijner studiën. Hij begaf zich daarop weder naar Parijs, waar hij zich vestigde en met zijn operettes en romances grooten opgang maakte. In vereeniging met Flotow en Piloti vervaardigde hij 1838 *Le naufrage de la Méduse*. Van zijn overige opera's zijn het meest bekend: *Bon soir Monsieur Pantalon* en *La chatte métamorphosée*. Hij stierf 15 Juni 1869 te Asnières bij Parijs.

Grisi (Giuditta), zangeres, geb. 1805 te Milaan, ontving haar muzikale opleiding aan het conservatorium aldaar van Minoja en Banderali, liet zich 1823 te Weenen hooren en trad vervolgens in de opera's van Milaan, Parma, Florence, Genua en Venetië op. Bellini schreef voor haar de rol van Romeo in zijn *I Montecchi e Capuleti*. In 1832 zong zij te Parijs en trad het volgende jaar in het huwelijk met graaf Barni. Omstreeks denzelfden tijd trok zij zich uit het openbare leven terug en stierf 1 Mei 1840 te Milaan.

Grisi (Giulia), zuster van de vorige, geb. 28 Juli 1811 te Milaan, had haar muzikale opleiding hoofdzakelijk aan den zangmeester Giacomelli uit Bologna te danken en liet zich aldaar 1828 als Emma in de *Zelmira* van Rossini voor het eerst in het publiek hooren. Vervolgens ging zij naar Florence en Milaan en werd 1832 aan de Italiaansche opera te Parijs verbonden. Rossini en Bellini schreven vele rollen voor haar. Ook te Londen liet zij zich dikwerf hooren en was gedurende twee en dertig jaren de lieveling van beide groote steden. Van den markies de Melcy, met wien zij 1836 gehuwd was, scheidde zij en trad 1844 voor de tweede maal in het huwelijk met den zanger Mario, met wien zij verscheidene kunstreizen, o. a. naar Amerika, maakte. In 1862 trok zij zich uit het openbare leven terug en stierf 29 Nov. 1869 te Berlijn.

Grob, Hoogd. z. GROF.

Grobstimme, Hoogd., een der drie benamingen, welke de trompetters uit vroeger tijden aan den eersten aliquot-toon van hun, meestal in *C* gestemd, instrument geven. De beide andere benamingen waren: *Flattergrob*, voor de groote *C*, en *Faulstimme*, voor de kleine *g*.

Groenemann (Albert), violist, organist en componist, geb. te Keulen leefde omstreeks 1739 te Leiden, waar men zijn virtuositeit op de viool op één lijn stelde met die van Locatelli, die zich destijds te Amsterdam bevond. Omstreeks 1750 was hij organist te 's Hage. Hij werd 1758 krankzinnig en stierf in een gesticht. — Zijn broeder, Johann Friedrich G., was fluitist en leefde afwisselend te Londen en te Amsterdam.

Grof of **groot**, Ned.; GROB of GROSS, Hoogd.; een bijvoegsel, dat betrekking heeft op de grootte of menatuur eener orgelstem; b. v.: *Grofgedakt*, welk register gewoonlijk van 8 vt. is en een wijde menatuur heeft. *Grootbazuin* en dergelijken zijn 32 vts. stemmen, in onderscheiding der *bazuin* van 16 vt.

Groh (Heinrich), kapelmeester te Merseburg, gaf in het licht: *S. W. Marschalcks geistreicher Andacht-Wecker, in Melodien mit vier Stimmen übersetzt* (1622) en *Tafel-Ergötzung in zwölf Suiten* (1676).

Groh (Johann), geb. te Dresden, was omstreeks 1623 organist te Weissenstein en componeerde *Intrades* en *Paduanes*.

Groidl (Karl), violist, geb. 1807 te Pressburg, werd 1832 orkestdirecteur aan het Josephstadt-theater te Weenen en componeerde zangspelen en melodrama's.

Groll (Evermodus), geestelijke en componist, geb. 1756 te Nittenau in de Opper-Palts, was muziekdirecteur in het klooster Scheftlarn en, na opheffing van dat klooster (1803), pastoor te Allershausen, waar hij 1809 stierf. Hij heeft *Missen* en *Symphonieën* gecomponeerd.

Grondaccoord of **stamaccoord**, Ned.; GRUNDACCORD of GRUNDSTAMMACCORD, Hoogd.; ACCORD FONDAMENTAL, Fr. Aldus noemt men het accoord, in hetwelk de grondtoon het onderst ligt. De omkeeringen heeten *Afgeleide accoorden*.

Grondbas, z. BAS.

Grondnoot, de laagste noot van een accoord.

Grondstem, de laagste stem of toonopvolging van een muziekstuk.

Grondtoon, Ned.; GRUNDTON, Hoogd.; TONICA, Lat., Ital.; TONIQUE, Fr.

1° De laagste toon van een accoord, boven welken de overige accoordtonen zich tertsgewijze verheffen, tot welken derhalve de overige intervallen van den drieklank in verhouding staan van terts en quint, die van het septime-accoord van terts, quint en septime, b. v. *c* in de accoorden *c, e, g* en *c, e, g, bes*.

2° De toon, op welken de *Scala* eener groote of kleine terts-toonsoort ge-

bouwd is. 3° De toon, welks schaal den grondslag van een muziekstuk vormt. In dezen zin spreekt men ook van den hoofdtoon of van de hoofdtoonsoort van een muziekstuk.

Groot noemt men de octaaf van tot

Groote secunde, terts, quart enz., z. INTERVAL.

Groot septime-accoord, groot none-accoord, enz., z. SEPTIME-ACCOORD, NONE-ACCOORD enz.

Groot of **grof**, z. GROF.

Groot (David Eduard de), clarinettist en componist, geb. 8 April 1795 te Amsterdam, ontving onderricht in het clarinet spel van zijn vader, H. de G. Hij maakte eenigen tijd deel uit van een militair muziekcorps en werd later eerste clarinettist aan den Franschen schouwburg te 's Hage. In 1818 begaf hij zich, op verzoek van Spohr, naar Frankfort a. d. M., waar hij drie jaren aan het orkest der opera verbonden bleef en gedurende dien tijd dikwijls als solist optrad. Nadat Spohr als kapelmeester naar Kassel beroepen was, keerde de Groot naar zijn vaderland terug en gaf vele concerten te Amsterdam en te 's Hage. Vervolgens wilde hij een kunstreis naar Italië ondernemen, toen hij weder een uitnoodiging van Spohr ontving, om te Kassel te komen. Hij voldeed aan het verzoek en bleef vier jaren in die stad. Na verloop van dien tijd werd hij te 's Hage tot leeraar aan de muziekschool en solo-clarinettist van Z. M. den Koning benoemd. Doch hij bleef niet lang in zijn vaderland: 1830 ging hij naar Frankrijk, waar zijn talent op hoogen prijs werd gesteld. Nadat hij zich in vele steden had laten hooren, werd hij 1837 directeur aan de opera te Marseille en bracht er o. a. *Les Huguenots* van Meyerbeer op het repertoire. In 1838 begaf hij zich naar Parijs, waar hij zich liet hooren op een ter eere van Paganini gegeven concert; ook was hij eenigen tijd aan het theater *de la Renaissance* verbonden. Op verzoek van zijn vriend Clérisseau, die tot tooneeldirecteur te Marseille benoemd was, keerde hij naar die stad terug en bleef er tot 1847; vervolgens maakte hij een reis door Zwitserland en Italië en vestigde zich eindelijk te Chambéry, waar hij leeraar aan de muziekschool werd. Omstreeks 1854 trok hij zich uit het openbare leven terug en stierf 29 Maart 1874 te Parijs. — Behalve vele stukken voor clarinet, voor viool en voor piano, heeft de Groot eenige opera's gecomponeerd.

Gropo, Groppetto, Ital., z. GRUPPO, GRUPPETTO.

Grose (Michel Timotheus), tot 1706 organist te Brandenburg aan de St. Gotthard-kerk, vervolgens te Christiania en later (na 1812) te Kopenhagen. Hij heeft sonates en liederen gecomponeerd.

Gros-fa, Fr., noemde men eertijds de in vierkante, ronde en blanke noten geschreven oude kerkmuziekstukken.

Grosheim (Georg Christoph), geb. 1764 te Kassel, was kapelmeester en muziekonderwijzer in zijn geboortestad. Hij componeerde Missen, Psalmen, Opera's, Lieder en enz. en maakte ook als schrijver over muziek eenigen naam.

Grosjean (Jean Romary), geb. 1815 te Rochesson, was 1839 organist te St. Dié in het departement der Vogesen en componeerde vele stukken voor orgel. In de bibliotheek van St. Dié vond hij een manuscript, dat verhandelingen van Garlandus, Marchettus en Franco van Keulen bevatte en door Coussemaker in zijn *Notice sur un manuscrit musical* vermeld wordt.

Gross (George August), geb. 1799 te Koningsbergen, gest. 1853 te Hamburg, werd omstreeks 1830 muziekdirecteur te Lubeck en later, 1837, redacteur der *Hamburger musikalische Zeitung*. Hij componeerde voor klavier en zang, ook een Psalm voor 4 stemmen met orkest.

Gross (Johann Benjamin), broeder van den vorige, geb. 1809 te Elbing, was violoncelvirtuoos en als zoodanig werkzaam te Berlijn, Leipzig, Dorpat en Petersburg, in welke laatste stad hij 1 Sept. 1848, als leeraar in de muziek van den grootvorst Michael, overleed. Behalve vele stukken voor violoncel, heeft hij strijkkwartetten en zangstukken gecomponeerd.

Gross (Peter), Duitsch instrumentaalcomponist uit de 17^e eeuw, van wiens compositiën in het jaar 1616 *Paduanes* en *Intrades* het licht zagen.

Gross (Ferdinand), tenoorzanger, geb. 8 Mei 1835 te Weenen, was voor den koopmansstand bestemd en had reeds eenigen tijd op het kantoor gezeten, voordat hij besloot, zich aan de kunst te wijden. Hij trad 1857 voor het eerst te Weenen op, liet zich 1858 te Olmütz hooren en werd achtereenvolgens aan de theaters van Pressburg, Brünn en Graz geëngageerd. Gastvoorstellingen te Pesth, Weenen, Berlijn en Leipzig, maakten hem meer en meer bekend. In laatstgenoemde plaats werd hij 1865 aan den stadsschouwburg geëngageerd en bleef er tot 1871, toen hij aan de Duitsche opera te Rotterdam verbonden werd.

Grosse (Samuel Dietrich), geb. 1757 te Berlijn, aldaar gest. 1789, vioolvirtuoos en componist, maakte een kunstreis naar Frankrijk en componeerde concerten voor viool, alsmede een opera: *Le retour désiré*.

Grosse (Johann Heinrich), organist te Glaucha in Halle, schreef een werk, getiteld: *Melodeyen sowohl alter als neuer Lieder* (Halle 1798), dat 609 melodieën bevat.

Grosser (Henriette), zangeres, geb. 1818 te Berlijn, trad 1834 voor het eerst in het openbaar op en was achtereenvolgens aan de theaters te Koningsbergen, Praag en Darmstadt verbonden. Haar stem had een omvang van *g* tot *d''*. In 1850 trok zij zich uit het kunstenaarsleven terug en vestigde zich later te Berlijn.

Grosser (Johann Emanuel), organist, geb. 30 Jan. 1799 te Warnbrunn in Silezië, waar zijn vader, Joseph Aloys G., cantor en organist was, componeerde vele kerkmuziekstukken en schreef biographieën van Bach, Haydn en Mozart. Hij was 1823 organist te Hirschberg, 1826 rector te Polkwitz.

Grossi (Carlo), zanger en componist uit de Venetiaansche school, leefde in de tweede helft der 17^e eeuw. De volgende door hem gecomponeerde opera's, wier teksten ook door hem vervaardigd zijn, werden te Venetië opgevoerd: *Giocaste, regina d'Armenia* (1676), *Il Nicomede in Britinia* (1677) en *Artaserse* (1679).

Grossi (Andrea), violist en componist, was op het einde der 17^e eeuw in dienst van den hertog van Mantua en componeerde o. a. 12 sonates voor 2, 3, 4 en 5 violen (Bologna 1696).

Grossi (Gaetano), beroemd fagottist, geb. te Milaan, aldaar gest. 1807, was 1782 kamermusicus van den hertog van Parma en schreef vele compositiën voor zijn instrument. — Zijn dochter, Rosalinde G., geb. 1782 te Parma, gest. 1804 te Milaan, was zangeres.

Grotte (Nicolas de la), organist, leefde 1583 te Parijs en componeerde 3-, 4-, 5- en 6-stemmige *Chansons*.

Grotz (Dionys), omstreeks het einde der 18^e eeuw organist te Bernbach, componeerde *Deutsche Gesänge zur heiligen Messe* (Augsburg 1791).

Grua (Gaspard), in de tweede helft der 17^e eeuw organist aan de St. Jean-Baptiste-kerk te Monza bij Milaan, componeerde Missen en andere kerkmuziek (Venetië 1651).

Grua (Karl Louis Peter), geb. 1700 te Milaan, gest. 1775 te Mannheim, was een uitstekend contrapuntist en 1745 directeur der opera te Mannheim. Hij componeerde o. a. een opera: *Cambise*, alsmede *Duetti da camera*.

Grua (Paul), zoon van den vorige, geb. 1754 te Mannheim, reisde 1773 op kosten van den Keurprins Karl Theodor naar Italië, waar hij van pater Martini en van Traetta onderricht in de compositie ontving. In 1779 keerde hij naar zijn vaderland terug en werd kapelmeester te Munchen. Zijn compositiën bestaan in 31 Missen, 3 Requiem's, 29 *Offertoria*, 3 *Stabat Mater*, concerten voor klavier, fluit, clarinet enz. en een Italiaansche opera: *Telemaco*. Hij leefde nog 1812.

Gruber (Benno), Benedictijner-monnik, was muziekdirecteur aan de abdij Waldenburg en componist van een *Stabat Mater* en eenige *Antiphonae Marianae* (Augsburg 1793). Hij stierf 1798.

Gruber (Franz), componist van het kerstlied »*Stille Nacht, heilige Nacht*,» hetwelk vroeger aan Haydn toegeschreven werd, geb. 1787 te Hochburg in Oostenrijk, was van 1818 tot 1830 organist te Arnsdorf bij Salzburg,

vervolgens te Berndorf en 1835 koördirecteur en organist te Hallein, waar hij 1863 stierf.

Gruber (Georg Wilhelm), geb. 1729 te Neurenberg, aldaar gest. 1796, behoorde tot de beste violisten van Duitschland, componeerde vele Oratoria, een *Stabat Mater*, symphonieën enz. en was sedert 1765 kapelmeester in zijn geboortestad.

Grünbaum (Johann Christoph), zanger en componist, geb. 1785 te Haslau bij Eger, was langen tijd aan het theater te Praag en later, van 1818 tot 1832, aan de hofopera te Weenen verbonden. In laatstgenoemd jaar vestigde hij zich als muziekonderwijzer te Berlijn, waar hij ook als vertaler van Italiaansche en Fransche opera's en van theoretische werken, o. a. van het *Traité d'instrumentation* van Berlioz, bekend werd. Hij stierf aldaar 10 Jan. 1870.

Grünbaum (Therese), zangeres, echtgenoot van den vorige en dochter van den componist Wenzel Müller, geb. 1791 te Weenen, kwam 1807 met haar vader en leermeester te Praag, waar zij later aan het tooneel verbonden en de lieveling van het publiek werd. In 1813 trad zij in het huwelijk met Grünbaum en werd 1818 aan de hofopera te Weenen geëngageerd, aan welk theater zij tot 1828 als Prima donna werkzaam was. — Men zegt, dat Weber de rol van Eglantine met het oog op haar geschreven heeft. Na 1828 hield zij zich uitsluitend bezig met de opleiding harer dochter Karoline en begaf zich met deze en haar echtgenoot 1832 naar Berlijn, waar zij 30 Januari 1876 overleed. — Haar dochter, Karoline G., geb. 1814 te Weenen, trad aldaar 1829 voor het eerst op als Emmeline in *Die Schweizerfamilie* van Weigl, maakte vervolgens vele kunstreizen en werd 1832 aan de opera te Berlijn verbonden. Nadat zij 1844 met den tooneelspeler Bercht in het huwelijk was getreden, trok zij zich uit het openbare leven terug en stierf 26 Mei 1868 te Brunswijk.

Grünberger (Theodor), componist op het einde der 18^e eeuw, leefde als geestelijke in een klooster van Zwaben en vervaardigde o. a. Missen en stukken voor orgel.

Grund (Christian), geb. 1722 te Praag, gest. 1784 te Würzburg als vorstelijk kamermusicus, was, evenals zijn broeder, Eustach G. (geb. 1724 te Praag), een uitstekend harpvirtuoos. Beide broeders maakten vele kunstreizen.

Grund (Friedrich Wilhelm), geb. 1791 te Hamburg, stichtte aldaar 1819 de Singakademie en werd later directeur der philharmonische concerten. Als componist is hij bekend door de opera's *Mathilde* en *Die Burg Falkenstein*, de cantate *Die Auferstehung Christi*, een achtstemmige Mis, Hymnes, Symphonieën, Ouvertures, Kamermuziek, Liederen enz.

Grüneberg (Johann Wilhelm), orgel- en klaviermaker, leefde in de

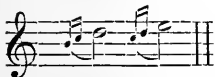
laatste helft der 18^e eeuw in Brandenburg en vervaardigde o. a. 1796 het groote orgel in de Katharina-kerk te Maagdenburg.

Gruner (Nathanael Gottfried), gest. 1794 als cantor en muziekdirecteur te Gera, was in zijn tijd algemeen bekend wegens zijn schoone kerkmuziek, bestaande in Motetten, Psalmen en een Passie-cantate: »*Dein Zion streut dir Palmen.*» Ook eenige door hem gecomponeerde stukken voor klavier zagen het licht.

Grünewald (Karl Heinrich), zanger en componist, was 1703 aan den stadsschouwburg te Hamburg verbonden, ging 1708 als koninklijk zanger naar Berlijn en stierf 1739 als vice-kapelmeeester te Darmstadt. Van zijn compositiën is een opera, getiteld: *Germanicus oder die gerettete Unschuld*, bekend.

Grünwald (Adolph), violist, geb. in Silezië, kwam 1849 te Berlijn en was aldaar als solo- en kwartetspeler zeer gezien. In 1862 werd hij leeraar aan de door Kullak opgerichte Akademie der Tonkunst.

Gruppetto, Ital., kleine notengroepen tot versiering der melodie, b. v.

De graad van snelheid der uitvoering richt zich naar het karakter van het toonstuk; de eerste toon heeft een sterker accentuatie dan de overige.

Gruppo, Ital., een reeks noten, op de wijze van een mordent (z. dit) geplaatst, b. v.

Grutsch (Franz Seraph), violist en componist, geb. 1800, was 1816 lid van het orkest in het theater an der Wien en werd 1830 tweede orkest-directeur aan de hofopera te Weenen. Van zijn talrijke compositiën zijn in druk verschenen: stukken voor zang, voor klavier en voor strijkinstrumenten.

Grützmacher (Friedrich Wilhelm Ludwig), violoncelvirtuoos, geb. 1 Maart 1832 te Dessau, ontving zijn muzikale opleiding van Drechsler en Fr. Schneider en kwam 1848 te Leipzig, waar men zijn talent zoozeer op prijs stelde, dat hij reeds het volgend jaar tot solo-violoncellist der Gewandhaus-concerten en leeraar aan het conservatorium benoemd werd, in welke betrekkingen hij tot 1860 werkzaam bleef. In dat jaar begaf hij zich naar Dresden, waar hij nog heden als koninklijk kamermusicus leeft. Tengevolge van de vele kunstreizen die hij maakte, werd zijn naam ook in het buitenland bekend. Zijn compositiën bestaan in concerten en andere stukken voor violoncel, alsmede in orkest- en kamermuziek.

Grützmacher (Leopold), broeder en leerling van den vorige, geb. 4 Sept. 1835 te Dessau, was lid van het Gewandhaus-orkest te Leipzig en werd later eerste violoncellist in de hofkapel te Meiningen.

Guadagni (Gaetano), castraat, geb. 1725 te Lodi, gest. 1797 te Padua,

was een beroemd contra-altist, die op de voornaamste tooneelen van Parijs, Weenen, Londen, Munchen en Berlijn zong.

Guadagnini (Lorenzo), violenmaker, geb. op het einde der 17^e eeuw te Piacenza, was een leerling van Straduarius en eerst in zijn geboortestad, later te Milaan, werkzaam. — Ook zijn zoon, Giovanni Battista G., gest. 1785 te Turijn, was als violenmaker gunstig bekend.

Guaïtoli (Francesco Maria), Italiaansch componist, geb. 1563 te Carpi, aldaar gest. 1628 als kapelmeester aan de kathedraal, gaf in de jaren 1600 tot 1618 te Venetië verscheiden door hem gecomponeerde kerkmuziekstukken in het licht.

Guani (Giuseppe), componist, violist en organist aan de kathedraal te Lucca, leefde in de tweede helft der 17^e eeuw en schreef vele Madrigalen.

Guaracha, Sp.; GUARACHE, Fr.; een Spaansche danswijze, afwisselend in $\frac{3}{8}$ - en $\frac{2}{4}$ -maat.

Guardasoni (Domenico), zanger, gest. 1806 te Praag als theaterdirecteur, was langen tijd aan de Italiaansche opera te Dresden verbonden.

Guarducci (Tommaso), zanger, geb. 1720 te Montefiascone, was een leerling van Bernacchi en vierde groote triomfen in de voornaamste steden van zijn vaderland en te Londen.

Guarneri of **Guarnerio** (Lat.: Guarnerius), beroemde violenmakers van Cremona. Het oudst bekende lid dezer familie, Pietro Andrea G., geb. 1630, was een leerling van Geronimo Amati en de leermeester van Stradivari (Straduarius). Zijn instrumenten dragen de jaartallen 1662 tot 1680. — Zijn zoon, Pietro G., geb. omstreeks 1670, verplaatste 1700 zijn fabriek naar Mantua, waar hij tot 1717 werkzaam was. — De beste instrumenten zijn vervaardigd door Antonio Giuseppe G., geb. 8 Juni 1683, een neef van Pietro Andrea. Hij was, naar men beweert, een leerling van Straduarius en stierf 1745.

Guarnerio (Guglielmo), contrapuntist, vermoedelijk Nederlander van geboorte en medestichter der Napolitaansche school onder de regeering van Ferdinand in de jaren 1458 tot 1494. Volgens Fétis zijn in de stadsbibliotheek te Cambrai twee manuscripten van hem voorhanden.

Guarnerius, z. GUARNERI.

Guazzi (Eleuterio), in de eerste helft der 17e eeuw kapelmeester in dienst der republiek Venetië. Van zijn compositiën verschenen Aria's en Madrigalen in druk (Venetië 1602).

Guazzoni (Federigo), geb. te Milaan, gest. 1787 te Rome, waar hij sedert 1770 kapelmeester was, componeerde voor kerk en tooneel.

Guck of **Gucky** (Valentin), geb. te Kassel, was aldaar in den aanvang der 17e eeuw kapelmeester en componeerde vocaal muziek.

Guddok of **Gudok**, een bij de boeren in Rusland gebruikelijke viool met drie snaren.

Guédon des Fresles (Honoré Claude), koninklijk kamermusicus te Parijs, gaf aldaar 1729 een door hem gecomponeerden bundel cantates in het licht.

Guedron (Pierre), Fransch componist, geb. 1565 te Parijs, was muziek-directeur van koning Lodewijk XIII, voor wiens hoffeesten hij vele balletten en *Airs de cours* componeerde, die in de eerste helft der 17e eeuw in Frankrijk zeer populair waren.

Gueit (Marius), geb. omstreeks 1810 te Parijs, aldaar sedert 1841 organist aan de kerk van Saint Denis au Marais, componeerde vele Motetten en schreef een methode voor orgel.

Guenée (Lucas), violist en componist, geb. 1781 te Cadix, gest. 1847 te Parijs, was een leerling van Rode en Mazas, werd 1809 violist aan de Groote Opera en 1834 orkest-directeur aan het theater van het Palais Royal te Parijs. Hij heeft opera's, strijkkwartetten, vioolconcerten, duetten enz. gecomponeerd.

Guenin (Marie Alexandre), violist en componist, geb. 1740 te Maubeuge, gest. omstreeks 1819 te Parijs, bekleedde achtereenvolgens de betrekkingen van eersten violist der koninklijke kapel, muziekintendant van den prins van Condé en solo-violist in het orkest der Groote Opera. Zijn compositiën bestaan in symphonieën en stukken voor viool en voor klavier.

Guérillot (Henri), violist en componist, geb. 1749 te Bordeaux, gest. 1805 als eerste violist aan de Groote Opera te Parijs.

Guérin (Emanuel), violoncellist, geb. 1779 te Versailles, was een leerling van Levasseur en werd 1799 violoncellist aan het theater Feydeau, later aan de Opéra Comique, te Parijs. Hij schreef compositiën voor zijn instrument.

Guerini (Francesco), vioolvirtuoos uit Napels, was van ongeveer 1740 tot 1760 kamermusicus van den Prins van Oranje en leefde na dien tijd te Londen. Van zijn compositiën zijn te Amsterdam stukken voor viool en voor violoncel in druk verschenen.

Guerrero (Francisco), Spaansch contrapuntist uit Sevilla, waar hij op het laatst der 16^e eeuw als kapelmeester stierf, componeerde o. a. zes Missen, een *Miserere* en een *Magnificat per 8 musicae modos variatum*.

Guerrero, Ital., krijgshaftig.

Guersan, Fransch violenmaker, leefde onder de regeering van Lodewijk XIII en vervaardigde instrumenten naar het model van Amati.

Guerson (Guillaume), contrapuntist uit de 15^e eeuw, geb. te Longueville bij Dieppe, vervaardigde geschriften over de theorie der muziek.

Guest (Ralph), Engelsch toonkunstenaar, geb. 1742 te Basely, was organist aan de St. Mary-kapel en componeerde Psalmen, Hymnes en Gezangen.

Guest (George), zoon van den vorige, geb. 1771 te Londen, werd 1787 organist te Tye, 1789 te Wisbeck bij Cambridge en componeerde stukken voor orgel en voor zang.

Guet, Fr., wacht, een door de trompetters op de wachtparade te blazen stukje.

Gueymard (Louis), zanger, geb. 17 Aug. 1822 te Chaponnay, ontving zijn muzikale opleiding aan het conservatoire te Parijs en werd 1848 aan de Groote Opera geëngageerd, aan welk theater hij meer dan 25 jaren verbonden bleef. Zijn echtgenoot, Pauline Deligne-Lauters, geb. 1834 te Brussel werd 1857 als eerste dramatische zangeres aan de Groote Opera van Parijs verbonden.

Gugel (Joseph en Heinrich), hoornvirtuozen, de eerste geb. 1770, de tweede 1780, te Stuttgart, maakten vele kunstreizen. Vele goede componisten uit dien tijd schreven duetten voor hen. Heinrich werd later kamermusicus te Petersburg.

Guggumos (Gallus), hoforganist van den hertog van Beieren, leefde in den aanvang der 17e eeuw en componeerde o. a. *Motetti a 4, 5 e 6 voci*, die 1612 te Venetië in druk verschenen.

Gugl (Matthaeus), componist en theoreticus, leefde in de eerste helft der 18e eeuw als organist te Salzburg. Zijn meest bekend werk is het volgende: *Fundamenta partiturae in compendio data, d. i. kurzer und gründlicher Unterricht, den Generalbass oder die Partitur nach den Regeln recht und vollschlagen zu lernen* (Salzburg 1719).

Guglielmi (Pietro), componist, geb. 1727 te Massa Carrara, gest. 1804 als pauselijk kapelmeester te Rome, vervaardigde niet minder dan 200 werken, waaronder 60 opera's, en behoorde tot de beste Italiaansche componisten van zijn tijd.

Guglielmi (Pietro Carlo), zoon van den vorige, geb. 1765 te Napels, gest. 1817 als kapelmeester der hertogin van Massa Carrara, componeerde vele opera's.

Guglielmi (Giacomo), broeder van den vorige, geb. 1782, was een gunstig bekend zanger en liet zich in Italië, te Parijs en te Amsterdam met veel bijval hooren.

Guglietti (Domenico), geb. omstreeks 1730 te Campoli bij Sora, gest. 1803 als zanger der koninklijke kapel te Napels, liet zich in Italië, Engeland en Deutschland met bijval hooren.

Guhr (Karl Wilhelm Ferdinand), geb. 1787 te Militsch, gest. 1848 als orkestdirecteur aan de opera te Frankfort a. d. M., componeerde opera's, een Mis, symphonieën enz.

Guhr (Friedrich Heinrich Florian), broeder van den vorige, geb.

1791 te Militsch, was een goed violist en organist en volgde 1818 zijn vader, Karl Christoph G., als cantor te Militsch op.

Guichard (Abbé François), geb. 1745 te Mans, gest. 1807 te Parijs, waar hij tweede muziekdirecteur aan de Nôtre-Da me was, schreef vele kerkmuziekstukken, romances en stukken voor gitaar.

Guichard (Henri), Fransch componist, hoofdzakelijk bekend door een hevigen strijd met Lully in het jaar 1675, componeerde o. a. de opera *Ulysse*, die 1703 te Parijs opgevoerd werd.

Guichard (Daniel), geb. omstreeks het midden der 16^e eeuw, was koor-directeur te Chinon in Touraine en behaalde 1588 met zijn motet »*Deum aurora etc.*» een prijs.

Guida, Ital., geleider, thema eener fuga; z. DUX.

Guidon, Fr.; MOSTRA, Ital.; CUSTOS, Lat.; notenwijzer. (z. CUSTOS.)

Guidetti, (Giovanni), Italiaansch muziekgeleerde, geb. 1532 te Bologna, gest. 1592 als kapelaan van paus Gregorius XIII, was een leerling van Palestrina en werkte met dezen mede tot verbetering van het kerkgezag. De door hem op gezag van den paus herziene zangboeken der pauselijke kapel gelden als de authentieke bronnen voor het Gregoriaansch gezang. Het zijn: *Directorium chori ad usum sacro-sanctae basilicae Vaticanae* (1^e uitgave: Rome 1582); *Cantus ecclesiasticus passionis Domini nostri Jesu Christi* (Rome 1586); *Cantus ecclesiasticus officii majoris hebdomadae etc.* (Rome 1587) en *Praefationes in cantu firmo, juxta ritum sanctae Romanae ecclesiae* (Rome 1588).

Guidi (Giovanni), Italiaansch componist, geb. omstreeks het midden der 18^e eeuw te Florence, was kapelmeester aan de Santa Maria in Trastevere te Rome; welke betrekking hij nog 1827 bekleedde. Hij componeerde o. a. Psalmen en een Oratorium, getiteld: *Le tre ore di agonia di Gesù Cristo*.

Guido van Arezzo, Lat.: Guido Aretinus, Benedictijner-monnik en een der beroemdste toonkunstenaars uit de middeleeuwen. Over zijn leven heeft men veel medegedeeld, dat later bleek verduitsel te zijn. De eenige geloofwaardige berichten aangaande zijn leven zijn te vinden in den brief, voorafgaande aan Guido's werk *Micrologus*, en in een tweeden brief aan zijn vriend, den monnik Michael te Pomposa. Zijn geboorte valt omstreeks het jaar 1000. Hij werd te Arezzo geboren, zooals zijn naam aanduidt, kwam als monnik in het klooster te Pomposa en bestudeerde vlijtig de toonkunst. Hij vond een leermethode uit, met behulp waarvan men in een maand even groote vorderingen in den zang kon maken, als vroeger in tien jaren. Zijn methode werd in het klooster ingevoerd, hetgeen den nijd zijner collega's en zelfs van den abt van het klooster opwekte; het gevolg was, dat Guido genoodzaakt werd, het klooster te verlaten. Daarop begaf hij zich naar zijn

geboorteplaats, waar hij, op aanraden van bisschop Teodald of Theobald, onderricht in den zang gaf en zijn *Micrologus de disciplina artis musicae* schreef. Het gerucht van de uitvinding eener gemakkelijke zangmethode drong ook naar Rome. Op verlangen van paus Johannes XIV begaf Guido zich daarheen, doch kon aan diens uitnoodiging om er zich te vestigen geen gevolg geven, daar het Romeinsche klimaat nadeelig voor zijn gezondheid was. Intusschen was te Pomposa de gezindheid jegens Guido geheel veranderd en hij werd verzocht weder naar dat klooster terug te keeren. Dit is alles wat men van zijn leven weet. — Dat G. veel tot de bevordering der toonkunst bijgedragen heeft, blijkt uit zijn geschriften. Zij bevinden zich in de verzameling: *Scriptores ecclesiastici de musica sacra* van Gerbert en bestaan in de volgende: 1° *Micrologus Guidonis de disciplina artis musicae*, het hierboven genoemde werk, dat zijn meesterstuk is; 2° *Musicae Guidonis regulae rhythmicae*, rhythmische regelen in berijmde verzen, welke den inhoud van den *Micrologus* in het kort herhalen; — 3° *Aliae Guidonis regulae de ignoto cantu*, waardoor hij orde en regelmaat in het gezang wil brengen door middel van lijnen, letters en kleuren. (De aan dit werk toegevoegde narede schijnt van een lateren schrijver afkomstig te zijn); — 4° *Epistola Guidonis Michaeli Monacho de ignoto cantu directa*, een brief die G.'s levensgeschiedenis bevat; — 5° *Tractatus Guidonis correctorius multorum errorum qui fiunt in canto gregoriano in multis locis*. De verhandeling *Quomodo de arithmetica procedit musica*, die vroeger aan hem werd toegeschreven, schijnt niet van zijn hand te zijn. In deze eeuw (1837) heeft men te Saint-Evrault in Frankrijk een manuscript van Guido, bevattende zijn *Antiphonarium*, *Graduale* en *Psalmboek*, gevonden, dat in de bibliotheek te Parijs bewaard wordt; de gezangen zijn daarin met Neumen (z. dit) op vier rood en groen gekleurde lijnen opgeteekend. Uit deze werken blijkt, hoeveel G. voor de muziek gedaan heeft. Vooral bracht hij veel bij tot verbetering van het Gregoriaansch gezang. De bepalingen van Gregorius den Groote hadden, tengevolge van het gebrekkige notenschrift, steeds meer aan kracht verloren. De gezangen konden slechts door traditie van den meester op den leerling overgaan; de neumen bleken onvoldoende te zijn om het geheugen van den leerling te hulp te komen en waren, zonder het voorzingen der meesters, een gesloten boek. Dientengevolge heerschte er groote willekeur in het zangonderwijs en van lieverlede verloren de melodieën haar oorspronkelijke reinheid en eenvoud. Guido maakte aan dien treurigen toestand een einde, door het vaststellen van een notenschrift, waarbij aan elke noot een bepaalde, onveranderlijke plaats werd toegekend. Men gebruikte in zijn tijd reeds een of twee lijnen, die gewoonlijk door kleuren, rood voor de F-lijn, geel voor de C-lijn, kenbaar waren; ten overvloede plaatste men ook nog beide letters vóór de lijn (*Claves signatae*). Boven, onder en

tusschen de lijnen plaatste men de Neumen, doch deze geheele notering was zeer gebrekkig en kleine onnauwkeurigheden van den afschrijver konden groote verwarring stichten. Guido voegde bij de twee lijnen twee andere en verkreeg daardoor een systeem van vier lijnen, welke 9 toontrappen konden bevatten, daar Guido ook van de tusschenruimten gebruik maakte. Eenige letters, aan de linkerzijde geplaatst, duiden de beteekenis der lijnen en tusschenruimten aan. Op dit systeem plaatste G. de Neumen in diervoege, dat elke Neume een vaste plaats kreeg. Daardoor werd de latere vereenvoudiging der Neumen en het vormen van weinige notenteekens voorbereid. De toonschaal van Guido had den volgende omvang:

a b \sharp c d

Γ A B C D E F G a b \sharp c d e f g a b \sharp c d

De Γ was, gelijk hij uitdrukkelijk zegt, reeds vóór hem in gebruik; men wendde deze Grieksche letter aan, omdat de letters *G* en *g* in de schaal reeds voorkwamen. Guido maakte zijn leerlingen bekend met de verschillende intervallen van het toonsysteem (*semitonium*, halve toon, *tonus*, heele toon, *semiditonus*, kleine terts, *ditonus*, groote terts, *diatessaron*, quart, en *diapente*, quint, — andere intervallen kwamen in de kerkgezangen niet voor) en onderwees hen vervolgens de leer der acht toonsoorten. Hij ried den leerling, zich vroegtijdig eenige, met de verschillende tonen beginnende, gezangen in het geheugen te prenten, ten einde voor elken toon de opvolging van tonen naar boven en naar beneden duidelijk in de gedachten te hebben en op alle gevallen te kunnen toepassen. Hijzelf gebruikte daartoe den lofzang op het feest van Johannes den Dooper, welks tekst luidt:

Ut queant laxis

Resonare fibris

Mira gestorum

Famuli tuorum

Solve polluti

Labi reatum

Sancte Johannes.

De melodie dezer hymne is in diervoege ingericht, dat elke regel een toon hooger dan de voorgaande begint; zij toont derhalve alle gebruikelijke toontrappen in de juiste volgorde (*c*, *d*, *e*, *f*, *g*, *a*). Later gebruikte men den aanvang dier regels als benaming voor de tonen zelve; doch dit is, evenmin een uitvinding van Guido als het *mi-fa* der SOLMISATIE en MUTATIE (z. beide woorden) en de zoogenaamde Guidonische hand (z. dit). Ook heeft men G. den uitvinder der Diaphonie (z. dit) en zelfs van het contrapunt genoemd, doch geheel ten onrechte. De door hem geleerde Diaphonie is niets anders dan het organum van Hucbald in zijn beide soorten; hij gebruikte en ontwikkelde slechts, wat in zijn tijd in zwang was, doch noemde

de gebruikelijke Diaphonie met de rechtstreeksche voortschrijding van vele quinten *hard*, de zijne daarentegen *zacht*. Hij geeft de voorkeur aan quartengangen en gebruikt ook secunden, tertsen en quinten in de harmonie, doch veroorlooft, dat op het einde van het muziekstuk de stemmen elkaar naderen en zich in den eenklank oplossen.

Guido's praktische leer methode verbreidde zich spoedig ook in andere landen. Vele dingen zijner methode werden ontwikkeld, veel nieuws kwam er bij, en het is te begrijpen, dat de overlevering veel van hetgeen zijn leerlingen en navolgers bijgevoegd hebben, aan hem toeschreef, zooals de Guidonische hand, de Solmisatie, de uitvinding der werkelijke noten, van het klavier, het contrapunt enz. »Die ganze Mühe,» zegt Ambros, »welche das Mittelalter an die Bearbeitung des Tonstoffes wendete, wird insgemein auf seinen Namen zurückgeführt: Guido is gleichsam ein Abstractum, ein mythisches Wesen geworden.»

Guidonische hand. Hieronder verstond men het afbeeldsel eener hand, waarop de namen der tonen in volgorde geschreven waren. Op het bovenste lid van den duim werd de Γ geschreven, vervolgens daalde men af tot de holte der hand, daarna ging men in schuinsche richting, langs den pink naar boven enz., totdat op elk vingerlid de benaming van een toon geschreven was. Deze Guidonische hand was een hulpmiddel bij het leeren der noten; er werd algemeen gebruik van gemaakt.

Guidonisch systeem, z. GUIDO VAN AREZZO.

Guignon (Jean Pierre), violist, geb. 1702 te Turijn, gest. 1744 te Versailles, was de leermeester van den kroonprins (later Lodewijk XV) en werd 1741 tot *Roi des violons et des ménétriers* benoemd. Zijn compositiën bestaan in sonates, trio's, duetten en concerten.

Guillaume de Machau, Fransch dichter en toonkunstenaar, geb. omstreeks 1284 in het dorpje Machau in Champagne, vervaardigde o. a. twee- en driestemmige Motetten, Rondeaux, Ballades en een Mis. Hij leefde nog 1369.

Guillaume (Edme), kanunnik te Auxerre op het einde der 16e eeuw, vervaardigde een cornet in slangachtigen vorm, die de voorlooper van de *serpènt* (z. dit) geweest schijnt te zijn.

Guillemain (Gabriel), violist, geb. 1705 te Parijs, was lid der koninklijke kapel aldaar en componeerde o. a. een *Divertissement: La cabale*, alsmede eenige zeer moeilijke vioolsonates. Hij maakte 1770 in een aanval van waanzin een einde aan zijn leven.

Guillet (Charles de), Vlaamsch componist en muziekgeleerde, leefde in de eerste helft der 17^e eeuw te Brugge, waar hij vermoedelijk ook geboren is, en gaf 1610 in het licht: *24 Fantaisies selon l'ordre des douze modes*, volgens de regelen van Zarlino vervaardigd. In de manuscriptenverzameling

der hofbibliotheek te Weenen vindt men een door hem vervaardigde *Institution harmonique* in drie deelen.

Guillou (Joseph), fluitist, geb. 1786 te Parijs, ontving zijn opleiding aan het conservatoire aldaar en werd 1816 leeraar aan dat instituut en eerste fluitist aan de koninklijke kapel, later ook aan de opera. Omstreeks 1830 noopten finantieële omstandigheden hem, kunstreizen te maken. Hij bezocht België, Duitsland, Zweden en Rusland en vestigde zich eindelijk te Petersburg, waar hij 1853 stierf.

Guineo, een Italiaansche dans in $\frac{3}{8}$ - en $\frac{3}{4}$ -maat, in de 16^e eeuw in zwang.

Guiraud (Ernest), componist, geb. 23 Juni 1837 te Nieuw-Orleans, waar zijn vader, Jean Baptiste G., muziekonderwijzer was, ontving zijn opleiding aan het conservatoire te Parijs en behaalde den prijs van Rome met de cantate *Bajazet et le joueur de flûte*. Na een driejarig verblijf te Rome, keerde hij naar Parijs terug, waar hij zich als componist vestigde. In 1876 werd hij tot leeraar in de harmonie aan het conservatoire benoemd. Van zijn werken zijn gedrukt: de opera's *Sylvie* en *Madame Turlupin*, de balletten *Gretna-Green* en *Piccolino*, een suite voor orkest en eenige liederen.

Guit, Fransch dichter en toonkunstenaar uit de 13^e eeuw, leefde te Dyon, zijn geboorteplaats. Zestien door hem gecomponeerde *Chansons* bevinden zich in de bibliotheek te Parijs.

Gitaar, Ned.; GUITARRE, Hoogd.; GUITARE en GUITERNE, Fr.; CHITARRA, Ital.; GUITARRA, Sp.; een snaarinstrument van ouden oorsprong, vermoedelijk ontstaan uit de *El-Aud* (*Laute*, luit) der Arabieren, welk instrument door hen in Spanje werd ingevoerd. Haar tegenwoordige gedaante verkreeg de gitaar op het einde der 16^e eeuw, op welk tijdstip zij ook in Frankrijk en Italië bekend werd. De eerste gitaren waren met vijf snaren bespannen; de instrumentenmaker Otto te Jena voegde er omstreeks 1798, eenige jaren nadat het instrument ook in Duitschland bekend was geworden, een zesde bij. Die zes snaren zijn aldus gestemd:

De laagste drie snaren zijn van zijde, met zilverdraad omspannen; de andere drie zijn darmsnaren. De omvang der gitaar bedraagt drie octaven en een quart. De noten worden een octaaf hooger, dan zij klinken, genoteerd. De klank van bovengenoemde snaren is derhalve:

De gitaar dient hoofdzakelijk tot accompagnement; evenwel wordt zij ook nu en dan als solo-instrument gebruikt. Arpeggio's, trillers, tremolo's en flageolettonen maken een goed effect. De eigenaardige stemming der snaren heeft tengevolge, dat het voor iemand, die de gitaar niet bespeelt, moeilijk is, voor dit instrument te componeeren: vele accoorden toch zijn niet, of slechts met zeer veel moeite, uit te voeren. — In de eerste veertig jaren der 19^e eeuw was de gitaar algemeen in gebruik; daarna is zij, vooral in Duitschland en Nederland, tengevolge van de groote ontwikkeling der Pianoforte, van lieverlede door dit instrument verdrongen. In Spanje is zij echter nog in zwang.

Guitare d'amour, Fr.; CHITARRA CON ARCO, Ital.; BOGEN- of KNIE-GUITARRE, Hoogd.; een 1823 door J. Stauffer te Weenen uitgevonden strijkinstrument, dat in den vorm eener gitaar vervaardigd was, doch, in plaats van met de vingers getokkeld, met behulp van een strijkstok bespeeld werd.

Guitaarharp, een 1828 in Duitschland uitgevonden gitaar in den vorm eener harp; zij is niet meer in gebruik.

Guldor (Ignaz en Peter), twee broeders, die als componisten eenigen naam hadden. De eerste is geb. 1757, de tweede 1761 te Raabburg bij Steyerburg. Zij componeerden Missen, Vespers en andere kerkmuziek.

Gulomy (J. C.), violist, geb. 1821 te Pernau, maakte vele kunstreizen en werd 1853 concertmeester te Bückeburg.

Gumbert (Ferdinand), liederencomponist, geb. 21 April 1818 te Berlijn, ontving op jeugdigen leeftijd onderricht in de muziek van Em. Fischer en Cläpius en werd 1839 als zanger aan het theater te Sondershausen verbonden. Van 1840—42 was hij te Keulen werkzaam doch zeide daarna, op raad van C. Kreutzer, het tooneelleven vaarwel en wijdde zich aan de compositie en het zangonderwijs. Tot heden componeerde hij niet minder dan 400 liederen, van welke vele ook in het buitenland bekend werden. Ook vervaardigde hij eenige zangspelen en vertaalde vele Fransche en Spaansche muziekstukken in het Duitsch. In eenige Deutsche tijdschriften zijn eenige artikelen van zijn hand verschenen en 1860 zag te Berlijn een door hem geschreven boek, getiteld: *Musik. Gelesenes und Gesammeltes*, het licht.

Gumpelzhaimer (Adam), geb. 1560 te Trostberg in Beieren, gest. in den aanvang der 17^e eeuw als cantor te Augsburg, componeerde geestelijke liederen in den trant van Orlando Lasso en schreef een *Compendium musicae latinum-germanicus* (Augsburg 1595).

Gumpenhuber, virtuooos op het nu verouderde instrument Pantaloon (z. dit), geb. omstreeks 1730 in Beieren, was 1755—58 keizerlijk kamer-virtuooos te Petersburg.

Gundelivein (Friedrich), contrapuntist, leefde in den aanvang der 17^e

eeuw te Dambach. Van zijn werken is nog bekend: *Der Psalter mit neuen Melodien auff vier Stimmen, da der Discant die rechte Melodiam führt, in Contrapunto simplici gegeneinander übersetzt* (Maagdenburg 1615).

Gungl (Joseph), danscomponist, geb. 1 Dec. 1810 te Zsámbek in Hongarije, moest volgens den wensch zijns vaders schoolmeester worden, en was als zoodanig reeds werkzaam, toen hij het eerste onderricht in de muziek ontving. Hij zeide het schoolleven vaarwel en nam als hoboïst dienst bij het 4^e regiment artillerie te Graz, van welk corps hij gedurende acht jaren kapelmeester was. Met een *Ungarischer Marsch* begon hij 1836 zijn loopbaan als componist en maakte met zijn corps reizen naar vele groote steden van Duitschland. Van 1843—1848 was hij te Berlijn, waar hij een kapel oprichtte, met welke hij de Vereenigde Staten van Noord-Amerika bezocht. Na zijn terugkomst, 1849, werd hij tot Koninklijk Pruisisch muziekdirecteur benoemd. De volgende zes jaren bracht hij in Petersburg door, werd 1858 kapelmeester van het 23^e Oostenrijksche Infanterie-regiment en vestigde zich 1864 te Munchen. Met Strauss behoort hij tot de beste danscomponisten van dezen tijd. Het getal zijner dansen bedraagt meer dan 300.

Gunn (John), violoncellist, geb. 1755 te Edinburg, schreef o. a. methodes voor violoncel en voor fluit, alsmede een verhandeling, getiteld: *An historical inquiry respecting the performance on the harp in the highlands of Scotland* (Edinburg 1807).

Gura (Eugen), zanger, geb. 8 November 1842 te Presser in Boheme, was voor de industrie bestemd en bezocht 1860 de polytechnische school te Weenen. In die stad besloot hij, zich aan de schilderkunst te wijden en bezocht te dien einde de teekenakademie aldaar. Een jaar later kwam hij op de school van den schilder Anschütz te Munchen. Bij een feestelijke gelegenheid in laatstgenoemde stad droeg hij eenige liederen voor en werd algemeen bewonderd. Op raad van Anschütz begaf hij zich naar het conservatorium te Munchen, om onder Hauser en Herger in den zang te studeeren. Het gevolg zijner studiën was, dat hij zich reeds 1865 in staat bevond, in de rol van graaf Liebenau in *Der Waffenschmied* van Lortzing op te treden. Tot 1867 bleef hij aan de hofopera te Munchen verbonden, begaf zich daarop naar Breslau, waar hij tot 1870 werkzaam was en werd toen aan den stadsschouwburg te Leipzig geëngageerd. In deze stad maakte hij grooten opgang en was er, niet alleen als operazanger, maar ook als liederenzanger, zeer geacht. Bij gelegenheid der eerste opvoering van *Der Ring des Nibelungen* te Baireuth (1876), vervulde hij de rollen van *Donner* en *Gunther*.

Guracho, Sp., z. GUARACHA.

Gurlitt (Cornelius), geb. 1820 te Altona, ontving zijn muzikale oplei-

ding te Hamburg en componeerde vele sonates voor klavier en liederen. In 1857 verkreeg hij van de pauselijke Academie der Toonkunst te Rome den titel van professor. Hij is te Hamburg als organist werkzaam.

Gussli, een in Rusland gebruikelijk snaarinstrument, een soort van liggende harp van twee octaven.

Gusto, Ital., smaak. *Con gusto, gustoso* en *gustosamente* = met smaak.

Guth (Johann), toonkunstenaar, in dienst van den vorst van Hessen-Rheinfeld, leefde in de laatste helft der 17^e eeuw en schreef o. a. 39 Canon's en Fuga's voor 2, 3 en 4 instrumenten.

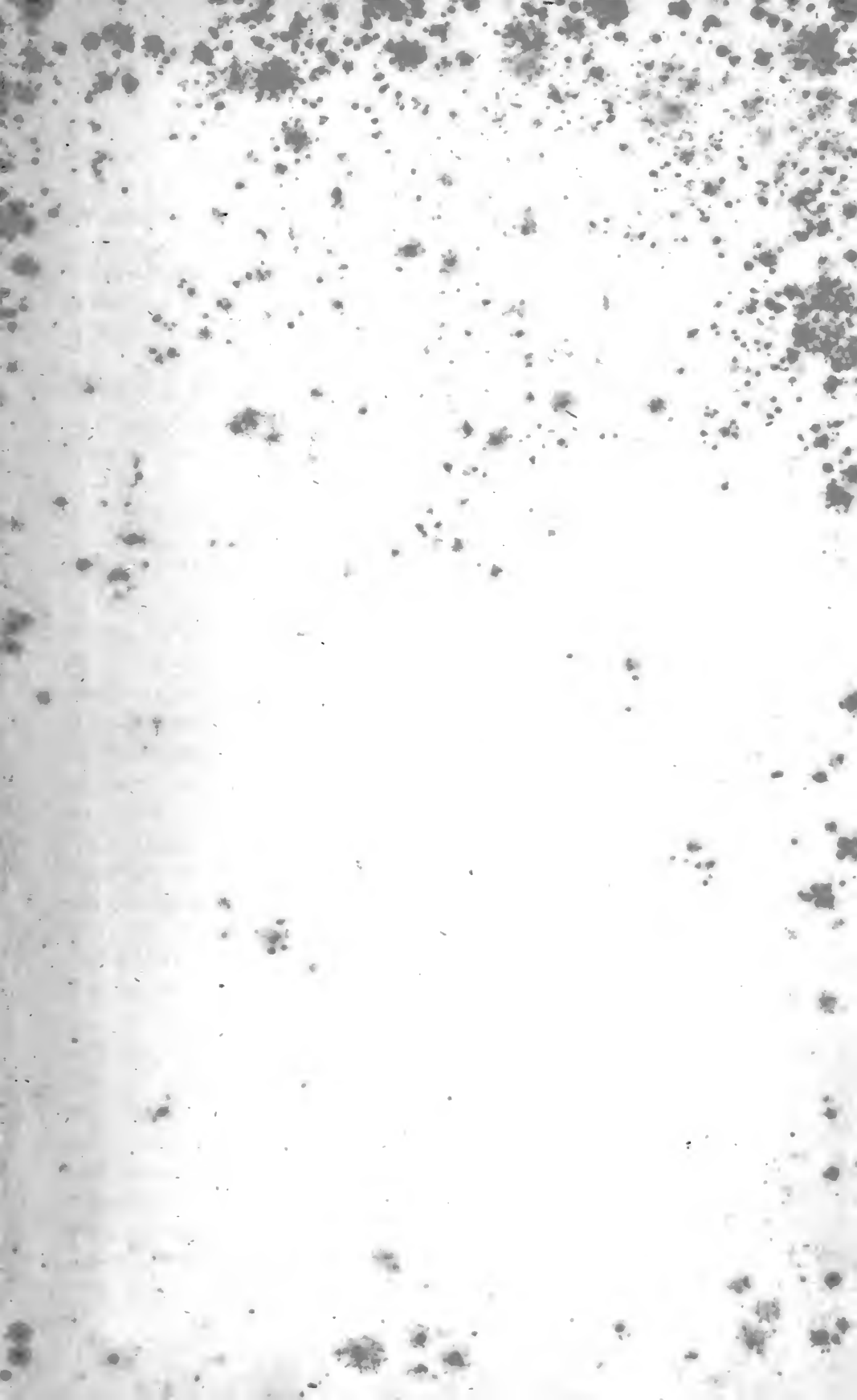
Gutmann (Adolphe), klavierspeler, geb. 1818 te Parijs, ontving zijn opleiding aan het conservatoire aldaar en liet zich, zoowel in zijn vaderland als in Duitschland, met bijval hooren. Hij schreef vele zoogenaamde salonstukken voor klavier.

Guy, bijgenaamd le Maître, een beroemd Nederlandsch orgelmaker, leefde in de eerste helft der 15^e eeuw te Antwerpen.

Guyon (Jean); kanunnik aan de kathedraal te Chartes in de eerste helft der 16e eeuw, componeerde een vierstemmige Mis, Psalmen enz.

Guyot (Jean), Zuid-Nederlandsch toonkunstenaar, geb. 1512 te Châtelet en naar zijn geboorteplaats ook Joannes Castileti (Jean de Châtelet) genoemd, kwam op twintigjarige leeftijd aan de universiteit te Leuven, die hij 1537 als „licencié ès-arts” verliet. In 1546 bevond hij zich te Luik, waar hij als praecentor en later als kapelmeester aan de Saint-Lambert werkzaam was. In 1563 werd hij door Ferdinand I als kapelmeester naar Weenen beroepen, doch tengevolge van 's keizers dood, vervulde hij die betrekking slechts een jaar. Hij richtte te Weenen een muziekschool op, die hij uit eigen middelen in het leven hield. Te Luik teruggekeerd, vond hij er een betrekking aan de kathedraal en stierf aldaar 1588. Zijn werken zijn in verscheidene verzamelingen der 16^e eeuw opgenomen.

Gyrowetz (Adalbert), componist, violist en klavierspeler, geb. 19 Febr. 1763 te Budweis in Boheme, studeerde aan de universiteit te Praag in de Rechten, doch wijdde zich later geheel aan de muziek en werd door Mozart aan het Weener publiek voorgesteld, dat zijn eerste symphonieën met bijval ontving. Een reis naar Italië schonk hem de gelegenheid, bij Sala te Napels het contrapunt te studeeren. Van Italië begaf hij zich naar Parijs, van daar naar Engeland, en keerde omstreeks 1804 naar Weenen terug, waar hij kapelmeester aan de keizerlijke opera werd. Van zijn vele compositiën is de opera *Der Augenarzt* het meest bekend geworden. Hij schreef niet minder dan 30 symphonieën, 70 strijkkwartetten en quintetten, 18 trio's en duetten, 60 stukken voor klavier, 24 opera's, 9 Missen enz. Hij stierf 19 Maart 1850 te Weenen.

BRIGHAM YOUNG UNIVERSITY

3 1197 20314 2937

NOV 29 2007

